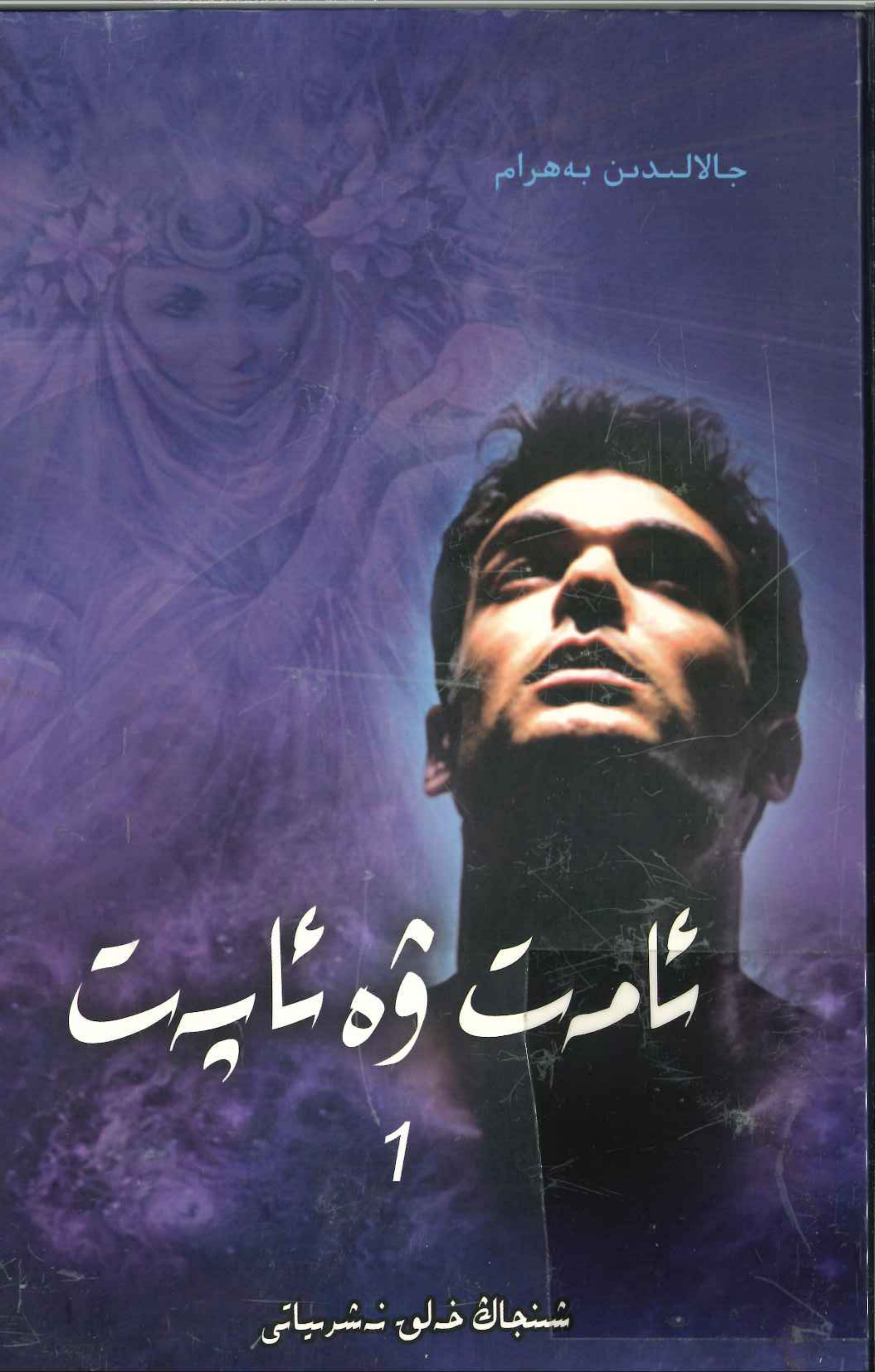

جالالىدىن بەھرام

ئامەت ۋە ئاپەت

1

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ھازىر زەھەرلىك چېكىملىك ياشلىرىمىزدا
بارغانسېرى ئېغىر ئىجتىمائىي ئاپەتكە ئايلانماقتا.
بۇ ئاپەت خەلقىنىڭ ئۈمىدى بولغان ياشلارنى
بەختسىزلەر، مەھبۇسلار، ساراڭلار، جەسەتلەر
لاگېرىغا ئىتتىرمەكتە. شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى،
مىللەتنى يالغۇز توپ - زەمبىرەكلا ئەمەس، چې-
كىملىك نەيچىسى، ئىچىملىك رومكىسى بىلەن
بۇزۇقچىلىقمۇ خار - زەبۇن قىلالايدۇ!

— ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

جالالىدىن بەھرام

ئامەت ۋە ئاپەت

بىرىنچى توم

(رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

福与祸 . 上册/加拉力丁著. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,
2006.3
ISBN 7-228-09910-9

Ⅰ.福… Ⅱ.加… Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语
(中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2006)第019122号

责任编辑:穆纳尔江·托合塔洪
责任校对:阿依古丽·沙比提
封面设计:米尔扎提·阿布都拉·塔吉

福与祸 (上) (维吾尔文)

加拉力丁 著

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路348号 邮编:830001)
新疆新华书店发行
新疆金版印务有限公司印刷
880×1320毫米 32开本 16.125印张 4插页
2006年4月第1版 2006年12月第2次印刷
印数:5001—10000

ISBN 7-228-09910-9 定价:33.00元

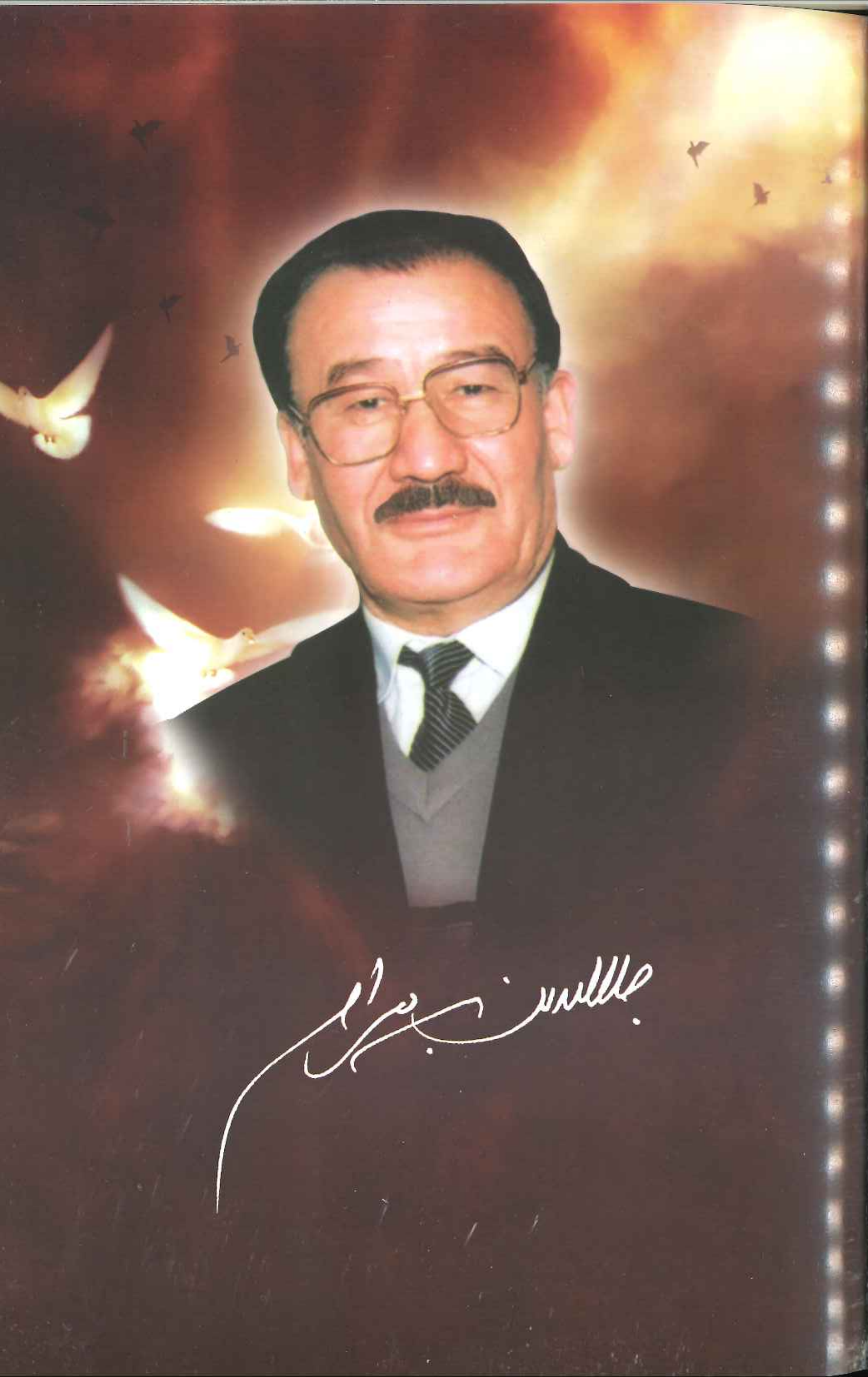

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مىرزات ئابدۇللا تاجى

ISBN 7-228-09910-9
9 787228 099108 >

ISBN 7-228-09910-9
(民文)定价:33.00元

... ئوتتۇز ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ، يۈز يىللىق ھايات قىسمەتلىرىنى بېشىدىن كەچۈرگەن «ئا . ئا...»غا بېغىشلايمەن...

— ئاپتوردىن

مەن بېشىمدىن ئۆتكەن ئون نەچچە يىللىق كەچۈرمىشلىرىمىنى جاپالىدىن بەھرامىغا سۆزلەپ بېرىشنى كېچە - كۈندۈز ئارزۇ قىلىپ كەلگەنىدىم . بۈگۈن بۇ ئارزۇيۇمغا يەتتىم... ئىچىمگە ئۇيۇپ كەتكەن نادامەت تاغلىرى گويا ئېرىپ كەتكەندەك بولدى . گەرچە سۆزلىگەنلىرىم ئىلگىرى - كېيىن ، ئېگىز - پەس بولسىمۇ ، ئالتۇن قازغۇچىلار قۇمدىنمۇ كېپەك ئالتۇننى ئايرىپ ئالالايدىغۇ ! يازغۇچىغا ئوشۇقچە تەلەپ - ئىلتىماسلىرىم يوق ، پەقەت قەلىمىدىن بۇرۇنقىدەكلا چىنلىق ھەم سەمىمىيلىك شەربەتلىرى تامسا ، مەندە ھېچقانداق ئارمان قالمايتتى ، شۇنداقلا ھايات قىسمەتلىرىم قۇرداشلىرىمغا ، كەلگۈسى ئەۋلادلىرىمغا ھەم بارلىق زەھەر ئاشنالىرىغا زەررىچە ساۋاق بولالىسا ، خەلقىم ئالدىدا ئىنسانلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلالىغانلىقىمدىن پەخىرلىنەتتىم...

ئا . ئا... دىن
2005 - يىلى 23 - يانۋار

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 23
ئۈچىنچى باب 45
تۆتىنچى باب 66
بەشىنچى باب 84
ئالتىنچى باب 101
يەتتىنچى باب 135
سەككىزىنچى باب 158
توققۇزىنچى باب 188
ئونىنچى باب 214
ئون بىرىنچى باب 249
ئون ئىككىنچى باب 281
ئون ئۈچىنچى باب 315
ئون تۆتىنچى باب 345
ئون بەشىنچى باب 362
ئون ئالتىنچى باب 390
ئون يەتتىنچى باب 414
ئون سەككىزىنچى باب 441
ئون توققۇزىنچى باب 477

يىگىرمىنچى باب 491
يىگىرمە بىرىنچى باب 511
يىگىرمە ئىككىنچى باب 532
يىگىرمە ئۈچىنچى باب 568
يىگىرمە تۆتىنچى باب 590
يىگىرمە بەشىنچى باب 613
يىگىرمە ئالتىنچى باب 624
يىگىرمە يەتتىنچى باب 648
يىگىرمە سەككىزىنچى باب 680
يىگىرمە توققۇزىنچى باب 705
ئوتتۇزىنچى باب 738
ئوتتۇز بىرىنچى باب 762
ئوتتۇز ئىككىنچى باب 782
ئوتتۇز ئۈچىنچى باب 798
ئوتتۇز تۆتىنچى باب 831
ئوتتۇز بەشىنچى باب 861
ئوتتۇز ئالتىنچى باب 893
ئوتتۇز يەتتىنچى باب 900
ئوتتۇز سەككىزىنچى باب 926
ئوتتۇز توققۇزىنچى باب 960
قىرقىنچى باب 976
خاتىمە 1011

بىرىنچى باب

— قەدىردان ، مۇنداق قىلە ، قۇلىقىڭنىڭ ئارقىسىنى كۆرۈپ باقاي ...

— تۇتما جۇمۇ ، ئاغرىيدۇ .

— ۋايىەي ، قۇلىقىڭنىڭ يېرىلىپ كەتكەن يېرى قاقاش باغلاپ كېتىپتۇ...

— مۇئەللىم قۇلىقىمنى يۇلۇپ پىرقىراتقىلى تۇرسا ، سەن نېمىگە چىرقىراپ يۇرىسەن ؟

— قۇلىقىڭنىڭ ئارقىسىدىن قان شۇرقىراپ ئاققاندىن كېيىن قورقتۇم ـ دەە...

— ھەي مەدىنە ، سەن چىرقىراپ كەتكەندە ، بىرى بىر نېمە دېۋىدى ، ھەممە باللار كۇلۇشۇپ كەتتىغۇ ؟

— سەن داۋاملىق چېچىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە چىدىگىپ قويىدىغان سائادەت قارا مەدەك بولمامدۇ . بېشىڭنى يەيدىغان سوبو : «ئېشەكنى ئۇرساڭ ، قېچىر ئۇركۈيدۇ... » دەۋاتامدۇ...— مەدىنەنىڭ سۇتتەك ئاق ، بىجىرىم چىرايى ۋىلىلىدە قىزىرىپ كەتتى .

— ئۇ نېمە دېگىنى ئەمدى ، كۇلۇشۇپ كەتكۇدەكمۇ گەپ ئەمەسكەنغۇ ؟

— ھەي پەپىلىقۇش دېۋەڭ ، شۇنىڭمۇ تېگىگە يېتەلمىدىڭما ؟ بىرىنىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرسا ، يەنە بىرىنىڭ تۇيىقى سىرقىرايدۇ ، دەپ ئۆزىچە ئىككىمىزنى چاپلاپ كەتكىنى ئۇ...

— چاپلىسا چاپلاۋەرسۇن ، مەن چوڭ بولغاندا سېنى ئالماقچى بولغانغۇ...

— ۋىيەي ما قېلىننى ، كىچىك چاغلىرىمىزدىكى «ئاغىچا

ئايلام»نى راست دەپ قالدىڭما؟
— ئەمىسە ماڭا تەگكۈڭ يوقما؟
— بولدى قىلە، ئادەمنىڭ ئۇياتقىسىنى كەلتۈرۈپ. ئوقۇماي ئۆرۈمچىگە كېتىدىغان بوپسەن ـ ھە؟ توۋا، مانىڭ قاراملىقىنى!
— «ئەمدى ئوقۇمايمەن» دەپ يىغلاپ تۇرۇۋاپتىم، دادام بىلەن ئانام ھېچنېمە قىلالمىدى. نەق شۇ چاغدا ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتىنىڭ باشلىقى ئابلىز ئىمىن دېگەن ئادەم كىرىپ قالدى، ئۇ ئەھۋالنى ئاڭلاپ، بىزنىڭ ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتىمىزنىڭ قارمىقىدىكى مېھمانخانىنىڭ رېستورانىغا ئاشپەز لازىم، قەدىرداننى ئۆرۈمچىگە ئەۋەتىپ ئاشپەزلىك كۇرسىغا بېرەيلى، دېۋىدى، ئۆيدىكىلەرمۇ ئامالسىزلىقتىن ماقۇل دېدى.
مەدىنە چىمچىلاق قولىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ ئۇزۇن جىمىپ كەتتى.
قەدىردان بىلەن مەدىنە بىر مەھەللىدە تۇغۇلۇپ، كىچىكىدىن تارتىپ بىر كوچىدا بىللە ئويناپ چوڭ بولغان باللار. مەدىنەنىڭ دادىسى ئابدۇسالام، ئانىسى ئەلانۇر ئاتىسا ئاتىقى، تۇتسا سىپى بار نامى يوللۇق دوختۇرلاردىن ئىدى. تۇغۇت دوختۇرى ئەلانۇر قەدىر-داننى تۇغدۇرۇپ تۆت ئاي تۆت كۈن بولغاندا مەدىنەنى تۇغدى. قەدىردان بىلەن مەدىنە خۇددى ئاكا ـ سىڭىللاردەك چوڭ بولدى. ئۇلار كوچىدا باللار بىلەن ئوينىغىلى تۇرسا، خەقلەر ئۇلارنى: «چىلگە باشلار» دەپ قويۇشاتتى. دېمىسىمۇ ھەر ئىككىلىسىنىڭ سېرىپ چۇشۇرۈۋەتكەن تاقىر بېشى دۇپدۇگىلەك بولۇپ، مەدىنە-نىڭ چوققىسىدىكى ئىنچىكە ئۆرۈپ قويغان بىر تۇتام چېچى چاشقان قۇيرۇقىدەك قۇلىقىدا پىلدىرلاپ ساڭگىلاپ تۇراتتى. قەدىرداننىڭ كۆكىرىپ تۇرغان تاقىر بېشىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى «نىياز چېچى» نىمۇ ئۆرۈپ قويغاچقا، گەجگىسىگە كەندىر چىگىسى ئېسىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى. شۇڭا، باللار مەدىنەنى: «چوقاباش» دەپ چا-قىرسا، قەدىرداننى: «گەجگەمباش» دەپ، چېچىنى تارتىپ ئويند-شاتتى...

خەيرىيەت ، ئۇلار بىرىنچى سىنىپتىن ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىچىلىك بىر سىنىپتا ، بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇشتى . مەدىنە تال چىۋىقتەك نازۇك ، خۇش پېئىل ، ئاق كۆڭۈل ، سەمىمىي قىز بولدى . قەدىردان ئەمدىلا 14 ياشقا كىرگەن بولسىمۇ ، شاھ مەھەممەتنىڭ مەدداھلىق رىۋايەتلىرىدە تەسۋىرلەنگەن قاشلىرى بىلەكتەك ، كۆزلىرى جامدەك ، كۆكرەكلىرى دىۋىدەك ، بويى ئۆسكەلەڭ بالا بولدى . قەدىرداننىڭ سۆز - ھەرىكەت ، يۈرۈش - تۇرۇش ، مۇئامىلىلىرىدىن قورقۇمسىزلىقى ، تەۋەككۇلچىلىكى ، كەسكىنلىكى چىقىپلا تۇراتتى . ئۇنىڭ 7 - سىنىپنى پۈتتۈرمەي چىقىپ كېتىشكىمۇ ئاشۇ چۇس مىجەزى سەۋەب بولغانىدى . ھەپتە ئالدىدا ، قەدىردان دەرس ئاڭلاۋېتىپ ئارقىسىدىكى بالىنىڭ سىياھ قۇتىسىنى ئەمدىلا ئېلىپ تۇرۇشى ، مۇئەللىم بورنى ئۇنىڭغا ئاتتى . بور ئۇنىڭ پېشانىسىگە «تاقلا» قىلىپ تېگىشى ، بالىلار پاراققىدە كۈلۈشۈپ كېتىشتى .

— دەرس ۋاقتىدا نېمىگە ئارقاڭغا قارايسەن ؟

— مۇئەللىم ، قەلىمىمنىڭ رېڭى قالماپتىكەن ، — بالىلارنىڭ كۈلكىسىدىن قىزىرىپ كەتكەن قەدىردان ئاچچىقىنى ئارانلا بېسىۋالدى ، — ئادەمگە بور ئېتىپ...

— ۋۇي ، كۈرۈك توخۇدەك ھۈرپىيىسەنغۇ ؟— ماتېماتىكا مۇئەللىم تاقىلداپ يېتىپ كەلدى ، — ماڭا قىلىدىغان گېپىڭمۇ بار ئوخشىمامدۇ ؟

— قەلەمدە رەڭ بولمىسا دەرسلەرنى نېمىدە يازىمەن ؟ يازمىسام ، پۈتلىرىدىكى مايماق كېپىشلىرىنى ئاتالا...

بىر سىنىپ بالا پاراقلاپ كۈلۈشتى ، ئىزا تارتقىنىدىن بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەن مۇئەللىم ئېتىلىپ كەلگەنچە قەدىرداننىڭ كاچىتىغا بىرنى سالدى . ئەمما ، مۇئەللىم دوسكا ئالدىغا كېلە - كەلمەي ئارقىسىدىن ئۇچۇپ كەلگەن سىياھ قۇتىسى ئۇنىڭ ئاپئاق كۆڭلىكىنى كۆپكۆك بويىۋەتتى . غەزەپتىن تاتىرىپ كەتكەن مۇئەللىم قەدىرداننىڭ قولىقىدىن تۇتۇپ چاقپەلەكتەك پىرقىرىتى-

ۋەردى ، مەدىنە قاتتىق چىرقىرىۋەتتى . شۇ چاغدىلا قولاق ئارقىسـ
ـدىن يامراپ چىققان قان بويۇن ھەم ياقىلارنى قىپقىزىل بويىۋەتكەنـ
ـلىكىنى كۆرگەن مۇئەللىم ئەندىكىپ قەدىردانىنىڭ قۇلىقىنى قويۇ-
ۋەتتى…

مانا قەدىردان مەكتەپكە كەلمىگەن ھەپتىدىن بېرى ، مەدىنە
ئۇچۇن مەكتەپ ئىچى چۆلدەرەپ قالغاندەك بىلىندى . ئۇ يوللارغا
ئۈمىد بىلەن تەلمۈرۈپ قارايتتى ، ئەتىگەندە مەكتەپكە ماڭغاندا
ناھىيىلىك پارتكوم قورۇسىغا كۆز تىكەتتى . قىسقىسى ، قەدىردانـ
ـسىز بۇ كۈنلەردە ئۇ چۈشەكىگەندەك گاراڭ بولۇپ يۈردى… توۋا ،
چوققىسىدا چاشقان قۇيرۇقىدەك ئىنچىكە ئۆرۈم چېچى ، گەجگىسىـ
ـدە كەندىر چىگىسىدەك نىياز چېچى قويۇۋالغان بۇ «چىلگە باشلار »
نىڭ ئەمدىلىكتە بىر ـ بىرىنى كىنەيدىغان ، كۆرمىسە كۆرگۈسى
كېلىدىغان ئۆسمۈرلۈك باغلىرىغا قەدەم ئېلىشىنى كىم ئويلىغان ؟
تېخى ئۆزئارا تەكەللۇپ قىلىپ كېتىشلىرىچۇ … مانا
ھەش ـ پەش دېگۈچە باللىق كۆكلەمنى ئۆزىتىپ قويۇپ ، ھەر
ئۇچراشقاندا بىر ـ بىرىگە «كۆز سالمى» قىلىدىغان ، بىر ـ
بىرىنى باشقىلاردىن قىزغىنىدىغان ، يۈرەككە تاللىق گەپ ـ سۆز-
لەردىن قىزىرىدىغان بولۇپ قېلىشتى … مەدىنە بىرەر ئوغۇل بالا
بىلەن ئۇزاقراق مۇڭدىشىپ قالسا ، قەدىردان نەچچە كۈنگىچە كۆڭـ
ـلىدە باتناپ قالاتتى . ئەگەر قەدىردان قىزلار ئىچىدە ئۆزىنى كۆر-
سىتىپ ، كۈلكە ـ ھەزىل قىلىپ قالسا ، مەدىنە كۆڭلى غەش ھالدا
بۇرۇقتۇم بولۇپ يۈرەتتى ياكى قارا قېشىنى يىمىرىپ ، تۇمشۇقىنى
دومسايتىپ تاتلىققىنا زەردە قىلىۋالاتتى ، تېخى قەدىردانىنى
بىرەر ـ ئىككى كۈن كۆرمەي قالسا ، «كىم بىلەن چاتاقلىشىپ
يۈرىدىغاندۇ ؟ » دەپ ، كۆڭلىنىڭ ئەلەمزىدە بولۇپ كېتىشلىرىچۇ
تېخى… مەدىنە قەدىردانىنىڭ ئوغۇل باللاردا كەم تېپىلىدىغان
قاملاشقان سىن ـ سىپاتىدىن زوقلىناتتى ، ئۇنىڭغا يوشۇرۇنچە
ھەۋەس قىلاتتى ، كەلگۈسىدىكى بىر كۈنلەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈر-
سە ، كۆڭلى مېھىر ۋە لەززەتكە تولاتتى…

مەدىنە بۈگۈن ئەتىگەن ساۋاقداشلىرىدىن قەدىردانىنىڭ ئۆرۈمە-
چىگە كېتىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، قانداقتۇر بىر نەرسە يۈرىكىگە
غاسىسىدە سانجىلغاندەك بولدى. ئۇ مۇئەللىمدىن «ئاشقازىنىم قات-
تىق ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ» دەپ رۇخسەت ئالدى ـ دە، ئۇدۇل
ناھىيىلىك پارتكومنىڭ ئائىلىلىكلەر قورۇسى ئالدىغا كەلدى.
«يېزا خىزمىتى بۆلۈمى»، «تەشۋىقات بۆلۈمى»، «خەلق ئىشلار
بۆلۈمى» قاتارلىق بۆلۈملەرنىڭ بۇجاڭلىرى ئۈچـۈن بىـر يـۈ-
رۈش ئايرىم ـ ئايرىم قورۇلار خۇددى تىزىپ قويغان چاقماق
قەنتتەك قاتىرىسىغا سېلىنغانىدى. تال ـ بوستانلىق، نادىر ـ
ئەتىۋارلىق گۈل ـ گىياھلار ئېچىلىپ كەتكەن، تاملىرى ناۋات
رەڭ چاقچۇق بىلەن بېزەلگەن ئەڭ چەتتىكى قورۇدا «تەشكىلات
بۆلۈم» باشلىقى ئاباس بۇجاڭ ئولتۇراتتى. ناھىيىلىك پارتكوم
بويىچە «تەشكىلات بۆلۈم» باشلىقى ئاباس بۇجاڭنىڭ ھۆرمەت ـ
ئىناۋىتى خېلىلا يۇقىرى ئىدى. ئۇنىڭ ئايالى خەيرىگۈل بولسا،
ئوقۇتقۇچىلار سېپىدە بىر ئۆمۈر جاپالىق ئىشلىگەن داڭلىق ماتېما-
تىكا مۇتەخەسسىسى، دەپ تەرىپلىنەتتى.

ئۆيگە كىرىشتىن خىجىل بولغان مەدىنە قەدىردانىنىڭ چىقىپ
قېلىشىنى كۈتۈپ، ناھىيىلىك پارتكوم ئائىلىلىكلەر قورۇسى دەر-
ۋازىسى ئالدىدا ساقلاۋاتقان مۇشۇ دەقىقىدە، ئەمگەك مۇلازىمەت
شىركىتى قارمىقىدىكى «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھە-
سەن قەدىردانىنى ئۆرۈمچىگە ئاشپەزلىك ئۆگىنىش كۇرسىغا ئەۋە-
تىش توغرۇلۇق ئاباس بۇجاڭنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ بولۇپ، ئۇ-
زىنىڭ ھال ـ ئەھۋالى ئۈستىدە داد ئېيتىۋاتاتتى. لېكىن، ئىچ-
كەركى ئۆيدە كىتاب كۆرۈۋاتقان قەدىردانىنىڭ كۆزى كىتاب سەھى-
پىلىرىدە بولسىمۇ، قۇلىقى ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدە ئىدى.

— 700 تونىدىن ئارتۇق! — دېدى ئاباس بۇجاڭ ئېغىر
تەلەپپۇزدا، — قۇرۇق يەل ـ يېمىشنى نېمانچە يىغىۋالغان؟

قانداق قىلىمەن، ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى يۇقىرىدىن
تەقسىم قىلغان ئوقۇغۇچى ياكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنىڭ ئۇ-

رۇق ـ تۇغقان ، بالىلىرى بولسۇن ، ھەممىنى مېنىڭ تارماقلىرىمغا ئورۇنلاشتۇرىدۇ . مەن ئۇلارنى بېقىشىم كېرەكتە ... شۇڭا ھەر. خىل ئامال ـ چارىلەرنى قىلىۋاتىمەن .

— قورۇق يەل ـ يېمىش ئەم ئامبارلاردا تۇرىۋەرسە بۇزۇلىدۇ ، — دېدى ئابباس خاپا بولغان ئاھاڭدا ، — بۇ... بۇ قىپقىزىل زىيان ـ دە ! شۇڭا بۇ 700 توننا بىر نېمىنى دەرھال بىر تەرەپ قىلىۋەت ...

— بولىدۇ ، بوجاڭ ، بولىدۇ ... مەن ئۇنىڭ كويىدا بولاي .

— كويىدا بولۇش بىلەن ئىش تاڭاتمايدۇ . توپ ئالىدىغان يەرلەرگە ئادەم ئەۋەتىپ ، دەرھال ئالاقىلەشكىن ، بولامدۇ ؟

— خوش... خوش... بوجاڭ... ئەمىسە مەن چىقاي ...

— توختا ، مەنمۇ ئىدارىگە بارىمەن ، ئىككىمىز بىللە چىقىپ كېتەيلى .

ئاباس بوجاڭ چاپىنىنى ، ئايغىنى كىيىۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، دەرۋازا ئالدىدا قەدىردانىنى ساقلاۋاتقان مەدىنە جىددىيلىشىپ ، ئۇ. ياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ ھويلا ئىچىگە قارىماقتا ئىدى . ئۇ تاقەت. سىزلىنىپ : «بېشىڭنى يەيدىغان جۇۋاينىمەك كەتكۇر تەرسا ، ئۆ. زىنى ئەجەب ئەتىۋار قىلىدا... » دەپ تۇمشۇقىنى بىر ئەپلىك دومساي. تىپ تىللاپ تۇرۇشى ، ئاباس بىلەن ئوبۇلھەسەن قولتۇقىغا پوپكى. لىرىنى قىستۇرغان ھالدا ھويلىدا كۆرۈندى ، ئۇلارنىڭ مېڭىش يۆنىلىشى ئوخشاش بولمىغاچقا ، دەرۋازا ئالدىدا توختاشتى . 44 ـ 45 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان ئاباس ئوتتۇرا بوي ، تەمبەل ، قىزىتىلغان مىس تەلەڭگىدەك قىزغۇچ قارىراق ، دۇپدۇگىلەك يۈ. زى پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ ياشلىقىدىن تارتىپ ئېغىر ـ بېسىق ، سالماق ، كەم سۆز بولغاچقىمۇ ، گەپ قىلغاندا تەمكىن ، ھەربىر سۆزنى خۇددى تارازىدا ئۆلچەۋاتقاندەك ئالدىرىماي قىلاتتى .

— ئوبۇلھەسەن ، — دېدى ئاباس ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — ئەمدىلا 14 ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان بالىنى ئورۇمچىگە ئەۋەتىپ ، پۇل تۆلەپ قىلغانغا تۇشلۇق بىر نېمە ئۆگىنەلەرمۇ ؟

— ئابباس بوجاڭ، خاتىرجەم بولسىلا، — ئوبۇلھەسەن ئو-رۇق، ئوچلۇق ئىگەكلىرىنى سىلاپ قويدى، — قەدىردان ئالدى-مىزدا چوڭ بولغان بالا، ئۇنىڭ قانچە جىڭ، نەچچە سەر كېلىدىغان-لىقى ئۆزۈمگە ئايان، ئۇ چوقۇم ياخشى ئۆگىنەلەيدۇ ...

— «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابلىز ئى-مىنمۇ ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ قەدىردانىنى ماختاۋاتىدۇ. ھەي تاغەي... بۇ بىر قارام، تەۋەككۈلچى بالا... تېخى ئويۇن باللىرى - دە....

— ئا بوجاڭ، ئاشۇنداق قارام، تەۋەككۈلچى، باشقىلاردا يوق خاسلىققا ئىگە باللار ئىسلاھات - ئېچىۋېتىشنىڭ نوچىلىرى، ئۇچار دۇلدۇللىرى، سەرخىل سەردارلىرى بولىدۇ دېسىلە...

— ھەي بولدى، بولدى، سىلەرگە گەپ تېپىشاتقىلى بول-مايدۇ ... ھەر ھالدا كۆز - قۇلاق بولۇڭلار، ھە، ئۇنى ئورۇمچىگە كىم ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويماقچى؟

— شىنجاڭ مېھمانخانىسى بىلەن ئالاقىلىشىپ بولدۇق. «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ سەيگويەنى جاپپار ھاجىمغا ئىككى ماشىنا گۈلە - قاق بېسىپ بېرىمەن، شۇنى ساتقاچ قەدىر-داننى بىللە ئەكېتىدىغان بولدى.

— قەدىردانىنىڭ رەسمىيىتىچۇ؟

— شىنجاڭ مېھمانخانىسى ئاشپەزلىك كۇرسىنىڭ ئالتە ئايلى-قى ئۈچۈن 2 مىڭ سوم تۆلەيدىغان بولدۇق...

— 2 مىڭ سومنى مەن بېرەي، — دېدى ئاببباس بوجاڭ يولغا راۋان بولۇپ، — بولمىسا قەدىردانىنى ئەۋەتمەيمەن.

ئوبۇلھەسەن قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى، ئاببباسنىڭ ئارقىسىدىن بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ، ئۇمۇ ئۆز يولىغا ماڭدى. دەرەخ ئارقىسىدا ھەممە گەپنى ئاڭلىغان مەدىنە يۈرىكى پۇچىلانغان ھالدا كەتمەكچى بولۇپ تۇراتتى، قەدىردان يۈگۈرۈپ چىقىپ قال-دى. بىردىنلا يۈرىكى سىلىپ كەتكەن مەدىنە ئاستا توۋلىدى:

— قەدىردان!

— ۋۇي مەدىنە ، بۇ يەردە تۇرىسەنغۇ ، مەكتەپكە بارمىدىڭما ؟
— رۇخسەت سورىغان .
— نېمىشقا ؟
— سىنىڭ بىلەن كۆرۈشەي دەپ...
— مەنمۇ شۇ تۇرقۇمدا سىنى ئىزدەپ مەكتەپكە ماڭغان...
— ئەمىسە يۈر ، مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ بېغىغا كىرەيلى .
— ھەي ، ئەڭ ياخشىسى كوئىبىنلۇن باغچىسى...

كوئىبىنلۇن باغچىسى شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بولسىمۇ ، ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى . بۇ باغچا 60 ـ يىللاردا «كوئىبىنلۇن سۇ ئامبىرى» دەپ ئاتالغان ، ئەتراپلىرى قومۇش ، يېكەن ھەم ياش كۆچەتلەر بىلەن قاپلانغان ئاجايىپ زور كۆل ئىدى . ئىسلاھاتتىن كېيىنلا بۇ كۆلنىڭ ئەتراپلىرى قورشىلىپ ، راۋاق ، شىپاڭ ۋە ھەر خىل دەم ئېلىش ئەسلىھەلىرى ياسىلىپ ، بارا ـ بارا باغچىغا ئايلىنىپ كەتكەنىدى . قەدىردان بىلەن مەدىنە كۆلنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئېگىز ھەم قېلىن ئۆسكەن يېكەنلىك ئىچىدىكى دەم ئېلىش سۇپىسىغا كېتىشتى ... زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىمىز بۇ ئىككى ئۆسمۈرنىڭ تومتاقلا باشلانغان سۆھبىتىنىڭ ئاخىرىغا قىزىقماي قالمايدۇ ، دەپ ئويلايمەن . قېنى ھەممىمىز ئۇلارنى ئۇركۇتۇۋەتمەي ماراپ باقايلى...

قەدىردان بىلەن مەدىنەنىڭ مۇڭدىشىۋاتقىنىغا بىر سائەتتىن ئېشىپ قالدى . قەدىرداننىڭ مەدىنەنى ئىزدەپ مەكتەپكە ميڭىشىمۇ تاسادىپىي ئەمەس ئىدى . بۈگۈن ئەتىگەنلىك ناشتىدا ئاپپاس بۇجاڭ ئايالى خەيرىگۈلگە ، دوختۇر ئابدۇسالام بىلەن ئەلانۇرنىڭ تۇركىيىگە چىقىپ كېتىش ئۈچۈن بەزى رەسمىيەتلەرنى ئۆتتەگەنلىكىنى دەپ بەردى... «ئالتە ئايغىچە مەدىنەنى كۆرمەي چىدىغىلى بولارمۇ ؟ !» دەپ ساراسىمىگە چۈشۈپ قالغان قەدىردان ئۈچۈن بۇ خەۋەر خۇددى «تېرىق پاتمىغان گېلىمغا ئات كاللىسى غولدۇر ـ غوپ» دېگەندەكلا بولدى . شۇڭا ئۇ باياتىن بېرى بۇ توغرۇلۇق مەدىنەنىڭ گەپ ئېچىشىنى كۈتكەن بولسىمۇ ، بىراق بۇ قىز قەدىرداننىڭ

ئۇرۇمچىگە بېرىشىنى توسۇش ئۈچۈنلا باغچىغا كەلگەندەك قىلاتتى.

— ھەي، — دېدى قەدىردان چوڭ كۆزلىرىنى ئالايتىپ، — مەنغۇ ئۇرۇمچىگە بارسام ئالتە ئايدا قايتىپ كېلىمەن، لېكىن سەن بارسا كەلمەس يەرگە كېتىدىغان تۇرۇقلۇقمۇ، زۇۋانىڭنى ئېچىپ «مۇ ...» دەپ مۇرەپمۇ قويمايسىنا.

— ۋاي خۇدايىم، سەنمۇ ئاڭلاپسەن ـ دە؟ ئەسلىدە ساڭا قانداق چۈشەندۈرەرمەن دەپ ئەنسىرىگەنىدىم، — مەدىنە دىمىققاندەك بولۇپ يەرگە قارىدى، — ھەممىنى قىلغان تۇركىيىدىكى چوڭ دادام، ئۇ: «بۇ يەردە دوختۇرخانا ئاچساڭلار، مىليونېر بـاي بولۇپ كېتىسىلەر... ئۇ نېمەڭلار بولىدۇ، بۇ نېمەڭلار بولىدۇ ...» دەپ قىزىقتۇرۇپ... لېكىن مەن... دوختۇرلۇقتا ... ئازراق ئوقۇۋېلىپ قايتىپ كېلىمەن... راست، سەن ماڭا ئىشەنگىن... چوقۇم... چوقۇم...

— بولدى، گەپ ئەگىتىپ زورۇقمايلا قوي، — قەدىردان ئاچچىقىدا ۋارقىرىۋەتتى، — ئەمدى بىزنىڭ كۆرۈشمىكىمىز ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسى، ئۇقتۇڭما؟

— نېمە پەيلىڭنى بۇزىسەن؟ — قىز مىچىچىدە يىغلىۋەتتى، — سېنىڭ خىيالىڭچە، بىز ئۆمۈرۋاقى كۆرۈشەلمەيدىكەنمىز ـ دە ... كۆرۈپتۇر، ئاشۇنداق دېگىنىڭگە، ئۆملەپ بولسىمۇ يېنىپ كەلمىسەم ...

— پاھ، پاھ، يېنىپ كېلىمىش تېخى، — قەدىردان ئاچچىقىنى قىزدىن چىقىرىۋاتاتتى، — ئۇ دېگەن قوغۇنلۇقنىڭ يولى ئەمەس ... تېلېۋىزوردا كۆرگەن ھەشەم ـ دەرەملىك ئويۇنلارغا پېتىپ قېلىپ، يۇرتۇڭنىمۇ ئۇنتارسەن؟

— تولا يىغىرىمنى ئاچمىغىنا، — قىز ئېسەدەپ كەتتى، — ئۆز يۇرتىنى ئۇنتۇپ قالغان ئادەمنى ئادەم دېگىلى بولامدۇ؟ مومام رەھمەتلىكمۇ: «تۇغۇلغان يۇرتىنىڭ تورغىسىمۇ چىرايلىق كۆرۈنىدۇ» دەيدىغان.

قەدىردان قىزنىڭ ئەجەب مىسكىن ھالىنى كۆرۈپ تەرەببا

ئىچى ئاغرىپ قالدى . ئەمدى ئۇنىڭغا قىيىداپ تاۋان تاشلىغانىنىڭ پايدىسى نىمە ؟ ئۇنىڭ ئامالى قانچە ؟ ھەممىنى قىلىۋاتقانلار پۇلغا تويماس چوڭلار تۇرسا... پۇل دىسە ، ئانىسىنىڭ بىجىقىنى كىسىپ كىلىدىغان ئادەملەر نىمانداق كۆپىيىپ كەتكەندۇ ؟ مانا مەدىنەمۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زورى بىلەن كىتىۋاتامدۇ ... راست ، ئۇنىڭ يىغىرىنى تاتلاپ ، ئازابلىسام ، مەن قانداقمۇ ئادەم بولاي ... ئۇ قىز ... ئۇ قىز ... راستىنلا بەك بىچارە...

— قاچان ماڭىسىلەركەن ؟ — قەدىردان ئەندىكىپ سورىدى ، — خاپا بولما ، بايا جۇدۇنۇم ئۆرلەپ ...

— ھىچقىسى يوق ، — مەدىنە ئۈن سېلىپ يىغلىغىنىچە قەدىردانغا ئىسىلدى ، — ئامالىم يوق... قەدىردان ، راستىنلا ئامالىم يوق...

— بولدى يىغلىمىغىنا ، سەن يىغلىساڭ ، مىنىڭمۇ يىغلىغۇم كىلىدىكەن ... — قەدىردان ياشقا تولغان كۆزلىرىنى ئىپقاچتى ، — ئەمدى كۆچۈپلا بىر ۋىراقى كىتەمسىلەر ؟

مەدىنە «ھەئە» دىيىشكە تىلى بارماي ، بىشىنى سىلكىدى . ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن قەدىردانىنىڭ يۈرىكى ئىچىشتى ... راست ، ئىپتقۇسىز ئىچىشتى ... مەدىنەنىڭ يۇمران ، پاك يۈزلىرىنى سۆيۈپ چۈشۈۋاتقان ياشلىرى خۇددى گۈل بەرگلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان شەبنەمنى ئەسلىتەتتى... توۋا ، ياندىكى تاشنىڭ قەدرى يوق ، دىگەندەك ، بۇ قىزنىڭ بۇنچىلىك لاتاپەتلىك ، ئۈز ھەم مىھىر ـ شەپقەتلىك ئىكەنلىكىنى قەدىردان نىمىشقا سەزمىگەن بولغىيتتى ؟ ئۇنىڭ ئەمدىلا بىلىگە چۈشكەن قاپقارا چاچلىرىنى ئەپچىل ئۆرۈپ ، ياسىنىپ ـ تارىنىپ يۈرۈشلىرى ، ھىلىقى گىپى سىپسىق سائادەتنى : «ئۆلگۈر يەكپاي كىيىش» دەپ قىزغىنىشلىرى ، «غەلىتە خۇيۇڭ بارده» دىگەن چاغدىكى تۇمشۇقىنى ئۈچلاپ دومسىيىپ قويۇشلىرىنىڭ ھەممىسى قەدىردان ئۈچۈن ئەمەسمىدى... بۇ قارام ، تەۋەككۇلچى ، قوپال جىسىم يۈرەكنى ئەركىلىتىدىغان ، سىلاپ تۇرۇپ يىغلىتىدىغان ، بۇلبۇلدەك سايرىتىپ ، ئانا تۆگىدەك بوزلىتىدى-

غان، نازۇك، شىرىن ـ شەربەت ئىما ـ ئىشارىلەرنى ئەجەب سىنەكىمەي ئۆتكۈزۈۋېتىپتىمەن! راست، ئۇ... ئۇ نېمىدېگەن دۆت! ئەسلىدە مۇھەببەت دېگەن شۇكەن ـ دە... تېخى: «سېغىنىپ كەتسەم قانداق قىلارمەن؟» دېگەنىنىڭ ئۆزىمۇ يەنىلا مۇھەببەتكەن ئەمەسمۇ؟! ئەمما بۇ تاتلىق ھەم ھەسرەتلىك تۇيغۇلارنى مەدىنە ئۇنىڭدىن بالدۇرراق ھېس قىلغانىكەن! دۇنيادا ئۇنىڭدەك چىن ئەقىللىق قىز يوقتۇ! يۇرۇقچاش دەريا ۋادىلىرىنىڭ جەننەتتەك ساھىللىرىنى ھەرقانچە مالتىلاپ، مەدىنەدەك يەنە بىر قىزنى تاپقىلى بولماس...

— قەدىردان، گەپ قىلمايسەنغۇ، — مەدىنە پۈتىنىڭ ئۇچىغا قاراپ جىمىپ كەتكەن قەدىردانغا سۆزلىدى، — ئايرىلىدىغان چېغىمىزدا بىرەر ئېغىز گېپىڭ يوقما؟

— بارسا كەلمەس يەرگە كېتىۋاتساڭ، ساڭا نېمىمۇ دەيمەن؟ — قەدىرداننىڭ ئاۋازى خۇددى يىغلىغاندەك غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقتى، — ئەمدى ھەر قانداق ۋەدە، قەسەميادلارنىڭ ئورنى قالمىدى ـ دە!

— ئەڭ بولمىسا، — قىز تەتۈر قارىۋالدى، — «سېنى ياخشى كۆرەتتىم» دېگەن بىر ئېغىز سۆزۈڭنى ئاڭلىۋالغۇم بارتتى...

— ئۇنداق... دېسەم ... — قەدىردان دىمىغىدا سوغۇققىنا كۈلدىيۇ، كۆزلىرى لىپمۇلىپ ياشقا تولدى، — يۈرىكىم تېخىمۇ ئېچىشىپ كېتەر ...

قىز يىغلىۋەتتى، ئەمما قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن تارتقانچە باغرىغا باستى، ئاندىن ئالۇچىدەك رەڭدار، يۇمران، كىچىك لەۋلەرگە يۇمشاق تۇك قاپلىغان لەۋلىرىنى ئاستا بېسىپ، ھايال ئۆتمەيلا تارتىۋالدى ... لېكىن ئۇ تۇنجى قېتىم قىز لەۋلىرىدىن ئىچكەن بۇ سۆيگۈ شەربىتىنىڭ ئادەمنى بىھوش قىلىدىغان لەززىتىنىڭ نەقەدەر شېرىن ھەم باھاسىز ئىكەنلىكىنىڭ قەدرىگە ئانچە يېتەلمىدى!

— قەدىردان، — دېدى تۇنجى سۆيۈشنىڭ لەززىتىدىن ھايا-

جانلانغان قىز ،— ئۇرۇمچىگە قاچان ماڭىسەن؟
— ئەتە چۈشتىن كېيىن...
— سەن قايتىپ كەلگۈچە بەلكىم مەن بۇ يەرلەردە يوق ...
— تۇركىيىدە مەندەك قەدىردانلار جىقتۇ ...
— بېشىڭنى يەيدىغـان سـاراڭنىڭ گېـپىنىڭ سىـسىقلىقىـ.
نى قارا...
— ئەمىسە قانداق قىل دەيسەن؟
— هـەي ، كەچتە ئـاقتاشتىكـى ئـورمانغا بارامدۇق؟ ئەمـ.
دى بۇنداق...
— راست دەيسەن ، ئەمدى بۇنداق پۇرسەتلەر يوق... —
قەدىردان ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى ، — ئەمىسە شەھەرگە يېقىنراق
تامباغدىكى بولجالىققا بارايلى .
— بولىدۇ ، مەن : «دوستلىرىمنىڭ ئۆيىدە ئۆگىنىش قىلدىـ.
مەن» دەپ قويااي ، سەنچۇ؟
— ئەتە ئۇرۇمچىگە ماڭغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە دوستلىرىم
بىلەن خوشلىشىمەن ـ دە...

قەدىردان تامباغ بولجالىقىدىن ئوتتۇرا كېچە بىلەن تىترەك
ئولاشقان هالدا قايتىپ كەلدى . ئۇ ياتاق ئۆيگە كىرىپ ، يوتقانغا
پۈركىنىپ يېتىۋالغان بولسىمۇ ، خېلى ئۇزۇنغىچە ئۇيقۇسى كەلمىدـ.
دى . ئۇياققا ئۆرۈلۈپ ، بۇياققا ئۆرۈلۈپ ، قايسى چاغلاردا ئۇيقۇ
كارۋىنى سۆرەپ ئېلىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالدى ، ئەمما خېلى
بىر ۋاقىلارغىچە زەئىپ ئىڭراپ ، جۆيلۈپ ، چۆچۈپ ، پۇتلىرىنى
ئېتىپ ، بىئارام بولدى . چۈنكى ئۇ ئاجايىپ ۋەھىملىك هەم سىرـ.
لىق چۈش كۆرگەنىدى...

ئاپئاق كىيىملەر بىلەن جەننەتتىن چىققان غۇلمانلارغا ئوخـ.
شاپ قالغان قەدىردان بىر كۆكـولـمەيدانلىق بوستانلىقتا كېتىۋاتقۇـ.
دەك... ياپيېشىل ئوت باسقان ئېدىر ـ جىلغىلاردا بۇغا ـ مارالـلار
يايراپ ، بۇلبۇل ، كەكلىك ، تورغايلار سايراۋاتقۇدەك... ئىككى

تەرەپتىكى ئېقىۋاتقان سۈزۈك سۇلار ئاستىدا ئۈنچە ـ مارجان، ياقۇت ـ كەھرىۋا، ئالتۇن ـ يامبۇ، گۆھەر ـ ئۈنچۈلار كۆز چاقنىتىپ ۋىلقىلداپ تۇرمىش! قەدىردان ئۇلارنى سۈزۈپ، يانچۇق ـ قويۇنلىرىغا سېپتۇ... سېپتۇ... يەنە سېپتۇ... تۇمشۇقلىرى قىپقىزىل، پەيلىرى ئالىچىپار بىر شاھ تۇتى قەدىردانىنى مەسخىرە قىلغاندەك: «دۇنيا ـ بايلىق ئۆتكۈنچىدۇر... ئەسقاتمايدۇ... ئەسقاتمايدۇ...» دەپ سايراۋاتقۇدەك، قەدىردان ئۇنى ئىچىدە: «مېڭىسىنىڭ سۈيى بار، ساراڭ...» دەپ تىللاپ كېتىۋېرىپتۇ. ئۇ بىر چاغدا قارىسا، چېكى كۆرۈنمەيدىغان بىر دەشت ـ چۆلگە چىقىپ قاپتۇ، يېنىدىكى جاۋاھىراتلارنىڭ بىرىمۇ كۆرۈنمەيمىش، پاكىز ئاپئاق كىيىملىرى ئورنىدا يىرتىق جەندە، بېشىدا ئەسكى كۇلا، پۇتلىرى يالاڭ ئاياغ بىر سايلىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. تېخى قۇرۇق قاقشال توغراقلار، چەكسىز قۇملۇقلار، ئادەم، ئات ـ ئېشەك سۆڭەكلىرى قاپلىغان قورقۇنچلۇق جەزىرىلەر... قۇم بار-خانلىرى ئۈستىدە قىپقىزىل ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئاپتاپ تومۇزد-ىنى يۇتۇۋاتقان كىملەر، قۇملۇق كىرپىلىرى، قۇرۇقلۇق يىلانلى-رى ئۆمىلەپ يۈرەرمىش، ئۇ ئەجەب سۈرلۈك چۆللەر ئىچىگە كىرگەنسېرى، چاچ ـ ساقاللىرى دەقىقىسېرى ئېرىچلاپ ئۆسۈپ، پۇتىنىڭ ئوشۇقلىرىدا يەلپۈنۈپ، سۆرۈلۈپ يۈرگۈدەك... «ئاھ خۇدا، بۇ نېمە كارامەتتۇ؟» دەپتۇ قەدىردان ئۆز سىياقىدىن چۆ-چۈپ، ئەمما شۇ چاغدا بىردىنلا بىنەپشەرەڭ، ئاق لالەرەڭ، سۇس ھاۋا رەڭلەر چاقناپ، جاھان نۇرغا تولۇپتۇ، خېلى بىر چاغلارغىچە كۆزىنى ئاچالماي قالغان قەدىردان: «بۇ ئاللانىڭ يەر يۈزىگە چۈش-كەن شۇۋىقەدرى نۇرى بولسا كېرەك...» دەپ ئويلاپتۇ، ئەمما زەن سېلىپ قارىغۇدەك بولسا، نۇرنىڭ نەق مەركىزىدە جەننەتنىڭ ئاق تۇتۇندەك لىباسىنى يېپىنغان، بېشىدا ناۋات رەڭ ھىلھىلە رومال، يۈزىگە ئۈنچۈ يالتىراق كەشتىلەنگەن چۈمبەل ئارتقان، كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا تۇرارمىش، قەدىردان پەرىشتە ئانىنى كۆرۈپ، ئۆپكىسى ئۆرۈلدى بولغاي، ئۈن سېلىپ يىغلاپ كېتىپتۇ.

— ئاھ ! كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا ، — دەپتۇ قەدىردان كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي ، — بۇ نېمە كارامەت ، بىردەمدىلا چاچ - ساقاللىرىم ئۆسۈپ ، سايىل دەرۋىش قىياپىتىگە كىرىپ قالدىمغۇ !

— بالام ،— دەپتۇ كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا يېقىملىق ، يۇمشاق ئاۋازدا ،— بالاغەتكە يەتمەي تۇرۇپ چاچ - ساقاللىرىڭنىڭ بۇنداق ئۆسۈپ كېتىشى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى بولماي ، يامانلىقنىڭ بېشارىتىدۇر .

— پەرىشتە ئانا ، مەن تېخى بالا تۇرسام ، قانداقمۇ ئاللانىڭ غەزىپىنى كەلتۈرەي ؟

— ئاللا ھەممە يەردە ھازىرۇ نازىردۇر ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

— ئۇقتۇم ، ئۇقتۇم . مەن گۇناھكارمەن ، گۇناھ قىلدىم ، گۇناھ قىلدىم ...

— ئەي نادان مەخلۇق ، توۋا قىل ، چىن دىلىڭدىن بىر ئاللاغا سېغىن !

— ئەي مەرھەمەتلىك پەرىشتە ئانا !— دېدى قەدىردان خىجىللىق ئىلكىدە يەردىن ئۇستۇن قارىيالماي ، — چاچ - ساقاللىرىمنىڭ پۇرسەت ئىچىدە ئۆسۈپ كېتىشى ، ئۇستۇاشلىرىمنىڭ جەندە - كۇلاغا ئالمىشىپ قېلىشلىرىدىن گۇناھى كەبىر ، گۇناھى سەغىرلىرىمنىڭ ئېغىرلىقى ئايان بولدى ، بۇندىن كېيىنكى ئۆمۈر مەنزىللىرىمدە يەنە قانداق تارتقۇلۇقلىرىم بار ؟ بېشارەتلىرىگە ئانا سۇنگە تەلپۈنگەندەك تەقەززادۇرمەن .

— كەل ، بالام ، كەل ، يېنىمغا كەل .

قەدىردان تېلىقىپقىنا ئاق لىباسلىق ئانىنىڭ قېشىغا باردى ، ئانا بىگىز قولىنى ئۇنىڭغا چىنىگەندى ، قەدىردان ئانىدىن تۇغما ھالدا يالىڭاچلىنىپ قالدى ... ئاندىن ئانا كۆككە بېقىشى ، بىر دەستە بۇلۇت پەيدا بولدى - دە ، قەدىردانىنىڭ ئۇستىگە يامغۇرىنى تۆكۈۋەتتى .

— ئەمدى پاكلاندىڭ ، بالام . ماڭا يېقىنراق كەل !

پەرىشتە ئانا ئالىقىنىنى قەدىردانىنىڭ بېشىغا قويۇشى ، چوققىدىن كىرگەن بىر ئىللىق هارارەت تاپىنىغا كەلدى ، ئۇ دەسسەپ تۇرغان يەر دىر - دىر تىترىدى ، قەدىردانىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىمۇ خۇددى سىمابتەك ئېرىپ كەتتى ، پەرىشتە ئانا ئالىقىنىدىن قەلب سۇلتانىغا يېتىۋاتقان ۋەھىيلەرگە ئىشىنەلمەي قالغاندەك ئۇزۇنغىچە جىمىپ كەتتى . دەرۋەقە ، ئۇ ئالىقىنى ئارقىلىق ئايان بولۇۋاتقان شەپقەتسىز قىسمەتلەرنىڭ تېخى ئاغزىدىن ئانا سۈتى پۇراپ تۇرغان بىر نۆدەرنىڭ تەقدىر - پېشانىسىگە پۈتۈلگەنلىكىدىن ئاغرىنغاندەك چوڭقۇر تىنىپ ئۇھ تارتتى…

— ئاھ رەببەنا ! بىر نۆدەرنىڭ ياش ئۆمرىگە بۇنچىۋالا بالا تاغلىرىنى پۈتۈپ قويساڭ ، بۇ سېنىڭ ئادىللىقىڭمۇ ؟— دېدى پەرىشتە ئانا نالە قىلغاندەك تەلەپپۇزدا ، — بالام ، كەتكىن ، ئەڭ ياخشىسى ئۆزۈڭگە يۈك ئارتىۋالما ، سەن تېخى يۇمران يوپۇرماقسەن ، ئاللادىن ئامانلىقىڭنى تىلە ! ئاللا مەقبۇل ئەتسە ئەجەب ئەمەس ، قارا قىسمەتلەر كۆتۈرۈلۈپ كېتەر !

— بۇ … بۇ نېمە دېگەنلىرى ، مېھرىبان ئانا ، — پەرىشتە ئانىنىڭ ۋەھىملىك بېشارىتى قەدىردانىدا قورقۇشقا قارىغاندا ، قىزىقىشنى قوزغىۋەتكەنىدى . — سىلى مېنىڭ كۆڭلۈمنى دەپ يوشۇرغان بېشارەتلىرى ماڭا تەقەززالىق ئازابلىرىنى ئېلىپ كەلمەمدۇ ! رەھىم قىلىپ دەپ بەرگەن بوسىلىرى .

— ساڭا رەھىم كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا دېگۈم كەلمىدى … ۋەزنى بۇنداق ئېغىر ، تەپسىلاتى چىگىش ، دەرد - ئەلىمى چوڭقۇر ، جۇدالىق نادامەتلىرى رەھىمسىز ، جەريان - پاجىئەلىرى ئەگرى - توقاي بولغان بۇنداق هايات قىسمەتلىرىنى سېنىڭدەك يۇمران ناتىۋانغا پۈتۈپ قويغانلىقىغا ئەقلىم لال بولۇۋاتىدۇ ، بالام …

— قۇلىقىم سىلىدە ، كۆمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا !

— جانابىي ئاللا هەرقانداق ئوغۇل بالىنىڭ ئۆمۈر مۇساپىسىدە بىر قېتىم ئامەت بېرىدۇ ، — دېدى پەرىشتە ئانا گېپىنى يىراقتىن

ئايلاندۇرۇپ ، — ئەمما شۇ ئامەتنى سېزەلىگەن ، قەدرىگە يېتەلىگەن ئادەملا ئامەتلىك بولىدۇ ! سەن بالاغەتكە يەتمەي تۇرۇپ ئامەت تاجىنى كىيىسەن ! بۇ ئامەت سەن تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ بەرىكەتلىك بولىدۇ ، ئەمما چۈش مەزگىلىدىكى دەرەخ سايىسىدەك قىسقا بولىدۇ ، ئازابلىرىڭ قىش كېچىسىدەك ئۇزۇن بولىدۇ ! نادامەتكە تولغان كەچمىشلىرىڭ بىر قەرنەگە يېتىپ بارىدۇ ! ، قىسقىسى ، 30 ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ، 100 يىللىق قاباھەتلىك قىسمەتلەر بېشىڭغا كېلىدۇ !

— ئەپۇ قىلسىلا ، پەرىشتە ئانا ، بىر قەرنە دېگەننىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم …

— ئاللا ئىنسانغا ئاتا قىلغان 33 يىللىق ئۆمۈر بىر قەرنەدۇر ، بالام .

— پەرىشتە ئانا ، — دېدى قەدىردان ۋۇجۇدىنى تىترەك باسقان ھالدا ، — گەرچە سىلى يۈز بېرىش ئالدىدا تۇرغان دەھشەتلىك ھەقىقەتنى بېشارەت بەرگەن بوسىلىرىمۇ ، بىراق بۇ بېشارەتلىرى تولىمۇ رەھىمسىزكەن .

— بالام ، بېشارىتىم رەھىمسىز ئەمەس ، بەلكى ھايات شەپقەتسىزدۇر ، ئۇنىڭ ئادەملەرگە بېرىدىغان نېمىتى ئازابتۇر ، شۇڭا ئادەملەر بۇ ئازابلىق ھاياتقا ئامراق . ئېسىڭدە بولسۇنكى ، ئۆلمەك ئاسان ، ياشىماق قىيىن…

كۆزنى چېقىپ تۇرغان نۇر تارىلىپ كېتىشى ، پەرىشتە ئانىمۇ غايىب بولدى . قەدىردان : «پەرىشتە ئانا…» دەپ توۋلىغان پېتى ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ كارىۋات يۆلەنچۈكىگە يۆلىنىپ ، يۈز ، بويۇن ، مەيدىلىرىدىكى تەرلەرنى سۈرتۈۋاتقاندا ، ئابباس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل خانىم كېچىلىك كىيىملىرى بىلەنلا كىرىپ كېلىپ ، قەدىرداننىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇردى . خەيرىگۈل ئوغلىنىڭ باشلىرىنى سىلاپ ، مەڭزلىرىدىكى ياشلىرىنى سۈرتتى .

— ۋارقىراپ ئەجەب قورقىتىۋەتتىڭ ، بالام ، قارا بېسىپ قالغان ئوخشىمامدۇ ؟ ئورنۇڭنى سالغاندىمۇ سۇپۇرۇۋەتكەنىدىم …

— ئانا ، مەن… مەن… — قەدىردان ئېسەدەپ كەت-تى ، — ئەجەب قورقۇنچلۇق ھەم سىرلىق بىر چۈش كۆردۈم…

قەدىردان كۆرگەن چۈشىنى شۇنچە ئىخچام ھەم چۈشىنىشلىك قىلىپ سۆزلەپ بولغۇچە ، ئاباس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل خانىم-نىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى… ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ ، باشلىرىنى چايقىدى . خەيرىگۈل ئېرىنىڭ ئاغزىغا ، ئاباس خوتۇنى-نىڭ چىرايىغا ئۈمىد بىلەن تىكىلىپ خېلى ئۇزۇن تۇرغان بولسى-مۇ ، ھەر ئىككىسىنىڭ ئاغزىدىن «يا ئۇنداق ، يا بۇنداق» دېگەن ئاۋاز چىقمىدى .

— چۈش دېگەن ، بالام ، — خەيرىگۈل ئۆزىمۇ چۆچۈپ قالغا-نىدى ،— بۇغرىغا كىرگەن تۆگىگە ئوخشايمىش ، قانداق تەبىر بەرسە ، شۇ تەرەپكە ماڭىمىش ، خۇدايىم بەخت - تەلىيىڭ-نى بەرگۈدەك …

— ئاناڭ توغرا دەيدۇ ، بالام ، ھەرگىز ئۆزۈڭدىن ئۆزۈڭ ئۈركۈپ ، ۋايىم يەپ يۈرمە ، ئاخشام بەك كېچىدە كەلدىڭ ، يوللاردا بىرەر ئىش تەسىر قىلغان ئوخشايدۇ ، شۇڭا چۈشۈڭ بۇزۇلۇپ قاپتۇ .

— ھەي دادىسى ، ئۇرۇمچىگە بارمىسۇنمۇ يا ؟ ئەجەب ئەنسى-رەپلا قالدىما .

— مەكتەپتە ئوقۇغىلى ئۇنىمىسا ، ئەمدى بىرەر كەسىپ ، ھۈنەرنىمۇ ئۆگەنگىلى قويمىساق ، بۇ بىرگە كۈندە ئۇسسۇل ئويناپ بېرەمدا ؟

— بارىمەن ، — دېدى قەدىردان بىردىنلا ھۈرپىيىپ ،— ئەمدى بىر چۈش كۆرۈش بىلەنلا يەل قويۇپ بەرسەم ، بۇندىن كېيىن ھېچ ئىش قىلالمىسام بولىدۇ شۇ .

— ھەببەللى ، ئەمدى ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلدىڭ ! تۇرمۇش-نىڭ بوران - چاپقۇنلىرىدا ، ئازاب - ئوقۇبەتلىرىدە پىشىپ يېتىل-مىگەن بالىنى ئوغۇل بالا دېگىلى بولامدۇ .

— ھېلىقى پەرىشتە ئانىنىڭ بەرگەن بېشارەتلىرى مېنى ئە-

جەب ئەندىشىگە سېلىپ قويدا …

— نېمانداق ئەنسىزلىك قىلىسەن؟— دېدى ئابباس ئاچچىقى بىلەن،— يولغا چىقىدىغان بالىغا چىرايلىق نەسىھەتنىڭ بولسا قىلمامسەن، تىلىڭدا تىكەن تېرىپ يۈرگۈچە … بالىنىڭ يۈرىكىگە ئەنسىزلىك تېرىنىقىنى پاتۇرۇپ نېمىلەرنى دەپ يۈرىدۇ بۇ خوتۇن!

— بولدى، بالام، ئۇخلا، — خەيرىگۈل خىجىللىق ئىلكىدە ئېرىگە قارىدى، — ئەتە ئەتىگەن پاراڭلىشايلى.

ئابباس بىلەن خەيرىگۈل قەدىردانىنى قىيچىسىپ يۈگەپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇلار ھۇجرىسىغا كىرىسىپىلا تام چىرىغىنى ياندۇردى ـ دە، كارىۋىتىغا چىقىشتى. ئەمما، خەيرىگۈل ياستۇققا يۆلەنگىنىچە بىر چېكىتكە تىكىلىپ جىمجىت ئولتۇراتتى. ئاببا ئايالىنىڭ ئۆزىگە قېيىداپ قالغانلىقىنى سەزدى بولغاي، خەيرىگۈل ـ نىڭ ئاپئاق، بېجىرىم يۈزىگە، چوڭ كۆزلىرىگە، سارغۇچ قوڭۇر قاشلىرىغا، خۇش پىچىم بويىغا تىكىلىپ قارىغىنىچە پوسۇقىدە كۈلۈۋەتتى:

— ھەي خوتۇن، دومسىيىپ قالدىڭلاغۇ، مېنىڭ قايسى گەپـ لىرىم تېگىپ كەتتى، ھە؟

— «تىلىڭدا تىكەن تېرىپ… » دېگەن قانداق گەپ ئۇ؟ گېپىم بار دەپلا قىلىدىكەنسىز!

— ۋۇي شۇنداق دەپ سالدىمما؟ خاپا بولماڭلا … ئاغزىمدىن چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. ئەسلىدە: «يولغا چىقماقچى بولغان بالىنىڭ يۈرىكىگە ئەنسىزلىك سالما» دېمەكچىدىم. ھەي… مېنىڭ دۆتلۈكىمنىزە….

ئابباس بۇجاڭ 30 ياشقا كىرە ـ كىرمەيلا ئەمەل ئېتىغا مىنگەن ئادەم. ئاۋامىنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، سۈيىدە ئاقىدىغان بۇنداق سىياسىئونلار بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى، ئەقىل ـ پاراسىتىنى، كۆڭۈل رىشتىنى خىزمەتكىلا ئاتىۋەتكەچكىمۇ، تەبىئىتى ئېغىر، كەم سۆز، ئائىلىدە ئايالىنىڭ ئېگىز ـ پەس، تاققا ـ تۇققا ئىشلىرىغا يول قويىدىغان رايىشلاردىن بولۇپ قالىدىكەن. خەيرىـ

يەت ، ئابباس بوجاڭ ئاشۇ كەم سۆز ، سۆيۈملۈك ، ئوچۇق چىراي
ئايالى بىلەن سەن ـ پەن دېيىشمەي 19 يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ . بولمىسا
ئۇ تالاغا چىقسا دانا ، ئۆيگە كىرسە كالۋا ئەرلەردىن ئەمەس ! توغرا ،
بەزى كەيپى چىگىش چاغلاردا گاھى بىلىپ ، گاھى بىلمەي غودۇ-
دۇڭ گەپلەرنى قىلىپ خوتۇنىنىڭ جەھلىنى قاتۇرۇپ قوياتتى ،
بىراق ھايال ئۆتمەي ، تۈز كۆڭلى بىلەن كۈلۈپ ئۆزرە ئېيتاتتى ،
پەقەتلا ئىچىدە غوم ساقلىمايتتى . ئالىمادىس : «ئابباس خەيرىگۈل
بىلەن لىڭگىرتاقتاق بولۇپ قاپتۇ... » دېسە ، ناھىيىلىك پارتكوم
بېغىدا ئۈچۈپ يۈرگەن ، قايسىلا قورۇغا خۇرجۇنسىز دېۋانىدەك
قونىۋېرىدىغان قۇشقاچلار چېغىدا جاۋۇلداپ كېتەر . بۇ يەنىلا ئاب-
باسنىڭ كەڭ قورساقلىقىدىن كەلگەن ئەمىن تۇرمۇش ئىدى .
ئابباس بەزى ھالقىلىق ئىشلاردا دەيدىغاننى دەۋېلىپ ، ئۆزىنىڭ
رايىنى بىلدۈرەتتى . خەيرىگۈل دەماللىقا كالىلىسىدىن ئۆتكۈزەل-
مەي ، كوتۇلداپ قالغۇدەك بولسا ، ئابباس ھەرگىز : «مېنىڭ توغ-
را ، سېنىڭ خاتا... » دەپ تۇرۇۋالمايتتى ، «ھەقىقەتنى قېزىش»
ئۈچۈن مۇنازىرىلىشىپمۇ ئولتۇرمايتتى ، پەقەت : «ۋۈي ، خاپا بو-
لۇپ قالدىڭما؟ قارا مېنىڭ دۆتلۈكمنى ، سەمەتنى ئەمەت دەپ
ساپتىمەن ... » دېگەندەك يۇمشاق ، ياغلىما گەپلەر بىلەن خوتۇننى
بىردەمدىلا يۇمشىتىپ قوياتتى . «ئېگىلگەن باشنى قىلىچ كەسمەپ-
تۇ» دېگەندەك ، خەيرىگۈلمۇ بۇنداق ياۋاش كالىغا تاياق تەڭلىيەل-
مەيتتى ، ئۇ نېمىلا دېگەنبىلەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇت-
قۇچىسى ـ دە ! شۇڭا ، ئۇلارنىڭ بالىلىرىمۇ شۇ دېمەتلىك بولغۇچە
ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بىرەر قېتىم : «ئاداڭ ، قىزىڭ ... » دې-
يىشكىنىنى بىلمەيدۇ . تۇنجى بالا گۈلنۇر بۇ يىل 17 ياشقا كىر-
دى . ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 9 ـ سىنىپىدا ئەلا ئوقۇۋاتىدۇ .
4 ـ سىنىپتا ئوقۇۋاتقان ئابدۇراخمان بولسا مەكتەپ بويىچە
«3 تە ياخشى» ئوقۇغۇچى ! پەقەت بۇلارنىڭ ئىچىدە قەدىردانلا
«دېگىنىمنى قىلمەن» دەيدىغان جاھىللاردىن ئىدى ، بولۇپمۇ ئۇ-
نىڭ قورقۇمسىزلىقى ، ئۆز بېشىمچىلىقىدىن ئابباس ھەزەر ئەيلەيد-

تى ھەم پات ـ پاتلا : «پاھ ـ پاھ ، بۇ مۇتتەھەم دادامنىڭ كىيتىنى كىيىپلا چىقتا...» دەپ بېشىنى چايقايتتى .
قەدىردان تۆت ـ بەش ياش چاغلىرى بولسا كېرەك ، ناھىيەلىك پارتكومىنىڭ ئىشچىسى بەكرى ئىمىن بىر كونى باغ ھەم كۆكتاتلىقنى سۇغىرىۋاتاتتى ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ بالىلىرى ئېرىق قىرلىرىدا يۈگۈرۈشۈپ ئويناۋاتاتتى ، ئۇلار سۇغا تاش ـ چالمىلارنى ئاتاتتى ، بەزىلىرى قولىدىكى چىۋىق ـ تاياقلارنى سۇغا شالاپلىتىپ ئۇرماقتا ئىدى . بالىلارنىڭ ئىچىدىكى چوڭراق بىر بالا : «كىم سۇدا ئېقىپ كېلىۋاتقان شاخ ـ شۇمبا ، قوناق پاسارلىرىنى سۇزۇۋالالىسا ، شۇ باتۇر !» دېيىشى ، ھەممە بالىلار چوڭ ئېرىقتا لىپمۇلىپ لۆمشىپ ئېقىۋاتقان سۇغا قاراپ ، قورقىنىدىن تۇرۇپ قالدۇ ، ئەمما بويى كەتمەن دەستىسىدەكمۇ كەلمەيدىغان قەدىردان : «مەن باتۇر...» دېگىنىچە ، ئانىسى كىيدۇرۇپ قويغان ئالىيېشىل يىڭى پوپايكىسى بىلەنلا سۇغا سەكرەيدۇ . سۇ ئۇنىڭ بويىنىدىن ئېشىپ كەتكەچكە ، ئۇ ئېڭىكىنى كۆتۈرۈۋېلىپ ، شاخ ـ شۇمبا ، قوناق پاسارلىرىنى قىرغاقتىكى بالىلارغا سۇنغاچ ئالدىغا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى . ئۇ يەنە بىر قەدەملا ماڭسا كوكىراپ چۈشۈۋاتقان ئازمىغا كىرىپ كېتەتتى . نەق شۇ چاغدا ، بالىدىن ئەنسىرەپ كەلگەن ئاباس قەدىردانىڭ گەجگىسىدىن قامالاپ ئالغاندا ، ئۇنىڭ ئايىغى لاي تېگىدا قالغان بولۇپ ، گىلەمنىڭ رەڭگارەڭ يۇڭ يىپلىرىدا توقۇلغان پوپايكىسىدىن ھەرخىل رەڭلەر ئاياغ ئاستىغا ساقىماقتا ئىدى...
قەدىردان ئون ياش چاغلىرىدا بالىلار بىلەن قۇرۇلۇش قىلىۋاتقان ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ بەش مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى قۇم دۆۋىسىگە سەكرەپ ، قاش ـ قاپاقلىرى يېرىلىپ ، جەينەك ـ قوللىرى سۈرۈلۈپ ئۆلگىلى تاسلا قالغاندى ، ھەتتا ئۇ بىر قېتىم بالىلارغا ئوغۇت بېسىپ كېتىۋاتقان ئېشەك ھارۋىسىنىڭ چاقىنى كۆرسىتىپ : «ئۇنىڭ ئىچىنىڭ ھەممىسى يەل ، قاراڭلا مانا...» دەپلا ، كېتىۋاتقان ھارۋىنىڭ چاقى ئاستىغا پۇتىنى تۇتۇپ بېرىپ ،

چىرقىراپ يىغلىغانچە بىر ئايدەك دوختۇرخانىدا يېتىپ، ئېزىلىپ كەتكەن پۇت بارماقلىرىنى داۋالىغانىدى. شۇنداقتىمۇ، ئاببas بىلەن خەيرىگۇل ئوغلىنىڭ زېھنىياتىغا، قورقۇمسىزلىقىغا قايىل بولماي تۇرالمايتتى.

— دادىسى، ئەجەب جىمىپ كەتتىڭىزغۇ، ئۇخلاپ قالدىڭىزمۇ يا؟— خەيرىگۇل ئېرىگە قايرىلىپ قارىدى،— ئۇخلاپ قالدىمىكى دېسەم، ئېغىر - ئېغىر تىنىۋاتىسىز.

— ھەي... مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا قەدىرداندىن ئەنسىرەيمەن، — دېدى ئاببas ئېغىر تىنىپ، — ئۇنىڭ قورقۇمسىزلىقى، تەۋەككۇلچىلىكى، بىرەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىمايدىغان ئۆز بېشىمچىلىقىنى ئويلىساملا، يۈرىكىم سىلىپ كېتىدۇ. ئامال قانچە، ئۇرۇمچىگە بېرىپ ئاشپەزلىكنى ئۆگىنىپ باقمىسۇنمۇ؟

— ئۇ ئاشۇ قوماچتەك پاراسلاپ تۇرغان مىجەزى بىلەن بىر ئۆمۈر چۆمۈچ، ساپلىق تۇتۇپ، قازان بېشىدا تۇرارما؟

— مانا، مانا... مەنمۇ شۇنىڭدىن خاتىرجەم ئەمەس. ئۇ مىجەزى قوداڭشىپ قالغان كۈنى، مۇئەللىمىگە سىياھ قۇتىسىنى ئاتقاندەك، چۆمۈچ - ساپلىقنى ئاشپەز ئۇستامنىڭ بېشىغا ئېتىشتىن يانمايدۇ.

— قانداق قىلىدىغان گەپكىنتاڭ... —خەيرىگۇل ئاغزىنى تۇتۇپ ئەسنىدى، — «ئايال كىشىنىڭ قورسىقىدىن ئارغامچا - توقۇناق، بوغا - لىڭگىرچاقتىن باشقىسى چۈشىدۇ» دېگىنى راستكەن. ئاچىسى بىلەن ئىنىسى بىر ئوبدان ئوقۇۋاتىدۇ، قەدىردانزە ئىش تېرىپلا يۈرگەن. چوڭ ئۆيدە ھېچكىم «ھاي» دېمىگەچكە، ئاشۇنداق باشتۇڭ بولۇپ قالدىمىكىنتاڭ ...

— بولۇپمۇ ئۇنى ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان قارام قىلىۋەتكىنى دادام. بولدى، ئۇخلاڭلا، ئەتە يەنە مەكتەپكە بارىدىغانسىلە؟

— ئەتە تېخى مېنىڭ ماتېماتىكا دەرسىمدىن مەكتەپ بويىچە ئوچۇق دەرس ئۆتكۈزمەكچى.

ئابباس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل ئوغلىنىڭ غېمىنى يەپ ياس-
تۇققا باش قويۇۋاتقان پەيتتە، قەدىردان تېخىچە ئۇخلىمىغانىدى.
ئۇ تورۇسقا تىكىلىپ ياتقىنىچە نېمىلەرنىدۇر دەۋاتاتتى:

— ئامىتى بارمۇ، ئازاب - تاغلىرى بارمۇ ياكى دەھشەتلىك
پاجىئە - نادامەتلىرى بارمۇ، ھەممىنى كۆرۈپ باقاي ... قېنى ئۇلار
مېنى يەپ كېتەمدۇ ياكى مەن ئۇلارنىڭ گەجگىسىگە دەسسەپ دەس
تۇرالامدىم! رەھمەتلىك بوۋامىمۇ: «تەۋەككۈل دەرياسىغا سەكرىمى-
گۈچە، ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ» دەيتت-
تىغۇ!

ئىككىنچى باب

«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ سەيگۈيۈەنى جاپپار هاجىم بىلەن قەدىردان ئىككى ماشىنىغا بېسىلغان 20 توننا گۈلە ـ قاقنى «مۇساپىرلار مېهمانخانىسى»نىڭ هويلىسىغا ئەكىردى ، قاقچىلىق هايانكەشلىرى خۇددى سېسىق گۆشنى هىدلاپ كەلگەن چىۋىنلاردەك گۇررىدە ئولاشتى ، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدە يوتىسىدا قىزىل غىلاپلىق يوغان پىچاق پۇلاڭلاپ تۇرغان قارا چوقۇر هەم قاناڭغۇر بىرى ئىككى ماشىنىنىڭ ئەتراپىدا قويۇندەك پىرقىراپ ۋارقىرىماقتا ئىدى :

— ئاغىنىلەر ، بۇ ئىككى ماشىنا گۈلە ـ قاقنى مەن بالدۇر سۆزلىشىپ قويدۇم . كىمكى سودىغا قۇم ئارىلاشتۇرسا ، مەندىن يامانلىمىسۇن ! هاي نۇرادىل پاناق ، تۇرسۇن كاللا ، قېنى سىلەر ؟

— مانا بىز ، مەتتۇرغۇنكا ، خاتىرجەم سوداڭنى قىلىۋەر ، ماشىنا ئەتراپىدا بىز بار...

ماشىنا كابىنكىسىدىن سەيگۈيۈەن جاپپار هاجىم ئىنجىقلاپ يەرگە چۈشتى . ئۇ 40 ياشلاردىن ئاشقان ، سېمىز ، مىس رەڭ چىرايىنىڭ سىلىق هەم پارقىراپ تۇرۇشىدىن كوسا ئىكەنلىكى بىلىنىپلا تۇراتتى ، كۆزىنىڭ كىچىكلىكىگە باقماي ، بۇرنى خۇددى قوتۇر ئامۇتنى پاتۇرۇپ قويغاندەك يوغان ئىدى . ئۇ ئەسلىدە ئوتتۇرا بوي ئادەم بولسىمۇ ، بەدىنى تەكشى سەمرىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن پاكار كۆرۈنەتتى... جاپپار هاجىم ئۆزىنى قورشىۋالغان ئادەملەرنىڭ ئەڭ ئالدىدا گىدىيىپ تۇرغان مەتتۇرغۇنغا مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن قارىدى ـ دە ، دىمىغىنى قاقتى ، بىراق ئەتراپقا ئولىشىۋالغان قاقچى بالىلار هەم مېۋە ـ چېۋە هايانكەشلىرى شۇنچە كۆپ تۇرۇقلۇق ، هېچقايسىسىنىڭ غىڭ قىلالماي جىم تۇرۇشىدىن

جاپپار ھاجىم سەل ئەندىشىگە چۈشۈپ قالدى . شۇ ئەسنادا ھېلىقى مەتتۇرغۇن دېگەن قاتاڭغۇر ئادەم ماشىنا ئۈستىگە چىقىپ بىر تاغارنىڭ ئاغزىنىڭ كىچىككىنە يېرىنى ئاچتى ـ دە ، ئىككى ئو- چۇمدەك گۈلە ـ قاقنى ئېلىپ چۈشتى . ئەتراپتىكىلەر دۈپدۈگىلەك سورۇن ھاسىل قىلىپ ، جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردانىنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالدى .

— گۈلىنىڭ ئەھۋالى مۇشۇكەن ، — دېدى مەتتۇرغۇن ئالىقى- نىدىكى گۈلىنى كۆرسىتىپ ، — قېنى ، بولىدىغان باھاسىنى دەپ باقساڭلا .

— بۇ شالتاق گۈلىكەنغۇ ، — دېدى نۇرادىل پاناق خىڭىلداپ .

— قورساق ئاغرىتىدىغان شاتراق گۈلە دېسە بولغۇدەك ، — تۇرسۇن كاللا كۆزگە ئىلمىغاندەك ئاغزى ـ بۇرنىنى پۇرۇشتۇردى .

— ھەي ، ھەرقايسىڭغا زورلاۋاتقىنىمىز يوققۇ . سەن ئالمى- ساڭ ، ئادەم چىقمامدا ؟ نېمىگە مالنى كەمسۇندۇرىسەن ؟ — قەدىردان كۆزلىرىنى ئالايتىپ گۈلەيدى ، — ساتمايمەنغۇ ، قانداق قىلىسەن ؟ كۆتۈڭنى شاتراقلاتمايدىغان گۈلىنى تېپىپ ئال…

قاراپ تۇرغانلار بىردىنلا كۈلكە كۆتۈرۈۋەتتى . ئۆزلىرىنىڭ ئوسال ئورۇنغا چۈشۈپ قالغانلىقىدىن غەزىپى كەلگەن مەتتۇرغۇن شىلىم نۇرادىل پاناق بىلەن تۇرسۇن كاللىغا ئايانمايلا تىل سالدى :

— غەلۋىرقوڭ گۇيلار ، سېسىق ئاغزىڭدىن نېمە پوق ئېقىتى- ۋاتىسەن ! سودا دېگەننى چىرايلىق قىلمامدۇ ، خاپا بولما ، ئۇكا ، — مەتتۇرغۇن شىلىم جاپپار ھاجىمغا قاراپ ھىجايدى ، — قېنى ئاكا ، قاقنىڭ ئېتىنى قويۇپ بەرسىلە .

— ئەمدى شۇ… ئەمدى كىلوسىغا ئىككى سومدىن بېرىشەلا .

— قاق بەك شالتاقكەن ، ئاكا ، چېغىدا بىر نېمە دېسىلە ؟

— ئەمدى شۇ خاماندىكى توپىغا يېيىپ قۇرۇتۇپ ، گۇرجەكتە تاغارغا ئۇسقاندىن كېيىن ئاشۇنداق 30 نىڭ ئىچىدىن بىرى يېگىلى بولمايدىغان شالتاق ھەم توپا … شۇڭا ئىككى سوم ـ دە .

قەدىردان جاپپار ھاجىمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ، قۇلاقلىرىغا

ئىشىنەلمەيلا قالدى . ئۆزىنىڭ مىلىنى خىرىدارغا سۇندۇرۇپ ، كۆرسىنى چۇشۇرۇپ ساتىدىغان نەدە بۇنداق سوپۇرگە زىيانكەش سودىگەر بولسۇن ، ئەلۋەتتە ، سودا ئىشىدا «قاغا بالام ئاپئاق ، كىرپە بالام يۇمشاق» دېگەندەك ، ئىلاجى بار مەدھىيىلەپ ئۇ-لۇغلىمامدۇ ...

— ئەمىسە چالتاي - مالتىيىنى قويۇپ بىر سومدىنلا بول-سۇن ، بولامدا ؟ — دېدى مەتتۇرغۇن شىلىم جاپپار هاجىمنىڭ چد-رايىغا زەن سېلىپ ، — ئۆزلىرىمۇ قاقنىڭ سۈپىتىنىڭ ناچارلىقد-نى دەۋاتاملا... قانداق دېدىم ، ئاغىنىلەر ؟

ئەتراپتىكى چاي پۇلى ئېلىشقا تەمە قىلىپ تۇرغان دەللاللار : «ئوبدان باھا بولدى» ، «ياخشى سورىدى» ، «ھازىر قاقنىڭ باھا-سى چۇشۇپ كەتتى» دېيىشىپ ۋارقىراشتى . ئالىتاغىل ئاۋازلاردىن لاسسىدە بوشاپ قالغان جاپپار هاجىم ئىككىتايىن بولۇپ ئەتراپقا قارىغىلى تۇردى ، لېكىن قەدىرداننىڭ «بىلەك»تەك توم قاشلىرى مىژژىدە تۇرۇلۇپ ، ۋارقىرىغان سالاچىلارغا تىكىلدى .

— بۇ دېگەن جانانە بىلەن خۇۋانە ئۆرۈكنىڭ قېقى ، قارىمام-سىلەر گۆشلۈك تۇرغىنىنى ، — دېدى قەدىردان قولىدىكى گۇ-لە-قاقنى كۆرسىتىپ ، — كىلوسىنى بىر سومدىن ساتمايمىز ...

— ئەمىسە بىر سوم ئون تىيىن ، — مەتتۇرغۇن شىلىم ئەتراپتا سودىنىڭ بۇزۇلۇشىنى كۇتۇپ تۇرغان قاق ھايانكەشلىرد-دىن ئەندىكىپ يەنە ئۆرلىدى ، — بوپتۇ ، يەنە ئون تىيىن قېتىپ قوياي ، ئەمدىغۇ بولغاندۇ ؟

شۇ ئەسنادا ، قەدىردان توپ ئارىسىدا ئۆزىگە كۈلۈپ قاراپ تۇرغان نۇرمەت ، ھېلىمجان ، سىياسىي قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇ-جىسى مۇتىللا ساۋۇتنىڭ ئوغلى غەيرەت جاڭدۇلارنى كۆرۈپ قال-دى . گەرچە بۇ باللار قەدىرداندىن ئالتە - يەتتە ياش چوڭ بولسىمۇ ، بىر گۇجان كوچىلىق ئىدى . بۇ باللارنىڭ ئىچىدە غەيرەت جاڭدۇ كىيىنىش ھەم سىن - سىپات جەھەتتىن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقاتتى . ئۇ ئېگىز بوي ، بۇغداي ئۆڭ ، قاش - كۆزلد-

ـرى قاپقارا ، ياسىنىپ ـ تارىنىپ يۈرىدىغان يىگىت ئىدى .
— ھە قەدىردان ، قاق ئەكەلگەنمىدىڭ ؟— دېدى غەيرەت جاڭـ
دۇ قول سۇنۇۋېتىپ ، — ئاباس بوجاڭ سېنى 7 ـ سىنىپتا
ئوقۇۋاتىدۇ دەۋاتاتتى .
— مەن ئوقۇغىلى كەلـگەن ، جاپـپار ھاجىمـغا ياردەملەـ
شىۋاتىمەن...
— مۇنداق دېگىن ، — غەيرەت جاڭدۇ قەدىرداننىڭ مۈرىسىگە
ئۇرۇپ قويدى ، — قايسى مەكتەپكە كەلدىڭ ؟
— شىنجاڭ مېھمانخانىسىنىڭ ئاشپەزلىك كۇرسىغا .
قەدىردان غەيرەتتىن : «يۇرتتىن لاتـىمـۇلات تـېنىدـىپلا كەتـ
تىڭمۇ ؟ » دەپ سورىماقچى بولدىيۇ ، دەرھال تىلىنى تىيدى . چۈنـ
كى ، ناھىيىنىڭ سىياسىي قانۇن شۇجىسى مۇتىللا ساۋۇت ئوغلىنى
ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتـكەنىدى . يۇرتـتا غەيرەت توغرۇلۇق :
«خروئىن ساتىدىكەن » ، «20 كىـلو نەشـە بىلـەن تـۇتۇلۇپ
قاپتۇ » ، «يالغان پۇل يۆتكەپ ، ھەپسىدىكەن ... » دېگەندەك قۇلاق
ياقتى گەپلەر كۆپ ئىدى .
— بولىدۇ ، ئۇكا ، مەن ئالدىرايمەن ،— دېدى غەيرەت جاڭدۇ
خوشلىشىپ ، — ۋاقتىڭ يەتسە ، بىرەر خىجالەتنىڭ بولسا مېنى
ئىزدە....
— بولىدۇ ، غەيرەتكا .
غەيرەت جاڭدۇ ئۇزاپ كېتىشى ، ھېلىمجان ئىسىملىك ئاق
سېرىق ، ئورۇق ، ئېگىز بالا قەدىرداننىڭ قولىنى ئالىقىنىغا ئالـ
دى . پاكار ، دىقماققىنا ، قىزىل يۈزلۈك نۇرمەت بولسا قولىنى
قەدىرداننىڭ مۈرىسىگە قويدى .
— دەم ئېلىش كۈنلىرىگە كەلسەڭ ، — دېدى ھېلىمجان
ئاۋاق ، — ھەممىمىزنى مۇشۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »دىن
تاپالايسەن .
— چوقۇم كەل جۇمۇ ، — نۇرمەتمۇ كىچىك كۆزلىرىنى
چىمچىقلاتتى ، — ئۈرۈمچىدە تونۇش ـ بىلىشلەر بولمىسا ئادەم

زىرىكىپ قالدۇ.

شۇ ئەسنادا، جاپپار ھاجىمنىڭ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلىنىشى بىلەن، قەدىردان مەھەللىدىكىلەر بىلەن ئالمان - تالمان خوشلىشىپ توپ ئىچىگە كىردى، جاپپار ھاجىم زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ پۇل ساناۋاتاتتى، يەردىمۇ يەنە بىر نەچچە كاللەك پۇل تۇراتتى...

— جاپپاركا، قاقنى سېتىۋەتتىڭىزما؟ — ئالدىراپ سورىدى قەدىردان.

— سېتىۋەتتىم، — دېدى جاپپار ھاجىم قەدىردانغا قارىمايلا بارمىقىدىكى تۈكۈرۈپ، — قېنى، سەنمۇ مەن سانىغان پۇللارنى قايتا سانا.

— قانچىدىن بولدى؟

— ۋاي - ۋۇي، ئەجەب چۇقچىلاپ كەتتىڭا چوڭ ئانامدەك، بىر سوم 25 تىيىن بولدى

— نېمە؟!

قەدىردان ئورنىغا مىخلاپ قويغاندەك تۇرۇپلا قالدى، نەرگىدۇر چوغ چۈشكەندەك ئىچى ئېچىشىپ كەتتى. بىراق چىققان كۆز ئورنىغا كەلمىگەندەك، سودىدا ئالىقان ئۇرۇپ پۈتۈشۈپ بولغاندى. جاپپار ھاجىم بولسا: «دەردىسە گۈلە - قاقتىن ئەجەب قۇتۇلدۇم» دېگەندەك، زوڭزىيىپ ئولتۇرغىنىچە پۇل ساناۋاتقان ئىككى شوپۇرغا نېمىلەرنىدۇر دېمەكتە ئىدى.

— سىلەر مالنى چۈشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن مۇشۇ مېھمانخانىدا ماڭا ساقلاڭلار، — دېدى جاپپار ھاجىم نوپۇزلۇق ئەربابلار پەدىسىدە گېلىنى قىرىپ قويۇپ، — مەن مالنى ئېلىپ بولۇپ سىلەرگە خەۋەر قىلىمەن.

گۈلە - قاقنى تېزلا بىر تەرەپ قىلىۋەتكىنىدىن قالتىس يايراپ كەتكەن جاپپار ھاجىم شۇ كۈنى قەدىردان بىلەن «گۆھەر زېمىن» مېھمانخانىسىنىڭ ئالىي ياتىقىدا يېتىپ قالدى. چۈنكى يۇتۇۋالغاندەك بولۇپ قالغان قەدىردانغا ھاجىمنىڭ ئۆزىنى داملاپ قىلغان گەپلىرى خۇددى ئاغزىغا مۇشت ئۇرغاندەك بىلىندى. شۇڭا

ئۇ : «ھېرىپ قاپتىمەن...» دەپلا يوتقانغا پۈركىنىپ يېتىۋالدى . ئەلۋەتتە ، ئەرزان سېتىلىپ كەتكەن 20 تونىنا قاق قەدىردانىنىڭ شەخسىي مېلى ئەمەس ، ئۇ نۇرغۇن ئادەمنى تۇمشۇق تىرەپ بېقىۋاتقان «ياشلار بىناسى»نىڭ مېلى . شۇنداقكەن ، بىر نەچچە مىڭ سوم پۇل ئۇلار ئۇچۇن ئەنقانىڭ سۇتىدەك تۇتىيا ئەمەسمۇ ! «ياشلار بىناسى»نى ھۆددىگە ئالغان ئوبۇلھەسەن قانچىلىغان ناھىيە ، يىراق يېزا - كەنتلەردىن مىڭ مۇشەققەتتە يىغقان گۈلىنى بالىسىنىڭ ئويۇنچۇقىدەك سورىغانغا بېرىۋەتسە ، ئادەمنىڭ ئىچى ئېچىشمامدۇ ! مانا ، ھېلىقى قىزىل كۆز ھايانكەشلەر تەييارغا ھەييار بولدى - دە ... تووۋا خۇدايىم ، قاقنى ئالىمەن دەيدىغان خېرىدارلار شۇنچە كۆپ بولغاندىن كېيىن ، تالاش - تارتىشقا قويسا ، باھاسى تېخىمۇ ئۆرلىمەمدۇ ، نەدىكى قارا پاتاڭغا چاپلىشىۋالغۇچە ...

ئىچى كۆچلۈك قەدىردان خاپىلىقتا ئۇيان ئۆرۈلە - بۇيان ئۆرۈلە ، قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمەيلا قالدى . ئۇلار ئەتىسى ئەتىگەندە ناشتا قىلغاندىن كېيىن ، شىنجاڭ مېھمانخانىسىغا تاكسى بىلەن كەلدى . ھاجىم قەدىردانىنى تىزىملىتىپ ، ئۆتەشكە تېگىشلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىرگەندىن كېيىن ياتىقىنى ئورۇنلاشتۇردى ، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئۇرۇمچىدە ئالماقچى بولغان ماللىرىنىڭ كۆپلۈكىنى سۆزلەپ ، مېھمانخانا دىرېكتورىدىن قەدىردانغا بىر ھەپتىلىك رۇخسەت بېرىشنى ئۆتۈندى .

«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بىر چوڭ بازار بولۇپ ، ئۇنىڭدا ھەرخىل كىيىم - كېچەك ، رەخت ، تۇرمۇش بۇيۇملىرى ، ۋېلىسىپىت ، موتسىكلىت ، گاز ئوچاق ، بەش خىل مېتال ، ئېلېكتر سايمانلىرىدىن توڭلاتقۇ ، كىرئالغۇ ، ئۈنئالغۇ ، توك دەزمال ، رادىئو قاتارلىقلار سېتىلىدىغان تۈرلۈك ماللار دۇكانلىرى بار ئىدى . ئەمدى «ياشلار بىناسى» بولسا ، ئەسلىدە «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» قارمىقىدا بولۇپ ، بۇ بىنا ئىچىدە رېستوران ، مېھمانخانا ، دۇكانلاردىن باشقا ، ياشلار ئۇچۇن بىليارت ، شاھمات ئويناش بۆلۈملىرى ، ھەتتا تانسا ئۆگىنىش ،

چېنىقىش زاللىرىمۇ بار ئىدى . بۇ تۈرلەردىن ھېچقانچە كىرىم قىلالماي ، خادىملىرىنى بېقىپ كېتەلمىگەن «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» «كاللىمۇ يېمەي ، چىشىمۇ چاقماي» دېدىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، «ياشلار بىناسى»نى ئۆزىنىڭ بوغالتىرى ئوبۇلھەسەنگە ھۆددىگە بەرگەنىدى . بۇ قېتىم جاپپار ھاجىم «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» ئىگىدارچىلىقىدىكى دۇكانلارغا مال ئېلىشتىن سىرت ، سېتىلغان گۆلە - قاقىنىڭ پۇلىغا «ياشلار بىناسى»نىڭ دۇكانلىرىغىمۇ مال ئالماقچى ئىدى .

جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان توپ سېتىش بازارلىرىدىن تىزىملىكتىكى ماللارنى ئېلىپ ، ئالغانلىرىنى يەنە شۇ ئورۇنغا ئامانەتكە قويۇپ ماڭدى . ئەمما ، مال ئېلىۋاتقاننىڭ بەشىنچى كۈنى قەدىردان بىلەن ھاجىم ئىككىسى پەس بولۇشۇپ قالدى . ھاجىم : «پۇلى ئەرزان ، ئۆزى ھەيۋەتلىك» دەپ ، غەلىتە ھەم چاكىنا لايىھىلەنگەن ، ئاجايىپ - غارايىپ چىراغلىرى ئۆچۈپ - يېنىپ تۇرىدىغان ئۈنئالغۇ ، رادىئولارنى ئېلىۋەردى··· ئاخىر تاقەت قىلالمىغان قەدىردان كۆڭلىدىكىنى دەۋەتتى :

— ھاجىم ، قارىسىلا ، بۇنداق سۆلىتى بار ، ساپاسى يوق نېمىلەرنى سەھرالىقلارلا ئالىدۇ ، شەھەرلىكلەر ھازىر مالنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى ، ئەڭ مۇھىمى ، ماركىسىنى زىغىرلايدىغان بولۇپ قالدى ، شۇڭا ئاز ئالساقمۇ ياخشىلىرىنى ئالساق···

— ھەي ، ھەي··· ما بالىنىڭ ئاتىكارچىلىقىنى كۆرمەمدىغان ، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ ، خۇددى جاھان كۆرگەن شەمەيلىك سودىگەرلەردەك گەپ قىلىسىنا !

— ھاجىم ، ئۆزلىرى سەيگۆيۈەن بولغانلىرى بىلەن زامان ، دەۋر بىلەن ھېسابلاشمايدىكەنلا···

— ھوي چېكەتكە ، گەپ قىلمىسام خېلىلا سەكرەيسەنغۇ ! ئون نەچچە يىلدىن بېرى سەيگۆيۈەنلىك قىلىپ نېمىنى ئېلىپ ، نېمىنى قويىدىغانلىقىمنى بىلمەيمەنما ؟

— جاپپار ھاجىم ، مېنىڭ سىلى بىلەن تاكاللاشقۇم يوق ، —

دېدى قەدىردان ئاچچىقى بىلەن ، — ئەگەر بولمىسا يانچۇق ئوينىغانسىز ؟

ئۆيىنى يالىتىلىمىز .

— ۋۇي ، ئاشۇ ئالىقانلىدەك نەرسىنىما ؟ ئۇنىڭ پۇلىغا ئازراقلا قوشساق ، جاراڭ - جۇرۇڭ ، ۋاڭ - ۋۇڭ سايراپ تۇرغان يوغىنى كېلىۋاتسا ... توۋا قىلدىم ، جىگدىچىنىڭ قانتىدەك بىر نېمىنى !

— ھاجىم ، ھازىر ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا خەنزۇ تىلى ، چەت ئەل تىللىرىنى ئۆگىنىش دولقۇنى كۆتۈرۈلدى . ئۇلار تىڭشىغۇچنى قۇلىقىغا تىقىپ قويۇپ ، يولدا كېتىۋېتىپمۇ ، ھەتتا ھاجەتتە ئولتۇرغاندىمۇ ئۆگىنىۋېرىدۇ . بىزنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىلا نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار بۇنداق ئۈنئالغۇنى تاپالماي ئورۇمچىدىن ئەكەلدۈردى...

— قەدىردان بالا ، دېگىنىڭ بەلكىم توغرىدۇ ، — دېدى جاپپار ھاجىم كارتىنىدە كېكىرىپ قويۇپ ، — لېكىن «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ» دىرېكتورى ئابلىز ئىمىن بىلەن ئالدىغان مالنى مۇزاكىرىلىشىپ پۇل ئەلەكدىم . شۇڭا تېزىملىكنىڭ سىرتىغا چىقالمايمەن .

— ئەمىسە گۇلە - قاقنىڭ پۇلىغا ئالايلى .

— ھەي ئىش كۆرمىگەن خام بالا ، ئوبۇلھەسەن قوبۇل قىلمىسا ، مەن ئۇ ئۈنئالغۇلارنى تىزىپ قويۇپ ، ئوشۇق قىلىپ ئويناي مەنما ؟

— ئەگەر سېتىلماي قالسا مەن ئىگە بولاي ...

— ماڭقاڭنى چاقە ، ھۆپۆپۆپ پىش... ئىگە بولمىش تېخى . يەنىلا شۇ «ئىشەك باينىڭ ، تاغار باينىڭ ، يىقىلسا يۈلمەيمەن ، ئۆلسە تۆلىمەيمەن» دەپ ، ئاباس بوجاڭغا تاۋان تاشلاپ تۇرارسەن ؟

— قانداق جاھىل ئادەمسەن ؟— قاتتىق ۋارقىراشتىن قەدىرداننىڭ بويۇنلىرى ئىششىپ كەتتى ، — جاھان بىلەن ، دەۋر بىلەن ، ئادەملەرنىڭ ئېھتىياجى بىلەن ھېسابلاشمايدىغان سەندەك سەيگۆيۈەننى كۆرمىگەن !

جاپپار ھاجىم ئەندىكىپ جىممىدە تۇرۇپ قالدى . ئۇ كۆڭلىدە

دە : «ئاباس بۇجاڭنىڭ بۇ شۇمنى جاھىل ، قارام ، تەۋەككۇلچى دەپ قاقشىغىنىچە باركەن» دەپ ئويلىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ گە- دەنكەش مەنمەنچىنىڭ سۆزلىرىنىڭ بەزى ئاساسلىرى بارلىقىغىمۇ ئىشىنەتتى ، شۇڭا بىردىنلا يۇمشاپ ، ئىپادىسىزلا ھىجايدى :

— بولدى ، بولدى ، قەدىردان بالا ، يېرىلىپمۇ كەتمە . سەن دېگەن ئۇ نەرسىدىن يۈزنى ئەمەس ، ھازىرچە ئوننى ئېلىپ كۆرۈپ باقايلى ، بۇ مال مېڭىپ قالسا ئاندىن بىر گەپ بولسۇن …

قەدىردان جاپپار ھاجىمنىڭ تېرىنىڭ يىرتىقىدەك پىت كۆزلىد- رىگە ، قىزغۇچ ئېسىلىپ تۇرغان قوش ئېڭەكلىرىگە ، ساڭگىلاپ چۈشكەن ئېڭەك گۆشلىرىگە قارىغىنىچە : «توۋا ، مۇشۇنداق دۆت ئادەمنى سەيگۈيۈەن قىلىپ قويغان قانداق كالۋا ئادەمدۇ ؟» دېگەن- لەرنى ئويلىدى .

— مەيلى ، ئوننى ئالساق ئالايلى ، — دېدى قەدىردان روھسىز ھالدا ، — مەن تېخى ، تەييار ماشىنا بولغاندىن كېيىن ، كىرا پۇلى بولسىمۇ تېجىلىپ قالار ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن .

جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان شۇ كۈنى «گۆھەر زېمىن» مېھمانخانىسىدىكى ياتىقىدا ئۇن ـ تىنسىزلا يېتىپ قېلىشتى . ئۇلار ئەتىسى ئەتىگەن «دوستلۇق» رايونىنىڭ چوڭ بازىرىدىكى قازاق چايخانىسىغا كىرىپ ، قايماقلىق چايغا نان چىلاپ يېيىشتى . تۈنۈ- گۈنكى لىككىرتاقتاقتىن كېيىن قەدىردانىنىڭ قاپىقى زادىلا ئېچىل- مىغانىدى . «ئاتىكارچى ، چېكەتكە ، ماڭقاڭنى چاق ، ھۆپۈپۈپ پىش ، دېگەن گەپلىرىم ئېغىر كەلگەن ئوخشايدۇ …» دەپ ئويلىد- غان جاپپار ھاجىم : «مەن ھەر قېتىم مال ئالغىلى كەلگەندە مۇشۇ چايخانىدا ناشتا قىلىمەن ، قايمىقى يېغى ، سېرىق مېيى ساپ» دېۋىدى ، قەدىردان چىش يېرىپ بىر نېمە دېمىدى . بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە جىلە بولۇپ قالغان جاپپار ھاجىم سىرتقا چىقىپ ، «مۇسا- پىرلار مېھمانخانىسى»دىكى ئىككى شوپۇرغا : « ‹چاڭجياڭ يولى توپ سېتىش سودا مەركىزى ›گە دەرھال كېلىش» دەپ ۋارقىرد- دى . ئاندىن ئۇلار ئىككىسى يەنە جىمجىتلا تاكسىغا چۈشۈشتى .

— قەدىردان ، — دېدى ئالدىدا ئولتۇرغان ھاجىم ئارقىغا قايرىلىپ ، — بۈگۈن «قىزىل تاغ» ، «پويىز ئىستانسىسى» ، «چاڭجياڭ يولى» توپ سېتىش مەركەزلىرىدىكى ماللارنى راۋۇرۇس قاچىلاپ ، ئىككى ماشىنىنى يولغا سېلىۋېتەيلى . رۇخسەت ۋاقتىڭدىن يەنە بىر كۈن بار . شۇڭا ، ئەتە «ئاپتونوم رايونلۇق مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە بېرىپ ، قۇرۇق يەل - يېمىش «دىگۋار رۇخستى» رەسمىيەتلىرىنى بېجىرەيلى ، بولامدۇ؟

قەدىردان ئېغىرراق تىنىپمۇ قويمىدى ، ھەتتا ئۇ ئۈچ ئورۇندىكى ماللارنى تۈرلىرى بويىچە رەتلىك بېسىپ ، ماشىنىلارنى يولغا سالغۇچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، يەنىلا گەپ قىلمىدى ھەم جاپپار ھاجىمنىڭ چىرايىغىمۇ قارىمىدى . بارغانسېرى خىجىللىق ئىسكەنجىسىدە بۇرۇقتۇم بولۇۋاتقان ھاجىم ئۆزىنى پايلىماي ئوت بىلەن ئويناشقانلىقىنى ھېس قىلدى . چۈنكى ، قەدىردانىنىڭ چىرايىدىن مەنستىمەسلىك ئۇچقۇنلىرى يېلىنجاپ تۇراتتى . شۇنداقتىمۇ ، ئەتىسى ئۇلار «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە بىللە بېرىپ ، شىركەت باشلىقى جاڭ يۈكچىڭ بىلەن كۆرۈشتى . ئۇ ئادەم : «قانچىلىك قۇرۇق يەل - يېمىش بولسا ئالىمىز ، بىراق ئۇنىڭ ئەۋرىشكىسىنى كۆرمەي تۇرۇپ ‹دىگۋار رۇخستى› رەسمىيىتىنى بېجىرىپ بېرەلمەيمىز» دەپ گەپنى ئۈزۈۋەتتى . جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە ئۈمىد بىلەن بارغانىدى ، بىراق شىركەت باشلىقى لۇڭ داتۇ جاڭ يۈكچىڭغا ئوخشاشلا گەپ قىلدى . ئاخىر ئۇلار «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ قاچىلىق سودىگەرلىرى ، قۇرۇق يەل - يېمىش ھايانكەشلىرىنىڭ مەسلىھىتىنى ئالغاندىن كېيىن «داخېيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە بېرىپ ، شىركەت باشلىقى ياڭ مىڭسەن بىلەن كۆرۈشتى . ياڭ مىڭسەن 40 ياشلاردىكى ئورۇق ، ئېگىز ، قاناتاڭغۇر ئادەم ئىدى . ئۇ سول تەرەپ قولاق تۈۋىدىكى ئۇزۇن چاچلىرىدا تاقىر بېشىنى يېپىۋالغان بولۇپ ، ئۆزمەي تاماكا چېكىپ تۇراتتى .

— سىلەردە بار قۇرۇق يەل - يېمىش جەمئىي نەچچە توننىغا باردۇ ؟

— 300 توننىدىن ئاشىدۇ ، — دېدى جاپپار ھاجىم ئۈمىدلەنگەن ھالدا ، — يەنە لازىم بولسا يېزىلاردىن يىغىپ بەرگىلىمۇ بولىدۇ .

— 700 توننىدىن ئارتۇق قۇرۇق يەل - يېمىش بار ، — قەدىردان ھېچ تەمتىرىمەيلا ھاجىمنىڭ كۆزلىرىگە قارىدى ، — سىلى «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ ئامبىرىدىكىنى دەۋاتىدىلا ، مەن «ياشلار بىناسى» دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن ئاكامنىڭ ئامبىرىدىكىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىمەن .

جاپپار ھاجىمنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئۇ كۆڭلىدە : «بۇ شۇم نەلەردە يۈرۈپ بۇ ئىشلارنى بىلىۋالغاندۇ ؟» دەپ ئويلىغان بولسا ، ئۇيغۇرچە گەپنى ئانچە - مۇنچە يامىداپ قىلىدىغان ياڭ مىڭسەن قەدىردانغا ھەيرانلىق ئىلكىدە قاراپ قالدى .

— ئەمىسە ، — دېدى ياڭ مىڭسەن خەنزۇ تىلىدا ئېنىق قىلىپ ، — گۈلە - قاق ، قارا ئۈرۈك قېقى ، ئۈزۈم ، مونەكلەرنىڭ ئەۋرىشكىسى بارمۇ ؟ شۇنى كۆرۈپ ئاندىن توختاملىشىش ھەققىدە سۆزلىشەيلى .

— ئەكەلمەپتىكەنمىز ، — جاپپار ھاجىم دىمىققاندەك بولۇپ ئەتراپىغا قارىدى ، — ھەممىسى ئىشەنچلىك ماللار… سىز… سىز خاتىرجەم بولۇڭ…

— بولمايدۇ ، بۇ ئاز سودا بولمىسا . مەن قۇيرۇق كۆرسىتىپ ، ئۆپكە ساتقانلارنى كۆپ كۆرگەن ، — ياڭ دىرېكتور ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشى ، جاپپار ھاجىممۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوكۇلداپ كېلىپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى . ھاجىمنىڭ خۇشامەتلىرىدىن ئىچى سىقىلغان قەدىردان تاقەت قىلالمىدى :

— ھاجىم ، مالنى كۆرۈپ سودا قىلىش بۇ ئەقەللىي بىر ساۋاتقۇ ، — دېدى قەدىردان قوللىرىنى سىلكىپ ، — سىلى تاش ئەكېلەملا ، شېغىلمۇ ياكى تاغارغا توپا ئۇسامىلا ، قوينىڭ مايىقىنى-

مۇ ، بۇ ئېنىق بولماي تۇرۇپ ، «توختام رۇخسىتى» قىلىپ بەر-سە ، كېيىن ئۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقماق تەستە .

— خاۋ[1] — دېدى ياڭ دىرېكتور باشمالتىقىنى چىقىرىپ ، — ئىنتايىن توغرا گەپ قىلدىڭ...

ئۆزىنى ئۆزى لەت قىلىۋالغان جاپپار ھاجىم ياتاققا كەلگۈچە دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ياڭ دىرېكتورنىڭ بارمىقىنى چىقىد-رىپ قەدىردانىنى ماختاپ ، ئۆزىگە قاراپمۇ قويمىغانلىقى ئۇنىڭغا بەكمۇ ھار كەلگەندى . شۇڭا ، ياتاققا كىرگەن ھامان ، چاپىنىنى كارىۋات ئۇستىگە پىرقىرىتىپ تاشلاپ ، ئايىغىنى سىلىپ ساپما كەشنى كىيدى - دە ، دىۋانغا ئۆزىنى تاشلىدى ھەم خىيلغىچە پۇشاڭشىپ ئولتۇرۇپ كەتتى .

— مەن بىر يانچۇقىمغا گۈلە - قاق ، يەنە بىرىگە مونەك ، قالغانلىرىغا قارا ئۆرۈك ، قۇرۇق ئۈزۈم قاچىلاپ يۈرىدىغان دورد-پۇرۇش ، سەكسەن خالتا بولمىسام... تېخى ھەممىسىنىڭ ئەۋرىش-كىسىنى سورايدا ، شىپتىراڭغۇ دوزاخ شوتىسى...

— ھەممە ئادەم ئىش - ئوقىتىگە ، كەسپىگە ئاشۇنداق پۇختا بولىدۇ ، — دېدى قەدىردان ئاچچىقى بىلەن ، — سىلىمۇ پۇتلىرىغا ئادەتتىكى بىر كېپىش ئالسىلىمۇ ئۇنىڭ خورۇمىغا ، چەم - پاشنى-لىرىغا ، ھەتتا تىكىشلىرىگىچە زىغىرلاپ كەتكەندەكلا ئىش...

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، — ھاجىم بېشىنى چايقىدى ، — نەلەردە يۈرۈپ بۇنچىۋالا قاغجالما بولۇپ كەتكەنسەن ؟

— سىلى تېلېۋىزور ، رادىئو ، گېزىت - ژۇرناللاردىكى سودا ئېلانلىرىنى كۆپرەك كۆرۈپ ، ئاڭلاپ ، ئوقۇپ بىەرسىلە بولغۇ-دەك ، — قەدىردان يۈز ئاياشنى بىلمەيتتى ، — مۇشۇ سەۋىيىلىرى بىلەن ھازىرقى دەۋردە سەيگۈيۈەنلىكنىڭ ھۆددىسىدىن چىقال-مايلا...

— ئاپلا ، — ھاجىم ئېڭىكىنى قامالىدى ، — يەنە يېغىرىمغا تەگكىلى تۇردۇڭغۇ ! نەچچە كۈننىڭياقى گاچا بولۇۋالسەن ، تىلىڭ

① خاۋ — ياخشى .

چىقسا ئادەم تىللايسەن .
— مەن سىلىگە ئوخشاش ئادەم تىللىمايمەن .
— «مۇشۇ سەۋىيىلىرى بىلەن سەيگويۇەنلىكنىڭ ھۆددىسىدىن چىقامايلا» دېگىنىڭ تىللىغان بولماي نېمە ؟
— تىللاش بىلەن ھەقىقەتنى ئايرىۋالالمىغانلىقىنىڭ ئۆزى سەۋىيىنىڭ تۆۋەنلىكى بولماي نېمە ؟ «ئاتىكارچى» ، «چېكەتكە» ، «ماڭقاڭنى چاق» ، «ھۆپۈپۈپ پىش» دېگەنلەر تىل ـ ھاقارەت ، كەمسىتىش دەپ ئاتىلىدۇ ، ئۇقتىلىما ؟

تۇنجۇقۇپ ئولتۇرۇپ كەتكەن جاپپار ھاجىمدىن ئەمدى گەپ چىقمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن قەدىردان ئالماشتۇرىدىغان ئىچ كىيىملىرىنى ئېلىپ مۇنچىغا كىرىپ كەتتى . ھەر تەرەپتىن توسۇلۇپ قالغان جاپپار ھاجىم بولسا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەتلىك شاپتۇلدەك قىلىن كالپۇكلىرىنى مىتىلدىتىپ نېمىلەرنىدۇر دەپ تىللىدى . دەرۋەقە ، جاپپار ھاجىمدەك مەككە ـ مۇكەررەمگە بارغان ، ئاللا يولىدا ھەج ـ تاۋاپ قىلغان ، ئادەملەرنى ئازدۇرىدىغان شەيتانغا تاشمۇ ئاتقان مۇنداق ئەھلى مۇسۇلمان ، ئاتا يوللۇق ئادەم ئالدىدا مەمەدانلىق قىلماي ، «ۋاي ھاجىم ، سىلىنىڭ بەرھەق ، مېنىڭ ناھەق» دەپ قويسا ، بۇ شۇمنىڭ ھېلىقى بىر نېمىسى ئۈزۈلۈپ كېتەرمىدى ! توۋا ، مۇشۇ زاماننىڭ ياش بالىلىرىغا نېمە بالا تەگدى ، ھەممىلا ئىشتا ئالدىپەشلىك قىلىۋاتقان ، قىلىۋاتقان ئىشلىرىگىدىن قۇسۇر تېپىپ ، يوچۇق ئىزدەۋاتقان ، كەمسۇندۇرۇپ ، مەسخىرە قىلىۋاتقان… بايا : «مالنى كۆرۈپ سودا قىلىش ئەقەللىي ساۋاتقۇ» دېيۈدى ، ھېلىقى ياك دېگەن گاداي ماڭا قاراپ ئەجەب سەت ھىجايدا… «ھاجى بولغىنىڭ بىلەن سەنمۇ تۆت سەر يېرىم جىڭ كەلمەيدىكەنسەن» دېگەندۇ تايىنلىق . تېخى ماۋۇ سويما : «تاش ئەكېلەملا ، شىبغىلمۇ ياكى تاغارغا توپا ئۇساملا ، قوينىڭ مايىقىنىمۇ» دېيىشىگە ، ھېلىقى ياك دېگەن شىپتىراڭغۇ دوزاخ شوتىسى بارمىقىنى چىقىرىپ : «خاۋ… ئىنتايىن توغرا گەپ قىلدىڭ…» دەپ ، ئاغزىدىن كۆپۈك قايناپ كەتتا… ئۇنىڭ گېپىنى

تورغرا دەپ دوست تارتىپ بەرگەندىن كېيىن ، ئاشۇنداق چىپى چىچەكلەپ ، ئىشىكى تۆت چىشلىق ھاڭگا بولىدىغان گەپ ... ۋاي بولدىلا ، ئۆزۈمنى نېمانچە ئۇپرىتىپ كېتىمەن ، بۇندىن كېيىن مۇشۇنداق بۇرنى كۆپكەن ياش ھوپۇماق شاۋچىلارنىڭ ئالدىدا غىت قىسىۋالساق بولمىدىمۇ . بۇ لەنتى گەدەنكەشلەرنى مۇشۇنداق زۇ-ۋاندار ، بىلەرمەن ، مەمەدان ، ئاتىكارچى قىلىۋەتكەن زادى نېمە !؟ ھۇم... تورغرا ، تىلىۋزور ! مەشرىقنىڭ ، مەغرىبنىڭ دەپ ھەممە تايىپنىڭ رەڭگارەڭ بىر نېمىلىرىنى قويىۋېرىپ بالىلارنى بۇزۇۋەتتى . شۇڭا ئۇ تىلىۋىزور ئەمەس ، بەلكى «دىل بۇزۇر»كەن ئەمەسمۇ...

ئۆزىنىڭ «پەلسەپىلىك» پىكىرلىرىدىن ، دۇنيا قاراش ، ئەن-ئەنىۋى نەزەرىيىلىرىدىن مەمنۇن بولغان جاپپار ھاجىم پۇتىنىمۇ يۇماي ، ئاغزىنىمۇ چايقىماي ئورنىغا كىرىپ يېتىپ ، خېلى بىر ۋاقىلارغىچە ھەمدەم خىياللارغا چىرمىلىپ ئۇخلاپ قالدى . قەدىردان مۇنچىدىن چىققاندا ئۇ ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە ، تورۇسقا پۇۋلەپ پۇشتەك چالغىنىچە ئۇيقۇغا كەتكەنىدى . قەدىردان بىر چىنە سوغۇق قايناق سۇ ئىچىۋالغاندىن كېيىن ئورنىغا كىرىپ ياتتى . ئۇ چىراغ-نى ئۆچۈرۈۋەتكەن بولسىمۇ ، مېھمانخانا ھويلىسى ۋە كوچىدىكى يېنىپ تۇرغان چىراغلارنىڭ تەسىرىدىن بولسا كېرەك ، ياتاق ئىچى سۇس ھاۋارەڭ نۇر ئىلكىدە يورۇپ تۇراتتى . جاپپار ھاجىمنىڭ «پۇشتىكى» ئۆزلۈمەي بىر خىلدا چېلىنىپ تۇرغاچقا ، ئۇيقۇسى قاچقان قەدىردان ئىككى ياستۇقنى كارىۋات يۆلەنچۈكىگە تىرەپ يۆلىنىپ ئولتۇرغىنىچە ، جاپپار ھاجىمنىڭ سۇس كۆرۈنۈۋاتقان سىيماسىغا قارىدى ھەم ئىچىدە : «بىچارە» دەپ پىچىرلىدى . راست ، ئۇ بىچارە ئىدى . بىر چاغلاردا «سىنىپىي كۈرەش» ، «سولچىللىق» ، «شەخسكە چوقۇنۇش» ئۇنى ئەتىيازنىڭ شامىلى-دەك ئىللىق يەلپۈپ ، ھەم ھەرىدەك چېقىپ ، يۈرەكئالدى قىلىۋەتكەنىدى ! ئۇ ھازىرمۇ «ئالدىپەشلىك» قىلماي ، باشلىقنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقمىسا ، داۋاملىق چىرايىدىن كۈلكە ،

گەپ ـ سۆزلىرىدىن ياخشىچاقلىق ، ھەرىكەتلىرىدىن مۇلايىملىق ، مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىدىن بىچارىلىك ، سالام ھەم تەزىملىرىدىن چەكسىز سادىقلىق چىقىپ تۇرسا … قىسىقىسى ، باشلىقنىڭ نەزەر ـ گۇزىرىدىن ئۆتسە… ئۇ ياشايدۇ ، راست ، قولىدىكى بىر پارچە نېنىنى تارتقۇزۇپ قويماي خاتىرجەم ياشايدۇ ، شۇڭا ئۇ مال سېتىۋالغاندا ، «باشلىقنىڭ نەزەرىدىن ئۆتكەن» ، «باشلىق تەستىقلىغان ، مۇزاكىرە قىلغان» دەپ ، تىزىملىكنى گويا قۇرئاننىڭ سۈرىسىدىن چارە بىلىپ ، ئۇنىڭ سىرتىغا چىقالمايدۇ ، خەلققە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ، «باشلىق كۆرگەن تىزىملىكتە يوق» دەپ ، ئالدى ـ ئارقىسىغا قارايدۇ ، ئېھتىياتچانلىق بىلەن قەدەم ئېلىپ ، پۇلنىڭ ئالدى يۈزى ، ئارقا يۈزىگە نەچچە رەت زەن سالىدۇ ، بۇنداقلارنى ئىسلاھاتچىلار : «ئاسارئەتىقىلەر» ، «ئىسلاھات پاراۋوزىنى ئارقىغا تارتقۇچىلار» ، «مۇلايىم كاج ئالىيجانابلار» دەپ تەرىپلىگىنى بىكار ئەمەس … ئىسلاھات دېگەنگە قەدىردانىنىڭ بوۋىسى يۈسۈپ كارۋاندەك يۈرەكلىك ، قورقۇمسىز ، تەۋەككۇلچى ئادەملەر بولسا تۇز تامىدۇ .

قەدىردان بەش يشىدىن تارتىپ يېزىدا بوۋىسى يۈسۈپ كارۋان بىلەن مومىسى مايىسخاننىڭ قېشىدا چوڭ بولدى . ئۇنى ئاتباس بىلەن خەيرىگۈل بىرنەچچە قېتىم ئەكېلىۋالغان بولسىمۇ ، شەھەرگە پەقەتلا كۆنمىدى . شۇڭا ئۇ يېزا مەكتىپىدە ئوقۇدى . قەدىردان 5 ـ سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ، 91 ياشقا كىرگەن يۈسۈپ كارۋان ئالەمدىن ئۆتتى : ئاتباس ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى ئوغلى بىلەن ئانىسىنى شەھەرگە ئەكېلىۋالدى ، بىراق مايىسخان موماي بىر يىلغا قالماي قەدىنىسى ئارقىسىدىن باقىيغا رەھلەت قىلدى .

قەدىردان چوڭ ئۆيدە ئۆتكەن كۈنلىرىنى مەمنۇنىيەت بىلەن ئەسلەيدۇ . دېمىسىمۇ ئۇ 5 ـ سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىمۇ بوۋىسىنىڭ ئىچىدە ياتاتتى . يۈسۈپ كارۋان ياشلىقتىكى خاتىرىلىرىنى ئەسلەشكە ھېرىسمەن ئادەم ئىدى ، ئۇ قەدىرداننىڭ چۈشىنىش ـ چۈشەنمەسلىكى بىلەن ھېسابلاشمىي ئولتۇرمايتتى ھەم

نەۋرىسىنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىقى بىلەنمۇ كارى يوق ، ھېكايىسىنى ئېيتىۋېرەتتى . يۇسۇپ كارۋان كۆپىنچە ئۆزىنىڭ چۆل - جەزىرە ، قۇملۇق دەشتلەرنى كېزىپ ، شەھەرمۇشەھەر سودىگەرچىلىك قىلـ. غان ھاياتىنى ھېكايە قىلىپ سۆزلەشكە ئامراق ئىدى . دېمىسىمۇ ئۇ خوتەندىن قەشقەر ، ئاقسۇ ، كۇچا تەرەپلەرگە ئەتلەس ، شايى ، بەقەسەم ۋە سېرىق ، ئاق ، ناۋات رەڭ يىپەك چۇنچەنلەرنى ئاپىرىپ سېتىپ ، ئۇ يۇرت بازارلىرىدىن پىستە - بادام ، خورما ، گۇلە - قاق ، كىشمىش ، مېيىز قاتارلىق قۇرۇق يەل - يېمىشلەرنى ئېـ. لىپ ، تاغ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ، ئىلىدا سۇ قىلاتتى ، ئىلىدىن بولسا بۇلغار ، شىگرىن ، كۆن ، شاۋرۇن قاتارلىقلارنى ئېلىپ ، ئالتە شەھەر بازارلىرىدا ساتاتتى .

يۇسۇپ كارۋان نەۋرىسىگە باتۇرلۇق ھەققىدە كۆپرەك سۆز. لەيتتى . ئۇ چۆل - جەزىرىلەردە كارۋان تارتىپ كېتىۋاتقىنىدا ئالدىنى توسقان بۇلاڭچى ، قاراقچى ، ئوغرىلار بىلەن قانداق ئېلىشـ. قانلىقىنى ھېكايە قىلغاندا ، قەدىردان كۆزلىرىنى ئالايتىپ ، لەۋلىـ. رىنى چىشلەپ ، كىچىك مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ جىددىيلىشىپ كېـ. تەتتى ، ھەتتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر باش قويۇش بىلەن ماخىرى چۇۋۇلۇپ كەتكەن ، چېكىسىگە يېگەن بىر مۇشت بىلەن كۆز ئالمىـ. سى ساڭگىلاپ قالغان ، بىر پەشۋادا چىشلىرى تۆكۈلۈپ چۈشكەن كۆرۈنۈشلەر پەيدا بولاتتى...

— بىر قېتىم ، قارا بالام ، قىولـلىـرىـدا قىلىچ - نەيزە ، يەتتە - سەككىز قاراقچى قوغلاپ كەتتى ، — دەيتتى يۇسۇپ كارۋان ئاۋازىغا سىرلىق تۈس بېرىپ ، — قېچىۋاتىمەن... قېچىۋاتىمەن... ئاخىر 30 غۇلاچ كېلەرمىكىن ، بىر تىك يار لېۋىگە كېلىپ قالـ. دىم ، پەسكە قارىسام چەكسىز قۇملۇق تۇرىدۇ ، مەن : «يا تەۋەكـ. كۇلتۇتەئەللالا » دېدىم - دە ، كۆزۈمنى يۇمۇپ سەكرىدىم ...

— بوۋا ، ھازىرقى گېپىڭنى ئۇقالمىدىمغۇ ؟

— «تەۋەككۇل قىلدىم ، ئاللا ئاق يول بېرەرسەن» دېگەن گەپ ، بالام .

بىر كۈنى مايسىخان ئانا ئاچچىقلاپ قالدى :
— ھەي دادىسى ، راست ـ يالغاننى قوشۇپ ، نەدىكى قورقۇنچ-لۇق بىر نېمىلەرنى سۆزلەپ ، بالىنىڭ يۈرىكىنى ياراي دەملا ؟
— ھەي مەزلۇم ، «دەرد ـ ئەلەملەر كېلىدۇ ، ئوغۇل بالانىڭ باشىغا . سايدا تۈگمەن چۆرگىلەيدۇ ، كۆزدىن ئاققان ياشىغا» دې-گەن غەزەلنى ئاڭلىغانمۇسەن ؟— يۈسۈپ كارۋان ساقاللىرىنى تۇ-تاملىدى ، — ھەببەللى ، شۇڭا ئوغۇل بالىنى قورقماس ، قارام ھەم جىگەرلىك چوڭ قىلىش ئۈچۈن ، كىچىكىدىن تارتىپ يۈرىكىنى تاۋلاش كېرەك . ئۆمۈر مەنزىلىدە تاغدەك بالالار قازىنىدا قاينىمى-غان ئوغۇل بالا ، ئۇ يېرىم ئوغۇل بالا ، ئۇقتۇڭما ؟
ئەمما يۈسۈپ كارۋان سودا ئىشلىرى توغرۇلۇق سۆزلىگىنى-دە ، ئۇنىڭ قاتمۇقات جىيەكلىك كۆزلىرىدىن ئۇچقۇنلار چاچراپ ، چېھرى شام چىراغدەك يورۇپ كېتەتتى .
— قارا ، بالام ، ھەر بىر سودا ئاياغلاشقاندىن كېيىنكى ئالىدى-غان لەززىتىڭنى تىل بىلەن ئىزھار قىلىپ بولالمايسەن ، — دەيتتى بوۋاي تاماقلىرىنى چاكىلدىتىپ ، — ھەتتا شۇنداق ئىشلار-مۇ بولىدۇكى ، مۇشتۇمدەك بەدەل تۆلەپ ئالغان تېرىقتەك پايداڭمۇ ساڭا جەننەتنىڭ نېمىتىدەك بىلىنىدۇ .
يۈسۈپ بوۋاي ئاشۇ خاتىرىلەرنى ئەسلەش ئارقىلىق ياشلىقىغا قايتقاندەك بولامدۇ قانداق ، سودا ئىشلىرى توغرۇلۇق سۆزلەيدىيۇ ، ھاياجانلىق ھېسسىياتلار ئىچىدە ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلى-كىنى تۇيمايلا قالاتتى . ئۇ سودىدىكى ئەڭ ئىنچىكە ، سىرلىق ھەم مەخپىي ئۇسۇللارنى بايان قىلىۋاتقىنىدا ، قەدىردان بوۋاينىڭ ئىچى-گە كىرىپ ، ھەممىنى بىر يولىلا بىلىۋالغۇسى كەلگەندەك ، بارغان-سېرى سىبجىپ كېلىپ ، ئاغزىغا تىكىلىپلا قالاتتى .
— سودىدا ئېلىشنىلا بىلىپ ، بېرىشنى بىلمىگەن ، پايدىدىن ياشىرىپ ، زىياندىن تۈگىشىپ كېتىدىغان ئادەملەر ھەقىقىي سودى-گەر بولالمايدۇ ، بالام ، — دەيتتى بوۋاي قەدىردانىنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ ، — مال ئېلىشتا دىتلاش بىلەن خېرىدارنىڭ رايىنى

دىتلاش ئەڭ مۇھىم . بازار ھەر كۈنى ، ھەر زامان ئۆزگىرىپلا تۇرىدۇ ، بۈگۈنى بەقەسەم تون بازار تاپسا ، ئەتىسى چۈنچەن يەكتەك ئەتىۋار بولۇۋاتقان ، چۈشتىن بۇرۇن بەس ـ بەستە ئۈنچە دوپپا ئېلىۋاتقانلار ، چۈشتىن كېيىن گىجىم رومال سوراۋاتقان…

— بوۋا ، — دېدى كىچىك قەدىردان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاۋېتىپ ، — مەن چوڭ بولسام چوقۇم سودىگەر بولىمەن…

— بالام ، سودىگەرچىلىكنى ئاسان چاغلاپ قالدىڭما ؟ — بوۋاي نەۋرىسىنىڭ چىلگىدەك يۇمىلاق بېشىنى سىلىدى ، — سودا دېگەن قويۇڭغا بۇياقتىن چىگىت بېرىپ ، ئۇياقتىن سەمرىدىمىكىن دەپ قۇيرۇقىنى تۇتىدىغان ئىش ئەمەس ، تەۋەككۇل قىلىپ ھەممىنى چېچىۋېتىپ ، ئارقىدىن ئاستا ـ ئاستا يىغىۋالىدىغان سەۋر ـ تاقەتلىك سودىگەرگىلا ئاللا غەنىيلىك مەرتىۋىسىنى ئاتا قىلىدۇ…

… «گۆھەر زېمىن» مېھمانخانىسىنىڭ ياتىقىدا بوۋىسى بىلەن خىيالەن مۇڭداشقان قەدىردان «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىنىپ قويدى . دەرەخ بويى كۆتۈرۈلگەن يېرىم ئاي پەردىلىرى قايرىلغان كەڭ دېرىزىلەردىن ياتاقنى ئاپئاق يورۇتۇپ تۇراتتى . سىرتتا ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆتۈشۈپ تۇرغان ماشىنىلارنىڭ سىگناللىرى ئاڭلىنىپ ، چىراغ نۇرلىرى ياتاق تورۇسىدا يالت ـ يۇلت چاقنايتتى . جاپپار ھاجىم ھېلىھەم پۇشتەك پۇۋدەپ ئۇخلىماقتا ئىدى . قەدىردان ئەتە شىنجاڭ مېھمانخانىسى «مەكتىپى»گە بارىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، يوتقىنىغا پۈركىنىپ ياتتى ، ئەمما ئۇ قاچانلاردا تاڭ ئېتىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى . ھاجىم ئۇنى تۇرتۇپ ئويغىتىۋەتتى :

— ھەي قەدىردان ، تۇرە ! قاچانغىچە ياتىسەن ؟

قەدىردان ئۇخلاش كىيىملىرى بىلەنلا يۈز ـ بويۇنلىرىنى سۈرتۈۋاتقان ھاجىمنى كۆرۈپ غودۇڭشىدى :

— نېمانداق سەھەر تۇرۇۋالدىلا ؟ چۈشتىن كېيىن سائەت بەش ـ ئالتىلەردە ماڭىدىغان تۇرسىلا .

— بۈگۈن سېنىڭ ئوقۇشۇڭ باشلىنىدىغان كۈن ، — دېدى جاپپار ھاجىم كۆڭلىكىنى كىيىۋېتىپ ، — ئەمما مەن سېنى ياقۇپ

ھاجىمنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ تونۇشتۇرۇپ قويمىسام بولمايدۇ .
— «ئازاد» ماركىلىق چوڭ ماشىنىدا يۈك توشۇيدىغان ھېلى-قى بودەك ساقال ھاجىمدۇ؟ ئۇنى تونۇشتۇرۇپ قويمىسىلىمۇ تو-نۇيمەن ، بىزنىڭ ئۆيگە نەچچە قېتىم كەلگەن .
— ئۇرۇمچىدىكى ئۆيىنى بىلەمسەن؟
— ياق .
— ھەببەللى ، ئابباس بوجاڭ : «ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويغاچ ، ئۇنىڭغا بەزى ئىشلارنى تاپىلاپ قوي» دېگەنىدى .
— ھە بىلدىم ، دادام مېنىڭ ئوقۇۋاتقان ياكى ئويناۋاتقانلى-قىمنى نازارەت قىلىش ئۈچۈن ، ياقۇپ ھاجىمنى ئىشپىيونلۇققا سالىدىكەن - دە ...
— ھەي ، نېمانداق ئاغزىڭ ئاچچىق بالا سېنىڭ ، ئەيمەنمەي ئابباس بوجاڭغىمۇ تىل تەگكۈزۈۋاتىسىنا !
— ئەمىسە ئۇ بودەك ساقالغا مېنى تاپىلاپ نېمە قىلىدىكەن؟
— ئۇنداق تەتۈر چۈشەنسەڭ قانداق بولىدۇ؟ ئۇرۇمچى دېگەن مۇرەككەپ شەھەر ، مۇساپىرچىلىقتا زېرىكسەڭ - تېرىكسەڭ ، بې-رەر نەرسىدىن خىجالەتچىلىك تارتساڭ ساڭا ھەمقان بولامدۇ ...
— بولدى ، ئويناشتىم . ئويناشقانىڭغىمۇ شۇنچە ئەزۋەيلەپ كەت-كەن بارمۇ؟
ئۇلار ئەتىگەندە ھېلىقى قازاق چايخانىسىدا ناشتا قىلىپ بول-غاندىن كېيىن چوڭ يولغا چىقىپ تاكسىغا چۈشتى . تاكسى «سەك-كىز قەۋەت»تىن ئۆتۈپ ، مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىنىڭ ئارقىسى بى-لەن «داجەيگۇ»غا يېتىپ كەلدى . شوپۇر جاپپار ھاجىمنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن تار بازار مەيدانلىرىدىن ئۆتۈپ ، ئاخىر يەرلىك ئۇيلەر زىچ جايلاشقان ئاھالىلەر رايونىغا كىلىپ توختىدى . جاپپار ھاجىم ئىككى ئادەم توغرىسىغا پاتمايدىغان قىسىلچاق كوچىلاردىن ئۆتۈپ ، كۆك سىرلانغان چوڭ تۆمۈر دەرۋازىغا قەدەم ئالدى . ئۇ قەدىردانىنى ھويلا ئوتتۇرىسىدا چوقچىيىپ تۇرغان ئىككى قەۋەتلىك

تۆت چاسا بىنانىڭ كارىدورىغا باشلاپ كىردى .

— بۇ بىر قېرى تۇڭگاننىڭ قورۇسى ، — دېدى جاپپار ھاجىم كارىدوردا كېتىۋېتىپ ، — مۇشۇ بىنادىكى ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى ئىجارىگە بېرىلىدۇ .

— ئۇنداقتا ئۇ تۇڭگان پۇلنى ئۇسۇۋالغۇدەك...

— ياقۇپ ھاجىمنىڭ ھېسابلاپ كۆرۈشىچە ، ئايدا 12 مىڭ سوم ئەتراپىدا كىرىم قىلىدىغان ئوخشايدۇ .

ئۇلار پاراڭ بىلەن بولۇپ كېتىپ ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيى ئالدىغا كېلىپ قالغاندى . جاپار ھاجىم ئىشىكنى بوش ئۇرۇشى ، ئىچكىرىدىن : «كىرىۋېرىڭ ، ئىشىك ئوچۇق» دېگەن ئاۋاز كەلدى . ئۇلار ئۆيگە كىرىشى بىلەن سەلەر-كە ، بېنزىن ،تېرپېنتىن قاتارلىق مايلارنىڭ ئاچچىق ھىدى دىماغ-لارغا ئۇرۇلدى . ياقۇپ ھاجىم ئاسما مايكىسى بىلەن ئۆي ئوتتۇرد-سىغا سېلىنغان سۇلياۋ پالاز ئۈستىدە ماشىنىنىڭ قايسىدۇر زاپچە-سىنى رېمونت قىلماقتا ئىدى . ئۇنىڭ قوللىرى بىلەكلىرىگىچە قاپقارا ماي بولۇپ ، يۈزلىرىمۇ قارا - قورىلار سۇۋالغاندى . شۇڭا ئۇ ئورنىدىن تۇرغانچە ، قوللىرىنى ئىككى تەرەپكە يېيىپ ئۆزرە سورىدى :

— تازا سەت بولدى ، ماشىنىنىڭ ماي تەڭنىسى ئېقىپ قاپتىد-كەن ، ئوڭلاۋاتاتتىم . رېمونتخانىغا ئاپارسام پالانچى پۇل... قېنى ئولتۇرۇڭلار ، مەن قولۇمنى چايقاپ چاي قىلاي .

— بولدى ئاۋارە بولمىسىلا ، ھاجىم ،— دېدى جاپپار ھاجىم جىددىي تەلەپپۇزدا ،— بىز قورسىقىمىزنى تويغۇزۇپ كەلدۇق . بۇ بالا ئاتباس بوجاڭنىڭ ئوغلى قەدىردان بولىدۇ...

— شۇ ، شۇ ، چىرايى نېمانداق تونۇشكىن دەيمىنا...

— قەدىردان شىنجاڭ مېھمانخانىسىغا ئاشپەزلىكنى ئۆگەنگىلى كەلدى . ئاتباس بوجاڭ بالىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ قويسا دەپ تاپىلىۋىدى...

— ۋۇي ، تاپىلاش كېتەمدۇ ، ئۇقۇپلا قالساق بولدى . قەدىر-

دان ئۆز ئىنىمىزدەك بالا ، ئاباس بۇجاڭنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى ساخا-
ۋەتلىرىنى ئۇنتۇپ قالغىنىمىز يوق .

ياقۇپ هاجىم ئوتتۇرا بوي ، بۇغداي ئۆڭلۈك ، 35 ـ 36 ياشلاردىكى ئادەم بولۇپ ، يېشىغا ماس كەلمىگەن بودەك ساقىلى ئۇنى 50 ياشلىق ئادەمدەك كۆرسىتىپ قويغانىدى . قەدىردان كونا ئەديال يېپىلغان كارىۋات ، ئاددىي گاز ئوچاق ، بىر ياغاچ ساندۇق ھەم قوزۇقتا ئىلىقلىق جايناماز دىن باشقا نەرسە كۆرۈنمىگەن بۇ ئۆيگە قاراپ كۆڭلى بىر قىسىملا بولۇپ قالدى . ياقۇپ هاجىم بۇنى سېزىپ قالدى بولغاي ، قەدىردانغا چاقچاق قىلدى :

— ھە ، قەدىردان ئىنى ، ھەشەمەتلىك سارىيىمغا ھەيران بولۇۋاتامسەن ؟ قانداق قىلىمىز ، يوقسۇزلۇق ...

— ياقۇپ ھاجىـم ، — دېدى جاپپـار ھاجىـم كۈلۈپ قويۇپ ، — «قانچىلىغان ماشىنىلارنى كىراغا سېلىپ ، بوسۇغىسى ئالتۇندىن بولۇپ كەتتى» دەپ ئاڭلايمىز ، يوقسۇزلۇقتىن گەپ ئاچىسىلا غەلىتىلا ئاڭلىنىدىكەن ...

— ھەممىسى ئالدى ـ قاچتى گەپلەر ، — ياقۇپ ھاجىم غەلىتىلا كۈلۈپ قويدى ، — كىراغا سېلىنىۋاتقان «ئـازاد»دىن بىر ، «شەرق شامىلى»دىن ئىككى ماشىنام بار . بەزىدە تېخى تۇرۇپلا بىرەرى «تۇمۇقاپ» قالىدۇ ... ھەي ، ماشىنا كۆپ بولغانغا يەتمەي-دىكەنغۇ .

— ئۇنداقتا ماشىـنىنى كۆپەيـتىدىـغان پىـلانلىرى بار ئوخ-شىمامدۇ ؟

— بولمامدىغان ، ئەگەر پۇلۇم بولغان بولسا «توشۇش ھەم يۆتكەش» كالونىدىن بۇگۈنلا بىرنى قۇرغۇم بار...

ئۇلار ، ئۇرۇمچىگە كېلىپ ھەرخىل كەسىپ ھەم تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىپ ، ھال ـ كۈنى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىۋات-قان ، زىيان تارتىپ ۋەيران بولۇۋاتقان ، ھەتتا قانۇنسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ تۈرمىگە كىرىپ قالغان بىر يۇرتلۇقلار ھەققىدە خېلى كۆپ سۆھبەتلەشتى . ئاخىرىدا ياقۇپ ھاجىم :

— ئەڭ مۇھىمى ، دىلىڭنى پاك ئىمان ، دىيانەت نۇرى يورۇ-
تۇپ تۇرمىسا ، نىيەت ھەرگىز خالىس بولمايدۇ ، نىيەت خالىس
بولمىدىمۇ ، ھامان زاۋاللىققا يۈزلىنىشتىن قېچىپ
قۇتۇلالمايدۇ ، — دەپ سۆھبەتنى خۇلاسىلىدى .

جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان ئورنىدىن تۇرغانىدى ، ياقۇپ ھاجىم ئۇلارنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ، چۈشلۈك تاماق يېيىش ئۈچۈن ئاشخانىغا ئېلىپ كەتتى…

ئۈچىنچى باب

ھەپتىدىن بىرى تاماقلار تۈرى، قورۇمىلار سانى ھەم ئۇلار-نىڭ ئاساسلىق ماتېرىياللىرى قاتارلىق نەزەردىيە دەرسلىرىنى ئاڭلاپ قۇلاقلىرى پۈتۈپ كەتكەن قەدىردان شەنبە، يەكشەنبىنى ئارانلا كۈتۈۋالدى. ئۇ شەنبە كۈنى ئەتىگەندىن چۈشكىچە كىر كىيىم، قولياغلىق، پايپاقلىرىنى يۇيۇپ ياتىقىغا ئېسىۋەتكەندىن كېيىن، كوچا ئاپتوبۇسى بىلەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بىر يۈرتلۇقلارنى ئىزدەپ كېتىپ قالدى. ئۇ چۈشىدىغان بېكەتتىن ئۆتۈپ كەتكەچكە، ناتونۇش بېكەتتە گاڭگىراپ تۇرۇپلا قالدى. ئەتراپتا بىرنەچچە خەنزۇلارمۇ ئاپتوبۇس ساقلاپ تۇرۇشاتتى. قە-دىردان خەنزۇچە بىلمىگەچكە، ئۇلاردىن سوراشقا پېتىنالمىدى. ئۇ ئەمدىلا: «ئارقامغا قاراپ مېڭىپ باقاي» دەپ تۇرۇشى، توققۇز - ئون ياشلاردىكى يۇمىلاق ئاي يۈزلۈك بىر قىز داستىخانغا يۆگەلگەن بىر نەرسىنى كۆتۈرگىنىچە پەيدا بولۇپ قالدى. قەدىر-دان قىزغا بىرلا قاراپ، يۈرىكى ئېچىپ، چىرايىمۇ ئۆزگىرىپ كەتتى. چۈنكى، ئاي يۈزى مەرمەردەك سۈزۈك بۇ قىز مەدىنەنىڭ سۈرىتىلا ئىدى.

— سىڭلىم، — دېدى قەدىردان قورۇنۇپقىنا، — «مۇسا-پىرلار مېھمانخانىسى»غا بارماقچى ئىدىم، باشقىلا بىر يەرگە كېلىپ قالدىم.

— خېلى بەك ئۆتۈپ كېتىپسىز، ئاكا، — قىزنىڭ تەلەپپۇزى شۇنچىلىك يۇمشاق ھەم يېقىملىق ئىدىكى، مەدىنەنىڭ ئاۋازىدىن پەرقى يوق ئىدى، — بۇ يەر ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى-نىڭ ئالدى، يۈرۈڭ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتەيلى.

— توغرا، توغرا، قايتقاندا يولنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى بېكەتتە

تۇرىمىز ـ ھە ؟— قەدىردان قىزىرىپ كەتتى ، — سىز بولمىسىڭىز يەنە ئازىدىكەنمەن .

— مەن دوستلۇققا بارىمەن ، — دېدى قىز قىيا بېقىپ ، — سىزمۇ شۇ يەردە چۈشۈپ قالسىڭىز ئاسانلا تاپالايسىز .

— توغرا ، توغرا ، دوستلۇققا بېرىۋالساملا تاپالايمەن…

ئۇلار قىزىل چىراغ يېنىش بىلەن يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈۋالدى .

— ئۈرۈمچىگە يېڭى كەلگەن ئوخشايسىز ـ ھە ؟

— شۇنداق ، — قەدىردان قىزنىڭ پارقىراپ تۇرغان كىچىك ئاغزىغا قارىدى ، — سىز ئۈرۈمچىلىكمۇ ؟

— ياق ، بىز كۇچادىن . لېكىن ، مەن قاچان كەلگىنىمنى بىلمەيمەن ، بەك كىچىك ئوخشايمەن .

— ئېتىڭىز نېمە ؟

— مېھرىبان .

— مېنىڭ ئىسمىم قەدىردان ، خوتەندىن ئوقۇغىلى كەلدىم .

ئۇلارنىڭ ساددا ، سەمىمىي سۆھبىتى تەبىئىي يۇرۇشۇۋاتقاندا ئاپتوبۇس كېلىپ قالدى . ئۇلار ئاپتوبۇسقا بىللە چىقىشتى . قەدىردان دەرھاللا ئىككى بېلەت ئالدى . قىز قىزىرىپ : «رەھمەت» دەپ قويدى . قەدىرداننىڭ بايىقى سۆھبەتنى داۋاملاشتۇرغۇسى ، قىز نېمىلا دېسە دېسۇن ، پەقەت ئاشۇ بىراۋلارنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدىغان مۇڭلۇق ، يېقىملىق ئاۋازىنى ئاڭلاشلا ئارزۇسى بار ئىدى .

— بۇ تەرەپتىن كېلىۋاتىسىز ، ئۆيۈڭلار مۇشۇ تەرەپتىمۇ ؟

— ياق ، ئانام ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىدا ،— قىز بىلىنەر ـ بىلىنمەس خورسىندى ، — يېتىۋاتقىنىغا 20 كۈن بولدى .

— نېمە كېسەل ئىدى ؟

— دېگىلى بولمايدىغان كېسەل…

قىزنىڭ كۆزلىرى لىپمۇلىپ ياشقا تولۇپ ، بىر يانغا قارىۋالدى . شۇندىن كېيىنلا قەدىردان يېنىكلىك قىلىپ سوئال سوراشقا

پىتىنالمىدى . دوستلۇق بېكەتتە چۈشۈپ قالغاندا ، مېھرىبان :
«خوش » دەپلا ، ئۇدۇلدىكى قايناق بازار ئىچىگە كىرىپ كەتتى .
قەدىردان قىزنىڭ قارىسى يوقالغۇچە ئارقىسىدىن قاراپ تۇردى ،
كېيىن بويىنىنى ھەرقانچە سوزۇپمۇ قىزنى كۆرەلمىگەندىن كېيىن ،
روھى چۈشكەن ھالدا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا مېڭىپ
كەتتى .

قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا كىرىپ-
لا ، ۋاڭ - چۇڭنىڭ دەستىدە بېشى گاراڭلا بولۇپ قالدى . ماركى-
لىرى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان يولۇچى توشۇش ئاپتوبۇسلى-
رى ، يۈك ئاپتوموبىللىرى ، مىنىبۇسلار ھويلىنىڭ تۆت ئەتراپىغا
زىچ تىزىلىپ كەتكەن ، ھويلا ئوتتۇرىسىدىكى مەيداندا خۇددى قۇم
بارخانلىرىدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەن ھەرخىل ماللارنىڭ دەستىدىن
ئاياغ باسقۇدەك يەر قالمىغانىدى . سومكا ، چامادان ، سۇلياۋ خالتا
ۋە ھەرخىل بوپىلارنى كۆتۈرگەن ، قولتۇقلىغان ، يۇدۇۋالغان يولۇ-
چىلار ۋارقىرىشىپ - چىرقىرىشىپ ، ئۇياقتىن - بۇياققا يۈگۈرۈ-
شەتتى ، ئەنسىز تولۇشاتتى . يولۇچى توشۇش ئاپتوبۇسلىرىغا خې-
رىدار تېپىپ بېرىپ جان باقىدىغان چاپارمەنلەر كىملەرنىدۇر تار-
تىشتۇرۇپ سۆرەيتتى ، قايسىدۇر ماشىنىنىڭ پاكىزلىقى ، كارىۋى-
تىنىڭ ئەپلىكلىكى ، يوتقان - كۆرپىسىنىڭ يېڭىلىقى ، ماشىنىغا
رەڭلىك تېلېۋىزور ئورنىتىلغانلىقىنى ماختاپ ، جاۋغايلىرىدىن كۆ-
پۈكلەر چاچرايتتى ؛ تىجارەتچى ، سودىگەرلەر بەس - بەستە بىر -
بىرىنى ئىتتىرىشىپ ، تاي - تاي ماللارنى ، خىلمۇخىل قەغەز
ساندۇقلارنى ، ئەدىيال ، كىگىزلەرگە ئورىلىپ باغلانغان قانداقتۇر
ماللارنى ، ھەتتا ئۆي زىننەتلەيدىغان رەڭگارەڭ ماتېرىياللارنى ئاپ-
توبۇسنىڭ ئۈستىدىكى يۈك قاچىلايدىغان جازىسىغا باسماقتا ئىدى .
ھەر كىم ئۆز ماللىرىنىڭ ئىشەنچلىك ھەم پۇختا بېسىلىشى ئۈچۈن
ۋارقىرىشاتتى ، قاباھەت تىللار بىلەن تىللايتتى ، ھەتتا بەزىدە ئاپ-
توبۇس ئۈستىدە تۇرۇپ مۇشتلىشىپ كېتىدىغانلارمۇ يوق ئەمەس
ئىدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىنىڭ مەينەتلىكى-

دىن كۆڭۈل ئېلىشاتتى ، ئۇششاق باللارنىڭ قەدەمدە بىر ئۆلتۈ-
رۈپ قويغان چوڭ ـ كىچىك تەرەتلىرى ، ھەر تەرەپكە ئۇچۇشۇپ
يۈرگەن سۇلىياۋ خالتا ، قەغەزلەر ، مېۋە شۆپۈكلىرى ، ھەرخىل
ئىچىملىك قۇتىلىرى قالايمىقان يېيىلىپ ياتاتتى…
قەدىردان تۇيۇقسىزلا نۇرمەت پاكارنى كۆرۈپ قالدى . لې-
كىن ، ئۇ قەدىردانىنى گويا تونۇمايدىغاندەك بېشىنى گەىلدىگلد-
تىپ قويدى ـ دە ، دېھقان سىياق ئىككى ئادەمنى قوللىرىدىن
يېتىلەپ كېتىپ قالدى . قەدىردان ئىچىدە : «تووۋا ، بۇ خەق پۇلنى
كۆرگەندە ئانىسى بىلەن دادىسىنىمۇ تونۇماس بولۇپ قالىدىغان
ئوخشىمامدۇ » دەپ تۇرۇشى ، نۇرمەت پاكار ھېلىقى ئىككى ئادەم-
نى ئاپتوبۇس خوجايىنىغا تاپشۇرۇپ بىرىپ بەش بارمىقىنى كۆر-
سىتىپ قويۇشى ، ھېلىقى بۇقا گەدەنمۇ بېشىنى لىڭشىتتى . شۇن-
دىن كېيىنلا نۇرمەت پاكار يۈگۈرۈپ كېلىپ قەدىردان بىلەن
كۆرۈشتى :
— خاپا بولمايسەن ، بايىقى ئىككى گادايىنى نەچچە چاپارمەن
ئارىسىدىن ئاران تارتىپ ئاچىقتانىدىم ، قاراپ تۇرۇپ ئىككىسىنى
تارتقۇزۇپ قويسام ، ئۇ سومىنىڭ كۆزى ئوچۇقلا
كېتىدۇ ـ دە…
نۇرمەت پاكار قەدىردانىنى باشلاپ تۆتىنچى قەۋەتتىكى ياتىقىغا
ئېلىپ چىقتى . قەدىردان ياتاققا كىرىپلا بۇرنىنى تۇتۇۋالغان بول-
سىمۇ ، نۇرمەتنى خىجىل قىلماسلىق ئۈچۈن قولىنى پەسكە چۈ-
شۈردى . چۈنكى ، ياتاقتىن قاڭسىق تەر ھىدى گۈپۈلدەپ پۇراپ ،
دىماغلارنى ئېچىشتۇرماقتا ئىدى .
بۇ سەككىز كىشىلىك ياتاق بولۇپ ، سەككىز كارىۋاتنىڭ
ئۈستىدىكى يوتقان ـ كۆرپە ، ئەديال ، ياستۇقلار كۆلگە پۇچىلىغان-
دەك كىر ھەم مەينەت بولۇشتىن سىرت ، قالايمىقان چېچىلىپ
تۇراتتى . تېخى ياتاقنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرى ، كارىۋات ئاستىلى-
رىدا سوغۇق ئىچىملىك قۇتىلىرى ، پىۋا ، ھاراق بوتۇلكىلىرىدىن
باشقا ، ئەسكى ئىشتان ، كونا پايپاق ، يىرتىق ئاياغلار دۆۋىلىنىپ

كەتكەن ، دەرۋەقە ، ياتاقتا بىر خىل بەتبۇي پۇراق سىڭىپ قالغانىدى .

— ھەممىمىز ئوقەتچى باللار . بەزىلىرى كىچىلىرى ئوقەت قىلىپ ، كۈندۈزى ئۇخلايدۇ ، — دېدى نۇرمەت خىجىللىق ئىلكىدە قىزىرىپ ، — بىرەر سودىنىڭ شەپىسى بولغان ھامان ھېچنېمە بىلەن چاتىقىمىز يوق يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ كېتىمىز . بايىمۇ كۆردۈڭ ، ئىككى خېرىدارنى دەپ ساڭىمۇ قارىماي كەتتىم...

— ھېلىمجان كۆرۈنمەيدىغۇ ؟

— ئۇ ئەتىگەن سەھەردىلا «قوغۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە قاق كەپتۇ ، دەپ چىقىپ كەتكەن ، كېلىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى .

— غەيرەت جاڭدۇمۇ قاقچىلىق قىلامدۇ ؟

— ياقەي ، ئۇ چوڭ ئوقەت قىلىدۇ...

— قانداق چوڭ ئوقەت ئۇ ؟

— باشقىلارغا دەپ يۈرمە ، ئاق تاماكا سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ...

— ئەمىسە ئۆزىمۇ چېكىدىغان ئوخشىمامدۇ ؟

— ساتىدىغانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئۆزلىرى چەكمەيدۇ ، ئەمما غەيرەت شۇنداق ئىچىدۇكى ، ئىشتانلىرىغا چىقىرىۋەتكىنىنى تۇيماي قالىدۇ .

— ئەگەر ساقچىلار بىلىپ قالسا ، كاللا كېتىدىغان ئىشتە بۇ !

— قىزىقكەنسەن ، ساقچىلارنىڭ ئىچىدىمۇ بەزى گېلى يوغانلار بار ، خروئىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ ئاتامانلىرى ئۇلارنىڭ گاللىرىغا ئۇرۇپ تۇرغاچقا ، ئادەتتە بۇ يەرلەرگە تەكشۈرۈپ كىرمەيدۇ . ئىشەنمىسەڭ سائەت توققۇز - ئونلاردىن كېيىن بەشىنچى قەۋەتكە چىقىپ باقە ، پۈتۈن ياتاقلاردا ئوپچە خروئىن چېكىش ، گۇرۇپپا بولۇپ قىمار ئوينىش قىزىپ كېتىدۇ .

— ھەي نېمە دەۋاتىسەن ، بۇ... بۇ راستما ؟

— ئالتىنچى قەۋەتتە ئاتۇشلۇق باللار بار ، تېخى ئۇلار كارد-

دورغا ئىككى ئادەمنى قاراۋۇل قويۇپ، ئاندىن چىكىش ۋە ئويناشقا چۈشىدۇ.

— ئۇنداقتا باشقا مېھمانخانىلاردا ياتساڭلار بولامدۇ؟

— قىزىقكەنسەن، باشقا مېھمانخانىلارنىڭ بىر كېچىلىكى ئەڭ تۆۋىنى 60 سومدىن، يۇقىرىسى مىڭ سومغىچە بارىدۇ، تاپقان پۇلىنىڭ تايىنى يوق، ئۇنداق ياتاقلاردا ياتساق، قوڭىدا ئىشتان يوق، ئېتى مارجان بۇۋۇلەردىن بولۇپ قالمايمىزمۇ؟

— ئەمىسە بۇ ياتاقلارچۇ؟

— بىر كۈنلۈكىمىز 12 سوم، 15 كۈندە بىر قېتىم يوتقان - كۆرپىلەرنى ئالماشتۇرۇپ بېرىدۇ. ھە راست، كۈندە بىر قېتىم سۈپۈرۈپ، ئەخلەتلەرنى ئېلىپ چىقىپ كېتىدىغان خادىملار بار.

يامالىق تېغىنىڭ ئاسمىنى قان قۇيغاندەك قىزىرىپ، كۈن ئولتۇردى، كۆپ ئۆتمەيلا تاغلىق شەھەر ئۈرۈمچىنى گۇگۇم پەردىسى ئۆز قوينىغا ئالدى. كوچا چىراغلىرى بىردەك يېنىپ، تومۇردىكى قاندەك تېز چېپىشىۋاتقان رەڭگارەڭ ئاپتوموبىللار، تۈرلۈك - تۈمەن ئادەملەر نەلەرگىدۇر ئالدىراشاتتى... قەدىردان دېرىزىدىن سىرتقا قاراپلا ئورنىدىن تۇردى.

— نۇرمەت، مەن ماڭاي، قارىغىنا، قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىپتۇ...

— كېتىمەن دېمە، ئۈرۈمچىگە يېڭى كەلدىڭ، ئېزىپ كېتىدىسەن. ھېلىمجانمۇ ھېلى كېلىپ قالىدۇ. ئۈچىمىز سىرتقا چىقىپ تاماق يەيلى، ئاندىن كارىۋاتلىرىمىزنى جۈپلەپ، گۇڭۇر - مۇڭۇر مۇڭدىشىمىز.

قەدىردان بىلەن نۇرمەت پاكار ئىككىسى: «كېتىمەن، كەتمەيسەن...» دەپ تالىشىپ تۇرۇشى، ئىشىك ئېچىلىپ ھېلىمجان كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قولىدا ئېغىر سۇلياۋ خالتا بار ئىدى.

— ۋاي، ۋاي، كۆڭۈلدىن ئۇلۇغ نەرسە يوق جۆمۇڭلار، — دېدى ھېلىمجان سۇلياۋ خالتىنى نۇرمەتكە بېرىۋېتىپ، — قەدىردان

كېلىپ قالىدىغاندەكلا تۇيۇلۇۋىدى ، شۇڭا سامسا ، كاللا ـ پاقالچەك ئالغاچ كېلىۋىدىم . قېنى نۇرمەت ، داستىخانلىرىڭنى سالامسەن !
نۇرمەت ئىككى كارىۋات ئارىلىقىدىكى تومپۇچكا رولىنى ئۆتەيدىغان ئېگىز قىزىل ساندۇق ئۈستىگە سېلىنغان داستىخاننى ئالدى ، ئاندىن ساندۇقنىڭ قۇلۇپىنى ئېچىپ ، ئىچىدىن چايدان ، سىركاي چىنە ، تۆمۈر تەخسە ، پىچاق دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ داستىخان ئۈستىگە قويدى .
— چېيىنى ئىچىۋالمىسۇن ، دەپ چايداننى ساندۇققا سېلىۋېتىدىكەنسىلەر ـ دە ، — دېدى قەدىردان سەل ھەيرانلىق ھېس قىلىپ .
— ئىچىسىغۇ مەيلى ، — ھېلىمجان بېشىنى چايقىدى ، — مەست كىرىپ چاقمايدىغان ، سۇندۇرمايدىغان ، دېرىزىدىن ئاتمايدىغان نەرسىسى قالمايدۇ بۇ گۇيلارنىڭ . مانا ھازىر ياتاقتىكىلەرنىڭ ھەممىسى بەشىنچى قەۋەتتىكى ياتاقلارغا يىغىلدى ياكى ئالتىنچى قەۋەتتىكى ئاتۇشلۇقلارنىڭ ياتىقىدا قىزىۋاتىدۇ .
— ئۇ يەردە نېمىش قىلىدۇ ؟ — قەدىردان ھېلىمجانغا قارىدى .
— ھەي بايا ئېيتتىمغۇ ، — نۇرمەت خروئىن چېكىش ، ھاراق ئىچىش ، قىمار ئويناشنىڭ ئىشارىتىنى قىلدى ، — مۇشۇنداق ئىش ...
— ئاشۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، قېرىنداشلىرى ئاڭلىسا ، نېمە بولۇپ كېتەر ، — قەدىردان بېشىنى چايقىدى ، — ھۆكۈمەتتىن تەپ تارتمايدىكەنا...
— بالىلارنىڭ مىڭ ئۆلۈپ ، بىر تىرىلىپ تاپقان پۇللىرىنى غەيرەت جاكدۇدەك ئىمانسىزلار ئاسانلا يىغىۋالىدۇ ، — دېدى ھېلىمجان سامسىلارنى داستىخانغا ئېلىۋېتىپ ، — قېنى ئالغاچ ئولتۇرە ، قورسىقىڭمۇ ئېچىپ كەتكەندۇ ؟ مەن كاللىنىڭ گۆشىنى پارچىلىۋېتەي .
— تېلېۋىزورلاردا خروئىن چەككەن ، ساتقانلارنىڭ ئەدىپىنى

قالتىس بىرىدىكەن بولمىسا ، — قەدىردان غودۇڭشىپ قويدى ، — ئەجەب بۇ يەردىكى ساقچىلار…

— ئۇ دېگەن تېلېۋىزوردىكى ساقچىلار ، — دېدى نۇرمەت ھىجىيىپ ، — بۇ يەردىكى ساقچىلارمۇ بىرەر ـ ئىككى ئايدا بىر قېتىم ئۇمۇمىيۈزلۈك قورشاپ تۇتىدۇ ، ئاندىن ئۇلاردىن جەرىمانە ئۇندۇرۇۋالغاندىن كېيىن قويۇۋېتىدۇ .

— ھېلىقى «تۇۋۋى توختىماس سېۋەت» دېگەن چۆچەكنى ئاڭ ـ لىغانمۇسەن؟— دېدى ھېلىمجان كۈلۈپ ، — مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي ، ئاندىن چۈشىنىپ قالىسەن .

ھېلىمجان ئورۇق ، سوزۇنچاق يۈزلىرىگە كۈلكىلىك يۇمۇر يۈراقلىرى سىڭگەن ھالدا ، ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى . قەدىردان بىلەن نۇرمەت ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلىپ تۇراتتى .

«بىر باينىڭ چەكسىز كەتكەن بىر نەشپۈتلۈك بېغى باركەن ، ھەر كۈنلۈكى كۆپكۆك ئوتلاقتا تۆكۈلگەن نەشپۈتنى يىغىشقا چارى ـ سىز قالغان باي بىر ھىيلە ئويلاپ تېپىپتۇ . ئۇ ‹تۇۋۋى توختىماس سېۋەت › توقۇتۇپ ، باغنىڭ ھەممە يېرىگە قويۇۋېتىپتۇ . مايمۇنلار نەشپۈتنى تېرىپ سېۋەتكە سېلىۋېرىدىكەن ، باي دۇمباقنى قاتتىق چالغان ھامان ، مايمۇنلار سېۋەتلەرنى ئېپقاچقاندا ، ھەممە نەشپۈت بىر يەرگە تۆكۈلۈپلا قالىدىكەن ، باي بەخىرامان يىغىۋالىدىكەن …»

— قانداق ، چۈشەندىڭمۇ؟— دېدى ھېلىمجان كۈلۈپ ،— ئەمدى ۋىجدانى دۇمبىسىگە چىقىپ قالمىغان ساقچىلارمۇ يوق ئە ـ مەس ، ئۇلار چەككەنلەرنى پۇل تۆلىتىپ ، زەھەر تاشلاش ئورۇنلى ـ رىغا ئەۋەتىپ ، ساتقانلارنى قانۇن ـ نىزاملىرى بويىچە جازا ـ لايدۇ .

ئۇلار چايداندىكى تەييار دەملەنگەن چاينى ئىچكەچ ، سامسا ، كاللا ـ پاقالچەكلەرنى مەززە قىلىپ يېيىشكەچ ، ئۆتكەن ـ كەچكەن پاراڭلارنى قىلىشماقتا ئىدى ، بولۇپمۇ ھېلىمجان بىلەن نۇرمەتنىڭ دېگەن گەپلىرى قەدىرداننىڭ قەلب خاتىرىلىرىگە ئوغىدەك ئۆيۈپ

قىلىۋاتاتتى .

— ھەي قەدىردان ، — دېدى ھېلىمجان قاپاقلىرىنى تۈرۈپ ، — ھېلىقى جاپپار ھاجىم دېگىنىڭ ئەجەب دۆت ئادەمكىنا ، ھېچبولمىغاندا بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسىگە ئۆتىدىغان سەرخىل قاقنى ئۈچىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە سېتىۋەتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، شۇنچە خېرىدار ئاشۇ قاقنى تەمە باغلاپ تۇرسا …

— مېنىڭ گۇمانىم ، — دېدى نۇرمەت قولىدىكى سامساننى بىر چىشلەپ قويۇپ ، — مەتتۇرغۇن شىلىم سىرتتىلا ئۇ گادايىنىڭ يانچۇقىغا بىرەر - ئىككى مىڭنى شۇڭغۇتۇۋەتتىمىكىن دەيمەن …

— توغرا ، مەنمۇ شۇنداق گۇمان قىلىمەن . جاپپار ھاجىم مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن ئۆزئارا ئېلىم - بېرىمى بار كوزىئولپەت ! — ھېلىمجان ئاچچىققىنا كۈلدى ، — ھاجىم كۆزىنى بىرلا قىسىپ قويسا ، مەتتۇرغۇن شىلىمدەك چاپلىشىدۇ … ئۇنى بىكارغا شىلىم دېمەيدۇ .

— راست دەيسىلەر ، — قەدىردانمۇ بېشىنى چايقىدى ، — گۈلە - قاق ئەڭ بولمىدى دېگەندىمۇ 20 - 30 تىيىن ئەرزان كەتتى …

— نېمە دەيدۇ ماۋۇ ، — نۇرمەتنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — مەتتۇرغۇن شىلىم شۇ كۈنىلا قاقنى « داخىيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى »گە بىر سوم 90 تىيىندىن ئۆتكۈزدى… 20 توننا مالدىن ئۆزىگە نەق 13 مىڭ سوم پايدا قالدى…

— مەتتۇرغۇن شىلىم قاقنى ئىشەنچ قىلىپ ، ياڭ جىڭلىغا بىرەر - ئىككى مىڭ سوم شۇڭغۇتمىغان گەپ ، بولمىسا قاق بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە چوقۇم يارايتتى .

— بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى قانچە پۇل ؟— سورىدى قەدىردان .

— مۇنداق قارا ، ئۇكا ، — دېدى ھېلىمجان ، — بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى ئىككى سوم ئون تىيىن ، ئىككىنچىسى ئىككى سوم ، ئۈچىنچىسى بىر سوم 90 تىيىن ؛ ئىككىنچى دەرىجى-

ـنىڭ بىرىنچىسى بىر سوم 70 تىيىن ئەتراپىدا ، ئىككىنچىسى بىر سوم 50 ـ 55 تىيىنغىچە ؛ ئۈچىنچىسى بىر سوم 45 تىيىن ئۆپچۆرىسىدە بولىدۇ ؛ ئەمدى ئۈچىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى بىر سوم 30 تىيىن ، ئىككىنچىسى بىر سوم 20 تىيىن ، ئۈچىنچىسى بىر سومغىچە بولىدۇ… ئەمما بۇنىڭ ئىچىدە ھەر كىلوسىغا 20 تىيىندىن قوشۇلىدىغان كىرا ھەققىمۇ بار .

— مۇنداق گەپكەن ـ دە ، — دېدى قەدىردان ، — بۇنىڭمۇ ئۆلچەملىرى باركەن .

— قەدىردان ئۇكا ، سەن ئۇقمايسەن ، — ھېلىمجان قەدىردان- ـنىڭ دولىسىغا پەپىلەپ قويدى ، — قاقچىلىق دېگەن شۇنداق بىر سودىكى ، ئەگەر ئامىتىڭ كەلسە بىر قېتىمدىلا شۇنچىۋالا نۇرغۇن پۇلنىڭ قەيەردىن كېلىپ قالغانلىقىنى ئۆزۈڭمۇ بىلمەيلا قالـ- سەن . ئالايلى ، ئۆي ـ مۈلۈك لىدىرى ئابدۇش باي ، شىنجىڭدا قۇرۇق يەل ـ يېمىش شىركەتلىرى ، پىششىقلاپ ئىشلەپچىقىرىدىـ- غان كونسېرۋا زاۋۇتلىرى بار مۇختەر بايۋەچچىلەر قاقچىلىق بىلەن بېيىغان بايلار…

ئۇلار پاراڭ بىلەن جاھاننى تاسقاپ ، كېچە سائەت 12گە ئاز قالغانلىقىنى تۇيمايلا قېلىشقانىدى . ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت كارىـ- ۋاتلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ ، بىردەمدىلا ئورۇن سالدى . قەدىردان ئوتتۇرىدا ، ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت ئىككى چەتتە يېتىپ ، يەنە بىردەم يۇرتتىكى ئۇرۇق ـ تۇغقان ، ئەل ـ ئاغىنىلەر ھەققىدە پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئۇخلاپ قېلىشتى . ئۇلار ئەتىسى ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇشقاندا ، ياتاق ئىچى تونۇگۈنكىدىنمۇ بەتتەر سېسىق ، قاڭسىق ، ئىچىق قۇسۇق پۇراپ كەتكەنىدى . ئەتراپتىكى كارىۋاتـ- لاردا كىيىم ـ كېچەكلىرى بىلەنلا ئوڭتەي ـ توڭتەي يېتىشقان تۆت بالا ئۆلۈكتەك ئۇخلىماقتا ئىدى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ يۈزى قۇسۇقتا چىلىشىپ قالغان بولسا ، ئوڭدىسىغا ياتقان بىرىنىڭ يوغان ئېچىلغان ئاغزىدىن ئاپئاق كۆپۈك ھەم غەلە ـ غەشلەر ساقىپ ، ئېڭەك ، بويۇنلىرىدا توختاپ قالغانىدى ، ھەتتا غەيرەت جاڭدۇنىڭ

ئىشتانلىرى چۆپ ـ چۆپ سۇيدۇك ، ئۇنىڭدىن نىجاسەت ھىدى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇراتتى . قەدىردان ھاپىلا ـ شاپىلا كىيىملىرىنى كىيىپ كارىدورغا چىقىۋالغۇچە كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ھىلىمجان بىلەن نۇرمەت چىقتى ـ دە ، ھاجەتخانىغا بىللە كىرىشتى . ئۇلار يۈز يۇيۇش ئۆيىگە كىرىپ ، تامدىن چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان جۈمەكلەر ئالدىغا كېلىشتى...

ئەمدى ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەر ، كارىدور ، ھاجەتخانا ، يۈز يۇيۇش ئۆيىدىكى پاسكىنىچىلىقلارنى تەسۋىرلەشتىن قەلەمنى ئازاد قىلايلى . چۈنكى ، بايىقى ياتاقتىكى سېسىقچىلىقنى يېزىۋاتقاندىلا ، ئۇ چىدىماي ، قەغەز يۈزىگە نەچچە يەرگە قۇسۇۋەتتى !

قەدىردان شۇ كۈنى ماگىزىنلارنى كۆرۈپ ، بازار ئايلىنىپ ، كەچكە يېقىن ياتىقىغا قايتىپ كەلدى . 18 كۋادرات مېتىرلىق بۇ ئازادە ياتاقتا ، قەدىرداندىن باشقا مالىك ئىسىملىك بىر تۇڭگان بالا ، يەنە غۇلجا ناھىيىسىدىن كەلگەن خالزات ئىسىملىك دېھقان بالىسى ياتاتتى . ئۇلار ئۇرۇمچىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە كېتىپ تېخى قايتىپ كەلمىگەنىدى . قەدىردان يېپىپ قويغان كىيىملىرىنى ئېلىپ دەزماللىدى ، ئاندىن ئىشكاپ ئىچىدىكى ئاسقۇلارغا ئېسىۋەتتى . ئەمما ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى ھېلىقى «مەنزىرە» لەر كۆز ئالدىغا كېلىشى بىلەن كۆڭلى ھۆ بولاتتى ، ھەتتا ئەتىسى تۇڭگان ئۇستام مەلۇم بىر قورۇمىنىڭ ئەمەلىيىتىنى كۆرسىتىۋاتقاندا ، ئۇيغۇر ئۇستام يېسىۋىلەك بىلەن ياڭيۇنىڭ سەككىز خىل قورۇمىدا قانداق شەكىللەردە توغرىلىدىغانلىقىنى سۆزلەۋاتقاندا ، ئۇ ھۆ بولغىنىچە تالاغا يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى...

قەدىردان ، خالزات ، مالىك ئۈچ ئوقۇغۇچى كەچتە ئۆگىنىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ، ياتىقىدا لېكسىيە خاتىرىسىنى قايتا بىر قېتىم كۆچۈرۈپ چىقىپ ، مۇھىم دەپ قارالغان مەزمۇنلارنىڭ ئاستىغا بەلگە سىزىق سىزىپ قويدى ، گۇگۇم بىلەن تەڭ خالزات : «ئەتە ئەتىگەن ئۆگىنىشكە ئۇلگۇرۇپ كېلىمەن» دەپ كىچىك دادىسىنىڭ ئۆيىگە كېتىپ قالدى . مالىك ئۇيغۇر تىلىنى راۋان سۆزلە-

يەلمىگەچكە ، ئۇلار بىردەم تېلېۋىزور كۆرگەندىن كېيىن يېتىپ قالدى . قەدىردان ياستۇققا بېشىنى قويا ـ قويمايلا كۆزى ئىلىنىپ كەتتى . ئۇ نەچچە مىنۇت ، قانچە دەقىقە ئۇيقۇ كارۋىنىغا ئەگەشتى ، بۇنىسى قاراڭغۇ ، لېكىن هايال ئۆتمەي ئويغىنىپ كەتكەنلىكى راست . توۋا ، ئاشۇ كىچىككىنە ئۇيقۇ بالىسىنىڭ ئۇنىڭغا سوۋغات قىلغان «چۈشى» تولىمۇ قىسقا بولسىمۇ ، ئەمما لەززەت ئازابى ئالەمچە بولدى !

خەيرىيەت ، قەدىردان چۈشىدە مەدىنەنى كۆردى ! ئاپئاق ئاي-دىڭ كېچىمىش ، بۇككىدە توقايلىقلار ئىچىدە ئەجەبمۇ سۇرلۇك بىر ئېقىن شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقۇدەك ... ئۇنىڭ بويىدا كۆڭلەك ئېتەكلىد-رىنى بېلىگە باغلىۋالغان مەدىنە ئۆرە تۇرىمىش ... ئېقىن لېۋىدە ئولتۇرغان قەدىردان سول قولىدا ئۇنىڭ دوپدوگىلەك ، يۇمران ساغرىسىدىن تۇتۇپ ، ئوڭ قولىدا يوتىلىرىدىن ساقىپ چۈشۈۋاتقان قان تامچىلىرىنى قول ياغلىقىدا سۈرتۈۋاتقۇدەك... قول ياغلىقنى سۇدا چايقاپ سىقىۋېتىپ ، يەنە سۈرتكۈدەك ... يەنە سۈرتكۈدەك...

قەدىردان چۆچۈپ ئويغىنىپ ، خۇددى تامباغ بولجالىقىدىن ئوتتۇرا كېچىدە كېلىپ تىترەپ كەتكەندەك ، بەدىنىگە جۇغ ـ جۇغ ئولىشىپ ، قورققىنىدىن ئېڭەكلىرى كاسىلداپ كەتتى... ئەمما ، ئۇ مەدىنەنىڭ چېھرىنى ئاپئاشكارا كۆرگەندى ! ئۇ ئىچىدە : «توۋا ، بۇ چۈش تامباغ بولجالىقىدىكى هېلىقى ئىشنىڭ چۈشكە ئايلانغان سۈرىتىغۇ... » دەپ پىچىرلىدى ...

... ئاي نۇرىنىڭ سۈس كۆكۈچ سېھرىي تۇمانىغا پۈركەنگەن بولجالىق . ئەتراپ جىمجىت ، شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۈزۈك ئېد-قىن ، كۆز چاقنىتىپ تۇرغان سۇدىكى ئاينىڭ شولىسى... مەدىنە بىردىن قەدىردانىنى قۇچاقلىۋالدى ، قەدىردانمۇ قىزنىڭ بەللىرىدىن قاماللاپ بىر توپ بولجا غولىدىن سىيرىلغىنىچە ئوتلاققا ئولتۇرۇپ قالدى . بۇ چاغدا قىزنىڭ بېشى ئوغۇلنىڭ سول بىلىكىدە ئىدى . مەدىنەنىڭ كوپتىسىنىڭ تۈگمىلىرى تامامەن يېشىلگەن ، ئالمىدەك كۆكسى ئۇچۇشقا تەرەددۇتلەنگەن بىر جۈپ ئاق كەپتەردەك چىڭ

ھەم تىرىسسىدە ، تىنك تۇراتتى... قەدىردانىنىڭ ئوڭ قول ئالىقانلىرى شۇ تەرەپكە ئاستا سىلجىدى ، كۆزلىرى يۇمۇلغان قىز ۋە ئوغۇل بىر-بىردىنلا ھاسىرىشىپ نەپەس يېتىشتۇرەلمەي قېلىشتى... سەگۇ تېرەكلەر ئۈچىغا قونۇۋالغان ئاي شايىدەك نېپىز بۇلۇتلار ئىچىگە يوشۇرۇندى ...

دەرۋەقە ، شۇ كېچىسى بەك قورقۇپ كەتكەن قەدىردان كېچىچە جۆيلۈپ چىقتى... بولۇپمۇ كومۇش چاچلىق پەرىشتە ئانىنىڭ : «ئاللا ھەممە يەردە ھازىرۇ نازىردۇر» دېگەن سۆزى ۋە ئۆزىنىڭ : «گۇناھكارمەن... گۇناھ قىلدىم... گۇناھ قىلدىم ... » دېگەن تووۋسى ئۇنى ئەنسىزلىك بۆشۈكىگە بۆلەپ قويدى ... مانا بايىمۇ ھېلىقى بۆشۈك چۈش سىياقىدا بىر تەۋرەنگەنىدى ، قەدىردان باشقىدىنلا ئازاب ئوچىقىدا ئۆرتەلدى . بىراق ، ئۇنىڭ قارىمۇقىنىڭ قاسىرىقىدەك خۇشاللىقى شۇ بولدىكى ، ئۇ مەدىنەنىڭ چېھرىنى بىر كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدى .

ئەتىسىدىن باشلاپ ، يەنىلا نەزەرىيە ئاڭلاش ، ئەمەلىيەتنى كۆرۈش ھەم ئىشلەش ، چەيدونى دۆشىگە تېز ، ئىنچىل ۋە ئاھاڭغا كەلتۈرۈپ ئۇرۇپ مەشىق قىلىش ، قايسىدۇر قورۇما خۇرۇچلىرىنىڭ تەڭشىلىشى ، ماتېرىياللىرىنىڭ قانداق شەكىلدە توغرىلىشى ھەم قورۇلۇشى قاتارلىقلارنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش بىلەن چارچاپ كەتكەن باللار ئەمدىلا ئۇھ دەپ تۇرۇشى ، «شىنجاڭ مېھمانخانىسى رېستورانى»دا ئۆتكۈزۈلگەن توي ياكى مەرىكىگە قاتناشتۇرۇپ ، پراكتىكا سىنىقىدىن ئۆتكۈزەتتى . بۇنداق سىناق پات - پاتلا بولۇپ تۇراتتى . كېچە سائەت 12 لەرگىچە ئىشلىگەن ئوقۇغۇچىلار سەھەرلىكى سائەت تۆتلەردە تۇرۇپ كېتەتتى . بۇنداق توي ، مەرىكە ، ھېيت - بايرام ، خاتىرە كۈنلەر قاتىلاڭچىلىقى ھەم نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ ئۆگىنىش جىددىيچىلىكى ، ھەرخىل كۆكتاتلارنى چەبدەسلىك بىلەن توغراش مەشقى ئالدىراشچىلىقى بىلەن ھەپتىلەرنىڭ قانداق تېز ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيلا قېلىشاتتى ...

قەدىردان ئۇرۇمچىگە كەلگەن بۇ ئىككى ئاي ئىچىدە ھىلىمجان ، نۇرمەتلەرنى ئىككى قېتىم ئىزدەپ باردى . ئۇلار بىر قېتىم ئۇنى يوقلاپ كەلدى . ياقۇپ ھاجىم ھەرخىل يېمەكلىكلەرنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ئارىدىن ئۇن نەچچە كۈن ئۆتكەندە قەدىردان ئۇنى ئىزدەپ باردى . تېخى ئۆتكەن ھەپتە ئوبۇلھەسەندىن بىر پارچە خەت بىلەن 5 مىڭ سوم پۇل تاپشۇرۇۋالدى . خەتتە ، يانچۇق ئۇنىئالغۇسىنىڭ «بارمۇ ، يوق» دېگەندەك ئەنۋارلىق بولۇپ كەتكەنلىكى ، شۇڭا سۇپىتى ياخشى يانچۇق ئۇنىئالغۇسىدىن ئېلىپ ، خەت بىلەن پۇل ئاپارغان ئادەمدىن ئەۋەتىشنى ئۆتۈنگەنىدى . قەدىردان ئەتىسىلا ھەممىنى بېجىرىپ ، ئۇ ئادەمنى يولغا سېلىۋەتتى .

ئۇرۇمچىدە قەھرىتان سوغۇقلار باشلاندى . بۈگۈن يەكشەنبە بولغاچقا ، قېلىن كىيىنگەن قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» غا بېرىپ ، ھېلىمجان بىلەن نۇرمەتنى تاپالماي كەينىگە ياندى . ئۇ خىيال بىلەن يول چېتىدە ئاستا كېتىۋاتاتتى ، ئاياغ ئاستىدىن بىر خىلدا غاچىلدىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى . كاۋاپچىلار ، زاسۇيپەزلەر ، باققاللار ۋارقىرىشىپ خېرىدار چاقىرىشىۋاتقان دوستلۇق بازىرىغا كېلىپ قالغانلىقىنى بىلگەن قەدىردان ئەتراپقا ئېغىر نەزەر بىلەن قارىدى ھەم بىر چاغدا ئۇچرىشىپ قالغان مېھرىباننى ئەسلەپ قالدى . ئۇ قىز مېھرىبانلىقى ، مۇلايىملىقى ، ئايدەك يۇمىلاق چېھرى ، ھەتتاكى گەپ قىلغان ۋاقتىدىكى ئاھاڭلىرىغىچە مەدىنەگە ئوخشايتتى . قەدىردان ئۆپچۆرىسىگە سەپسېلىپ ، ئىچىدە : «توغرا ، مېھرىبان مۇشۇ تەرەپكە ماڭغاندەك قىلغان» دەپ پىچىرلىدى . ئۇ ئەمدىلا بازارنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە مېڭىشى ، بىر كىم ئۇنى ۋارقىرىدى . قەدىردان ئەتراپىغا بويۇنداپ قاراپ ، چاقىرغان ئادەمنى تاپالمىدى . بۇ چاغدا ھەرخىل تىجارەت دۇكانلىرى ، بوتكىلار ئورۇنلاشقان قاتاردىكى بىر ئاشخانا دېرىزىسىدىن غەيرەت جاڭدۇ قولىنى كۆتۈرۈپ يەنە ۋارقىرىدى :

— قەدىردان ! ھەي قەدىردان ! بىز مەيەردە .

غەيرەت جاڭدۇنى كۆرۈپلا قەدىرداننىڭ گەجگىسى قورۇدى .

ئۇ ئىچىدە: «ئەجەب بىمەسەل ۋاقىتتا ئۇچراپ قالدا بۇ قۇلاق كەستى ھەشىق ...» دەپ پىچىرلىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ خىرۇئىن ساتىدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن بېرى، ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ قالغاندى، شۇنداقتىمۇ مېھماندوستلۇق قىلىۋاتقان بىر ئادەمنى لەت قىلىشنىڭ ئۆزى ئەدەمگەرچىلىك ئەمەس ئىدى.

قەدىردان ئاشخانىغا كىرگەندە، بىرنەچچە خىل قورۇمىلار قويۇلغان تاماق ئۇستىلى ئەتراپىدا غەيرەت جاڭدۇدىن باشقا، ئەيسا خېنەنجىر، ئەبەي گىتار ئولتۇراتتى. قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا ئىككىنچى قېتىم بارغاندا، غەيرەت جاڭدۇ بۇ بالىلارنى تونۇشتۇرۇپ قويغانىدى. لېكىن، ئەتىسى ھېلىمجان ئاڭلاپ، غۇژلا قاپىقى تۇرۇلدى ۋە: «ئۇلار بىلەن دادى - مۇئامىلە قىلغۇدەك بولساڭ، بۇندىن كېيىن بىزنى ئىزدىمە» دەپ توڭلا تەگدى. كېيىن نۇرمەت پاكاردىن ئۇ بالىلارنىڭ خىرۇئىن ئەتكەسچىلىكى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، تېنى شۈركۈنۈپ كەتكەنىدى. مانا ئەمدى ئاشخانىدا يەنە ئۇچرىشىپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان ...

— ھە قەدىردان، قانداقراق تۇرۇۋاتىسەن؟— ئاق سېرىق، يۈزىنى دانخورەك بېسىپ كەتكەن ئەيسا خېنەنجىر قولىنى ئۇزاتتى، — خېلى بولدا كۆرۈنمىدىڭ؟

— ئوقۇۋاتقان بالىلار ئالدىراش بولىدۇ - دە، — دېدى قاپقارا بۇرۇتى ئىككى جاۋغىيىدا يېپىلىپ تۇرغان ئەبەي گىتار. ئۇ ئۇزۇن چېچىنى بوغۇۋالغاچقا، ئارقىسىدىن تەمبەل چوكانغا ئوخشايتتى، — قانداق، ئۆگىنىشلىرىڭ ياخشىدۇ؟

— قەدىر ئەھۋال، بوپقالىدۇ، — قەدىردان خۇشياقمايلا جاۋاب بەردى، — ئاشپەزلىكنى ئۆگىنىشمۇ ئاسانغا چۈشمەيدىغان ئوخشايدۇ.

— بولدى، بولدى، ئاغىنىلەر، نېمانچە تولا سوئال - سوراق بۇ؟— دېدى غەيرەت جاڭدۇ قەدىردانغا قاراپ، — قورسىقىڭ قانداق، بىرەر تەخسە لەڭمەن ئەكەلسۇنمۇ؟

قەدىرداننىڭ قورسىقى ئاچ ئىدى . لېكىن ، ئۇ باللارچە خىد-يال بىلەن : «سىلەردەك ئەتكەسچىلەرنىڭ تامىقىنى يېمەيمەن» دېگەن ئىرادە تۈرتكىسىدە : «قورسىقىم توق…» دەپلا گەپنى ئۈزۈ-ۋەتتى .

— ئەمىسە قورۇمىلاردىن ئىسالغاچ ئىولتا ، كاۋاپتىن بۇيۇ-رۇتايمۇ يا ؟— سوردىدى غەيرەت جاڭدۇ ياندۇرۇپلا ، — ھەي ئۇستام…

— غەيرەتكا ، بولدى قىل ، — قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ ئولتۇرغۇزۇۋالدى ، — دېدىمغۇ ، مەن ھازىرلا تاماق يەۋال-غان ، نېمە قىلىسەن ئىسراپ قىلىپ .

قەدىردان ئۇستەلدىكى بىرنەچچە خىل گۆش قورۇمىسى ، توخۇ قوردىقى ، توخۇ كاۋىپى ھەم سوغۇق سەيلەرگە قاراپ قويدى . بىر بوتۇلكا ئىلى ئالىي ھارىقى يېرىملاشقان ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىمۇ توخۇ تاجىسىدەك قىزىرىشقا ئۇلگۇرگەنىدى .

— قەدىردان ئۇكا ، ئۆتكەندە ياتاقتىمغۇ ئىللاتاۋارا بىر يۇتۇممۇ ئىچكىلى ئۇنىمىدىڭ ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ يېرىم رومكا ھاراق-نى تەڭلەپ ، — مانا قارا ، يېرىم قۇيدۇم ، قولۇمنى ياندۇرما…

— غەيرەتكا ، بۇنداق قىلساڭ چىقىپ كېتىمەن ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مېنىڭ بويۇمغا قاراپلا ھاراق تەڭلەۋاتامسەن ؟ مېنىڭ نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىم ساڭا سىر ئەمەسقۇ .

— بىلىمەن ، سەن مېنىڭ ئۇكام بىلەن نەچچە كۈنلۈك پەرق قىلىسەن ، بۇ يىل مانا … مانا 14 ياشقا كىردىڭ .

— ئەمىسە مەن 14 ياشتا ئىچكىلى تۇرسام ، 24 ياشقا كىر-گەندە بالانىڭ قېپىنى يارامدىم …

ئولتۇرغانلار پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى . غەيرەت خىجىل بولدىمۇ ، ئەيتاۋۇر قولىدىكى ھاراقنى ئۆزى ئىچتى ـ دە ، ئورنىغا كېلىپ ئولتۇردى .

— ئەمىسە ئۇكا ، مانىغۇ چېكەرسەن ؟— سەل تەڭشىلىپ قالغان ئەيسا خېنەنجىر قەدىردانغا تاماكا تۇتتى ، — بىرەر كەيپ

قىلمىغان ئوغۇل بالىنى ئوغۇل بالا دېگىلى بولمايدۇ جۇمۇ …
— خوش ، ئاكىلار ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مەن قايتاي…
— ۋاي بولدى ، ئولتا ، ئولتا ، — غەيرەت جاڭدۇ ئۇلپەتلىرىگە ھومايدى ، — كۆتۈكنى قىسساڭ بولمامدۇ ، ھەي گۈيلار ، بۇ تېخى كىچىك بالا تۇرسا…
— چاقچاق ، ھەي چاقچاق ، — دېدى ئەيسا خېنەنجىر بوينىنى تولغاپ ، — چاقچاقنىغۇ چۈشەنگۈچىلىكى باردۇ ؟
— مۇنداق ئىشتى ، ئۇكا ، — غەيرەت جاڭدۇ غەلىتىلا ھىجايدى ، — سەن ئوقۇۋاتىسەن ، ئۇرۇمچىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى يۇقىرى ، پۇل كۆپرەك كېتىدۇ . قانداق ، پۇل تېپىشنى خالامسەن ؟
— مەن ئوقۇۋاتسام…
— ئوقۇشۇڭغا تەسىر يەتمەيدۇ . دەم ئېلىش كۈنلىرىڭدە ، كۆپىنچە كەچ تەرەپلەردە ئىككى سائەتتەك ئىشلەپ بېرىسەن ، ئايلىقىڭغا 800 سوم بېرىمىز .
— قانداق ئىش ئۇ ؟
— بىزنىڭ بىر بۇرادىرىمىزنى ماشىنا سوقۇۋېتىپ پالەچ بولۇپ قالدى دېگىنە ، — غەيرەت جاڭدۇ ئىككى ئاغىنىسىغا قاراپ قويدى ، — كۈندە كەچتە شۇنىڭغا تاماق ئاپىرىسەن . ئاق خالاتلىق ، ماسكا تاقىغان ، قارا كۆزەينەكلىك بىر دوختۇر ئالدىڭغا چىقىدۇ . سەن قولۇڭدىكى ئىسسىق ساقلاش قاچىسىنى ئۇنىڭغا بېرىپلا يېنىپ كېلىسەن .

قەدىردانىنىڭ يۈرىكى بىردىنلا ئاغدى ، چۈنكى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە ھېلىمجانىنىڭ سۆزلىرى ئەكس سادا بېرىپ قايتا ياڭرىماقتا ئىدى : «غەيرەت پۇل بېرىپ بىرەر ئىشقا بۇيرۇسا قەتئىي ئۇنىما ! بىر قېتىملا سېپىلىپ قالساڭ ، پۇتۇڭنى تارتىۋالالمايسەن ، ئۆزۈڭنىمۇ ، ئىلىڭنىمۇ ، تەقدىرىڭنىمۇ باغلىۋالىدۇ… »
— ھە ، جىمىپ كەتتىڭغۇ ، قىلامسەن ، يوق ؟— غەيرەت تاماكىسىنى قاتتىق شورىدى ، — ئۆزىمىزنىڭ بىر يۇرتلۇقى دەپ

كۆڭۈل بۆلۈۋاتمەن ، بولمىسا قىلىدىغانلار جىق...
— غەيرەتكا ، ئاشۇ قىلىدىغانلارغا بەرگىن . مەن ھۈنەرنى كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىنىپ ، يۇرتۇمغا قايتمىسام بولمايدۇ ، پۇلدىن ھەرگىز خىجالىتىم يوق ،
قەدىردان خوشمۇ دېمەي چىقىپ كەتتى . لېكىن ، ئۇ يولدا كېتىۋېتىپمۇ ، بېكەتتە ئاپتوبۇس ساقلاۋېتىپمۇ ، گويا بىر كىم «توختا !» دەيدىغاندەك ئەتراپىغا ئەنسىزلىك ئىچىدە قارايتتى ، ھەتتا ئاپتوبۇسقا چىققاندىن كېيىنمۇ بۇ قورقۇنچ يۈرىكىدىن كۆتۈ-رۈلمىدى . يۇقىرىدا بىز قەيت قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك ، قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا ئىككىنچى قېتىم بېرىپ ھېلىمجان ھەم نۇرمەتلەرنى تاپالماي تۇرغىنىدا ، خېلىلا تەشۋىشلىنىپ قالغان غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار كارىدوردا دوقۇ-رۇشۇپ قېلىپ ، ئۇنى ياتىقىغا باشلاپ كىرگەنىدى . شۇ چاغدىمۇ ئۇلار ئۇنىڭغا هاراق تەڭلەپ ، تاماكا تۇتۇپ زوتالىق قىلىپ باققان بولسىمۇ ، قەدىرداننىڭ بىردىنلا يۈركۈتتەك تىكىلىپ ھۈرپىيىشىدىن ئىنامىغا پېتىپ جىم بولۇشقانىدى . ئادەملەرنىڭ بىر - بىرىگە تۇنجى قېتىم بەرگەن تەسىرىدىن كېلىپ چىققان ئەقلىي خۇلاسە كۆپىنچە ھاللاردا توغرا بولۇپ چىقىدىكەن . شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئادەمدىكى ئىزگۈ روھ ئىگىسىنى ئالدىمايدىكەن . ئۆزى تاياقتەك ئورۇق ، بېشىنى گەجگىسىگە پاتۇرۇپ ، ئۇچلۇق ئېڭىكىنى كۆتۈ-رۈپ ماڭىدىغان ئەيسا «خېنەنجىر»① ، چېچىنى بوغۇۋالىدىغان ، سېمىز ، تەمبەل ئەبەي گىتارلارنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈپلا رايى يانغان قەدىردان ئامالىنىڭ يوقىدىن ئۇلارنىڭ سورۇنىدا ئولتۇرغانىدى . لېكىن ، ئەتىسى ھېلىمجان ئاڭلاپلا خېلىلا چېچىلىپ قالدى . دېمىسىمۇ ، ئەيسا خېنەنجىر خېنەن خورازلىرىنى قىمارغا سېلىپ نامى چىققان قىمارۋاز ؛ ئەبەي گىتار يالغان تونۇشتۇرۇش ، ھەر-خىل كىنىشكىلارنى ياساش ئارقىلىق ئىككى قېتىم تۇتۇلۇپ قويۇپ بېرىلگەن ئادەم ئىدى . كېيىن غەيرەتنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ ، ھەر

① خېنەن جى— خېنەن توخۇسى ، خورىزى .

ئىككىلىسى خەتىرى كۆپ ، ئەمما پۇلى جىق بولغان خىروئىن سې-
تىش كەسپىگە بىشچە شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى...

قەدىردان خىيال بىلەن «چاڭجياڭ يولى» بىكىتىگە كېلىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى . ئۇ ئاپتوبۇستىن ئەمدىلا چۈشۈپ تۇ-رۇشى ، نەدىندۇر پەيدا بولغان ياقۇپ ھاجىم ئۇنىڭ ئالدىدا كۈلۈپ تۇراتتى .

— سېنى ساقلاپ قورسىقىممۇ ئېچىپ كەتتى ، ئا-داش ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئۇنىڭ دولىسىدىن ئىتتىرىپ ، — يۈر ، مۇشۇ يېقىن ئارىدا بىر تۇڭگان ئاشخانىسى بار ، تاماق يېگەچ پاراڭلىشايلى .

ئۇلار «چاڭجياڭ يولى» توپ سېتىش بازىرىدىكى چاققانغىنا تۇڭگان ئاشخانىسىغا كىرىپ لەڭمەن يېيىشتى ، ئاندىن قىزىق دەم-لەنگەن چاي ئىچكەچ پاراڭغا چۈشتى .

— «ياشلار بىناسى» خوجايىنى ئوبۇلھەسەن ساڭا يەنە 6 مىڭ سوم پۇل ئەۋەتىپتۇ . ئۇنىڭ مىڭ سومىنى ئۆزۈڭگە خىراجەت قىلىپ ، قالغىنىغا يانچۇق ئۈنئالغۇسى ، لېنتا يۆگەش ، ياندۇرۇش ئەسۋابى ئالىدىكەنسەن ، ئۈنئالغۇنىڭ ماركىسى ئۆتكەندە ئالغىنىڭ بىلەن ئوخشاش بولىدىكەن .

— ياقۇپكا ، ئانام ـ دادام لار قانداق تۇرۇۋېتىپتۇ ، سورىمىدى-ڭىزمۇ ؟— دېدى قەدىردان قانداقتۇر ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان بىرەر ئىشنى ئۈمىد قىلىپ ، — مەن كەلگەندىن بېرى بىر قېتىملا خەت تاپشۇرۇۋالدىم ، ئۇنىڭغىمۇ نەچچە ئايلار بولۇپ كەتتى .

— مانا ، — ياقۇپ ھاجىم قويۇن يانچۇقىدىن ئىككى دانە كونۋېرتلىق خەتنى چىقىرىپ بەردى ، — بىرى ئاناڭدىن ، يەنە بىرى بىرەر تونۇشىڭدىن ئوخشايدۇ ، كونۋېرت ئۈستىگە ئىسمىنى يازماپتۇ .

— كىم ئالغاچ كەپتۇ ؟

— ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ سەيگويۈەنى ماخمۇت ئال-غاچ كەپتۇ .

قەدىردان كونۋېرت ئۇستىدىكى «قەدىردانغا تېگىدۇ» دېگەن خەتكە قاراپلا ، كىمنىڭ پوچېركىسى ئىكەنلىكىنى مۇسەللەپ بولدى . ئۇ خەتلەرنى ئوقۇشقا قانچىلىك تەقەززا بولسىمۇ ، ياقۇپ هاجىمنىڭ گەپلىرىنى تەركى هۆرمەت بولمىسۇن ئۈچۈنلا كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاۋاتقاندەك قىياپەتتە ئولتۇراتتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ياقۇپ هاجىمنىڭ بايانلىرىغا خېلىلا قىزىقىپ قالدى .

«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ سەيگۇيۇەنى جاپپار هاجىم ئۆتكەندە يۇرتقا بارغاندا ، «ياشلار بىناسى»نىڭ خوجايىنى ئوبۇلھەسەنگە قەدىرداننى خېلىلا دادلاپ بېرىپتۇ . «ئون دانە يانچۇق ئۈنئالغۇسىنى ئاشۇ مۇتتەھەم ئالدۇردى» دېيىش ئارقىلىق جاۋابكارلىقتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپتۇ ، بىراق ئوبۇلھەسەن ئۇزۇن ئۆتمەي ، قەدىردان ئارقىلىق يەنە 100 دانە يانچۇق ئۈنئالغۇسىنى ئەكەلدۇرۇپ ، ئۇمۇ تۈگەپ كېتىپتۇ . بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تاپقان «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ دىرېكتورى ئابلىز ئىمىن سەيگۇيۇەن جاپپار هاجىمنى تىللاپ ، ئېشەكتىن چۈشكەندەك قىلىۋېتىپتۇ ، بولۇپمۇ : «قېنى شۇنچە يىل سەيگۇيۇەنلىك قىلغانلىرى ، كىچىك باللىچىلىكمۇ دىتلىرى يوقما ؟ قاچانغىچە كونا كېپىشنى كىيىپ ، يېڭى يولدا ماڭىدىلا ؟» دېگەن تەنبىھلىرىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولغان جاپپار هاجىم نەچچە كۈنگىچە بېشىنى كۆتۈرەلمەيلا قاپتۇ...

— يانچۇق ئۈنئالغۇسى بىلەن لېنتا ياندۇرۇش ئەسۋابىنى ئۈچ كۈنگىچە ئېلىپ تەييارلاپ قويۇ ، — دېدى ياقۇپ هاجىم ئاشخانىدىن چىقىۋېتىپ ،— پەيشەنبە كۈنى ماخمۇت سەيگۇيۇەن «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» ئالدىغا ماشىنا ئەكېلىدۇ .

قەدىردان ياقۇپ هاجىم بىلەن خەيرلىشىپ ياتىقىغا كەلدى - دە ، مەدىنەنىڭ خېتىنى ئاچتى . خەتنىڭ «تىنچلىق - ئامانلىق» سەھىپىلىرىنى تېز - تېز ئوقۇپ ، مۇنۇ قۇرلارغا كەلگەندە ، كۆز قارىچۇقلىرى سۇزۇك تومانلار ئىچىدە قالدى : « ... قەدىردان ، ئەمدى ئايرىلىشقا ئەلەكمولىلا دېمەكتىن باشقا چارەم يوق ، يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن كىندىك قېنىم تۆككۈلگەن ، قىزلىق چېچەك-

لىرىم توزۇغان سۆيۈملۈك يۇرتۇمدىن ئايرىلىمەن ، شۇنداقلا تەمە-
تەم ماڭغان چېغىمدىن باشلاپلا يۈرىكىمنىڭ قات ـ قاتلىرىغا سىڭ-
گەن كەتكەن هايات سۇلتانىم بىلەن غايىبانە ۋىدالىشىمەن…
قەدىردان ، مەن كەتكەندىن كېيىن مېنى ئەسلەرسەنمۇ ؟ يادمۇ ئې-
تەرسەنمۇ ؟ ! ئەمما مەن سېنى زىنھار… زىنھار ئۇنتال-
مايمەن… سېنى ئەسلەش ، سېغىنىش… سېنىڭ خىيالىڭ بىلەن
ياشاش مېنىڭ ئۆمۈر مۇساپەمدىكى هايات مىزانىمدۇر… سەن خاھ
ئىشەن ، خاھ ئىشەنمە ، مەن مۇستەقىل ياشىيالايدىغان ئىقتىدارغا
ئىگە بولغان كۈنۈمدىن باشلاپ ۋەتەنگە قايتىش… سېنى ئىزدەپ
تېپىش قەسىمىم بولۇپ قالىدۇ… »

قەدىردان خەتنىڭ داۋامىنى كۆرەلمەي قالدى ، چۈنكى ئۇنىڭ
چوڭ كۆزلىرىنى يالتىراق ياشلار قاپلىۋالغانىدى . ئۇنىڭ بۇ
چاغقىچە بولغان «يالتىيىپ قالار… » «ماڭالماي قالسا ئەجەب
ئەمەس… » دېگەندەك ئۈمىدلىرى كۆپۈككە ئايلانغانىدى . مانا ئەمە-
دى تۇنجى مۇھەببەت ئۇنىڭ يۈرىكىدە مەڭگۈ ئۆچمەس داغ
قالدۇردى…

قەدىردان ئەتىسى «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» دىرېكتورىدىن
يېرىم كۈنلۈك رۇخسەت ئېلىپ ، ئېلېكتر سايمانلىرى توپ سېتىش
مەركىزىگە بېرىپ 5 مىڭ سوملۇق يانچۇق ئۈنئالغۇسى هەم لېنتا
ياندۇرۇش ئەسۋابلىرىنى ئېلىپ ، قوتۇما ساندۇقلارغا قاچىلاپ ،
چىڭ چاپلىغاندىن كېيىن يەنە شۇ دۇكانغا ئامانەت قالدۇردى .
ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى ماخمۇت پەيشەنبە كۈ-
نى ئەتىگەندىلا يوك بېسىلغان «ئازاد» ماركىلىق بىر ماشىنىنى
ئېلىپ كەلدى . قەدىردان ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ ئورۇمە-
چىدە تۇرۇشلۇق سەيگۈيۈەنى ماخمۇت توغرۇلۇق خېلى كۆپ ياخشى
گەپلەرنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ كۆرۈشۈشى بىرىنچى قېتىم-
لىق ئىدى . دەرۋەقە ، ئوتتۇرا بوي ، بوي ـ بەستى تولغان ، قارد-
راق كەلگەن بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل ئىشەنچ هەم
جەسۇرلۇق چىقىپ تۇراتتى . ئۇلار كابىنكىدا ئولتۇرۇپ ، «ئې-
لېكتر سايمانلىرى مەركىزى»گە بىللە كېتىشتى…

تۆتىنچى باب

ھەرقانداق تاماق تۈرى ۋە 32 خىل قورۇما قورۇشنى تولۇق ئۆگەنگەن قەدىردان ئالتە ئايلىق ئوقۇشنى بەش ئاي ئون كۈندە ئاياغلاشتۇرۇپ يۇرتىغا قايتتى . ئۇنى ھېلىمجان ، نۇرمەت ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار جەنۇبىي قاتناش بېكىتىدە ئۇزىتىپ قويدى . بىراق ، قەدىردان ئۈچۈن ئېگىز بىنالار ، زاۋۇت ـ فابرىكىلار بىلەن بېزەلگەن شەھەر ـ يېزىلار ، ئاددىي دېھقان ئۆيلىرى ئۇزۇلمەي ئۆتۈپ تۇرىدىغان مېھرى ئىسسىق كەنتلەر ، قاقشال باغلار ، چەكسىز قۇملۇق ، چۆل ـ جەزىرىلەر ، گىياھ ئۈنمەس تاقىر تاغلار ، قىزىل يۇلغۇن قاپلىغان دالىلار ئارا باسقان 28 سائەتلىك يول گويا كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان مۇساپىدەك بىلىنىپ قالدى . چۈنكى ، بۇ ئوت يۈرەك باللىنى پەرىشتە ئانا بېشارەت قىلغان قىسمەتلەر ساقلاۋاتقاندەك ، ئۆزىنىڭ قابىلەتلىك قوينىغا چاپسانراق يېتىپ كېلىشنى تىلەۋاتقاندەك ، قەدىردانىنى خىيال تورلىرىغا چىرماپ قويغانىدى…

راست ، قەدىردانغۇ ئاشپەزلىكنى خويمۇ ئوبدان قېتىرقىنىپ ئۆگەندى ، ئاش ـ تائام ، قورۇمىلارنى ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ قىلىپ ، باشقىلارنى تاڭ قالدۇرالايدۇ ، لېكىن بۇ كەسىپ جاھانغا تەلپۈنۈۋاتقان بىر ئوت يۈرەك ئۈچۈن خۇددى تۆگىنى ئوچۇمدا سۇغارغاندەك بىر ئىش بولۇپ قالامدۇ ! دۇلدۇل قانداقمۇ قوتۇر ئېشەكلەر ئوقۇرىغا كۆنەلىسۇن ! راستلا قەدىردانىڭ تەقدىرى ئوچاق بېشىغا باغلىنىپ قالارمۇ ! ؟ ئۇنىڭ ياش ئۆمرى چۆمۈچ بىلەن ساپلىق تۇتۇپ ، قازانغا تەلمۈرۈش بىلەن ئۆتسە ، بۇ قانداق بولغىنى ؟ ! ياق ، ياق… بۇ خىياللار خۇددى ئاسمانغا مىخ قاققاندەك تولىمۇ بىمەنە بولۇپ قالدى ! ئاددىي بىر كوچا سۈپۈرگۈچى ياكى كۆمۈر

ساتقۇچى ، ئەدناسى يۇندا كۆلچەكلىرىنى راۋانلاشتۇرغۇچى ئىشچى-لار چىغىدا ، ئۆزلىرىنىڭ ئاددىي ئەمگىكى بىلەن ئاۋامنى خۇش قىلىدۇ ، ئارامىغا ئارام بېغىشلايدۇ ، تۇرمۇشىغا خاتىرجەملىك ، كۆڭلىگە تەسكىنلىك ئاتا قىلىدۇ . مانا بۇ مېھرىبانلىققا تەۋە مۇھەب-بەتتۇر ! ئۇلار بۇ مۇھەببەتنى ئاتا قىلغانىكەن ، خەلقمۇ ئۇلارنى كۆڭلىدىن سۆيۈنۈپ ئەسلەيدۇ ، مەدھىيىلەيدۇ ، بەخت ـ ئامەت تىلەيدۇ . ئەمدى بۇ دۇنيا غەمخانىسىغا تۆت كۈنلۈك مېھمان بولۇپ كەلگەن بەندىسى ئۇچۇن بۇنىڭدىن ئارتۇق ئالىي مۇكاپات بولمىسا كېرەك ! بۇ چەكسىز كائىناتتا نە ئادەم ۋە ياكى مەخلۇقات غېمىنى يېمەي ، ئەلىمىگە ھەمقان بولماي ، ھەتتا : «ئۇ كېتىپ قاپتۇ ـ ھە » دەپ ئىچ ئاغرىتىپمۇ قويمايدىغان… قىسقىسى ، ئەنە شۇنداق چىۋىندەك قەدىرسىز كېتىدىغانلار ئازمۇ ؟ !

شۇنداق ئىكەن ، قەدىردان ئۆگەنگەن ئاشۇ كەسپى ئارقىلىق ئەلگە نەپ بېرەلەيدۇ ، ئەلنىڭ رازىلىقىنى ئالالايدۇ . ئۇنىڭ ئۇستى-گە ، «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باش دىرېكتورى ئابلىز ئىمىن ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەنلەر قەدىرداننى زور ئۇمىدلەر بىلەن ئەۋەتكەن تۇرسا ، شۇلارنىڭ ئاغزىغا قارى-ماي بولامدۇ ؟ قېنى بىر مەزگىل ئىشلىگەچ ، بىر قانچىلىغان شاگىرتلارنى تەربىيىلەپ ، ئىز باسارلارنى يېتىشتۈرسە بولىدىغۇ… ئاندىن كېيىن چەرخى پەلەك نەلەرگە ئېتىپ ، نەلەرگە ئۇچۇرسا تەقدىر پېشانىسى ! يا قايىنامدىن ، يا سايرامدىن چىقار…

قەدىردان ئۇمىد ۋە ئۇمىدسىزلىك ، شادلىق ھەم كۆڭۈلسىز-لىك ئارىلىشىپ كەتكەن خىياللار بىلەن ناھىيىلىك پارتكوم ئائىلى-لىكلەر قورۇسىدىكى ئۆيىگە كەلدى . خەيرىگۈل ئۇنىڭغا ئېسىلىپ شاپىلداپ سۆيدى . ئابباس : «پاھ ، پاھ ، تېخىمۇ ئېگىزلەپ كېتىپ-سەن» دەپ دولىسىغا ئۇردى . ئاچىسى گۈلنۇر : «ئۇرۇمچىنىڭ ھاۋاسى يېقىپتۇ ، ئاقىرىپ ، سەمرىپ قاپتۇ» دەپ ، ئىنىسىنىڭ قامەتلىك گەۋدىسىدىن زوقلاندى . خەيرىگۈل بولسا : «ۋاي جېنىم بالام ، ئالتۇن قوزام ، سېنى ھېچكىم 14 ياشلىق بالا دېمەيدۇ ،

ساڭا تىل تۇمار ئېسىپ قويسام بولغۇدەك » دەپ ، قەدىرداننىڭ باش - كۆزىنى سىلاپ تويماي - تويماي قاراپ كەتتى ...

قەدىردان ئەتىسى پاكىز يۇيۇنۇپ ، رەتلىك كىيىنىپ سىرتقا چىقتى . ئۇ دەرۋازا ئالدىدا توختاپ ، گويا : «قەدىردان » دەپ بىراۋ-لار يۇگۇرۇپ چىقىدىغاندەك ، دەرەخ دالدىلىرىغا تەلمۈرۈپ قارىدى . راست ، بۇلتۇر 9 - ئاينىڭ 27 - كۈنى مەدىنە ئۇنى مەشەدە ساقلىغانىدى ، ئىككىسى كوئېنلۇن باغچىسىغا ، ئاندىن تامباغ بول-جالىقىغا بېرىپ مۇڭداشقان... ۋاقىت نېمىدېگەن تېز ئۆتكەن - ھە ؟ مانا شۇنىڭغىمۇ بىردىم يىل بولۇپ قاپتۇ...

گەرچە مارت ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرى بولسىمۇ ، يەنىلا ئەتىسى - ئاخشىمى دول قورۇغۇدەك سوغۇق ئىدى . قەدىردان غاز پېيى ئادداس چاپىنىنىڭ تۈگمە - سىيرىتمىلىرىنى ئېتىپ ، «ياشلار بىناسى »غا كەلدى . ئۇ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئوبۇلھەسەن-نىڭ ئىشخانىسىنى بوشراق چېكىشى ، «كىرىڭ » دېگەن ئاۋاز كەل-دى . قەدىردان ئىشخانىغا كىردى ، باش كۆتۈرمەي نېمىدۇر يېزى-ۋاتقان ئوبۇلھەسەن قارىمايلا : «ھە ، بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى ؟ » دەپ سورىشى ، قەدىردان : «خوتۇن ئالماقچىدىم ، قىزىل قە-غەز كېسىپ بەرسىڭىز... » دېيىشى ، ئوبۇلھەسەن غەزەپ بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ ، بىر دەقىقە قېتىپلا قالدى - دە ، ئاندىن ۋارقىرىۋەتتى :

— قەدىردان ! — ئوبۇلھەسەن قۇچىقىنى كەڭ ئېچىپ كەلگە-نىچە ئۇنى قۇچاقلىۋالدى ، — ھەي كاساپەت ، خەۋەر قىلىپ قوي-ساڭ بولمامدۇ ؟ ھە ، قاچان كەلدىڭ ؟

— تۈنۈگۈن كەچ قايتىپ كەلدىم .

— ئوقۇشنى تۈگىتىپلا كەلدىڭمۇ ؟

— ھېسابلاپ باقسىڭىز چىقىدۇ ، مانا مېنىڭ ئوقۇش تاماملاش رەسمىيەتلىرىم .

قەدىردان چاپىنىنىڭ يانچۇقىدىن ئوقۇش تاماملاش ئىسپاتى ھەمدە نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەتتىن ئېلىنغان سىناق ، خۇلاسە ، باھا-

لاش كىنىشكىسى ، جەدۋەللەرنى ئۇستەلگە قويدى . ئوبۇلھەسەن خەنزۇچە ۋە ئۇيغۇرچە يېزىقلارغا قاراپ كېتىپ ، تامىقىنى چاكىلداتقىنىچە بېشىنى بىر ھازا گىلدىڭلاتتى .

— رېستورانىمىزدا تېخنىكىسى يۇقىرى ، سىستېمىلىق ئوقۇغان بىرەر ئۇستام يوق ئىدى ، — دېدى ئوبۇلھەسەن ئالىقانلىرىنى ئىشقىلاپ ، — ئەمدى بۇ كاۋاك تولدى . قاچان ئىشقا چۈشەي دەۋاتىسەن ؟

— دىرېكتور ئالىيلىرىنىڭ ئاغزىغا قارايمىز - دە....

— «دىرېكتور ئالىيلىرى» دېگۈچىلىكى يوق ، — ئوبۇلھەسەن ئۇھ تارتىپ قويدى ، — «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»گە «ۋالىينىڭ بالىسى» ، «ھاكىمنىڭ تۇغقىنىنىڭ تۇغقىنى» ، «پېشقەدەم شۇجىنىڭ نەۋرىسى» دېگەندەك شورپىسىنىڭ شورپىلىرىنى تەڭلەۋېرىپ ، كىرىمنىڭ تايىنى يوق ، باقىدىغان ئادەم كۆپىيىپ كەتتى . سەن ماختىغان «دىرېكتور ئالىيلىرى» ھازىر پوتلىسىنى تارتالماي قالدى .

— ھەي ، بىزنىڭ بۇ يەردىكى ئىسلاھاتلار ئۇرۇمچىدىكىگە زادىلا ئوخشىمايدىكەن ، — قەدىردان چاپىنىنىڭ سىيرىتمىلىرىنى يېرىم ئېچىۋەتتى ، — بۇ يەردە چوڭى كىچىكىگە ئارتىلىۋالىدىغان داشقازان يەنىلا باركەن ...

— شۇ ئەمەسمۇ . بىليارت ، شاھمات ، بەدەن گۈزەللەشتۈرۈش ، تانسا ئۆگىنىش بۆلۈملىرىگە ئادەتتە كەسپىي خادىمدىن بىرىلا يېتەتتى ، — ئوبۇلھەسەن ئالدىقانلىرىغا ئۇردى ، — ھازىر يەتتە - سەككىزدىن ئارتۇق ئادەم بار ، بىكاردىن - بىكار مۇگدەپ ئولتۇرۇپ مائاش ئالىدۇ .

— ھەي ، ئايرىلىپ چىقىپ ، مۇستەقىل بولغىلى بولمامدۇ ؟

— ساراڭ بولما ، — ئوبۇلھەسەن بوينىنى تولغىدى ، — ئۇ چاغدا : «ئادەملىرىڭنى كوممۇنىزمغا ئۆزۈڭ ئاپار» دەپ ، «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ دۇمبىسىگە ئارتىپ قويساق ، ھاپاش قىلارما ؟ بىلىپ قوي ، بۇ يەردە باشلىقنىڭ دېگىنى قانۇن ، باشلىق

پىرتىندە ئوسۇرۇپ قويىسمۇ، نەچچە كۈنگىچە قولىمىزنى چىكىدىمىزگە ئېلىپ قېتىپ تۇرىدىغان گەپ...

— ئوبۇلھەسەنكا، توغرا دەيسىز، — قەدىردان بېشىنى چايقىدى، — يۇرتىمىزنى «ئەمەل تەتقىقات ئۇنىۋېرسىتېتى» دېسە خاتا بولمايدىكەن، ھەر قانداق ئەمەل قانۇندىن ئۈستۈن تۇرىدىكەن. مەن ئۇرۇمچىلىك ساۋاقداشلىرىم بىلەن كۆپ سۆھبەتلەردە بىللە بولدۇم ھەم ئەمەلىيەتنى كۆردۇم. ئۇلار ھەرقانداق كاتتا ئەمەلدار بولسىمۇ، چوڭ بولسا ئاكا، كىچىك بولسا ئىنى، تەڭ بولسا ئىسمىنى ئاتاۋېرىدىكەن. لېكىن، بۇ يەردە ئەمىلىنى قوشۇپ چاقىرمىسا خاپا بولىدۇ، بۇ نېمىدېگەن ئاڭسىزلىق ...

— بىزدە قۇللۇق ئېغىر، ئۇكا. بۇ قۇللۇق ئىدىيە ئەمەلدارلارنىڭ ئىمتىياز كالتىكىنى ئىلاھلاشتۇرۇۋېتىدىكەن. بولمىسا مەركەز كادىرلارنىڭ ئىستىلىنى ياخشىلاش توغرۇلۇق داۋاملىق ھۆججەت، ماتېرىيال چۈشۈرۈپ، پارتىيە مەكتەپلىرىگە ئەۋەتىپ، ئۆگىنىشلەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ تۇرىدۇ. بولدى، ئۇكا، بۇ گەپلەرنى قىلىشمايلى. يۇرتتىن چىقىپ كەتكەن باللار بىلەن كۆرۈشمىدىڭمۇ؟ ئالايلى، سىياسىي قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتەللا ساۋۇتنىڭ ئوغلى غەيرەت جاڭدۇ يەنىلا شۇ كونىسى سەنئەتكە دەسسەپ يۈرۈپتىما؟

— سىز نەدىن بىلىسىز؟

ئوبۇلھەسەن بۇلتۇر يازدا دۇكانلارغا مال ئېلىش ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە بارغان كۈنى، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە چۈشتى. ياقۇپ ھاجىم ئالدىنقى كۈنى غەيرەت جاڭدۇ، ئەيسا خېنەنجىر، ئەبەي گىتارلارنىڭ تۈرمىدىن ئاقلىنىپ چىققانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. بولمىسا ئۇلار ئالدى 200 گرام، تۆۋىنى 100 گرام خرويىن بىلەن تۇتۇلغانىدى. لېكىن، ئادۋوكاتنىڭ ئاقلىشى بىلەن ئۇلار گۇناھسىز دەپ قويۇپ بېرىلدى. قانۇندا 50 گرام ئاق بىلەن تۇتۇلغان ئادەمگە ئېغىر قانۇني جازا بېرىلىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئەمما، ئۇلارنىڭ خرويىن سېتىش ئۇسۇلى باشقىلارنىڭكىگە ئوخشىمايتتى،

غەيرەت جاڭدۇ خروئىننى كونا پايپاق ئىچىگە سېلىپ ، شەھەر ئىچىدىكى ئەخلەت ساندۇقلىرىنىڭ بىرىگە تاشلاپ قويۇپ خېرىدار- لىرىنى ساقلايتتى ، سودىنى قىلىپ بولۇپ ، ئەخلەت ساندۇقىدىن ئېلىۋال دەيتتى . ئەيسا خېنەنجىر بولسا شەھەرنىڭ راسا ئاۋات يەرلىرىدىكى چىملىقلارغا خالتىلىق خروئىننى تاشلاپ قويۇپ ، ئۈستىنى يېرىم پارچە خىش بىلەن ياكى كونا سۇلياۋ خالتا بىلەن باستۇرۇپ قوياتتى ، خېرىدارىغا شەرەت قىلىپ قويسىلا ئۇلارمۇ كۆنۈك ئىدى . ئەبەي گىتارنىڭ خروئىن سېتىش ئۇسۇلى سەل غەيرىيرەك بولۇپ ، مال يۆتكەيدىغان ئالدىنقى كۈنى ، كونا مال بازىرىدىن ئىشلەتكەن ئەبجەق گىتاردىن بىرنى ئەرزانلا ئالاتتى - دە ، ئۇنىڭ ئارقىسىنى خىمىيىلىك دورا بىلەن ئېچىپ ، ئىچىگە خالتىلىق خروئىننى چاپلىغۇچتا چاپلاپ بولۇپ ، گىتارنى بۇرۇنقى ئەسلىگە كەلتۈرەتتى . كونا خېرىدارلىرى : «گىتارنى ساتام- سەن ؟ » دەپ سورىغاندا ، گىتار ئىچىدە 200 گرام بولسا ئىككى بارمىقىنى ، بىر كىلو بولسا باشمالتىقىنى تۈيدۈرماي چىقىرىپ ، باھاسىنى كېلىشەتتى ... ئەبەي گىتار گىتار بىلەن تۇتۇلغاندا : «بۇنى مەن كونا مال بازىرىدىن سېتىۋالغان» دەپ دۇكانچىنىڭ قېشىغا ئاپارغان ، دۇكانچىمۇ : «بىر بالا ئەرزانلا بەرگەچكە ئېلىپ قويۇپتىكەنمەن» دېگەن . بۇنىڭ بىلەن ئادۋوكات : «گىتار مېھمان- خانا ياتاقلىرىدىن ياكى رېستوران سورۇنلىرىدىن ئوغرىلانغان ، ئوغرى ئۇنىڭ ئىچىدە نەچچە 100 مىڭ سوملۇق مالنىڭ بارلىقىنى بىلمىگەچكە ، 30 ـ 40 سومغا ئەرزانلا سېتىۋەتكەن» دەپ خۇلاسە چىقىرىپ ، ئەبەي گىتارنى ئاقلىغان . غەيرەت جاڭدۇ ۋە ئەيسا خېنەنجىرلارنىڭ يانچۇقلىرىدىن خروئىن چىقمىغانىكەن ، ئۇلار گۇ- ناھسىز ھېسابلانغان ... قىسقىسى ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەن- جىر ، ئەبەي گىتارلار خروئىن سېتىشتا كونا خارابىلىكلەر ، ئەس- كى تاملىق تۆگمەنلەر ، قومۇشلۇق سازلىقلارغا بېرىپ يۈرمەيتتى . ئۇلار ئاشۇنداق شەھەرنىڭ ئەڭ ئاۋات كوچىلىرىدا بەخىرامان يۈ- رۈپ خروئىن ساتالايتتى...

— پاھ ، نېمىدېگەن ھېيلىگەر نېمىلەر ، — دېدى قەدىردان ھەيران بولۇپ ، — ئەسلىدە سىز ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار-نى بۇرۇنلا تونۇيدىكەنسىز - دە ؟

— ئەيسا خېنەنجىر گومىندا بىر مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ ئوغلى ، — ئوبۇلھەسەن ئۈستەلگە چېكىپ قويدى ، — ئەبەي گىتار بولسا چىرا ناھىيىلىك دائىمىي كومىتېت باشلىقىنىڭ ئوغلى ، غەيرەت جاڭدۇمۇ ناھىيىمىزدىكى سىياسىي قانۇن كومىتېت شۇجى-سىنىڭ ئوغلى . قىسقىسى ، ھازىر يامان يولغا كىرىپ كېتىۋاتقان-لىرىنىڭ تولاراقى ئەمەلدارلارنىڭ باللىرى .

ئۇلار پاراڭ بىلەن بولۇپ كېتىپ ، چۈش بولۇپ قالغانلىقىنى بىلمەي قېلىشتى . ئوبۇلھەسەن قەدىردانىنى ئۆيىگە ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى ، ئۇ ئۆزرە ئېيتىپ ئۇنىمىدى . ئوبۇلھەسەن كېلىشىپ قويغان پىلان بويىچە ئەتىسى ئەتىگەن قەدىردانىنى رېستوران خادىم-لىرى ئالدىدا : «كەسىپ ئەھلى» ، «قورۇما قورۇش مۇتەخەسسى-سى» ، «رېستوراننىڭ مۇئاۋىن باشلىقى» دەپ تونۇشتۇردى . رېس-توران خادىملىرى ئىچىدىكى سەل توختالغانلىرى : «توۋا ، توكى چۈشمىگەن سويمىغۇ بۇ...» دېيىشىپ كالپۇكلىرىنى ئۆرۈشتى ، «توخۇمنىڭ ئىچىدە چۈكۈلداۋاتقان بىر چۈجە بىزگە باشلىق بولۇپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان ... زامانە ئاخىر بولدىمۇ نېمە ؟» دېيى-شىپ ، مەسخىرىلىك كۈلۈشكەنلەرمۇ بولدى... شۇنداقتىمۇ ، قە-دىردان پەرۋايى پەلەك ھالدا ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كەتتى ، ئەمما ئۇنىڭ كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ ، كۆكتاتنى تۇرى بويىچە ياڭزا چىقى-رىپ توغراش ئۇسۇلى ، قورۇما قورۇغاندىكى قورۇما خۇرۇچلىرى-نى تەڭشەشلىرى ، قورۇمىنى ئوت ئالدۇرۇپ تەم كىرگۈزۈش پىلانلىرى ئاشخانىنىڭ ياش خادىملىرىنى ھەيرەتتە قالدۇردى بول-غاي ، ئۇلار كۆندە ئىشتىن چۈشكەندە قەدىردانىنىڭ ئارقىسىغا كى-رىۋېلىپ ھۇنەر «ئوغرىلايدىغان» بولدى . قەدىردانمۇ ھېچقانداق مەخپىيەتلىك ساقلىماي قورسىقىدا بار «ئۇماچ»نىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ ئەستايىدىل ئۆگەتتى . كېيىنچە چوڭلارمۇ ئۇنىڭ غەرەز-

سىز ، ئاق كۆكۈللۈكىدىن تەسىرلەندى بولغاي ، كۈندىن ـ كۈنگە يېقىنلىشىپ ، ئىلمىي ئۇسۇلدا قورۇما قورۇش ئۇسۇللىرىنى ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتى . ئارىدىن ئۈچ ئاي ئۆتە ـ ئۆتمەيلا ، ئۇلار قەدىردانىنى رېستوران باشلىقلىقىغا ئۆزلىرى سايلاشتى .

ئايلار ئۆتكەنسېرى ، قەدىردانىنىڭ ئۆز كەسپىدىن ، شۇنداقلا ئاشخانا خىزمىتىدىن رايى يېنىپ ، كۈندىن ـ كۈنگە سوۋۇپ كەتتى . ئۇنىڭ ئۆگەنگەنلىرى ئىشلەنمەي بىر يولىلا كۆمۈلدى . ئالىي ماتېرىيال تەلەپ قىلىدىغان 30 نەچچە خىل قورۇمىنى ھېچكىم تەلەپ قىلىپ باقمىدى . قۇربان ھېيت ، بايرام ، خاتىرە كۈن ، توي ـ مەرىكىلەردىمۇ يۇقىرىسى 130 ـ 150 سوم ، بولمىسا 80 ـ 90 سوملۇق ئۇستەللەرنى بۇيرۇتاتتى . بۇمۇ يەنىلا شالاڭ ئىدى . قىسقىسى ، تۇرمۇش سەۋىيە ئۆلچىمى ئۇنىڭ ئۆگەنگەنلىرىنى تەرك ئېتىپ ، روھىنى چۈشۈرۈۋەتتى . بۇ ئاي ، بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلمايدىغان ، كەم سۆز ، كەم دىدار بولۇپ ، پۇرسەت تاپسىلا مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ بېغى ياكى كوئېنلۇن باغچىسىغا بېرىپ ، ماي ئايلىرىنىڭ تەبىئەت ھۆسنىدىن ھوزۇر ئېلىپ ، قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇراتتى .

بىر كۈنى ، ئوبۇلھەسەن ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ ، رېستوران زالىدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . قەدىردان ئىچىگە يىغىلىپ قالغان قورساق كۆپۈكىنى بىر يولىلا چىقىرىۋالدى .

— قانداق قىلىسەن ، ئۇكا ، — دېدى ئوبۇلھەسەن روھسىز ھالدا ، — يۇرتىمىزنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى شۇ تۇرسا . روھىڭنى چۈشۈرمە ، ئوڭشىلىپ قالار...

— مېنى بىرەر ئىش بىلەن ئىزدىگەنمىدىڭىز ؟— سورىدى قەدىردان ، — ئەجەب تۇيۇقسىزلا كېلىپ قاپسىز ؟

— مەن ئەتىدىن باشلاپ بىرنەچچە ئادەمنى ئېلىپ ناھىيە ، يېزا ، كەنتلەرگە بېرىپ قورۇق يەل ـ يېمىش ئۈچۈن ئالدىن پۇل تارقىتىمەن .

— بالدۇر ئەمەسمۇ ، ئۆرۈكلەرنى ئەمدىلا ئاپتاپقا

يېيىشۋاتسا...

— بالدۇرراق ئالدىنى ئالمىساق، تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن قاق ھايانكەشلىرى ئىگىلىۋالىدۇ.

— بۇلتۇرقى قاقلىرىڭىز تۈگىگەنمۇ؟

— نەدىكىنى، ئامباردا يەنە 50 تونىدەك گۆلە- قاق بار. شۇڭا، بۇ يىل ئازراق ئالايمىكىن دەيمەن.

— مېنىڭچە ھەممىنى يىغىڭ، ئاكا، — دېدى قەدىردان ئىشەنچ بىلەن، — بۇلتۇرقىدىنمۇ كۆپرەك يىغىڭ، قاقتىن نۇر- غۇن پۇل يىغىۋېلىشقا كۆزۈم يېتىدۇ.

— نېمە ئامالىڭ بار؟

— مەن ھېلىمجان، نۇرمەتلەر بىلەن قايتىدىغان چېغىمدا سۆزلەشتىم، ئۇلار مەيدىسىگە ئۇردى، — قەدىردان ئوبۇلھەسەن- نىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، ئۆزى ھەققىدە بىر نېمە دېمىدى، — شۇڭا ئىشەنچىم بار.

— سېنىڭمۇ بۇنداق سودىلارغا ئېپىڭ بار، يانچۇق ئۇنئالغۇ- سىدىنلا نەچچە 10 مىڭ پايدا ئالدۇق، — ئوبۇلھەسەن قەدىردانىڭ دولىسىغا ئۇردى، — ئورنىڭغا بىرنەچچە بالىنى يېتىشتۈرۈپ بەر- گەن بولساڭ، كېيىنچە سېنى سەيگۈيۈەن قىلىش ئارزۇيۇممۇ يوق ئەمەس...

— قېنى شۇ چاغ كەلسۇن، ئوبۇلھەسەنكا. بۇ گېپىڭىز ماڭار يوللىرىمغا شولا چاچقاندەك بولدى، كۆڭلۈممۇ كۆتۈرۈلۈپ قالدى...

شۇ كۈنى كەچتە ئوبۇلھەسەن موتسىكلىتتا كېتىۋېتىپ، يوپكا قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان ئابباس بۇجاڭنى كۆرۈپ قالدى - دە، ئۇ- نىڭغا يانداپ كېلىپ، موتسىكلىتتىن چۈشتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئابباس بۇجاڭ، ئىشتىن چۈشكەن ئوخشىمامسىز؟

— شۇنداق، ھە، ئوبۇلھەسەن، قەدىردان سېنى قاقشاتماي ئوبدان ئىشلەۋاتامدۇ ياكى قۇيرۇق تۇتقۇزماي خاپا قىلىۋاتام-

دۇ؟— دېدى ئابباس جىددىي تەلەپپۇزدا، — مېنىڭ كۆڭلۈمنى ياساپ، يالغان ئېيتىدىغان بولساڭ، مەن بەربىر ئۇقۇپ قالىمەن، ئۇ چاغدا نەم ـ نەمگە ئۇسسۇل ئوينىاپ قالىسەن.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىسىز، بوجاڭ،— ئوبۇلھەسەن كۈل-دى،— قەدىردانىنىڭ ئىشلىشىدە گەپ يوق، ئالامەت كۆچ بېرىۋاتى-دۇ، كالالىسىمۇ پىلىموتتەك ئىشلەيدۇ ـ دە....

ئوبۇلھەسەن قەدىردان بىلەن بولغان ئەتىگەنكى سۆھبەتنى ئۇ-جۇر ـ بۇجۇرلىرىغىچە يەتكۈزدى، ئۆزىنىڭ كۆز قاراش ـ پىلانلى-رى ۋە قەدىردانىنىڭ بەرگەن مەسلىھەتلىرىگىچە ئالا قويمىدى. بىراق، ئاباس بىردىنلا قاپىقى بۇلۇتتەك تۈتۈلۈپ، پوشۇلداپ كەتتى.

— ھەي پەيلىقۇش دېۋەڭ، ئاشۇ ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى پۇراپ تۇرغان بىر موزايىنىڭ چالغان دېپىغا ئۇسسۇل ئويناپ، قۇرۇق يەل ـ يېمىشنى جىق ئالدىغان بولدۇڭمۇ؟— ئاباس ئورنىدا چىپلا توختىدى، — «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورىمەن دەيسىنا تېخى! دىرېكتورمۇ سەندەك بولامدۇ، كىچىك ـ كىچىك شوملار «ناي ـ ناي» دەپ چاۋاك چېلىپ بەرسە، يەر تاللىماي ئۇسسۇل ئوينايدىغان...

ئوبۇلھەسەن بويۇن ـ قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ، گەپ قىلالماي-لا قالدى، ئېچىدە قەدىردان بىلەن بولغان سۆھبەتنى دېگىنىگە پۇشايمانمۇ قىلدى. ئۇ بۇنداق توۋىسىغا ياندۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن. بۇنىڭ ئەكسىچە: «ئاباس بوجاڭ ئاڭلاپ خۇش بولۇپ كېتەر!» دەپ ئويلىغان تۇرسا...

— تېخى سەيگۈيۈەن قىلىش نىيىتىڭمۇ باركەندە ـ ھە؟ توۋا قىلدىم خۇدايىم، — ئاباس سول قولىنى ئاموتتەك تۈگ-دى، — مۇشۇنچىلىك بالىنى سەيگۈيۈەنلىككە سالساڭ، خەقلەر ئاغزىدا ئەمەس، قوڭىدا كۈلەر!

بولدى دېگۈچە دەشنەم يېگەن ئوبۇلھەسەن موتىسكلىتنى يېتى-لەپ كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ قارىسى ئالامان ئارىسىدا غايىب بولغان-

ـدىن كېيىنلا ئابباس يولىغا ماڭدى . بىراق ، ئۇنىڭ دۇپدۇگىلەك سېمىز مىس رەڭ چىرايى ئاچچىقىدىن قارىداپ كەتكەندەك قىلاتـ تى . دېمىسىمۇ بىر هايتاق ئالىقاپنى كەسپتە ئوقۇتۇپ ، 800 سوملۇق بىر قەپەزگە سولاپ ، ئىنامىغا پاتقۇزماق ئاسانمۇ ؟ ! ئەمـ ـدىلا «ئۇھ» دەپ كۆڭلى تەسكىن تاپقاندا ، مۇنۇ ئوبۇلھەسەن دېگەن دېۋەڭ ھەرىنىڭ ئۇۋىسىنى ياغاچتا چۇقچىلاپ ، پېرىخوندەك پىرقىـ ـراتقىنى نېمىسى ! ؟

ئاباس بۇجاڭ ئۆيىگە كىرگەندىن كېيىنمۇ بايىقى ئاچچىقىـ ـنىڭ تەسىرى يەنىلا يوقىمىدى ، گېزىت كۆرۈپ باقتى ، لېكىن خەتلەر سۇۋاشما بولۇپ ھېچنېمە كۆرۈنمىدى . تەكچىدىكى گۈللەرـ گە سۇ قۇيماقچى بولۇپ ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشى ، خەيرىگۈل مەكتەپتىن قايتىپ كەلدى . ئۇ ئېرىنىڭ قارىداپ ئېسىلىپ كەتكەن چىرايىغا بىرلا قاراپ ، بىرەر كېلىشمەسلىكنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى كۆڭلى تۇيۇپ بولدى ، شۇڭا : «سىزگە بىر ئىش بولمىغاندۇ ؟ » دېگەن سۆز ئاغزىدىن چىقىپ بولغۇچە ، ئاباس ئوبۇلھەسەن بىلەن بولغان ئىشنىڭ زىر ـ زەۋەرلىرىگىچە سۆزلەپ ، ئايالى خەيرىگۈلـ ـنىڭمۇ سەپرايىنى ئۆرلىتىپ قويدى .

— بۇ چاغقىچە پوقنى ئوسۇرۇقتا باسقاندەك سىلاپ ـ پەپىـ ـلەپ ، رېستورانغا ئاران كۆندۈردۇق دېسەك ، ماۋۇ ئوبۇلھەسەننىڭ ئۇنىڭ كۆتىگە ئوت قويغىنى نېمىسى ، — خەيرىگۈل ئالىقانلىرىغا شاقىلدىتىپ ئۇردى ، — 800 سوم مائاشنى ئېلىپ ، سىڭگەن نېنىنى يەپ يۈرسە بولمامدۇ ، مەن ھازىرلا ئوبۇلھەسەننىڭ قېشىغا بېرىپ ، بۇرنىدىن بۇلاق ، كۆتىدىن يۇمىلاق قىلمىسام…

خەيرىگۈل چاپىنىنى ئەمدىلا قولىغا ئېلىشى ، باياتىن بېرى ئىشىك ئارقىسىدا ھەممە گەپنى ئاڭلىغان قەدىردان ئۆيگە ئۇسۇپلا كىردى . ئۇنىڭ غۇززىدە يىغلىغان قاپقارا قوشۇما قاشلىرى ، ئۇچـ قۇنلا چاچراۋاتقان چوڭ كۆزلىرىدىن ئەندىككەن ئانا : «ئىشتىن چۇشتۇڭما» دەپ قويدى ، ئەمما ئوغلىنىڭ ئىشىك سىرتىدا ھەممىـ ـنى ئاڭلاپ تۇرغانلىقىنى بىلىپ بولدى .

— هه ئانا ، كىمنى بۇرنىدىن بۇلاق ، كۆتىدىن يۇمىلاق قىلـ ـماقچى ؟ ئوبۇلھەسەن ئاكامنىما ؟

— يا ئەمدى ... مۇنداقلا دەپ قويغان گەپ ...

— ئانا ، سىز ئوقۇتقۇچى ، ماقۇما ، — قەدىردانىنىڭ ئاچچىقى كەلگەندى ، — ئوقۇشتىن چىككەن بىر ھايتاقنى ئورۇمچىدە ئوقۇتۇپ ، 800 سوم مائاش بېرىپ ، بېشىنى سىلىغان بىر ئادەمنى كوچىدىكى قارا قورساق خوتۇنمۇ ئۇنداق دېمەس...

قەدىردانىنىڭ گېپى ئاببباس بۇجاڭغىمۇ قامچىدەك تەگدى ، شۇ ـ ڭا ئۇ دىمىققاندەك بولۇپ ، دېرىزە تەرەپتىكى گۈل تەكچىلىرىگە ئاغدى ـ دە ، ئاستا غودۇڭشىدى :

— قەدىردان ، بولدى قىل...

— نېمىشقا بولىدى قىلىغۇدەكمەن !— ۋارقىرىدى قەدىر ـ دان ، — سىلەر مېنى بىر ئۆمۈر قازان مۇئەككىلى بولسۇن دېمەك ـ چىمۇ ؟ مېنى چۆمۈچ بىلەن ساپلىققا يارالغان دەپ ھاقارەت قىلماق ـ چىما ؟ مۇشۇ گۈجان كوچىسىدا بىللە چوڭ بولغان بالىلار ئۇرۇم ـ چىدە نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىدۇ بىلەمسىلەر ؟ !

— بالام ، — دېدى ئاببباس ئارقىغا يېرىم قايرىلىپ ، — 14 ياشلىق بالىنى سەيگۇيۇەن قىلىپ قويسا ئىبغىر كەلمەمدۇ دەپ ، ئاناڭ ئىككىمىز سەل خاپا بولدۇق شۇ... بۇ... بۇ يەنىلا ساڭا كۆيۈنۈشقۇ...

— سەيگۇيۇەن بولۇش تەلىپىنى مانا مەن قويدۇم ، — دېدى قەدىردان ، — لېكىن ئوبۇلھەسەنكام ماڭا يېرىم كۈن تەربىيە ئىشلەپ بولالماي ، ئاخىر ئاتا ـ ئاناڭغا سېلىپ باقاي ، دېگىنى يامان بوپتىما ؟

ئاببباس بۇجاڭ بۇگۈنكى ئىشتا سەل ئەمەس ، خېلىلا يەڭگىل ـ تەكلىك قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇ ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىگە يەتمەي تۇرۇپ ، ئوبۇلھەسەننىمۇ بەكلا سەتلىۋېتىپتۇ . قول ئاستىدا جان كۆيدۈرۈپ ، جاپا تارتىپ ئىشلەۋاتقان بىر خادىمغا نېرى ـ بېرىسىنى سۈرۈشتە قىلمايلا قوپاللىق قىلىش بىر رەھبىرىي كا ـ

دىرنىڭ ئىستىلىمۇ ؟ ! ئەمدى ئېگىز بويىنى پەس قىلىپ ، قاتتىق بويىنىنى ئېگىپ ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈپ سورىمىسا بولامدۇ ؟ !

گۈللەرگە سۇ قۇيۇۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋالغان ئابباس بوجاڭ-نى تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە قىسىپ ، نومۇس ئوتىدا كۆيدۈرۈۋاتقان يەنە بىرى ، ئوغلى قەدىردان ئىدى ! ئابباس بوجاڭ تىترىگەن قوللىرىدا گۈلگە سۇ قۇيۇۋېتىپ : «ئۇنى 14 ياش دەپ سەل قاراپتىمەن ...» دەپ پىچىرلىدى . دېمىسىمۇ قەدىرداننىڭ : «ئانا ، سىز ئوقۇتقۇچى ، ماقۇما...» ، «قارا قورساق خوتۇنمۇ ئۇنداق دېمەس...» ، «بىر ئۆمۈر قازان مۇئەككىلى بولسۇن دې-مەكچىمۇ ؟» ، «چۆمۈچ بىلەن ساپلىققا يارالغان ، دەپ هاقارەت قىلماقچىمۇ ؟» دېگەن سۆزلىرىنى 14 ياشلىق بالىنىڭ سۆزى دېسە كىممۇ ئىشىنەر ؟ ! يەنە كېلىپ ، ئۇ سۆزلەر ئادەتتىكى ئۇقۇم بىلەن چەكلەنمەي ، ئېغىز ئالالمىغان جاراھەتلەرنى يارىدىغان نەشتەر ئى-دى . ئابباس ۋە ئابباسلار... خەيرىگۈل ۋە خەيرىگۈللەر مۇشۇ ياشلارنىڭ چېكىدا قاپتۇ . ئۇلار ھەممە يوللارنى بوشىتىپ ، ئۆزلى-رى چېكىنسە بولغۇدەك... بىراق ، ھايات قىسمەتلىرىنىڭ ئاچچىق زەردابلىرىنى ئىچمىگەن ، چەرخى - پەلەك بورانلىرى قامچىلىمى-غان ، ئازاب ئىسكەنجىلىرىدە بوغۇلمىغان ، قەھرىتان زىمىستانلار چاپاندەك چاقمىغان بۇ دەۋر دولدۇللىرى دەۋر دىشۋارچىلىقلىرىغا ئۇچرىماسمۇ ؟ ھايات سازلىقلىرىدا پاتقاققا پېتىپ قالماسمۇ ؟ ئازاب ئاتەشلىرىدە كۆيۈپ كۈل بولماسمۇ ؟ مانا بۇلارنى سەمىگە سېلىش ، تارت ئايىغىنى ، دەپ ئاگاھلاندۇرۇش يەنىلا شۇ ئابباس ۋە ئابباس-لارنىڭ ، خەيرىگۈل ۋە خەيرىگۈللەرنىڭ خىزىر ئاتا روھىدەك ئۇلۇغ پەرز ۋە سۈننەتلىرىدۇر...

— بولدى ، بالام ، بۇندىن كېيىن تەقدىر - ئىقبالىڭغا ئۆزۈڭ ئىگە بول ، مەن ھەم ئاناڭ ساڭا كاشىلا بولمايمىز . ئەمما ، ھوشيار بول ، ھاياتلىق يولى سەن ئويلىغاندەك تۈپتۈز ئەمەس ، ئادەم تە-سەۋۋۇر قىلالمىغۇدەك قاباھەتلىك چۈش ئىلكىگە مەھكۇم بولىدى-غان چاغلارمۇ بار ، ئۆلەي دەپ ئۆلەلمەيدىغان ، بىراق ئازابنىڭ

تۇگىمەيدىغان، تۆرەلگىنىڭگە ئالەمچە پۇشايمانلار يەيدىغان هايات قىسمەتلىرى قارار تاپىدىغان كۈنلەرمۇ بولىدۇ…

ئابباس بىردىنلا قىرىپ، مۇكچىيىپ قالغاندەك سەل ئېگىلىشكەن پېتى ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خەيرىگۈلمۇ ئۈن - تىنسىز ماڭدى، ماڭدىيۇ، ئوغلىغا قاراپمۇ قويمىدى. ئۇلارنىڭ بۇ هالىتى، بولۇپمۇ ئابباسنىڭ بېشى چۈشكەن، ئۆزى ئېگىلىشكەن هالىتى قەدىردانىنىڭ ئۆپكىسىنى ئۆرلىتىپ، كۆزلىرىنى ياشقا تولدۇردى…

— دادا، ئانا، — پىچىرلىدى قەدىردان ياشلىرى تۆكۈلگەن هالدا، — مېنى كەچۈرۈڭلار … سىلەرنى رەنجىتكۈم يوق ئىدى، بىراق زوۋۇلام سىرتتىن ئېلىنغانمۇ ياكى پەرىشتە ئانىنىڭ بېشارىتىدىكى پاجىئەلەر مېنى چاقىرىۋاتامدۇ، ئىشقىلىپ، كۆڭلۈم سىرتنىلا تارتىپ تۇرىدۇ…

قەدىردان ئۇن كۈندەك ئۆيگىمۇ كەلمىدى. ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمىدى، كېچە - كېچىلەپ ئۆزىگە سوئال - سوراقلارنى ياغدۇرۇۋەتتى، ئەمما ئۆزىدىنمۇ ئەيىب تاپالمىدى. شۇڭا، ئوننىچى كۈنى كېچىسى ئوبۇلھەسەننىڭ ئۆيىگە باردى. ئۇلار ئىچكەركى كىچىك دەم ئېلىش ئۆيىدە بىرەر سائەتتەك مۇڭداشتى.

— ئابباس بۇجاڭ ئىشخانامغا كىرىپ كەچۈرۈم سورىۋىدى، — دېدى ئوبۇلھەسەن قىزىرىپ، — يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ھەممە گۇناھنى ئۆزۈڭگە يۈكلىۋالغان ئوخشايسەن.

— ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداققۇ، — قەدىردانىنىڭ ئاۋازى غاراڭ - غۇرۇڭ چىقتى، — ئوبۇلھەسەنكا، يېڭى گۈلە - قاقنىڭ ئامبارغا كىرىم قىلىنىشىغا يەنە ئىككى ھەپتىدەك باركەن، شۇڭا بۇلتۇرقى قاق بولسىمۇ مەيلى…

— كونا قاق ئازراقلا نەم تارتىپ قالسا، ئۇرۇقچىسى بىلەن گۆشى ئايرىلىپ مىچىلداپ قالىدۇ، — دېدى ئوبۇلھەسەن، —

ئاندىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا كۆكىرىپ سىيىدۇ .
— مەيلى ، سىيىپ بولغۇچە بىر تەرەپ قىلىنىۋەتكىلى بولار .
— مەن ئاپباس بۇجاڭغا : «قەدىردانىنى يالغۇز ئەۋەتمەيمەن ، ئۇكام ئوبۇليار ئىككىسى بىللە ماڭىدۇ» دەپ خاتىرجەم قىلدىم ، ئۇقتۇڭما ؟
— ئۇقتۇم ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — دەسلەپتە ھەمراھ بولغىنى ياخشى .
— ئەسلىدە توختاملاشقان قاق ئامبارغا كىرگەن ھامان ئاررلاشتۇرۇپ سېتىۋېتەرمەن ، دەپ ئويلىغان . بۇنداق قىلسامۇ ھالاللىق بولمايدىكەن . بوپتۇ ، كونا قالدۇق بولغاندىن كېيىن ئەرزانراق بولسىمۇ سېتىۋېتىڭلار .
— قانچىلىك قاچىلاپ بېرىسىز ؟
— ھازىرچە ئىككى ماشىنا ، يەنى 22 توننا بېسىپ بېرىمەن ، — دېدى ئوبۇلھەسەن كەسكىن تەلەپپۇزدا ، — بۇ قېتىم يېقىنراق بولغان كورلا لوپنۇرغا ئاپىرىسىلەر . بۇلتۇر مەن ئۈچ ماشىنا ئاپىرىپ بىر كۈننىڭ ئىچىدە سېتىۋەتكەن . لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىدىكى ھامۇت زەنجاڭنى تاپساڭلا مالنى چۈشۈرىدىغان ئامبار بېرىدۇ .
— قاچان يولغا چىقالايمىز ؟
— «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ ماشىنىلىرى ۋەزىپە بىلەن بوز يەرگە كەتمىگەن بولسىلا ، ئۆگۈنلۈككە يولغا چىقالايسىلەر .
— ئۇنداقتا ، ئەتە بىر كۈن تازىلىقىمنى قىلىپ ، تەييارلىقلىرىمنى پۈتتۈرۈۋالسام بولغۇدەك ...
— ئۇكام ئوبۇليارمۇ تېخى پىشمىغان خام بالا ، ئوبدانراق كۆز - قۇلاق بولارسەن .
— خاتىرجەم بولۇڭ ، ئوبۇلھەسەنكا .
— سەن دېگەن ئۇرۇمچىدە يېرىم يىلدەك تۇرۇپ پىشىپ

قالغان ، ئەمما بۇ قېتىمقى تىجارەت سەن ئۈچۈن بىر سىناق . مۇشۇ سىناقتىن ئۆتەلىسەڭ ، بۇندىن كېيىنكى يوللىرىڭ راۋان بولىدۇ ، بۇنى ئېسىڭدىن چىقارما .

يەكشەنبە كۈنى . «شەرق شامىلى» ماركىلىق ئىككى ماشىنىغا قاق بېسىلىپ تەييار قىلىنغان بولسىمۇ ، شوپۇرلار كۈن يانغاندىراق يولغا چىقىشنى قارار قىلىشتى . شۇڭا 12 كۈندىن بىرى «ياشلار بىناسى» مېھمانخانىسىنىڭ ياتىقىدا يېتىۋاتقان قەدىردان ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن ، ناھىيىلىك پارتكوم ئائىلىلىك ـ لەر قورۇسىغا كەلدى . ئۇ سېرىق سەمبە ، تاجى خوراز ، پىلپىل ، گوۋزىبان ، ئورۇس گۈللىرى ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن ھويلىسىغا ئەيمىنىپكىنە كىردى . مانا تال بوستاندىكى ئۈزۈملەرمۇ چېكىلىپ قاپتۇ . تۆرۈپلا قەدىردانىنىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئەگىدى . تۈغۈلۈپ چوڭ بولغان بۇ قورۇغا كۆزى قىيمايۋاتامدۇ ، مىڭ جاپادا بېقىپ ، شۇ دېمەتلىك قىلغان ئاتا ـ ئانىسىنى رەنجىتىپ قويغانلىقىدىن ئىچى پىغان بىلەن ئۆرتىلىۋاتامدۇ ياكى پەرىشتە ئانا بېشارىتىدىكى شۇم تەقدىرگە تۈنجى بولۇپ قەدەم ئالغانلىقىدىن يۈرىكى ئەلەم بىلەن نالە قىلىۋاتامدۇ ، ئىشقىلىپ ، قەدىردانىنىڭ كۆڭلى بۇزۇل ـ غانلىقى راست... ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرىدا كارىدور ئىشىك ـ نىڭ تۆمۈر تۇتقۇچىنى تۇتتى ھەم كارىدورغا ئاستاغىنا قەدەم ئال ـ دى . پاھ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تونۇش پۇراقلىرى... ياق ، جەننەت ھىدلىرى دىماغلىرىغا ئۇرۇلدى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنە لىپمۇلىپ سۈزۈك ياشلارغا تولدى !

دەرۋازا ، ئىشىكلەر ئوچۇق ، بىراق ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى . مېھمانخانا ، ھۇجرىلارنىڭ ئىشىكلىرى «تۈز قۇلۇپ» بولغاچقا ، ئىچىدە ئادەم بار ـ يوقلۇقىنى بىلگىلى بولمايتتى ، قەدىردان ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھۇجرىسى ئىشىكى ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇردى ، بېشى مەيدىسىگە ئېگىلدى .

— دادا ، ئانا !— ئۇ ئاستا پىچىرلىدى ، — مەن ... مەن

ماگىدىغان بولۇپ قالدىم… مەن … مەن… ئۆزۈممۇ دەپ بېرەلمەيمەن ، يۈرىكىم بىردە ھاياجان بىلەن ئۇرسا ، بىردە ھەسرەت بىلەن نالە قىلىدۇ ، تۇرۇپلا سىقىلىدۇ ، ئەجەب مىسكىن يىغلايدۇ… «تېخى بالا ئىدىڭغۇ» دەپ شىۋىرلايدۇ… بىلمىدىم ، ماگار يوللىرىم شۇم قىسمەتلىرىم تامان ئاپىرىپ تاشلامدۇ؟! بىلمىدىم ، باسقان قەدەملىرىمدىن گۈل - غۇنچىلار ئۈنەمدۇ ۋە ياكى تىكەن زاغزاغلار! تۇرۇپلا ، ئاتا - ئانامنى زار يىغلىتىپ ، قايسىبىر ئەرشئەلاغا يېتەرمەن ، دەپ ئۆز - ئۆزۈمدىن سورايمەن ، بىراق يۈرىكىم: «بۇ سېنىڭ مەيلىڭ ئەمەس…» دەپ مېنى بەزلەيدۇ…

قەدىردانىڭ چوڭ كۆزلىرىدىن ئالدىراپ چۈشۈۋاتقان يوغان - يوغان ياش تامچىلىرى ساقالسىز يۇمران يۈزلىرىنى يۇيۇپ ، ئېڭەكلىرىدىن مەيدىلىرىگە تامچىلىماقتا ئىدى.

— جېنىم دادا ، سېنىڭ بېشىمنى سىلىغان ئالىقانلىرىڭ ھارارەتلىك قۇياش ئىدى! كۆيۈمچان ئانا ، سېنىڭ باغرىڭ مەن ئۈچۈن مىسلى بىر جەننەت ئىدى! مەن ئاشۇ قۇياشنى ، ئاشۇ جەننەتنى تاشلاپ كېتىۋاتىمەن… مېنى شەيتان ئېلىپ كېتىۋاتامدۇ ياكى قىسمەتلىرىم چىللاۋاتامدۇ ، بۇ ماڭا قاراڭغۇ. بەلكىم ۋۇجۇدۇمدىكى بالىلىق مەنمەنلىكلىرىم ، قىزىقىشلىرىم مېنى ۋەسۋەسىگە سېلىپ قۇترىتىۋاتقاندۇ! سىلەر مېنى كەچۈرۈڭلار ، ئۆزۈمنىڭ شورى ئۆزۈمگە! خوش دادا ، خوش ئانا! ئۆزۈڭلارنى ئاسراڭلار ، سىلەرنى بىر ئاللاغا تاپشۇردۇم…

شۇ كۈنى سائەت بەشلەردە ، ئوبۇلھەسەن قاراقاش يولىدا ئىككى ماشىنىنى ئۈزىتىپ قويدى. ئارقىدىكى ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا ئوبۇليار ، ئالدىدىكىسىدە قەدىردان بار ئىدى. تۇنجى قېتىم سىناق سەيگۈيۈەنلىككە قەدەم ئالغان شۇ كۈنى ، ئۇ 15 ياشتىن تۆت ئاي بەش كۈن ئاشقانىدى. قەدىردان ھازىر بارلىق غەم - ئەندىشىلەردىن خالىي ، سەپەر ھاياجىنى ئۇنى شادلاندۇرماقتا ئىدى. ماشىنىلار ئەينەك بېتىدەك تۈپتۈز ئاسفالت يولدا خۇددى كىرىچتىن

ئاجرىغان يا ئوقىدەك چاپماقتا ، يوللار ، دەل ـ دەرەخ ، ئىستولبى-
لار گويا دەھشەتلىك يەر تەۋرەشتىن ئاغدۇرۇلۇۋاتقاندەك ئارقىسىغا
يىقىلماقتا ، چاقنىڭ شاپىلدىغان ، ماتورنىڭ بىر خىلدا گۈركىرى-
گەن ئاۋازىدىن : «ئامەت ، ئاپەت ، ئامەت ، ئاپەت ، ئامەت ،
ئاپەت... » دېگەندەك سادا ئاڭلانغاندەك قىلاتتى . قەدىردان ئې-
غىر خورسىندى...

بەشىنچى باب

كورلا لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىنىڭ ئامبىرىغا بىسىلغان 22 تونىنا قاقىنىڭ سىتىلماي ياتقىنىغا 35 كۈن بولدى . ياتاققا كىرىپ يىتىپ ئۇخلاپ ، تالاغا چىقىپ خېرىدار ئىزدەپ ، تاماق يەپ قاچا بىكارلاپ ، خالادا ئولتۇرۇپ قورساق بوشىتىپ زېرىكىپ كەتكەن ئوبۇليار 24 كۈن بولغاندا يولدا ماشىنا توسۇپ يۇرتىغا قېچىپ كەتتى . ئەمدى ھەممە بالايىتوقىناق ، شالدىر ـ شاپىلاق قەدىردانغا قالغانىدى . ئۇ مىۋە ـ چىۋە توپ سىتىش بازارلىرىغا كىرىپ ، مىلىنى ماختاپ باشلاپ كەلگەن خېرىدارلىرى بىرنەچچە تاغارلاردىن ئوچۇمداپ ئالغان گۇلە ـ قاقىقا قاراپلا : «بۇ بۇلتۇرقى كونا مال- كەن» دىسە ، بەزىلىرى : «قۇرت چۈشۈشكە باشلاپتۇ» دېيىشىپ يېنىپ كېتەتتى… كۈنلەر ئۆتكەنسېرى قەدىرداننىڭ ۋۇجۇدىنى ئەنسىزلىك ئىسكەنجىلىرى بوغۇۋالدى . مانا ، كۈنلۈكى 20 سوم- دىن 35 كۈندە جەمئىي 700 سوم ئامبار ھەققى زىممىسىگە ئارتىلدى . ئۆزى قاقلارنى ساقلاپ ئامباردا ياتقاچقا ، مېھمانخانا پۇلى تېجىلىپ قالغان بىلەن ، يېمەك ـ ئىچمەك ، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى ئۇچۇنمۇ پۇل سۇدەك كېتىۋاتىدۇ . كۈندىن ـ كۈنگە ئەندىشە ئىچىدە قالغان قەدىردان گۇلە ـ قاقنى ئۇدۇل ئۇرۇمچىگە يۆتكەپ كېتىشنى ئويلاپ قالدى . بىراق ، پۇلنى ، ئامبار ھەققىنى نەدىن ھەل قىلىدۇ ؟ ئۇ ئۇيان ئويلا ، بۇيان ئويلا ، ئاخىر ئوبۇلھەسەنگە تېلېفون بەرمەكچى بولۇپ تۇرغىنىدا ، ئاشلىق پونكىت باشلىقى ھامۇت : «قەدىردان ، ساڭا تېلېفون» دەپ چاقىرىپ قالدى . خۇددى ئالتۇن توشقان تېپىۋالغاندەك خۇشال بولۇپ كەتكەن قەدىردان ئۇچقاندەك ئىشخانىغا كىردى ـ دە ، تېلېفوننى قولىغا ئالدى . ئۇ ئويلىغاندەكلا ، تېلېفوندا ئوبۇلھەسەننىڭ ئاۋازى ياڭرىدى :

— ھەي قەدىردان ، مەن ھەممە ئىشنى ئوبۇلياردىن ئاڭلىدىم ، سەۋەنلىك مەندىن ئۆتتى ، سىلەرنى خالتا يولغا سېلىپ قويۇپ ، كۆپ جاپاغا قويدۇم .

— ئوبۇلھەسەنكا ، ھازىر بۇنداق گەپلەرنى دەيدىغان ۋاقىت ئەمەس ، — دېدى قەدىردان تۇرۇپكىنى ئۇ قولىقىدىن - بۇ قولىقىغا يۆتكەپ ، — مەن قاقلارنى ئۇرۇمچىگە يۆتكىمەكچى ئىدىم . بىراق ، ئامبار ھەققى ۋە كىرا پۇلىدىن قىسىلىۋاتىمەن ، قانداق قىلاي ؟

— مەن ساڭا پۇل پىرىۋوت قىلىمەن ، 24 سائەت ئىچىدە تاپشۇرۇۋالىسەن ، — تۇرۇپكىدا ئوبۇلھەسەننىڭ ئاۋازى چوڭقۇلدىدى ، — ئەمما گۆلە - قاقنى تېز بىر تەرەپ قىلىشقا ئالدىرا ، ھاۋا قاتتىق ئىسسىۋاتىدۇ ، ئامبار قۇرغاق ھەم ئىسسىق كېلىپ قالسا ، گۆلە - قاق قۇرتلاپ كېتىدۇ ، نەم بولسا ، كۆكىرىپ سېسىيدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم ، خاتىرجەم بولۇڭ ، ئۇرۇمچىگە يۆتكەش ئالدىدا ئادەم ياللاپ ، گۆلە - قاقنى ئاپتاپقا سېلىپ ، شامالدىتىپ قايتا قۇرۇتىمەن .

— ھەي ، ئەسلىدە ئۇ قاق ئىككىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسىگە چۈشىدىغان ، يەنى كىلوسى بىر سوم 50 تىيىنلىق قاق ئىدى ، ھازىر بىر سومدىن ئالسىمۇ ، ياق ، قانچىدىن ئالسا ، 60 - 70 تىيىندىن ئالسىمۇ بېرىۋەت ... چۈنكى ئۇ پۇتۇنلەي پايدىغا قالغان قاق . بىكاردىن - بىكار تۆكۈۋەتكەندىن كۆرە ، ئۆزىنىڭ چىقىم ۋە كىرالىرىنى تۆزلىسىمۇ مەيلى . ھەي قەدىردان ، يەنە بىر مۇھىم گەپ ، كۇلىچى خالمەت قارىم مال تىزىملىكى بىلەن 50 مىڭ سوم پۇلنى ئايروپىلاندا ئېلىپ كەتتى ، ئۇنى ياقۇپ ھاجىمدىن تاپشۇرۇۋال ، ئىلاجى بار مال بىلەن بىللە كەلگىن .

يانچۇقىغا چاشقان كىرسە يامانلاپ چىققۇدەك بولۇپ قالغان قەدىردان شۇ كۇنىلا لوپنۇر بازىرىدىن ئوتتۇرا ياشلىق ئىشلەمچىدىن ئىككىنى تېپىپ ، كۇنلۈكىنى ئەللىك سومدىن سۆزلەشتى .

ئۇلار 300 تاغاردەك گۆلە ـ قاقنى ئاشلىق قۇرۇتىدىغان مەيدانغا يېيىتىپ ، راۋۇرۇس قۇرۇپ بولغۇچە كۈرەكتە ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ بېرىدىغان بولدى ، ھەتتا ئۇلار تاغارلارغا قايتا قاچىلاپ ، ماشىنىلار- غا بېسىپ بېرىشنىمۇ ھۆددىگە ئېلىشتى .

قەدىردان دىگەندەك ئەتىسى چۈشتىن كېيىن لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىغا كەلگەن 4 مىڭ سومنىڭ پۇل چېكىنى تاپشۇرۇۋالدى . ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز ئاپتاپقا سېلىپ شامالداتقان قاقلارنى ئىككى ئىشلەمچى تاغارلارغا قايتا قاچىلاپ ، ئاغزىنى چاشقان قۇلىقى قى- لىپ سىم بىلەن يۆمەپ تىكىشكە باشلىدى . ئىش تاپقىنىغا خۇش بولۇپ كەتكەن ئىشلەمچىلەر بالا سەيگۇيۇەندىن بەكمۇ سۆيۈندى بولغاي ، ھالاللىق بىلەن جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەۋاتقانلىقى تۇرقىدىن- لا بىلىنىپ تۇراتتى ، پېشانىسىدىكى گىرەلىشىپ كەتكەن قورۇق- لاردىن ئاققان تەر كۆزلىرىنى ئېچىشتۇرۇۋەتكەنمۇ قانداق ، ئۇلار پات ـ پاتلا يەڭلىرىدە سۈرتۈپ قوياتتى . شۇ ئەسنادا ، شەھەر يۈك توشۇش كالونىدىن ئىككى ماشىنىنى 1 مىڭ 600 سومغا سۆزلى- شىپ ئېلىپ كەلگەن قەدىردان ئۆزىمۇ ئىشتان ـ كۆڭلەكنى سې- لىپ ، ئىشقا كىرىشىپ كەتتى . ئۇ قاقلار ماشىنىغا بېسىلىپ بولغۇچە ، 40 كۈنلۈك ئامبار ھەققىگە 800 سوم تۆلەپ تالون كەستۈرۈۋالدى . ئىككى ئىشلەمچىنىڭ ئىش ھەققى كۈن ھېسابى بويىچە 400 سوم بولغان بولسىمۇ ، قەدىردان :

— جاپا چەكتىڭلار ، بىر ۋاخ تاماق ئېلىپ بەرسەم بولاتتى ، لېكىن ئۈلگۈرەلمەيدىغان ئوخشايمەن ، شۇڭا بۇ پۇلغا ئىككىڭلار تاماق يەپ ، ئاشقىنىغا بالىلىرىڭلارغا بىر نەرسە ئالارسىلەر ، — دەپ ، يەنە 50 سوم قوشۇپ بەرگەندى ، ئىشلەمچىلەر كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . دۇنيادا مۇنداقمۇ ساخاۋەت ئىگىلىرى باركەن ، پاھ... 50 سوم ، بۇ ئاشۇ بىچارە ئىشلەمچىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن پۇل ـ دە ! ئۇلار ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى مۆلدۈر- لىتىپ ، قەدىردانغا ھەمدۇسانا ئېيتىشقا باشلىدى :

— خۇدايىم مەرتىۋىلىرىنى ئۈستۈن قىلار ، سەيگۇيۇەن بالا .

توپا ئالسىلا ئالتۇن، كۈل ئالسىلا كۈمۈش بولار... بارلىق قىيىن-لىقلارنى ئاسان قىلار...

— خوش ئەمىسە، ئاكىلار، خوش، هامۇت ئاكا!

ئاشلىق پونكىت دەرۋازىسىدىن ئىككى ماشىنا ئىرغاڭلاپ چىق-قۇچە، ئاشلىق پونكىتىنىڭ باشلىقى هامۇت ۋە ئىككى ئىشلەمچى قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ تۇردى ...

— توۋا، — دېدى هامۇت ياقىسىنى تۇتۇپ، — چوڭ ئادەمنى كىچىك قىلىپ قويغاندەكلا بالىكىنا ...

— يېشىنى سوراپ باقساق، — دېدى يۈزى قۇيماقتەك قورۇ-لۇپ قالغان ئىشلەمچى، — «سىلەر مېنى كىچىك كۆرۈۋاتامسى-لەر، مەن 35 ياشتىن تۆت ئاي ئاشتىم» دەيدۇ...

— مېنىڭچە، — دېدى هامۇت، — ئۇنىڭ يىگىرمىسى يال-غان، قالغىنى راست.

— ئاپىرىن ئۆزلىرىگە، — بېشىنى گىلدىڭلاتتى يەنە بىر ئىشلەمچى، — نەق كۆڭلۈمدىكىنى دېدىلە.

هامۇت بىلەن ئىككى ئىشلەمچى بالا سەيگۇيۇەن هەققىدە زوق-لىنىپ پاراڭ قىلىشىۋاتقاندا، ئىككى ماشىنا لوپنۇردىن ئۆزاپ، ئىك-كى تەرىپىنى قېنىق هال رەڭ يۇلغۇنلار قاپلىغان كونا ئاسفالت يولدا كېتىۋاتاتتى. بۇ يول ئارقىلىق شەھەرگە كىرمەي ئۇدۇللا قارا شەھەرگە كىرىپ كەتكىلى بولاتتى. هازىر قەدىردان گۈلە-قاقتىن خاتىرجەم ئىدى. چۈنكى، ئۈچ كېچە-كۈندۈز قاقىراپ ئاپتاپ ۋە شامالغا سېلىنغان قاق خۇددى يېڭى قاقتەك قۇرۇپ شاراقلاپ كەتكەنىدى. هازىر ئۇنىڭ بېشىنى قاتۇرۇۋاتقىنى، قاقنى تونۇش-بىلىشلەر بولمىغان يات ئادەملەرگە سېتىش مەسىلىسى ئىدى. بۇنىڭدا ئۇ كۆڭۈل ئاياپ تەڭلىكتە قالىدىغان ئىشلار يۈز بەرمەيتتى. هەم قاق كۆڭلىگە خوپ كەلگەن باهاغا چىققاندا ئاندىن ساتاتتى. هازىر يېڭى قاق بازارغا تېخى كىرمىگەن، كونا قاق ئاياغلاشقان، بازارغا كىردى دېگەندىمۇ قۇرت چۈشكەن ياكى نەملى-شىپ كۆكىرىشكە باشلىغان «مىيانە» گۈلە-قاقلار ئىدى. قەدىر-

داننىڭ ئېلىپ كېتىۋاتقىنى ئىككىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسىگە چۈشىدىغان خېلى گۆشلۈك گۈلە ـ قاق بولۇپ، ھازىرقى گۈلە ـ قاق قىس ۋاقىتىدا خېرىدارلار توپلىنىشىپلا بەرسە، بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسى، ئەڭ بولمىغاندا ئۈچىنچىسىگە كۆتۈرگىلى بولاتتى. ئەمما، تونۇش ـ بىلىشلىرىڭ ئاردىلىشىپلا قالسا، گۈلە ـ قاقنىڭ كۆزى ئوچۇقلا كېتەتتى...

بۇ قېتىمقى 22 تونىنا قاق ئوبۇلھەسەننىڭ دېيىشىچە ئىككىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسىگە تەئەللۇق، يەنى كىلوسى بىر يېرىم سوملۇق مال ئىدى، بىراق ئۇ يىل ئاتلاپ كەتتى، قۇرت چۈشمىدى دېگەن ھالەتتىمۇ، 20 ـ 30 قاقنىڭ ئىچىدە بىرەرى قۇرتلىماي قالمايتتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى قۇرتلۇقلىرى كۆپىيىپ باراتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، لوپنۇردىكى ئامباردا 40كۈن شامالغا سېلىنماي تىنجىقتا بېسىلىپ ياتتى. شۇڭا، قاقتىن پۇتۇنلەي ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ئوبۇلھەسەن ئالدىراپ ـ تېنەپ: «بىر سومىدىن بولسىمۇ، 60 ـ 70 تىيىندىن بولسىمۇ بېرىۋەت، بىكاردىن ـ بىكار تۆكۈۋەتكەندىن كۆرە، ئۆزىنىڭ چىقىمىنى بولسىمۇ تۆلىسۇن» دەپ گەپنى ئۈزۈۋەتتى، ھەتتا قەدىردانىنى ئىككىلىنىپ قالمىسۇن دەپ ئەنسىرىدىمۇ: «ئۇ پۈتۈنلەي پايدىغا قالغان قاق» دېيىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى...

ئەمدىكى گەپ قاقنى قەيەرگە ئاپىرىپ سېتىش مەسىلىسى ئىدى. «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»، «قوڭشۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»، «داخىيەن مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» قاتارلىق ئورۇنلاردا بىر يۈرتلۇق قاق تىجارەتچىلىرى، ھايانكەشلىرى، ئېلىپ ـ ساتارلىرى كۆپرەك، ئەڭ يېقىن تونۇشلارمۇ ئۇچراپ قالاتتى. شۇڭا، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە «مۇسۇلمانلار شىركىتى» قارىمىقىدىكى «مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازىرى» «ئىلمان سودا بازىرى» دەپ تونۇلغاچقا، بۇ يەرگە شالاڭراق كېلەتتى.

ئۈنجى قېتىم «سەيگۇيۈەن»لىك ئوتۇغاتىنى تاقاپ، پۇل ئاتلىق قىز ئۈچۈن «بازار» دەپ ئاتىلىدىغان ئوت كەتكەن ئورمانغا

قەدەم ئالغان قەدىرداننىڭ 22 تۇننا قاق ھەققىدە ئويلىمىغىنى قالمىدى . شۇنىڭغا قارىغاندا ، تىجارەت بىلەن سودا ئىشلىمىلىك سەتەڭنىڭ پايدا نازىدىن ئادەمنى جىددىيچىلىك ئىسكەنجىلىرىدە بوغۇپ قىينايدىغان لەززىتى يامان ئوخشايدۇ . ئەنە شۇنداق ھايا-جان ، جىددىيلىك قايناملىرىغا كىرىپ قالغان قەدىردان ئۆرۈمچىد-نىڭ بوسۇغىسىغا كىرىپ كەلگەنلىكىنى تۇيـمـاي قـالـدى .
بىر كېچە - كۈندۈز يول يۈرگەن ماشىنىلار گۈگۈم بىلەن تەڭ «يېشىل قارىغاي» مېھمانخانىسىغا «ئىنجىقلاپ» كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئىككى شوپۇرنىڭ قورسىقىنى تويغۇزغاندىن كېيىن ، ياتاققا بېلەت ئېلىپ بەردى ، ئۆزىگە بولسا ئايرىم ياتاق ئالدى . ئاندىن ئۇ كوچا ئاپتوبۇسىغا چىقىپ داجەيگۇدىكى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدى . خالمەت قارىم ئوبۇلھەسەن تېلېفون بەرگەن كۈنى يولغا چىققان تەقدىردىمۇ ، تۈنۈگۈن ئەتىگەندىلا ئۆرۈمچىگە چۈشىد-دۇ ، بۇ چاغقىچە بەلكىم پۇل ۋە مال تىزىملىكىنى ياقۇپ ھاجىمغا بېرىپىمۇ بولغاندۇ . قەدىردان خالمەت قارىمنى تونۇمايتتى ، پەقەت «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى بىر يۈرتلۇق ھەقەمسايىلىرىدىن ئۇنىڭ كۆلچى ئىكەنلىكى ، كۆپىنچە گۇاڭجۇ ، كۇنمىڭ ، گۈيلىن تەرەپلەرگە كۆڭ كىشمىش يۆتكەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدى .
قاراڭغۇ چۈشكەن ، داجەيگۇنىڭ ئاھالىلەر جايلاشقان تار كو-چىلىرىدا چىراغلار گۈڭگا يورۇپ تۇراتتى . قەدىردان ، سەيگۈيۈەن جاپپار ھاجىم بىلەن بىر چاغدا ماڭغان ھېلىقى قىسىلچاق كوچىلار-دىن ئۆتۈپ ، ئايدا 12 مىڭ سوم ئۆي ئىجارىسى يىغىۋالىدىغان تۇڭگاننىڭ قورۇسى ئالدىغا كېلىشى ، كۆك سىرلانغان چوڭ تۆمۈر دەرۋازىدىن ئىككى ئادەم چىقىپ ، چىراغ ئاستىدا نېمىلەرنىدۇر دېيىشمەكتە ئىدى . ئۇلارنىڭ بىرى ياقۇپ ھاجىم بولۇپ ، يەنە بىر ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى قەدىردان تونۇيالمىدى .
— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ھاجىم ، تەنلىرى ساق ، ئۆزلىرى ئوبدان تۇردىلىمىكى...
— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، مانا ھازىرلا خالمەت قارىم بىلەن

گېپىڭنى قىلىۋاتاتتۇق ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بودەك ساقىلىنى تۇتاملاپ ، — قېنى خالمەت قارىم بىلەن كۆرۈشۈپ قوي .

— تىنچلىقمۇ ، ئوبدان تۇرغانلا ؟

قەدىردان ئۇچلۇق سويماباش ، دوقا ماڭلاي ، ئاق سېرىق ، قاش ـ كىرپىكلىرىنىڭ تايىنى يوق ، سىدام يۈز ، يوغان بۇرنىنىڭ ئۇچىنى قىپقىزىل قاپارتمىلار قاپلاپ كەتكەن ، 44 ـ 45 ياشلاردا بار بۇرۇتسىز ، لېكىن ئېڭەك ئۇچىدا بىر تۇتامىمۇ كەلمەيدىغان قىزغۇچ قىسقا ساقىلى بار ، قارا يەكتەكلىك بۇ ئادەمگە قاراپ ئىچىدە : «بۇنىڭ نەرى سودىگەرگە ئوخشايدۇ ، ھېلىلا كاتەكتىن قېچىپ چىققان توخۇ ئوغرىسىنىڭ ئۆزىلىغۇ» دەپ ئويلىدى ، شۇنداقتىمۇ رەسمىيەت ئۇچۇنلا : «قاچان كەللە ، ئوبۇلھەسەنكام ئۆزلىرىنىڭ تۆسىبلىرىنى قىلغانىدى ، بىزدە كۆلچى سودىگەرلەر بەكمۇ ئاز… » دېگەندەك ياغلىما گەپلەرنى قىلىپ ، كۆڭلىنى ياساپ قويدى .

— دىرېكتور ئوبۇلھەسەن ، — دېدى خالمەت قارىم سالاپەتلىككىنە يۆتىلىپ قويۇپ ، — «تىزىملىكتىكى مالغا پۇل يەتمەي قالسا ، ياقۇپ ھاجىم بېرىپ تۇرسۇن» دېگەنىدى .

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە ، بۇ چاغقىچىمۇ شۇنداق بولۇپ كېلىۋاتىدىغۇ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — ۋۇي يۇرۇڭلار ، ئۆيگە كىرىپ چاي ئىچكەچ پاراڭ قىلمايمىزمۇ . مانا قەدىردانىمۇ كېلىپ قالدى .

خالمەت قارىم بۈگۈن كەچتە ئۇچراشمىسا بولمايدىغان مۇھىم ئىشى بارلىقىنى ئېيتىپ خوشلىشىپ كېتىپ قالدى . ياقۇپ ھاجىم قەدىردانىنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ ، كارىۋاتتىكى كۆرپىگە تەكلىپ قىلدى ، لېكىن قەدىردان ئولتۇرا ـ ئولتۇرمايلا ، پوسۇقىدە كۈلۈۋەتتى .

— ھە كۈلسەنغۇ ، كۈلگۈدەك بىر ئىش بولدىما ؟ — ياقۇپ ھاجىم پىيالىلەرگە چاي قۇيۇۋېتىپ ، قەدىردانغا قارىدى ، — قېنى دەپ باققىنا ، مەنمۇ ئاڭلاپ باقاي…

— ئاۋۇ خالمەت قارىم دېگەن گادايىنىڭ ساقىلىغا كۈلگۈم

كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى قەدىردان يەنە كۈلۈپ سېلىپ ، — خۇددى ئۆچكە يۇڭىدا ياسىغان تەپكۈچنىڭ ئۆزىغۇ .

— جاپپار ھاجىم سېنى «گېپى تەيلىدىك» بىسالا دېگىنى راستكەن ـ دە ، — ياقۇپ ھاجىمۇ كۈلۈپ سالدى ، — بىر دەمدىلا خالمەت قارىنىڭ ساقىلىنى كىچىك بالىنىڭ تېپىپ ئوينايدىغان تەپكۈچىگە ئوخشاتقىنىڭنى قارا . مېنىڭمۇ ساقىلىم بار ئادەم ، ئىچىڭدە نېمىلەرگە ئوخشىتىپ بولدۇڭكى...

— ياقۇپكا ، ئاڭلىسام يېشىڭىز 36 لاردا باركەن ، نېمە قىلىدىسىز ساقال قويۇۋېلىپ ، — قەدىردان كۆڭلىگە ياقمىغاننى ئۇدۇللا دەۋېرەتتى ، — بەك مەينەت چىراي كۆرۈنۈپ قالىدىكەنسىز ، قاپقارا بۇرۇت قويۇۋالسىڭىز نېمىدېگەن ياخشى .

— ھە ، ئەمدى ھۇجۇمنى ماڭا قارىتاي دەمسەن ؟

— بۇنى ھۇجۇم دەپ چۈشەنسىڭىز قانداق بولىدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — زامانغا لايىق ، ئىلمىي بايلاردىن بولۇڭ ياكى ھاجىملار ساقال قويمىسا بولمايدۇ ، دەيدىغان رەسمىيەتمۇ بارمۇ ؟

— ھەي ساقال تاغىقى ، بولدى قىلە . قېنى چاي ئىچ . قاچان كەلدىڭ ؟

— زۇۋال ۋاقتى بىلەن .ئاۋۇ تەپكۈچ ساقالدىن پۇلنى تاپشۇرۇۋالدىڭىزمۇ ؟

— ھەي ، ھەي ، تۇزۇك گەپ قىل ، ئۇ دېگەن 30 پارە قۇرئاننى ياد ئالغان قارىم ، بىلەمسەن ؟ ساڭا 50 مىڭ سوم پۇل بىلەن ئالىدىغان ماللارنىڭ تىزىملىكىنى ئېلىپ كەپتۇ .

— ئىككىمىز بىللە ئالارمىز ؟ تېخى بۇ قېتىم ئىككى ماشىنىڭىزنى مەن ئىشلەتمەكچى . قورقماڭ ، كىرا ھەققىنى ئەل قاتارى بېرىمەن .

— پاھ ، پاھ ، ئوبۇلھەسەننىڭ «بالا سەيگۇيۇەن» دەپ پو ئاتقىنى بىكار ئەمەسكەن ـ دە . ھە ، ئەكەلگەن ئىككى ماشىنا گۇلە ـ قاق «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا قالدىما ؟

— ياق ، «يېشىل قارىغاي» مېھمانخانىسىدا .

— ۋۇي ، نېمىشقا ؟ ئاداش ـ ئايماقلىرىڭ ، بىر يۇرتلۇقلىرىڭ ئەشەدە تۇرسا...

— شۇنىڭ ئۇچۇن «يېشىل قارىغاي»غا چۈشتۇم ـ دە .

ياقۇپ ھاجىم چاي ئىچمەكچى بولۇپ كۆتۈرگەن چىنىسىنى تۇتقىنىچە ئۇزۇن تېڭىرقاپ قالدى . ئۇنىڭ كۆڭلىدىن : «بۇ بالا 20 ـ 30 ياشلارغا بارغاندا نېمە ئىشلارنى تەۋرىتىۋېتەر ؟ قارا ، ‹تونۇش ـ بىلىشلەر تەڭلىككە سالىدۇ › دەپ ، مالنى ‹مۇساپىرلار مېھمانخانىسى ›غا چۈشۈرمىگىنىنى... » دېگەن ئوي لىپپىدە ئۆتتى .

— شوپۇرلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇڭمۇ ؟

— ئىككىسىگە بىر ياتاق ئېلىپ بەردىم ، ئۆزۈمگە ئايرىم .

— نېمىشقا ئايرىم ئالدىڭ ؟

— سەيگۇيۇەنىنىڭ يېنىدا پۇل بولسۇن ـ بولمىسۇن ، ئۇ دۈشمەنلىك بولىدۇ .

— ئەقلىڭگە ئاپىرىن !

— ياقۇپكا ، مەن قايتاي ، ئەتە مالنى بىر تەرەپ قىلىۋېتىپ ، ئۆيىڭىزگە كېلىمەن ، بىر يەرگە چىقىپ كەتمەڭ .

— خاتىرجەم بول .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئىككى ماشىنا گۆلە ـ قاقنى «مۇسۇلمانلار شىركىتى» مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازىرىغا ئېلىپ كىردى . كۆرگەنلەر كۆرمىگەنلەرگە ، ئاڭلىغانلار ئاڭلىمىغانلار قۇلاق يېقىشىپ ، بىردەمدىلا ماشىنا ئەتراپىغا ئۇيغۇر ـ خەنزۇ مېۋە ـ چېۋە خوجايىنلىرى ، قاق ھايانكەشلىرى ، مېۋە ـ چېۋە تىجارەتچىلىرى توپلاندى . ئۇلار قاقنىڭ ئەۋرىشكىسىنى قولدىن ـ قولغا ئۆتكۈزۈپ ، ھېچقانداق ئېيۋەن تاپالماي قېلىشتى ، شۇنداق بولسىمۇ بازار ـ دە ! «سىيگەككەن ، چىچقاقكەن» ، «ئاۋۇ تازكەن ، ماۋۇ بەزكەن» دەپ ، بۇقىنى موزايلىتىپ ، قوشقارنى قوزىلاتمىسا ، ئۇنى بازار دېگىلى بولامدۇ ؟ !

— ھەي ، — دېدى بىر خەنزۇ قاق سودىگىرى ئۇيغۇرچىنى ئارانلا يامىداپ ، — شۇ بىر چېپى (ۋاگون) بوساڭ ياكشى بوگاندـ

كەن ، 60 توڭنا... ئەمەسكەن شۇ...

— شۇ... شۇ ، — ئارىغا قىسىلدى پىپى تۇماق قاقچى ، — 60 توننا بولغان بولسا بىر ۋاگون توشقان بولاتتى ، ئۇنىڭ باھاسىمۇ يۇقىرى بولىدۇ .

— شۇڭا بۇ 22 توننا قاقنا ئادەتتىكى مال ھېسابىدا باھا قويۇلىدۇ ، — دېدى دوپپىسىنىڭ جىيەكلىرى مايلىشىپ كەتكەن بومبا ساقال بىرى ، — قېنى ئىنى ، بىر نېمە دېمەمسەن ، باھاسىنى خوپ كۆرگەنلىرى ئالىدۇ ، قالغانلىرى پېشانىسىدىن كۆرىدۇ .

قاقنىڭ باھاسىنى كېلىشەلمەي ، شاۋ - شۇۋ بولۇۋاتقاندا ، توپ سىرتىدا مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق قۇلاق يېقىشىپ ، كۇسۇرلاشماقتا ئىدى .

— مەتتۇرغۇنكا ، — دېدى نۇرادىل پاناق پەس ئاۋازدا ، — بۇلتۇر 10 - ئايدا قاق ئەكەلگەن قەدىردان دېگەن شۇغۇ .

— شۇ ... شۇ... ئابباس بۇجاڭنىڭ بالىسى دېگەندەك قىلغان .

— ئۇنىڭ دادىسى نېمە بۇجاڭدۇ ؟ — نۇرادىلنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى .

— ھېلىم ئاۋاق ، نۇرمەت پاكارلارنىڭ دېيىشىچە «گوڭشېئەن بۇجاڭ» ئىمىش .

خەنزۇچە ئاتالغۇ ، ئەمەل دەرىجىلىرىنىڭ مەنىسىنى بىلمىگەن مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق «گوڭشېئەن بۇجاڭ» نىڭ ئوغلىغا مۇئتەھەملىك قىلىپ ، سودىنى بۇزالمىدى ، شۇڭا سورۇن ئىچىگە ھىجىيىپ كىرىپ كەلدى .

— قەدىردان ئۇكا ، كېپقاپسەن . خەۋەر قىلغان بولساڭ ئالدىڭغا چىقمايتتۇقمۇ ، — مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ سۇنغان قولى بوشلۇقتا ساڭگىلاپ قالدى ، — قاقنىڭ بولىدىغان يېرىنى دېگىنە ، مەن سېنىڭ كونا خېرىدارىڭغۇ - ھە ؟ !

— ساڭا بىر ئېغىز گەپ ، — دېدى قەدىردان ئاچچىقىدا ، — مەن دېگەن باھانى بېرەلىسەڭ قاق سېنىڭ ، ئەمما سودىلىشىمەن دېسەڭ ، مەندىن رەنجىمە...

— ئەمىسە دېگىنە قېنى ؟
— بىر سوم 70 تىيىن !
— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە ، باياتىن بېرى بىر سوم 50 تىيىننىڭ ئۈستىگە چىقمىدىغۇ .
— ئۇلارغا سەن ئوخشىمايسەن !
— نېمىشقا ؟
— سەن ئالساڭ ، بۇلتۇرقى قاقىنىڭ زىيىنىنى تولدۇرۇپ ئالىمەن ، ئۇقتۇڭمۇ ؟
— بۇ... بۇ... — مەتتۇرغۇن شىلىم دۇدۇقلاپ كەتتى ، — بۇلتۇرقى گەپنى...
— جاپپار ھاجىمدەك يۇمشاق باشنى قويۇۋەتكىنىڭ بىلەن ، مەن ئۇنىڭغا ئوخشىمايمەن !
سورۇندا قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى . قەدىردان مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ كۆزىچە قاقنى بىر سوم 52 تىيىندىن سېتىۋەتتى . ئارقىسىغا بىر قانچىلىغان چاپانچىلارنى سىلىۋېلىپ بازارمۇ بازار زوتالىق ، مۇتتەھەملىك ، ئۇششۇقلۇق قىلىپ دەندەپ قالغان مەتتۇرغۇن سورۇندىن سالپىيىپ چىقىپ كەتتى . نۇرادىل پاناق ئۇنىڭغا : «ئەدىپىنى بېرەلىمىۇ ، ئاكا ؟» دېۋىدى ، مەتتۇرغۇن : «ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ ، ئوغرى ، ئۇنىڭغا چېقىلىپلا قويساڭ ، خوتەن ، ئۈرۈمچى ، ھەتتا ئىچكىرىلەردىمۇ نۆشۇدۇر قىستۇرۇۋالغان ئېشەكتەك قېچىپلا يۈرسەڭ بولىدۇ» دەپ سىلكىۋەتتى .
كونىلار : «بالا ، قىلغان ئىشى چالا» دەپ بىكار ئېيتماپتىكەن . يۇقىرىسى 50 ، تۆۋىنى 10 سوملۇق بىر قوچاق پۇلنى قوينىغا تىقىپ كېتىۋاتقان قەدىردان خۇددى مەزگىلسىز سەمرىپ كەتكەن قورساقلىق بايۋەچچىدەك ئىرغاڭلاپ ئارانلا ماڭاتتى . ماڭغانسېرى پۇل پەسكە سىلىنىپ ، كۆڭلەك ئېتىكى ئىشتان تاسمىسىدىن چىقىپ كېتەتتى . قەدىردان كۆڭلىكىنىڭ ئالدىنى ، يانلىرىنى ھەم ئارقىسىنى سىلىغاچ ، كوچا ئاپتوبۇسىغا ئارانلا چىقىۋالدى . ئاپتوبۇس ئىچىدە ئادەم كۆپ بولغاچقا ، ئۆرە تۇرغان قەدىردان

تۇتقۇچ بالداقنى تۇتسا ، قويندىكى پۇلدىن ئەنسىرەيتتى ، تۇتمىسا يىقىلاتتى . شۇ ئەسنادا ، بىرنەچچە سۆرۈن تەلەت نىمىلەر ئەتراپىنى قورشاپ سۇۋۇنۇشقا باشلىدى . بەزى قوللار كۆڭلەكنىڭ ئارقىسىنى سىلىسا ، بەزىلىرى بىقىنلىرىنى تارتىشتۇراتتى . قەدىردان تۇتقۇچ-نى قويۇۋېتىپ ، قورساقلىرىنى قۇچاقلىۋالغانىدى ، دەلدۈگۈنۈپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى . بۇ چاغدا يانچۇقچىلار بىر - بىرىگە كۆز بېقىشىپ ، ئۇنى تېخىمۇ قىستاپ ئارىغا ئېلىۋالدى . قەدىردان ئاپتوبۇس بېكەتتە توختىغان هامان ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئېتىلىپ چىقتى - دە ، شوپۇرنىڭ قېشىغا باردى . ئۇ قوينىنى كۆرسىتىپ ، ھەممىسىنىڭ پۇل ئىكەنلىكىنى ، ئاپتوبۇستا ئۈچ يانچۇقچى بارلىقىنى تەستە ئۇقتۇردى . خەنزۇ شوپۇر ئۇنىڭ داجەي-گۇغا باردىغانلىقىنى ئۇقۇپ : «مەشەدە قـوزغـالـمـاي ئولتۇر» دېدى - دە ، ماشىنىنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئالىيىپ قاراپ قويدى . ئاپتوبۇس داجەيگۇ بېكىتىدە توختىغاندىن كېيىن شوپۇر قەدىردانىنى پەسكە ئېپچۈشۈپ ، تاكسىغا سېلىپ قويدى . تاكسى ئۇلۇغ تەرەپتىكى تار كوچىغا ئايلىنىپ كىرگەندە ، قەدىردان ھېلىقى ئۈچ سۆرۈن تەلەتنىڭ ئاپتوبۇس ئەينىكىدىن ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى .

ياقۇپ ھاجىمنىڭ كۆڭلى تۇيغاندەك ، كوچىدا يول بېشىغا قاراپ تۇراتتى . قەدىردان تاكسىدىن چۈشكەن ھامان ، ئۇنىڭ تۇر-قىغا قاراپ يا كۈلۈشنى ، يا خاپا بولۇشنى بىلمىگەن ھاجىم ئۇنى دەرھال ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى . قورساق ، بىقىن ، ئارقىلىرىدىكى كالـلەك - كالـلەك نەرسىلەردىن ئىچى پۇشۇپ كەتكەن قەدىردان ئۆيگە كىرىپلا كۆڭلىكىنى بىرلا تارتىۋىدى ، كارىۋات ئۈستىگە باغلاقلىق پۇللار چۈشتى .

— ھەي... يەنىلا كىچىكلىكىڭ بار - دە ، سىڭلىم ، — ياقۇپ ھاجىم باش چايقىدى ، — ئىككى ماشىنا مال ئېلىپ كەلگەن ئادەمنىڭ بىرەر سومكىسى ياكى سەپەر چامادانى ، ئەڭ بولمىغاندا ھەميان ئورنىدا پوپكىسى بولمىسا... شۇنچە پۇللارنى ئوغرىلاردەك

قويۇنلىرىغا تىقىپ ، ئېغىر ئاياغ خوتۇنلاردەك قورسىقىنى پومپاي-تىپ يۇرسە…

— بولىدىلا ، ھاجىكا ، تولا تاپا - تەنە قىلىۋەرمىسىڭىزچۇ ، — قەدىردان كارىۋاتتىكى پۇللارغا قاراپ قويىدى ، — تىزىملىكتىكى ماللارنى قاچان ئالىمىز ؟ خالمەت قارىم ئەكەلگەن 50 مىڭ سوم بىلەن ھازىر 80 مىڭدىن ئېشىپ كەتتى .

— نىمە ، 30 مىڭدىن كۆپ دېدىڭما ؟ — ھاجىمۇ چېچىلىپ ياتقان پۇللارغا قاراپ قويىدى ، — نىمانداق كۆپ ئۇ ؟ گۆلە - قاقنى قانچىدىن ساتتىڭ ؟

قەدىردان «مۇسۇلمانلار شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدىكى ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىۋىدى ، ھاجىم بىر چېكىتكە تىكىلگىنىچە خېلى ئۇزۇن زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرۇپ كەتتى ۋە كۆڭلىدە ، سودا - تىجارەت كەسپىدە تۇغما تالانتىنىڭ بارلىقىغا شەكسىز ئىشەندى .

— ھەي قەدىردان ، — ھاجىم سەل ئويلىنىۋالدى ، — 60 ، 70 تىيىندىن سېتىۋەت ، دېگەن مالنى ئىككى يېرىم ھەسسە ئاشۇرۇپ سېتىپسەن ، قانداق ، ئۇشۇقى سېنىڭ بولار ؟

— بۇ ھەقتە ئارىمىزدا توختام يوق ، — دېدى قەدىردان كېسىپلا ، — شۇڭا ھەممىنى بېرىۋېتىشىم كېرەك . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئوبۇلھەسەنكام ئادەملىرىنى بېقىپ بولالماي ، ھەلەكلىكۈمغا چۈشۈپ قالدى .

— پاھ ، قالتىسكەنسەن جۇمۇ ، سېنىڭدەك سەيگۈيۈەننى كۈندۈزى چىراغ يېقىپمۇ تاپقىلى بولماس .

قەدىردان شۇ كۈنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ، ھېلىمجان ، نۇرمەتلەر بىلەن كۆرۈشۈپ مۇڭداشتى ، ئاندىن ئۇلارنى ئاشخانىغا ئەكىرىپ مېھمان قىلدى . ئۇلار تاماق يېگەچ ، يۇرتى خوتەندە بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەر ھەققىدە قايناپ - تېشىپ سۆزلەشتى ، ئۇ يەردىكى تونۇش - بىلىش ، ئەل - ئاغىنىلەرنى ئەسلەشىپ دېيىشمىگەن گەپلىرى قالمىدى . ئۇلار راسا قىزغىن مۇڭدى-

شىپ ئولتۇرغىنىدا ، ئاشخانىغا سۆلتىنى ئات تارتالمايدىغان غەيرەت جاڭدۇ ، ئاق سېرىق يۈزىنى دانىخورەك بېسىپ كەتكەن ، قاناڭغۇر ئەيسا خېنەنجىر ، ئارقىسىدىن قارىسا تەمبەل چوكانغا ئوخشايدىغان ئۆزۈن چاچ ئەبەي گىتارلار كىرىپ كەلدى . ئۇلار بۇلتۇر كۈز دوستلۇق ئاشخانىسىدا بولۇنغان كۆڭۈلسىز سۆھبەتنى ئۇنتۇمىغان بولسا كېرەك ، قەدىردان بىلەن سۇسلا سالاملاشتى .

— ئاڭلىساق سەيگۈيۈەن بولۇپ كېتىپسەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلىگەن هالدا ، — قانداق ، ئايلىقىڭغا 800 سوم بېرەلىدىمۇ ؟

— 1000 سوم بېرىۋاتىدۇ ، — قەدىردان غەيرەتنىڭ كۆرەڭلىكىنى سۇندۇرۇش ئۈچۈنلا يالغان ئېيتتى ، — تېخى مۇكاپاتى بۇنىڭ سىرتىدا .

— شۇنداقمۇ ؟ — غەيرەت جاڭدۇ قىزاردى ، — ئۇنداق بولسا قالتىسكەن . ئاڭلىساق بۇ قېتىم ئىككى ماشىنا مال ئەكەپسەن ، لېكىن هېلىمجان ، نۇرمەتتەك جانجىگەر ئاغىنىلىرىڭدىن يوشۇرۇپ خەقلەرگە سېتىپسەنغۇ ؟ ئەلدىن ـ ئەلگە نەپ ، دېگەن گەپ بار ، بىراق پۇلنى كۆرگەندە كۆزۈڭ قىزىرىپ ، هېلىمجان ، نۇرمەتتەك ئاغىنىلىرىڭنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدىكەنسەن ـ هە ؟ !

غەيرەت جاڭدۇ بىر قەپەس سۆزمەنلىك قىلىپ كېتىپ قالدى . لېكىن ، ئۇنىڭ تەئەددى ـ كىنايىلىرى قەدىردان بىلەن هېلىمجانغا نەشتەردەك سانجىلدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئاغىنىدارچىلىق ۋە دوستلۇقىمۇ سوغۇق سۇ سېپىۋەتتى . هېلىمجان قەدىردانغا گۇمانلىق كۆزلىرىنى تىكتى :

— قەدىردان ، غەيرەت نېمىدەپ جۆيلۈۋاتىدۇ ؟ — دېدى هېلىمجان قىزارغان هالدا ، — ئاشۇنداق ئىشلارمۇ بولدىما ؟

— بولدى ، بۇنى بۈگۈن سىلەرگە دېمەكچىدىم ، ئاڭغىچە غەيرەت دەپ سالدى ، — دېدى قەدىردان ئىلاج بار سۆز ئۇرانغا دىققەت قىلىپ ، — بۇلتۇرقى قاق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىنىڭ ئامبىرىدا 40 كۈن ياتقان مال . كۆپىنچىسىگە قۇرت چۈشكەن . شۇڭا ، «ئاناڭ بازار ، داداڭ بازار» دەپ ئېلىشىغا

سىتىۋەتتىم...

— شۇنداق بولسىمۇ ، بىزنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويساڭ ، با مەسلىھەت ئىش قىلمايمىزمۇ ، — نۇرمەت پـاكـارمـۇ خـاپـا بولغانىدى ، — ئاغىنىدارچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلماپسەن .

— بۇنداق دېسەڭـلار ، — قەدىـرداىـنىڭ غۇژلا ئاچـچىـقى كەلدى ، — بۇندىن كېيىن سىلەرنى ئىزدىمىسەم بولىدۇ . مەنپەئەت ئۈستىگە قۇرۇلغان ئاغىنىدارچىلىق بىر ـ بىرىنى ئالدايدىغان ساختىپەزلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس . غەيرەت جاكدۇنىڭ مەقسىتىمۇ شۇ .

تاماق شىرەسىنىڭ ئەتراپىدا ئادەم يوقتەك جىمجىتلىق باستى . بىر چاغدىلا ھېلىمجان بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئاغىنىلىرىگە قاراپ كۈلدى .

— بولدى ، بۇ ئىشنى تەگىمەيلى ، ئويلاپ باقسام ، قەدىرداننىڭمۇ يۈقىرى ئالدىدا تىلى قىسىلىدىغان يەرلىرى باركەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، يېگى ھەم بالا سەيگۈيۈەن ، ئەلۋەتتە ، تەشكىلنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقمىسا بولمايدۇ .

— خاپا بولما ، — نۇرمەت قۇلاقلىرىغىچە قىزاردى ، — قوپال گەپ قىلىپ سالدىم .

قەدىردان خۇددى چىۋىن يۇتۇۋالغاندەك خامۇش ھالدا «يېشىل قارىغاي» مېھمانخانىسىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ كوچا دوقمۇشىدىكى «پولۇ پادىشاھى» ئاشخانىسىغا تېلېفون بېرىپ ، گۆش بېسىپ بىر قاچا پولۇ ئەكىرىپ بېرىشنى بۇيرۇدى . بايا ئاشخانىدا ھېلىمجان ۋە نۇرمەتلەر بىلەن بولغان كۆڭۈلسىزلىكتە قەدىردان تاماقنى يېمەيلا چىققانىدى . ئۇ تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ يۇت ـ قوللىرىنى يۇيۇپ چىققۇچە پولۇمۇ كىردى . قەدىردان قورسىقىنى تويغۇزۇپ بولۇپ ، كارىۋىتىغا يانپاشلىدى ، بىراق ئۇنىڭ كاللىسىدىن غەيرەت ، ھېلىمجان ، نۇرمەتلەرنىڭ دېگەن گەپلىرى زادىلا نېرى كەتمىدى ، قانداقتۇر بىر سوئال ئالدىدا ئەلەڭلەپ تۇراتتى . بۇ سوئال : سودىگەر ، تىجارەتچىلەر ، كارخانا ، شىركەت خوجايىنلىرى ، خەلقئارالىق سودىلارنى تەۋرىتىۋاتقان مىليونېر لىدىر ، دىرېكتور-

لارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ كەسپىي ساھەسىدە زادى دوستلىرى بولامدۇ ، دېگەندىن ئىبارەت ئىدى . ئەلۋەتتە ، دوستلۇق — مېھىر - شەپ- قەت ، باراۋەرلىك ، مەردلىك ، ئۆزئارا ھۆرمەت ھەم پىداكارلىقلار- نى ئۆزىگە مىزان قىلىدىغان ئۇلۇغ ئىجتىمائىي بىرلىك تۇيغۇسى- دۇر . ئۇ نۆۋەتتە ئۆز دوستىغا مېھىر - شەپقەت شەربەتلىرىنى سۇنالايدۇ ، باراۋەرلىك ، ئۆزئارا ھۆرمەتنى جاندىن ئەزىز بىلىدۇ ، دوستىنىڭ قايغۇسى ئۈچۈن قايغۇرىدۇ ، ئازابى ئۈچۈن تولغىنىدۇ ، ھەتتا مەردلىك ، پىداكارلىق بىلەن جېنىنىمۇ ئايىمايدۇ . ئەمما ، سودا دۇنياسىنىڭ پۈتۈن تېنى — مەنپەئەتتۇر ! ئۇنىڭ جېنى — پۇلدۇر ! بىر-بىرىنىڭ مىزانى — رىقابەتتۇر ، رىقابەتنىڭ يەشمىسى — دۈشمەنلىشىشتۇر ! خۇلاسە كالام : «دۈشمەنلىشىپ تۇرۇپ پۇل تاپ» دېيىلگەنىكەن ، ئەمدى ئۇ تەرىپىنى ئەقىللىق ئوقۇرمەنلىرىمىز ئۆزى يېشىۋالىدۇ .

قەدىردان ئويلا - ئويلا ، ئاخىر بىر-دىنلا قەلبىنىڭ چوڭقۇر ھەم قاراڭغۇ يەرلىرىدە لاپپىدە يانغان بىر چىراغ دىلىنى ۋاللىدە يورۇتۇۋەتكەندەك بولدى . دەرۋەقە ، سودىگەر ئىجتىمائىي مۇناسى- ۋەتتە ، بولۇپمۇ ئۆز «قوۋمى» ئىچىدە دوستلۇق ۋە بۇرچ كوچىلى- رىغا كىرىپ قالغاندا ، تولىمۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن ، يەنى مۇز بولۇپ توڭلىتىپ ، ئوت بولۇپ كۆيدۈرىدىغان ھارارەتتە ئەمەس ، بەلكى مۆتىدىل راق ھارارەتنى ساقلاپ قالغاندا ، زىخمۇ ، كاۋاپمۇ كۆيمەيدىكەن . قەدىردان 7 - سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چېغىدا ، ئەدەبى- يات مۇئەللىمى دانالار ھېكمەت جەۋھەرلىرىدىن مىسال ئېلىپ ، مۇنداق بىر شېئىرنى دوسكىغا يېزىپ بەرگەنىدى :

بولماسلىق كېرەك دوستلۇقتا ئۇنداق ،
ئىككى ئارىغا سىغمىغۇدەك موي .
دۈشمەنلىكمۇ بولمىغاي ئۇنداق ،
ئالالمىغۇدەك مۇھەببەتتىن بوي .
ئىككى تەرەپنى ئەيلىگەي رازى ،
بولسا ھەر كىمدە مۆتىدىل راق خوي…

ئوتنىڭ شەپىسىنى كۆرە ـ كۆرمەي قوماچتەك ئېتىلىپ تۇرد-
دىغان قەدىردانغا بۇ شېئىرنىڭ قايسى مىسرا ، قايسى سەھىپىلىرى
ياراپ كەتكەن ، ئىشقىلىپ ، خاتىرىسىگە كۆچۈرۈۋالغان ، ھەتتا
يادلاپمۇۋالغانىدى . مانا بۈگۈن غەيرەت جاڭدۇ «ئىككى ماشىنا
مېلىڭنى جانجىگەر ئاغىنىلىرىڭدىن يوشۇرۇپ سېتىپسەنغۇ » دېيىش
ئارقىلىق دوستلار ئوتتۇرىسىغا ئوت قويسا ، ھېلىمجان ، نۇرمەت-
لەر : «ھەي ، بىز گۆلە ـ قاق ياكى پۇل ئۈچۈن دوست بولغان
ئەمەس » دېيىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، «ئاغىنىدارچىلىقنىڭ يۈزىنى
قىلماپسەن » دەۋاتقىنىنى قارا .بولدى ، بۈندىن كېيىن سودا كوچد-
سىغا كىرگەنىكەنمەن ، «ئارىغا موي سىغمىغۇدەك دوستلىرىم ،
مۇھەببەتتىن ھىد ئالالمىغۇدەك دۇشمەنلىرىمۇ بولمايدۇ . ھېلىمـ-
جان ، نۇرمەت ، غەيرەت جاڭدۇلارنىڭ ئورتاق ئىلمان بۇرادىرى
بولىمەن ، خالاس » .

قەدىردان ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە
باردى . ئۇلار تۆت كۈنگىچە «چاڭجياڭ يولى» ، «پويىز ئىستانىس-
سى» ، «قىزىل تاغ» ، «شياۋشىمېن» توپ سېتىش بازارلىرىنى
ئايلىنىپ ، تىزىملىك بويىچە 80 مىڭ سوملۇق مال ئالدى . ئاندىن
ھاجىمنىڭ ئىككى ماشىنىسىنىڭ كىرا ھەققىنى سۆزلىشىپ مالالار-
نى باستى .

ئالتىنچى باب

1990 ـ يىلى سېنتەبىرنىڭ باشلىرى، قەدىمىي توغراق، قارىياغاچ، تۇخۇمەك، پاختا يۇلغۇنلار قاپلاپ كەتكەن «قارا يۇلغۇن» ئىپتىدائىي ئورمانلىقى ئىچىدە خۇددى كۆپ ۋاگونلۇق پويىزدەك 30 يۈك ئاپتوموبىلى جىدەللەپ كېتىۋاتاتتى. بۇ رەسمىي سەيگۈيۈەن تاجىسىنى تاقىغان 16 ياشلىق قەدىردان ئۇرۇمچىگە يۆتكىگەن 300 توننا گۈلە ـ قاق ئىدى! دىرېكتور ئوبۇلھەسەننىڭ: «سەن ئايروپىلاندا ماڭ» دېگىنىگە كۆنمىگەن قەدىردان 30 ماشىنىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا كېتىۋاتقان ياقۇپ ھاجىمنىڭ «ئازاد» ماركىلىق ماشىنىسىدا ئولتۇراتتى. «كارۋان» دېگەن ھەيۋەتلىك ئىسىم قويۇۋالغان يۈك توشۇش كالونىنىڭ خوجايىنى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ھازىر ئارانلا ئۈچ «شەرق شامىلى»، ئىككى «ئازاد» ماركىلىق جەمئىي بەش ماشىنىسى، ئۆزىنى قاتقاندا يەنىلا بەش شوپۇرى بار ئىدى. ھازىر ياقۇپ ھاجىمنى كۆرگەن ھەر قانداق ھەقەمسايە، بۇرادەرلىرى تونۇماي قېلىشى تۇرغانلا گەپ، چۈنكى قەدىردان ئۇنى «مەينەت چىراي» دېگەندىن كېيىن، ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەيلا بودەك ساقىلىنى ئالدۇرۇۋېتىپ، تولىمۇ ئىسكەتلىك بولۇت قويۇۋالدى، ھازىر ئەمدىلا ئۆيلەنگەن ياش يىگىتلەرگە ئوخشاپ قالدى. شۇڭا، ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن ئىككى قىزى: «قەدىرداننىڭ تىلى دورا بوپتۇ» دەپ تولىمۇ خۇش.

ياقۇپ ھاجىم غەلىتە ئادەم، ئۇ قورسىقى بىلەنمۇ، كىيىم ـ كېچەكلىرى بىلەنمۇ ئانچە ھېسابلىشىپ كەتمەيدۇ، ھەتتا ئائىلىسىگىمۇ ۋاي دەپ كەتكۈدەك پۇل ـ پۇچەك ئەۋەتمەيدۇ. ئۇنىڭ ئىككى جۈپ ئايىغى، ئۆيدە كىيىدىغان ساپما كەشىنى قوشقاندا ئۈچ جۈپ ئايىغى بار. بۇ ئاياغلارمۇ چەملەنگەن، بەزىلىرىنىڭ ئۆپرىغان پاشنىلىرى

تولۇقلانغان ... قىسقىسى ، ھازىر ئۇنى بېقىۋاتقان ئاشۇ بەش ماشىنىمۇ ماشىنا بازىرىدىن ئالدى 40 مىڭ ، كەينى 22 مىڭغا ئالغان كونا ماشىنىلار . بىراق ، بەزىلىرىگە ئون نەچچە مىڭ ، بەزىلىرىگە بەش ـ ئالتە مىڭ خەجلەپ زاپچاسلىرىنى يېڭىلىۋالغان . ئۇ پۇل تاپمىدى ئەمەس ، تاپتى ، لېكىن ئەمدى يىغىلىپ ، ئىككى ـ ئۈچ كاللەككە يېتىپ بولغۇچە ماشىنا ئالىدۇ . قەدىردان ئۇرۇمچىگە تۇنجى قېتىم كەلگەندە ، ئۇنىڭ «ئازاد» تىن بىرى ، «شەرق شامىلى»دىن ئىككى ، جەمئىي ئۈچ ماشىنىسى بار ئىدى . ئۇ بىر يېرىم يىلغا يەتمىگەن ۋاقىتتا ماشىنىنى بەش قىلىۋالدى . قەدىردان تۇنجى قېتىم ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارغان ۋاقىتدىكى مەنزىرە تا ھازىرغىچە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرۇپتۇ : كونا ئەدىيال يېپىلغان كارىۋات ، ئاددىي گاز ئوچاق ، بىر ياغاچ ساندۇق ، قوزۇقتا ئىلىقلىق جايىناماز ۋە داۋاملىق گاز ئوچاق ئۈستىدە : «ھەممىڭلاردىن مەن ئەتىۋارلىق» دېگەندەك چوقچىيىپ تۇرىدىغان قارا قازان مۇشۇ ئۆينىڭ ئاساسلىق خوجايىنلىرى ئىدى . ھاجىم بىرەر ـ ئىككى يۈز ماشىنىسى بار ، «توشۇش ـ يۆتكەش» كالونىنى قۇرۇش ئارزۇسىدىن ھازىرغىچە ۋاز كەچكىنى يوق . تېخى مۇشۇ يېقىندىلا قەدىردان ئۇنىڭغا :

— ھاجىم ، يېتىپ ـ قوپۇش ، كىيىم ـ كېچەكلىرىڭىزغۇ مەيلى دەيلى ، لېكىن قورساقىڭىزنى ئوبدانراق يېمىسىلە قانداق بولغىنى ،— دېۋىدى ، ھاجىم كۈلۈپ قويۇپ :

— تويغۇدەك يەۋاتىمەنغۇ ، — دېدى ۋە غەلىتىلا رىۋايەتنى سۆزلەپ بەردى :

«ئۆتكەن زاماندا ، تاغ ئۆڭكۈرىدە ياشايدىغان بىر دانا مۇنەججىم بولغانىكەن ، ئۇ ھەر كۈنى ئۆڭكۈر ئالدىدىكى ئېرىقتىن ئېقىپ كېلىدىغان بىر باش سەۋزىنى يەپ ، 40 يىل تائەت ئىبادەت قىپتۇ . بىر كۈنى تاڭ سەھەر ئاللادىن ۋەھىي كېلىپ : ‹ئەي مېنىڭ تەقۋادار بەندەم ، تىلىكىڭ نېمە ، دېگىن ، ئارزۇيۇڭغا يەتكۈزەي› دەپتۇ . مۇنەججىم : ‹مەن ھەر كۈنى بىر باش سەۋزە يەپ 40 يىلنى

ئۆتكۈزدۈم ، شۇڭا بىر قېتىم نازۇ نىمەتلەر ئارىسىغا چۆككۈم بار › دەپ جاۋاب بېرىپتۇ . ئاللا ئۇنى تىلىكىگە يەتكۈزۈپتۇ . ئۇنىڭ يېمىگەن ـ ئىچمىگىنى قالماپتۇ . كېچىچە قورسىقى ئاغرىپ ، خالا ـ غا ئۇلگۈرەلمەي سىرتقىلا ئولتۇرىۋېرىپتۇ . ئۇ ئەتىگەنلىكى چىقىپ ئولتۇرغان يېرىگە تىكىلىپ قارىيالماي ، ‹هۆ › بولۇپ كېتىپتۇ هەم بەتبۇي پۇراق دەستىدىن كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇپتۇ . شۇ چاغدا ئاللادىن ۋەهيي كېلىپ : ‹ئەي تەقۋادار بەندەم ، نازۇ نىمەت ـ لەر ئىچىگە يەنە چۆككۈڭ بارمۇ › دېگەنىكەن ، ئۇ : ‹توۋا قىلدىم ، خۇدايىم ، توۋا قىلدىم ··· مەندىن كۆپۈرلۇق ئۆتتى··· بۇ نىمە رەسۋاچىلىق ، نىمىدېگەن بەتبۇي پۇراق ، نىمىدېگەن كېلەڭسىز هەم بەتبەشىرە··· يەنىلا مېنىڭ بۇرۇنقى ئىخچام تۇرمۇشۇم بەكمۇ ياخشىكەن › دەپتۇ مۇنەججىم دانىش» .

— هاجىم ، — دېدى قەدىردان ماشىنا هەيدەۋاتقان هاجىمغا قاراپ ، — ماشىنىنى يانداپ ئالدىغا ئۆتكۈزسىڭىز ، ئالدىمىزدىكى بېكەتتە تاماق يېسەك ، شوپۇرلارنىڭمۇ قورسىقى ئاچقاندۇ ، سىز ـ نىڭچۇ ؟

— ئاچمامدىغان ···

— ئۇنداقتا قانداق قىلارمىز ؟

— نىمىنى دەيسەن ؟

— مۇشۇ چۆلدىن سىزگە بىر باش سەۋزە تاپقىلى بولارمۇ ؟

— سەۋزىنى قانداق قىلاتتىڭ ؟

— هېلىقى مۇنەججىم دانادەك سەۋزە يېسىڭىز ··· تېزىكىڭىز ئىخچام بولمامدۇ !

— سەن مۇتتەهەمگە رىۋايەت سۆزلىگەن مەنمۇ ئەخمەق ، — دېدى ياقۇپ هاجىم راست خاپا بولغان هالدا . ئۇ ئاچچىقىدا مايىنى بولدى دېگۈچە بەردى ـ دە ، ماشىنىلارنى يانداپ ئۆتۈشكە باشلىدى .

شۇ كۈنى يۈك توشۇش كارۋىنى كورلا بۇگۈر بېكەتكە بىر ـ بىرلەپ كىرىشكە باشلىدى . يول ئېگىز ، بېكەت پەستە بولغاچقىد ـ مۇ ، ئون تونىنا يۈك بېسىلغان ماشىنىلار ئاستا ئىرغاڭلاپ پەسلد ـ

مەكتە ئىدى . بىردەمدىلا بۈگۈر بېكەتىنىڭ كەڭرى كەتكەن قورۇ-
سىغا ئۇستىگە يېشىل برېزېنت يېپىلغان 30 ماشىنا ئىككى رەت
تىزىلدى . قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى تىلماچلىققا سېلىپ ، خەنزۇ
شوپۇرلارنىڭ يەيدىغان قورۇما ، تاماقلىرىنى يېزىۋالدى ، ئاندىن
ئۇيغۇر شوپۇرلارنىڭ تەلەپلىرىنى ئاڭلىدى ھەم شۇ بويىچە ئاشخانى-
غا تاماق زاكاز قىلدۇردى .

شوپۇرلار ۋاڭ - چۇڭ قىلىشىپ تاماق يەۋاتقاندا ، قەدىردان
ياقۇپ ھاجىمنى ئاشخانىغا باشلاپ كىردى . خوتەن 6 - كالوننىدىن
ئاجرىتىلغان 18 شوپۇر ، ياقۇپ ھاجىم ئۆزى بىلەن بەش شوپۇر ،
ئەخمەت دانىياز ماشىنا ئەترىتىدىن ئاجرىتىلغان 7 شوپۇر ، جەمئىي
30 شوپۇر قەدىردانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىماقتا ئىدى . لېكىن ، خەن-
زۇلار ئىڭىكىگە ساقالمۇ چىقمىغان بىر بالىنىڭ ئۆزلىرىگە يول
بويى تاماق ئېلىپ بېرىپ ، مېھمانخانىلاردا ياتقۇزۇپ ھەم بۇيرۇق
قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن ھەيران ئىدى . ئۇلار بەش بارمىقىنى
تۈگۈپ : «مۇشۇنچىلىكلا بالىكەن» دەپ بىر - بىرىگە كۆرسىتەت-
تى . قەدىردانىنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەن ، ياقۇپ ھاجىم گېپىنى
قىرىپ قويۇپ ، خەنزۇ شوپۇرلارغا يەتكۈزدى :

— ئىككى شوپۇر كېلىشىپ بىر ياتاقتا ياتساڭلار بولىدۇ .
بۈگۈن كىمكى ھاراق ئىچسە ياكى سائەت بەشتە يولغا چىقىشىمىزغا
تەسىر يەتكۈزسە ، توختام بويىچە ھەربىر شوپۇرغا بېرىلىدىغان 100
سوم پۇل تۇتۇپ قېلىنىدۇ . ئەگەر ھاراق ئىچىش سەۋەبىدىن يولدا
ھادىسە تۇغدۇرسا ، كالون رەھبەرلىكى سوتقا تارتىلىپ ، جاۋابكار-
لىقى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ . مەن كېچە سائەت تۆت يېرىمدا يولغا
چىقىپ ھەر قايسىڭلارنى كۈتىمەن ، ئەتە كەچ قاراڭغۇ چۈشۈپ
بولغۇچە توخسۇن بېكەتكە چۈشىمىز .

ئەتىسى سائەت بەش بىلەن قوزغالغان ماشىنىلار بېكەت دەرۋا-
زىسىدىن ئۇزاپ چىقىشقا باشلىدى . ئۇلار ئىلگىرى - كېيىن سىگ-
نال بېرىشىپ ھەممىسى چوڭ يولغا چىقىپ بولغاندىلا ، قەدىردان
چۈشكەن ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىسى قوزغالدى . ماشىنىلار يەنىلا

ئۇزۇنغا سوزۇلغان پويىز ۋاگونلىرىدەك تىزىلىپ، توغراقلىق چۆللەر، يۇلغۇن ھەم پاختا يۇلغۇن قاپلىغان قۇملۇق ئېدىرلار، ئاپئاق شورلۇقلار، سەگۇ ۋە كۆك تېرەك قاپلىغان كەنتلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. ياقۇپ ھاجىم ماشىنىنى بىر خىل خوتتا ھەيدەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلىدە، ئەمدىلا 16 ياشقا كىرگەن قەدىردانغا ۋە ئۇنىڭ ئۆتكۈرلۈكىگە ھەيران بولاتتى. دەرۋەقە، قەدىردان جاپپار ھاجىم بىلەن ئۇرۇمچىگە كەلگەندە 14 ياشتا ئىدى. شۇ چاغدا 20 توننا سورتلۇق گۆلە ـ قاقنى ئەرزانلا سېتىۋەتكەن جاپپار ھاجىم توغرۇلۇق ئېچىنىپ سۆزلەپ بەرگەنلىكى ھېلىھەم ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئېسىدىن چىققىنى يوق. كېيىن قەدىردان ئۇرۇمچىدە ئالتە ئاي ئوقۇپ، رېستوراندا يېرىم يىلدەك ئاشخانا باشلىقى بولدى. ئۇ 15 ياشتىن ئاشقاندا، سىناق سەيگۇيۇەن قالپىقىنى كىيىپ 22 توننا قاقنى ئەجەب بەلەن سېتىۋېلىپ، بىردىنلا ئىناۋەت قازىنىپ كەتتى. «60 ـ 70 تىيىن بولسىمۇ سېتىۋەت» دەپ گۆلە ـ قاققا ئىشەنچ قىلالمىغان ئوبۇلھەسەن بىر سوم 52 تىيىندىن سېتىلغانلىقىنى ئاڭلىغاندا، ئۆز قۇلاقلىرىغا ئىشەنمىدى. تېخى ئۇنىڭ پۇلىنى 50 مىڭغا قېتىپ ئالغان ماللىرىنىڭ بازىرى شۇنچىلىك راۋان بولدى. شۇ كۈنلەردە ئوبۇلھەسەننىڭ خۇشلۇقى دەپ ئېيتقۇسىز ئىدى. ئۇ ئالدىنقى قېتىم ئەۋەتكەن 100 دانە يانچۇق ئۈنئالغۇ، 22 توننا گۆلە ـ قاق سودىسى، شۇنداقلا ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىسىدا ئېلىپ كەلگەن 80 مىڭ سوملۇق ماللارنىڭ مۇكاپات پۇلى دەپ، قەدىردانغا 5 مىڭ سوم بەرگەنىدى، ئۇ زادىلا ئالغىلى ئۇنىمىدى. بۇ قېتىم ياقۇپ ھاجىم ئاق ئوغۇت يۆتكەش مۇناسىۋىتى بىلەن خوتەنگە بېرىپ قالغانىدى. شۇڭا، قەدىردان: «كىرا پۇلىنى باشقىلار خەجلىگەندىن كۆرە، سىز خەجلەڭ» دەپ، ئۇنىڭ بەش ماشىنىسىنى كىراغا سالدى. «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابلىز ئىمىن ياقۇپ ھاجىمغا دادلاپ:

— ئەتتىگىنەي، قەدىردانىنى «كىچىك» دەپ كۆزگە ئىلماي،

«ياشلار بىناسى»غا بېرىۋېتىپ، ئەددەسىز خاتا قىپتىمەن. مانا ھازىر ئوبۇلھەسەن ئۇنىڭ ساخاۋىتىنى كۆرۈۋاتىدۇ. ئەسلىدە جاپپار ھاجىمنىڭ ئورنىغا دەسسىتىدىغان بالىكەندۇق، دەپ پۇشايمىنىنى سۆزلەپ بەردى.

توغرا، بۇ بالىدا زادى نېمە خىسلەت بار؟ ياكى ئۇنىڭدا ئۇزۇن يىللىق سودا تەجرىبىسى بولمىسا... ئىرسىيەتمىكىن دېسە، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى تۇغما سودىگەر ئەمەس. بەلكىم ئۇ تۇغۇلۇشىدىلا بوۋىسى يۈسۈپ كارۋاننى تارتقان بولۇشى مۇمكىن، شۇڭا بىر - ئىككى قېتىم قاق سودىسىنى كۆرۈپلا، ئۇنىڭ ئىنچىكە قانۇنىيەتلىرىنى ئىگىلىۋالغاندى. ئەگەر بۇ بالىنى جەمئىيەتنىڭ تەتۈر شاماللىرى ئۇچۇرۇپ، خالتا كوچىلارغا باشلىمىسا، بالىلىق نادانلىقىدا ناشايان ئىشلارغا سېپىلىپ قالمىسا، ئەقىل - پاراسەت ۋە ئامەت كۆشەندىلىرى بولغان خىروئىن، زىناخورلۇق، قىمارلارغا بېرىلمىسە، ئۇنىڭ كەلگۈسى ئىقبال يۇلتۇزى چاقناپ، كۆزلەرنى قاماشتۇرىدۇ. خۇدا ئۇنى ئاشۇنداق كۆرۈنەر - كۆرۈنمەس قاباھەتلىك قىسمەتلەردىن، پاجىئەلىك تەقدىرلەردىن ئامان قىلسۇن! كۆز تەگمىسۇن! ئادىمىلىكنى، ئادىمىلىك ئىنساپىنى، پاك ئىمان - دىيانىتىنى ئۆزىگە مەڭگۈ يار قىلسۇن! ئەڭ خەۋپلىك ئادىمىي شەيتانلارنىڭ ئازدۇرۇشىدىن خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن...

ماشىنا كابىنكىسىنىڭ ئىچى جىمجىت ئىدى. پەقەت ماتورنىڭ بىر خىلدا گۈرۈلدىشى خۇددى ئەللەي ناخشىسىدەك ئۇيقۇ كارۋىنىنى چىللايتتى، لېكىن ھېچكىم ئۇخلىمىغانىدى. ياقۇپ ھاجىم سەل قايرىلىپ، قەدىردانىنىڭ چوڭقۇر خىيالغا چۆككەنلىكىنى ھېس قىلدى. چۈنكى ئۇنىڭ كۆزلىرى كابىنكا ئەينىكىدىن يىراقلارغا قادىلىپ قالغانىدى. خىيال دېگەن تىزگىنسىز ئاساۋ ئاتقا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭغا مىنگەن ئادەم چىقمىغان تاغ - داۋان، چاپمىغان ئېدىر - غول، كىرمىگەن تۆشۈك - ئۆڭكۈرلەر قالمايدۇ...
قەدىردان باياتىن بېرى دادىسى ئابباسنى كۆڭۈل ئېكرانىدا كۆرۈپ

ھەم ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە سۆزلىشىپ كەلدى . تېخى ئىچىدە :
«كەچۈرگىن ، دادا··· » دەپمۇ پىچىرلىدى . ئابباس بۇرۇن ئوتتۇرا
مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ئىدى . ئۇ چاغلاردا قەدىردان كىچىك بول-
غاچقا ، ئېنىق ئېسىگە ئالالمايدۇ ، بەزى ئىنچىكە خاتىرىلەرمۇ تاڭ-
دىكى تۇماندەك كۆڭلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندى . پەقەت قەدىر-
دان ئېسىنى بىلگەندە ، بىاشىقىلارنىڭ دادىسىنى : «ئابباس
بۇجاڭ » ، «ئا بۇجاڭ» ، «بۇجاڭ» دەپ ، كۈلۈپ ، قورۇلۇپ
چاقىرىدىغانلىقى كۆز ئالدىغا كېلىدۇ . خەيرىيەت ، ئۇنىڭ
«بۆلۈم باشلىقى» ، «ئىشخانا مۇدىرى» ، «مۇئاۋىن ئىدارە باشلى-
قى» دېگەندەك بۇرۇنقى كالتە - كۆسەي ئەمەللىرىنى سۆزلەپ
يۈرمىگەندىمۇ ، مۇشۇ يېقىنقى ئون يىلدىن بېرى ئۇ «تەشۋىقات
بۆلۈم» ، «يېزا ئىگىلىك بۆلۈم» ، «تەشكىلات بۆلۈم»لىرىنىڭ
بۇجاڭى بولۇپ كەلدى . ناھىيىلىك پارتكومنىڭ ئۇنى ھاكىملىققا
ئۆستۈرۈش خىيالىمۇ يوق ئەمەس . ئېغىر - بېسىق ، كەم سۆز ،
سوغۇق قان بۇ ئادەم زادى ئەمەلدار بولۇشقا تېگىشلىك ماتېرىيال
ئىدى . ئۇ بىر ئۆمۈر «خىزمەت ··· خىزمەت» دەپلا بىر ئۇندە ،
بىر تىندە ئۆتۈپ كەتتى ، ئائىلىنىڭ ھەممە ئېغىرچىلىقى خەيرى-
گۈلنىڭ زىممىسىگە ئارتىلغان بولۇپ ، ئابباس بىرەر - يېرىم
قېتىم بازارغا چىقىپ : «گۆشۈڭ قانچە پۇل ؟ » ، «كۆكتاتلىرىڭ
يېڭىدۇ ؟ » دەپ سوراپ باققان بەندە ئەمەس . توغرا ، خەيرىگۈل
ئۇنى چىقارتمىدى ئەمەس ، ئابباس بىرقانچە قېتىم چىققان بولسى-
مۇ ، بىراق ساتارمەنلەرنىڭ ئاغزىدىن چىققىنىنى تاشلاپ بېرىپ ،
خەيرىگۈلنىڭ جۇدۇنىنى ئۆرلىتىپ قويىدى . كۆرۈڭ ، سودا - سې-
تىق دېسە بېشى ئاغرىيدىغان ، بىرەر ساتارمەنىنىڭ ئالدىغا بېرىشنى
ھار ئالىدىغان ، ئۆمرىدە بىرەر قېتىم : «ماۋۇ نەرسىنى ئەجەب
ئەرزان ئېلىۋالدىما··· » دەپ ، قىلغان سودىسىدىن سۆيۈنۈپ باقمى-
غان ئابباسنىڭ موزىيى سەيگۈيۈەن چىقىپ قالدى دېسە ، تام -
تورۇسلارمۇ ئىشەنمەس··· بۇ خۇددى «ئاتىسى ئاتالمىغان قوڭغۇز-
نى ، بالىسى ئېتىپتۇ توڭغۇزنى» دېگەندەكلا گەپتە··· قىسقىسى ،

ئابباس پۇل بىلەن ھەپىلىشىدىغان ئىشلاردىن بەكمۇ ئېھتىيات قىلىدۇ، قورقىدۇ. ئوبۇلھەسەن تۇنجى قېتىم قەدىرداننىڭ سەيگۇ- يۈەن بولۇش ئارزۇسى بارلىقىنى ئېيتقاندا، بۇ چاغقىچە بىرەر كىمگە قاش كۆتۈرۈپ ئالىيىپ باقمىغان ئابباسنىڭ چىچىلىپ كەت- كىنى شۇ ۋەجىدىن ئىدى. مانا بۇ قېتىممۇ 300 توننا گۆلە ـ قاقنى ئۈرۈمچىگە يولغا سېلىشتىن بۇرۇن، قەدىردان دادىسىغا تىنماسلىقنى ئۆتۈندى. ئوبۇلھەسەن ئۇنىڭ رايى بويىچە ئىش كۆر- گەن بولسىمۇ، «كېيىن ئاڭلاپ قالسا، قانداق بولار؟» دېگەن ئەنسىرەشتىن خالىي بولالمىدى. يەنە بىر تەرەپتىن، قەدىردانغا ئىشەنسىمۇ، بىراق ئۇ يەنىلا بالا ـ دە... 300 توننا گۆلە ـ قاق ئاز بولغاندىمۇ 300 مىڭ سوم تۇرسا! بۇ ئاز پۇلمۇ؟ شۇڭا ئوبۇل- ھەسەن ۋىلايەت بويىچە ناھىيە، يېزا ـ كەنتلەردىن سېتىۋالغان مىڭ توننىدىن ئارتۇق گۆلە ـ قاق ئىچىدىكى سۈپىتى ئەڭ تۆۋەن 300 توننا قاقنى تاغارلارغا قاچىلىغانىدى. ئۇ بۇ ئىشنى قەدىردانغا يۈزتۇرا ئېيتتى:

— قەدىردان، يېڭى قاق بازارغا يۈزلەنگەندە، ئەڭ ناچارلىرى- نى ئاۋۋال بىر تەرەپ قىلىدىغان قائىدە بار، — دېدى ئوبۇلھەسەن تاغارلاردىكى قاقنى كۆرسىتىۋېتىپ، — ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپ- سەن، بۇ قېتىم يۆتكەيدىغىنىڭ ئۈچىنچى دەرىجىنىڭ ئۈچىنچىسىد- گە چۈشىدىغان مىيانە قاق، يەنى كىلوسى 80 تىيىن بولسا، كىرا ھەققى 20 تىيىننى قوشقاندا بىر سوم بولىدۇ. ئەگەر بازاردا قاق كاساتچىلىقى بولۇپ قالغۇدەك بولسا، 90 ـ 95 تىيىن بولسىمۇ سېتىۋەت... شۇنداقتىمۇ بىزگە زىيان بولمايدۇ، چۈنكى ئامباردى- كى سورتلۇق قاقلار بىزگە پايدىسىغا قالىدۇ.

— بازارنى يېڭى قاق بېسىۋالغان تەقدىردە، سەل ئۇزاقراق تۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن.

— ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بول، يېنىڭغا 20 مىڭ سوم سېلىپ قويىمەن، شوپۇرلارنىڭ ياتاق، تاماقىغا ئازادە خەجلىسەڭمۇ يەنە 15 مىڭ سوم يېنىڭدا قالىدۇ، — دېدى ئوبۇلھەسەن قەدىرداننىڭ

دولىسغا ئۆرۈپ ، — هە راست ، ماشىنىلارنىڭ كىرا پۇلىدىن ھەربىر ئادەم ئۈچۈن 100 سومدىن تۇتۇۋېلىپ قالغىنىنى تۆلىۋەت-تىم ، ئۆرۈمچىگە يېتىپ بارغاندا شوپۇرلارنىڭ پۇلىنى بېرىۋەت . بۇ ئۇلارنىڭ مائاشىدىن سىرت تاپان ھەققى .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ئوبۇلھەسەن ئاكا ، — دېدى قەدىردان ، — قاقلارنى سىزنىڭ كۆڭلىڭىزدىكىدەك سېتىشقا تىرى-شىمەن .

… قەدىرداننىڭ خىياللىرى داۋاملاشقانمۇ بولار ئىدى ، لېكىن چۈش بىلەن تەڭ ، ماشىنىلار كورلا بېكەتكە كىرىپ كەلدى . شو-پۇرلار قورسىقىنى تويغۇزۇپ ، ئاچچىق دەملەنگەن چايدىن ئىچىپ قانغاندىن كېيىن ، يەنە ماشىنىلىرىنى ئوت ئالدۇردى .

— قەدىردان ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم يولغا چىققاندا ، — بايا قارىسام خىيالغا پېتىپ قاپتىكەنسەن ، كەيپىڭنى بۇزماي دەپ گەپ قىلمىدىم . چىرايىڭدىن بىر نەرسىدىن ئەنسىرەۋاتقانلىقىڭ چىقىپ تۇرىدۇ .

— موللا تاپقاقكەنسىز جۇمۇڭ سىز ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — ئەگەر بازارنى يېڭى قاق بېسىپ كەتكەن بولسا ، كورلا لوپنۇردا 40 كۈن ياتقاندەك ئىش بولارمۇ ، دەپ ئويلاپ قالدىم .

— قاق سەرخىل بولسا ، ئۇنداق ئەھۋال يۈز بەرمەيدۇ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — قانداق ، قاقلىرىڭدا ئىشەنچ باردۇ ؟

— نەدىكى ، 300 توننا مىيانە قاق ئېلىپ كېتىۋاتىمەن .

— نېمە ؟ — ھاجىم چۆچۈپ قارىدى ، — چاقچاق قىلما …

— چاقچاق ئەمەس ، ئۈچىنچى دەرىجىنىڭ ئۈچىنچىسىگە ئا-رانلا يارايدىغان ناچار مال .

— بۇ… بۇ… ئوبۇلھەسەننىڭ نېمە قىلغىنى ؟

— ئۇنىڭ دېيىشىچە ، ئەڭ ناچارلىرىنى ئاۋۋال بىر تەرەپ قىلىدىغان قائىدە باركەن…

— شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ، سەن دېگەن تەجرىبىسىز ، يېڭى سەيگۈيۈەن تۇرساڭ … — ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئاچچىقىنىڭ

كەلگەنلىكى چىرايىدىن بىلىندى، — بەلكىم ئوبۇلھەسەن: «ناچار-لىرىنى كۆزدىن يوقىتىپ، خاتىرجەم بولاي» دېگەندۇ، يەنە بىر پەرەز، ساڭا تولۇق كۆڭۈل توختىتالمىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن.
— نېمە، ماڭا ئىشەنمىگەنمىدۇ؟
— ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ. چۈنكى، نۇرغۇن ئادەمنى بېقىۋاتقاندىكىن، ھەرخىل ئەنسىرەشلەردىن خالىي بولالمىقى تەس، — ھاجىم ئاچچىققىنە كۈلۈپ قويدى، — ھەي، ئۈچىنچى دەرىجىنىڭ ئۈچىنچىسى دېگىنىڭ نەچچە پۇللۇق قاق ئۇ؟
— بىر كىلوسى 80 ـ 85 تىيىنلىق قاق، كىرا پۇلىنى قاتقاندا بىر سوم بولىدۇ.
— ئوبۇلھەسەن قانچىدىن بەلگىلەپ بەردى؟
— بىر سومدىن، ئەگەر بازاردا قاق جىق بولسا، 90 ـ 95 تىيىندىن بولسىمۇ مەيلى، دېدى.
— مەن ساڭا دەپ قوياي، «مىنى قۇتراتتى» دەپ ئويلىساڭمۇ مەيلى، — ھاجىمنىڭ تەلەپپۇزى جىددىي ئىدى، — ھازىر دېگەن ئىسلاھات، تاۋار ئىگىلىكى دەۋرى، ھەركىم ئۆز ئىقتىدارىنىڭ مېغىزىنى چېقىپ، ئىگىلىك تىكلەيدىغان پۇرسەت. ھېلىقى 60 ـ 70 تىيىندىن ساتساڭمۇ مەيلى دېگەن 22 توننا قاقنى بىر سوم 52 تىيىندىن سېتىپ ھەممە پۇلنى بېرىۋەتتىڭ، ئاز بولغاندىمۇ 20 مىڭ سوم پۇلنىڭ كۆزىگە ياغاچ تىقتىڭ. ھازىر ئوبۇلھەسەن 100 دىن ئارتۇق يانچۇق ئۇنئالغۇسىدىن، 22 توننا قاقتىن، ئىككىمىز بىللە ئالغان 80 مىڭ سوملۇق مالدىن قانچىلىك پايدا ئالغىنىنى خۇدادىن باشقا بىر ئۆزى بىلىدۇ.
— ماڭا مۇكاپات دەپ 5 مىڭ سوم بېرىۋىدى، ئالمىسام، كېيىن ئانامغا بېرىپ قويۇپتۇ...
— ئاران 5 مىڭ سومما؟ كۆردۈڭمۇ، ھەممە ئادەمنىڭ قولى ئۆزىگە ئېگىلىدۇ. شۇڭا، ئامىتىڭ كېلىپ قېلىپ پايدا ـ كۆنەم بولۇپ قالغۇدەك بولسا، دەرھال بانكىغا قوي. ئوبۇلھەسەن 90 ـ 95 تىيىن دېگەنىكەن، ئەڭ تۆۋەن 90 تىيىننى ئۆلچەم قىلىپ پۇل

ئۆتكۈز ، قالغىنى ھەقلىق ھالدا سىزنىڭ بولىدۇ ، ئۇقتۇڭمۇ ؟
— ئۇقتۇم...
— ئاڭلىشىمچە ، دېھقانلاردىن قاقنى 50 تىيىندىن 70 تىيىنغىچە ئالىدىكەن . ئۈرۈمچىدە ئالدىنى ئىككى سوم ئون تىيىندىن ، تۆۋىنى بىر سومغىچە ساتىدىكەن . ئويلاپ باقە ، مىڭ تونىا قاقتىا ئاز بولغاندە 800مىڭ ياكى بىر مىليون پۇل قالىدۇ ، بۇ پۇللار ئوبۇلھەسەننىڭ ھېسابىدا بولىدۇ ، ھەرگىز ئىككى ـ ئۈچ يۈز سوم مائاش ئېلىۋاتقان خادىملىرىنىڭ ئىش ھەققى ئۆسۈپ قالمايدۇ . مانا سىزنىڭ قىممىتىڭ ئىقتىدارىڭدا ، ئىقتىدارىڭ قىممەت يارىتىشتا . شۇڭا ، ئۇلار ساڭا ئامراق .
غايەت زور يىلاندەك تولغىنىپ كېلىۋاتقان ماشىنىلار پەيدىنپەي پەسلەۋاتقان داۋاندىن خۇددى غالتەكتەك غىلدىرلاپ ، توخسۇن تەرەپكە ئۈزاپ كەتتى . ھەرە چىشىدەك ئارغىبۇلاق تاغ چوققىلىرى ئولتۇرۇپ كەتكەن قۇياش نۇرىدا بىنەپشە رەڭ تاۋلىنىپ تۇرسىمۇ ، يانباغرى ، قاپتاللار ، چوڭقۇر ھاڭلار ، ئېدىر ـ جىلغىلار سۆسۈن رەڭ سايىلەر بىلەن قاپلانغانىدى .
توخسۇن خەلق مېھمانسارىيىنىڭ سېمونتلانغان كەڭ ھويلىسىدا ماشىنىلار بىر رەت تىزىلىپ تۇراتتى . خىلمۇخىل تاماق ۋە قورۇمىلار بىلەن كۈتۈۋېلىنىدىغان شوپۇرلار مېھمانساراي ئاشخانىسىنىڭ زالىدا تاماكا چېكىشىپ ، قارت ئوينىشىپ ئارام ئالماقتا ئىدى . قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى باشلاپ ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى ھەم قولىدىكى قەغەزگە قاراپ ئەتىكى ئورۇنلاشتۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويدى :
— ھۆرمەتلىك شوپۇر ئاكىلار ، ئۇستاملار ، جاپا تارتىڭلار ، — قەدىردان ھەممىگە تەكشى قاراپ قويدى ، — ئەتە چۈشكىچە ئۈرۈمچىگە كىرىمىز . 6 ـ كالون ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمى بىلەن تۈزگەن توختامىمىزدىن خەۋىرىڭلار بولۇشى مۇمكىن . ئۈرۈمچىگە بارغاندىن كېيىن ئۈچ كۈنگىچە مال ماشىنىدىن چۈشۈرۈلمەيدۇ . ياتاق ، تاماقتا مەن ئىگە بولىمەن . ئۈچ كۈن ئىچىدە

باسىدىغان يوك ئورنىنى قىلالىساڭلار ، تۆتىنچى كونى مېنىڭ مې-لىمنى چوشورۇۋېتىشكە ھەقلىقسىلەر . ئورۇمچىگە بارغاندىن كې-يىن ھەممىمىز «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا چوشىمىز ، تاماق ۋە ياتىقىمىز شۇ يەردە بولىدۇ .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىم تەرجىمە قىلىپ بولغۇچە يېنىدا قاراپ تۇردى . ئاندىن ئۇلار ئارام ئېلىش ئۇچۇن ياتاقلىرىغا كىرىپ كەتتى . لېكىن ، مالنى مېۋە - چېۋە توپ سېتىش شىركەتلىرىدىكى مەخسۇس لەمپىلىك مال چوشورۇش سەينالىرىغا ئاپارمىغانلىقىدىن ھەيران بولغان ياقۇپ ھاجىم ئويلىنىپ قالدى . تېخى شوپۇرلارنىڭ ياتاق ، تاماق چىقىملىرىنى كۆتۈرۈشىنىڭ ئۆزىلا ئوشۇقچە ئىدى . شۇڭا ، ئەتىسى يولغا چىققاندا ، بۇ سىرنى ئاتايىتەن چۇقچىلاپ بېقىشۇىدى ، قەدىردان غەرەزسىزلا كۇلۇۋەتتى :

— بۇ ئىشىنى سورايدۇ ، دەپ ئويلىمىغان ئىدىم ، دېگەندەكلا بولدى ، — دېدى قەدىردان ، — ئىككى نۆۋەت قاق سېتىش جەريا-نىدا بەزى ئىشلارنى بىلىپ قالدىم . شۇڭا ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى مۇشۇ ئۇسۇلنى قوللاندىم…

ئورۇمچىدە ئەڭ چوڭ مېۋە - چېۋە سودىسى بولىدىغان تۆت ئورۇن بولۇپ ، «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى» ، «قو-ڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى» ، «داخىيەن مېۋە - چېۋە شىر-كىتى» ، «مۇسۇلمانلار شىركىتى» قاتارلىقلار ئىدى . بۇ توپ سېتىش بازارلىرىغا شىنجاڭنىڭ ، بولۇپمۇ جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن مال كىرەتتى . مال بىلەن تەڭ ، قاقچىلار ، مېۋە - چېۋە تىجارەتچىلىرى ، ھايانكەشلەر ، دەللاللار مىغىلداپ كېتەتتى . ئۇلار گەرچە مەنپەئەت كويىدا بىر - بىرىگە كۇشەندە بولسىمۇ ، بەزى ھاللاردا بىرلىشىۋالاتتى . «ھەي ، پالانىنىڭ مېلى كۆپ ، ھەممىمىز مۇنچە پۇلدىن يۇقىرى ئۆرلىمەيلى ، بىر نەچچە كۈن ساقلاپ ئاخىر ياۋاشلايدۇ…» دەپ ، كۆپ مالنى ئىسكەنجىسى-گە ئالسا ، بەزىلىرى : «مېلىڭ ئازكەن ، ئۇچ - تۆت ۋاگونغا توشمايدىكەن (بىر ۋاگون 60 توننا) ، شۇڭا ئادەتتىكى باھادا

ئالىمەن » دەپ ، ئازلىقىنى باھانە قىلاتتى . شۇڭا ، قەدىردان كۆپ دەپ خام كېكىرىدىغان ، ئاز دەپ ئاچ كېكىرىدىغان سودىگەر دەللال-لارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاش ئۈچۈن ، تۆت بازاردىكى ئۈستى سۇلياۋ لەمپىلىك مال چۈشۈرۈش سەينالىرىغا چۈشۈرمىگەنىدى . ئۇ سوم-كىدىكى ئەۋرىشكىنى كۆرسىتىپ ، قانچىلىك لازىم بولسا ، شۇنچى-لىك چىقىرىپ بېرىدىغانلىقىنى دەيتتى . ئازغا ئازچە ، كۆپكە كۆپچە ۋەدە قىلاتتى .

— ۋاي - ۋاي ، نېمىدېگەن قاقۋاش سەن ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بېشىنى ئېغىتىپ ، — لېكىن ، شوپۇرلار يۈك بېسىپ قايتىپ كېتىمىز دېسە قانداق قىلىسەن ؟

— بۇ توغرۇلۇق سۆزلەشتۇقتۇ . ئۇلار ئۈچ كۇنگىچە يۈك تاپالىسا ، تۆتىنچى كۈنى مېنىڭ مېلىمنى چۈشۈرۈۋەتسە بولىدۇ . بىراق ، ئۈچ كۈنگىچە مەن ئۇلارنىڭ ياتاق ، تامىقىنى كۆتۈرىمەن . ئۇ چاغقىچە مالنى بىر تەرەپ قىلىشقا كۆزۈم يېتىدۇ . سىزمۇ شۇنىڭ ئىچىدە .

— ۋاي قاغدالما ، ۋاي قاغدالما... ئاناڭنىڭ قورسىقىدىلا قېرىپ كېتىپتىكەنسەن...

— سىز دەپ بېقىڭا ، ياقۇپكا ، — دېدى قەدىردان ، — ئەگەر مالنى مەن مۇشۇ تۆت بازارنىڭ بىرىگە چۈشۈرگىنىمدە ، ئاشۇ بازاردىن بىرەر خېرىدار ياكى شۇ شىركەتكە ئۆتكۈزەلىسەمغۇ تەلەي-يىم ، ئۇنداق بولماي ئەۋرىشكە كۆرسىتىش ئارقىلىق باشقا يەرگە ساتسام ، يۈگۈرۈپ يۈرۈپ 30 ماشىنا تېپىشىم ، مال باسىدىغانغا بىر قانچە ئادەم ياللىشىم كېرەك... ئۇنىڭغا قانچىلىك پۇل كېتەر ؟

— توغرا ، بۇ تەرىپىمۇ بار .

— ئىشىنىمەنكى ، ئۈچ كۈنگىچە بىر تەرەپ قىلىمەن ، قىلال-مىسام پېشانەمدىن كۆرۈپ ، قايىنام بازارنىڭ ئوتتۇرىسىغا تۆكى-مەن ، قاچان سېتىلسا شۇ چاغقىچە ئەسنەپ يۈرىدىغان گەپ .

— ئۇنداقمۇ بولماس ، خۇدايىم ئاق يول بېرەر...

— مەن ئۈرۈمچىگە كىرىپلا تۆت بازارنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈ-

رىمەن . شوپۇرلارنىڭ تۇرمۇشى سىزگە قالدى ، تۇزۇم بۇرۇنقىدەك ، ياتاق ، تامىقى 40 سومدىن ئاشمىسۇن ، تالون ئېلىشنى ئۇنتۇماڭ .

— ھازىرقى ۋاقىتتا مۇشۇ 40 سوم يەنىلا كۆپ ، ئويلاپ باق ، بىر تەخسە لەڭمەن ئۈچ سوم تۇرسا...

— بىر نەچچە كۈنلۈككە بولىدۇ . كىم بىلىدۇ ، بۈگۈن كەچكىچە بىر تەرەپ قىلىنىۋېتەمدىم تېخى .

ماشىنىلار ئارقا ــ ئارقىدىن تىزىلىپ ، ئۈچتاشقا كېلىشى ، قەدىردان قارا سومكىسىدىن پۇل ئېلىپ ياقۇپ ھاجىمنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ــ دە ، ئىككى كۈنلۈك راسخوت ، دەپ قويۇپلا ماشىنىدىن چۈشتى ، ئاندىن تاكسى ياللاپ «غەربىي دىيار مېۋە ــ چېۋە شىركىتى»گە يۈرۈپ كەتتى . بۇ يەردىكى مالىمانىنى كۆرگەن قەدىرداننىڭ ئىچى سىقىلدى . قالايمىقان تىزىلىپ كەتكەن ماشىنىلار ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىلغان ھەرخىل تاغارلار ، يەرلەردە چېچىلىپ ، دەسسىلىپ كەتكەن گۇلە ــ قاقلار ، ماشىنىلارنىڭ ئارىلىقلىرى ۋە ئۈستىلىرىدە گۇلە ــ قاق ئەۋرىشكىسىنى كۆرۈپ ، نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىشىۋاتقان قاقچىلار ، ھايانكەشلەر ، قاق سودىگەرلىرى توپ ــ توپ يۈرۈشەتتى . سۈلياۋ لەمپىلىك سەينا نەچچە قورۇدەك چوڭ بولسىمۇ ، پۇت باسقۇدەك يەر قالمىغانىدى . ھەر بىر ۋىلايەت ، ناھىيە ، يېزىلاردىن ئېلىپ كەلگەن قاقلار خۇددى پوتەيدەك ئېگىز دۆۋىلەنگەن ، ئىگىلىرىنىڭ بېشى چۈشكەن ھالدا ، بەزىلىرى تاماكا چېكىپ ، بەزىلىرى گازىر چېقىپ ، تېخى توپلىشىپ قارت ئويناۋاتقانلىرىمۇ كۆپ ئىدى . قەدىردان بەزى دېھقانلارنى كۆرۈپ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى . ئۇلار : «قاقچىلىق بىلەن بېيىغىلى بولىدىكەن» دەپ ، ئۆزى تۇرۇشلۇق كەنت ــ يېزىلاردىن قاق سېتىۋېلىپ ، زور ئۈمىدتە كىرا قىلىپ ئېلىپ كەلسە ، ھايانكەشلەر مەسخىرە قىلغاندەك ، ئالغان باھاسىدىن بىر ھەسسە تۆۋەن سوراپ ، ئۇلارنىڭ روھىنى چۈشۈرۈۋەتكەنىدى . شىركەت ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمىدىن بىرەرى خۇشال چىققان ھامان ، بىچارە قاق ئىگىلىرى يۈگۈرۈپ

كەلگىنىچە ئۇنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ ، سوئال ـ سوراقنى ياغدۇر-
ۋېتەتتى :
— قانچىلىك ئالدى ؟
— نەچچىنچى دەرىجە قاقتى ؟
— كىلوسى قانچىدىن بولدى ؟
— نېمە شۇڭغۇتقانىدىڭ ؟
قەدىردان بۇ بازاردىن ئۈمىدسىزلىك بىلەن قايتىپ ، «قوڭۇر-
تاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»گە باردى . بۇ يەردىكى ئەھۋال تېخىمۇ
ئېغىر ئىدى . بىراق ، ھايۋان ئۆلسە ، قۇرتلار بەزمە ـ مەشرەپكە
چۈشكەندەك ، ھايانكەش ، ئېلىپ ـ ساتارلار قۇتراپ كەتكەن بو-
لۇپ ، تەرەپ ـ تەرەپتە : «يامغۇر بىرلا ياغسا ، مېلىڭ نەم تارتىپ
ئوغۇت بولىدۇ» ، «ھەي ، ئىسسىقىدا بېرىۋەت ، كېيىن چوقاڭنى
چىشلىسەڭ قاتتىق ، قوڭاڭنى چىشلىسەڭ سېسىق بولۇپ قالمى-
سۇن يەنە» دەيتتى ... تېخى : «ھەي ، ئەمىسە مەن كەتتىم ،
ئارقامدىن ۋارقىرىساڭ ئوسۇرۇپمۇ قويمايمەن جۇمۇ» دەپ قورقاق
سالىدىغانلارمۇ بار ئىدى . قەدىردان بىر تاغار قاقتا ئولتۇرۇپ ،
قۇرۇق نان غاجىلاۋاتقان چار ساقال دېھقاننىڭ قېشىغا كەلدى :
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، تاغا ، سىلى نەدىن ؟
— كۇچادىن ، بالام ، كۇچادىن . ئېتىم سەدىللاخۇن ...
— سىلىنىڭمۇ گۈلە ـ قاقمۇ ؟
— 60 تونىنا مونەك ، 120 تونىنا گۈلە ـ قاق...
— قانداق ، خېرىدار كېلىۋاتامدۇ ؟
— ھەممىسى ھايانكەشلەر ، كىلوسىنى 45 تىيىن ، 50 تىيىن
قىلىۋاتىدۇ . كىرا ھەققى ، 17 كۈنلۈك چىقىم زىيان بولسىمۇ
مەيلىتتى ، ئىزىغا چىقسىلا بېرىۋېتەتتىم . مەيلىلا دەي دېسەم ،
مەنمۇ بۇ قاقنى يېزىلىق ھۆكۈمەت ئامبىرىدىن ھۆددىگە ئالغان ،
كۆتۈرۈپ قويغۇسىز قەرزگە بوغۇلۇپ قالىمەن ، ئەمما قاق سەر-
خىل ، قېنى يەپ باقسىلا ، بالام ، — چارساقال يانچۇقىدىن بىر
ئۈچ گۈلە ـ قاقنى قەدىرداننىڭ ئالىقىنىغا تۆكتى ، — غىلتاڭ

يېمىش ئۆرۈك دېسىلە، تېخى تاتلىق مېغىز...

— ئەمى بولىدىكەن، — دېدى قەدىردان بىر تال گۈلە - قاقنى پۈۋلەپ ئاغزىغا سېلىپ، — نەچچە پۇلدىن ئۆتكۈزۈۋالغان؟

— بىر خۇداغا ئىشەنسىلە، چىمپىشىق گۈلە - قاقنى يەتتە موچەندىن، مونەكىنى توققۇز موچەندىن...

— شىركەتتىن ئالمىدىمۇ؟

— نەدىكىنى، كىرگەنلەرنىڭ ھەممىسى بۇرنىغا قولىنى تىقىپ چىقىۋاتىدۇ. بەزىلەر بىرەر يارتا گۆش، بىر - ئىككى ساندۇق ئالما، نەشپۈت دېگەندەك نەرسىلەرنى گېلىغا ئۇرۇپ باقتى. بىراق، ئۇ نىملەر ھۆندىگە سۆندە بولمىدى.

— مارالبېشىلىق كىرىم دوقا، — دېدى ئۇدۇلدىكى تاغارلارنى ساقلاۋاتقان ئاپئاق ساقال بىر كوماك بوۋاي، — شىركەت خوجايىنىغا پۇتۇن بىر قوي گۆشىنى تاغارغا تىقىپلا ئەكىرىپتىكەن، ئۇ خاڭسۇ: «ئامبار توشۇپ كەتتى، ئىچكىرىدىن قاق سودىگەرلىرى كەلمەيۋاتىدۇ، شۇنداق بولسىمۇ 10 تۇننا قېقىڭنى ئېلىپ قوياي» دەپتۇ...

— ئۇنچىلىك نەرسىلەر چىشىنىڭ كاسىمىرىغا كىرىپ كېتىدۇ، — دېدى چارساقال نان ئۇۋاقلىرىنى كاپ ئېتىۋېتىپ، — ئاڭلىساق ئۇلار تۆۋدىنى ئۇچ - تۆت مىڭ، بولمىسا بەش - ئالتە مىڭ تەمە قىلىدۇ، دېيىشىدۇ. ئۇنچىلىك پۇل نېمىش قىلىسۇن. تېخى پۇلنى ئېلىپ بولۇپ: «سېنى نەدە كۆردۇم» دېسە دەۋېرىدۇ ... مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن ...

— سەدىللاكا، ھايانكەشلەرگە ساتمىسىلا، — دېدى قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ، — مېنىڭ قاق سودىگىرى تونۇشۇم بار، ئۇ بۇگۈن - ئەتە كېلىپ قالىدۇ، شۇنىڭغا ئىزىغا بولسىمۇ ساتقۇزۇپ بېرەي.

— بولىدۇ، بالام، بولىدۇ. 17 كۈن ساقلاپتىمەن، بىر - ئىككى كۈن دېگەننىڭ يېنىشى يوق. ئەمسە كۆڭلۈمنى توق تۇتۇپ، ئۆزلىرىگە ساقلاي.

قەدىردان چوڭ كوچىغا چىقىپلا كۆنگە قارىدى . ئۇ سائەتنىڭ ئىككى بولۇپ قالغانلىقىنى مۆلچەرلىدى ، بىراق «مۇسۇلمانلار شىركىتى» مېۋە - چېۋە توپ سېتىش بازىرىغا بېرىشتىن يالتايدى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە «داخىيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەن كەلگەنىدى . بۇلتۇر جاپپار ھاجىم بىلەن بىرگە بارغاندا ، ياڭ خوجايىن باشمالتىقىنى چىقىرىپ ، قەدىردانىنى «خاۋ···» دەپ ماختىغانىدى . قېنى بۇ قېتىم ئۇ «خاۋ» دەمدۇ ياكى «بۇخاۋ» دەمدۇ ، ئەلۋەتتە سىناپ باقسا بىلىدۇ - دە .

قەدىردان تاكسى يالالاپ داخىيەنگە يۈرۈپ كەتتى . ئۇ ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، كۆزىنى يۇمغىنىچە بايىقى چار ساقال سەدىللاخۇننى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . راست ، دېھقانلار ئادەتتىكى قاقچىلار ، بىرەر يارتا گۆش ياكى بىرەر - ئىككى ساندۇق ئالما ، نەشپۈتنى چوڭ بىلىشىدۇ . لېكىن ، ھازىر ئۈنچىلىك نەرسىلەر خوجايىنلارنىڭ پىستە كۆچۈكلىرىنىمۇ خۇش قىلالمايدۇ . پۈتۈن بىر قوينىڭ گۆشىنى قايتۇرۇۋېتىشكە كۆزى قىيمىغان ھېلىقى باشلىقمۇ ئىنجىقلاپ يۈرۈپ ، ئارانلا 10 تونىنا گۆلە - قاقنى ئاپتۇ . ئۇلار تۆۋىنى ئۈچ - تۆت مىڭ ، بولمىسا بەش - ئالتە مىڭ ، ھەتتا ئۈنىڭدىنمۇ يۇقىرىسىغا تەمە قىلىۋاتقان يەردە ، بىر يارتا گۆش ، شالتاق - شۇپىلا نېمىگە دال بولاتتى . بۇ قېتىم قەدىردانىڭ ئەكەلگىنى ئاز مال ئەمەس . ناۋادا ، بىر كىلو قاقا ئون تىيىن قېتىلغان تەقدىردىمۇ ، 300 تونىنا مالدا 30 مىڭ سوم قېپقالىدۇ ··· مۇشۇ پىرسەنت بويىچە 20 تىيىن ، 30 تىيىن ئوشۇق سېتىلغاندا ، ئەسلىي باھادىن 60 مىڭ ، 90 مىڭ ئارتۇق پۇل بولىدۇ . ئەلۋەتتە ، بۇنىڭدا يەمچۈكنى قانچە چوڭ تاشلىغانسېرى ، بېلىقنىڭ يوغىنى قارماققا ئىلىنىدىغان گەپ···

قەدىردان خۇددى بۇرگە چېقىۋالغاندەك ، شارتتىدە تىكلىنىپ ئولتۇردى ، كاللىسىدىن نېمىدۇر كەچتى بولغاي ، دەرھال سومكىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، سوت قەغەزگە ئورالغان پۇلنى ساناشقا باشلىدى . سومكىدا ئوبۇلھەسەن بەرگەن 20 مىڭ سومىدىن

پارچە ـ پۇراتلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا 14 مىڭ سوم بار ئىدى . ئەتىگەن ھاجىمغا ئىككى كۆنلۈك راسخوت دەپ 1 مىڭ 500 سوم بەردى . شۇنىڭغا قارىغاندا ،4 مىڭ 500 سوم تۈگەپتۇ ... ئوبۇلھەسەن : «گۆلە ـ قاق سېتىلماي ئۇزۇن يېتىپ قالساڭ ، ياتاق ، ئامبار ۋە تاماق پۇلۇڭ » دەپ پۇلنى ئارتۇقراق بەرگىنىمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بوپتۇ...

قەدىردان 10 مىڭ سوم پۇلنى رەتلىك قىلىپ ، ئاق سۈت قەغەزگە چىرايلىق قىلىپ يۆگىدى ، ئاندىن ئۈستىگە ماي قەلەم بىلەن «10» رەقەمنى يوغان قىلىپ يېزىپ ، چېكىتتىن كېيىن ئۈچ نۆلنى قاتىرىسىغا قويدى ، ئاندىن سومكىسىغا قايتىدىن سالدى ـ دە : «قېنى بىر سىناپ باقاي ، قىمارۋازنىڭ ئوشۇقىدەك يا چىككا بولىمەن ، يا پۈككا... » دەپ شىۋىرلىدى .

ماشىنا ئۈرۈمچى شەھەردىن چىققاندىن كېيىن ، مىلتىقتىن ئاتقان ئوقتەك ئۈچتى ، چۈنكى بۇ يوللاردا شەھەرنىڭكىدەك ماشىنا قىستاڭچىلىقى يوق ئىدى . قەدىردان كۆزىنى يۇمۇپ ئولتۇرغان بولسىمۇ ، پىكىر ـ خىيالى ياڭ مىڭسەن خوجايىنىنىڭ «سوۋغات» نى قوبۇل قىلىش ـ قىلماسلىقىدا قالدى . ئەگەر ئۇ 10 مىڭ سومنى ئالدىمۇ ، ئۇمىد قەدىرداننىڭ ئويلىغىنىدىنمۇ ھەسسىلەپ يۇقىرى بولاتتى . ناۋادا ياڭ خوجايىن قەدىردانىنى : «كىچىك بالا دېگەننىڭ ئاغزى بىلەن قوڭىنىڭ پەرقى يوق ، كوچا ـ كويلاردا ماختىنىپ سېسىتىدۇ... » دەپ كۆڭۈل توختىتالماي قالدىمۇ ، قە-دىردان تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ ئېغىر دىشۋارچىلىق ئۇنى كۈتۈپ تۇرىدۇ ... قېنى ، ئىلاج بار تۆكنى يېتىشىغا سىلاپ ، يولۋاسنىڭ مۇگدىكىنى يېشىۋەتمەي ، «توكۇر كالا» ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەر-گەن تۈلكىدەك ، سىلىق ـ سىپايە بولۇپ باقسا ، بىر گەپ بولۇپ قالار...

قەدىردان ماشىنا ئەينىكىدىن بىر ـ بىرىگە گىرەلىشىپ كەت-كەن تۆمۈر يول لىنىيىلىرىنى كۆرۈپ ، پويىز ئالمىشىدىغان ئاچال-غا كېلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى ، دېگەندەك تاكسى ھايال

بولمايلا داخىيەننىڭ بىنالار زىچ جايلاشقان تۆت كوچا ئېغىزىدىن ئۆتۈشى ، شوپۇر : «نەگە بارىسەن ؟» دەپ سورىدى . قەدىردان ئاغزىغا ئوبدانلا ئۆزلىشىپ قالغان «داخىيەن گوپىن گۇڭسى»[1] دېگەن سۆزنى دانىمۇ دانە قىلىپ دېيىشى ، شوپۇر كۈلۈۋەتتى ھەم ماشىنىنى يۈرۈشمە تۆمۈر دەرۋازا ئالدىدا توختاتتى .

قەدىردان شوپۇرنى رازى قىلىپ ، «شي شي»[2] دېدى ـ دە ، دەرۋازىغا ئەمدىلا قەدەم ئېلىشى ، ياندىكى قاراۋۇل ئۆيىدىن ھەربىي بەلگىلىرى يوق يېشىل كىيىملىك بىر قېرى چىقىپ ئۇنى توستى . قەدىردان ئۇنىڭ جىقلا گەپلىرىنى ئۇقالماي ، سومكىسىدىن بىر ئۈچ گۈلە ـ قاقنى ئېلىپ : «ياڭ جىڭلى… ياڭ جىڭلى…» دەۋەردى . شۇ ئەسنادا ئۇدۇلدىكى بىنادىن چىققان ئوتتۇرا ياشلىق بىر خەنزۇ : «ئۇنى قويۇۋېتىڭ» دەپ ۋارقىرىشى ، قەدىردان خۇ-شاللىقىدا : «ئاشۇ شۇ… نەق شۇ» دەپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە يۈگۈرۈپ بېرىپ ياڭ مىڭسەن بىلەن كۆرۈشتى .

— ياڭ خوجايىن ، مېنى تونۇۋاپسىز ـ ھە ؟مېنىڭ ئىسمىم قەدىردان ئەمەسمۇ ، — قەدىردان ھاياجانلانغانىدى .

— ھەي ، مەن سىنى تونۇڭمىسا… سەن كىچىك بالاڭ : «ياڭ جىڭلى» دېگەڭ تۇسا ، مەن شۇ چاكىردى ، — ياڭ مىڭسەن ئىككى يىلنىڭ ئالدىدىكىدەكلا ، ئۇيغۇرچىنى تەستە يامىداپ سۆزلەيتتى ، — سەڭدە گەپ بوسا ، مەندە ئىشخانا كىر…

ياڭ مىڭسەن قەدىردانىنى ئىشخانىسىغا ئېلىپ كىرىپ ، سافاغا تەكلىپ قىلدى ، ئاندىن ئىستاكاندا قايناق سۇ ئېلىپ كەلدى . قەدىردان ئۇسسۇغان بولسىمۇ ، قايناق سۇغا قاراپمۇ قويماي ، ئىك-كى يىل ئالدىدا بىر سەيگۈيۈەن بىلەن توختاملاشقىلى كەلگەنلىكى ، لېكىن ياڭ مىڭسەننىڭ قاق ، مونەك ، قارا ئۆرۈكنىڭ ئەۋرىشكى-سىنى كۆرمەي تۇرۇپ توختاملاشقىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېيتقانلى-قىغا قەدەر تەپسىلىي سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، ياڭ مىڭسەننىڭ

① داخىيەن گوپىن گۇڭسى — داخىيەن مېۋە ـ چېۋە شىركىتى .
② شي شي — رەھمەت .

چىرايى ۋىللىدە ئېچىلىپ، كۈلۈپ كەتتى.

— دۈي، دۈي،[1] «تاغادا تاش بامۇ، تۆپا بامۇ... ھە شۇ كوينىڭ تېزەك بامۇ... كۆمەسە كاڭداك سودا بولدىمۇ شۇ، دېگەڭ ئاشۇ گەپ مەن ئۇنۇتمىسا شۇ...

— مانا، مانا، يادىڭىزدا باركەنغۇ، — قەدىردان ياڭ مىڭسەننىڭ ئورۇق، ئېگىز سىياقىغا، سول تەرەپتىكى ئۇزۇن چېچىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ يېپىۋالغان ئايپاڭ بېشىغا قاراپ قويدى، — ياڭ خوجايىن، سەمرىپ قاپسىز - ھە؟

— شۇندامۇ؟ — ئۇ كۈلۈپ كەتتى، — مەن ئۆزى شۇ بىلمەيدۇ... ھە بالاڭزا، نېمىشكا كەلدى شۇ... دېسوڭ...

— مەن خوتەندىن گۈلە - قاق ئەكەلگەن، شۇڭا سىزنى ئىزدەپ كېلىشىم.

— «ياڭ پىن»[2] بوسا ئاسۇڭ...

قەدىردان سومكىدىن ئىككى ئوچۇم كەلگۈدەك گۈلە — قاقنى ئېلىپ ئۈستەلگە تۆكۈپ قويدى. ياڭ مىڭسەن بىر ھازا قاراپ كېتىپ، قەدىردانغا تىكىلدى:

— كانچە دۈن[3] ئەكەلدى شۇ؟

— 300 توننا.

— ئوھۇي، ئوزۇڭ ياغۇز ئەكەلدى شۇ؟

— شۇنداق.

— كاك بولىدۇ شۇ... ئۈچىنچى دەرىجەنىڭ ئۈچىنچى سورتى بوسۇڭ، كاڭداك؟

— بوپتۇ، سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك بولسۇن، — قەدىردانىنىڭ خۇشاللىقى يۈزىگە تەپتى، — ئەمىسە، باھاسىنى قويۇپ ئامبارغا خەت قىلىپ بېرەمسىز؟

ياڭ مىڭسەن دىمىققاندەك بولۇپ، دېرىزە ھەم دېرىزە پەردىلى-

---

① دۈي - دۈي — توغرا - توغرا.
② ياڭ پىن — ئەۋرىشكە.
③ دۈن — توننا.

رىگە قارىدى . شۇ ئەسنادا ، كۆزلىرى غىل ـ پاللاپ ، قەدىردانىنىڭ قۇچىقىدىكى قارا سومكا ئۇستىدە ئوينىدى ... ئۇ قەدىردانىنىڭ ھېچ ئىپادىسىز سىياقىغا قاراپ ، ئامبارنىڭ بوش ئەمەسلىكى ، يىغىلغان قۇرۇق مېۋە ـ چېۋىنى كۇلىغا يۆتكىمىگەنلىكى ، قاچانكى ئىچكى-رىدىن قاق سودىگەرلىرى كېلىپ ، ئامبارلار بىكارلانسا ئالىدىغان-لىقىنى ئېيتىپ ، تاماكىسىنى چەككىنىچە يەردىن ئۇستۇن قارىماي تۇرۇۋالدى . بايىقى چىرايلىق گەپلەرنىڭ ، ئىللىق چىرايلارنىڭ بىردىنلا سوغۇق تەلەتكە ئايلانغانلىقىنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردان سومكىدىن ئاق بولاقنى ئېلىپ : «ئوبدانراق كۆرۈۋال» دېگەندەك ، «10.000 » دېگەن ساننى ئۇنىڭغا قارىتىپ ، ئۇستەلگە قويۇپ قوي-دى . شۇنداقلا : «بۇ مېنىڭ كۆڭلۈم» دېگەننى قوشۇپ قويۇشنى ئۇنتۇمىدى . ئاق بولاق ئۇستىگە ، ياق ، راست گەپنى قىلغاندا ، «10.000 » دېگەن سانغا لاپپىدە قارىغان ياڭ خوجايىنىنىڭ ئىچىدىن ئېتىلىپ چىققان خۇشاللىق شۇ ھامان تېشىغا تېپىپ ، يۈز ـ بويۇنلىرى خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزىرىپ كەتتى . ئۇ بۇ چاغقىچە ئۇيغۇر قاقچىلىرى ئىچىدىن بۇنداق «كۆڭۈل» قويغانلىرىنى ئۇچ-رىتىپ باقمىغانىدى . ئۇلار بىرەر ـ ئىككى ساندۇق ئالما ، ئۈزۈم ، نەشپۈت ياكى بەش ـ ئون كىلو گۆش كۆتۈرۈپ كىرەتتى... توۋا ، قاقچى دېۋانىلەر باشقىلارنىمۇ ئۆزىدەك دېۋانە كۆرەمدىكىنە ؟ ھازىر جاھان نەدە كېتىۋاتىدۇ ؟ بۇلار نەدە قېلىۋاتىدۇ ؟ ئىچكىرى ئۆلكىدە-لەردە قوش قوللاپ تۇتىدىغان «كۆڭۈل»نى پۇتۇنسۇرۇك بىر پو-يىز ، نەچچە 10 مىڭ تونىلىق پىاراخوت ، ئايروپىلانلار تارتالمايدۇ... ئادەم قارىسا قۇسقۇدەك شاتىراق ئۆرۈك سودىسى بولغاندىن كېيىن بوپتىلا دېسە ، زاڭلىق قىلغاندەك ، ھەر كاتتا سودىگەرلەر چېغىدا بىرەر چىچقاق پاقالانىڭ گۆشى ، بىرنەچچە قۇتا كونسېرۋا ، ناۋات كۆتۈرۈپ كىرىپ ، خۇددى تەيۋەننى ئازاد قىلىپ بەرگەندەك كېرىلىپ ئولتۇرۇپ كېتىشلىرىچۇ تېخى... بەش ـ ئالتە يۈز ، ھەتتا بىرەر مىڭ توننا مېلى بارلارمۇ نومۇس قىلماي ، 1 ـ 2 مىڭ ، ئېشىپ كەتسە 3 ـ 4 مىڭ سوم سېلىنغان كونۋېرتنى

ئالدىڭغا تاشلاپ قويغان ، يا ئۇنى پىرقىرىتىپ يۈزىگە ئاتقىلى بولمىغان . مانا ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان ئادەم مۇنۇ شاكىچىكتەك بولامدۇ ! ۋۇي ، ئەقلىنى چىلىپ ئىچكەن دىۋەڭلەر ، سا پوقى يەۋالغانلار…

— ھەي كادىداڭ ،[①] سەن مېنى بەك ـ بەك خىجىل قىلدىڭ شۇ ، — ياڭ مىڭسەن ئۈستەل تارتمىسىدىن تامغا بېسىلغان توختاملىشىش تالوننى ئالدى ، ئاندىن ئۈستەل ئۈستىدىكى قاقغا يەنە بىر قارىدى ، — كاك ئۇچىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسى بوسۇڭ…

ياڭ مىڭسەن تۇتقۇزۇپ قويغان تالونغا كۆز تاشلاشنى بىئەپ كۆرگەن قەدىردان قارىمايلا قويۇن يانچۇقىغا سالدى . بۇ ئەلۋەتتە ئىككى كىشىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ، بولۇپمۇ قارشى تەرەپنىڭ ئىنشەنچ ـ ھۆرمىتىنى ئاشۇرىدىغان ئۇسۇل ئىدى . ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتىكى بۇ ئىنچىكە مىزانغا سەل قارىمايدىغان ياڭ مىڭسەن ، ئورنىدىن تۇرغان قەدىردانىنىڭ دولىسىغا ئۇردى :

— سەن شۇ تالوڭغا نېمىشكا قارىمايدۇ شۇ ؟

— مەن سىزگە ئىشىنىمەن ، سىز مېنى ھەرگىز كۆيدۈرۈۋەتمەيسىز .

— خاۋ… خاۋ … — ياڭ مىڭسەن باشمالتىقىنى چىقىرىپ ۋارقىرىدى ، — سەن بالاڭزا بوسمۇ ، لاۋخەندەك ناۋزى[②] ياماڭ — ھە ، مالنى كاچاڭ ئۆتكۈزىدۇ ؟

— ئەتە ئەتىگەن ئەكېلىمەن ، ياڭ خوجايىن ، — قەدىردان ئىلتىجا بىلەن قارىدى ، — مېنىڭ بىر قېرى تۇغقىنىم 100 تونىندەك قاق ، 50 تونىندەك مونەكنى «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»گە چۈشۈرۈپتۇ . ئاڭلىسام شىركەت باشلىقى بىلەن كۆڭلىڭىز يېقىنكەن . تېلېفون بېرىپ قويغان بولسىڭىز ، ئۇنىڭغىمۇ كۆڭلۈمنى ئىزھار قىلغان بولسام…

— ھەي ، ماڭىلا ئەكەسۇڭ .

① كادىداڭ — قەدىردان .
② ناۋزى — كاللاڭ ، ئەقلىڭ مەنىسىدە .

— ئەكـەلسەك بـەك ياخشى بولاتـتى ، بەـراق يۆتـكەشكە 15 ـ 16 ماشىنا تاپمىساق بولمايدىكەن .

— ھىم··· بولىدۇ . مەن لۆك داتۇغا تېلېفون بەسۆك···

— رەھمەت ، ياڭ خوجايىن . بۈندىن كېيىن سىزنى يوقلاپ تۇرىمەن ، خوتەندىن سىزگە نېمە لازىم ، ئالغاچ كېلىمەن .

— ھەي··· سەن شۇ··· مەيەنى ، — ياڭ مىڭسەن يۇرىكىنى كۆرسەتتى ، — ئوبدان چۈشەندى ئەمەسمۇ ، يۇر ، مەندە ئۆي كۆرۈۋاسۇك .

قەدىردان ئۆزرە ئېيتماقچى بولدىيۇ ، بۇ ئويىدىن دەرھاللا ياندى . ئۇنىڭ ئۆينى كۆرۈۋېلىشنىڭ زېيىنى يوق ئىدى . بەزىدە كۆزگە چېلىقىپ قالغۇدەك «كۆكۆل» ئېلىپ كەلگەندە ، ئۇدۇللا ئۆيگە بارامدۇ . بەلكىم ياڭ خوجايىنمۇ شۇنى كۆزلەپ ئۆينى كۆرسەتمەكچى بولغاندۇ ؟

ياڭ مىڭسەننىڭ ئۆيى يولنىڭ ئۇ قاسنىقىدىكى بىنانىڭ ئىك-كىنچى قەۋىتىدە ئىدى . تۆمۈر رىشاتكا بىلەن ئىھاتە قىلىنغان ھويلىدا تۇخۇم شەكىللىك بىرقانچە گۈل تەكچىسى بار ئىدى . رىشاتكا ئەتراپىدىمۇ رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلغان ، گۈلخۇمار ھاشا-راتلار ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى . ياڭ خوجايىننىڭ ئۆيىنىڭ تاملىرى كۆپىنچە كۆپ كۆزلۈك ئەينەك ئىشكاپ بولۇپ ، ئىچىگە قەدىمكى زاماننىڭ تۆگە ، ئىككى چاقلىق ھارۋا ، كۆۋرۈكنىڭ مودېللىرى تىزىلغانىدى . ياڭ مىڭسەن خۇشلۇقىدا ، ئۆيگە قاقچى ئۇيغۇر بالىلىرىنىڭ كۆپ كىرىدىغانلىقىنى ، شۇڭا ئۇلارغا تاماق ئېتىدىغان قازان ـ قۇمۇچ ، ساپلىق ، چىنە ـ قاچىلارغىچە ئايرىم ئىكەنلىك-نى سۆزلىدى . ئۇ قەدىردانىنى ئىچكەركى قازناق ئۆيگە ئەكىرىپ كۆرسەتتى . ياڭ مىڭسەن ئايالىنىڭ ئىشتىن كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغانلىقى ، شۇڭا تاماق يەپ كەتمىسە خاپا بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ چىڭ تۇرۇۋالدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان ، خەنزۇ ، ئۇيغۇر شوپۇرلاردىن 30 ئادەم ئۆزىگە ساقلاپ تۇرغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئەدەپ بىلەن ئۆزرە سورىدى .

قەدىردان تۆت كوچا ئاغزىغا چىقىپ تاكسىغا چۈشتى ـ دە ، «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى . ئۇ ئادىتى بويىچە ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، قويۇن ياندۇقىدىكى تالوننى ئالدى ـ دە ، كۆزلىرىگە ئىشىنەلمەي ، يېنىش ـ يېنىشلاپ قاراپ كەتتى . چۈنكى ، تالوندىكى 300 ۋە 1.25 سوم دېگەن رەقەملەر «مېنىڭ راستلىقىمغا ئىشەن» دېگەندەك ، چوڭ ـ چوڭ يېزىلغانىدى .

كۈن ئاللىقاچان ئولتۇرۇپ ، قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . چىرىغىنى يورۇتۇپ كېتىۋاتقان ماشىنا شەھەرگە كىرىش بىلەن سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى ، شۇنداقتىمۇ كەچ سائەت ئونغا يېقىن «شىنجاڭ مېھمانخانىسى » ئالدىغا يېتىپ كەلدى . قەدىردان شوپۇرنىڭ پۇلىنى بېرىۋېتىپ ، مېھمانخانا زالىغا كىرىپ ، نۆۋەتچى خادىمدىن شوپۇرلارنىڭ ياتىقىنى سوراپ بىلىۋالدى ، ئاندىن ئۈچىنچى قەۋەتكە چىقىپ ، ياقۇپ ھاجىمنى تېپىپ ئەھۋالنى دېگەندىن كېيىن ، ئىككىسى ياتاقمۇياتاق كىرىپ ، ئەتە ئەتىگەن ناشتىنى داخىيەندە قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇۋەتتى . ياقۇپ ھاجىم بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئىككى كىشىلىك ئايرىم ياتاقتا بىلەت كەستۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن ، قەدىردان ئىككىسى بىر ياتاقتا يېتىپ قالدى . 300 توننا مالنىڭ سېتىلىش ئەھۋالىنى ئۇققان ياقۇپ ھاجىم قەدىرداننىڭ كىچىك تۇرۇپ قوللانغان ئامال ـ چارىلىرىگە ھەيرانۇ ھەس قالدى ، ئىچىدە ، «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابلىز ئىمىنىنىڭ پۇشايمان قىلغىنى بىكار ئەمەسكەن ، دەپ ئويلىدى . ئەلۋەتتە ، 10 مىڭ سومنى يەمچۈك قىلىپ ، 75 مىڭ سومنى قولغا كەلتۈرۈش ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى .

— ھەي قەدىردان ، ئوبۇلھەسەن 90 ـ 95 تىيىن بولسىمۇ مەيلى ، دېگەندىن كېيىن ، ئەڭ تۆۋەن ئۆلچەم بويىچە پۇل ئەۋەتسەڭ ، ئۆزۈڭگە 170 مىڭ قالىدۇ…

— ياق ، بولمايدۇ . خوتەندە بېكىتكەن بويىچە كىلوسىغا بىر سومدىن 300 مىڭ سومنى ئەۋەتىمەن .

— مۇشۇنداقلا قىلىدىغان بولساڭ ئۆزۈڭ زىيان تارتىسەن .
— نېمىشقا ؟
— «دېگەن باھايىمىزدا ساتىدىكەن» دەپ ، مالنىڭ باھاسىنى بارغانسېرى ئۆرلىتىدۇ .
— قاقنىڭ دەرىجىسى ، پۇلى بېكىتىلگەنىكەن ، ئۇنداق قىلالمايدۇ .
— مېنىڭ ماشىنىدا دېگەنلىرىم بۇياقتىن كىرىپ ، ئۇياقتىن چىقىپ كېتىپتۇ ـ دە...
— مەن دېگەن بىر ئادەم ، كۆڭۈم كېتىپ بارىدۇ ، لېكىن «ياشلار بىناسى» دىكى شۇنچە نۇرغۇن ئادەمنى بېقىش ئانچە ئاسان ئەمەس .
— مۇشۇ تونۇشۇڭ بىلەن روناق تاپالمايسەن .
— ھاجىم سىزدەك بولسا ، مەن ئۆمۈر بويى ھەج قىلمايمەن...

ياقۇپ ھاجىم تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ، شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ پۇل تېپىش مۇددىئاسى بىلەن قەدىردانىنىڭ ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتى . قەدىردانىدا ، پۇل تېپىپ «ياشلار بىناسى» دىن ئىبارەت بىر يەرگە ئۇيۇشقان كوللېكتىپنى قولىدىن يېتىلەپ ، جەننەتكە ئاپارسام ، دەيدىغان بۇنداق ئۇلۇغ مۇددىئالار تېخى يېتىلگەن ئەمەس ، پەقەت ئۇنىڭدا ئىچ ئاغرىتىشلا بار . ئاشۇ 200 ـ 300 سوم مائاش ئېلىۋاتقان ، شۇنىڭدىن ئۆزىگە ئالەمچە شادلىق تېپىپ ، ھاياتقا ، ياشاشقا ئىشەنچ تۇرغۇزۇۋاتقان بىچارىلەر «ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇلۇش» دېگەن ۋەھىمىدىن قۇتۇلسا ، ئېرىنىڭ ياكى ئايالىنىڭ ، شۇنداقلا بالىلىرىنىڭ ئالدىدا چىرايى سارغىيىپ يۈرمىسە ، كېچىلىرى يوشۇرۇن ياش تۆكمىسە ، بەس ، مانا شۇنىڭ ئۆزى جەننەت ھۇزۇرى ! قەدىردان يېرىم يىلدەك ئاشپەز بولۇش جەريانىدا ، بۇنداق ئىشلارنى كۆپ كۆردى ھەم ئاڭلىدى . كېچىلىرى ئويلاپ ئۇيقۇدىن بىدار بولغان چاغلىرىنى ساناپ بېرەلمەيدۇ . ئىشتىن قالدۇرۇلۇپ ، تارام ـ تارام ياش تۆككەنلەرنى ، ئۈمىدسىز-

لىك ، روھسىزلىق ، ئەتىنىڭ ئەندىشىلىرىدىن كۆزلىرىنىڭ خۇنى كېتىپ ، خۇددى مۇردىغا ئوخشاپ قالغانلارنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ يۈرىكى چوغ ئۇستىدىكى جىگەردەك ئۆرتىلىپ كەتتى... شۇڭا ئۇ ئوبۇلھەسەن ئاكام دېسە ئون ئۆلۈپ ، بىر تىرىلىدۇ .

كىچىكلىكمۇ ، بۇ بىزگە قاراڭغۇ ، پۇل تېپىشقا قارىغاندا ، پۇل تېپىش جەريانىدىكى جىددىيلىك ، ئويلىنىش ، ھالال ھىيلە ـ مىكىر ، تەۋەككۇلچىلىك ، قورقۇمسىزلىقلار قەدىردان ئۈچۈن گويا بىر جەڭگاھتەك بىلىنىدۇ . شۇڭا ، تىنىم تاپماي تەرەپ ـ تەرەپكە يۈگۈرىدۇ . مانا ھازىر ياقۇپ ھاجىمنىڭ كۆيۈنۈپ قىلغان نەسىھەت-لىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن سۇنۇق تىيىنغىمۇ ئەرزىمىدى ، ھەتتا ھاجىمنى خاتا ئەيىبلىدى .

— بولدى ئۇخلا ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئېغىر ئۇھ تارتىپ ، — ئەتە قاقلارنى ئۆتكۈزىدىغان گەپ ...

— ھاجىمكا ، قوپال گەپ ئاغزىمدىن چىقىپ كېتىپتۇ ، خاپا بولماڭچۇ ، — قەدىردان دەرھاللا ئۆزىنى سىزىلغانىدى ، — مۇشۇ ئاغزىمنىزە ، كاكىلا لايدا چاپلىشۋەتكۈم كېلىدۇ .

— بولدى ، بولدى ، تولا ئۆزۈڭنى ئەيىبلەۋەرمەي ئۇخلا...

ئەتىسى تاڭ سەھەر يولغا چىققان 30 ماشىنا كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە داخىيەنگە يېتىپ باردى . ئۇلار ئەتىگەنلىك ناشتا قىلى-ۋالغاندىن كېيىن ، ماشىنىلار مېلى بىلەنلا تۈز گىرگە بېسىلدى . مال ئامبارغا چۈشۈرۈلۈپ ، ماشىنا كەينىگە يانغاندا يەنە گىردە تارتىلىپ ، ھەقىقىي مال ئېغىرلىقى بەلگىلەندى . قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم چۈشكىچە ئىشلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، شوپۇرلارنى ئاشخانىدا ئوبدان مېھمان قىلىپ ، تاپان ھەق-قىلىرىنى بېرىپ خوشلاشتى ، ئاندىن ياقۇپ ھاجىمنىڭ «ئازاد» ماركىلىق ماشىنىسىدا شەھەرگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى .

— ياقۇپكا ، بۇنىڭ تېگىشلىكىنى بۇگۈنلا خوتەنگە سېلىۋېتە-لەمسىز ؟ — قەدىردان 375 مىڭ سوملۇق چەكنى ھاجىمغا تۇتقۇز-دى ، — مېنىڭ ئازراق ئىشىم بار ئىدى .

— شۇنچە جىددىيلەشكۈدەك قانداق ئىشتى ئۇ ؟

«قوغۇرتاش مىۋە - چىۋە شىركىتى»دىكى بىر كۈچالىق بوۋايغا ۋەدە قىلىپ قويغاندىم ، مىلىنى ساتالماي ياتقىنىغا 17 كۈن بوپتۇ...

— «سىتىپ بىرىمەن» دەپلا بىر تەرەپ قىلغىلى بولامدا ؟ — ھاجىمنىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — شۇنداق ئاسان بولىدىغان بولسا ، ئاشۇ شىركەت قورۇلىرىدا يىتىپ كەتكەن مال ئىگىلىرى سىتىپلا كەتسە بولمىدىمۇ ؟

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ھاجىمكا ، مەن تۈنۈگۈن كەچ داخىيەندە چىغىمدىلا ھەل قىلىپ قويغان .

— قانداق قىلىپ ؟ — ھاجىم تىكىلىپلا قالدى .

— داخىيەن شىركەت باشلىقىنى تېلېفون بەرگۈزدۈم ...

— سەنما ؟ — ھاجىمنىڭ ئاغزى مەسخىرىلىك پۈرۈلدى ، — ئاشۇ ياڭ خوجايىن سىنىڭ گىپىڭگە كىردىما ؟

— بولدى قىلىڭە ، ھاجىمكا ، يېنىڭىزدا نەچچە پۇل بار ؟

— تۈنۈگۈن «راسخوت قىل» دەپ بەرگەن پۇلۇڭدىن 700 سوم ئاشتى .

— يېنىڭىزدا پۇل بولسا ماڭا 5 مىڭ سوم بىرىڭ ، ئۇنى قولىڭىزدىكى چەكتىن ئىلىۋىلىڭ ، بولامدا ؟

— كىرا ھەققى ئۈچۈن بەرگەن پۇلۇڭنى يەنە ئىلىۋالىدىغان بولدۇڭمۇ ؟

ياقۇپ ھاجىم قەدىردانى شەھەرنىڭ سىرتىدىلا ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ قويدى . چۈنكى ، يۈك ماشىنىلىرىنى شەھەر ئىچىگە كىرگۈزمىگەنلىكى ئۈچۈن ، چەت كوچىلار بىلەن ئايلىنىپ مىڭىشقا توغرا كىلەتتى . شۇڭا ، قەدىردان «قوغۇرتاش مىۋە - چىۋە شىركىتى»گە تاكسى ياللاپ كەتتى .

قەدىردان شىركەتنىڭ تىقما - تىقماق قورۇسىغا كىرىپ ، دۆۋە - دۆۋە قاق قاچىلانغان تاغارلارنى ، رەتسىز توختىتىلغان ماشىنىلارنى ئايلىنىپ لەمپە ئاستىغا كەلگەندە ، سەدىللاخۇن بوۋاي

تاغارلار ئۈستىدە تۈگۈلۈپلا ئۈخلاپ قالغانىدى . قەدىردان بوۋاينى ئويغىتىشقا كۆزى قىيماي تۇرغىنىدا ، ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئۆتكەنكى كوماك بوۋاي ۋارقىرىۋەتتى :

— هاي سەدىللاخۇن ، قوپاڭلا دەيمە ، خېرىدار كەلدى ...

كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەن بوۋاي مەڭدەپ تۇرۇپ كەتكىنىچە قەدىردانغا چەكچىيىپ قالدى . ئۇ چالا ئويقۇلۇقتا تونۇيالمىغانىدى .

— سەدىللاخۇنكا ، بۇ مەن ، تونۇيالمىدىلىما ؟

— هەي ، هەي ، سەن بوپتىغۇ بۇ ... — بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى تۈزەشتۈردى ، — سىلىنى ساقلىتىپ قويغان چېغىم بار ...

— يوقسۇ ، مەنمۇ هازىر كەلدىم .

— هە بالام ، قاق ئالىدىغان هېلىقى تۇغقانلىرى كەلمىدىمۇ ؟

— كەلدى ، شۇڭا ماللىرىنىڭ هەققىي ئەھۋالىنى بىلەي دەپ كەلدىم .

— مونەك توققۇز موچەن ، قاق يەتتە موچەندىن هەممىسى 138 مىڭ كوي ، 14 مىڭ 400 كوي 18 ماشىنىنىڭ كىراسى ، جەمئىي 152 مىڭ 400 كوي بولىدىكەن . ئۇندىن باشقا شوپۇرلارنىڭ قورسىقىنى بېقىپ كەلدىم شۇ .

قەدىردان مونەك بىلەن گۈلە ـ قاقنىڭ ئەۋرىشكىسىنى ئېلىپ ، شىركەت باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا ماڭدى . ئۇ ئىككىنچى قەۋەتكە چىققۇچە يەنىلا ئەنسىرەشتىن خالىي بولالمىدى . ئەگەر ياڭ خوجايىن تېلېفون بەرمىگەن بولسا ، ئەلۋەتتە ، قايتىپ كېتىپ «كۆڭۈل»گە يەنە ئازراق «كۆڭۈل» قوشۇپ ئەكەلمىسە ، سودا روياپقا چىقمايتتى . شۇڭا ، قەدىردان ئىشىكنى سەل هودۇقۇپراق چەكتى ، ئەمما ئىشخانا ئىچىدە كىملەردۇر ئۇرۇشۇۋاتقاندەك قىلاتتى ، شۇنداقتىمۇ لۇڭ داتۇ خوجايىننىڭ : «كىرىڭ» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى . قەدىردان ئەيمىنىپكىنە كىرىپ ، ئىشىك ئالدىدىلا توختىدى . چۈنكى ، لۇڭ داتۇ بىر خەنزۇ سودىگەر بىلەن قوللىرىنى شىلتىشىپ قاتتىق ۋارقىرىشىۋاتاتتى . هېلىقى سودىگەر قولىدىكى

تالوننى كۆرسىتىپ نىمىلەرنىدۇر دەپ كالدىرلايتتى . قەدىردان ئۇنىڭ ئەسەبىيلەرچە چالۋاقاشلىرى تۇگىگۈچە ساقلاپ تۇردى . بىر چاغدىلا ئۇ شاپاشلاپ كېلىپ كىملەرنىدۇر تىللاپ چىقىپ كەتتى . ئىشىكنىڭ شۇنداق قاتتىق يېپىلىشىدىن «جاڭگىدە» قىلغان ئاۋاز دېرىزىلەرنى دىرىلدىتىۋەتتى . لۇڭ داتۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن غەزەپ بىلەن «باجىگى خۇندەن··· »[1] دەپ قاتتىق ۋارقىرىشى ، ئۇنىڭ ئېگىز ، قامەتلىك تولغان گەۋدىسى سىلكىنىپ ، سېمىز دۇپدۇگىلەك مىس رەڭ چىرايى قارىداپ كەتتى ، قوش بۆرەكتەك ئەتلىك كالپۇكلىرى توختىماي تىترەۋاتاتتى . قەدىردان ئىچىدە : «ھەي ، سەل بىئەپ ، بىمەسەل ۋاقتىدا كېلىپ قاپتىمەن» دەپ ئۆكۈنۈپ تۇرۇشى ، لۇڭ داتۇ قورسىقىدىكى خاپىلىقىنى بوشاتماقچى بولغاندەك ، قايناپ سۆزلەپلا كەتتى . ئۇنىڭ ئالىقانلىرىغا شاقىلدىتىپ ئۇرۇپ ، كۆزلىرىنى ئالايتىپ ، غەزەپ بىلەن يەرگە تۇكۇرۇپ سۆزلەشلىرىنىڭ ھېچنېمىسىنى ئۇقالمىغان قەدىردان گويا خوجايىنىنىڭ گەپلىرىنىڭ زىر ـ زەۋەرلىرىگىچە بىلىۋالغانداك ، خەيرخاھلىق چىراي بىلەن قاراپ تۇراتتى . بىر چاغدا لۇڭ داتۇ سەل پەسكويغا چۈشۈپ ، قەدىردانغا قارىدى :

— ياڭ مىگسەن تېلېفوندا دېگەن بالا سەنمۇ ؟ مالنىڭ ئەۋرىشكىسىنى ئەكەلدىڭمۇ ؟ — دېدى لۇڭ داتۇ قولىنى سۇنۇپ ، — قېنى مەن كۆرۈپ باقاي ···

قەدىردان لۇڭ داتۇنىڭ «ياڭ مىگسەن» ، «تېلېفون» ، «ئەۋرىشكە» دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلاپلا ، ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى مۇسەللەپ بولدى ـ دە ، مونەك بىلەن گۈلە ـ قاقنى ئۇستەلگە تۆككەچ ، ئاق قەغەزگە ئورالغان بولاقنى ئۇستەلگە قويدى . بولاق ئۈستىگە «6.000» دېگەن رەقەم يېزىلغانىدى . لۇڭ داتۇ بولاققا بىر قاراپ ، چىرايى لەپپىدە ئېچىلىپ ، قاق ، مونەكلەرگە سىنچىلاپ قارىدى ، ھەتتا ھەر ئىككىلا ئەۋرىشكىنى چىشلەپ تەمىنى تېتىپ باقتى ، ئۇرۇقچىسىنى چېقىپ مېغىزىنى يەپ باقتى . ئاندىن

① باجىگى خۇندەن — بۇ ئەبلەخنى .

شىركەت تامغىسى بېسىلغان تالونىنى ئېلىپ مالنىڭ قانچىلىك ئى-
كەنلىكىنى سورىدى . قەدىردان ئۈچ قېتىم قاق ئۆتكۈزۈش جەريا-
نىدا «تونىا» دېگەن گەپنى ئۆگىنىۋالغانىدى . شۇڭا ، ئۇ لۇڭ
داتۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشتىن بۇرۇنلا ئىچىدە قايتا - قايتا
ھېجىلاپ پىششىقلىغان «قاق 120 تونىا» ، «مونەك 60 تونىا»
دېگەن گەپنى يامان ئەمەس تەلەپپۇز قىلالىدى . لۇڭ داتۇ خوجايىن
ئاق بولاقنى دەرھاللا تارتمىسىغا سېلىۋېتىپ ، تالونغا تېزلا بىر
نىمىلەرنى يېزىپ بولۇپ جارتلا قىلىپ يىرتتى - دە ، قەدىردانغا
بەردى ۋە نىمىلەرنىدۇر دېگەنىدى ، قەدىردان ئۇققان قىياپەتتە بې-
شىنى گىلدىڭلاتتى . ئۇ سىرتقا چىقىپلا «ئۇھ» دەپ تامغا يۆلەن-
دى . لۇڭ خوجايىن يەنە گەپ سورىغان بولسا ، قەدىردان ئىشخانى-
دىن قېچىپ چىقىپ كېتىدىغان يەرگە يەتكەنىدى . بۇ نىمىدېگەن
خىجىللىق ، نىمىدېگەن ئوڭايسىزلىنىش ! مەكتەپتە نىمىشقىمۇ
خەنزۇ تىلى دەرسىنى ياخشى ئوقۇمىغان بولغىيتتى . ياڭ مىڭسەن
ئۇيغۇر تىلىنى بۇزۇپ سۆزلىسىمۇ ، مەقسىتىنى ئۇقتۇرالىغاچقا ،
قەدىرداننىڭ ئىشى ئوڭۇشلۇق بولغانىدى ، ئەمدى ماۋۇ لۇڭ يوغان
باش ھېلىمۇ ياخشى ھېلىقى «باجىگې خۇندەن» بىلەن ئۇرۇشۇپ
قالغاچقا ، بىر مۇنچە قورساق كۆپۈكىنى تۆكۈپ بېرىپ گەپ سورى-
مىدى ، شۇنداقلا قەدىرداننىڭ خەيرخاھلىق چىرايى ۋە 6 مىڭ سوم
«كۆكۈل»نىڭ خۇشلۇقىدا تالونىنى ئىككى يېنىغا قارىمايلا كېسى-
ۋەتتى . بولمىسا مۇھىم سوئاللارنى سوراپ ، ئۇقالماي قالسا ،
قەدىردانمۇ «باجىگې خۇندەن» ئاقىۋىتىگە يولۇقۇشى مۇمكىن ئى-
دى . قەدىردان تىل قىسىنچىلىقىنىڭ ئاقىۋىتى ، ئادەمنى ئەڭ
ھالقىلىق پەيتلەردە رەسۋا قىلىدىغانلىقىنى ، بولۇپمۇ تىجارەت ۋە
سودىدا پايدا - زىيان توقۇنۇشىنى كەلتۈرىدىغانلىقىنى
ھېس قىلدى .

قەدىردان نومۇس ھەم خىجىللىق ئىسكەنجىسىدە لۇڭ خوجا-
يىن بەرگەن تالونىمۇ ئۇنتۇپ قالغانىدى . شۇڭا ، ئۇ ئالمان -
تالمان تالونىنى كۆرۈپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە ئاسمانغا قاراپ ، ئىككى

مۇشتۇمىنى ئىگىز كۆتۈرۈپ : «ۋا...» دەپ ۋارقىرىۋەتتى . دېمىسىمۇ تالوندا گۈلە ـ قاق بىر سوم 20 تىيىن ، مونەك بىر سوم 30 تىيىن يېزىلغانىدى . قەدىردان خۇشاللىقىدا ئىككى ـ ئۈچ پەلەمپەينى بىر ئاتلاپ پەسكە چۈشتى ـ دە ، ئۇدۇل كەلگەن قاقچى سودىگەرنىڭ ھېسابلاش ماشىنىسىنى سورىدى ، چۈنكى ھەرقانداق توپ سېتىش بازىرىدىكى ئالغۇچى ۋە ساتقۇچىلارنىڭ قولىدا ئالىقاندەك ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك ھېسابلاش ماشىنىلىرى بار ئىدى . قەدىردان تالوندىكى رەقەملەرنى كۆپەيتىپ ، قاق ۋە مونەكنىڭ 222 مىڭ سوم بولغانلىقىنى كۆرۈپ ۋارقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدى . سەدىللاخۇننىڭ دېيىشىچە ، قاق ، مونەك ھەم ماشىنا كىرالىرى بولۇپ 152 مىڭ 400 سوم بولاتتى . بۇ پۇلنى چىقىرىۋەتكەندە ، قەدىردانغا نەق 69 مىڭ 600 سوم پايدا قالاتتى . لېكىن ، «ئوغرى بولساڭ ئىنساپ بىلەن بول ، قازىنىنى ئالساڭ تۈۋىقىنى قوي» دېگەن گەپ بار ، بىچارە قاقچى بوۋاي ئۈمىد بىلەن ، جاپا بىلەن مال ئەكەلگىنىگە تۈشلۈق ، ئۇنىڭ ئەجرىنى كۆرمىسە بولامدۇ ؟

قەدىردان ھېسابلاش ماشىنىسىنىڭ كۇنۇپكىلىرىنى قايتىدىن بېسىپ ، ئېكراندا كۆرۈنگەن سانلارنى خاتىرىلىۋېلىپ ، تالوننى مال ئۆتكۈزۈۋېلىش ئامبىرىدىكى مەسئۇل خادىملارغا بەردى . ئۇلار كىملەرنىدۇر ۋارقىرىغانىدى ، كۆپكۆك خالات كىيگەن بىر نەچچە باللار قىپقىزىل-پارقىراپ تۇرغان ، لېكىن ئۆزى چاققانغىنا يوك يۆتكەش ماشىنىلىرىغا چىقتى . بۇ ماشىنىلارنىڭ يوك باسىدىغان كوزۇپى بولمىغاچقا ، رول ئالدىدا يەردىن بىر غېرىچچە كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان مەنزىگە يوك قويۇلاتتى . قەدىردان ئۇلارنى باشلاپ كەلگەندە ، سەدىللاخۇن يۈگۈرۈپ كەلدى ـ دە ، قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتتى .

— بالام ، مەن دېگەندەك بولدىما ؟ بەك زىيان بولۇپ كەتسە ، قاق ئىگىلىرىگە تۆلەپ بولالماي قالماي يەنە...

— سەدىللاكا ، سىلى دېگەندىنمۇ ياخشى بولدى . قېنى ئاۋۋال قاقنى باسايلى . ئۆزلىرى مۇشۇ يەردە تۇرۇپ بەرسىلە ، مەن مالنى

جىڭلايدىغان يەرگە باراي…

مال ئۆتكۈزۈۋېلىش بەكمۇ قولايلىق ئىدى. يۈك يۆتكەش ماشىنىلىرى يەر يۈزى بىلەن تەكشى تۇرغان تۆز گىر ئۈستىگە كەلگەندە، بىرنەچچە سېكۇنت توختاپ، ئاندىن ئامبار ئىچىگە كىرىپ كېتەتتى. يۈك يۆتكەيدىغان بەش ماشىنا 100 مېتىرمۇ كەلمەيدىغان قىسقا يولدا ئارقا ـ ئارقىدىن چېپىپ يۈرۈپ، ئىككى سائەت ئىچىدە ھەممە مالنى ئامبارغا ئەكىرىپ بولدى. قەدىردان ئۆلارنىڭ قىلىپ بەرگەن ئىسپات تالونىنى ئېلىپ، سەدىللاخۇن بىلەن خىزمەت بىناسىغا كىردى. بوغالتىرىيە بۆلۈمىگە كىرىپ ـ چىقىۋاتقان، شۇنداقلا بوغالتىر ئالدىغا توپلىشىۋالغانلار بەكمۇ كۆپ ئىدى. شۇڭا، سەدىللاخۇن: «ئىشلىرى كىرىپ بېجىرىپ چىقسىلا، مەن كارىدوردا ساقلاي» دەپ، ئاستى تۆتاش سۇلياۋ ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىگە كېلىپ ئولتۇردى.

قەدىردان بوغالتىرىيە بۆلۈمىدىن يېرىم سائەت ئەتراپىدا قايتىپ چىقتى. ئۇ سەدىللاخۇن بىلەن بىنا ئالدىدىكى گۈللۈككە بېرىپ ئولتۇردى. بوۋاينىڭ تەقەززا بولۇۋاتقانلىقى تىترەۋاتقان ساقاللىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى.

— سەدىللاكا، مونەك، قاق، كىرا پۇللىرى يادىلىرىدا باردۇ؟

— بولمامدىغان، بالام، ھەممىسى 152 مىڭ 400 سوم دەپ نەچچە قېتىم تەكرارلاپ بولدۇم …

— ئەمىسە بۇ چەكنى تۇتسىلا ھەم ئوبدان قارىسىلا، قانچە پۇل بوپتۇ؟

سەدىللاخۇن چەكنى بىردە يىراق تۇتۇپ، بىردە يېقىن ئەكېلىپ قارايتتى ۋە ئىشەنمىگەندەك قەدىرداننىڭ كۆزىگە تىكىلەتتى، نېمە دېيىشىنى ياكى چەككە ئىشىنىش ـ ئىشەنمەسلىكنى بىلەلمەي بىر ھازا تۇرۇپ كەتتى.

— ئا… بالام، بۇ پۇل مېنىڭما؟

— ئەلۋەتتە سىلىنىڭ ـ دە…

— يا دەيمىنا ، سىلىنىڭ پۇللىرى قوشۇلۇپ قالمىغاندۇ؟
— توۋا دېسىلە ، قاق سىلىنىڭ تۇرسا .
— مۇ... مۇشۇ... بىر... بىر يۈز... يەتمىش ... تۆ ... تۆت مىڭ مېنىڭما؟
— سىلىنىڭ بولمىسا ، مېنىڭ ئوخشايدۇ ئەمىسە ، ماڭا بېرىۋەتسىلە .
— چا... چاقچاق قىلمىسىلا ، بالام . بۇ ... بۇ ... خېلىلا جىق تۇرىدۇ دېسە ...
— بۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق ، سەدىللاكا ، سىلى يەتتە موچەن دېگەن قاقلىرى توققۇز موچەن ، توققۇز موچەن دېگەن مونەكلىرى 11 موچەندىن بولدى . شۇڭا ، بۇ 174 مىڭ سوم سىلىنىڭ . مونەك ، قاق ھەم كىرا پۇللىرىنى چىقىرىۋەتسىلە ، سىلىگە 21 مىڭ 600 سوم پايدا قالدى . ئەمدىغۇ بولغاندۇ؟
— ئا... جېنىم بالام... خىزىر ئەلەيھىسسالام ھەرخىل سىياقلاردا كۆرۈنمىش ... ئۆزلىرى خىزىر ئەلەيھىسسالام بولۇپ قالمىسىلا يەنە ... —سەدىللاخۇن يىغلىۋەتتى ، — يۇرسىلە ، بانكىغا بارىلى ، ئاشۇ پايدىدىن سىلىگىمۇ بىر ئۈلۈش بېرەي ...
— رەھمەت ، — قەدىردان كۈنگە قاراپ قويدى ، — دەرھال سودا ـ سانائەت بانكىسىغا بېرىپ پۇللىرىنى ئېلىۋالسىلا ، ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاخ بولۇپ قالدى .
— بالام ، مېنىڭ مېلىمنى ئەسلىدە ئۆزلىرى سېتىپ بېرىپتىلا . ئېيتسىلا ، لۆڭ خوجايىن بىلەن تۇغقانچىلىقلىرى... يا... ياق ، تونۇشلۇقلىرى بار ئوخشىمامدۇ؟
— مەن دېگەن سەيگۇيوەن ، ھەرقانداق ئەمەلدارنى تونۇمايمەن ، پەقەت مېنىڭ پۇلۇم تونۇيدۇ .
قەدىردان سەدىللاخۇننىڭ رەھمەت ـ ھەشقاللىسى ، تىلىگەن تىلەكلىرىنى ئاخىرغىچە ئاڭلاپ ئولتۇرۇشقا تاقەت قىلالمىدى . ئۇ ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈنگە كۆزىنى قىسىپ قارىدى ـ دە ، ئورنىدىن تۇردى ۋە : «خوش ، تاغا» دەپ قويۇپلا ، «قوڭغۇرتاش

مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ چوڭ يولغا چىقىپلا تاكسىغا چۈشتى . ئۇ ئادىتى بويىچە ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۆزىنى تاشلىدى ـ دە ، مەيدە يانچۇقىدىكى 48 مىڭ سوملۇق چەكنى قولىغا ئالدى . ئەسلىدىكى 69 مىڭ 600 سوم پايدىدىن سەدىللاخۇننى خۇش قىلىش ھېسابىغا قېپقالغان بۇ 48 مىڭ سوم قەدىردانىنىڭ ئەقىل ـ پاراسەت ئەجرى ۋە جاپا ھەققى ئىدى . ھېسابلاش ماشىنىسىدا ئالدىن ھېسابلىۋالغان قەدىردان بوغالتىرغا : «مال ئىككى كىشىنىڭ ، چەكنى ئايرىپ يېزىڭ» دەپ بۇيرۇغانىدى . لۈك خوجايىنىغا بەرگەن 6 مىڭ سوم «كۆكۈل»نى چىقىرىۋەتكەندە ، قېپقالغان 42 مىڭ سوم بىر كۈننىڭ ئىچىدە ئىنساپ بىلەن ئالغان پايدىسىنىڭ ئىككىنچىسى ئىدى . تاكسىدا ئۇچقاندەك داجەيگۇ رايونىغا كېتىۋاتقان قەدىردان كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانىسىنى تۇيۇقسىزلا يادىغا ئالدى ...

يەتتىنچى باب

— پاھ ، پاھ ، ياقۇپكا ، ئۆي تامىقى دېگەن باشقا گەپكەن ـ دە ، — دېدى قەدىردان ئاش سۇيى ئىچىۋېتىپ ، — مەن ئۆمرۈمدە بىر يېرىم تەخسە لەڭمەن يەپ باقمىغان…

— بۈگۈن تاڭ سەھەردىن چۈشكىچە داخىيەندە ، چۈشتىن كېيىن «قوڭغۇرتاش شىركىتى»دە مال ئۆتكۈزىمەن دەپ يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، قورسىقىڭ راسا ئېچىپتۇ ـ دە .

— ئۇنى بىر دېمەڭ ، ئانامنىڭ ئەتكەن تاماقلىرى كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ ، ئۇچۇپلا خوتەنگە كەتكۈم كەلدى دېسە ، — قەدىردان لەڭمەن يەۋاتقان ياقۇپ ھاجىمغا قاراپ قويدى ، — خۇددى كۆڭلۈمـ دىكىنى بىلگەندەك ، لەڭمەن ئېتىپ تۇرۇپسىز ئەمەسمۇ !

ئۇلار تاماقلىرىنى يەپ بولۇپ ، قەدىردان ئاچچىق چاي دەملىـ دى ، ياقۇپ ھاجىم قاچا ـ قۇچا ، قازانلارنى يۇدى ، ئاندىن شىرەنى قايتا سۈرتۈپ ھوزۇرلىنىپ چاي ئىچىشكە باشلىدى . قەدىردان «قوڭغۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»دىكى ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم چاي ئىچىۋېتىپ قېقىلىپ كەتتى . ئۇ ئىچىدە : «بۇ بالا يىگىرمىدىن ئاشقاندا بالانىڭ قېپىنى يارامدۇ نېمە؟ قورقماي 300 توننا مالنى يۆتكەپ ، ئۈرۈمچىگە كېلە ـ كەلمەي ، ئۇنىڭ يولىنى قىلىشتىن سىرت ، قىلىپ يۈرگەن ئىشلىـ رىنى قارا» دەپ ئويلىدى .

— قارا ، بۇ گەپلەرنى ماڭا دېدىڭ ، لېكىن باشقىلارغا تىنما جۇمۇ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بىگىز بارمىقىنى جونۇپ ، — قىسقىسى ، سودا توغرۇلۇق قاقشاپ بەرگىنىكى ، ماختانما…

— ئۇقىمەن . بۇنى سىزگە دەۋاتىمەن ، باشقىلارغا دېگىلى مەن ساراڭ ئەمەس .

— بۈگۈن 300 مىڭ سومنى سەن دېگەندەك ئوبۇلھەسەنگە سېلىۋەتتىم، — ھاجىم سومكىسىدىن قولىياغلىقتا چىگىلگەن پۇل-نى ئېلىپ شىرەگە قويدى، — بۇ ساڭا تەئەللۇق 75 مىڭ سوم پۇل...

— بۇنىمۇ بانكىغا قويۇۋەتسىڭىز بولمامدۇ؟

— بۇ پۇلنى ماڭا قەرز ھېسابىدا بەرگىن، — دېدى ھاجىم، — ئەتىگەن مەن ساڭا بەرگەن 5 مىڭنى چىقىرىۋەتسەڭ، 70 مىڭ سوم پۇلۇڭ ئۆتكەن بولسۇن.

— يەنە ماشىنا ئالامسىز؟

— شۇنداق، ئەمما ساڭا قاچان لازىم بولسا، تەييار قىلىپ بېرەلەيمەن.

— ئەمىسە ماۋۇ نەق پۇلدىن 20 مىڭنى ماڭا بېرىڭ، — قەدىردان يانچۇقىدىن چەكنى ئالدى، — بۇ 48 مىڭنى قوشۇپ ھەممىسىگە ماشىنا ئالامسىز ياكى ئاشقىنىنى بانكىغا قويام-سىز، ئىختىيارىڭىز...

— ئۇنداقتا ئۆزۈمنىڭ 5 مىڭ سوم پۇلۇمنى تۇتۇۋالسام، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بارماقلىرىنى ساناپ، — سېنىڭ 98 مىڭ سوم پۇلۇڭ ماڭا ئۆتكەن بولىدۇ. قانداق، ھۆججەت يېزىپ بېرەيمۇ؟

— ئا... قويىڭا، ئۇنداق بىر نېمىنى نەدە ساقلايمەن. بۇ دېگەن ئىشەنچىسىز ياتلارنىڭ ئىشى، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى، — مەن قايتاي.

— نەگە بارىسەن؟

— «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا.

— ئۇ يەر بەك قالايمىقان، — دېدى ھاجىم ئەنسىرەپ، — ئوغرى، قىمارۋاز، نەشە، خروئىن چېكىدىغانلارنىڭ ھەممىسى بار...

— بىر يۇرتلۇق، بىر مەھەللىلىك ئاغىنىلىرىم تۇرسا، ئەڭ مۇھىمى ئوبۇلھەسەنكام بىلەن ئالاقىلىشىشكە ئەپلىك، تېلېفون كەلدىيۇ چاقىرىپ قويىدۇ.

قەدىردان 20 مىڭ سوم پۇلنى ئىشتان يانچۇقىغا پۇرلەپ سالماقچى بولۇۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم كارىۋات گىلىمىنى قايرىپ ، ئاياللارنىڭ ئۆزۈن ئىلون پايپىقىنى ئالدى . ئۇ پۇللارنى 5 مىڭ سومدىن قىلىپ ، ئىپىز سۇلياۋغا ئوراپ پايپاق ئىچىگە كىرگۈز-دى . ئاندىن قەدىردانىنىڭ كۆڭلەك - مايكىلىرىنى قايرىپ بېلىگە باغلاپ قويدى .

— پۇل لازىم بولسا ، ھاجەتخانىغا كىرىپ ئالغىن ، ئۇخلىغاندا مايكىنى سالما ...

— بۇ ھىيلىلەرنى نەدىن ئۆگىنىۋالغان بولغىيتتىڭىز ؟

— مەن دەسلەپ ئۈرۈمچىگە كەلگەندە شۇنداق قىلغان .

— ماۋۇ پايپاق نەدىن كەلگەن ؟ — قەدىردان گۇمان بىلەن سورىدى ، — شۇنىڭغا قارىغاندا ، ياتىقىڭىزغا ئاياللارنى ئەكىرىپ ، كاسىنا ھۇنەر قىلىدىكەنسىز - دە...

— يوق يېمە ! ئۆتكەن ئايدا يەڭگەڭ كېلىپ 20 كۈندەك تۇرۇپ كەتكەن تۇرسا...

— مۇنداق دەڭە...

— مەن دېگەن بەش ۋاخ نامازنى قازا قىلماي ئۆتەيدىغان ھاجى تۇرۇپ ، شۇنداق ناشايان ئىشلارنى قىلىمەنما ؟

— ۋاي ھازىر ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ، بىر ياقتىن ناشايان ئىشلارنى قىلىپ ، بىر ياقتىن ناماز ئوقۇپ ، خۇدايىم بىلەن ئالمى-غان - بەرمىگەن بولۇپ يۈرىدىغانلارمۇ بار .

ياقۇپ ھاجىم كۈلۈۋەتتى .

— يائاللا ، جاپپار ھاجىمنىڭ دېگىنىچە بار ، سىنىڭ ئاغزىڭ بىر بالايىئاپەت...

قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . قەدىردان ھاجىم بىلەن خوشلى-شىپ چىققاندا ، كوچا چىراغلىرى يېنىپ كەتكەن ، يامغۇر سىمىل-داپ يېغىۋاتاتتى . قەدىردان تار كوچىدىن چىقىپلا چوڭ يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتۈشى ، 2 - يولنىڭ ئاپتوبۇسى كەلدى . ئاپتوبۇستا ئادەم شالاڭ ئىدى . قەدىردان ئارقا ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى .

بۇ ئەسنادا، ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان بىر قىز ئۇنىڭغا يالتىىدە بىر قاراپ قويدى. قەدىردان دەسلەپتە ئانچە سىنەكىمىگەندى، بىراق قىز ئىككىنچى قېتىم قايرىلىپ قارىغاندا، قەدىردانىڭ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك تەرتىپسىز ئۇرۇپ كەتتى. قىزنىڭ چىرايى تونۇشلا، يەنە كېلىپ ئۇ مەدىنەگە شۇنچىلىك ئوخشايتتى. بىردىنلا ئىككى يىل ئىلگىرى مۇشۇ يولدا تونۇشقان ھېلىقى سۆيۈملۈك قىز ئېسىگە كېلىش بىلەن، قەدىردان ئىچىدە: «مېھرىبان» دەپ سالدى ھەم بويۇنداپ قارىدى. قىزنىڭ قۇچىقىدا يەنىلا داستىخانغا ئورالغان قاچا ـ قۇچىلار باردەك قىلاتتى. ئۇ قىزنىڭ ئالدىدىكى ئورۇندۇققا يۆتكەلگەن بولۇپ زەن سالدى. توغرا، بۇ ئاشۇ چاغدىكى ئون ياشلىق مېھرىبان ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى ھېلىھەم تاتىراڭغۇ بولسىمۇ، غۇنچە بويى تولۇپ، كۆزگە كۆرۈنۈپ قالغانىدى، ئۇبدانلا كۆتۈرۈلۈپ قالغان كۆكسى ئۇنىڭ بالاغەت باغى ئىرەم بوستانىنىڭ ئىشىكىنى ئەمدىلا ئېچىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. قەدىردان ئەيمىنىپكىنە ئۇنىڭغا قايرىلدى.

— سىز... سىز مېھرىبانغۇ دەيمەن؟ — قەدىردان ئالامەت قىزىرىپ كەتتى، — خاتالاشمىسام سىز... سىز شۇ...

— سىز قەدىردانغۇ، — قىزنىڭمۇ ئانار شەربىتىدەك قىزىرىشى، ئۇنى بۆلەكچىلا لاتاپەتلىك قىلىۋەتتى. — بايا ئاپتوبۇسقا چىققاندىلا تونۇغانىدىم.

— ئەمىسە قەستەن تونۇماسقا سالدىڭىز ـ دە؟

— كوچىلاردا، ئاپتوبۇسلاردا، قىسقىسى، ئاممىۋى سورۇنلاردا، — قىزنىڭ بوستاندەك كىرپىكلىرى چوڭ كۆزلىرىنى چۆمپەردىدەك ياپتى، — قىز ـ ئوغۇللارنىڭ سۆزلىشىشلىرى، بولۇپمۇ ئۇنىلۇك كۈلۈشلىرىنى كۆرسەم، نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولىمەن...

— ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قەستەن شۇنداق قىلىدىغلاپ، باشقىلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىدۇ. ئۇلار ئوغۇل بولسۇن، قىز بول-

سۇن ، ياخشى بالىلار ئەمەس .
— سىز ھازىرمۇ ئوقۇۋاتامسىز ؟ — قىز قەستەن پاراڭ تېمىسىدىن چەتنىدى ، — بىر چاغدا «خوتەندىن ئوقۇغىلى كەلدىم» دېگەندەك قىلغانىدىڭىز .
— ياق ، ھازىر مەن بىر شىركەتنىڭ سەيگۇيۇەنى ، نېمە ، ئىشەنمەمسىز ؟ كۇلۇۋاتىسىزغۇ ؟
— ئىشەنسەم ، ئىشەنمىسەم مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى ؟
مېھرىبانىنىڭ ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزىدىن قەدىردان لاسىدە بولۇپ قالدى . چۈنكى ، بۇ سۆز كالتەكتەك تېگىپلا قالماي ، بەلكى ئۆزىنى قاچۇرۇش ، قەدىردانىنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىشتەك تولىمۇ كۆڭۈلسىز مەنىگە ئىگە ئىدى . شۇڭا ، قەدىردان ئالدىغا قاراپ ئولتۇرۇپ جىمىپ قالدى . بۇ ھال قىزنى خىجىل قىلدى بولغاي ، ئاستا ئېغىشىپ پىچىرلىدى :
— خاپا بولدىڭىزما ؟ كەچۈرۈڭ ، كۆڭلۈم بەك پاراكەندە ، شۇڭا...
قەدىردان شارتلا ئارقىغا قايرىلىشى ، مېھرىبان چىرايلىق كۆزلىرىنى ئېپقاچتى . ئەمما ، ئۇنىڭ كىرپىكلىرىدە ئېسىلىپ تۇرغان نەملىك يالقۇنىنى كۆرۈپ قالغان قەدىردانىنىڭ يۈرىكى نېمە ئۈچۈندۇر ئېچىشىپ كەتتى .
— ۋۇي يىغلاۋاتىسىزغۇ ؟ مەن... مەن... ھەرگىز خاپا بولمىدىم... راست ... راست دەيمەن... مەن دېگەن ئۇنچىلىك گەپلەرگە خاپا بولىدىغان نېپىزلەردىن ئەمەس... يالغان بولسا يۈزۈمنى چىمدىپ بېقىڭا...
مېھرىبان پوسۇققىدە كۇلۇۋەتتى . نېمە ئۈچۈنكى ، ئۇلار پىچىرلىشىپ دېگۈدەك گەپ قىلىۋېتىپمۇ ، ئەتراپقا نەزەر تاشلايتتى ، ئۆزلىرىنىڭ كۇسۇرلىشىۋاتقانلىقىدىن خىجىل بولۇپ ، پات ـ پاتلا تۈز قاراپ ئولتۇرۇشاتتى ، شۇنداقتىمۇ مېھرىبان چاندۇرماي ئالدىلىرىغا كەلگەن كېلىشمەسلىكنى سۆزلەپ بەردى .
ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا مېھرىبان قەدىردان بىلەن ئۇچرىشىپ ،

ھەپتىمۇ ئۆتمەي ئانىسىنىڭ كۆكسى راكىنى ئوپېراتسىيە قىپتۇ. گەرچە ئوپېراتسىيە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى، دېيىلگەن بولسىمۇ، بىراق ئانىسى ئىككى يىلدىن بىرى ئەلەڭ - سەلەڭ بولۇپ، سەللىمازا ساقىيىپ كېتەلمەپتۇ. مانا ئەمدى ئانىسىنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ، ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىدا يېتىۋاتقانغا 20 كۈندەك بولۇپ قاپتۇ. ئۇ ھەپتىدىن بىرى ئاش - تاماقتىن قېلىپ، سەكرات ئازابىنى تارتىۋېتىپتۇ...

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، — قەدىردان خەيرخاھلىق بىلەن پىچىرلىدى، — خۇدايىم شىپالىق بېرىدۇ... ئۇنداقتا ھازىر تاماق ئاپىرىپ بېرىپ كېلىشىڭىزكەن - دە؟

— دادامغا ئاپىرىپ بەردىم. ئانامغا ئىككىمىز نۆۋەتلىشىپ قارايمىز...

— دادىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟

— كاۋاپچىلىق. يىغقان - تۈگكەن پۇلىنىڭ ھەممىسىنى ئانامغا خەجلەپ تۈگەتتۇق.

— باشقا قېرىنداشلىرىڭىز يوقما؟

— مەن باللارنىڭ چوڭى، بىر ئىنىم كېزىكتە، ئىككى سىڭلىم قىزىل چىقىپ تۈگەپ كەتكەن ... ۋاي خۇدايىم، دوستلۇقتىن ئۆتۈپ كەتكىلى تاسلا قاپتىمىز...

ئۇلار ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ، كوچا دوقمۇشىدىكى بوتكا دالدىسىدا توختىدى. قىز ئەتراپىغا قاراپ چۆچۈپلا تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتى تۇرمۇش مىزانلىرىنى چۈشىنىشكە باشلىغان، شەرم - ھايالىق قىزلارنى ئەسكە سالاتتى.

— مېھرىبان، ئۆيىڭىز نەدە؟

— دەپ بەرسەممۇ تاپالمايسىز. لەمپە بازار ئىچىدىن ئۆتكەندە، بىر ئاھالىلەر مەھەللىسى بار. بۇ يەردىكى سىلىنىپ كەتكەن قىڭغىر - قىيسىق ئۆيلەر، ئۆمۈچۈك توردەك كوچىلار، ئاياغ - ئۇچىنى بىلگىلى بولمايدىغان يوللار مىغ - مىغ... خوش ئەمىسە، مەن كەتتىم ...

— مېھرىبان ! مەن··· مەن سىزنى نەدىن تاپىمەن ؟
— دوستلۇق ئەتراپىدىن ، — دېدى مېھرىبان كەينىگىمۇ قارىماي ، — لېكىن مېنى ئىزدىمەڭ···

قەدىردانىنىڭ كۆزلىرىدىن شۇنداق تېز يۇمىلاپ چۈشكەن ئىككى تامچە ياش كۆڭلىكىنىڭ ئاپئاق ياقىسىغا سىڭىپ كەتتى··· توۋا دەپ ياقىنى تۇتماقتىن باشقا چارە يوق . بۇ 16 ياشلىق يىگىتچاق مېھرىباننى ياخشى كۆرۈپ قالدىمۇ ياكى مېھرىبان مەدىنەگە ئوخشىغانلىقى ئۈچۈنمۇ ؟ ! بىراق ، مېھرىبان نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ ؟ ئۇنىڭ : «سىز قەدىردانغۇ» دېگىنى ، ئەلۋەتتە ئۇنتۇماي ئەسلەپ تۇرغىنى ـ دە··· شۇنداقتىمۇ ئۇ تېخى كىچىك ، ئەمما ياز ئىسسىق كەلگەن يىللىرى مېۋىلەر بالدۇر پىشىپ قالغىنىدەك ، ئۇمۇ دەۋر شامالىرىنىڭ سۆيۈپ ئۆتۈشىدىن ئالدىراپ ئېچىلىشقا تەرەددۇتلەنگەن غۇنچە ـ دە···

قەدىردان مېھرىباننى ئويلا ـ ئويلا ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزمەيلا قالدى . كېچىلىك ئىسمىنىدا ئىشلەيدىغان قارىمۇتۇق ، ۋىجىككىنە ئايال پاتەمخان پەشتاختىغا بېشىنى قويۇپ بىر خىلدا ئۇخلاۋاتاتتى . قەدىردان پەشتاختىنى تاقىلدىتىپ بىر قانچە قېتىم ئۇرسىمۇ ، مىت قىلماي ئۇخلاۋەرگەچكە ، قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى :

— ياتاقـقا بېـلەت كېسەملا ـ كەسمەملا ؟ هاي گـەپ قىلىۋاتىمەن !

— هە ؟ ! — چۆچۈپ ئويغانغان پاتەمخان مەڭداپ قالدى ، — تاماققا داڭ ئۇردىما ؟

قەدىردان پاتەمخاننىڭ پۈرلىشىپ كەتكەن يۈز تېرىلىرىگە ، ئۇتقاچتەك قىزارغان يېرىم يۇمۇق كۆزلىرىگە ، سالپىيىپ كەتكەن قاپاقلىرىغا ، نەق مەڭزىدىكى تۈگمە ئىزىغا قاراپ ، تۇيۇقسىزلا ئۆچلۈكى تۇتۇپ قالدى .

— مېھمانخانا ئاشخانىسىنىڭ داڭ ئۇرىدىغىنىغا يەنە بىر كېچە بار دەيمەن ··· ياتاققا بېلەت كېسەملا ـ يوق !

— ئا… نىمانداق توۋلايدۇ ، ماۋۇ ئادەمنىڭ ئۈۋىقى … — پاتەمخان ياتاق تۈرلىرى ۋە باھاسى يېزىلغان كارتۇچكىنى پەشتاختىغا ياققىدا تاشلىدى ، — ئەرزان ياتاقلار قالمىدى ، غىلتاڭ قىممەتلىرى بار ، بويلىشالامسەن ، مەدەك …

— ھەي قارىۋاتقۇ ، تىللىماي گەپ قىل ، پەشتاختىدىن سەكرەپ چۈشتۈمۇ ، بوغۇزلىۋېتىمەن جۇما ! — قەدىردان شارتلا يانچىسىنى تۈتۈپ قويۇشى ، پاتەمخاننىڭ بايىقى ھەيۋىسى توزغاقتەك توزۇپ كەتتى . شۇڭا ئۇ : «ۋاي جېنىم ، ماۋۇ سۇندۇكنىڭ ئاچچىقى غەزەپ يامانكەنيا» دەپ ئاستا غودۇڭشىدى .

— قالىسىلا ، غوجام ، ئوبدان قالىسىلا . چەندازىلىرىدا دۆمبىسى قىزىل سەلىياخۇن بولسا ، ئاشۇ قىممەت ياتاقتا ياتقانلىرىمۇ تۈزۈك ، — دېدى پاتەمخان قەدىرداننىڭ قاپىقىدىن ئەندىكىپ ، — سەككىز كىشىلىك ياتاقنىڭ بىر كارىۋىتى ئون كويچەن بولغىنى بىلەن ، سېسىق پايپاق ، قاسماق پۇت ، جۇسەي ئوسۇرۇق ، قاڭسىق تەر دەستىدىن ئەتىسى غەلىتىلا گالدۇ ـ گۇلدۇك بوپقالىلا… تېخى خىلمۇخىل خورەكلەر بۇنىڭ سىرتىدا ، ئەمدى تۆت كىشىلىك ياتاق 20 كويچەن دېسىلە ، بۇنىڭدىمۇ يېرىم غەلىتە ، پۇچۇق گالدۇ ـ گۇلدۇك بوپقالا… ئەڭ ياخشىسى 35 كويچەنلىك ئىككى كىشىلىك ياتاق . ھازىر ئىش ـ ئوقەتنىڭ تايىنى بولمىغاچقا ، يېتىمچى ، مۇساپىرلار قىممەت كۆردى بولغاي ، ئادەم ياتمىدى .

— ئەمىسە ماڭا ئون كۇنلۇك تالون كېسىپ بەرسىلە .

— ھىم… مىنە ئون كۇنلۇك دېدىلىما ؟ — پاتەمخان كېيىنكى گەپلىرىنى ئىچىدە غودۇڭشىدى ، — ۋاي خۇدايىم ، ئۆزى سويمىدەك تۇرغىنى بىلەن ، قوۋۇرغىسىدا مېيى بار يېتىمكەنيا …

— ھازىر بۇ ياتاقتا ئادەم بارمۇ ؟

— يوق ، غوجام ، ئەمما ياتىدىغانلار چىقىپ قالسا تالون كېسىۋېرىمىز . بىراقزە ، يالغۇز ياتىمەن دېسىلە 60 كويچەن… بىرە چوكان ياكى سىڭىلەكنى ئەكىرىپ ياتسىلا ، ئەلۋەتتە غىڭ ـ پىڭ قىلماي 100 كويچەن بېرىدىلا .

قەدىردان پاتەمخاندىن ئاچقۇچنى ئېلىپ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى 25 ـ ياتاقنى ئېچىپ كىردى. ئادەم ياتمىغاچقىمۇ، يوتقان ـ كۆرپىلىرى كونا بولغىنى بىلەن پاكىز ئىدى. سەككىز كىشىلىك ياتاقنىڭ 15 كۈندە، تۆت كىشىلىك ياتاقنىڭ ئون كۈندە يوتقان ـ كۆرپە، ئەدىياللىرى ئالماشتۇرۇلاتتى. ئىككى كىشىلىك ياتاقنىڭ ئالاھىدىلىكى، يوتقان ـ كۆرپىلىرى بىر ھەپتىدە بىر قېتىم ئالماشتۇرۇلۇشتىن سىرت، پۇت يۇيىدىغان داس، چېلەكلىرى بار ئىدى. ھەر كۈنى بىر چايدان قايناق سۇ بىلەن ئىككى دانە پىيالە ئەكىرىپ بېرەتتى، بولۇپمۇ ئۈچ كىشىلىك دىۋان بىلەن چاي شىرەسى يېقىن ـ يورۇقلىرىدىكى كېلىپ قالسا بەكمۇ ئەسقاتاتتى.

قەدىردان ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ يۇيۇنۇۋالغاندىن كېيىن، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئاشخانىسىنىڭ داڭ ئۇرۇشىغا ساقلاپ تۇرماي، دوستلۇقتىكى قازاق چايخانىسىغا بېرىپ، ئەتكەن چايغا نان چىلاپ راسا پەيزى قىلىپ يەۋالدى. ئۇ جاپپار ھاجىمدىن بىر خوش بولغان يېرى، مۇشۇ قازاق چايخانىسىغا كۆندۈرۈپ قويغانلىقى ئىدى. بۇ يەرنىڭ سېرىق ماي، خام قايماق ھەم ھۆمەل بىلەن گۈل كەلتۈرۈۋەتكەن ئەتكەن چېيىنى بەتتەپولۇغا تېگىشكۈسىز ئىدى. قازاق چايخانىسىدىن ھۇزۇرلىنىپ چىققان قەدىردان تاكسىغا ئولتۇرۇپ «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»گە كەلدى. بۇ بازارنى بارلىق مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ ئانىسى دېسە لاپ بولمايتتى. شۇڭا، قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە بېسىلغان سەينالارمۇ كۆپ ھەم چوڭ ئىدى، ھەتتا مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ تۈرى بويىچە نەچچە قورۇغا بۆلۈنەتتى. بۇ يەرنىڭ ئەھۋالى «يولى بار»لار، «ئالىقىنى كەڭرى»لەر، «سېخىي جەننىتى»لەر قانچىلىغان مېلى بولسا، ۋاقتى ـ قەرەلىدە ئۆتكۈزۈپ تۇراتتى. قالغانلىرى مېلىنى نەچچە ئايلاپ ساتالماي، قۇرتقا يەم قىلىپ ياكى سېسىتىپ «تاشلىق ساي»غا ئاپىرىپ تۆكۈۋېتەتتى. قەدىردان بۇ كەڭرى «سودا ئالىمى»نى ئايلىنىپ خوش بولۇپ كەتتى. بىراق، بۇ بازار-

نىمۇ ھايانكەشلەر قاپلاپ كەتكەنىدى . ئۇلار چاپانچىلىرىنى ، مۇتتەھەم لۇكچەكلىرىنى ئارقىسىغا سېلىپ توپ - توپ يۈرۈشەتتى . مال ئىگىلىرى 70 تىيىندىن ، 80 تىيىندىن ئالغان دەپ راست گېپىنى قىلىپ ، زار - زار قاقشاپ تۇرسىمۇ ، 35 تىيىن ، 40 تىيىن دەپ بېسىم ئىشلىتەتتى ، ھەتتا بەزىلىرى مال ئىگىلىرىنى «بېرەمسەن يوق !» دەپ بۇرۇنلىرىنى ئىلمۇېتەتتى... قەدىردان بۇ بازارنىڭ ئەھۋالىنى چۇشكىچە ئىگىلىدى . بىر ئايدىن بېرى مېلىنى ئۆتكۈزەلمەي ، ئىزىغىمۇ ساتالماي يېتىپ كەتكەن بىرنەچچە ئادەمنى كۆڭلىگە پۈكۈپ كەينىگە ياندى . بۇ ئەسنادا ، كەكە ساقال ، كۆك شاپاق دوپپىلىق 50 ياشلار ئەتراپىدىكى بىر ئادەم ھاسىراپ يېتىپ كەلدى .

— توختىسىلا ، ئۇكام ، بالا سەيگۈيۋەننى تونۇملا ؟

— بالا سەيگۈيۋەن ؟

— شۇنداق ، كۇچالىق سەدىللاخۇننىڭ مېلىنى سۇ قىلىپ بەرگەن بالا سەيگۈيۋەنچۇ !

— ھە ، مۇنداق دېسىلە ، ئۇ... ئۇ مەن بولىمەن...

— مانا ، مانا ، كۆڭلۈمدىن ئۆلۈغ نېمە يوقتە ! پېشانىلىرىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدۇ . «ھەي شۇمىدۇ ؟» دەپ كۆڭلۈم تۇيغاندەك قىلىۋىدى ، نەق سىلىكەنلا ئەمەسما ؟

— ئۆزلىرى كىم بولىدىلا ، نېمە ئىشلىرى بار ئىدى ؟

— مەن ئاقسۇدىن ، ئىسمىم كېرىماخۇن ، يەنە ئىككى بۇرادىرىم «قوشقۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»دە قالدى...

كېرىماخۇن قەدىردان قولىنى سىلكىپلا كېتىپ قالىدىغاندەك ئالدىراپ - تېنەپ سۆزلىمەكتە ئىدى . ئەسلىدە ئۇلار ئۈچ ئادەم «قاقچىلىق قىلىپ بېيىپ كەتكەنلەر بار ئىكەن» دېگەن گەپكە ئىشىنىپ ، قورۇ - جايلىرىنىڭ يەر خەتلىرىنى بانكىغا گۆرۈگە قويۇپ ، قەرز ئالغانىدى ، ئاندىن يېزا - كەنت ئامبارلىرىدىن ، دېھقانلاردىن 400 توننا گۈلە - قاق يىغىۋېلىپ ئۈرۈمچىگە يۆتكىدى . خۇددى ئۈرۈمچى ئاسمىنىدىن چەلپەك ياغىدىغاندەك ، 40

ماشىنىدا ئېلىپ كەلگەن مال خېرىدارسىز قىز بالىدەك يېتىپ قالدى . ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپكە يۇگۇرۇشۇپ باقتى . بىراق ، ھەممىلا يەردە قازاننىڭ قۇلىقى تۆت بولۇپ چىقتى . ھايانكەشلەر 50 تىيىندىن يۇقىرى ئۆرلىمىدى . بۇ يىل قاقنىڭ ئادەتتىكىدىن كۆپ كىرىشى قاقنىڭ كىرىزىسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ ، قاق ھايانكەشلىرىنىڭ خورىكىنى ئۆستۈرۈۋەتكەنىدى . ئۇلار قاقلىرىنى زىيىنغا ساتاي دېسە ، بانكىدىن ئالغان قەرزنى تۆلىيەلمەي ، قورۇ ـ جايلىرىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ ، ساتماي دېسە ، ئۇرۇمچىدە پات ـ پاتلا يامغۇر يېغىپ ، قاقلار نەمدىشىپ ، كۆكىرىپ كېتىۋاتقان ... مانا قاقنى ئېلىپ كەلگەن 46 كۈندىن بېرى ، ياتاق ، يېمەك ـ ئىچمەك دېگەندەك تۇرمۇش چىقىملىرىلا ئۇلارنى خورىتىپ ، قاقسەنەم قىلىپ قويغانىدى ...

— گەپنىڭ پوسكاللىسى ، سېتىپ بەر دېمەكچىمۇ ؟ — دېدى قەدىردان كۈنگە قاراپ قويۇپ ، — ماللىرى ھازىر نەدە ؟

— «قوغۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدا .

— مۇنداق دېسىلە ، مەن تېخى تۇنۇگۇنلا سەدىللاخۇننىڭ مېلىنى سۆ قىلىپ بەردىم ، — قەدىردان ئىككىلىنىپ قالدى ، — بۈگۈن يەنە كىرسەم ، «بۇنىڭ تۇغقىنى نېمانچە جىقتۇ» دەپ مەندىن بىزار بولار ؟

— جېنىمغىنا تۇغقىنىم ، مەن سىلىنى تۇنۇگۈندىن بېرى ئىزدەپ ئاران تاپتىم... مۇشۇ بىر قېتىم بېشىمىزنى ئوڭلاپ قويسىلا ، بۇندىن كېيىن قاقچىلىق دېگەن كوچىغا قاراپ سىيسەم ئىللا تاۋارا...

قەدىردان كېرىماخۇننىڭ چىرايىغا قاراپ ئىچى ئاغرىپ قالدى ، شۇڭا قاقنى كۆرگەندىن كېيىن بىر قارارغا كېلىشنى ئويلىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ كېرىماخۇننى باشلاپ كوچىغا چىقتى ، ئاندىن تاكسى بىلەن «قوغۇرتاش»قا يۈرۈپ كەتتى . «قوغۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىنىڭ سۇلياۋ لەمپىلىك سېمونت سەيناسىدا ئىك-

ـكى يېرىگە چىلىك چاسا قىلىپ تىزىلغان تاغارلار پوتەيدەك چوقچىـ
يىپ تۇراتتى . قەدىردان ئىككى دۆۋىنى بىر ئايلىنىپ چىققاندىن
كېيىن ، ئاستىدىكى ، ئوتتۇرىدىكى ، ئەڭ ئۈستىدىكى ئۈچ تاغارنىڭ
ئاغزىنى ئازراق ئېچىپ ، ھەر بىرىدىن ئالغان بىر ئوچۇمدىن
گۆلە ـ قاقنى سومكا ، يانچۇقلىرىغا ئايرىم ـ ئايرىم سالدى . ئۇ
ئاستىدىكى تاغاردىن ئالغان گۆلە ـ قاقنى چىڭ سىقىمداپ كۆرۈپ ،
كېرىماخۇن ۋە ئۇنىڭ شېرىكلىرىگە كۆرسەتتى :
— قاراپ بېقىڭلار ، بۇ بىر ئوچۇم گۆلە ـ قاقنىڭ بىرلىـ
شىپ ، بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ قالغىنىنى ، چەتتىكى تاغارلار
بۇنچىلىك نەمدەشكەن يەردە ، ئوتتۇرىلىرىدىكى شامال كۆرمىگەنلىـ
رى قانچىلىك بولسۇپ كەتكەندۇ ؟ — قەدىردان تامىقىنى
قاقتى ، — ئاستىدىكى ئۈچ قۇر ، ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىككى قۇر
تاغارنى ئاپتاپقا سېلىش كېرەك...
— ۋاي خۇدايىم ، — دېدى كۆك كۆز ، سېرىق ساقال ، قىرىق
ياشلاردىكى ئادەم . ئۇنىڭ ئەلپازىدىن ھىيلىگەرلىكى چىقىپلا تۇراتـ
تى ، — بۇ تاغارلارنى قانداقمۇ يۆتكەپ بولغىلى بولا ؟
— سىلەر ئۈچ ئادەم تۇرساڭلار ، يەنە ئىككى ئادەم ياللىساڭلار
بولمىدىمۇ ؟
— قاقنى ساتالماي تۇرغاندا ، يەنە پۇل خەجلەمدۇق ؟
— ئىختىيارىڭلار ، — قەدىردان مېڭىشى ، ئۇنى كېرىماخۇن
تۇتۇۋالدى ، — قاق سىلەرنىڭ ، سىسىپ نەچچە 100 مىڭ سوم
زىيان بولامدۇ ، مېنىڭ بىلەن ئالاقىسى يوق...
— جېنىم ئۇكام ، بۇ بۇرادىرىمىز قوپالراق ئادەم ، خاپا بولـ
ماڭ ، — دېدى كېرىماخۇن يىغلىغاندەك بولۇپ ، — ئۆششاق
باللىرىمىز بار ئادەم ، قورۇ ـ جايلىرىمىزدىن ئايرىلىپ قالغۇچە
ئۆلگىنىمىز تۈزۈك...
— ئەمىسە كىلوسىنى قانچىدىن ئالدىڭلار ؟
— بىر كويچەندىن ، — دېدى سېرىق ساقال ئالدىراپلا ، —
شۇنداققۇ ، كېرىماخۇنكا ، ئەخمىتاخۇنكا ؟

— ئەمىسىچۇ قارا ، — قەدىردانىنىڭ ئاچچىقى كەلگەنىدى ، — بىر كويچەندىن ئاپسەن ، ئون كويچەندىن سېتىۋال ، بولامدا ؟

قەدىردان بۇرۇلۇپلا ماڭغانىدى ، كېرىماخۇن بىلەن ئەخمىتاخۇن يالۋۇرۇپ ئېسىلىۋالدى . ئۇلار سېرىق ساقالغا تاپا - تەنە قىلىشىپ ، ۋارقىرىشىپلا كەتتى .

— مەن ھەر كۈنى نەچچە يۈز تونىلاپ قاق ئۆتكۈزۈۋاتقان ئادەم ، قېقىڭغا بىرلا قاراپ نەچچە پۇللۇق ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىم ؟ — قەدىردان قوللىرىنى شىلتىدى ، — مېنى قويماقچىمۇسەن ؟ مېنى قويۇش ئۈچۈن قويمىچىلىق مەكتىپىدە ئون يىل ئوقۇپ كەل ، بولامدا ؟

— خاپا بولمىسىلا ، غوجام ، بۇ ئاشۇنداق سەل لاۋزا ئادەم ، گېپىنىڭ تۇتۇرۇقى يوق ، — دېدى يۈزلىرىنى قورۇق قاپلاپ كەتكەن ئەخمىتاخۇن ، — بۇ بىر قانچە ئورۇندىن ئالغان قاق ، تۆۋىنى ئالتە موچەندىن ، يۇقىرى سەككىز موچەندىن بولدى . ئۆزلىرى ئىزىغىلا ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بوسىلىرى بولىۋېرەتتى...

— ئېنىق دېسىلە...

— يەتتە موچەندىن ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بولسىلا ، — كېرىماخۇن ساقاللىرىنى سىيپىدى ، — 280 مىڭ سوم بولىدىكەن ، ئەمدى 40 ماشىنىنىڭ كىرا ھەققى 48 مىڭ سومنى قوشساق جەمئىي 328 مىڭ بولغۇدەك...

— بولىدۇ ، ھەر قايسىلىرىنىڭ نىيىتى خالىس بولسا ، دېگەنلىرىدىن كۆپرەك پۇلغا سېتىلىشى مۇمكىن . ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىزىدىن تۆۋەن چۈشۈرۈۋەتمەيمەن ، — دېدى قەدىردان ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياساپ ، — ئەمما مېنىڭ ئەجىر ھەققىم ئۈچۈن 5 مىڭنى بېرىسىلەر .

— بېرىمىز... بەرمەمدىغان ، — ئۇلار دەرھاللا قوشۇلۇشتى ، — بۇ ئەلۋەتتە جاپا ھەققىدە...

قەدىردان ئۇلارغا ئاستىدىكى تاغارلارنى ئاپتاپقا سېلىپ ، بىر - ئىككى كۈن قۇرۇتۇش ، ئۆزىنىڭ قاق ئالىدىغان يەرلەرنى

ئالاقىلىشىپ كەلگۈچە ساقلىشىنى دېگەندە، ئۇلار بىر دىنلا سولتى-يىپ قېلىشتى. چۈنكى، كېرىماخۇن، ئەخمىتاخۇن ھەم سېرىق ساقاللار، كۆڭلىمىزنى ياساپ قويۇپ كەلمەيدۇ، دېگەن ئويدا بولۇ-ۋاتقىنى ئېنىق ئىدى. يەنە بىر تەرەپتىن، باشقا ئورۇنغا سېتىشقا توغرا كەلگەندە، قايتىدىن ماشىنا كىرا قىلىشقا توغرا كېلەتتى. چاشقان تۆشۈكىگە پاتمىسا، كۆتىگە غەلۋىر ئېسىۋالغاندەك، تاماققا پۇلدىن قىسىلىۋاتقان يەردە، كىراغا نەدە تۇرۇپتۇ؟ ئۇلارنىڭ بېشى-نىڭ چۈشۈپ كەتكەنلىكىنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردان ئۇلارغا مەدەت بولغۇدەك گەپلەرنى قىلدى.

— ماشىنا كىراسىدىن غەم قىلماڭلار، ئۇنى مەن يولدا ھەل قىلىپ بېرىمەن، — دېدى قەدىردان تەمكىن ھالدا، — «قوڭۇر تاش» شىركىتىگە تونۇگۇنلا مال ئۆتكۈزدۇم، بۇ يەرگە تەڭلەۋەر-گىلى بولمايدۇ. يەنە بىر گەپ، ھەر قانداق مۇسۇلمان ئەمەلگە ئاشماس ۋەدىلەرنى قىلىپ، ئادەم ئالدىماسلىقى كېرەك··· مەن كەتتىم، ئىنشەنىسەڭلا ئەنە، ئىشەنمىسەڭلا مانا···

— بولىدۇ، ئۆزلىرىگە ساقلايلى، — ۋارقىرىدى كېرىماخۇن بىلەن ئەخمىتاخۇن، — ھازىردىن باشلاپ قاقلارنى ئاپتاپقا سېلىش-نى باشلايمىز.

قەدىردان ئىشنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي، كوچا دوقمۇشىدا بىردەم توختاپ قالدى. ياڭ خوجايىن ۋە لۇڭ خوجايىنلارغا تونۇ-گۇنلا مال ئۆتكۈزدى، ئەمدى ئۇ يەرگە يەنە تەڭلەۋېرىشكە يۈز چىدىمايتتى. «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايى-نى جاڭ يۈڭچىڭ قەدىردانغا ئىسمى تونۇش بولغان بىلەن، ئۆزى تونۇش ئەمەس ئىدى، تەبىئىتى ئىسسىقمۇ، سوغۇقمۇ ياكى مۆتى-دىلمۇ بىلمەيتتى. ئەگەر بولمىسا ياڭ خوجايىن لۇڭ يوغان باشقا قەدىردانىنى ھاۋالە قىلغاندەك، جاڭ خوجايىنغىمۇ ئىككى ئېغىز ياخشى گېپىنى قىلىپ قويغان بولسا، ئۇنىڭ نەتىجىسى يەنە باشقا بولاتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن «داخىيەن مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ تارمىقى تۇرسا···

شۇڭا ، ئالدى بىلەن ياڭ خوجايىننى ئارىدا سالاچىلىقتا سېلىپ ، ئاندىن جاڭ خوجايىننىڭ ئالدىغا كىرسە بىر قەدەر ئىشەنچلىك بولىدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن قەدىردان ، تاكسى بىلەن داخىيەنگە يۈرۈپ كەتتى .

قەدىردان ياڭ مىڭسەننىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشى ، ئۇنىڭ چۈشلۈك تاماققا مېڭىشىغا توغرا كېلىپ قالغانىدى . شۇڭا ، ياڭ خوجايىن ئۇنى «بىللە تاماق يەيمىز» دەپ ئېلىپ چىقىپ كەتتى . بۇ تەكلىپ قورسىقى ئېچىپ كەتكەن قەدىردانغا موكلا ياقتى . ئۇلار تۆت كوچا دوقمۇشىدىكى «مالىك توخۇ قوردىقى پادىشاھى» ئاشخانىسىغا كىرىپ ، توخۇ قوردىقى ۋە ئىككى تاسما چۆپ بۇيرۇتتى . تاماق چىقىپ بولغۇچە يەنە مالىنىڭ بار ـ يوقلۇقى ھەققىدە سۆزلەشتى . قەدىردان ئۆزىنىڭ نېمە ۋەجدىن كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىشى ، ياڭ خوجايىن دەرھاللا ئۇنىڭ سۆزىنى تارتىۋېلىپ سۆزلەپ كەتتى .

— جاڭ يۈڭچىڭ مىجەز كاتتىق ، سودادا گىرى ئادەم ، — دېدى ياڭ مىڭسەن چىيىنى پۈۋلەۋېتىپ ، — يەنە مۇھىم گەپ شۇ ، ئويگۈرچىنى زادىلا بىلمەيدۇ . سەن ئۇنىڭ بىلەن قانداق گەپ كىلىڭ بوسۇڭ ؟

— ئەمىسە قانداق قىلسام بولا ؟

— ماڭىلا ئۆتكەزسە بولىدىغۇ شۇ...

— ئامبار توشۇپ كەتتى ، دەۋاتاتتىڭىزغۇ ؟

— «شەندۇڭ مېۋە ـ چېۋە پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى » بىلەن توختام تۈزدۇڭ شۇ ، — دېدى ياڭ مىڭسەن چايدىن ئوتلاۋېتىپ ، — 20 مىڭ توننا كۈرۈك مېۋە ـ چېۋىنى بۈگۈن ئاتىگەندىن تارتىپ پويىزغا توشۇۋاتىدۇ .

— ئۇنداقتا راستىنلا ئالىدىكەنسىز ـ دە ؟

— قالدىسى ئىشخانىدا پاراڭلىشايلى ، — دېدى ياڭ مىڭسەن شىرەگە قويغان بىر لېگەن توخۇ قوردىقىغا ئىشتىھا بىلەن قاراپ قويۇپ ، — ھازىر كوساكنى ئەپلەڭ بوسۇڭ...

ئۇلار توخۇ قوردىقى يېرىملاشقان ھامان ئۈستىگە تاسما چۆپ سالدۇرۇپ يېيىشتى. «لازىلىقتا باققان توخۇ»نىڭ قوردىقى كۆزلەرنى ياشقا تولدۇرۇپ، بۇرۇنلارنى مىشىلدىتىۋەتتى. ياڭ خوجايىن ھەدەپ قەغەزگە مىشقىرماقتا ئىدى. ئۇلار بىر چاغدىلا چايلىرىنى كۆتۈرۈۋېتىپ ئىدارىگە مېڭىشتى. ئىككىنچى قەۋەتكە ئەمدىلا چىققان قەدىردان ھاجەتخانىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ بېلىدىكى پۇلدىن 15 مىڭ سوم پۇلنى ئېلىپ گېزىت قەغىزىگە ئورىدى ـ دە، ئۈستىگە 15 مىڭنى رەقەمچە يېزىپ قويدى، ئاندىن ئىشخانىغا كىرىپ، ئەمدىلا دىۋانغا ئولتۇرۇشى، ياڭ خوجايىن «ئەۋرىشكىنى ئەكەلدىڭمۇ» دەپ سورىدى، قەدىردان سومكىدىن ئىككى ئۇچۇم كەلگۈدەك گۇلە ـ قاقنى خىزمەت ئۈستىلىگە تۆكۈش بىلەن تەڭ، 15 مىڭ سوم «كۆكۈل»نى تەڭلا قويۇپ قويدى. ياڭ مىڭسەن مىننەتدارلىقىنى بېشىنى گىلدىڭلىتىش بىلەن ئىپادىلىدى، ئەمما قەدىردان ئالوندىكى بىر سوم 20 تىيىن دېگەن رەقەمگە ئانچە ھەيران بولۇپ كەتمىدى.

— ھەي كادىداڭ، — ياڭ خوجايىن قەغەزگە ئورالغان پۇلنى بارمىقىدا ئۇرۇپ قويدى، — مەن شۇ توغرا چۈشەندى بوسۇڭ، باشكىلارغا «كۆكۈل» بەرگەندە قىزىل كاكازگە بولاڭ بوسۇڭ... ئاك بوسا بومەيدۇ. ئادەم تاشلاڭلا بوسا، ئاكنى باشقا، بىلىگە ئاتسا بولىدۇ، ئۆزۈك چاپاڭ كېلىپ كىيىدۇ شۇ...

— ئوھۇي، مەن خاتا قىپتىمەن، ياڭ خوجايىن، خاپا بولماڭ. ئەگەر دەپ قويمىغان بولسىڭىز چاتاق بولىدىكەندۇق.

— يەنە شۇ كاكنى خۇتيەن ئەكەل بوسۇڭ. بۇگۇڭ، ئەتە ئامباردىكى مالنى پويۇزغا باسىدۇ. ئۇقتىما سەن؟

— ئۇقتۇم، ئۆگۈنلۈككە ئەكېلەي...

— ھەي كادىداڭ، سەن يىراكنى ئويلىسا خەنزۇ تىلىنى ئوبداڭ ئۆگەنسە بولىدۇ، — دېدى ياڭ مىڭسەن تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، — سەن ھازىر گۇڭسىلار بىلەن سودا قىلىدۇ شۇ، كېيىن كۇلىدىن كەلگەن لاۋبەنلەر بىلەن سودا قىلىڭ بوسا، چاتاك شۇ.

فەيپى (تەرجىمان) سالمايدىغان مى مى خېتۆكلارمۇ[1] بار ...
— مۇشۇ ئىشتىن بېشىم قېتىۋاتىدۇ .
— هازىر ئۈچ ئاي ، ئالتە ئاي ، بىر يىل ئوقۇكلار بارغۇ . كېچە ئوقۇك ، كۈندۈز ئوقۇك ، ھەممىسى بار .
— قەيەردە بار ؟
— ھەممە يەردە بار .
شۇ كۈنى كەچ بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، قەدىردان داجەيگۈدىكى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە باردى . ئۆيدە تەپكۈچ ساقال خالمەت قارىم ۋە ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ سەيگۇيۈەنى ماخمۇتلار بار ئىدى . ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك ، ماخمۇت قەدىردان ئوقۇۋاتقان چېغىدا ئالغان 100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسى بىلەن لېنتا ياندۇرغۇچنى خوتەنگە ئالغاچ كەتكەن ئوتتۇرا بوي ، بوي ـ بەستى تولغان ، قارىراق كەلگەن ، كۆزلىرىدىن بىر خىل ئىشەنچ ھەم جەسۇرلۇق چىقىپ تۇرىدىغان 35 ياشلاردىكى سەيگۇيۈەن يىگىت ئىدى . خالمەت قارىم بىلەن ماخمۇت ئىككىسى بۈگۈن ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىلىرىنى كىراغا سېلىش ئۈچۈن كەلگەنىدى . خالمەت قارىم تۇرپاندىن ئالغان يېشىل كىشمىش ئۈزۈمنى پويىز ئىستانسىسىغا يۆتكىمەكچى بولسا ، ماخمۇت سەيگۇيۈەن ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپقا ئالغان ماللىرىنى خوتەنگە يۆتكىمەكچى ئىدى . ئاخىر ئۇلار بىر مۇنچە ۋارقىرىشىپ ـ جارقىراشقاندىن كېيىن تۆت ماشىنا تۇرپانغا ، «ئازاد» ماركىلىقى خوتەنگە ماڭىدىغان بولۇپ كېلىشتى . ياقۇپ ھاجىم خالمەت قارىم بىلەن ماخمۇتنى ئۇزىتىپ قويۇپ كىرىپلا ، قەدىرداندىن : «قورسىقىڭ قانداق ؟» دەپ سورىدى .
— قورسىقىم توق ، ھاجىمكا ، — قەدىردان ۋاللىدا قاراپ قويدى ، — سىزگە سالىدىغان بىر مەسلىھەتىم بار ئىدى .
— قېنى دېگىن ، قولۇمدىن كەلسىلا ياردەم قىلىمەن .
— مېنىڭ خەنزۇ تىلىدا ئوقۇغۇم بار ئىدى ، — دېدى قەدىر-

[1] مى مى خېتۆك — مەخپىي توختام .

دان ، — بولمىسا نۇرغۇن ئىشلاردا يولۇم توسۇلۇپ قالغۇدەك .
— ھەببەللى ، مەن ساڭا دېيەلمەي يۈرەتتىم ، — ياقۇپ ھاجىم بېشىنى ئېغىتتى ، — ئۆتكەندە شوپۇرلارغا تەرجىمانلىق قىلىپ بەرگەن چېغىمدىلا كۆڭلۈمگە كەلگەن .
— مەن كەچلىك كۇرسىدا ئوقۇي دېگەن .
— چۈشىنىشلىك ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم كۈلۈپ ، — شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتتا «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزى بار . ئۇ يەردە خەنزۇ تىلى ، ياپون تىلى ، ئىنگلىز تىلى ، ئەرەب تىلى ، رۇسچە ، قىسقىسى ھەممە تىل ئۆگىنىش كۇرسلىرى بار .
— ئەمىسە ، ھاجىمكا ، بۇندىن كېيىن پات - پات كېلىپ تۇرالمايمەن ، — قەدىرداننى ئورنىدىن تۇردى ، — بەزىدە ۋاقتىڭىز چىقسا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىڭ . ئىككىنچى قەۋەت 25 - ياتاق...
— بولىدۇ ، ساڭا دەيدىغان يەنە بىر گەپ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — مەندىكى 98 مىڭ سوم پۇلۇڭنىڭ 80 مىڭىغا ئىشلەتكەن «ئازاد»تىن ئىككىنى ئالدىم . ھازىر چوڭ رېمونتتا ، ئاشقان 18 مىڭنى سېنىڭ نامىڭدا بانكىغا قويۇۋەتتىم . مانا چېكىڭ . مەخپىي نومۇرى 00001 . بۇندىن كېيىن پۇل تاپساڭ بانكىغا قوي . مەخپىي نومۇر بەلگىلەپ ئېسىڭدە چىڭ تۇت . چەك ھەم كىنىشكىنى ساقلاپ بېرىدىغان مۇلازىمەت ئورنى بار . ئۇنداق نەرسىلەرنى يېنىڭدا ساقلىما . تاپقا پۇلۇڭنى پوچىلىق قىلىپ باشقىلارغا دەپ يۈرمە ، ئۇقتۇڭما؟
— ئۇقتۇم . سىزنىڭ مۇشۇنداق باشقۇرۇشىڭىزغا كۆنۈپ قاپتىمەن دېسە .
— ئەمىسە پۇتۇڭ تايغان ، بېشىڭ سايغان تەرەپكە كېتىۋەرسەڭ بولامتى؟ بىلىپ قوي ، ئابباس بوجاڭ سېنى ماڭا تاپشۇرغان ...
— بۇنىمۇ ئۇقتۇم . يەنە «ئۇقتۇم»غا قانداق تەنبىھلىرىڭىز بار...

— بولدى ، ھىيلىگەر ، قايتىساڭ قايت ، تولا كېچىكە قالما ...
قەدىردان خالتا كوچىدىن چىقىپ ، چوڭ يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى - دە ، 2 - يول ئاپتوبۇس بېكىتىگە كېلىپ توختىدى . ئاپتوبۇسمۇ ھايال ئۆتمەيلا كەلدى . قەدىردان ئاپتوبۇسقا چىقىپلا ، ھېلىقى ئورۇندۇققا تىكىلىپ قارىدى ، بىراق مۇلايىم مېھرىبان يوق ئىدى . بۇنداق ئازابلىق ھېسسىيات دوستلۇق يولىغا چۈشۈپ ، تۆت كوچا ئاغزى دوقمۇشىدىكى بوتكا ئالدىغا كەلگەندە يەنە بىر قېتىم تەكرارلاندى... قەدىردان ، مېھرىبان يەر بېقىپ قىزىرىپ تۇرغان بوتكا دالدىسىغا شۇنچىلىك قاراپ كەتكەن بولسىمۇ ، بىراۋ-لارنىڭ ئىزلىرىنى كۆرەلمىدى .
قەدىردان ياتىقىغا كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋىتىغا تاشلىۋەتتى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن مېھرىبان زادىلا كەتمەيۋاتاتتى . ئۇنىڭ خىيال-لىرى قاچانغىچە داۋام ئەتتى ، قاچانلاردا ئۇيقۇ كارۋىنىغا قېتىل-لىپ ، ئۇيقۇ چۆللىرىگە كىرىپ كەتتى ، بۇلار ئۇنىڭغا مەۋھۇم ئىدى ، پەقەت شۇ ياتىقىنىچە كىيىملىرى بىلەنلا سەھەرلىكتە ئويغان-غانلىقىنى بىلىدۇ . ئۇ كېچىچە ياخشى ئارام ئالالمىغانلىقى ئۈچۈنمۇ پۈتۈن بەدەنلىرى سىرقىراپ ئاغرىيتتى ، شۇنداقتىمۇ يۈزىنى چالا - بۇلا يۇيۇپلا سىرتقا چىقتى . لېكىن ، قاياقتىندۇر كەلگەن غەيرەت جاڭدۇ « ھاۋ » دەپلا ئۇنى چۆچۈتىۋەتتى . ئۇلار بىردەم ئەھۋال سوراشقاندەك بولدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ قىيپاش ئۇدۇلىغا توغرا كېلىدىغان يولنىڭ ئۇ چېتىدە «ھۆسنار-خان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» بار ئىدى . «مۇساپىرلار مېھ-مانخانىسى»نىڭ ئاشخانىسى ئەتىگەن ، چۈش ، كەچ ئۈچ قېتىملا ئېچىلىپ ، ھەرقانداق تاماق ئالدىغا بار ، كەينىگە يوق بولۇپ قالات-تى . شەنبە ، يەكشەنبە كۈنلىرى بولسا ئېچىلمايتتى . شۇڭا ، «مۇ-ساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى تىجارەتچى ، سودىگەر ، ھايانكەش ، ئوغرى ، قىمارۋاز ، شوپۇر ، نەشىكەشلەر ئۇدۇللا «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىپ بىر قاچا تاماق ئېلىۋال-سا ، بىر تاغار پاراڭ سوقۇپ ، جاھاننى تاسقايتتى . مۇشۇ تۇرقىدى-

مۇ غەيرەت جاڭدۇ «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» غا ماڭغانىدى .

— يۇرە ، ماڭ ، مېھمان قىلىش مەندىن ، مېھمان بولۇش سەندىن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ قەدىردانىنىڭ دولىسىدىن ئىتتىرىپ ، — تولا ئۆزۈڭنى قاچۇرما... ئەڭ بولمىسا ئاشخانىغا كىرىپ كۆزۈڭنىڭ يېتىنى ئۆلتۈرۈپ چىق .

— بۇ نېمە دېگىنىڭ ؟

— ھۆسنارخان خوجايىنىنىڭ 14 ياشلىق زۇلئاي دېگەن بىر قىزى بار . پاھ ، پاھ ، پاھ ... كۆزۈڭ بىلەن يەۋەتكۈدەك ، — غەيرەت تاماقلىرىنى چاكىلداتتى ، — بىزنىڭ بۇرادەرلەرنىڭ تولىسى ئاشۇ قىزنى كۆرۈش ئۈچۈنلا ئاشخانىغا كىرىدۇ .

— ئۇنداقتا ئۇ قىزنى موتورلاردەك ئەينەك تەكچىگە تىزىپ قويغان بولسا ، — دېدى قەدىردان مەسخىرىلىك كۈلۈپ ، — ئاشخانىغا خېرىدارلار پاتماي قالغۇدەك...

— يۇر ، ئۇن ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا ، — غەيرەت قەدىردانىنىڭ دۈمبىسىدىن بوشراق ئىتتەردى ، — بىر يۇرتلۇق ، بىر مەھەللىدىن تۇرۇپ ئەجەب ئۆزۈڭنى قاچۇرىسەن .

— غەيرەتكا ، بۇگۈن خاپا بولما ، مۇھىم بارىدىغان يېرىم بار ، ئۇلار ماڭا ساقلاۋاتىدۇ ، — قەدىردان ئۆزرە سورىدى ، — كېيىنكى قېتىمدا بولدى سېنى مەن مېھمان قىلاي ، بولامدۇ ؟

— مۇشۇ گېپىڭ راستمۇ ؟ بولدى ، «يولۋاس ئىزىدىن ، يىگىت سۆزىدىن يانماپتۇ» دېگەن تەمسىلنى ئۇنتۇپ قالما ئەمىسە .

— بولدى ، گېپىمىز گەپ ، مەن ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن .

قەدىردان تاكسى بىلەن بىردەمدىلا «قوڭغۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىغا يېتىپ كەلدى . كىرىماخۇن ، ئەخمەتاخۇن ، سېرىق ساقال ئۈچى ئاپتاپقا يېيىلغان گۈلە ـ قاقنى پۇتلىرى بىلەن ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ ئەلەشتۈرۈپ ، شامالغا سېلىۋاتاتتى . قەدىردان ئىككى قولىدا ئۇچۇمداپ ئالغان قاقىقا قاراپ ، ئۇنى سىقىپ بېقىپ قاقچىلارغا تىكىلدى .

— سىلەر قاقنى چۈشتىن كېيىن كۆن يانغۇچە ئاپتاپقا سېـ
لىپ ، ئاندىن تاغارلارغا قاچىلىۋېتىڭلار ، — دېدى قەدىردان ، —
مەن كېرىماخۇنكام بىلەن بازار ئالدىدىكى كىرا ماشىنىلىرىنى سۆزـ
لىشەي .

«قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىنىڭ
ئالدىدا ھەرخىل چوڭ ـ كىچىك يۈك ماشىنىلىرى نەچچە قاتار
تىزىلىپ كېتەتتى . بىرەر ـ ئىككى ئادەم ماشىنىلار ئارىسىغا
كىرگەن ھامان شوپۇرلار گۇلدۇرلەپ يۇگۈرۈپ كەلدى ـ دە :
«نېمىڭىز بار ، مەن يەتكۈزۈپ بېرەي» ، «يۈك بولسا تاتمايلدـ
ما» ، «باھادا كېلىشىپ قالىمىز» دېيىشىپ كېتەتتى... دېگەندەك
قەدىردان بىلەن كېرىماخۇن كېلىشى بىلەن شوپۇرلار ئۇلارنى ئوردـ
ۋالدى .

— مۇنداق ئىش ، بىزدە 400 تونىنا مال بار ، داخىيەنگە
يەتكۈزۈپ بېرىسىلەر ، — دېدى قەدىردان شوپۇرلارغا قاراپ ، —
قېنى دەپ بېقىڭلار ، قانچە پۇل ئالىسىلەر

— بولدى ، مەن كۆتۈرە ئالاي ، — دېدى ئۆسكىلەڭ ساقاللىـ
رى چارلىشىپ كەتكەن 48 ـ 50 ياشلاردىكى شوپۇر ، — يۈرە ،
ئۇكا ، ئاۋۇ يەردە ئايرىم پاراڭلىشايلى ...

ئۇلار ماشىنىلاردىن سەللا يىراقلىشىپ ، بىر ئېشەك هارۋىـ
سىنىڭ قېشىدا توختىدى .

— ئۇكا ، 15 مىڭ سوم بېرىسەن ، 400 تونىنا مېلىڭنى بىر
قېتىمدىلا پاكىز يەتكۈزۈپ بېرىمەن... بولامدا ؟ ئەكە قولۇڭنى...

— ۋاي توۋا ، 15 مىڭ سوم ؟ — كېرىماخۇننىڭ كۆزلىرى
چەكچىيىپ كەتتى ، — نېمانداق قىممەت ئۇ ؟

— ھەي ئاكا ، ئاغزىم بار دەپلا گەپ قىلىدىكەنسەن ، — دېدى
قەدىردان ، — خۇداغا ئىشەنسەڭ ، ئاقسۇدىن ئۈرۈمچىگىچە 48 مىڭ
سوم بىلەن كەلدى ، ئەندىزە بىرەر سائەتلىك يولغا 15 مىڭ دەيسىـ
نا ، بىز بانكىنىڭ تېمىنى تەشمىدۇق .

— ئەمىسە دەپ باقە ، ئۇكا ، قانچە بېرىسەن ؟

— 10 مىڭنى بېرىمەن .
— ئۇنداقتا ئون توننا مېلىڭنى داخىيەنگە ئاپارساق ، 250 سوم بېرەمسەن؟ ئىنساپ قىل ، ئۇكا ، بىزمۇ نان تېپىپ يەيلى .
— بولدى ، ئۇنداق بولسا بىز باشقىلار بىلەن سۆزلىشىپ باقىلى...
— توختا ، ئۇكا ، ئون توننا مېلىڭغا 300 سومدىن ، 12 مىڭ سوملا بەرگىن...
— ئۇنداق بولسا ، ئاپارغان شوپۇرلىرىڭ يوك باسىدۇ ، مەن يوك باسىدىغانغا ئادەم تاپمايمەن .
— بولىدۇ ، بولىدۇ ، ئەجەبمۇ قاتتىق بالىكەنسەن .
— بىر گەپنى دەپ قوياي ، قاقنى ئۆتكۈزۈپ بولۇپ ، پۇلۇڭنى بانكىدىن ئېلىپ بېرىمەن .
— چاتاق يوق ، مەن ئەتە كىمنى ئىزدەيمەن؟
— مۇشۇ ئاكىمىز ، — قەدىردان كېرىماخۇننى كۆرسەتتى ، — ئەتە مەشەدە ساڭا ساقلايدۇ . بىر گەپ ئوچۇق بولسۇن ، بىرە ماشىناڭ يولدا بۇزۇلۇپ قاقنى ئۆتكۈزەلمەي قالساق ، ماشىنىغا بېسىلغان قاقنىڭ نەق يېرىمى پۇلىنى تۇتۇۋالىمەن...
— ئۇكام ، — دېدى كېرىماخۇن تاتارغان ھالدا ، — 12 مىڭ سوم پۇلنى شوپۇرغا بەرسەك ، بىزگە بەك زىيان بولۇپ كەتكۇدەك...
— كېرىماخۇنكا ، سىلىگە زىيان بولغۇدەك ئىشنى قىلىپ ، كېچىسى خاتىرجەم ئۇخلىيالايمەنما؟ — قەدىردان ئاچچىققىنا كۈلدى ، — خاتىرجەم بولسىلا ، ئون تىيىن زىيان بولغۇدەك بولسا مېنىڭ ياقامغا چىڭ ئېسىلىۋالسىلا...
— خۇدايا توۋا دېسىلە ، بىر بالا ـ قازادىن قۇتۇلدۇرۇۋاتسىلا ، شۇنداقمۇ يۈزسىزلىك قىلامەنما؟
— سىلىغۇ ئۇنداق قىلمايلا ، — قەدىردان كېرىماخۇننىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويدى ، — بۇنداق دېسەم سىلى كېچىچە ئۇخلى-

يالمايلا ، شۇنداققۇ؟ يەنە دەپ قوياي ، سىلى زىيان تارتسىلا مەنمۇ ئۇخلىيالمايمەن . خوش ، مەن ئەتە تاكسى بىلەن بالدۇرراق كېلىپ ئۇستىدە تۇرمىسام بولمايدۇ .

— شۇنداق قىلمىسىلا ، بىز ئۇرۇمچىلىك هارامزادىلەرگە هەرگىز تەڭ كېلەلمەيمىز .

— دېهقانلار ئارىسىدا هارامزادىلەر يوقتەك گەپ قىلدىلىغۇ؟ هېلىقى سېرىق ساقال ، كۆك كۆز ئۇنداق ئەمەسما؟

— ۋاي خۇدايىم ، بەك يامان بالىكەنلا ، خەقلەرنىڭ «بالا سەيگۇيۇەن» دېگۇچىلىكى باركەن .

قەدىردان كېرىماخۇندىن ئايرىلىپ ، تاكسىغا چۇشتى ـ دە ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزىگە ئۆزىنى تىزىملىتىش ئۇچۇن يۇرۇپ كەتتى ...

سەككىزىنچى باب

بانكىدىن پۇلنى ئاجرىتىپ، شوپۇرلارنى يولغا سېلىۋەتكەن قەدىردان قالغان پۇلنى سومكىغا سېلىپ، بانكىدىن چىقتى. ئۇ كېرىماخۇن، ئەخمەتتاخۇن ۋە هارامزادە سېرىق ساقالنى تاكسىغا سېلىپ، دۆڭ كۆۋرۈككە ئېلىپ كەلدى. ئۇلار كوچا دوقمۇشىدىكى «كاۋاپ پادشاهى»غا كىرىپ، چاققانغىنا خاس خانىدا ئولتۇرۇشتى. ئۈچ دېهقاننىڭ نەپسى كاۋاپقا تاقىلدىماي، قەدىرداننىڭ قولىدىكى سومكىغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن تىكىلەتتى.

— ئەمىسە كاۋاپ كېلىپ بولغۇچە قاقنىڭ هېساباتىنى قىلىپ كۆرەيلى، — دېدى قەدىردان ئولتۇرغانلارغا قاراپ، — كېرىماخۇن، ئەخمەتتاخۇنكا، سىلەر قاقنى قانچە پۇلغا سات، دەپ بەرگەنىدىڭلار؟

— يەتتە موچەندىن ئۆز ئىزىغا سېتىپ بەرسىلە، دېگەن، — كېرىماخۇن شېرىكلىرىگە: «شۇنداققۇ» دەپ قويدى، — شۇنداق بولغاندا، ماشىنا كىرالىرىنى قوشۇپ 328 مىڭ كويچەن بولىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئەمىسە هەممىڭلار زېهنىڭلارنى يىغىپ ئاڭلاڭلار، قېقىڭلارنى تۇققۇز موچەندىن ساتتىم. پۇلىسى 360 مىڭ سوم بولدى، — قەدىردان پۇلنى شىرەگە ئالدى، — ئەسلىي چىقىمىڭلارنى چىقىرىۋەتكەندە، سىلەرگە 32 مىڭ سوم پايدا قالغانىدى، بۇنىڭدىن 12 مىڭ سومنى شوپۇرلارغا بەردۇق، هازىر نەق پايدا 20 مىڭ سوم بولدى. هەر بىرىڭىزگە 5 مىڭدىن تېگىدۇ.

قەدىردان ئۆزىگە تەئەللۇق 5 مىڭ سومنى ئايرىۋېلىپ، قالغان هەممە پۇلنى كېرىماخۇننىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى:

— قېنى سانىۋېلىڭلار...

— جېنىم ئۇكام… مەن… مەن ھېچ ئىشىنەلمەي
تۇرمەن، — كېرىماخۇن ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشى، قالغان
ئىككىسىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ خىجىللىق ئىلكىدە قەدىردانىنىڭ قول-
لىرىنى تۇتۇشتى، — مەن تېخى شۇنچە نۇرغۇن قەرزنى تۆلىيەلمە-
گەندىن كېيىن ئۆلۈۋېلىشنى ئويلىغان، غوجام…

— مەنمۇ ياقا يۇرتلارغا قېچىپ كېتىشنى كۆڭلۈمگە
پۈككەن، — ئەخمەتاخۇننىڭ كالپۇكلىرى تىترەپ كەتتى، —
بالىۋاقامنىڭ يىغا - زارە بىلەن قورۇدىن كۆچكىنىنى كۆرۈش
ئۆلۈم بىلەن باراۋەرغۇ!

— تېخى ھەر بىرىمىزگە 5 مىڭدىن پايدا قېلىشى ئۇخ-
لاپ چۈشىمىزدىمۇ يوق ئىدى، — دېدى سىېرىق ساقال
يىغلامسىراپ، — ئەمدى يۇرت - جامائەت، بالىلىرىمىزنىڭ ئالدىغا
يۈزىمىز يورۇق بارىدىغان بولدۇق.

— كۈچالىق سەدىللاخۇننىڭ: «مەن بىر خىزىرغا يولۇقتۇم»
دېگىنى بىكار ئەمەسكەن، — كېرىماخۇن كۆزىدىكى ياشلىرىنى
سۈرتتى، — خۇدايىم قىيىنلىرىنى ئاسان، يىراقلىرىنى يېقىن،
دۈشمەنلىرىنىڭ يۈزىنى سۆرۈن قىلا…

— خاپا بولمىسىلا، بالا سەيگۈيۈەن، — سېرىق ساقالمۇ
ئېڭىشكىنىچە غودۇڭشىدى، — مەن شۇ ئالدى - كەينىنى ئويلى-
مايلا گەپ قىلىپ سالىدىغان ئەسكى خۇيۇم بار…

شۇ ئەسنادا، دورا - دەرمەكلىرى سېپىلگەن نان بىلەن بىر
لېگەن كاۋاپ كىردى. ئۇلار قېنىق دەملەنگەن چاي ئىچكەچ، راسا
مەززە قىلىپ يېيىشتى. 46 كۈندىن بېرى گېلىدىن بىر نېمە
ئۆتمەي، موك يېتىپ، موك قوپۇپ قاغجىراپ كەتكەن بۇ ئادەملەر
مانا بۈگۈن ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا بۆرىدەك بۇلاپ - تالاپ يېيىش-
مەكتە ئىدى. بۇ چاغدا قەدىردان يەنە بىر لېگەن كاۋاپ كۆتۈرۈپ
كىردى.

ئۆزى تويسىمۇ، كۆزى تويماي يېيىشىۋاتقان ئاقسۇلۇق قاقچى-
لار ئاخىر گارت - گۇرت كېكىرىپ، شىرەدىن قوللىرىنى تارتىش-

تى ، لېگەندە ئېشىپ قالغان بىر نەچچە زىخ كاۋاپ ، دورا ـ دەرمەك-
كە مىلەنگەن نان پارچىلىرىغا ھېچكىمنىڭ قارىغۇسى كەلمىدى ،
ئەمما ئۇلار ھۇزۇرلىنىپ قىزىق چاي ئىچىشمەكتە ئىدى . قەدىردان
قوللىرىنى تازىلىق قەغىزىدە پاكىز سۈرتكەندىن كېيىن «تاپان
ھەققى» دەپ ئالغان 5 مىڭ سومنى يانچۇقىدىن ئېلىپ ، شىرەگە
قويدى ۋە پۇلنى ساناپ 2 مىڭ سومدىن ئىككى يەرگە ئايرىپ ،
ئاخىرقى مىڭ سومنى ئايرىم قويدى . باشقىلار ئۇنىڭغا ھەيران
بولۇپ قاراشتى .

— ئاكىلار ، ئۈچ كۈندىن بېرى ئۇرۇق ـ تۇغقاندەك بولۇپ
قالدۇق ، — دېدى قەدىردان تەمكىن ھالدا ، — شۇنىڭ يۈزىدىن
بۇ 2 مىڭدىن 4 مىڭ سوم كېرىماخۇنكام بىلەن ئەخمىتاخۇنكامغا
تەئەللۇق ، ئەسلىدە بۇ سېرىق ئاداشقا بەرمەي دېگەنىدىم ، بىراق
ئازمايدىغان ئادەم يوق ، شۇڭا ئۇنىڭغا مىڭ سوم پۇلنى ئاتىدىم .

قەدىردان بۆلۈنگەن پۇللارنى ئۇلارنىڭ قوللىرىغا قوتقۇزۇپ
قويۇپ ، ئورنىدىن تۇردى ـ دە : «خوش ، يۇرتقا ساق ـ سالامەت
بېرىۋېلىڭلار» دېگىنىچە كاۋاپخانىدىن چىقىپ كەتتى . قاقچىلار
ئۇنىڭغا رەھمىتىنى ئېيتىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىدى . ئۇلار بىر ـ بىرد-
گە قاراپ ، بىر ھازا ئولتۇرغىنىچە ئورنىدىن تۇردى . كېرىماخۇن
كاۋاپخانىنىڭ خوجايىنىنى چاقىرىپ : «كاۋاپنىڭ پۇلىنى تۆلىۋې-
تەي» دېۋىدى ، خوجايىن : «بايا چىقىپ كەتكەن بالا تۆلىۋەتتى»
دەپ جاۋاب بەردى . كېرىماخۇن ، ئەخمىتاخۇن ۋە سېرىق ساقاللار
سىرتقا چىقىپ ئەتراپقا خېلى بەك قارىغان بولسىمۇ ، بالا سەيگۇ-
يۇەننى تاپالمىدى .

بۇ چاغدا تاكسىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇر-
غان قەدىردان 120 مىڭ سوملۇق چەكنى يانچۇقىدىن ئېلىپ ، خېلى
ئۇزۇن قاراپ كەتتى ـ دە ، ئاستا شىۋىرلىدى :

— 15 مىڭ «كۆكۈل»نى چىقىرىۋەتسەم ، 105 مىڭ تاپان
ھەققى قاپتۇ . بەك ئاچ كۆز بولۇپ كەتتىممۇ قانداق ؟ ياق ! ئۇلۇۋې-
لىش ، بالىلىرىنى تاشلاپ قېچىپ كېتىش قارارىغا كەلگەن ئادەم-

لەرنى قۇتقۇزۇۋېلىش ئاسانمۇ؟ ھەتتا قولىغا 7 مىڭ سومدىن پۇل تۇتقۇزۇش... بۇ دېھقان ئۈچۈن ئاز پۇل ئەمەس ـ تە! «سېنىڭ قىممىتىڭ ئىقتىدارىڭدا، ئىقتىدارىڭ قىممەت يارىتىشتا...» بۇ ... بۇ ... كىمنىڭ گېپى؟ توغرا، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ... ئۇ شۇنداق دېگەن. توغرا، بۇ 105 مىڭ ئەقىل ـ پاراسەت، ئىقتىدارنىڭ مېۋىسى! باشقىلارنى خۇش قىلىش ئەلۋەتتە جەننەت ساۋابىدۇر، شۇڭا قەدىردانىنى «خىزىر» دەپ ئاتاشتىغۇ...

400 تۇننا قاقنىڭ كىلوسىنى بىر سوم يىگىرمە تىيىندىن ئۆتكۈزۈپ، 105 مىڭ پايدا ئالغان قەدىردان ئىنساپسىزلىق قىلغان. لىقىدىن ۋىجدان ئازابىغا قالدى بولغاي، ئۆزىنى ئاقلاپ باقتى، تەسەللى بەردى، شۇنداقتىمۇ ئىچىدە بىر يېرى چوغ چۈشكەندەك ئېچىشىپلا تۇردى ...

دوستلۇق رايونىدا تاكسىدىن چۈشۈپ قالغان قەدىردان 105 مىڭ سومنى «سودا ـ سانائەت بانكىسى»غا بىر يىللىق قەرەل بىلەن قويۇۋەتتى. بىراق، يېنىدىكى 18 مىڭ سوملۇق چەكتىكى پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئالدى. ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى ياتىقىغا كىرىپ، بىلىدىكى پايپاقنى يەشتى، ئۇنىڭدا ياقۇپ ھاجىم سېلىپ بەرگەن 20 مىڭ سومدىن نەق 5 مىڭ سوم قالغانىدى. قەدىردان بۇ پۇلنى يانچۇقىغا سېلىپ، بانكىدىن ئاجراتقان 18 مىڭ سومنى پايپاق ئىچىگە ئەپلىك ئورۇنلاشتۇرۇپ بېلىگە قايتا باغلىدى. ئاندىن پەسكە چۈشۈپ ياتاقنىڭ بۇندىن كېيىنكى بىر ئايلىق ھەققى ئۈچۈن 1 مىڭ 50 سوم تۆلەپ، تالوننى سومكىسىغا سالدى.

كەچ بولۇشنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتكەن قەدىردان شۇ كۈنى كەچقۇرۇن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزىدىكى يېڭى ئوقۇش ھاياتىنى باشلىدى. ئۇ ئېغىر ئەل ياتقۇ ۋاقتىدىلا ياتىقىغا قايتىپ كېلىپ، ئەتىسى چۈشكىچە ئۆگەنگەنلىرىنى ھىجىلاپ تاپشۇرۇق ئىشلىدى، ئاندىن چۈشلۈك تامىقىنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»دا يېدى. ئۇ شۇ چاغدىلا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى قاغجىراپ كەتكەن بويتاقلارنىڭ ھەۋەس ـ ئىشتىياقىنى قوزغاپ، ئاغزىدىن شۆلگەي ئېقىتـ

قان 14 ياشلىق زۇلئاينى كۆرۈشكە مۇۋەپپەق بولدى . بادام يۈز-لۈك ، ناۋات رەڭ چىراي ، قوڭۇرغا مايىل چوڭ كۆزلىرى يالت - يۇلت قىلىپ ، كۆڭۈل كۆللىرىگە قارماق تاشلايدىغان ، غۇنچە بوي ، بەدىنى مىققىدە تولغان بۇ قىز دەرۋەقە غەيرەت جاڭدۇ-نىڭ دېگىنىدەك «كۆزىدە يەۋەتكۈدەك» نازلىق پەرى ئىدى . قەدىر-دان يەردىن ئۇستۈن قارىمىغان هالدا ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ شۇ كۈنى ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ، دوستلۇق ماگىزىنىدىن يېڭى مودىلىق يېشىل پوپايكىدىن بىرنى ، ئالدى كەشتىلەنگەن كوپتا ئېلىپ سومكىسىغا سالدى . ئاندىن ئىككى تەرىپى ئاشخانا ، ناۋايخانا ، ساتىراشخانا ، سوغۇق ئىچىملىك ، هاراق - شارابلار سېتىلىدىغان دۇكانلار ، ئوتتۇرىسى كاۋاپچى ، زاسۇيچى ، سېرىق ئاش ، هۆل يەل - يېمىش هارۋىلىرى ، تۆمۈرلۈك پوكەيلەر بىلەن تولغان ئۇزۇن لەمپىلىك بازاردىن ئۆتتى - دە ، يەنە ئازراق مې-ڭىپ ، يەرلىك ئاهالىلەر جايلاشقان مەهەللىگە يېتىپ كەلدى . ئۇ ئۆتكەن - كەچكەنلەردىن : «ئىسمى مېهرىبان ، دادىسى كاۋاپچىلىق قىلىدۇ» دەپ سوراپ ، مېهرىباننىڭ ئۆيىنى زادىلا تاپالمىدى . ئۇچرىغانلا ئادەم : «بۇ مەهەللىدىكىلەرنىڭ هەممىسى دېگۈدەك ياقا يۇرتلاردىن توپلانغان كەلگۈندىلەر ، تولىسى كاۋاپچى ، زاسۇيچى ، سېرىق ئاش ساتىدۇ... ئىسمىنى بىلمىسىڭىز ، تاپماق تەس» دې-يىشتى . قەدىردان شۇ كۈنى كەچتە ئوقۇغىلى كېتىپ ، ئەتىسى ئەتىگەندە مېهرىباننى ئىزدەپ يەنە كەلدى . لېكىن ، تاپالماي قاي-تىپ كەتتى .

— خەپ ، — دېدى ياتىقىغا قايتىپ كەلگەن قەدىردان ، — بۇ قېتىم ئۇچرىتىپ قالسام دادىسىنىڭ ئىسمىنى سوراپ بىلىۋالمى-سام... تېخى بىللە بېرىپ ئۆيىنىمۇ كۆرۈۋالىمەن ، ئەگەر ئۇنىمى-سا ، ئارقىسىدىن ماراپ بارىمەن ...

قەدىردان چۈشلۈك تاماققا چىقىش ئۈچۈن ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشى ، ياتاققا بىر مەهەللىلىك تونۇشلىرىدىن هېلىمجان ئاۋاق بىلەن نۇرمەت پاكار كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئىككىسىنى

باشلاپ «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كەلدى. ئۇلار بۇلۇڭدىكى ئۈستەلدىن ئورۇن ئېلىپ تۇرۇشى، تاماق تىزىملىكىنى كۆتۈرۈپ كەلگەن زۇلئاي قەدىردانغا تىكىلىپ قارىغىنىچە: «قېشى نېمانچە توم ھەم قارا، كۆزى نېمىدېگەن چوڭ، قايرىلما كىرپىكلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقىچۇ تېخى...» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— نېمە يەيسىلەر؟ — سورىدى زۇلئاي كىرپىكلىرىنى لەپپىدە تاشلاپ، — ياكى تىزىملىكتە قاراپ بىر نېمە دەمسىلەر؟

— نېمە يەيسىلەر، ئاغىنىلەر؟ — دېدى قەدىردان قىزغا قاراپمۇ قويماي، — قېنى دەڭلار؟

— قەدىردان، لەغمەنلا يېسەكچۇ، — ھېلىمجان نۇرمەتكە قارىدى، — سەنچۇ، نۇرمەت؟

— سىلەر نېمە يېسەڭلار مەنمۇ شۇ...

«قەدىردان، — زۇلئاي كېتىۋېتىپ ئىچىدە پىچىرلىدى، — ئەجەبمۇ چىرايلىق ئىسمىكىنا!»

قەدىردان، ھېلىمجان ئاۋاق، نۇرمەت پاكارلار ئاشخانا ئىشىكىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا، پەشتاختا ئىچىدە تۇرغان زۇلئاي ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىچە «قەدىردان...» دەپ پىچىرلىدى ھەم نېمە ئۈچۈندۇر 14 ياشلىق يۇمران، غۇبارسىز قىزلىق تېنىنى ئىسسىق بىر ھارارەت، ئىللىق بىر ئېقىن قىزىتىۋەتتى... زۇلئاينىڭ تېنى ئەنە شۇنداق جىمىرلاۋاتقاندا، ئۈچ ئاغىنە يولنىڭ ئۇ تەرىپىدە كېتىۋاتاتتى.

— ئاڭلىساق سېنى بارلا دەيدۇ، بىراق ئۇچرىتالمايمىز، — دېدى ھېلىمجان ئاۋاق، — نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىسەن؟

— نېمە ئىش قىلاتتىم، «ياشلار بىناسى»دىن مال ئەكېتىپ، ئەپلەپ - سەپلەپ سېتىپ پۇلىنى ئەكېتىپ بەردىم، بولمىسا يەپ - ئىچىپ، ئوقۇپ يۈرۈۋاتىمەن.

— ۋۇي، راستىنلا ئوقۇۋاتامسەن؟ — سورىدى نۇرمەت پاكار ھەيران بولۇپ، — قايسى مەكتەپتە ئوقۇۋاتىسەن؟

— شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزىدە خەنزۇ تىلى ئۆگىنىۋاتىمەن.

— مۇنداق دېگىن، نېمىشقا ئەمدى؟ — نۇرمەت ياندۇرۇپلا سورىدى، — تۇرۇپلا خەنزۇچە ئۆگەنگۈڭ كېلىپ قاپتىغۇ؟

— شۇمۇ گەپ بوپتۇ، — دېدى هېلىمجان، — ئوقۇغانىنىڭ زىيىنى يوقتۇ.

— يا دەيمىنا، خوتەندە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا خەنزۇچە دېسە بەش كۈنلۈك يەرگە قاچىدىغان يېتىمتى بۇ...

— هازىر مەن سەيگۆيۈەن بولۇپ قالدىم دېگىنە، ئاداش، — قەدىردان بېشىنى ئېغىتىپ قويدى، — خوتەندىن كەلگەن ماللارنى بەزىدە خەنزۇ خوجايىنلارغا سېتىشقا توغرا كېلىدىكەن، بۇنداق چاغلاردا نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولىدىكەن كىشى.

— بۇ دېگىنىڭ توغرا، — دېدى هېلىمجان، — تىل بىلمەسلىكتىن زىيان تارتىدىغان، سودا يېنىپ كېتىدىغان، باشقىلار قاقتى - سوقتى قىلىپ بوزەك تاپىدىغان ئىشلارنىمۇ تولا كۆردۇق. ئادەم كېيىنىنى كۆزلىسە ئوقۇسا بولىدۇ.

چۈشلۈك تاماقتىن چىقىپ دەرس تەكرارلىغان قەدىردان كەچكە يېقىن تاكسى بىلەن مەكتىپىگە كەتتى. ئۇ نۇسرەت مۇئەللىمنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىككى سائەت خام سۆزلەرنى ئايرىم مەنىدە ۋە بىرلەشتۈرۈپ جۈملە تۈزۈشنى ئۆگەندى، ئاندىن بىر سائەت سۆزلىشىشنى مەشىق قىلدى.

— نۇسرەت مۇئەللىم، — دېدى بىر كۈنى قەدىردان، — قۇرۇق مېۋە - چېۋىلەرنىڭ ئىسىملىرى، تۇر، دەرىجىلىرى، توختام تۈزۈش تۈزۈملىرى، سانلارنى قوشۇش - ئېلىش، بۆلۈش دېگەندەك مەزمۇنلارنى ئاساس قىلغان گەپلەرنى ئۆگەتسىڭىز. نەزەرىيە، تەتقىقات، مۇهاكىمە، تەسەۋۋۇر دېگەن نەرسىلەرنى ئۆگىتىدىغان ئۆز ئەرسىلەرنى ئۆگىتىدۋېرىدىكەنسىز. مەن بۇ يەرگە ئالىم بولغىلى كەلمىگەن، ئاددىي تىل ئۆگەنگىلى كەلگەن.

— قىزىقكەنسىز، — مۇئەللىم كۈلۈۋەتتى، — سىز نېمە

ئىش قىلىسىز ؟

— مەن سەيگۈيۈەن ، قاق سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىمەن...

— مۇنداق دەڭ ، — نۇسرەت مۇئەللىم ئويلىنىپ قالدى ، — لېكىن ئالتە ئايلىق دەرس پىلانى تۈزۈلۈپ بولغان تۇرسا ، ئۇنى ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ .

— ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغانغا خۇدايىم تۈزۈپ بەرگەن سېتكا ئەمەستۇ ؟

— نېمە دەيدىغانسىز ، — مۇئەللىم تەڭلىكتە قالدى ، — مەن تەربىيىلەش مەركىزى بېكىتكەن دەرسلىكنى ئۆتىمەن ، ئۇنىڭ سىرتىغا چىقالمايمەن .

يەكشەنبە دەم ئېلىشتا پۈتۈن بىر كۈن ياتىقىدا خەنزۇ تىلى مەشىق قىلغان قەدىردان دۈشەنبە كەچتە مەكتەپكە باردى . ئۇ ئۈچ سائەتلىك دەرستىن كېيىن مۇئەللىمنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ، مەكتەپ ئالدىدىكى ئاشخانىغا ئېلىپ كىردى . ئۇلار بىر قاچىدىن چۆچۈرىنى تەرلەپ - پىشىپ ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ، كاۋاپ يېيىشتى .

— مېنى ئەجەب مېهمان قىلغۇڭىز كېلىپ قاپتىغۇ ؟ — دېدى نۇسرەت مۇئەللىم سەل هەيران بولۇپ ، — لېكىن ئۆتكەنكىدەك دەرس سېتكىسىنى ئۆزگەرت ، دەيدىغان بولسىڭىز ، بۇنىڭغا ئامالىم يوق جۇمۇ .

— دۇنيادا ئامال قىلغىلى بولمايدىغان ئىش يوق ، — دېدى قەدىردان ئىشەنچ بىلەن ، — ئەگەر قىلىمەنلا دەپ ئىرادە باغلىسا ، شەيتانىمۇ ئېشەك قىلىپ مىنگىلى بولىدۇ...

— يائاللا ، ئۆزىڭىز كىچىك تۇرۇپ دېمەيدىغان گېپىڭىز يوقكەن .

— قاراڭ ، مۇئەللىم ، ماۋۇ 10 مىڭ سوم پۇلنى سىزگە بەردىم ، — قەدىردان بىر بولاق بېلى باغلانغان پۇلنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئەدەپ بىلەن قويدى ، — بولدى ، مۇئەللىم ، ماڭا ئۇنداق سەت ئالايماڭ ، ئۆزىڭىز هازىرلا مېنى كىچىك بالا دېدىڭىز ، بۇنداق

غەزەپلىك قارىسىڭىز ، كىچىك بالا چىدىيالمايدۇ ، قورقىدۇ ، يۈرد-
كى ئاسقىپ كېتىدۇ...
— بۇ... بۇ پۇلنى ماڭا... نېمىشقا بېرىسىز ؟
— سىز دېگەن خەنزۇ تىلىنىڭ پىر كامىلى ، بىلمەيدىغىنىڭىز
يوق ، — قەدىردانىنىڭ چىرايىدىكى يېلىنىشنى كۆرگەن مۇئەللىم
خىجىل بولۇپ قالدى ، — هازىر ئىسلاهات دەۋرى ، هەممە نەرسە
تاۋار تۈسىنى ئالغان . شۇڭا ، سىز بىلىمىڭىزنى ماڭا سېتىڭ .
بۇنداق دېسەم ، «بىلىممىنى ساڭا سېتىۋېتىپ ، ئۆزۈم ئېشەك با-
قامدىم» دەپ ئاچچىقلاپ قالماڭ يەنە...
مۇئەللىم كۈلۈۋەتتى .
— سىز سەيگۈيۈەن ئەمەس ، ئەسلىدە ناتىق بولۇشقا مۇناسىپ
بالىكەنسىز ، — مۇئەللىم خېلىلا پەسكويغا چۈشكەنىدى ، —
بولىدۇ ، مەن سىز ئۈچۈنلا ئىزدىنىپ ، ئۆزىڭىزگە مۇۋاپىق كېلىد-
دىغان بىر دەرسلىك تۈزەي . بۇنداقتا سىنىپقا ئىككى خىل تەييار-
لىق بىلەن كىرىشىم كېرەك . ئەمما ماۋۇ پۇلىڭىزنى ئېلىپ كې-
تىڭ .
— ئالمىسىڭىز ، باشقا يەرگە يۆتكىلىپ كېتىمەن ، —
قەدىردانىنىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق ئىدى ، — پۇلۇمنى ئالماي تۇرۇپ
مەن ئۈچۈن جاپا چەكسىڭىز ، ماڭا ئۆگەتكەن بىلىمىڭىز خۇددى
بىراۋنىڭ بېشىدا كالتەك تەڭلەپ تۇرۇپ ئاغزىدىكى چايناۋاتقان
نېنىنى تارتىۋالغاندەك ۋىجدان ئازابىغا قالىمەن . ئۇنىڭدىن كۆرە
ئوقۇمىغىنىم تۈزۈك .
— يائاللا ، مەن سىزدەك بالىنى كۆرمىگەن . نەچچە ياشقا
كىردىڭىز ؟
— يەنە بىر يىل سەككىز ئايدىن كېيىن 18 ياشقا كىرىمەن .
— ئۇنداقتا 16 ياشتا ئىكەنسىز ـ دە ؟
خاتىرجەملىك قەلب ئارامىنىڭ ئوزۇقىمىش . شۇ كۈنى قە-
دىردان هوزۇرلىنىپ ئۇخلىدى . ئەتىسى ئەتىگەن «مۇساپىرلار
مېهمانخانىسى» ئاشخانىسىدا قىزىق سۈت بىلەن نان يەپلا ياتىقىدا

خەنزۇ تىلىنى سۆزلەشنى مەشىق قىلدى . لېكىن ، بىر خىل سۆزنى تەكرارلىغاندا ، ئاھاڭ ھەر قېتىم قېيىپ ، ئالدىنقىسى كېيىنكىسىگە ئوخشىمايتتى . مۇئەللىم بىلەن تەڭ ئوقۇغاندا زەپمۇ توغرا ، ئاھاڭدار چىقىۋاتقان سۆزلەر مانا ئەمدىلىكتە بىردە ئوڭغا ، بىردە سولغا ، تۈرۈپلا پەسكە ، بىردەمدىلا يۇقىرىغا سامداپ ، ھېچنېمىگە ئوخشىماي قېلىۋاتاتتى . قەدىردان بىرنەچچە قېتىم كىتاب - دەپتىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتتى . ئۇ پەقەت توغرا تەلەپپۇز قىلىشنىلا نەچچە كۈن مەشىق قىلدى . ھەر كۈنى مەكتەپتىن كېلىپلا شۇ كۈنى ئۆگەنگەن سۆز - جۈملىلەرنى ياتىقىدا كېچە بىر ۋاقىلارغىچە ھىجىلايتتى . قەدىردان غەزەپلىنىپ ، ئاچچىقلاپ ، كىتاب - دەپتەرلەرنى پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتكەنلىك بىلەن ئۆگەنمەكچى بولغان نەرسىلىرىنىڭ قورقۇپ قالمايدىغانلىقىنى ، ئۆزلۈكىدىن ئاق بايراق چىقىرىپ تەسلىم بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكەندە ، خىجىللىقتىن قىزىرىپ كەتتى . ئۇ بىر كۈنى تەلەپپۇز قىلىشنى مەشىق قىلىپ ، چۈش بولۇپ قالغىنىنى سەزمەيلا قالدى . قەدىردان قورسىقىنىڭ بىردىنلا «كىر» قىلغىنىنى ئاڭلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ كەتكەنىدى . ئۇ ئۆگىنىش ماتېرىياللىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ ، ئىشىكنى گۈپلا ياپتى - دە ، كارىدورغا چىقتى . قەدىردان كارىدوردا كېتىۋېتىپ دېرىزىدىن پەسكە قارىغانىدى ، ھويلىدا كىم بىلەندۇر پاراڭلىشىۋاتقان غەيرەت جاڭدۇنى كۆرۈپ قالدى .

— غەيرەتكا ، — قەدىردان قولىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىرىدى ، — بىردەم توختا ، مەن ھازىرلا چۈشىمەن…

قەدىردان پەسكە چۈشۈپ ، غەيرەت جاڭدۇنىڭ قېشىغا كېلىشى ، ئۇنىڭدىن گۈپپىلا قىلىپ ھاراق ھىدى كەلدى ، ئۆزىمۇ دەلدەڭشىپ جىم تۇرالمايتتى .

— غەيرەتكا ، كۈپكۈندۈزدىلا مەست بولۇۋاپسەنغۇ ؟

— بېيجىڭدىن بىر بۇرادىرىم كەپتىكەن ، شۇنىڭ بىلەن ياتاقتىلا ئازراق ئىچىپ قالدۇق .

— بايا كۆرۈشۈپ تۇرغان تاقىرباشما؟
— شۇ… شۇ… ئۇنى سەن ئايپاڭۋاش كۆرمە، ئۇ دېگەن باي گۇي.
— بېيجىڭدىن كەلگەن ئاغىنەڭنى ئاشخانىغا باشلىماي، ياتاقتا قۇرۇق هاراقنا زورلىدىڭما؟
— ئۇ بەك ئالدىراش هەم ئاممىۋى سورۇنلارغا ئۆچ.
— غەيرەتكا، ئەبەي گىتار، يەنە هېلىقى خېنەن توخۇسى دېگەن ئاغىنىلىرىڭنى چاقىر، چۇشلۇك تاماق بىلەن مېهمان قىلاي.
— ئەبەي گىتار بىلەن ئەيسا خېنەنجىر ئىككىسى ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى.
قەدىردان بىر چاغدا هېلىمجاننىڭ: «ئۇلار نۆۋەتلىشىپ ئىچ-كىرىدىن خروئىن ئەكېلىدۇ…» دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلىدىيۇ، چاندۇرمىدى.
— ئۇنداق بولسا، غەيرەتكا، ئاشخانىنى ئۆزۈڭ تاللا، قىممەت - ئەرزان دەپ ئولتۇرما…
— ۋاھ، قالتىسقۇ سەن، — غەيرەت قەدىرداننىڭ دولىسىغا قارسلا بىرنى ئۇردى، — بىراق، ئۇكا، چۇشتىن كېيىن بارىدىغان يېرىم بار، شۇڭا «جەننەت»① كە كىرىلى.
ئۇلار «جەننەت»نىڭ كىچىككىنە خاس خانىسىغا كىرىپ ئەم-دىلا ئولتۇرۇشى، زۇلئاي خۇددى ماراپ تۇرغاندەكلا پەيدا بولدى. ئۇ شۇنچىلىك خۇشخۇي ئىدىكى، تاتلىققىنا كۈلۈمسىرىگىنىچە بىر تولغاندى، ئۇنىڭ بۇ ناز - كەرەشمىلىرى گۈزەللىكىگە خالدەك ياراشتى.
— نېمە يەيسىلەر؟ — زۇلئاي قەدىردانغا ۋاللىدە كۆز تاشلى-دى، — بىردەمدىلا تەييار قىلدۇرۇپ بېرىمەن.
— غەيرەتكا، سېنىڭ نېمە يېگۈڭ بار؟ — سورىدى قەدىر-

① جەننەت — «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نىڭ قىسقارتىلما ئاتىلى-شى. هۆسنارخان خروئىن ئەتكەسچىسى بولغاچقا، ئاشۇ مەخپىي ئىسمنى قوللىنىدۇ.

دان .

— ئوخشاش . . . بولدىلا ، دىلى ـ دىلى سومەندىن ئىككى تەخسە بولسۇن .

— لازا سالسۇنمۇ ، سالمىسۇنمۇ ؟ — زۇلئاي قەدىردانغا قاراپ گەپ قىلىشۋاتاتتى .

— لازىسى بولمىغان ئاش بولامدۇ ، خانقىز ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ كۆزلىرىنى قىسقان هالدا .

— يا بۇ مېهماننى دەيمىنا ، — زۇلئاي قەدىردانغا يەنە كۆز تاشلىدى ، — لازىغا مەيلى بارمۇ ، يوقمۇ...

قىزنىڭ كەتكۈسى يوقتەك قىلاتتى . ئۇ ئۇنى ـ بۇنى سوراپ تۇرۇشى ، خۇددى دەز كەتكەن تەشتەكتەك خىرقىراق بىر ئاۋاز ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى :

— زۇلى ، ئىشىڭنى قىل ، ۋۇي لالما...

ئالما ئۇرۇقى ئەتلەس كۆڭلەك ئىچىدە خۇددى يونۇمىغان توغراقتەكلا يوغان بىر خوتۇن ساپسېرىق چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ ، پۈتلىرىنى كەرگەن هالدا قاراپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئېگەك ئاستى ، مەڭزلىرى ، قاپاقلىرى سۇ كۆتۈرۈپ قالغاندەك لىغىرلاپ تۇرغاچ ـ قا ، يۈزى خۇددى پىشىپ ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كەتكەن غاز قوغۇنىغا ئوخشايتتى .

زۇلئاي ئەندىككىنىچە چىقىپ كەتتى . غەيرەت قەدىردانغا ئېـ ـگىشىپ ئاستا پىچىرلىدى :

— هۆسنارخان دېگەن جادى ئاشۇ ، ئاشخانىنىڭ خوجايىنى ، دەهشەت ئازازۇل . ئۇنىڭ ئېرى ئاپاق توختى قورۇمچى ، ئەمما زەيپانى ...

— زەيپانى ؟ — قەدىردانىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — بۇ ... بۇ نېمىدېگەن گەپ ؟

— نىم ئەر ، نىم ئايال ...

— ۋاي يەنىلا ئۇقالمىدىم ...

— هەي دېۋەڭ ، شۇنىڭغىمۇ ئەقلىڭ يەتمىدىما ؟ بەزىدە ئەر ،

بەزىدە ئايال دېگەن گەپ .

— ۋاي خۇدايىم ، مۇنداقمۇ ئىشلار باركىنا ...

غەيرەت جاڭدۇ ھۆسنارخان ۋە ئۇنىڭ ئىرى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىۋاتقاندا ، ھۆسنارخان قىزى زۇلئايغا قىرىچە - يېنىچە تېگىپ ، نەشتىرىنى تىقىۋاتاتتى .

— ۋوي ئەرسىرەپ قالغان ئىنەك ! بىر نېمىلىرىڭ قىمىشىپ ئولتۇرالماي قالدىڭما ؟

— ياقەي ، ئانا ، تاماق تىزىملىكىنى سورىغانىدى ، ئاپىرىپ بەردىم شۇ...

— مەن كۆرمىگەن بولسام كاشكى ! بەللىرىڭنى تولغاپ ، ساغرىلىرىڭنى چايقاپ ، قاش - كۆزلىرىڭنى ئوينىتىپ نېمىگە شۇنچە غىلجىڭلاپ كەتتىڭ ، قانجۇق...

زۇلئاي ئالىقانلىرىدا يۈزىنى قامالىغىنىچە ئىچكەركى ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

— كۆرگەنسەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ قەدىردانىغا ، — ئەنە شۇنداق يولسىز ، بىشەم خوتۇن ئۇ . زۇلئاي يېنىمىزغا كېلىپ ئىككى ئېغىز پاراڭلاشقىنىغا قارا قىلمىۋاتقان ئۆكتەملىكىنى . ئىرى ئاباق توختىنىمۇ قوڭىنىڭ قىسىلچىقىغىمۇ ئالمايدۇ . كۆزىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ مېھنجاڭ كازىم بىلەن ئوينايدۇ...

— مېھنجاڭ دېگەن نېمە ئۇ ؟

— خېمىر يۇغۇرۇپ ، لەڭمەن تارتىدىغانچۇ ؟

— ئىرى گەپ قىلمامدا ؟

— ئىرى ئاباق توختىمۇ كازىم پاناق بىلەن ئوينايدىغان تۇرسا...

— نېمە دەۋاتىسەنوي ، غەيرتكا ؟ ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغقۇدەك گەپ قىلە .

— بۇ جاھاندا بارغۇ قارا ، ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان نى - نى ئىشلار بار تېخى ، — غەيرەت تاماق يېگەچ گەپ قىلماقتا ئىدى ، — بۇ خوتۇننىڭ چوڭ قىزى ئەختەرنىسا گۇاڭجۇدا چوڭ

ئوقەت قىلىدۇ، ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ بولسا ئانىسى، دادىسى، ئاچىسى تاپقاننى چىكىپ تۆگىتىدۇ.
تاماق شىرەسىگە جەينەكلەپ، ئاغزى بىسىقماي گەپ قىلىۋات- قان غەيرەت جاڭدۇ ھوشىنى يوقىتىپ قويغۇدەك مەست بولمىسى- مۇ، قىلىشقا تېگىشلىك بولمىغان گەپلەرنى ھاراقنىڭ كۈچى بىلەن قىلىۋاتاتتى. قەدىردان كۆڭلىدە: «ئەگەر ئۇ ساق بولسا، مۇشۇ گەپلەرنى قىلارمىدى؟» دەپ ئويلىدى. شۇڭا، ئۇمۇ ئاغزىغا كەل- گەن گەپلەرنى ئاياپ ئولتۇرماي سوراۋەردى:
— غەيرەتكا، چوڭ ئوقەت دېگىنى خروئىن سېتىشما؟
— تىنىش ... — غەيرەت بارمىقىنى كالپۇكىغا قويدى، — ئاستا گەپ قىل، ھۆسنارخان ئاڭلاپ قالسا، ئىشتان - كۆڭلىكىنى سېلىپ چىقىدۇ.
— نېمىشقا ئەمدى؟
— قىزى گۇاڭجۇدىن ئەۋەتكەن مالنى مۇشۇ ئاشخانىدىن تار- قىتىدۇ، — غەيرەت ئاشخانىغا قاراپ ۋارقىرىدى، — ھەي، ئاش سۇيى ئەكېلىۋېتىڭلار! شۇڭا ئاشخانىدا خروئىن ھەققىدە گەپ قىلغىلى قويمايدۇ. سىنى ئاغزىڭنى چىڭ دەپ دەۋاتىمەن جۇمۇ، چېكەتكە، ئەگەر بىرەر يەردە ئاغزىڭدىن چىقىپ كەتسە، ئۆزۈڭگە ئارتىپ قويىمەن.
— خاتىرجەم بوله، بۇنداق ئىشلارغا كەلگەندە مېنىڭ ئاغزىم ئاچقىلى بولمايدىغان داتلاشماس قۇلۇپ.
— ھەببەللى، مۇشۇنداق يەرلىرىڭنى دەپ ئارىلىشىمەن - دە. بولمىسا، نى - نى سۆلىتىنى ئات تارتالمايدىغان ھېجىقىزلارنى پوش دەيمەن.
بۇ ئارىلىقتا، ئەتۈر ئۇستىخان، مۇرىلىرى كەڭ، گەۋدىلىك، يۈز - بويۇنلىرىنى يىرىڭلىق قىپقىزىل دانىخورەك قاپارتمىلىرى قاپلىغان، 35 ياشلار ئۆپچۆرىسىدىكى مىس رەڭ چىراي بىر ئادەم ئاپقۇر چىنىدە ئاش سۇيى ئېلىپ كەلدى.
— ئاش سۇيى دەپ ۋارقىرىسا كىمكىن دەپتىمەن، غەيرەتجان-

كەن ئەمەسمۇ، — دېدى ئاش سۈيى ئەكەلگەن قوپال جىسىم، — چۈش ۋاقتىدا ئاشخانىدا خېرىدار كۆپ، ھەممىمىز خۇددى ئىككى قوشۇقتا ئاش يېگۈدەك ئالدىراش بولۇپ كېتىمىز.

— خېرىدارمۇ قارالىڭ، كازىمكا، تامىقى ياخشى ئاشخانىغا ئاقىدۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

— راست دەيسىز، غەيرەتجان...

قوپال جىسىم كېتىپ قالدى. قەدىردان غەيرەتكە قارىدى. غەيرەت ھېلىلا كەتكەن دانىخورەك ئىچكەركى تاماق راسلايدىغان ئاشخانىغا كىرىپ كەتكۈچە تىكىلىپ تۇردى.

— ھۆسنارخان بىلەن ئاباق توختىنىڭ كالتەكچىسى كازىم دېگەن شۇ...

قەدىردان غەيرەت بىلەن تاماق يېگەچ «جەننەت»نىڭ خېلىلا ئىنچىكە ھېكايىلىرىنى ئۇقۇۋالدى. بىراق، ئۇنىڭ زۇلئايغا ئىچى ئاغرىپ قالدى. بۇ چىرايلىق، ناز - كەرەشمىلىك كىچىككىنە قىز خۇددى قاغا - قۇزغۇن، بۆرە - سىرتلانلارنىڭ قورشاۋىدا قالغان كېيىك قوزىسىغىلا ئوخشاپ قالغانىدى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇش بىلەن بىر پەس «ئولتۇر - قوپ» دېگەندەك بېسىق بولۇپ كەتكەن ئاشخانا بارا - بارا پەسكويغا چۈشۈپ جىمىپ قالغان بولسىمۇ، زۇلئاي پەشتاختا ئىچىدە پۇل ساناۋاتقان ئانىسىدىن قورقۇپ، تاماق راسلاش بۆلۈمىدىن سىرتقا چىقالمىدى. شۇ چاغدا تۇيۇقسىزلار غەيرەت قەدىردانىنى جەينەكلىدى. قەدىردانمۇ پەردىسى بىر تەرەپكە يىغىۋېتىلگەن ئىشىكتىن ئاشخانا زالىغا قارىدى. دېگەندەك، تاماق راسلاش ئۆيىدىن چىقتىمۇ ياكى ئاشخانىنىڭ ئارقىسىدىكى ھويلىدىن كەلدىمۇ، ئىشقىلىپ، 18 ياشلاردىكى بىر مېيىپ بالا ھېلىلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك، پۇتلىرىنىڭ ئۇچى گىرەلەشكەن ھالدا غالدۇس - غۇلدۇس دەسسىگىنىچە غەلىتە ئاۋازدا گۈڭراپ، ئاشخانا زالىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قوللىرىمۇ ئارۋاڭ - سارۋاڭ ھەرىكەتلىنىپ، خۇددى پېيى تارتىشىپ قالغان ئادەمدەك كىرىشىپ قالغانىدى. بالىنىڭ ئاغزى-

ـدىن ئاققان شۆلگىيى ، بۇرنىدىن ساقىغان پۇتلىسى ئېڭەكلىرىدىن سوزۇلۇپ چۈشۈپ ، مەيدىلىرىنى شىلىمشىق ھۆل قىلىۋەتكەنىدى . ھۆسنارخان پەشتاختىدىن چىقىپ ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ بولغۇچە ، بالا غەلىتىلا ھۆركىرەپ يىغلاپ نېمىلەرنىدۇر دەپ كەتتى :

— ئاپ... ئاپ... ئاپپاپپا... دا... دا... دا... پاتتا... ھۇ... ھۇ... ھۇ ... — مېيىپ بالا قولىنىڭ ئارقىسىنى ئاغزى ـ بۇرنىغا سۇۋاپ ، يۈزلىرىنى بۇلغىۋەتتى ... بىردەمدىلا چىرايى كەكرە يۇتۇۋالغاندەك دەھشەتلىك پۈرۈشۈپ كەتكەن ھۆسنارخان ئاشخانا ئارقىسىغا قاراپ قەھرى بىلەن ۋارقىرىدى :

— ئاباق ! ھەي ئاباق توختى ! كۆتىگە پىۋا بوتۇلكىسىنى تىقىۋەتسە ، يەنە بارمۇ دەيدىغان ھەزىلەك...

ئاشخانىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئورۇقمۇ ، سېمىزمۇ ئەمەس ، ئوتتۇرا بوي ، پارقىراپ تۇرغان يۇمىلاق يۈزىدە ساقال دىدارى يوق ، ئورا كۆز ، بۇغداي ئۆڭ ، قاڭشارلىق بىر ئادەم ئۇششاق دەسسەپ غىتىلداپ چىقىپ كەلدى .

— نېمە دەيسىلە ، ھۆسنار ، بوراندا قالغان بوغما قاپاقتەك ئاۋازىڭلار غەلىتە چىقىپ كەتتىيا...

— ھوي بېلىنىڭ ئاستىغا سۇيۇقئاش بارمىغان ئەزمايىلا ھېجىقىز ، — ھۆسنارخان قوللىرىنى شىلتىدى ، — مۇشۇ بالىنى زاڭلىق قىلمىساڭ ، دورىمىساڭ ، يېگەن بىر نېمىلىرىڭ تېنىڭگە سىڭمەمدا سەن ناكەسىنىڭ...

— ئۇ... ئۇ بىر نېمەڭنى كىم دوراپتۇ ؟ ئوۋۇش ـ تە ... — ئاباق توختى قاپاقلىرىنى سۈزدى ، — مېنى كۆرسىلا پوتلا ـ ماڭقىسىنى ئېقىتىپ يىغلايدىغۇ تاڭ ، بۇ گالدۇ ـ گۇلدۇڭ پەپىلدىقۇش ...

— ھەي ماز كۆتلەش ، مەن سېنى بىلمەمدىم ، — سېرىق ئۆڭ ھۆسنارخان ئاچچىقىدا ھال رەڭ بولۇپ كەتكەنىدى ، — مۇشۇ بالىنى كۆرسەڭلا پۇت ـ قوللىرىڭنى مايماق ـ سايماق قىلىپ ، ئاغزى ـ بۇرۇنلىرىڭنى ھەررەڭ ـ سەررەڭ پۈرۈشتۈرۈپ دورىغىـ

ننىڭ دورىغان ··· ۋۇي ئىززىتىنى بىلمىگەن پىيسى!
— هوي هۆسنار، ئاغزىڭغا بىقىپ سۆزلە جۇمۇ، ھېلى بىكار ئاناڭنىڭ قوڭىدىن چۇشكەنگە تويغۇزماي ···
ئاشخانىدىكى بىر قانچە ئادەم ئالدىدا ئۆزىنى پايلىماي شىلتىڭ ئاتقان ئاباق توختى ئايلاندۇرۇپ سالغان تەتۈر شاپىلاقتىن ئارقىسىغا تىكلا چۈشۈپ كەتتى ـ دە، دەرھاللا ئۆمىلەپ قوپۇپ، ئاشخانىنىڭ ئارقىسىدىكى ھويلىغا قاچتى. ھۆسنارخانمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كىرىپ كەتتى. ئاباق توختىنىڭ: «ۋايجان ··· بوشراق ··· هۇي بىر زەمبىل پوق، قولۇڭنى تارت دەيمەن···» دېگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇردى···
— غەيرەتكا، — دېدى قەدىردان پىچىرلاپ، — ئاباق توختى نېمىشقا مېيىپ بالىنى دوراپ، مەسخىرە قىلىدۇ؟
— سۆزلەپ كەلسەك گەپ تولا، ئۇكا، — غەيرەت سەل ئېغىنىپ شىۋىرلاشقا باشلىدى···
ئەر ـ خوتۇن كۆك تاماكا ساتىدىغان ئاباق توختى بىلەن ھۆسنارخان قىزى ئەختەرنىسا سەككىز ياشقا، ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ ئالتە ياشقا كىرگەن يىلى، ھۆسنارخان قاسساپ قۇربان كۆپۈك بىلەن تۇتۇلۇپ قېلىپ، ئۇلار ئاجرىشىپ كەتتى. ئىككى بالىسىنى ئېرىگە بەرمىگەن ھۆسنارخان قۇربان كۆپۈك بىلەن ئۇرۇمچىدە يەنىلا تاماكىچىلىق قىلدى. نوپۇسسىز بۇ ئاققۇنلار قىزىل قەغەز ئېلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، نىكاھمۇ قىلماي بىر ئۆيگە كىرىۋالدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆمۈلاقمان تىلىنى چاينايدىغان، چاينىغانسېرى ئالغاي كۆزلىرى تېخىمۇ ئالىيىپ، قارىچۇقى يوقاپ كېتىدىغان، پۇت ـ قوللىرى تارتىشىپ يىغىلىپ قالىدىغان، ئاغزى ـ بۇرنىدىن توختىماي سۇ ئاقىدىغان مېيىپ بالا ئىسمايىل تۇغۇلدى. بالىنىڭ بۇ سىياقىدىن قورقتىمۇ ياكى ھۆسنارخانغا قېنىپ، سەسكەندىمۇ، ئىشقىلىپ، مېيىپ بالا بىر ياشقا كىرە ـ كىرمەيلا قۇربان كۆپۈك يوقاپ كەتتى. ئۇ گۇاڭجۇ، شېنجېنلارغا كىرىپ كەتتىمۇ ياكى چەت ئەلگە چىقىپ كەتتىمۇ، ھېچ خەۋىرى بولمىدى. ئىسمايىل

ئۈچ ياشقا كىرگەن يىلى ، دادىسىدىن ، ئانىسىدىن مىراس قالغان ئىككى قورۇ - جايىنى سېتىپ خېلىلا پۇللۇق بولۇپ قالغان ئاباق توختى ئۇرۇمچىدە پەيدا بولدى . ئۇ بىر كۈنى قىزى بىلەن ئوغلىنى كۆرگىلى كېلىپ ، ھۆسنارخان بىلەن ئىرمىشىپ - چىرمىشىپلا كەتتى ھەم بار مەسلىھەت بىلەن « ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »نى ئېچىۋالدى . ئەزەلدىن زەھەر - زوقۇمى ئۇن غېرىچ ، ناز - خۇلقى يۈز غېرىچ ھۆسنارخاننىڭ بىر كۈلۈپ ، ئون خۇيلىنىپ ، يىلاندەك تولغىنىپ سىرلىق كۈلۈشلىرىدىن مەستۇ مۇستەغرەق بولۇپ كەتكەن ئاباق توختىنىڭ كۆزىگە ھارامدىن بولغان مېيىپ بالىمۇ كۆرۈنمىدى . ھۆسنارخان قۇربان كۆپۈك بىلەن بىر ياستۇققا قانداق باش قويغان بولسا ، ئاباق توختى بىلەنمۇ ئەنە شۇنداق ئېتىبارسىز ، رەسىم - قائىدىسىز يوتقانغا كىرىشتى... مېيىپ بالا ئىسمايىل تۆت ياشقا كىرگەندە ، زۇلئاي تۇغۇلدى . ئەزەلدىنلا ئوخشاش جىنسلىقلار بىلەن كۆڭلىنى ئېچىپ ، ئويناپ كېلىۋاتقان ئاباق توختى كىيىنچە ئاشخانىغا تەمبەل ، سىن - سىپاتى قاملاشقان بىرەر ئەر كىرىپ قالدىمۇ ، بۇزۇق ئاياللاردەك قاش - كۆزىنى ئوينىتىدىغان ، شىرە سۈرتكەن ، چاي قۇيغان باھانىدە ئۇيەر - بۇ يەرلىرىنى تۇتۇپ سىلايدىغان قىلىقلارنى چىقىرىۋالدى . ئۇنىڭ ئەرلەرگە بولغان ئىشتىياقى ئۆرلىگەنسېرى ، ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كازىمنى تالىشىش كۆزدەشلىكى باشلاندى . ئوچۇق - ئاشكارا قورساق كۆپۈكىنى چىقىرالمايدىغان بۇ يوشۇرۇن جەڭدە ، ھۆسنارخاندىن دەردىنى ئالالمىغان ئاباق توختى مېيىپ بالىنى يالغۇز ئۇچراتتىمۇ ، ئۇنىڭ مېڭىشلىرىدىن تارتىپ ، پۇت - قوللىرىنىڭ تارتىشىپ قېلىشلىرىغىچە ، ئاغزى - بۇرۇنلىرىنى غەلىتە شەكىللەردە پۇرۇشتۇرۇپ دوراپ ئۆچىنى ئالاتتى .

— غەيرەتكا ، — دېدى قەدىردان پەس ئاۋازدا ، — چىقىپ كېتەيلىلا...

— يۇرە ، ماڭ ، تولا سۆزلەپ ، كەيپىمنى بۇزۇپ

كەتتى ، — غەيرەت ئورۇندۇق ـ شىرەلەرگە سوقۇلۇپ ، ئاشخانا زالىغا چىقتى . ئۇ ھۆسنارخانغا پۇل تاپشۇرۇۋاتقان قەدىردانغا قارىـ مايلا تالاغا چىقىپ كەتتى . تاماق تەييارلاش بۆلۈمىنىڭ تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن ماراپ تۇرغان زۇلئاي سىرتقا چىقىپ كېتىۋاتـ قان قەدىردانغا ئاڭلانغۇدەك بوش ئاۋاز يۆتەلدى . قەدىردان بۇ قەستەن بېرىلگەن شەپىنى سەزگەن بولسىمۇ ، ئاڭلىمىغانغا سالدى . ئۇ سىرتقا چىققاندا ، غەيرەت خۇددى تامدا ئۆسكەن قومۇشتەك ئىنچىكە ، ئېگىز ، سويماباش ، كۆزى كىچىك ، ئاغزى يوغان ، ئاق سېرىق بىر يىگىت بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتى .

— كېچىكىپ كەتتىڭغۇ ؟ — غەيرەت قەدىرداننىڭ كۆزلىرىگە مەنە بىلەن قارىدى ، — بىر كىم بىلەن مۇڭدىشىپ قالمىغانسەن ؟

— نەدىكىنى ، خوجايىن پارچە پۇل تاپالماي ...

— مانا بۇ ئاغىنىمىز ، — دېدى غەيرەت ھېلىقى ئورۇقنى كۆرسىتىپ ، — ھۆسنارخان خوجايىننىڭ بىر تاللا تەۋەررۇك ئوغـ لى ئەسەت ...

— قانداق ئەھۋالىڭىز ؟ — قەدىردان قول ئۇزاتقاچ ، ئەسەت ئەرۋاھ دېگەن شۇكەن ـ دە ، دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ، — ئىسمىم قەدىردان ، خوتەندىن كەلدىم .

— ياخشى ، ياخشى ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ چىشلىرى تاماكىـ دىن قارىداپ كەتكەنىدى ، — نېمە ئوقەت قىلىسىز ؟

— سەيگۈيۈەن .

— ۋۇي كىچىككىنە تۇرۇپلا ـ ھە...

— خوش ، ئەسەت ، — غەيرەتنىڭ ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن خۇشى يوقلۇقى چىرايىدىن چىقىپلا تۇراتتى ، — بىز كەتتۇق ، ئەسەت ، چۈشتىن كېيىن بىر يەرگە بارماقچىدىم...

غەيرەت جاڭدۇ يولىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپلا ، قەدىردان بىلەن خوشلاشتى . ئۇ بېيجىڭدىن كەلگەن ئاغىنىسى بىلەن مۇھىم بىر ئوقەت توغرىسىدا سۆزلىشىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئالدىراپلا كېتىپ قالدى . قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا كىـ

رىپ ، ئەمدىلا بىنا ئالدىغا كېلىشى ، ھېلىقى ئاغزى پالاكەت بىلەت ساتقۇچى پاتەمخان يىراقتىنلا ۋارقىراپ - جارقىراپ يېتىپ كەلدى :

— توۋا ، توۋا ، بۇ كەپتەر باچكىسىنى تاپماق ئەجەب تەسكە چۈشتىيا ، — قارىمۇتۇق ۋىجىككىنە پاتەمخان ھاسىراپ كەتكەندى ، — چۈشتىن بېرى ، غوجام ، ئىككى قېتىم تېلېفون كەلدى . باشلىقلىرى ئوخشايدۇ ، گېپى خېلى يوغان ، ئەمدى كەچ سائەت توققۇز يېرىمدا نۆۋەتچى بۆلۈمدە تېلېفون ساقلىسىلا بوغىدەك…

قەدىرداننىڭ «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزىدىكى ئوقۇشى ئالتىدىن - سەككىزگىچە رەسمىي دەرس ئۆتىلىپ ، ئەڭ مۇھىم پائالىيەت — توققۇزغىچە بىر سائەت سۆزلىشىش مەشقى ئېلىپ بېرىلاتتى . شۇڭا ، ئۇ دەرستىن چۈشۈپلا تاكسى بىلەن كەلسە تېلېفونغا ئۈلگۈرەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىپ ، كۆڭلى ئارامىغا چۈشتى . ھازىر نۇسرەت مۇئەللىم قەدىرداننىڭ ئارزۇسى بويىچە سودا ئىشلىرىغا ئائىت دەرسلىك تۈزۈپ ، ئايرىم دەرس ئۆتۈۋاتاتتى . بۇنىڭ ئۈنۈمى قەدىرداننى تولىمۇ خۇشال قىلىۋەتتى .

شۇ كۈنى ئوقۇشتىن بالدۇرراق قايتقان قەدىردان نۆۋەتچى بۆلۈمدە تېلېفون ساقلىدى . راستىنلا سائەت توققۇزدىن 40 مىنۇت ئۆتكەندە ، تېلېفون ئارقا - ئارقىدىن سىگنال بەردى . قەدىردان تېلېفوننى ئېلىشى ، ئوبۇلھەسەننىڭ تونۇش ئاۋازىنى ئاڭلىدى . قەدىردان دەسلەپتىلا ئاتا - ئانىسىنىڭ ، ئاچىسى گۈلنۇر ، ئىنىسى ئابدۇراخمانلارنىڭ ئامان - ئېسەنلىكىنى سورىدى ، ئاندىن «ياشلار بىناسى»نىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلدى .

— ھەي قەدىردان ، — دېدى ئوبۇلھەسەن ئۈنلۈك ئاۋازدا ، — 280 تونىنا مال يولغا چىقتى ، ئىندىنلىققا كەچ «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا چۈشىدۇ . ئاڭلاۋاتامسەن ؟ يەنە ھەپتىدىن كېيىن 200 تونىنا مالنى ماڭدۇرىمەن…

— ئوبۇلھەسەنكا ، ماڭدۇرىدىغان مالنىڭ ھەر بىر تۈرىنىڭ تونىنا سانى ئېنىق بولسۇن ، — ۋارقىرىدى قەدىردان ، — چۈنكى

ئىككى قېتىملىق مالغا بىر يولىلا توختام تۈزىمەن. كەم ياكى ئوشۇق بولۇپ قالسا توختام بۇزۇلىدۇ.

— خاتىرجەم بول، بۇ تەرىپى ماڭا ئايان، — ئوبۇلھەسەنمۇ ۋارقىرىدى، — ھەي قەدىردان، مىجىت قادىر دېگەن شوپۇردا بىر پارچە خەت بار، شۇنى ئوقۇساڭ سەن قىلماقچى بولغان ئىشلارنىڭ تۈرى ھەم تەرتىپى بار، شۇنداقلا سېنىڭ ئايلىق مائاشىڭ ۋە كاماندىروپكا پۇللىرىڭ ئېنىق يېزىلغان. كەم يەرلىرى بولسا، تېلېفون ئارقىلىق دەرسەن.

قەدىردان ھازىر ئۆزىنىڭ كەچ كۈرستا ئوقۇۋاتقانلىقى، خەنزۇ تىلىنى بىلمىسە نۇرغۇن ئىشلارنىڭ يۈرۈشمەيلا قالماي، بۇزۇلىدىغانلىقى قاتارلىقلارنى دېگەندە، ئوبۇلھەسەن، ئۇرۇمچىدە تۇرغان كۈن ھەم ئوقۇش رەسمىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىگە «ياشلار بىناسى» ئىگە بولۇپ، ئاتچوت قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى.

قەدىردان شۇ كۈنى كەچتە بىرەر سائەت خەنزۇ تىلىنى سۆزلەشنى مەشىق قىلىپ ئۇخلاپ قالدى. ئۇ ئەتىسى چۈشكىچە يەنە تەكرار قىلدى. ئاندىن «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىپ، گۆشناندىن ئىككىنى بۇيرۇتتى. چۈنكى، بىرنى ياتىقىغا ئېلىپ كېتىپ، كەچتە چاي بىلەن يەۋالسا، ئۆگىنىشكە ۋاقىت تېجىگىلى بولاتتى. چۈش ۋاقتى بولغاچقا، ئاشخانىدىكى شىرە - ئورۇندۇقلار توشۇپ كەتكەنىدى. مېھمانلار كازىم خېمىرلارنى غۇلاچلاپ تارتىپ، ئەمبەل تاختىغا ئۇرماقتا ئىدى. قورۇما قورۇغۇچى ئاباق توختى قورۇمىلارنى قورۇپ ئۇلگۈرتەلمەيۋاتاتتى. مۇلازىملار ئۇياقتىن - بۇياققا يۈگۈرۈشەتتى... شۇڭا ئاباق توختى قەدىرداننىڭ گۆشنېنىنى زۇلئايغا بۇيرۇدى. ھۆسنارخانمۇ ئەرلەرنىڭكىدەك بوم ئاۋاز بىلەن:

— ھەي پاخپاق، كۆڭلۈڭنى چاچماي قىل، ماقۇما... كۆزلۈك ئەكتىلەرنىڭ بىر يېرىدە بولۇپ قېلىپ، قولۇڭنى چاناپ، قىيمىغا قوشۇۋەتمە يەنە، — دەپ پەشتاختا ئىچىگە چۆكتى. زۇلئاي خۇددى شۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، نەدىندۇر بىر ئورۇندۇقنى تېپىپ كېلىپ

قەدىردانغا قويۇپ بەردى ۋە بىر پىيالىنى قايتا ـ قايتا چايقاپ چاي قۇيۇپ ، قەدىردانىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى .

— بىردەم ئولتۇرغاچ تۇرسىڭىز ، خاس بۆلۈملەرمۇ بىكار بولىدۇ ، — دېدى زۇلئاي تاتلىققىنا كۈلۈمسىرەپ ، — گۆشنىڭىزنى ئاغزىڭىزدا قېپقالغۇدەك ، مەززىلىك ، شورپىلىق قىلىپ بېرىمەن...

— بولدى ، بولدى ، ئۇقتۇم ، يېنىمدىن دەرھال كېتىڭ ، — قەدىردانىڭ كۆزى پەشتاختا ئارقىسىدىكى ئازازۇل خوتۇندا قالغانىدى ، — ئاپىڭىز كۆرۈپ قالسا سىزمۇ ، مەنمۇ تىل ئىشتىپ قالىمىز .

— ئاپام مېنى ۋار ـ ۋۇر تىللىغىنى بىلەن ، ماڭا ئامراق...

— راست ئامراقكەن !

— تۇنۇگۈن دېگەن قېشىڭىزدا غەيرەت جاڭدۇ بولغاچقا ، ئاشۇنداق سەپرايى ئۆرلەپ قالغان گەپ .

— غەيرەتكام سىزگە نېمە قىلغان ، ئاپىڭىزنىڭ ئاغزىدىن شۇنچىۋالا پوق ئاققىلى ؟

— بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئۇلارنىڭ پۇرچىقى پىشمايدۇ .

— تېز كېتىڭ دەيمەن ، ئاپىڭىزنىڭ قاپاقلىرى ئامۇتتەك ساڭگىلاپ كەتتى .

زۇلئاي ئاشخانىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئۇستەل ئۈستىدە پىياز چاناپ ، گۆش قىيما قىلىپ ، پات ـ پاتلا قەدىردانغا قىيا بېقىپ كۈلۈپ قوياتتى . ئۇ ئانىسىغا ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرغاچقىمۇ ، ھۆسنارخان قىزىنىڭ تاتلىققىنا جىلمىيىشلىرى ۋە كۆز بېقىشلىرىدىن خەۋەرسىز ئىدى .

ئۇزۇن ئۆتمەي ئاشخانىمۇ سىلىكىپ قالدى . قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ، خاس خانىغا ئەمەس ، ئاشخانا زالىدىكى بىكارلانغان تاماق شىرەسىدە ئولتۇردى . ئۇ شۇنداق قىلسا ، زۇلئاينىڭ ئانىسىدىن ھېيىقىپ يېنىغا كېلەلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . بۇ چاغدا

زۇلئاي گۆشناننى تاۋىغا سېلىپ دۇملەۋاتاتتى . تۇيۇقسىز كىچىك پوپكا قولتۇقلىغان نۇسرەت مۇئەللىم ۋارقىرىغىنىچە ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى :

— گۇمان قىلغىنىمدەك مەشەدىكەنسىز ، — نۇسرەت مۇئەللىم قەدىردانىنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇردى ، — مېھمانخانىدىكىلەردىن سورىمىغىنىم قالمىدى ، ئاخىر گۇمان بىلەن كېلىۋىدىم…

— زۇلئاي قىز ، مېھمانغا چاي قۇيۇۋېتەمسىز ؟

زۇلئاينىڭ خۇشاللىقى كۆزلىرىنىڭ نۇرلىنىپ كېتىشىدىن بىلىندى . ئۇ كۈلۈمسىرىگىنىچە نۇسرەت مۇئەللىمگە چاي قۇيدى ۋە : «گۆشنان بىر ئاز دەم يەۋالسۇن» دەپ قويدى .

— ئەسلىدە مېھمىنىڭىز باركەن ـ دە ، — زۇلئاي كۈلۈۋىدى ، ئاپئاق چىشلىرى كۆرۈندى ، — مەن تېخى ئىككى گۆشناننى قانداق يەپ بولا ، دەپ غەم قىلىپ كېتىپتىمەن…

— قەدىردان ، بۇ قىز… نېمىلەرنى دەيدۇ ؟ — نۇسرەت مۇئەللىم ھەيران بولغاندى .

— مەن سىزنى كېلىدۇ دەپ ، گۆشناندىن ئىككىنى بۇيرۇتقان .

— نېمە ؟ — مۇئەللىمنىڭ كۆزلىرى چىمچىقلاپ كەتتى ، — مەن . . . ھېچ ئۇقالمىدىمغۇ ، — مۇئەللىم ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

— سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى كۆڭلۈم تۇيۇپ ، گۆشناندىن بىرنى ئارتۇق بۇيرۇغان ، — قەدىردان مۇئەللىمنىڭ مۇرىسىدىن بېسىپ ئولتۇرغۇزدى ، — ئەمدى كېتىمەن دېسىڭىز قاملاشمايدۇ ، ئۇشۇق تاماقنى تالاغا تاشلىۋېتىمەنما ؟ خوش ، مۇئەللىم ، ئاغزىڭىز گەپ يۇقىدۇ…

— مۇنداق ئىشتى ، قەدىردان ئىنى ، — مۇئەللىم پوپكىسىدىن يانچۇق ئۈنئالغۇسىنى ئېلىپ ، تاماق شىرەسىگە قويدى ، — بۇنى سىزگە ئالدىم . بۇ تىل ئۆگىنىشكە ئىنتايىن ئەپلىك

نەرسە…

— بۇنى مەنمۇ ئويلىغان، مۇئەللىم، — دېدى قەدىردان ئۇنئالغۇنى سىلاپ قويۇپ، — لېكىن ماڭا مۇناسىپ سودا مەزمۇنى ئېلىنغان لېنتا بولمىسا…

— قىزىقكەنسىز، قۇلۇپ ياسىغان ئوغرى، ئاچقۇچ ياسىمامدۇ، قېنى تىڭشىغۇچنى قۇلىقىڭىزغا تىقىڭ، — مۇئەللىم ئۇنئالغۇنىڭ كۇنۇپكىسىنى بېسىپ قويدى، — قانداق، ئاڭلاندىمۇ؟

— پاھ! — قەدىردان ۋارقىرىۋەتتى، — ئەجەب ياخشى ئوغرىكەنسىز، مەن بۇ چاغقىچە بۇنداق ياخشى ئوغرىنى كۆرۈپ باقمىغان! دەرسنى ئۆزىڭىز سۆزلەپسىز ـ ھە؟

— ئىككى كېچە ھەپىلىشىپ ئاران ئالدىم، — دېدى مۇئەللىم، — بىردە غاژ ـ غۇژ ياۋا ئاۋاز ئارىلىشىۋالدۇ، بىردە ئاۋاز پەسلەپ كېتىدۇ …

ئىككىلا قۇلىقىدىكى تىڭشىغۇچتىن دەرس ئاڭلاۋاتقان قەدىردان ئۆزىنىڭ قەيەردىلىكىنى ئۇنتۇپ، ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە يەنە ۋارقىرىۋەتتى:

— ياشىسۇن، قۇلۇپ ھەم ئاچقۇچ ياسايدىغان ئەستايىدىل ئوغرىلار!

ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە يوشۇرۇن قۇلاق سېلىپ ئاڭلاۋاتقان زۇلئاي قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. پەشتاختا ئىچىدە مۈكچىيىپ ئولتۇرغان ھۆسنارخانمۇ ئاغزىنى تۇتۇۋالغانىدى، ھەتتا تاماق توشۇش تۆشۈكىدە ئىككى ئالىقىنىغا ئېڭەكلىرىنى قويۇپ قاراپ تۇرغان ئاباق توختىمۇ قاپاقلىرىنى سۈزگىنىچە خىر… خىر كۈلۈۋاتاتتى.

— بۇ ئۈنئالغۇدىن 100 نى مەن خوتەنگە ئەۋەتىپ بەرگەن، — قەدىردان يانچۇقىدىن پۇل ئالدى، — قېنى ئالسىلا، مۇئەللىم، ماڭا تىل ئۆگەتكەنلىرىنى ئاز دەپ، زىيان تارتىسىلا بولماس…

— بۇنداق قىلسىڭىز 10 مىڭ سوم پۇلىڭىزنى بېشىڭىزغا ئاتىمەن، — ۋارقىرىدى مۇئەللىم، — مەكتەپكە ئوقۇش پۇلى

تۆلەشتىن سىرت ، ماڭا بەرگەن 10 مىڭ سوم پۇلىڭىز ئاز پۇلما؟ سىزنىڭ تىل ئۆگىنىشكە بولغان ئىشتىياقىڭىز مېنى قاتتىق تەسىرلەندۇرگەچكە مۇشۇنداق قىلدىم .

زۇلئاي توغرالغان ئىككى گۆشنانىنى لېگەنگە سېلىپ ئەكەلدى ، ئارقىدىن پىيالىلەرگە قىزىق دەملەنگەن چايدىن قۇيۇپ قويدى . ئۇلار ئىشتىها بىلەن يەۋاتقاندا ، تىل ئۆگىنىش ئۈچۈن ئوقۇش پۇلىدىن سىرت ، مۇئەللىمگە 10 مىڭ سوم بەرگەن ساخاۋەتتىن ھەيران بولغان ھۆسنارخان بىلەن ئاباق توختى بارماقلىرىنى چىشلىگىنىچە تېڭىرقاپلا قالغانىدى . زۇلئاي بولسا ، مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن قەدىردانىنى خام يەۋېتىدىغاندەك قاراپ تۇراتتى ، ئۇلار مۇشۇنداق ھەيرانلىق ئىلكىدە تۇرىۋەرگەنمۇ بولاتتى ، بىراق ئاشخانىغا ئۇزۇن يەكتەك كىيگەن ئىككى ئادەم كىرىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ بىرى 20 نەچچە ياشلىق يىگىت بولۇپ ، قارىماققا بىللە كىرگەن ئاقساقال ئادەم ئۇنىڭ دادىسىدەك قىلاتتى . ھۆسنارخان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى :

— مېھمانغا چاي قۇيۇڭلار !

— خانىم ، بىز تاماق يېگىلى كىرمىگەن ، بالا سەيگۇيۇەننى ئىزدەپ كىرگەن . ئاڭلىساق مەشەدە تاماق يەيمىش .

— بالا سەيگۇيۇەن ؟ — ھۆسنارخان ئەتراپقا قارىدى ، — بۇ يەردە بالا سەيگۇيۇەن نېمىش قىلسۇن ؟

— خوش ، چوڭ دادا ، نېمە ئىشلىرى بار ئىدى ؟ — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — بالا سەيگۇيۇەن مەن بولىمەن ...

ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، زۇلئاي ، نۇسرەت مۇئەللىملەر بالا سەيگۇيۇەن قەدىردانغا زوقلىنىپ قارىشىپ قېلىشتى ، ئۇلار بۇ ئاتا ـ بالىنىڭ نېمە ۋەجدىن ئۇنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىگە قىزىقىپ قالغانىدى .

— خۇدايا شۇكرى ، ھەر نېمە بولسا ئاخىر تاپتۇق ، — بوۋاي ساقاللىرىنى سىيپىدى ، — ئوغلۇم بىلەن ئىككى كۈندىن بېرى

ئۆزلىرىنى ئىزدەپ چىقمىغان دۆلەت، چۈشمىگەن ئوي قالمىدى، بالام...

— قورساقلىرى قانداق، چوڭ دادا، تاماق ئەكەلسۇنمۇ؟

— يوقسۇ، يوقسۇ، بالام، سىلىگە ھاجىتىمىز چۈشۈپ كېپ-قالدۇق مانا، — ئاقساقال قەدىردان قويۇپ بەرگەن ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى، — ئەسلىدە بورداقچىلىق قىلىپ خېلىلا ئەتلە-نىپ قالغانىدۇق، ئەمما مۇشۇ بالام: «ۋاي دادا، قاقچىلىق بىلەن بىردىنلا بېيىپ كەتكىلى بولىدىكەن» دېسە، يېزا - كەنتتىكى دېھقانلارنىڭ قاق، مونەكلىرىنى يىغىپ ئەكەپتىمىز... يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە، بۇرنى قاناپتۇ، دەپ، بۇ يىل بازارلارنى قۇرۇق مېۋە - چېۋە بېسىۋاپتۇ. نېمىدېگەن تالقان تۈكتى بولۇپ كەتكەن جاھان بۇ... غەت قىسىپ، بورداقچىلىقىمىزنى قىلىۋەر-سەكچۇ... مانا ئەمدى بوزچى ھالۋىچى بولسا كۆزىنى چاپاق باسقان-دەك، ئەكەلگەن مېلىمىزنى ساتالماي 40 كۈندىن بېرى يېتىپ كەتتۇق، ئۈرۈمچى بەكمۇ ھۆلچىلىك يۇرتكەن، ماللىرىمىز سې-سىپ كەتسە، بۇ زىيادىنى تۆلىيەلمەي، روزدىغارىمىز توزۇپ كېتىدۇ.

— ئاڭلىساق، — دېدى ياش بالا، — ئاقسۇلۇقلارنىڭ 400 توننا، كۇچالىقلارنىڭ 180 توننا مېلىنى شۇنداق چىرايلىق پۇل قىلىپ بېرىپتىلا، ئەمدى بىر يۇرتلۇق بىر يۇرتلۇقنىڭ قاياشى دەپ، بىزنىمۇ نائۇمىدتە قويماس دەپ ئۆزلىرىنى ئىزدىگەن...

— نېمە يۈتكىگەن، قانچىلىكتى؟

— 110 توننا گۈلە - قاق، 50 توننا قارا ئۆرۈك قېقىنى گۇمىدىن يۈتكىگەن.

— كۆپ ئەمەسكەنغۇ. ھە، نەگە چۈشۈردىڭلار؟

— «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە.

— «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»دىن باشقا، «قو-ڭۇرتاش»، «داخىيەن»دىكى مېۋە - چېۋە شىركەتلىرىدە سېتىپ بەرسەممۇ بولامدۇ؟

— مەيلى ، غوجام ، مەيلى ، — بوۋاي خۇشلۇقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — بۇ دەردسەردىن قۇتۇلايلى ، هايانكەشلەرگە بېرىۋېتەيلى دېسەك ، ئىزنىڭ يېرىمىغىمۇ سورىمايدىكەن...

قەدىردان ئاتا ـ بالا ۋە مۇئەللىمنى باشلاپ چىقىپ كېتىۋاتقاندا ، ئاشخانا ئىچى چۇقان ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك جىمىپ كەتكەنىدى . هۆسنارخان ، ئاباق توختى ، زۇلئايلار قانداقتۇر ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان هۆرمەت تۇيغۇسىدا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى . بۇ چاغدا يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ بولغان قەدىردان هايال بولماي چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ياتىقىغا كىرىپ كەتتى ، ئۇزۇن ئۆتمەيلا سومكىسىنى قولتۇقلاپ يېنىپ چىقتى . نۇسرەت مۇئەللىم خوشلاشماقچى بولۇۋىدى ، قەدىردان : «ئازراق ئىشىم بار ، ياردەم قىلىڭ» دەپ تۇرۇۋالدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تاكسىغا چۈشۈپ «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»گە يۈرۈپ كەتتى . قەدىردانىڭ كاللىسى چاقماق تېزلىكىدە ئىشلىمەكتە ئىدى . بۇ 110 توننا گۆلە ـ قاق ، 50 توننا قارا ئۆرۈك قېقىدىن ئىبارەت ئازغىنا مالنى «قوڭۇرتاش»تىكى لۇڭ داتۇغا ياكى داخىيەن شىركىتىنىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەنگە تەڭلەپ ، بىر ئاياق قېتىقنىڭ يۈزىنى بۇزغانغا تۇشلۇق ئىش يوق ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، بۇ چاغقىچە مۇبارەك دىدارىنى كۆرۈپ باقمىغان «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايىنى جاڭ يۈگېڭنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ بېقىش ئويىمۇ ئۇنى قىزىقتۇرۇۋاتاتتى . ئەلۋەتتە ، ئۆگۈنلۈككە كەچ يېتىپ كېلىدىغان 280 توننا ، يەنە هەپتە ئىچىدە ئۇنىڭغا ئۇلىشىدىغان 200 توننا مالنى ياڭ مىڭسەن ، لۇڭ داتۇلار بىلەن سودىلاشسا ئىشەنچلىك بولاتتى . چۈنكى ، سىنالمىغان دوستتىن ، سىنالغان دۈشمەن ئەلا ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ . قەدىردانىنى بەكمۇ قىزىقتۇرۇۋاتقان نەرسە 50 توننا قارا ئۆرۈك قېقى بولۇپ ، ئۇنىڭ خېرىدارى كۆپ ئىدى . مىللىي تېبابەت شىپاخانىلىرى ، دورا زاۋۇتلىرى ، كونسېرۋا ئىشلەش شىركەتلىرى قانچىلىك بولسا ، شۇنچىلىك ئالاتتى ، باهاسىمۇ ئۆرە ئىدى .

قەدىردان «غەربىي دىيار»نىڭ چەكسىز كەڭرى كەتكەن توپ سېتىش بازىرىغا كىرىپ تاكسىدىن چۈشتى . ئاندىن ئاتا ـ بالىنىڭ گۆلە ـ قېقى بىلەن قارا ئۆرۈك قېقىدىن ئەۋرىشكە ئېلىپ تەكشۈر-دى . مال ھەقىقەتەن پاكىز ھەم سۈپەتلىك ، ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە ، ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىككىنچىسىگە ئۆتكۈزگىلى بولاتتى . قەدىردان ئاتا ـ بالىنىڭ باھا ھەققىدىكى ئۈمىد ـ ئارزۇ-لىرىنى بىلىپ بولغاندىن كېيىن ، مۇئەللىمنى باشلاپ «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايىنى جاڭ يۈڭچىڭنىڭ ئىشخانىسىغا ماڭدى .

— مۇئەللىم ، سىلىنى ئاۋارە قىلىپ ، تىلماچلىققا سالىدىغان بولدۇم ، خاپا بولمايدىغانلا ، — دېدى قەدىردان خىجىل بولغان ھالدا ، — مەن بۇ خوجايىن بىلەن بۇرۇن ئالاقە قىلىپ باقمىغان ، شۇڭا ئۆزۈگەن گەپلىرى بەكمۇ يۇمشاق ھەم سىلىق بولسۇن .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، سودا ـ سېتىق ئىشلىرىنى چۈشىنىپ كېتەلمىسەممۇ ، دېگەن گەپلىرىڭىزنى يولىدا تەرجىمە قىلىپ بېرە-لەيمەن .

ئۇلار جاڭ يۈڭچىڭنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە ، ھەيۋەتلىك قوڭۇر خىزمەت ئۈستىلىدە سۇر بىلەن ئولتۇرغان يۇزى ، بېشى ، ئۆزىمۇ يۇمىلاق ، كۆپ ئۆمرى كۆن نۇرى كۆرمەي ئىشخانىدا ئۆت-كەچكىمۇ ، چىرايى ئاپئاق پارقىراپ تۇرغان ، 50 ياشلار چامىسىدى-كى دىققاقىنە ئادەمنى كۆرۈپ ، سەل ھودۇقتى .

— جاڭ خوجايىن ، ياڭ مىگسەن ، لۇڭ داتۇ ئاكاملاردىن كۆپ تەرىپىڭىزنى ئاڭلىغان ، — دېدى قەدىردان تەرجىمان بىلەن ماسلاشقان ھالدا ، — بىزنىڭ تۇغقانلار 110 توننا گۆلە ـ قاق ، 50 توننا قارا ئۆرۈك قېقى ئەكەپتىكەن ، سىزگە لازىممىكىن دەپ كېلىشىم ، ئاۋۋال مالنىڭ ئەۋرىشكىسىنى كۆرۈپ بېقىڭ .

قەدىردان سومكىدىكى گۆلە ـ قاق ۋە قارا ئۆرۈك قېقىنىڭ ئەۋرىشكىسىنى ئۈستەلگە تۆككەچ ، ئۈستىگە «10.000» دېگەن سىپىر يوغان يېزىلغان قىزىل بولاقنى بىللە قويۇپ قويدى . جاڭ

خوجايىن قىزىل بولاقتا بىرلا قاراپ، چىرايى ۋىللىدە ئېچىلدى.

— ئەسلىدە ياڭ مىڭسەن، لوڭ داتۇ ئاكاملارنىڭ قېشىغا ئاپىراي دېگەن، — قەدىردان ئۆزىنىڭ يېلىنمايدىغانلىقىنى بىلدۇ-رۇپ ئۆتتى، — بىراق تۇغقانلار مالنى مەشەگە چوشۇرگەچكە، ئالدىڭىزغا ئەكەلدىم. ئەگەر ئامبىرىڭىزدا مال كۆپ بولۇپ، تەڭ-لىكتە قالغۇدەك بولسىڭىز، هازىرلا ياڭ مىڭسەن ياكى لوڭ داتۇ ئاكامغا تېلېفون بەرسەم بولىدۇ.

— يا ... ياق، نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ مېلىڭىز سەرخىلكەن ئەمەسمۇ، — جاڭ خوجايىن گۇلە ـ قاق بىلەن قارا ئۆرۈكنى قايتا كۆرۈشكە باشلىدى، — بوپتۇ، مەن ئېپقالاي.

— سىز بىلەن تۇنجى قېتىم مۇئامىلە قىلىۋاتىمەن، — قەدىردان تەرجىمە تۇگىگۈچە بىرئاز تـوختىدى، — ئـۇنـداق بـولغانـدىن كېيىن، دەسلىپىدىلا سۇپەتسىز مالنى تەڭلىسەم سەت بولار ...

قەدىردان بۇ سۆزنى تولىمۇ ئۇستىلىق بىلەن دەۋالدى. ئەمدى جاڭ خوجايىن مالنىڭ سۇپىتىنى بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئۈچ تۇرىدى-كى بىرىگە تەۋە قىلىشى تۇرغانلا گەپتە. قەدىردان جاڭ خوجايىن «جارتتىمدە» يىرتىپ بەرگەن تالونغا قارىمايلا يانچۇقىغا سالدى. بۇ هال جاڭ خوجايىندا قەدىردانغا نىسبەتەن هۆرمەت تۇيغۇسىنى ئويي-غاتتى.

— تالونغا قاراپمۇ قويماي، يانچۇقىڭىزغا سالدىڭىزغۇ؟ — جاڭ خوجايىن كۈلدى، — ماڭا شۇنچىلىك ئىشىنەمسىز؟

— مەن ئىشەنمىگەن ئادەم بىلەن دادى ـ مۇئامىلە قىلمايمەن.

— شۇنداقمۇ؟

— ئەلۋەتتە شۇنداق، چۇنكى ياڭ مىڭسەن، لوڭ ئاكاملار گېپىڭىزنى قىلىپ بەرگەن...

قەدىردان مۇئەللىمنى باشلاپ چىقىپ كەتتى. ئۇ ئالدىغان پايدىسىغا قارىغاندا، جاڭ يۇڭچىڭ بىلەن تونۇشۇۋالغانلىقىدىن بەك-مۇ خۇشال ئىدى. چۈنكى، بۇ ئادەم مېۋە ـ چېۋە ساھەسىدىكى

مونوپولنىڭ غوللۇق بىرى بولۇپ ، تەسىرىنى تۆۋەن چاغلىغىلى بولمايتتى .

قەدىردان مۇئەللىمنى تاكسىغا سېلىپ قويۇپ ، توپ سېتىش بازىرىغا قايتىپ كىردى . پۈتۈن ئۆمىدىنى بالا سەيگۈيۈەنگە باغلىغان ئاتا ـ بالا ئۇنى تەقەززالىق بىلەن ساقلاپ تۇراتتى .

— مېلىڭلارنى ئۆتكۈزۈپ بولدۇم ، — دېدى قەدىردان ، — ئەكەلگەنگە تۇشلۇق پايدا ئالالايسىلەر ، ئەمما ئاستىدىكى ئىككى قۇر تاغارنى بۈگۈن ، ئەتە ئىككى كۈن ئاپتاپقا سېلىڭلار ، ئۆگۈنلۈككە ئەتىگەندە ئۆتكۈزىمىز . ئامبارغا كىرگۈزۈش ۋاقتىدا ، تېخنىك نەمـ كەن دەپ قالسا ، ئادەمنى نەچچە كۈن كاشىلا قىلىدۇ .

— ۋاي بولىدۇ ، غوجام ، — بوۋاي مىننەتدار بولغىنىدىن ئېرىپ كەتكەنىدى ، — بۇ يەردە بىر يۇرتلۇق ياش باللار كۆپ ، بىردەمدىلا قاقلارنى ئاپتاپقا سېلىشىپ بېرىدۇ…

قەدىردان ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەندە كېلىپ ، گۆلە ـ قاق بىلەن قارا ئۆرۈكنى مال يۆتكەيدىغان كىچىك ماشىنىلاردا توشۇۋاتـ قاندا ، توك كېتىپ قېلىپ ، تۆز گىردە تارتىش ئارىلىقتا توختاپ قالدى . شۇڭا ، ئۇ چەكنى ئېلىپ بوغالتىر بۆلۈمىدىن چىققاندا ، كۈن ئولتۇراي دەپ قالغانىدى . مالنىڭ ئەسلىي باھاسى ھەم كىرا پۇللىرىنى چىقىرىۋېتىپ ، يەنە 13 مىڭ سوم پايدا ئالغان ئاتا ـ بالىنىڭ خۇشاللىقىدا كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى ، ھەتتا تاپان ھەققى دەپ 3 مىڭ سوم تەڭلىگەنىدى ، قەدىردان ئەدەپ بىلەن رەت قىلدى . ئۇ ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ، شىنجاڭ مېھمانخانىسىغا تاكسى بىلەن يۈرۈپ كەتتى . چۈنكى ، بۈگۈن كەچ ئوبۇلھەسەن يولغا سالغان 28 ماشىنا مـال يېتىپ كېلـەتتى . ئـۇ تـاكسىدا كېتىۋېتىپ ، تۆش يانچۇقىدىن 40 مىڭ سوملۇق چەكنى ئېلىپ كۆردى ـ دە ، يەنە قاتلاپ ، يانچۇقىغا سېلىپ قويدى .

— جاڭ خوجايىنغا بەرگەن 10 مىڭ سوم «كۆڭۈل» ، — قەدىردان ئاستا پىچىرلىدى ، — 30 مىڭ سوم ئەجىر ھەققىنى باشلاپ كەلدى …

توققۇزىنچى باب

«قەدىردان ئىنىم، قانداق ئەھۋالىڭ، ئامان ـ ئېسەن يۈرەمسەن؟ دادىڭ ئابباس بوجاڭ، ئاناڭ خەيرىگۇل، ئاچاڭ گۈلنۇر ۋە ئىنىڭ ئابدۇراخمانلار ساڭا سېغىنغان يۈرىكىدىن چوڭقۇر سالام يوللىدى... ئۇلار مۇ سېنىڭ ئامانلىقىڭنى چىن كۆڭلىدىن تىلەيدۇ.

ئىنىم قەدىردان، مەن سېنىڭ ئەقىللىق، زېرەك، ھوشيارلىقىڭغا، شۇنداقلا قورقماس، دادىللىقىڭغا ئاپىرىن ئوقۇيتتۇم. بۇ قېتىم سەن ئۆزۈڭنى ھەقىقىي ماھىيىتىڭ بىلەن ئاشكارىلىدىڭ. سېنىڭ «بالا سەيگۇيۇەن» دېگەن نامىڭ تاغ ـ داۋان، دەشت ـ چۆللەر، ناھىيە، شەھەرلەردىن ھالقىپ، خوتەنگىمۇ يېتىپ كەلدى. مەن بۇنىڭدىن تولىمۇ پەخىرلەندىم. سېنى رەسمىي سەيگۇيۇەنلىككە بېكىتىش ئۈچۈن يۇقىرىغا ئىلتىماس سۇنغانىدۇق، لېكىن تەستىق چۈشۈرمەي تۇرۇۋاتىدۇ. ئېھتىمال ئۇلار سېنىڭ تېخى كىچىك ئىكەنلىكىڭدىن ئەنسىرىسە كېرەك، شۇنداقتىمۇ تەستىق چۈشۈرگەنگە قەدەر ئىلتىماس قىلىشنى توختاتمايمىز، قاچانكى تەستىق چۈشكەندە، ئۆزۈم ئۈرۈمچىگە بېرىپ سېنى تەبرىكلەيمەن. شۇڭغىچە سېنى «يالاشلار بىناسى» رەھبەرلىك گۇرۇپپىدىسىدىن «مۇۋەپپەق سەيگۇيۇەن» لىككە بېكىتتۇق، خاتىرجەم ئىشلە...»

قەدىردان خەتتىكى ئايلىق مائاش، ھەر كۈنلۈك كاماندىروپكا ھەققى، نەچچە پۇللۇق ياتاقتا يېتىش، كېسەل داۋالىتىش چىقىملىرى قانداق بولىدىغانلىقى ھەم يېرىم يىلدا بىر قېتىم ئائچوت

قىلىش قاتارلىقلارنى كۆرگەندىن كېيىن خەتنىڭ ئاخىرىغا كۆز تاشلىدى :

«قەدىردان ئىنىم ، بۇ قېتىم ئارقا ـ ئارقىدىن 480 توننا گۈلە ـ قاق ، مونەك ، قۇرۇق ئۈزۈم ، قارا ئۆرۈك قېقى ئەۋەتتىم . بۇلارنىڭ كىلو باھاسىنى بازارنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىغا قاراپ سېتىشنىڭ ئۈچۈن ، «تۆۋەن» ، «ئوتتۇرا» ، «يۇقىرى» قىلىپ ئۈچ خىل باھانى بېكىتىپ قويدۇم . بازار كەيپىياتى يۇقىرى بولسا ، يۇقىرى باھادا ساتارسەن ، ئوتتۇراھال بولسا ئوتتۇرىچە ، تۆۋەن بولسا تۆۋەنچە سېتىپ ، تالونىنى ماڭا ئەۋەتىپ بېرىپ ، پۇلنى بانكىغا قويۇۋەت . مەن ساڭا پات ـ پات ئالىدىغان مال تىزىملىكىنى ئەۋەتىپ بېرىمەن . چۈنكى ، بىزنىڭ «ياشلار بىناسى» قارمىقىدىكى ھەرخىل دۇكانلىرىمىز كۆپ ، ۋاقتى ـ قەرەلىدە مال ئەۋەتىپ بەرمىسەڭ ، دۇكانلار قۇرۇقدىلىپ قالىدىكەن ... قىسقىسى ، بۇندىن كېيىن مەن ساڭا ئەۋەتىدىغان قۇرۇق يەل ـ يېمىشنىڭ پۇلىنى ماڭا ئەۋەتمەي بانكىغا قويۇۋەت... »

خەتتىكى «مۆۋەپپەق سەيگۇيوەن» ، «مائاش» ، «كاماندىروپكا پۇلى» دېگەنلەر قەدىردانىنى خۇشال قىلىش ئەمەس ، خۇددى چىۋىن يۇتۇۋالغاندەك كۆڭلىنى خىرە قىلىپ قويدى . خەتنىڭ ئۇرانىدىن : «سەن تېخى بالا ، بىز ساڭا نېمىنى بۇيرۇساق ، يۈگۈرۈپ يۈرۈپ بېجىرىشىڭ كېرەككى ، بىزگە شەرت قويماسلىقىڭ لازىم ... » دېگەن پۇراق چىقىپ تۇراتتى . جاپپار ھاجىمنىڭ مائاشىنىڭ قانچە ئىكەنلىكىنى دېمەيلا قويايلى ، كۈنلۈك كاماندىروپكا پۇلى 22 سوم ، 60 سومدىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىشقا بولىدۇ . بالىنىستىتا يېتىپ قالسا ، 95%تى كۆتۈرۈلىدۇ ، دەپ بەلگىلەنگەن . ئوبۇلھەسەن ئۈرۈمچىگە مالغا كەلگەندىمۇ ئاشۇ تۈزۈم بويىچە ئاتچوت قىلدى . ئەمدى قەدىردانىنىڭ كۈنلۈك كاماندىروپكا پۇلى سەككىز سوم ، 15

سومدىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىش، كېسەل بولسا %30نى ئاتچوت قىلىش، بىر ئايلىق مائاشى 330 سوم. ئۇرۇمچىدە سەككىز سوم بىلەن ئۈچ ۋاخ تاماق يېگىلى بولامدۇ؟ 15 سومدىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىش ئۈچۈن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ تەر، ئوسۇرۇق، كونا پايپاق، قاسماق پۇت پۇراپ تۇرىدىغان، سېسىقچىلىقتىن دىماغلىرىڭ يېرىلىپ كەتكۇدەك بولىدىغان سەككىز كىشىلىك ياتاقتا يېتىشىڭ كېرەك، ئەلۋەتتە، خىزمەت جەريانىدا كېسەل بولساڭ %30 كۆتۈرىمىز دېگىنى «داۋالانماي ئۆل» دېگىنى ئەمەسمۇ! ھازىر ئىسلاھات دەۋرىدە كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى، تۇرمۇش ئېھتىياجى ئۆسۈش بىلەن، تاۋارلارنىڭ باھاسىمۇ كۆنسېرى يۇقىرى ئۆرلەۋاتىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق، تۇرمۇشقا، گۈزەللىككە، يۇرۇش - تۇرۇشقا تەلپۈنۈۋاتقان بىر بالا ئۈچۈن 330 سوم مائاش يېتەرمۇ؟! رېستوران ئاشخانىسىدا ئىشلىگەندىمۇ 800 سوم ئالاتتىغۇ! ئەمدى ئاش - تاماق، يېتىپ - قوپۇش، كىر - قاتلاردىن قىينىلىپ، ياقا يۇرتلاردا جاپالىق ئىشلەۋاتسا، بۇ... بۇ ئۇلارنىڭ زادى نېمە قىلغىنى؟!

قەدىردانىنىڭ قېلىن، توم قاشلىرى مىژىدە يىغىلىپ، چوڭ كۆزلىرى خورلۇق بىلەن قىسىلدى. ئۇنىڭ قولاق تۈۋىدە ياقۇپ ھاجىمنىڭ سۆزلىرى بىر - بىرلەپ ئەكس سادا بېرىشكە باشلىدى:

«100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسىدىن، 22 توننا قاقتىن، 80 مىڭ سوملۇق مالدىن قانچىلىك پايدا ئالغىنىنى خۇدادىن باشقا بىر ئۆزى بىلىدۇ...»

«ئويلاپ باق، 1000 توننا قاقتا ئاز بولغاندا 800 مىڭ، بولمىسا بىر مىليون پۇل قالىدۇ. بۇ پۇللار ئوبۇلھەسەننىڭ ھېسابىدا بولىدۇ. ھەرگىز ئىككى - ئۈچ يۈز سوم مائاش ئېلىۋاتقان خادىملارنىڭ ئىش ھەققى ئۆسۈپ قالمايدۇ ...»

«سېنىڭ قىممىتىڭ ئىقتىدارىڭدا، ئىقتىدارىڭ قىممەت ياراتىشتا...»

«ئوبۇلھەسەن 90 ـ 95 تىيىن دېگەنىكەن، ئەڭ تۆۋەن 90

تىيىننى ئۆلچەم قىلىپ پۇل ئۆتكۈز… قالغىنى ھەقلىق ھالدا سېنىڭ بولىدۇ… »

— ھىم ، — دېدى قەدىردان خورلۇق ھېس قىلغان ھالدا ، — ئىشىك ئالدىدىكى توپاق مەڭگۈ ئۆي بولمايدىكەن ـ دە ، مېنىڭ كۆرسىتىۋاتقان ھىممەت ـ ئەجىرلىرىممۇ سىلەرنى ئېرىدەلمىگەنىكەن ، ئەمدى مېنىڭ ھۈنىرىمنى كۆرۈش !

بىزدە نۇرغۇن ئىشلار كەم ئەقىل بولۇشتىن بۇزۇلىدۇ ھەم بۇزىدۇ . بۇ ئۆزىنى «دانا» ، ئۆزگىنى «كالۋا» كۆرۈشتەك دۆتلۈكتىن كېلىپ چىقىدۇ . يەنە بىر تەرىپى ، مەنپەئەت ئاچ كۆزلۈكىدىن «مەنلا بولسام» دېيىش ئارقىلىق ، ئۆز يېنىدىكى ساخاۋەتلىك كىشىلەردىن ئايرىلىپ قالىدۇ . ئەڭ بولمىسا ، ساخاۋىتىنى ئايايدىغان قاتتىق قول ئادەملەرگە ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ . قاراڭ ، باللىق سادىلىقى بىلەن بارلىق ئىچ ـ باغرىنى تۆكۈۋاتقان بىر ئاق كۆڭۈل بالىنىڭ يۈزىگە خورلۇق يۈندىسىنى چېچىش ئارقىلىق ئۇنى نېمىگە ئايلاندۇرۇپ قويىدى؟ قەدىردان بارلىق سېخىي ـ ساخاۋىتىنى ئايىمىغانسېرى ، باشقىلار ئۇنى مەنپەئەت شەربىتى تۆكۈلىدىغان دەرەخكەن دەپ ، ئېغىتمۇەرمەكچى بولۇشتى ، بۇ دەرەخ شاخ ـ يوپۇرماقلىرىدىن ئايرىلىپ ، قۇرۇق قاقشال بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ ، باشقىلارنىڭ نېمە چاتىقى…

تۈنجى قېتىم ئۆزى ئىشەنگەن ئەڭ يېقىن كىشىلىرىدىن كۆڭلى قالغان قەدىردان گېزىت قەغەزلىرىگە ئايرىم يۆگەلگەن گۆلە ـ قاق ، مونەك ، قۇرۇق ئۈزۈم ، قارا ئۆرۈك ئەۋرىشكىلىرىنى سومكىسىغا سالدى . ئۇ تاكسىغا چۈشۈپ ، «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»گە يۈرۈپ كەتتى . ئۇ يولدا كېتىۋاتقاندىمۇ كۆڭلى خامۇش ئىدى . خۇددى بىراۋلار : «بىر كۈندە ئۈچ ۋاخ نان يە ، تاماق يېيىشنى كىم قويۇپتۇ ساڭا» دەۋەتقاندەك ، «سەن كىچىك بولغاندىن كېيىن سېيىق ، پاسكىنا ، قاسماق دەپ يۈرمەي ، ئاشۇ ياتاقتا يېتىۋەر» دەپ مەسخىرىلىك كۈلۈۋاتقاندەك قىلاتتى . يەنە كىمدۇر بىرى : «330 سوم مائاش يېتىپ ئاشىدىغان-

دۇ ـ ھە ؟ » دېيىش ئارقىلىق نەشتىرىنى سانجىغاندەك قىلاتتى...
تاكسى «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى » ھويلىسىغا كىرـ گەندىلا ، قەدىردان كۆڭۈلسىز خىياللار توردىن بوشاندى . ئۇ تاكـ سى كەتكەندىن كېيىنمۇ ، لۇڭ داتۇ خوجايىننىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشكە ئالدىرىمىدى . ئۇ بىنا پەلەمپىيىدە ئولتۇرۇپ ، يانچۇقىـ دىكى ئۇنئالغۇنىڭ كۇنۇپكىسىنى بېسىپ قويدى . قۇلىقىدىكى تىڭـ شىغۇچتىن كېچىچە ئاڭلىغان قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە سودىسى ، توختامى ، توختام ماددىلىرى ، باھاسى قاتارلىق سوئال ـ جاۋاب شەكلىدىكى سۆز ـ جۈملىلەر يەنە تەكرارلىنىشقا باشلىدى . ئۇ تۈنۈگۈن 28 ماشىنا كەلگەندىن بېرى خەنزۇ تىلىنى مەشىق قىلىش باشلانغانىدى . چۈنكى ، «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى »نىڭ خوجايىنى لۇڭ داتۇ بىر ئېغىزمۇ ئۇيغۇرچە گەپ قىلىشنى بىلمەيدـ تى . بۇنىڭ ئۈچۈن قەدىردان ئۆزىگە تايانمىسا ، توختام تۈزۈش تەس ئىدى . شۇڭا ، ئۇ كېچىچە قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە سودىسى ھەققىدە سوئال ـ جاۋابلار ئېلىنغان ئىككى لېنتىنى قايتا ـ قايتا قويۇپ ئاڭلىدى . مانا بۈگۈن نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئۆگەنگەنلىرىنى ئىشـ لىتىش پۇرسىتى كەلگەندەك قىلاتتى .
قەدىردان سەل ئەنسىزلىك ئىچىدە ئىشىكنى چەكتى . ئىچكىـ رىدىن : «كىرىڭ» دېگەن ئىجازەت بېرىلگەندىن كېيىن ئىشخانىغا ئەيمىنىپكىنە كىردى . ئۆتكەنكى 6 مىڭ سوم «كۆڭۈل» نىڭ شاراپىتىمۇ ، ئىشقىلىپ ، لۇڭ داتۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، قەدىردان بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ دىۋانغا تەكلىپ قىلدى :
— ھە بالا سەيگۇيوەن ، مال بار ئوخشىمامدۇ ؟ — دېگەنبىلەن لۇڭ خوجايىن ئورتاق تىلنى تولىمۇ روشەن ، ئالدىرىماي سۆزلەيدـ تى ، — قېنى ئەۋرىشكىنى ئېلىڭچۇ ، مەن كۆرۈپ باقاي .
لۇڭ خوجايىننىڭ سۆزىنى ئېنىق چۈشىنەلىگەن قەدىردان خۇشاللىقىدا لىككىدە تۇرۇپ ، خىزمەت ئۈستىلىگە تۆت بولاق ئەۋرىشكىنى قويۇش بىلەن تەڭ ، «15.000» دېگەن سىپىر يېزىلـ غان قىزىل بولاقنىمۇ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى .

— لۈك خوجايىن ، بۇ قېتىم مىلىم سەل كۆپرەك ، — دېدى قەدىردان گەپلەرنى ئۆگەنگىنى بويىچە دانىمۇ دانە سۆزلەپ ، — ئەگەر سىزگە كۆپ كەلسە ، ياڭ تاغامغا ئاپارساممۇ بولىدۇ .

— قانداق ، مىڭما ياكى ئىككى مىڭما ، زادى نەچچە توننا ؟

— 480 توننا…

— ها… ها… ها … — 15 مىڭ سوم «كۆڭۈل» لۈك خوجايىننى خۇشناۋا قىلىۋەتكەندەك قىلاتتى ، — مەن نەچچە مىڭ تونىلاپ ئامبارغا مال كىرگۈزۈپ ، نەچچە 10 مىڭ توننىلاپ ئىچ- كىرى بىلەن توختاملىشىۋاتقان ئادەم ، ئۇ مىلىڭ قانچىلىك مالتى ؟ قارا ، ئەكەلگەن ئەۋرىشكىلىرىڭنىڭ سۈپىتى نىمىدېگەن ياخشى .

— هازىر 280 توننا كەلدى ، يەنە 10 كۈن ئىچىدە 200 توننا يېتىپ كېلىدۇ .

— ئۇنداقتا 280 توننا مالنى ئەتىلا ئۆتكۈز ، ئۇنىڭ تالونى ئايرىم بولسۇن ، قالدىسى كەلگەندىن كېيىن مەن باھا قويۇپ ، ئىسپات يېزىپ بەرسەم بولىدۇ .

قەدىردان دىۋانغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇشى ، لۈك خوجايىن 280 توننا مالنىڭ قانچىلىكى قاق ، قانچىلىكى مونەك ئىكەنلىكىنى سو- رىدى . ئۇ بىر چاغدىلا ماللارنىڭ تۈرى ، باھاسى ، توننا سانى يېزىلىپ ، تامغا بېسىلغان ئىسپاتنى سۇنۇپ بېرىشى ، قەدىردان كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . چۈنكى ، ئىسپاتتا يېزىلغان سانلار ئويۇلىغەسەن مۆلچەرلىگەن باھادىن خېلىلا يۇقىرى ئىدى .

قەدىردان ئەتىسى سائەت ئونلار بىلەن 28 ماشىنا مالنى «قو- ڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»نىڭ ئامبىرى ئالدىدا توختاتتى . ماشىنىلار بىر - بىردىن تۈز گىرىدە تارتىلىپ ، چۈشۈرۈلگەن ماللار ئامبار ئىچىدە تەكشۈرۈلۈپ بولغۇچە كۈن ئولتۇردى . قەدىردان مال ئۆتكۈزۈۋالغۇچىلارنىڭ كېسىپ بەرگەن تالونىنى بوغالتىرىيە بۆلۈمىدە چەككە ئايلاندۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمەي كېتىپ قالدى . ئۇ مەكتەپتىكى ئوقۇشىغا كېچىكىپ قېلىشنى زادىلا خالىمايتتى .

چۈنكى ، نۇسرەت مۇئەللىم شەنبە ، يەكشەنبە كۈنلىرى دەم ئالماي ، قەدىردانىنىڭ يانىقىدا دەرس ئۆتەتتى . مۇئەللىم شۇنچىلىك جان كۆيدۈرۈۋاتقان يەردە ، قەدىردان ئەلۋەتتە تىرىششى كېرەكتە . دېمىسىمۇ ئۇ بۇگۈن تەرجىمانسىز لۇڭ داتۇغا مەقسىتىنى ئۇقتۇرالىدى ، مۇشۇنىڭ ئۆزى ئۇنۇم .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ئاشخانىسىدا سۈت بىلەن بولكىدا ناشتا قىلىپلا تاكسى بىلەن «قوۋۇرتاش شىركىتى»گە كەتتى . ئۇ بوغالتىرىيە ئىشخانىسىغا كىرىپ ، قولىدىكى 280 تونىنا مالنىڭ ئىسپاتىنى بوغالتىرغا بېرىشى ، ئۇ چوتنى ئۇيان ـ بۇيان شاراقلىتىپ ، 546 مىڭ سومغا چەك كېسىپ بەردى . قەدىردان چەكنى ئالدى ـ دە ، ئۇدۇل سودا ـ سانائەت بانكىسىغا بېرىپ چەكنى ئۈچ ئاي مۇددەت بىلەن قويۇۋەتتى .

قەدىردان بانكىدىن چىقىپلا پىيادە مېڭىپ دوستلۇققا كەلدى . ئۇ خۇددى بىراۋلار شەلپەردەك قىزىرىپ ئالدىدا پەيدا بولىدىغاندەك تەرەپ ـ تەرەپكە بويۇنداپ قارايتتى . ئۇ ئۇزۇن لەمپىلىك بازاردىن ئۆتۈپ ، دوستلۇق ئاھالىلەر رايونىغا كەلدى . بۇ يەردە ئۇششاق كوچىلارنىڭ تولىلىقىدىن قايسىسىغا كىرىپ ، قايسىسىغا كىرمىگەنلىكىنى پەرق ئېتىشمۇ تەس ئىدى . قەدىردان ئۆتكەن ـ كەچكەنلەردىن : «ئىسمى مېھرىبان ، دادىسى كاۋاپچى» دەپ سورايتتى . ئۇ كېچىدىن مېھرىباننى چۈشەپ قالغانىدى . بۇ مۇلايىم قىز ئاپئاق ئۇزۇن كۆڭلەك ، ئاق رومال ئارتىپ ، ئادەمنىڭ تېنى ئەيمەنگۇدەك ۋەيرانىلىقتا يىغلاپ يۈرگۈدەك ... ئۇ قەدىردانغا ، بىر تۇغقان قېرىنداشلىرىم بولمىغاندىن كېيىن ، تاۋۇتنىڭ ئالدىدا مەن يىغلاپ ماڭمىسام ، كىم ماڭىدۇ ، دېگۈدەك . قەدىردانمۇ : «ئەسلىدە تاۋۇتنىڭ ئالدىدا ئەرلەر يىغلاپ ماڭسا بولاتتى ، ئەمىسە مەن : ‹ئانام... ئانام... › دەپ يىغلاپ ماڭسام بولامدۇ ؟» دەپ سوراۋاتقۇدەك ، مېھرىبان بولسا ، قەدىردانىنىڭ باغرىغا تاشلىنىپ ئېسەدەپ ـ ئېسەدەپ يىغلاۋاتقۇدەك...

قەدىردان بۈگۈن چۈشلۈك تاماقمۇ يېمەي مېھرىباننى ئىز-دەپ ، ئاھالىلەر رايونىنىڭ قىڭغىر - قىيسىق كوچىلىرىدىن ، ۋەيرانە ئۆيلىرىدىن ئايلىنا - ئايلىنا ، كەچكە يېقىن ياتىقىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ ھېرىپ ھالىدىن كەتكەنىدى ، شۇنداقتىمۇ مەكتەپكە بارمىسا بولمايتتى . شۇڭا ، ئوقۇش ماتېرىياللىرىنى ، يانچۇق ئۇن-ئالغۇسىنى سومكىسىغا سېلىپ كوچىغا چىقتى . قەدىردان ئەتراپ-تىكى غالتەكلەردە سېتىۋاتقان نان ، كاۋاپ ، يەل - يېمىشلەرنى كۆرگەندىلا ، قورسىقىنىڭ نەقەدەر ئېچىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ مەيدىسى تارتىشىپ ، كۆزلىرى پىلدىرلاپلا قالغانىدى . قەدىردان يېقىندىلا ئالغان قىممەت باھالىق سائىتىگە قارىدى . دەرس باشلاشقا يەنە 40 مىنۇت بار ئىدى . ئۇ «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىشى ، پەشتاختا ئىچىدە ئول-تۇرغان ھۆسنارخان ئورنىدىن تۇرۇپ ئېگىلىپ سالام قىلدى . بىراق ، قورسىقى ئېچىپ كەتكەن قەدىردان ئانچە دىققەت قىلمايلا تاماق شىرەسىگە كېلىپ ئولتۇردى . ئاشخانىچە خاس خانىلاردىكى شىرەلەرنى تازىلاپ يۈرگەن زۇلئاي يۈگۈرۈپ چىقتى - دە ، ئانىسى-دىنمۇ ھېيىقماي ، قەدىردانغا بەكمۇ قىزغىن سۆزلەپلا كەتتى :

— قەدىردان ئاكا ، سىز كەلمىگەنگە بۈگۈن ئالتە كۈن بول-دى ، — دېدى قىز خۇشاللىقىنى باسالماي ، — ئۆتكەنكىدەك گۆشنان قىلىپ بېرەيما ؟

— ياق ، دەرسكە كېچىكىپ قالىمەن . ئاشخانىڭىزدا نېمە تەييار بولسا ، شۇنى ئەكېلىڭ .

— بىر تەخسە ئۆي لەڭمىنى قىلىپ بېرەيمۇ ؟

— ئىختىيارىڭىز…

— كازىمكا ، قازانغا خېمىر تاشلاڭ ، — زۇلئاي ۋارقىرىغاچ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى ، — مەن قورۇمىنى بىر قوللۇق قورۇپ بېرەي .

قورسىقى ئېچىپ ھالى قالمىغان قەدىردان ئاشخانىنىڭ تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن كۆز ئۈزمەي قاراپ ، تاماقنىڭ چىقىشىنى

كۆتمەكتە ئىدى . ئەمما ، ئۇ ھۆسنارخاننىڭ خىرقىراق ئاۋازىنى ئاڭلاپ ، ئارقىسىغا قارىدى :

— قەدىردان بالا ، ئۆتكەندە سەن مېلىنى پۇل قىلىپ بەرگەن گۇمىلىقلار ئاشخانىمىزغا تاماق يېگىلى كىرىپتىكەن ، — دېدى ھۆسنارخان كۆپكۆك چېكىۋالغان قاشلىرىنى لىككىدە ئېتىپ ، — ئۇ گادايلار ئىزىغا بولسىمۇ مەيلى دېسە ، 13 مىڭ كوي پايدىسىغا سېتىپ بېرىپسەن ، شۇنداقما ؟

— شۇنداق ، مېلى ياخشىكەن ئەمەسمۇ ؟

— ئۆزۈڭگىمۇ قالغاندۇ ؟

— ئانچە ـ مۇنچە...

— قىزىق بالىكەنسەن ئەمەسما ! — ھۆسنارخاننىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — سودا دېگەنچۇ ئەينا ، جەرەستاندىكى پالۋانلارغا ئوخشاي-تۇ ، كىم يانپاشقا ئالسا ، غۇلاقتۇرۇپ ئاتىدىغان گەپ . رەقىبىڭ ئۆلەمدۇ ، تىرىلەمدۇ ، ئۆزىنىڭ شورى ! نېمە قىلاسەن 13 مىڭ كوينى ئۆزۈڭ ئېلىۋالماي...

— ھىھ ، — قەدىردان دىمىقىنى قاقتى ، — شۇنداقمۇ ؟ مەن ئۇنداق قىلالمايمەن .

— ھېلىقى گادايلارنىڭ گەپ ـ كالىچىغا قارىغاندا ، — ھۆسنارخان قەدىردانغا قىزىقىپ قالغاندەك قىلاتتى ، — «داخىيەن» ، «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» ، «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرىدىكى خوجايىنلار سېنى «بالا سەيگۇيۇەن» دېسە ، شال-ۋاقلىرى ئېقىپ كېتىپتىمىشيا...

قەدىردان ھۆسنارخانغا ئالىيىپ قارىدىيۇ ، لېكىن جاۋاب بەر-مىدى . ئۇ زۇلئاي ئەكەلگەن لەڭمەننى ئالدىغا تارتىپ ، شاپۇر ـ شۇپۇر يېگىلى تۇردى . ھۆسنارخان ئىچىدە : «ئوقۇرى خېلىلا ئېگىز ھاراملىق ئوخشىمامتا» دەپ ئويلاپ تۇرۇشى ، ئاشخانىغا ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ ھاسىراپ كىرىپ كەلدى .

— ئاپا ، خۇش خەۋەر ساڭا ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ئالىقاد-لىرىنى ئىشقىلاپ ، — غەيرەت جاڭدۇنى ساقچىخانىدىن تۇتۇپ

كەتتى …

قەدىردان بۇ خەۋەردىن دىڭگىدە چۆچۈپ كەتكەن بولسىمۇ، بىراق ئارقىسىغا قارىماي تامىقىنى يەۋەردى. ئەمما، ئۇنىڭ قۇلىقى ئانا ـ بالىنىڭ پارىڭىدا ئىدى.

— قايسى ساقچىخانىدىن؟ — سورىدى ھۆسنارخان ئەسەتـ تىن، — سەن نەدىن ئاڭلىدىڭ؟

— «ئايدىڭ ساي» ساقچىخانىسىدىن. ھازىر «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا ساپلا مۇشۇ گەپ.

— ئۆتكەنكىدەك دالتەكلىرى پۇل تۆلەپ ئاچىقىۋالارمىكىن؟

— ئـەمـدى مـۇمكىن ئـەمـەس، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ،

— ئەيسا خېنەنجىر، ئەبەي گىتارلار بىيىجىڭدا ئوخشايدۇ، زوھۇر گاسىيا[1] بولسا، خوجايىنى ھالاۋۇدۇن تەيگو[2]نى قوغداپ، ئوتتۇرا ئاسىياغا كېتىپتۇ …

— زەپ بەلەن بوپتۇ! ھەممىدىن يامىنى زوھۇر گاسىيا. ئۇنىڭدىن ساقچىلارمۇ ئېھتىيات قىلىدۇ. قىپقىزىل قان بىر نېمىـ دە ئۇ …

قەدىردان مەكتەپكە بېرىشتىنمۇ يالتايدى. ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ، ھېلىمجاننى ياتاق، ئاشخانىلاردىن تاپالـ ماي، مېھمانخانا ئالدىدىكى بىليارتخانىدىن تاپتى. ئۇنى «سورايدىـ غان گەپ بار ئىدى» دەپ، ئۆزىنىڭ ياتىقىغا ئېلىپ كىردى. قەدىردانىنىڭ غەيرەت جاڭدۇ بىلەن ئانچە ـ مۇنچە يېقىنلىقى بارلىـ قىنى ئۇقۇقان ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت كېيىنكى ۋاقىتلاردا قەدىرـ دانغا ئانچە ۋاي دېمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى، بولۇپمۇ قەدىردان بىر ـ ئىككى قېتىملىق مالنى ھېچكىمگە تۇيدۇرماي ئۆزى بىر تەرەپ قىلىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇنى ئىزدىمەيدىغان بولدى.

— ياھ، 35 كويچەنلىك ياتاق قالتىس بولىدىكەن ـ ھە، —

---

① گاسىيا — «زورو» كىنوسىدىكى ھەربىي قوماندان. بەستلىك، يوغان ھەم قارام زوھۇرنى گاسىياغا تەقلىد قىلغان لەقەم.

② تەيگو — تايلاند. ھالاۋۇدۇن نەچچە ئون مىڭ سوملۇق تايلاند خورازلىرىنى قىمارغا سېلىپ بېيىغان باي.

ھېلىمجاننىڭ ئاۋازىغا تەنە ئارىلاشقاندەك قىلاتتى، — پۇت - قوللارنى يۇيىدىغان داس، چېلەكلىرى، ئۇسسىساڭ چايدانلىرى، ھېرىپ - چارچاپ كەلگەندە ھاردۇق چىقىرىدىغان دىۋانلىرى بار- كەن ئەمەسمۇ…

— ھېلىمجان ئاكا، قېنى چاي ئىچ، — قەدىردان پىيالىنى چاي شىرەسىگە قويدى، — سېنىڭدىن غەيرەتكام ھەققىدە بەزى ئەھۋاللارنى ئۇقاي دېگەن…

— نېمە، غەيرەت جاڭدۇ؟ — ھېلىمجان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — مەن ئۇنى تونۇمايمەن، تۇتۇلۇپ كېتىپ خوپ بوپتۇ…

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە، — قەدىردان ھېلىمجاننىڭ مۈرىسى- دىن بېسىپ ئولتۇرغۇزدى، — توغرا، مېنىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىر قازاندا ئون يىل قايناتسا قېنىمىز قوشۇلمايدۇ، لېكىن ھەممىمىز بىر يۇرتلۇق، بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ سىياسىي قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتەللا ساۋۇتنىڭ بىر تاللا ئوغلى، ئانچە - مۇنچە كۆڭۈل بۆلۈپ قويمىساق بولامدۇ، يۇرتقا قايسى يۈزىمىزنى كۆتۈرۈپ بارىمىز؟

ھېلىمجان سەل ئويلىنىپ قالدى. بۇنداق ئىشلار بۇرۇنمۇ بولۇپ ئۆتكەن، بىر يۇرتلۇقلىرى: «ھەي، ھەر قايسىڭ بىر ئىبرىقنىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولۇشتۇڭ، بۇرادەرلىرىڭنىڭ بې- شىغا كۈن كەلسە، قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇردۇڭما…» دەپ ئەيىبلىگەندى. شۇڭا، ئۇ سەل ئوڭايسىزلىنىپ، ئېغىر تىنىپ جىم ئولتۇردى.

— راست، — دېدى ھېلىمجان يەر باققىنىچە، — ۋاقتىدا ساقچىخانىغا پۇل تۆلەپ ئاچىقىۋالمىسا، يۇقىرىغا يوللىۋەتتىمۇ، نەچچە يىللىق كېسىلىپ كېتىدۇ.

— زوھۇر گاسىيا دېگەن كىم ئۇ؟ غەيرەتنىڭ نېمىسى بولىدۇ؟

— غەيرەتنىڭ ھېچنېمىسى ئەمەس، بايۇەچچى ھالاۋۇدۇن تەي-

گونىڭ قوغدىغۇچىسى ، — ھېلىمجان بىلگەنلىرىنى چۈشەندۈرمەكتە ئىدى ، — ئەمما ئوغرىلار ، قىمارۋازلار ، خروئىنچىلار ھەممىسى بىر يىپقا باغلانغان گۇرۇھ ، كىمنىڭ بېشىغا پالاكەت ياغسا ، قالغانلىرى ئۇنىڭ كويىدا بولۇپ ، ھەرخىل ئاماللارنى قوللىنىپ قۇتقۇزۇۋالىدۇ . ئۇنىڭ باش سەركەردىسى زوھۇرگاسىيا…

— زوھۇر گاسىيا راستىنلا شۇنچىلىك يامانما ؟

— ئۇنى بىر دېمە ، ئۇ دېگەن بىر قارام قاۋان ، — دېدى ھېلىمجان چايدىن بىر ئوتلاپ قويۇپ ، — قورقمايلا پىچاق ئۇرىدۇ . بۇ چاغقىچە نەچچىلىگەن يېرىگە پىچاق يەپ ، جان سەكراتىغا چۈشۈپ قالغانلار كۆپ مىڭ .

— ئۇلار ئەرز قىلمىدىمۇ ؟

— ئەرز قىلىش ، — ھېلىمجان ئاچچىققىنا كۈلدى ، — ئۆلۈم خېتىنى يېزىپ قويۇپ ، ئەرز قىلسا تاڭ بىلمىدىم ، بولمىسا ئەرز قىلدىمۇ ، ئۇنداق ئادەم ئۇزۇن ئۆتمەي كىملەر تەرىپىدىندۇر بوغۇزلىنىدۇ ، ماشىنىغا سوقۇلىدۇ ياكى بىنا ئۈستىدىن يەرگە تاشلىنىدۇ .

— پاھ ، — قەدىردانىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى ، — ئىچكىرىلەردە پەيدا بولغان قاراقول پارتىيىسىگە ئوخشاشلا ئىكەن ـ دە…

— ئالدىنقى قېتىم تۇتۇلغاندا ، زوھۇر گاسىيا ، ئەيسا خېنەزجىر ، ئەبەي گىتارلار پۇل تۆلەپ ئاچىقىۋالغانىدى ، بۇ قېتىم ئۇلار يوق . ئەمدى غەيرەتنىڭ كۈنى تەس…

— ئۇنى نېمە ئىسپات بىلەن تۇتۇپتۇ ؟

— ساقچىخانىدىكى بالىلارنىڭ دېيىشىگە قارىغاندا ، غەيرەتنىڭ يېنىدىن بىر گىرامىمۇ ئاق چىقماپتۇ ، — دېدى ھېلىمجان ، — پەقەت ئۇلارنىڭ تۇتۇش نىشانى بولغان دىلمۇرات ماكاشتىن مال ئالماقچى بولغاندا ، غەيرەت تۇتۇلۇپ ، دىلمۇرات ماكاش قېچىپ كەتكەن .

— دىلمۇرات ماكاش دېگەن كىم ئۇ ؟

— بىيجىڭدىكى خروئىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ ئادىمى . غەيرەت : «مەن ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇن ئاغىنە ئىدىم ، شۇڭا ئاشخانىغا مېھمان قىلغىلى ئەكىرگەن» دېگەن بىر گەپتىلا چىڭ تۇرۇۋالسا ، قۇتۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن ، لېكىن يۇقىرىغا يوللىنىۋەتسە ئىش چاتاق...

قەدىردان شۇ كۈندىن باشلاپ ، كەچلىك ئوقۇشنى قولدىن بەرمىگەن ئاساستا ، «ئايدىڭ ساي» ساقچىخانىسىغا قاترىدى . ساقچىلار ئۇنىڭدىن : «سەن كىم بولىسەن ، غەيرەت بىلەن نېمە مۇناسىۋىتىڭ بار ؟ بۇرۇن سولانغانمۇ ؟ نەچچە قېتىم ؟ » دېگەندەك سوئاللارنى سوراپ ، بەش كۈنگىچە يول ماڭغۇزدى ، ئالتىنچى كۈنى : «10 مىڭ سوم تاپشۇرۇپ ئاچىقىپ كەت» دېيىشتى . قەدىردان شۇ كۈنىلا 10 مىڭ سوم تاپشۇرۇپ غەيرەتنى ئېلىپ چىقتى . بۇرادەرلىرىنىڭ يېنىدا بولماسلىقىدىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن غەيرەت قەدىردانىنىڭ بۇ تۇرگۈنلۈكىدىن تولىمۇ رازى بولدى .

— جېنىم ئۇكا ، سېنى بۇنداق قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ كۆزىگە ياش ئېلىپ ، — خۇدا خالىسا ، بىر كۈنى بولمىسا ، بىر كۈنى نەزىرىڭدىن ئۆتكۈدەك خىزمىتىڭدە بولىمەن...

— ئۇنداق دېمە ، غەيرەتكا ، ھەممىمىز بىر يۇرتلۇق تۇرساق ، مېنىڭ بېشىمغا كۈن چۈشسە ، سەن قاراپ تۇرارمىدىڭ ؟ بۇ شۇنداقلا ئىش .

بۇ ۋەقەدىن بىر ھەپتە ئۆتمەي ، خوتەندىن يەنە 20 ماشىنا مال كەلدى . بۇ ئالدىنقى قېتىملىق مالنىڭ داۋامى ئىدى . قەدىردان لۇڭ داتۇنىڭ ئىسپات قەغىزىنى ئېلىپ ، ئەتىسى 20 ماشىنا مالنى بىر كۈن ئىچىدە «قوڭغۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ ئامبىرىغا ئۆتكۈزۈپ بولدى ھەم 406 مىڭ سوملۇق چەكنى يانچۇقىغا سالدى . بۇ ئىككى قېتىملىق سودىدىن قەدىردانغا 146 مىڭ 400 سوم قالدى . ئەگەر ئوبۇلھەسەن بەلگىلەپ بەرگەن ئۈچ خىل باھانىڭ ئەڭ تۆۋەن ئۆلچىمىنى ئاساس قىلغان بولسا ، قەدىردانغا 188 مىڭ 400 سوم نەق پايدا قالاتتى . بىراق ، يەنىلا ئۇ ئوتتۇرا باھا

ئۆلچىمى بىلەن ئوبۇلھەسەنگە مەنپەئەت يەتكۈزدى ، شوپۇرلار ئېلىپ كەلگەن مال تىزىملىكى بويىچە ئۈچ كۈن توپ سېتىش بازارلىرىنى ئايلىنىپ ، 120 مىڭ سوملۇق مال ئالدى . ئۇنى قاق ئېلىپ كەلگەن ئۈچ شوپۇرنىڭ ماشىنىسىغا بېسىپ ، خوتەنگە يولغا سېلىۋەتتى…

قەدىردان مانا بۈگۈنلا «ئۇھ» دەپ دەم ئېلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى . ئۇ تۈنۈگۈن ئەكىرىپ قويغان گۆشنان بىلەن ناشتا قىلىۋېلىپلا ، كارىۋىتىدا ئوڭدىسىغا ياتقىنىچە ، قۇلىقىدىكى تىڭشىغۇچ ئارقىلىق خەنزۇ تىلىنى ھېجىلاپ ئۆگەنمەكتە ئىدى . بۇ يىل قىش كېچىكىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن بولسا كېرەك ،قارمۇ كېيىن ياغدى . ئاتقۇچىنىڭ زېيىدىن قاڭقىغان پاختا توزۇندىلىرىدەك لەرزان تۆكۈلۈۋاتقان قار دېرىزىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . قەدىرداننىڭ كۆڭلىدىن نېمىدۇر كەچتى بولغاي ، ئورنىدىن دەس تۇردى ـ دە ، تامغا چاپلانغان كالېندارىدىكى «10 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى» دېگەن رەقەملەرنىڭ ئاستىغا سىجاپ «تۇنجى قار» دەپ يېزىپ تۇرۇشى ، ئىشىك چېكىلدى . قەدىردان بېرىپلا ئىشىكنى ئېچىشى ، بېشىغا تەلپەك ، ئۇچىسىغا كونا ياقىلىق پالشوپكا كىيگەن 50 ياشلار ئەتراپىدىكى بويۇن ، يۈزلىرىنى چار ساقاللار بېسىپ كەتكەن بىر ئادەم كىرىپ كەلدى . ئۇ ياتاققا كىرىپلا : «پاھ ، پاھ ، پارلىق ئۆيلەر ئىسسىق بولىدىكىنا» دەپ قويدى .

— قېنى دىۋانغا كەلسىلە ، — دېدى قەدىردان قۇلىقىدىكى تىڭشىغۇچنى ئېلىۋېتىپ ، — مېنى بىرەر ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلگەنمىدىلە ؟

— خوش ، ئۆزلىرى «بالا سەيگۈيۈەن» بولامدىلىكى ؟

— شۇنداق ، — قەدىردان چايداندىكى دەملەنگەن چايدىن پىيالىگە قۇيۇپ قويدى .

— مەن قەشقەر مارالبېشى سېرىق بۇيا يېزىسىدىن كەلدىم ، ئىسمىم بارات پۈزەك ، — بارات پۈزەك چاينى پۈۋلەپ ئىچتى ، — بىزنىڭ يېزىلىق ھۆكۈمەت سودا سارايىنىڭ باشلىقى

سايىت ئىلياس ئۆزلىرىگە بىر پارچە خەت ئەۋەتكەنىدى .

بارات پۈزەك قويۇن يانچۇقىدىن قاتمۇ قات قەغەزلەرگە ئورال- غان خەتنى چىقىرىپ بەردى . قەدىردان كونۋېرت ئورنىدا چاپلانغان قەغەز ئۈستىدىكى : «بالا سەيگۇيۇەنگە تېگىدۇ » دېگەن خەتنى ئىچىد- ىدە ئوقۇدى ، ئاندىن كونۋېرتنى يىرتىپ خەتنى ئاچتى . قىسقىلا يېزىلغان خەت مۇنداق سەھىپىلەر بىلەن باشلانغانىدى :

«ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، بالا سەيگۇيۇەن . ئىسمىلىرىنى بىل- مىگەچكە ، خاتىسۇچە ئاتاۋەردىم ، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا . بىز سىلىدىن نەچچە كۈنلۈك يىراقتا تۇرساقمۇ ، ئۆزلىرىنىڭ ھۆرمەت - تۆسپىلىرىنى تولا ئاڭلاپ كەتتۇق ، ھەتتا بەزى دېھقانلىرىمىز ئۆزلىرىنى : «ئەۋلىيادەك بالىكەن ، كىمكى يالغان ئېيتسا ، شۇ ھامان بىلىۋالىدىكەن ، شۇڭا راست گەپ قىلغان مال ئىگىلىرى پايدا تاپىدىكەن ، قۇۋلۇق - شۇملۇق قىلغانلىرى زىيان تارتىدىكەن ، دېگەن گەپلەرمۇ تارقالدى... بالا سەيگۇيۇەن ، مەن سىلىنى كۆرۈپ باقمىغان بولسامۇ ، ئۆزلىرىگە 70 تونىنا گۈلە - قاق ، 40 تونىنا مونەك ، 12 تونىنا قارا ئۆرۈك قېقى ئەۋەتتىم . ئۆتكەن ئايلاردا ئۈرۈمچىگە يۆت- كىمەكچى ئىدىم ، يىراق قۇرۇق يەل - يېمىشىنىڭ كۆپلۈكى- دىن بازارنى بەكمۇ كاساتچىلىق ، دەپ ئاڭلىدىم . ئەمدى يېزا - كەنتلەردىن يىغىۋالغان مالىنىڭ باھاسىنى ئورتاقلاشتۇ- رۇپ يېزىپ قويدۇم (ئەلۋەتتە ، ئالغان قاقلىرىمىزنىڭ سۈ- پىتى ئوخشىمىغاچقا ، باھاسىمۇ ئوخشىمايدۇ - دە) . 1) گۈلە - قاق : بىر كوي ئىككى موچەن ؛ 2) مونەك : بىر كوي يەتتە موچەن ؛ 3) قارا ئۆرۈك قېقى : ئىككى كوي- چەندىن ئېلىندى . بىز مۇسۇلمان ئادەم ، يالغان ئېيتساق ئاللامۇ رازى بولمايدۇ...

خەير - خوش ، تەنلىرىنىڭ سالامەت ، كۆڭۈللىرىنىڭ خاتىرجەم بولۇشىنى تىلەپ : كەمىنە سايىت ئىلياستىن» .

— گۇلە ـ قاق ، مونەك ، قارا ئۆرۈكلەرنىڭ يەككە باھاسىغا قارىغاندا ، سۈپىتى ياخشى ئوخشايدۇ ، ساپلا ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچى ، ئىككىنچىلىرىنىڭ باھاسىكەن .
— مەرۋايىتتەك دېسىلە ، — دېدى بارات پۈزەك ، — ئەمدى قاچانلاردىن ۋاقىتلىرى يېتەركىن ، ماشىنىلار ئۈگۈنلۈككە سائەت بەشتە يۈكنى چۈشۈرۈۋېتىدۇ .
— ئەمىسە ئۈگۈنلۈككە ئەتىگەندە بىرەر ئامالىنى قىلىپ بېرەي . چۈنكى ، مەن ئەتە ئىمتىھان بېرىمەن .
— ۋاي خۇدايىم ، سىلىمۇ ئوقۇملا ؟
— ئوقۇمامتىكى ، مۇشۇ ئۇنئالغۇ ئىچىدىكى ، ماۋۇ ماتېرىياللاردىكى ، — قەدىردان كارىۋات ئۈستىدىكى نەرسىلەرنى كۆرسىتىپ قويدى ، — چۈمۈلىدەك كۆپ سوئاللاردىن ئەتە ئىمتىھان ئېلىپ ، مېنى ئانىكۇم ـ مونىكۇم قىلىۋېتىدۇ دېسىلە .
ئىككىسى تەڭلا كۈلۈۋەتتى .
— مالنى نەگە ئاپاردىڭلار ؟ — سورىدى قەدىردان ، — ياكى مېھمانخانىغا چۈشتۈڭلارمۇ ؟
— «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ توپ سېتىش مەيدانىغا .
— بولىدۇ ، مەن ئۈگۈنلۈككە ئەتىگەندە بېرىپ مېلىڭلارنى كۆرىمەن ، ئەگەر شۇ چاغقىچە ياخشى خېرىدار چىقىپ قالسا سېتىۋەتسەڭلار بولىدۇ .
— يوقسۇ ، يوقسۇ … سىلىدىن ئۆزگە ئادەمگە بېرىپ ، سايىت ئىلياس جۇربىنىنىڭ ئالدىدا تىرناق تاتلاپ قالساق بولمايدۇ .
بارات پۈزەك ئورنىدىن تۇرۇۋىشى ، ياتاقنىڭ ئىشىكى چېكىلىپ يەنە ئىككى ئادەم كىرىپ كەلدى . قەدىردان بارات پۈزەكنى كارىدوردا ئۇزىتىپ قويۇپ يېنىپ كىردى ـ دە ، ئىككى مېھماننى دىۋانغا تەكلىپ قىلدى . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى 40 تىن ئاشقان ئادەملەر بولۇپ ، يۈزى قۇيماقتەك قورۇلۇپ قالغان بۇرۇتلۇق ئادەمنىڭ بېشىدا كونا قۇلاقچا ، ئۇچىسىدا قارا پاختىلىق چاپان بار

ئىدى . ئېغەكلىرى ماتاڭچىنىڭ كەكسىدەك ئۇزۇن ، ماڭلايلىرى ئالدىغا ئۇسۇپ چىققان ، سۇس هال رەڭ چىراي ، بويۇنلىرى ئەتىدە. كەنلىشىپ كەتكەن ئېگىزرەكىنىڭ بېشىدىكى كەپكىسىنىڭ چېكە. لىكى مايلىشىپ پارقىراپ كەتكەن ، پوررەڭ چىبەرقۇت چاپىنىنىڭ ئىچىگە قوشلاپ پوپايكا كىيىۋالغانىدى .

— مېنىڭ ئىسمىم كەرى تورغاي ، بۇ ئىنىمىزنىڭ ئىسمى مۇسا چالىۋاش بولىدۇ ، — دېدى بۇرۇتلۇق ، قولاقچىلىق ئادەم ، — بىز بايدىن كەلگىلى 37 كۈن بولدى . يېلىڭ ـ يوپۇڭلا كەپتىكەنمىز ، هازىر قار يېغىپ سوغۇق چۈشۈپ كەتتى . ئەكەلگەن 130 تونىنا گۈلە ـ قاق خېرىدارى يوق قىز بالىدەك ئولتۇرۇپ قالدى . خېرىدار چىقمىدى ئەمەس ، چىقتى ، ساپلا هايانكەشلەر ، ئۇلار ئىزىغا سورىغان بولسىمۇ بېرىۋېتەتتۇق…

— بىزنىڭ سوغۇقتىن جۇلمەرەپ قېلىشىمىزدىن ئىچى ئاغرىدى. غانلار ، — دېدى مۇسا چالىۋاش ، — «بالا سەيگۈيۈەننى ئىزدەپ بېقىڭلار » دېگەچكە ، ئۆزلىرىنى پاناھ تارتىپ كەلدۇق …

قەدىردان مارالبېشى سېرىق بۇيىلىق بارات پۇزەككە ئۈگۈنە. لۇككە ئەتىگەن دەپ ۋەدە قىلغان بولسا ، مۇنىۇ بايىلىق «تورە. غاي» ، «چالىۋاش»لارغا ، ئىندىنلىقتا مەن سىلەرنى ئىزدەيمەن ، دەپ ، ئۆزىنىڭ ئىمتىھان بېرىدىغانلىقىنى ئۇچۇق ئېيتتى . لې. كىن ، كەرى تورغاي سەل ماڭغۇسى يوقتەك ئېزىلىپ ئولتۇراتتى .

— بالا سەيگۈيۈەن ، گەپلىرىنىڭ ئۇرانىدىن قارىسام ئىمتىھاد. لىرى ئەتە ئوخشايدۇ ، — دېدى كەرى تورغاي ، — شۇڭا ، ئۆگۈنە. لۇككە مۇبارەك تەنلىرىنى يېنىك قىلىپ ، «قوڭغۇرتاش» تەرەپلەر. گە ئۆتەلىگەن بوسىلىرى…

— بايا هەرقايسىلىرى كىرگەندە ئۇزاپ چىققان ئادەم مارالبې. شى سېرىق بۇيىلىق بولىدۇ ، — قەدىرداننىڭ سەل ئاچچىقى كەل. گەنىدى ، — مەن ئۇ ئادەمگە ئۆگۈنلۇككە دەپ ۋەدە قىلدىم . ئەمدى هەرقايسىلىرىنى دەپ ئۇ ئادەمنى ئالدىسام بولاما؟

— خاپا بولمىسىلا ، — مۇسا چالىۋاش ئۆززە سورىدى ، —

بۇ ئاكىمىز ئاشۇنداق ئۆپكىسى يوق ، ئالدىراقسان . بىزنىڭ ئاتلىرىمىز بىر قەدەم كەينىدە قاپتۇ ئەمەسمۇ .

قەدىردان تورغاي ۋە چالىۋاشلارنى ئۇزىتىۋېتىپ ياتىقىغا كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋىتىغا تاشلىۋەتتى . «مەن قىلارمەن توققۇز ، خۇدايىم قىلار ئوتتۇز» دېگەندەكلا بىر ئىش بولدى ! ھەر بىر مىنۇت ، سېكۇنتلار ئۆتكەنسېرى ، قەدىرداننىڭ جېنى سىرقىراپ كېتىۋاتسا ، مۇنۇ ئاسماقچىلاپ كىرىپ كېلىۋاتقانلارنىڭ تولىلىقىنى قارا ! تۈنۈگۈن نۇسرەت مۇئەللىم : «بۇ چاغقىچە ئۆتكەن دەرسلەردىن ئېغىزچە ھەم يازمىچە ئىمتىھان ئالىمەن» دەپ ئۇقتۇرغانىدى . شۇڭا ، قەدىردان كېچىدىن بىر ئۇخلىغان بولسا كاشكى... ئىمتىھان دېگەننىڭ سورى يولۋاسنىڭ ھەيۋىسىدىنمۇ يامان بولسا كېرەك . تېخى ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك ، دېگەندەك ، بىر چاغلاردا مۇئەللىم سۆزلەپ بەرگەن بىر تەمسىل ئېسىگە كېلىش بىلەن ، قەدىردان ئەتىكى ئىمتىھاندىن قېچىپ كەتكۈسى كەلدى . بىرى لېنىندىن : «سىز دۇنيادا نېمىدىن قورقىسىز ؟ » دەپ سورىغانىكەن ، لېنىن : «ئىمتىھاندىن» دەپ جاۋاب بېرىپتىكەن . مانا مېڭىسى نەچچە كىلو نەچچە يۈزگرام كېلىدىغان لېنىن چېغىدا ئىمتىھاندىن قورقۇۋاتسا ، قەدىردان قورقىمامتىكى ! شۇڭا ئۇ تەكرار قىلمىسا ، مەشىق ئېلىپ بارمىسا بولامدۇ ؟ ئاممىزە «تۆگىنىڭ مازار بىلەن ئىشى يوق» دەپ ، مۇنۇ پوزەك ، تورغاي ، چالىۋاشلارنىڭ ئەزمىسىنى ئېزىپ ، شۇنچە ۋاقىتنى ئېلىپ كەتكىنىنى كۆرمەمدىغان !

قەدىردان تىكشىغۇچنى قولىقىغا سېلىپ ، ئەمدىلا بىر نەچچە جۈملە سوئال - جاۋابلارنى ئاڭلاپ تۇراتتى ، ئىشىك تاكىلداپ چېكىلدى . يەنىلا شۇ : «بالا سەيگۈيۈەن ... ئۆزلىرىمىكى» دەپ ، سازاڭدەك سوزۇلۇپ ، ئاسلاندەك مىياڭلاپ كىرىپ كېلىدىغان قاقچىلارمىكىن دەپ پەرەز قىلغان قەدىردان : «مەن يوق !» دەپ ۋارقىراي دەپ تۇرۇشىغا ، ئىشىك يەنە تاكىلداپ چېكىلىپ : «ھاي كادىداڭ ، ئاچسۇڭ» دېگەن خەنزۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ دىڭگىدە چۆچۈپ كەتتى . ئۇ ، «ئىم... بۇ ياڭ مىگسەن خوجايىنغۇ»

دېدى ـ دە، ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچتى.

— هاي كادىداق، سەن شۇ كېرىننى[1] شۇنداق جوخۇلا[2] قىلامدۇ ـ هە؟

— هەي ياق خوجايىن، سىز ئىكەنلىكىڭىزنى مەن نەدىن بىلەي، كىرىڭ، كىرىڭ ...

ياڭ مىڭسەن كىرىپلا ئۆزىنى دىۋانغا تاشلىدى. قەدىردان: «پەلتو بىلەن قاما قۇلاقچىنى سېلىۋېتىڭ» دېگەنىدى، ئۇ زادىلا ئۇنىمىدى. ئالدىغا قويغان پىيالىدىكى چايغىمۇ قارىماي، قەدىردانغا ۋارقىرىدى:

— هەي كادىداق، سەن كىيىمىڭ كەيسۇڭ!

— نەگە بارىمىز؟

— ياكشى ئاشخاناڭ باسۇڭ.

— هەي ياق خوجايىن، مەن ئىمتىهانغا تەييارلىق قىلمىسام بولمايدۇ، — قەدىردانىڭ خەنزۇچە سۆزلىگىنىدىن ياڭ خوجايىننىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى، — ئەتە ئىمتىهان!

— هەي، ماۋۇ بىر نېمە بوپقالىدىكەن جۇمۇ، — ياڭ مىڭسەنمۇ خەنزۇچە سۆزلىدى، — قارا، ئۈچ ئاي بولا ـ بولمايلا تىللىرى يۆگىشىپ كېتىپتا بۇنىڭ...

— شۇڭا بۇگۇنچە مەن تەكرار قىلىۋالاي.

— هەي، سائىتىڭگە قارا، — ئۇلار خەنزۇچە سۆزلەشمەكتە ئىدى.

— سائىتىم شىنجاڭ ۋاقتى 11 دىن 50 مىنۇت ئۆتۈپتۇ.

— ئۆگىنىشنى قورساقنى تويغۇزۇپ قىلارسەن؟

— ئۇغۇ شۇنداق ...

— ئەمىسە ماڭە، سېنىڭ قورسىقىڭنى تويغۇزۇپ ئاندىن ئەكىلىپ قويىمەن. ماشىنا هويلىدا قالدى.

ئۇلار ئىشىكنى قۇلۇپلاپ، كارىدور پەلەمپەيلىرىدىن تاراقلاپ

---

① كېرىن — مېهمان.
② جوخۇلا — كۈتۈش.

چۈشۈپ كەتتى . ماشىنىنىڭ ئۈستىنى يېرىم غېرىچ قار بېسىۋالغا-
نىدى . ياڭ مىڭسەن توخۇ پېيى سۈرتكۈچنى ئېلىپ ، ماشىنا ئەي-
نەكلىرىدىكى قارلارنى چۈشۈرۈۋەتكەندىن كېيىن ، ماشىنىغا چى-
قىشتى . قار يەنىلا لەپىلدەپ چۈشۈۋاتاتتى . يوللاردا تۈرمەللىشىپ
كەتكەن قارلار ماشىنىنىڭ تېز مېڭىشىغا كاشىلا قىلاتتى . تېز
ماڭغان تەقدىردىمۇ ، پەرۋىقۇلئاددە تورمۇز قىلىش توغرا كەلسە ،
ماشىنا پىرقىراپ ، ئۆزىنىڭ كەلگەن يولىغا قاراپ قالاتتى ، شۇن-
داقتىمۇ ئۇلار يېرىم سائەت ئەتراپىدا شياۋشىمىندىكى مۇسۇلمانلار
ئاشخانىسىغا يېتىپ كەلدى . قەدىردان ھەرخىل قورۇمىلارنى زاكاز
قىلدۇرمىدى ، پەقەت بىر قاچىدىن گۆشلۈك پولۇ بولسىلا بولدى ،
دەپ تۇرۇۋالدى ، شۇنداقتىمۇ ياڭ خوجايىن ئىككى كىلو تونۇر
كاۋىپى ، ئون زىخ كاۋاپنى ئوشۇقلا بۇيرۇۋەتتى .

ياڭ خوجايىن بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ چېكىپ تۈگەتكۈچە ،
پولۇ ، كاۋاپلارمۇ شىرەگە قونۇپ بولدى . ئۇلار قىزىق چاي بىلەن
ئاۋۋال پولۇنى مەززە قىلىپ يېيىشتى . ياڭ خوجايىن پات - پاتلا
« ھەي… ھەي … » دەپ قوياتتى . چۈنكى ،ئۇ پولۇغا قەۋەتلا
ئامراق ئىدى . بىر قېتىم قەدىردانىنى داخىيەندىكى بىر ئاشخانىدا
مېھمان قىلغاندا ، ياڭ خوجايىن : «نېمىگە مەيلىڭ بار ؟ » دېگەندە ،
قەدىردان «پولۇغا » دېدى ، ياڭ خوجايىن كۈلۈپ كېتىپ : «مېنىڭ
خىلىمكەنسەن - دە ! » دېگەنىدى .

— بىر كۈنى ، قارا ، لۇڭ داتۇ ئىككىمىز بىر ئاشخانىدا تاماق
يەپ قالدۇق ، — دېدى كەيپى چاغ ياڭ مىڭسەن ، — ئۇ گۆشلۈك
قورۇما بىلەن پىۋىنى سۈدەك ئىچىۋاتىدۇ ، مەن بولسام قېنىق
دەملەنگەن چاي بىلەن پولۇنى مەززە قىلىپ يەۋاتىمەن…

— «قوڭۇرتاش» شىركىتىدىكى لۇڭ خوجايىنما ؟

— شۇ بولماي كىم بولاتتى؟ ئۇچۇ قارا ، پىۋىدا سەمرىگەن
نېمە ، — ياڭ مىڭسەن تونۇر كاۋىپىدىن بىر قوۋۇرغىنى يېرىپ ،
قەدىردانغا تۇتقۇزدى ، — گېپىمگە قۇلاق سال ، لۇڭ داتۇ : «ھەي ،
ھەي … مۇشۇ پىۋىنى ئىجاد قىلغان ئادەمنى تاپسام ، ئانام بېقد-

ۋاتقــان ئـالته دانه سورتلـۇق چوشقىنى شۇنىڭغا مۇكاپات دەپ بېرەتتىم... » دېدى .
— سىزچۇ ، سىز نېمە دېدىڭىز ؟ — سورىدى قەدىردان قىزىـ قىپ .
— مەن دېدىمكى ، ئەگەر مۇشۇ پولۇنى ئىجاد قىلغان ئۇيغۇرنى تاپسام ، جۇڭگونىڭ يېرىمىنى بېرەتتىم ، دېسەم ، پىۋا ئۇنىڭ بۇرـ نىغا كېتىپ ، بىر هازا قېقىلىپ كەتتى قارا...
— سىزمۇ پونى زەي سالماي ئېتىپسىز ، جۇڭگو سىزنىڭ قورۇيىڭىز بولمىسا...
— پولۇغا بولغان ئامراقلىقىمنى ئاشۇ سۆز بىلەن ئىپادە قىلدىم ـ دە... بۇ... بۇ خاتاما ؟
ئۇلار گۆش باسقان پولۇ بىلەنلا ئاساسىي جەھەتتىن تويۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ، تونۇر كاۋىپى بىلەن زىخ كاۋاپ خېلىلا كۆپ ئېشىپ قالدى . ئۇنى ياڭ خوجايىننىڭ بۇيرۇتمىسى بىلەن مۇلازىم قىز سۇلياۋ خالتىغا قاچىلاپ بەردى . ئۇلار تاماق سىڭدۈرۈش ئۈچۈن بىردەم چاي ئىچكەچ پاراڭغا چۈشتى . قىسقىسى ، ياڭ خوجايىن قەدىردانىنى نېمە ئۈچۈن چاقىرىپ كەلگەنلىك سەۋەبىنى ئېيتتى :
— ھەي ، مۇشۇ 15 كۈن ئىچىدە لۇڭ داتۇغا 480 توننا مال ئۆتكۈزۈپسەنغۇ ؟
— سىز نەدىن ئۇقتىڭىز ؟
— ئۆزى ماختىنىپ سۆزلەپ بەردى .
— ئەمــدى قاراڭ ، سىزگە تەڭــلەۋېرىشــكە ئادەم خىجىل بولىدىكەن .
— خىجىل بولىدىغانغا مەن ئۇنى دۆڭ كۆۋرۈكتە يېيىپ ساتمىسام ، بەزىدە ئىچكىرىدىن بىر يولىلا بىرنەچچە خوجايىن كېـ لىپ قالسا ، مال يېتىشتۈرەلمەي ، قولۇمنى كەسكۈدەك بولۇپ كېتىمەن...
— توپ سېتىش بازارلىرىدا بېسىلىپ كەتكەن ماللارنى ئېلىپ

بەرسىڭىز بولمىدىمۇ ؟
— ھەي ساراڭ ، ئاشۇ ماللارغا ئىشەنچ قىلغىلى بولامدا ؟ — ياڭ مىڭسەن شىرەگە پاقىلدىتىپ ئۇردى ، — ئۇنىڭ كۆپلىرى بېسىمدارلار بېسىۋالغان ، ساتالماي ياكى سېتىشقا پۇرسەت بولماي يەرلىكنىڭ ئامبارلىرىدا نەچچە يىللاپ يېتىپ كەتكەن ماللار ئۇ... ھەتتا قىپقىزىل قۇرتلار تاغارنىڭ ئۇستىدىمۇ ئۆمىلەپ يۈرگەن .
— ئۇنچىلىكمۇ ئەمەستۇ ؟
— مەن نەچچە قېتىم نەچچە يۈز مىڭلاپ تۆلەم تـۆلـەپ ، بۇرنـۇمغا سـۇ كىردى ، ئـۇقتۇڭما ؟ — ياڭ مىڭسەن قىزىرىپ كەتتى ، — بەزى كاززاپلار بىرەر توننا يېڭى قاقنى ئايرىم قاچىلاپ ، باراڭ كۆرسىتىدۇ ، قالغىنى نەچچە يىلدىن بېرى ساتالماي بۇزۇلغان ، قۇرۇپ ئېتى تۆكۈلگەن ، قۇرت يەپ شاكالغا ئايلىنىپ قالغان ياكى كۆكىرىپ سېسىپ كەتكەن ماللار . ئاشۇلارنى تاغارنىڭ ئاستىغا قاچىلاپ ، ئۇستىگە ئازراقلا يېڭى قاق ئېلىپ ئۆتكۈزىدۇ . مۇشۇ بىرەر ئاينىڭ ئالدىدىلا لۇڭ داتۇ ئىچكىرىدىن كەلگەن بىر خوجايىن بىلەن سوتقا چۈشۈپ قالدى...
قەدىردان لۇڭ داتۇ بىلەن قاتتىق ئۇرۇشۇپ ، تىللىشىپ كەتكەن ھېلىقى خەنزۇ خوجايىننى ئەسكە ئالدى ، شۇنداقلا ياڭ خوجايىننىڭ سۆزلىرىدىن بىر ھەقىقەتنى چۈشىنىۋالدى . ئۇرۇمچىدە ئاساسلىق تۆت ئورۇندا قىزىيدىغان مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازارلىرى بار ، بۇ بازارلارغا كىرىدىغان مالمۇ ئاز ئەمەس ، لېكىن بىر قىسىم بېسىمدارلار ، ھايانكەشلەر تاغار ئۇستىگە يېڭى مال قاچىلاپ ، نۇرغۇنلىغان ناچار ماللىرىنى كۆز بوياپ ساتاتتى . بۇ ماللار ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە يۆتكىلىپ ، رەسمىي پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتلىرىغا بارغاندا ، تاغارلار بىردىنلا بوشاپ ، شالاقلاپ ، ماللارنىڭ قۇرۇق شاكىلى قېپقالاتتى... مانا بۇ شىركەتلەر بىلەن زاۋۇت ـ كارخانىلار ئوتتۇرىسىدا دەپ ئېيتقۇسىز جېدەل ـ ماجىرالارغا سەۋەبچى بولاتتى .
— سەن ئويلاپ باق ، — دېدى ياڭ مىڭسەن سەل پەسكويغا

چۈشۈپ ، — نەچچە يۈز تونىلاپ مالنى بىر تالدىن تەكشۈرۈپ
چىقىش مۇمكىن ئەمەسقۇ ، شۇنداقمۇ ، بۇنىڭ ئۈچۈن مۇناسىۋەت
قىلغان ئادەم ئىشەنچلىك بولۇشى كېرەك . سەن دېگەن ئۆز يۇرت-
لۇقلىرىڭ ، ئۆز ئادەملىرىڭ ئىچىدە كىملەر ھىيلىگەر ، قۇۋ ،
كىملەر سەمىمىي ، بۇنى ئوبدان بىلىسەن .

— بۈگۈن مېنى بۇ يەرگە ئاشۇ گەپلەرنى دېگىلى
ئەكەلدىڭىزما ؟

— ياق ، ياق ، تېخى گەپ تۈگىمىدى ، — ياڭ مىڭسەن تاقىر
بېشىنى سىلاپ قويدى ، — مېنىڭ بىر شەندۇڭلۇق بۇرادىرىمگە
پاكىز ، سۈپەتلىك قاق ، مونەك ، قارا ئۆرۈك قېقى ، قۇرۇق ئۈزۈم
بولۇپ 800 تونىنا لازىم . بۇنى سەن ئىككى ئاي ئىچىدە تولدۇرۇپ
بېرەلەمسەن ؟

— قېنى تىرىشىپ باقاي

— ساڭا دەۋاتقىنىم ، بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچى ، ئىككىن-
چى ، ئۈچىنچىسىگە چۈشىدىغان ، ئەڭ بولمىسا ئىككىنچى دەرىجى-
نىڭ بىرىنچى ، ئىككىنچىسىگە چۈشىدىغان مال بولۇشى كېرەك .

— سىزنىڭ باھالىشىڭىزدىن ئۆتسە ھېساب ، — دېدى قەدىر-
دان ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا ، — مەن ئىشەنچ باغلىيالىغان يۇرتلۇق-
لىرىمنىڭ مېلىنى ئالىمەن . سىزمۇ دەرىجە باھالاشتا ئېتىبار قى-
لىشىڭىز كېرەك . چۈنكى ، ئەڭ ئاز بولغاندا ئون ئادەمنىڭ ئىچى-
دىن بىرىنىڭكىنى تاللايمەن ، سۈپىتى بۇرادىرىڭىزگە ياردىشى
كېرەك .

قەدىردان سۈپەتلىك مال مەسىلىسىدە ئۆزىگە ئىشىنەتتى .
ناچار ، مىيانە ، شاتىراق گۆلە ـ قاقلار يېڭى قاق چىققان مەزگىللەر-
دە سېتىلىپ تۈگەيدۇ . 10 ـ ئايدىن كېيىن بازارغا بارغانسېرى
سۈپەتلىك مال كىرىشكە باشلايدۇ . مانا بۈگۈنلا ياتاقتا ئىزدەپ
كەلگەن سېرىق بۇيىلىق بارات پۈزەك ، بايلىق كەرى تورغاي ، مۇسا
چالىۋاشلارنىڭ ماللىرى بۇلارغا ئىسپات بولالايتتى .

— ياڭ خوجايىن ، سىز ئۆگۈن ، ئىندىن ئىشخانىڭىزدا بولا-

لامسىز ؟

— بولمەن ، قانداق ؟

— مېنىڭ ئەتە ئىمتىھانىم بار...

— ۋاي - ۋاي ، سەن ئىمتىھان بېرىپ ، بىرەر دۆلەتكە زۇڭ-تۇڭ بولماقچىمىدىڭ ، — ياڭ مىڭسەن بويۇنلىرىنى تولغاپلا كەت-تى ، — مانا ھازىرمۇ بىر ئوبدان سۆزلىيەلەيدىغان بوپسەنغۇ . ئۆگەنسەڭلا بولمىدىمۇ . ھەي ... مۇشۇ ئەپەندى خەقزە ، بەزىدە چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ...

— مەن ئۆگۈن ۋە ئىندىن مال ئاپىرىمەن ، بىر يەرگە چىقىپ كەتمەڭ .

— ياخشىمۇ ؟

— ئا... ياڭ لاۋبەن ، ئەتىگەندىن بېرى ئىشەكنىڭ قۇلىقىغا ساتا چالمىدۇق ! مالنى كۆرگەندىن كېيىن كۆزىڭىز قىزىرىپ ، دۆڭ كۆۋرۈكتە پارچە ساتامسىز تېخى ، ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ .

ياڭ مىڭسەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، قېلىن كىيىملىرىنى كىيىپ تالاغا چىقتى . ماشىنا توختى-تىش مەيدانىدىكى ماشىنىلار خۇددى ئاق پاختا يۇدۇپ ماڭغان قېرى بوۋايلارغىلا ئوخشاپ قالغانىدى . ياڭ مىڭسەن بىلەن قەدىردان ماشىنىنى كۆرۈپ ، يەنە كۈلۈپ كېتىشتى .

ياڭ خوجايىن يولدا بارغۇچە ، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قورسى-قىغا پۈكۈپ كەلگەن ئوي - خىياللىرىنى مۇلايىم ، سەممىي ، ئاستا دېيىشكە باشلىدى :

— ھازىر سەن تۆت بازاردا ئوبدانلا كۆزگە كۆرۈنۈپ قالدىڭ . بۇندىن كېيىن ئىچكىرىدىن كەلگەن كاتتا قاق سودىگەرلىرى ، كونسېرۋا زاۋۇتلىرىنىڭ خوجايىنلىرى بىلەن مۇناسىۋەت قىلى-شىڭ ، سۆھبەتتە بولۇشۇڭ ، ھەتتا توختام تۈزۈشۈڭ مۇمكىن . شۇنىڭ ئۈچۈن كىيىم - كېچەككە ، يۈرۈش - تۇرۇشقا دىققەت قىل .

— مۇشۇ كىيىملىرىم بولماپتىما ؟ — قەدىردان مامۇق ئادى-

داس چاپىنىغا ، پۈتىدىكى تەنتەربىيە ئايىغىغا قاراپ قويدى ، — مۇشۇلارمۇ خېلىلا ئىسكەتلىكقۇ...

— بۇنىمۇ قىش كىرگەندىن بېرى كىيدىڭ ، بولمىسا ھېلىلا ئېتىزدىن كەلگەن دېھقاندەك ، ئادەتتىكى كۆڭلەك ، ئىشتان ، پۇتۇڭدا رېزىنكە ئاياغ...

— ئەمىسە ماۋۇ كىيىملىرىم بوپقالغۇدەكتە ؟

— بولمايدۇ ، سودا ساھەسىدە ئىناۋەت تاپىمەن ، يۈز تاپىمەن دېگەن ئادەم پۈزۈر كىيىنىشى كېرەك ، بولمىسا ، مەن ساڭا ئىككى قۇر كىيىم ئېلىپ بېرەي .

— ۋاي نېمە دەيدىغانسىز ، ئۆزۈممۇ ئالالايمەن .

— ئەگەر بۈگۈن بىرەر سودىگەر بىلەن توختام تۈزمەكچى بولغان بولساڭ ، ئۇ سېنىڭ تۇرقۇڭغا قاراپلا : «ۋاي بۇ بىر ئالدامچىمۇ نېمە ...» دەپلا يېنىۋالىدۇ ياكى ھەرخىل باھانىلەرنى كۆرسىتىپ كېتىپ قالىدۇ . سەن ئۇچاڭدا قىممەت باھالىق پەلتو ، بېشىڭدا قاما قۇلاقچا ، بوينۇڭدا ئالىي شارپا ، قوللىرىڭدا برىلىيانت ئۈزۈك ، تاقىلداپ كىرىپ كەلسەڭ ، ئۇ دەرھال سېنىڭ ئالدىڭغا يۈگۈرۈپ بېرىپ ، قولۇڭنى بىر ھازا سىلكىپ كۆرۈشۈپ كېتىشى ياكى ئېسىل تاماكىلارنى قوش قوللاپ تۇتۇشى مۇقەررەر . ئۇ چاغدا توختاممۇ كۆڭۈلدىكىدەك بولىدۇ .

— مەن ھەر قېتىم قېشىڭىزغا بارسام ، ئانامدەك نەسىھەتىڭىز تۈگىمەيدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — «ئوقۇمىساڭ بولمايدۇ» دېيۈدىڭىز ، مانا ئۈچ ئاي ئوقۇپ بىر قارارنى تۈگەتتىم .

— زىيان تارتمىغانسەن ؟

— زىيانغۇ تارتمىدىم . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئۆزۈمنىڭمۇ ئوقۇغۇسى بار تۇرسا .

— ھەببەللى ، يىراقنى كۆزلىگەن ئادەم تىل بىلمىسە بولمايدۇ ، — ياڭ مىڭسەن ماشىنا دېرىزىسىدىن قاراپ قويدى ، — گەپ بىلەن ياتىقىڭغىمۇ كېلىپ قالدۇق .

— ئەمىسە مەن ئۆگۈنلۈككە 122 توننا مال ئاپىرىمەن ، —

قەدىردان ماشىنىدىن چۈشتى ، — بىر ياققا كىتىپ قالماڭ...

— ھەي توختىغىنا ، — ياڭ خوجايىن ماشىنىنىڭ ئىشكىنى يوغان ئاچتى ، — ئەكىلىدىغان مىلىگىنىڭ ئىچىدە قارا ئۆرۈك قېقى بارمۇ ؟

— 12 توننا بار .

— بەك ياخشى ، بۇندىن كىيىن قارا ئۆرۈك قېقى قانچىلىك بولسا ، شۇنچىلىك ئالىمەن .

— پۇلىنىمۇ قانچىلىك دىسەم شۇنچىلىك بىرەرسىز ؟

— ۋاي ، ۋاي ... سىنىڭ گىرلىقىڭ ... — ياڭ مىگسەن كۈلۈۋەتتى ، — ھەي ، ساڭا مەشەدىكى ياتاق زادى بولمىدى . بۇ بىر ئوغرى ، قاراقچى ، بەڭگى - قىمارۋازلارنىڭ ماكانىغۇ...

— قىزىقكەنسىز ، ياڭ لاۋبەن ، ھازىر يىتىۋاتقان ياتىقىمنىڭ 20 سومىنى ئۆزۈم تۆلەيمەن ، قالغىنىنى دىرىكتورىمىز ئوبۇلھەسەن بىرىدۇ .

— ئىمە دەيدىغانسەن ، سىنىڭدەك بىر سەيگۇيۇەندىن پەخىرلىنىپ ، ئالىي ياتاقلاردا يىتىش شارائىتىنى يارىتىپ بەرمەي ...

— ئۇلار «15 سوملۇقتىن تۆۋەن ياتاقتا ياتىسەن» دەپ بەلگىلەپ بەرگەن تۇرسا...

— بولىدۇ ، قالدى گەپ كىيىنگە قالسۇن ، — ياڭ مىگسەن ماشىنىسىنى ئايلاندۇرۇپ چوڭ يولغا ئىلىپ چىقتى - دە ، يۈرۈپ كەتتى . ئۇ كىتىۋىتىپ پىچىرلىدى :

— ئۇيغۇر ئىسلاھاتچىلىرىنىڭ روناق تاپقان بايلىرىنىڭ كۆپىنچىلىرى ئادەم ئىشلىتىشنى بىلمەيدۇ ، سەرخىللىرىنى تاللاشقا سەل قارايدۇ...

ئونىنچى باب

ئۈرۈمچىنىڭ قارا سوغۇقلىرى باشلاندى. پات ـ پاتلا يەر ـ جاھاننى ئاق لىباسقا پۈركەپ قار ياغاتتى. يامالىق تىغىدىن قىيپاش ئۇرغان بوران قار توزۇندىلىرىنى يۇقىرى ـ تۆۋەن ئۇچۇرۇپ، شۇۋىرغان ئەۋجىگە كۆتۈرۈلەتتى. ئېگىز بىنا روجەكلىرىدىن، تېلېگراف ستولبىلىرىدىن، كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى قاقشال ئاكاتسىيىلەردىن ۋىشىلدىغان، ۋۇڭۇلدىغان، ئاچچىق پۈشتەك ئاۋازىدەك چىرقىراشلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى ... شۇنداقتىمۇ، ئۇستىۋاشلىرىغا ئاق لىباس ئارتقان كوچا ئاپتوبۇسلىرى، ئاپئاق شاپاق دوپپا كىيگەن تالىپلاردەك ئۈيىاقتىن ـ بۇياققا چېپىشىپ يۈرگەن تاكسىلار، تىرىكچىلىك غېمىدە نەلەرگىدۇر ئالدىراۋاتقان يولۇچىلار كۈن لاپىدە چىققان ھامان يەنە جانلىنىپ كېتەتتى. ئىككىنچى قارار ئوقۇشقا تىزىملىتىپ، ئوقۇش پۇلىنى تاپشۇرۇپ بولغان قەدىردان كۈندە كەچتە تىل ئۆگىنىشكە بېرىشتىن سىرت، ھەر كۈنى نۆۋەت بىلەن تۆت بازارنى ئايلىناتتى. مېلى يېتىپ كەتكەن، ھايانكەش، بېسىمدارلارنىڭ تەھدىت سېلىشىغا ئۇچرىغان قاقچىلارنىڭ ماللىرىنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرەتتى، ئۆزى خالىغان تاغارلاردىن ئەۋرىشكە ئېلىپ كۆرەتتى، ئەڭ سۈپەتلىك، ياخشىلىرىنى تاللاپ، ياڭ مىڭسەنگە ئۆتكۈزەتتى. ئۇ باھا قويۇشتىمۇ خېلىلا كەڭ قورساقلىق قىلىۋاتاتتى. مانا بىر ئاي ئىچىدە ئۇنىڭغا سۈپەتلىك مالدىن 600 تونىنا ئۆتكۈزۈشتىن سىرت، «غەربىي دىيار» نىڭ دىقماق خوجايىنى جاڭ يۇڭىچىڭ، «قوڭۇرتاش»نىڭ گۇر ـ گۇر بورىنى لۇڭ داتۇلارغىمۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ 300 تونىندەك مال يەتكۈزۈپ بەردى. داخىيەنىڭ گەپتان تاقىر بېشى ياڭ مىڭسەن خۇشلۇقىدا قەدىردانغا سوۋېتنىڭ كۆل رەڭ،

كۆرپە ياقىلىق يۇڭ پەلتوسىدىن بىرنى سوۋغات قىلدى . ئۇ قەدىر- داننىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ : «600 تونىنا مېلىگىدىن بۇرادىرىم دەھ- شەت خۇشال بولۇپ كېتىپ ، ‹مەن ئۇچۇن رەھمىتىمنى ئېيتىپ قوي › دەپ ، مۇشۇ پەلتونى ئەۋەتىپتۇ ، ئەمدى قېپقالغان 200 تونىنا مالنى ئالدىرىماي ئېلىپ بەر» دەپ كېتىپ قالدى . ياڭ خوجايىن كېتىپ ، شۇ كۈنى كەچ ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ ئۇرۇمچىد- دە تۇرۇشلۇق سەيگۇيۇەنى ماخمۇت قەدىردانىنى ئىزدەپ «مۇساپىر- لار مېھمانخانىسى»غا كەلدى . ئۇ ئىككى يىل ئىلگىرى قەدىردان ئالغان 100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسى بىلەن لېنتا ياندۇرغۇچنى خوتەنگە ئالغاچ كەتكەندىن بېرى ، بۇ ئۇچىنچى قېتىملىق كېلىشى ئىدى . ئۇ دىرېكتور ئوبۇلھەسەننىڭ مال ئېلىش ھەققىدىكى يازغان خېتىنى تاپشۇرۇپ بېرىپ كېتىپ قالدى . قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم ئىككىسى ئىككى - ئۈچ كۈن ئىچىدە توپ سېتىش بازارلى- رىدىن 145 مىڭ سوملۇق مال ئېلىپ ، خوتەنگە يولغا سالدى...

ھازىر تۆت بازار بويىچە «بالا سەيگۇيۇەن» دېگەن نام ساتار- مەن ، ئالارمەنلەرنىڭ ئېغىزىدىن - ئېغىزىغا كۆچۈپ ، مال ئىگىلى- رى ئۇچۇن ئامەت ، بىسىمدار ، ھايانكەشلەر ئۇچۇن بىر تەھدىت بولۇپ قالغانىدى ، بولۇپمۇ ماللىرى بېسىلىپ ۋاقتىدا پۇل قىلال- ماي ياكى يۇرتىغا قايتالماي ، ئۆز ئىزىغىمۇ ساتالماي قالغان قاچى بىچارىلەرنىڭ ئالدىغا 30 - 40 مىڭ ، كەينىگە 10 - 15 مىڭ پايدىسىغا ماللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ بەرگەندىن كېيىن ، بىسىم- دار ، ھايانكەشلەرنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قويىدى . چۈنكى ، ئۇلار كۆز قىرىغا ئالغان ھەرقانداق مالنى ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىۋېلىپ ، بىر باھادىن يۇقىرىغا ئۆرلىمەيتتى . ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ، لەمپىد- لىك سەينا ئورنىنىڭ كۈنلۈك مال قويۇش ھەققى ، ئاش - تاماق ، ياتاق چىقىملىرى ئۇ بىچارىلەرنىڭ يەلكىسىنى بېسىپ ، ماللىرىنى كۆز قىيمىغان ھالدا زىيىنىغا بېرىۋېتەتتى . ھازىر ئۇلارنىڭ ھەم- مىسى خۇددى گۈل شىرنىسىغا ئولاشقان ھەسەل ھەرىلىرىدەك ، قەدىردانىنىڭ ئەتراپىغا توپلانماقتا ئىدى . مانا فېۋرالمۇ چىقىپ

كېتىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ . تۆت بازاردىن ھەر كۈنى جاڭ كالىلەك ، لۈڭ يوغان باش ، ياڭ تاقىرنىڭ ئامبىرىغا نەچچە يۈز توننىلاپ كىرىۋاتقان مال بالا سەيگۈيۈەننىڭ ئىلتىپاتىدىن بولۇۋاتاتتى . بۇ ئەھۋال ھايانكەش مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناقلارنىڭ ئوغىسىنى قايناتتى . قەدىردانىنى تۆت بازاردىن قوغلاپ چىقارمىغۇچە ، چىرىغى ئۆرە كۆيمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن مەتتۇرغۇن شىلىم ھايانكەشلەرنىڭ غوللۇق چاپارمەنلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، قەدىردانىنىڭ ئېسىدىن چىقمىغۇدەك ئەدىپىنى بەرمەكچى بولۇشتى .

ھاۋا ئېچىلغان كۈنلەرنىڭ بىرى . قىش قۇياشى ئەينەك پارچىسىدەك يالتىراپ ، ئاپئاق قار كۆزلەرنى چاقنىتىپ ئاچۇرمايتتى . قەدىردان كېرىيىلىك قاقچىلاردىن ئىككى ئادەمنىڭ مېلىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈۋاتاتتى . تۇيۇقسىزلا قوللىرىدا تاسما بەلۋاغ ، تاياق ۋە ئۆچى كالالەكلەنگەن ئارغامچا تۇتقان ئالتە - يەتتە لۈكچەك پەيدا بولدى . ئۇلار چەمبەر شەكلىدە قورشاپ ، ھەيۋەت بىلەن پۈت - قوللىرىنى كېرىپ تۇراتتى .

— ھەي شۇم ، — دېدى مەتتۇرغۇن شىلىم قولىنى جوڭۇپ ، — بۇ مالنى تۇنۇگۈن بىز سۆزلىشىپ قويغان تۇرساق ، ئەمدى سەن چىۋىندەك چاپلاشتىڭما ؟

— باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزغان ئادەمنى قانداق جازالايدىغانلىقىمىزنى بىلەمسەن ؟ — ئىككى يىل ئالدىدا قەدىرداندىن دەشىنەم يېگەن نۇرادىل پاناق قولىدىكى كالتە ئارقاننى پىرقىراتقاچ ، ئالدىغا بىر قەدەم چىقتى .

— سىلەرنىڭ سۆزلەشكىنىڭلارنى بىلمىدىم ، — ئۇلارنىڭ ئەلپازىنىڭ بۇزۇقلۇقىدىن ئەندىككەن قەدىردان ئىلاجى بار ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى ، — بۇ ئاكىلار ئۆزلىرى قېشىمغا ئېرىپتىكەن ، شۇڭا كۆرۈپ باقاي دەپ كەلدىم...

— تولا خۇپسەنلىك قىلما ، — ۋارقىرىدى مەتتۇرغۇن شىلىم ، — سېنىڭ دەردىڭدە تۆت بازاردىن نان تېپىپ يېگىلى بولمامدا ؟

قەدىردان مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلا ـ ئاڭلىمايلا ، ئارقىسىدىن بېشىغا تەگكەن بىر نەرسىنىڭ زەربىسىدىن ئالدىغا دۈملا چۈشتى . ئاڭغىچە يۈز ـ باشلىرىغا ، بىقىن ـ مەيدىلىرىگە چۈشۈۋاتقان مۇشت ، تاياق ، تاسما بەلۋاغ ، دۈمبە ـ تېپىكنىڭ دەستىدىن ھوشىدىن كەتتى . ھېلىمۇ ياخشى ئەتراپتىكى قاقچىلار يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ، ئۇلارنى توسمىغان بولسا ، كۆزى قانغا تولغان بۇ ئەبلەخلەر قەدىردانىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغان بولاتتى . كىملەردۇر ئۇنى يۆلە ـ كۆتۈر دېيىشىپ ماشىنىغا سېلىشتى ھەم ھايال ئۆتمەي خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ تېز كۆرۈش بۆلۈمى بالنىستتا ياتقۇزدى . قەدىردانىنىڭ يۈز ـ باشلىرى قىپقىزىل قان بىلەن بويىلىپ كەتكەن ، بىقىن ـ قورساقلىرىدا چىنە ئاغزىدەك كۆپكۆك ئىششىقلار بار ئىدى .

قەدىردان ئەتىسى سائەت 10 لاردا كۆزىنى ئېچىپ ، ئەتراپقا قارىدى . ئۇنىڭ بېشىدا ھېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكار ۋە بىر قانچىلىغان قاقچى باللار قاراپ تۇرۇشاتتى . ئۇلار : «ھوشىغا كەلدى··· » ، «كۆزىنى ئاچتى ··· » دېيىشىپ گۇدۇڭلاشماقتا ئىدى . شۇ چاغدىلا قەدىردان بىلىكىدە ئاسما ئوكۇل بارلىقىنى ، باش ـ يۈز ، قورساقلىرىنىڭ تېڭىلغانلىقىنى بىلدى . ھېلىمجان نۇرمەتنى قالدۇرۇپ ، ئۆزى تاماق ئەكېلىش ئۈچۈن مېڭىشى ، باشقا قاقچى باللارمۇ تاماققا مېڭىشتى .

يەنە ئىككى كېچە ئۆتتى . قەدىردان ياستۇققا يۆلەپ قويسا ئولتۇرالايدىغان بولدى . نۇرمەت ئاشخانىدا ئاتايەن ئەتتۇرۇپ كەلگەن نېرىن چۆپنى قوشۇق بىلەن قەدىردانغا ئىچۈرۈپ تۇرۇشى ، غەيرەت جاڭدۇ ئالدىراپ كىرىپ كەلگىنىچە قەدىردانغا ئېگىشتى :

— مەن··· مەن تېخى ھازىرلا ئاڭلىدىم . مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناقتىن باشقىلىرىنى تونۇيالىدىڭمۇ ؟ — غەيرەتنىڭ ئاچچىقىدا چىرايى سۇپسۇر بولۇپ كەتكەنىدى ، — بوپتۇ ، مەن باشقىلىرىنى بازاردىكىلەردىن سۈرۈشتە قىلىپ تاپالايمەن !

— نېمە قىلماقچىسەن ؟ — قەدىردان زەئىپ ئىڭىرد-

دى ، — يەنە... يەنە ئىش تېرىپ يۈرمە ... سەن ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەيسەن... ئۇلار بەك كۆپكەن ...

— ھىھ ، — غەيرەت غەزەپ بىلەن دىمىقىنى قاقتى ، — سەن تېخى مېنىڭ غەيرەت ئىكەنلىكىمنى بىلىسەن ، باشقىسى ساڭا قاراڭغۇ ... كۆرۈپ تۇر ، ئاشۇ گۇيلار ئۆمىلەپ كېلىپ ، ئالدىڭدا كەچۈرۈم سورىمىسا ، غەيرەت جاڭدۇ دېگەن ئىسمىمنى يۆتكىۋېتىمەن...

غەيرەت قاڭقىغان توپتەك بالىنىستىن چىقىپ كەتتى . قەدىردان ئۇنىڭ ئەزەلدىن پو ئېتىشقا ئامراق ، پوپاڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلگەچكىمۇ ، ئانچە سىنەكەپ كەتمىدى . ئەمما ، ئەتىسى كەچ كۆز باغلىنار - باغلانماستىن ، تېز كۆرۈش بۆلۈمىدە ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ ، دوختۇر - سېستىرالار بىسەرەمجانلىق ئىچىدە يۈگۈرۈشمەكتە ئىدى . ئۇلار قانداقتۇر چاقلىق تەكشۈرۈش ماشىنىلىرىنى ئىتتىرىشىپ ، تەخسىلەردە داكا ، قايچا ، قىسقۇچ دېگەندەك تېڭىق ماتېرىياللارنى كۆتۈرۈشۈپ ، قەيەرگىدۇر ئالدىرىشاتتى . ئۇ يەردىكى ئەندىشىلىك ئاۋازلار ، كۇسۇرلاشلار بالىنىست ئۆيىگە ئاڭلىنىپ تۇراتتى ، بۇنداق ۋەھىمىلىك شەپىلەر تاڭ ئاتقۇچە داۋاملاشتى .

ئەتىسى ئەتىگەن ئويغىنىپ كەتكەن قەدىردان نۇرمەتنى ساقلاپ ئىشىككە قاراپ ياتاتتى . ئىشىك ئېچىلىپ ، نۇرمەت ئەمەس ، زۇلئاي داستىخان قولتۇقلىغان ھالدا كىرىپ كەلدى ... ئۇ قىزارغىنىچە قەدىرداندىن ھال - ئەھۋال سورىدى ، ئاندىن : «يۈزىڭىزنى يۇمىغانسىز ، بولدى قوزغالماڭ ... » دېگىنىچە ، چايداندىن داسقا سۇ قۇيۇپ ، لۆڭگىنى چىلاپ سىقىۋەتكەندىن كېيىن ، قەدىرداننىڭ يۈزلىرىنى سۈرتمەكچى بولۇۋىدى ، قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن لۆڭگىنى ئېلىۋېلىپ ، يۈز - قوللىرىنى ئۆزى سۈرتتى . شۇ ئەسنادا ، زۇلئاي گۆشناننى كېسىپ ، پىيالىگە چاي قۇيۇپ ئەكېلىپ ، ئۆزى ئورۇندۇقنى سۈرۈپ يېقىن كەلدى .

— قېنى ئېلىڭە ، — دېدى قىز قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ، — سىزنى ئامراق دەپ ، گۆشنان پىشۇرۇپ كەلدىم...

— رەھمەت سىزگە ، — قەدىردانمۇ قىزىرىپ كەتكەنىدى ، — بۇنداق مۇساپىرچىلىقتا بېشىڭغا كۈن چۈشسە ، يەنىلا بىر يۇرتلۇقلار ئەسقاتىدىكەن .

— بالا كەلسىمۇ ئاشۇ بىر يۇرتلۇقلاردىن كېلىدۇ ، — دېدى زۇلئاي تۇمشۇقلىرىنى دومسايتىپ ، — سىزنى تاياقتا قويغان مەتتۇرغۇن شىلىمنى تېز كۆرۈش بۆلۈمىدە دوختۇرلار جىددىي قۇتقۇزۇۋاتىدۇ ، ئۇ سەكراتقا چۈشۈپ قاپتۇ...

— نېمە؟ ! — قەدىردان چۆچۈپ كەتتى ، — ئۇ ... ئۇنىڭغا نېمە بوپتۇ ؟

— نېمە بولاتتى ، تۈنۈگۈن زوھۇرگاسىيا ئادەملىرىنى باشلاپ كېلىپ ، مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ ئادەملىرىنى سۇر - توقاي قىلىپ ئۇرۇپ ، «قوگۇرتاش» بازىرىنى ئوگتەي - توگتەي قىلىۋېتىپتۇ... ئۇلار يالۋۇرۇپ يىغلىسىمۇ ، ئۆمىلەپ پۇتلىرىغا باش قويسىمۇ ، قەسەم قىلسىمۇ چاتىقى يوق ئۇرىۋېرىپتۇ... ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرلا نۇرادىل پاناق قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ . ھازىر قالغانلىرى مۇشۇ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە قۇتقۇزۇلۇۋاتىدۇ .

— نېمە ، زوھۇر گاسىيا ؟ ! — قەدىردان تېڭىرقاپ قالدى ، — ئۇنىڭ مەتتۇرغۇن شىلىمدا نېمە ئۆچى باركىنا ؟

— شۇ چاغقىچە ئۇقمىدىڭىزما ؟ — دېدى زۇلئاي ، — ئۇ سىزنى دەپ شۇنداق قىلغان تۇرسا ...

— مېنى... مېنىما ؟ قىزىق گەپ ، مەن ئۇ ئادەمنى بىرەر قېتىم كۆرۈپمۇ باقمىسام ...

— ئەدىپنى بەرگەنلەرنىڭ ئىچىدە غەيرەتكاممۇ بار . ئۇ زوھۇرگاسىيانى دۇمبىسىدىن ئىتتىرىپ ھەم قۇچاقلاپ يۈرۈپ ماشىنىغا سېلىۋالمىغان بولسا ، چوقۇم بىرەر - ئىككىسى ئۆلەتتىكەن .

قەدىردان يەۋاتقان گۆشنانىنى تۇتقىنىچە ، غەيرەتنىڭ : «سەن تېخى مېنىڭ غەيرەت ئىكەنلىكىمنى بىلمىسەن ، باشقىسى ساڭا قاراڭغۇ ... كۆرۈپ تۇر ، ئاشۇ گويلار ئۆمىلەپ كېلىپ ، ئالدىڭدا كەچۈرۈم سورىمىسا ، غەيرەت جاڭدۇ دېگەن ئىسمىمنى يۆتكىۋېتىد-

مەن··· » دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلەپ ، تېنىنى سوْر باستى . چۈن-كى ، ئۇ غەيرەتنىڭ زوھۇرگاسىيانىڭ گۇرۇھىدىكى ئادەم ئىكەنلى-كىنى مۇسەللەپ بولغانىدى···

چۈشتىن كېيىن ، مۇگدەك بېسىپ قالغان قەدىردان ئەمدىلا ياستۇققا بېشىنى قويۇشى ، غەيرەت كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ ھېلىمى ئاچچىقى يانمىغاندەك قاپاقلىرى تۈرۈلگەن ، كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇردى .

— قانداقراق ئەھۋالىڭ ؟ ئاۋۇ گۇيلارنىڭ ئۆملەپ كەلگۈدەك مادارى بولمىغاچقا ، كەچۈرۈم سورىغىلى ئالدىڭغا كېلەلمىدى .

— غەيرەتكا ، بۇ ئىشنىڭ سەل چەكتىن ئېشىپ كەتتىمۇ قانداق ؟

— ئادەم ئۆلمىسە قانداق چەكتىن ئاشقان بولىدۇ .

— ئاڭلىسام زوھۇرگاسىيا دېگەن ئادەم دەھشەتلىك ۋەھشىي ئادەممىش ، بىرەر ـ ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋەتسە ، بۇنىڭ جاۋاب-كارلىقى ھەممىمىزگە كەلمەمدۇ ···

— شۇڭا ، مەن چاندۇرماي ئۇنىڭ يېنىدىكى پىچىقىنى غىلاپ-تىن سۇغۇرۇۋالغان .

— پوھۇي ، سەن نېمىدېگەن قارام ··· — قەدىردان ئاچچىق-قىنا كۈلدى ، — كېيىنكى ئاقىۋەتنى پەقەتلا ئويلىمايدىكەنسەن .

— مەتتۇرغۇن شىلىم ۋە ئۇنىڭ چاپانچىلىرى ئەمدى تۆت بازاردىن يېتىدۇ .

— نېمىشقا ؟

— زوھۇرگاسىيا قانداقلىكى ئىشقا قول تىقسا ، ئاسانلىقچە بولدى قىلمايدۇ . بۇنى ئۇلار ئوبدان بىلىدۇ . بۇنىڭدىن تۆت بازار خەۋەر تاپتىمۇ بولدى ، ئەمدى ھەرقانداق زومىگەر گۇرۇھلار ساڭا چېقىلالمايدۇ .

قەدىردان خوتەندە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ، ئىچكىرى ئۆلكىلەر-دە «قارا گۇرۇھ» ، «قارا قول پارتىيىسى» ، «چەيدولۇقلار» دېگەندەك زومىگەر گۇرۇھلار باركەن ، دەپ ئاڭلىغانىدى . بۈگۈن

ئۇ بۇنداق گۇرۇھلارنىڭ ئۇرۇمچىدىمۇ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە ئىشەندى ...

قەدىردان بالنىستتا 12 كۈن ياتتى . بۇ جەرياندا نۇسرەت مۇئەللىم ، ياڭ مىڭسەن ، ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۇيۇەن قاتارلىق تونۇش - بىلىشلەر ئۇنى يوقلىدى ، بولۇپمۇ ياقۇپ ھاجىم بىلەن ماخمۇت سەيگۇيۇەن ، قەدىردانغا بىرەر ئىش بولۇپ قالسا ، ئابباس بۇجاڭغا نېمىدەپ جاۋاب بېرەرمىز ، دەپ ئەنسىرىگەندى .

قەدىردان بالنىستتىن چىقىپ كېتىدىغان كۈنى ، ياندىكى تېز قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ بالنىست ئۆيىگە كىردى . باش ، يۈزلىرى بويۇنلىرىغىچە تېڭىلغان مەتتۇرغۇن شىلىم چەتتىكى كارىۋاتتا ئۈن - تىنسىز ياتاتتى . گەرچە تېڭىلمىغان بىر كۆزى ئوچۇق بولسىمۇ ، ئەينەك ساقىدەك پارقىراپ تۇراتتىيۇ ، لېكىن مىدىرلىمايتتى ... قەدىردان ئۇنىڭغا خېلى ئۇزاق تىكىلىپ تۇرغان بولسىمۇ ، مەتتۇرغۇن شىلىمدا ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈلمىدى .

قەدىردان دوختۇرخانىدىن چىقىپ ، گۈللۈك چوڭ تۆمۈر دەرۋازا ئالدىدا توختىدى . ئاسماندا بىر پارچىمۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى . مارتنىڭ يىگىرمىلىرى بوپقالغاچقىمۇ ، قۇياشنىڭ خېلىلا تەپتى باردەك قىلاتتى . ئۈستى قاڭالتىرلىق بىنالارنىڭ قىرلىرىدىن قار سۇلىرى شۇرقىراپ تۆكۈلمەكتە ئىدى . يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى دەل - دەرەخلەرنىڭ ئارىلىرىغا دۆۋىلەنگەن قارلارمۇ كاۋاكلىشىپ ، خېلىلا پەسلەپ قالغاندەك قىلاتتى ، لېكىن ئۈرۈمچىنىڭ ھاۋا كىلىماتى خۇددى ئەركە خوتۇننىڭ نازىغا ئوخشايتتى . ئۇ بىردە تۇتۇلۇپ قىشنى چىللىسا ، تۇرۇپلا ئېچىلىپ باھاردەك چىراي ئاچاتتى ، ھەتتا 5 - ئايدا دەل - دەرەخلەرنىڭ يوپيۇرماقلىرى ياپيېشىل سايە تاشلاپ تۇرغاندىمۇ ، بىر كېچىدىلا ئاپئاق قار ئاستىدا قالىدىغان چاغلارمۇ بولۇپ قالاتتى...

قەدىردان يول چېتىدە تاكسى توختاتماقچى بولۇپ تۇرۇشى ، غەيرەت جاڭدۇ يولنىڭ ئۇ قاسنىقىدىن ۋارقىرىغىنىچە يۈگۈرۈپ كەلدى . بىراق ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېلىۋاتقان زۇلئاينى كۆرۈپ ،

قەدىردانىنىڭ گەجگىسى قورۇدى. «بۇ قىز نىمانداق ھەممىلا يەردە كۆزگە چىققان يىگىناسقۇدەك ئىلىشىپلا يۈرىدۇ» دېگەن ئوي لىپ قىلىپ سۆرۈلۈپ ئۆتۈشى، غەيرەت جاڭدۇ ھاسىراپ كەلگىنىچە قەدىردانىنىڭ قولىدىكى سومكىنى ئالدى.

— مەن ساڭا دېگەنىغۇ، ئەتە بالىنىستىتىن ئۆزۈم ئاچىقىپ كېتىمەن دەپ، — دېدى غەيرەت رەنجىگەندەك قىلىپ، — ئالدىراپ كېتىپسەن ـ ھە؟

— ۋاي ـ ۋۇي، زېرىكىپ ئۆلەي دېدىم، — قەدىردان زۇل-ئايغا چىراي ئاچمىدى، — سىز كەلمىسىڭىزمۇ بولاتتىغۇ.

— غەيرەتكام بىزنىڭ ئاشخانىدا تاماق يەۋېتىپ، سىزنى دوخ-تۇرخانىدىن ئاچىقىدىغانلىقىنى دېگەچكە بىللە كەلدىم. كەلگىنىم بولماپتىما؟

— ئادەم ئانىڭىزنىڭ ئەلپازىدىن قورقىدىكەن، تىلىنىڭ تەي-لىكلىكىچۇ تېخى …

— ھەي … شۇنچە لۇكچەكىنىڭ تايىقىنى يەپ ھېچنېمە بولمى-غان ئادەم، خوتۇن كىشىنىڭ تىللىشىدىن قورقامدا؟

— تاياق ئەتتىن، تىل سۆڭەكتىن ئۆتىدۇ، دېگەننى ئاڭلىمى-غانمۇ سەن.

— ئاشخانىدا، — دېدى زۇلئاي راستىنلا رەنجىپ، — ئانامدىن باشقا ئادەم كۆزىڭىزگە چېلىقمايدىكەن ـ دە…

— بولدى، بولدى، تاكسىغا چىقىڭلار، — غەيرەت قولىنى كۆتۈرۈپ تاكسى توختاتقاندى، — ھەرقانچە يىغىلىپ قالغان گەپ-لەر بولسا، ماشىنا ئىچىدە بولسۇن…

غەيرەت ماشىنىنىڭ ئالدىغا، قەدىردان بىلەن زۇلئاي ئارقى-سىغا چىقتى. لېكىن، ئۇلار «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەل-گۈچىلىك خۇددى گاچىلاردەك جىمجىت، بىر ـ بىرىگە ھومىيى-شىپ كېلىشتى.

ئۇلار ياتاققا كىرىشى بىلەن غەيرەت چۈشلۈك تاماق ئەكېلىش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ قولاشمىغان ھەرىكەتلىرىدىن قەدىر-

دان بىلەن زۇلئاينى يالغۇز قويماقچى بولغانلىقى چىقىپلا تۇراتتى . قەدىردان ياتىقىغا كىرگەندىن كېيىن نېمە ئۈچۈندۇر چىرايى ۋىللىدە ئېچىلدى . چۈنكى ، مۇشۇ ناتونۇش قىزنىڭ ئانىسىنىڭ تىل ـ دەشناملىرىنى ئىشتىپ ، سېسىق گەپلىرىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ دوخـتۇرخانىغا يوقلاپ بارغانلىقى ، لۆڭگىنى هۆل قىلىپ يۈزلىرىنى سۈرتمەكچى بولغانلىقى ، گۆشنانىنى توغراپ يېگۈزۈپ قويۇشلىرى ، تېخى نەچچە يىللىق قەدىنىسىدەك پىيالىدىكى چاينى تۇتۇپ ، تەلمۈرۈپ تۇرۇپ كېتىشلىرى كۆز ئالدىغا كېلىش بىلەن ، قەدىردان بايىقى قوپاللىقىدىن سەل ئىزا تارتىپ قالدى .

— زۇلئاي ، بايىقى گېپىمدىن رەنجىپ قالدىڭىزما؟ قارىڭا دومسىيىپ كەتكىنىڭىزنى …

— ئەسكى… ئەسكى … — يامغۇردەك تۆكۈلۈپ كەتكەن زۇلئاي قەدىرداننىڭ مەيدىسىگە بوش مۇشتلىدى ، — ئادەمنىڭ كۆڭلىگە ياغاچ تىقىپ… بىردەمدىلا روھىم تېنىمدىن ئۈچۈپ كەتـكىلى تاسلا قالدى .

— بىردەمدىلا ئۈچۈپ كېتىدىغان ، تۇرۇپلا توزۇپ كېتىدىغان باهاردىكى چېچەك ، سازلىقتىكى توزغاق ، شامالدىكى ماماكاپىقىلا ئوخشايدىكەنسىز ـ دە…

— ئـوخشـاتمىغـان يـەنـە نېمىڭىز بـار؟ دەڭە قېنى ، دېمەمسىز… دېمەمسىز … — زۇلئاي ئەركىلىگەندەك قىلىپ ، قەدىرداننىڭ كۆكرىكىگە يېپىشتى . قەدىردانمۇ ئۇنىڭ نازۇك ھەم سىلىق بەللىرىدىن بوش قامالىدى ، بىر سۆيۈش ئىستىكى قوزغالـدىيۇ ، بىراق شۇ هامان سۇغا تىققان مەشئەلدەك تېزلا ئۆچتى… چۈنكى خروئېن سودىسى قىلىۋاتقان بىشەم هۆسنارخان ، خۇمارى تۇتۇپ تولغىنىۋاتقان ئەسەت ئەرۋاھ ، قۇياش چىرقىرىغۇدەك گۇناھ ئۆتكۈزۈۋاتقان ئاباق توختى ، ئاللانىڭ «هوشۇڭنى يىغ» دېگەن بېشارىتى مېيىپ بالا ئىسمايىل ، خروئېن ئەتكەسچىسى ئەختەرنىسالار ، قىسقىسى ، رەزىللىك تورلىرىغا چىرمىلىپ قالغان بىر ئائىلە كىشىلىرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئايان بولغانىدى .

قەدىردان قىزنىڭ بەللىرىدىكى قوللىرىنى ئاستا تارتىۋالدى . ئىشق - پىراق ئاتەشلىرىدە ئۆرتىنىۋاتقان قىز ئۈچۈن كۆڭۈلنىڭ تۈنجى ئەلچىسى — ئەرنىڭ سۆيۈشى ئەلبەت ! قىزنىڭ چاڭقىغان يۇمران لەۋلىرىگە قونغان يىرىك ، ئەمما ئابىزەمزەم ئاتا قىلىدىغان قاتتىق سۆيۈش قىز بالا ئۈچۈن ئىككى دۇنيا ھۇزۇرىغا تېگىشكۈسىز ھۇزۇرى بەختتۇر !

سۆيۈلۈشكە تەرەددۇتلەنگەن زۇلئاي بېلىدىن ئاجرىغان بىلەكلەر بىلەن تەڭ يۈرىكىمۇ ئاجراپ ، ئوت ئۈستىگە چۈشكەندەك تولغىنىپ كەتتى . ئۇ دىۋانغا ئۆزىنى تاشلىغىنىچە ، چېكىسىنى قاماللاپ يىغلىۋەتتى...

شۇ كۈنى كەچتە غەيرەتنىڭ : «بىر قانچە كۈن دەم ئېلىپ بارساڭمۇ ، مەكتەپ قېچىپ كەتمەيدۇ ...» دېگىنىگە قارىماي ، قەدىردان « ئالتۇن ئاچقۇچ » تەربىيىلەش مەركىزىگە باردى . نېمىلا بولسا نۇسرەت مۇئەللىم قەدىردان قاتنىشالمىغان 12 كۈنلۈك دەرسنى يانچۇق ئۈنئالغۇسىنىڭ لېنتىسىغا ئېلىپ قويغانىدى . قېپقالغان دەرسلەرنى بۇ لېنتا ئارقىلىق ئاستا - ئاستا تولدۇرۇۋالغىلى بولاتتى...

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە كېلىشى ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيە ، يېزىلىرىدىن قۇرۇق مېۋە - چېۋە ئېلىپ كەلگەنلەر ئۇنى ئورىۋالدى . بۇلارنىڭ ئىچىدە كەسپىي قاقچىلار ، دوراپ كەلگەنلەر ۋە باشقىلارنىڭ زورى بىلەن قاق يىغىپ كەلگەن دېھقانلار بار ئىدى . ئۇلار بىر - بىرىگە قوناق بەرمىگەن ھالدا ۋارقىرىشاتتى ، يېلىناتتى ، چاپىنىنىڭ يەڭ - پەشلىرىنى تارتاتتى .

— بالا سەيگۇيۇەن ، مېنىڭكىنى كۆرۈپ باققان بولسىلا ...

— بالا سەيگۇيۇەن ، سىلىگە ساقلىغىلى بىر ئاي بولدى ...

— بالا سەيگۇيۇەن ، ئىزىغا بولسىمۇ ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بوسىلىرى ...

— توغرا ، ساتتاركامىنىڭكىنى بالدۇرراق بىر تەرەپ قىلىپ

بەرگەن بولسىلا ، — دېدى قاقچىلاردىن بىرى ، — ئۆزى ياشىنىپ قالغان ھەم كېسەلچان ...

— شۇنداق ، بىز ساتتاركامغا ئۆتۈندۇق ، — دېدى ياشقىنا قاقچى .

— چوڭ دادا ، سىلى قارا ئۆرۈك ئەكەلدىم دەۋاتاتتىلا ، جەمئىي قانچىلىك ؟ — قەدىردان ئاپئاق كورەك ساقال ساتتار بوۋايغا قارىدى ، — گۇلە ـ قاقلىرىمۇ باردۇ ؟

— بار ، بار ، قارا ئۆرۈك 33 توننا ، گۇلە ـ قاق 70 توننا ، — ساتتار بوۋاي يېنىدىكى 30 ياشلار چامىسىدىكى بۇرۇتلۇق بالىغا قارىدى ، — بالام مىرزى كېرىم ، مالنى كۆرسەتكىنە .

بوۋاينىڭ بالىسى مىرزى كېرىم يانچۇقىنىڭ بىرىدىن گۇلە ـ قاق ، يەنە بىرىدىن قارا ئۆرۈكنى ئوچۇملاپ ئېلىپ ، قەدىرداننىڭ ئالىقىنىغا تۆكتى . گۇلە ـ قاق ھەم قارا ئۆرۈك ياڭمىگسەزىنىڭ تەلىپىدىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان سۈپىتى ياخشى مال ئىدى .

— چوڭ دادا ، ھەممىسى بىر خىلدۇ ؟

— بالام ، مۇسۇلمان ئادەم ھەرقايسىلىرىنى ئالداپ سېتىۋالساق ، ئۇ دۇنيانىڭ سورىقى بار ئەمەسما . ھەممىسى بىر خاماندىن تاغارغا قاچىلانغان دېسىلە .

— ئەمىسە سىلىنىڭكىنى چۇشلۇك تاماقنى يەپ بولۇپلا داخىيەنگە يۆتكەيمىز .

— بالام ، ماشىنا كىراسىغا پۇل يوق تۇرسا ...

— خاتىرجەم بولسىلا ، چوڭ دادا ، ئون ماشىنىنىڭ كىراسى كۆپ بولسا 3 مىڭ ، بولمىسا ئىككى يېرىم مىڭ سوم بولىدۇ . ئۇنى مەن تۆلەپ قويسامۇ ئوخشاش .

— ئۇنداق قىلساق سەت بولار ، بالام .

— سىلىنىڭ ماللىرى مېنىڭ بىر تونۇشۇمنىڭ زاكاز قىلغىنىغا چۈشىدىكەن . شۇڭا ، باھاسىنى ئاشۇرۇپ ساتسام ، ماشىنا كىراسىمۇ شۇنىڭدىن چىقىپ قالىدۇ .

— مۇنداق دېسىلە...

قەدىران باياتىن بىرى شاۋ ـ شۇۋ قىلغان قاقچىلارنىڭ ھەممىسىنى خاتىرجەم قىلدى . ئۇلار ئارىسىدىن قىيىنچىلىقى ئېغىرراق ئىككى دېھقاننىڭ مىلىنى شۇ زامانلا لۇڭ داتۇغا ئۆتكۈزدى . بىر كاللەك «كۆڭۈل»نى كۆرگەن لۇڭ خوجايىن ئىككىنچى دەرىجىنىڭ ئۇچىنچىسىگە چۇشىدىغان مالنى ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە سىلىپ ئىسپات يېزىپ بەردى ھەم قەدىردانغا ئېگىشىپ كۇسۇرلاشقا باشلىدى :

— ھەي ، بىرىنچى دەرىجىنىڭ قايسى تۇرگە چۇشسە مەيلى ، پەۋقۇلئاددە باھادا ساتىمىز . ھەرخىل قاقلاردىن 1000 توننا تاپالامسەن ؟ پايدىسىنى تەڭ ئالىمىز .

— قاچانغىچە ؟

— ئىككى ئاي ئىچىدە ئىچكىرىگە ماڭدۇرۇپ بولساق بولىدۇ .

— تىرىشىپ كۆرەي...

— ئەمىسە گېپىمىز گەپ !

— خاتىرجەم بولۇڭ .

قەدىرداننىڭ بۇنداق ئىشەنچىلىك جاۋاب بېرىشى ، ئوبۇلھەسەننىڭ ئامبىرىدا باھانىڭ ئۆرلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان سورتلۇق قاقلىرى بار ئىدى . ئەگەر ئۇنىڭغا «باھا ئۆرلىدى» دەپ خەۋەر بەرگىنىدە ، ئۇ مالنى دەرھاللا يولغا سالاتتى .

قەدىردان لۇڭ داتۇنىڭ ئىشخانىسىدىن خۇشال قايتىپ چىقتى . ئۇ ئىككى ئادەمنىڭ مىلىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك سېتىلغانلىقىدىن تولىمۇ مەمنۇن ئىدى . ئۇلارنىڭ مىلىنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكىگە قاراپ ، بىرى 14 مىڭ ، يەنە بىرى 9 مىڭ سوم پايدا ئالدى . ئۇلار خۇشلۇقىدىن قەدىردانغا پۇل تەڭلىگەنىدى ، ئۇ كۇلۇپ قويدىيۇ ، لېكىن ئالمىدى .

قەدىردان داخىيەنگە يۆتكەيدىغان مالنى قايتىدىن تەكشۇردى . ئۆزى خالىغان بەزى تاغارلارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ھەممىنى تۆكتى . بەزى تاغارلارنىڭ ئاغزىدىن ، بەزىلىرىنىڭ ئاستىدىن تۆشۈك ئې-

چىپ ، مالنىڭ بىر خىل ، بىر خىل ئەمەسلىكىنى ئېنىقلاپ چىقـ ـتى . ئاندىن 103 تونىنا مال ئون ماشىنىغا تەڭشەپ بېسىلدى . بوۋاينىڭ ئوغلى ئالدىدىكى ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا ، بوۋاي بىلەن قەدىردان ئەڭ ئاخىرقى ماشىنىدا يورۇپ كەتتى…

بوۋاي چىرىنىڭ گۈلاخما دېگەن يېزىسىن بولۇپ ، 28 مولۇق ئۆرۈكلۈك باغنى ھۆددىگە ئالغانىدى . ئۇلار ھە يىلى ئۆرۈك ۋە قارا ئۆرۈكنى قاق سېلىپ ، ئاھىيىلىك سودا ئىدارىلىرىگە ياكى قاق سودىگەرلىرىگە سېتىپ بېرەتتى . ئۇلار ئالدىڭغا ئېلىپ كەلگەـ نىكەن ، ئەلۋەتتە باھاسى خېلىلا تۆۋەن بولاتتى . شۇڭا ، بۇ يىل ئاتا ـ بالىلار مەسلىھەتلىشىپ ، ئۇرۇمچىگە يۆتكىمەكچى بولۇشتى . بۇنى ئاڭلىغان ئۇرۇق ـ تۇغقان ، يېقىن ـ يورۇقلار ئۆزلىرىنىڭ قاقلىرىنىمۇ ئۇلارغا سېتىپ كېلىشكە ھاۋالە قىلىشتى .

— مالنىڭ بۇنداق پاكىز بولۇشى ، — دېدى ساتتار بوۋاي ساقاللىرىنى سىلاپ قويۇپ ، — كوللېكتىپ قۇرۇتقان ئەمەس . دېھقانلار ئۆزلىرىنىڭ بولمىغاچقا ، كوللېكتىپنىڭ قاقلىرىنى بولۇـ شىغا قۇرۇتىدۇ ، بوراندا توپىغا كۆمۈلۈپ قالامدۇ ، يامغۇردا پاتقاقتا يېتىپ ، شالتاق بولۇپ كېتەمدۇ ، چاتىقى بولمايدۇ ، ئەمما ئۆزدـ ـمىزنىڭ ئىكەن ، ئىلاجى بار ئۇنى تازىلاپ قۇرۇتىمىز .

— ئۇنداقتا ، چوڭ دادا ، سىلىنىڭ ماللىرىدەك پاكىز مال يەنە تېپىلارمۇ ؟

— بىزدە قالمىدى ، قارىسىلا ، لېكىن «قىيالىق» دېگەن بوز يېرىمىز بار ، ئۇ يەردە 1000 مولاپ ، 2000 مولاپ ئۆرۈكلۈك باغلار بار ، ئەمما ئۇنى يۆتكىسەك گۈلۈك كۆتۈرمەيدۇ .

— سىلى ماشىنا كىراسىدىن ئەنسىرەۋاتىدىلا ، شۇنداقتۇ ؟ خاتىرجەم بولسىلا ، كىرا پۇلىنى مالنىڭ بىرلىك باھاسىغا چاپلايـ ـمىز …

—بولىدۇ ، مەن ئۆزلىرىگە خەۋىرىنى بېرەي .

— مەن سىلىگە مېھمانخانىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى يېزىپ بېرىمەن ، — دېدى قەدىردان قەلىمىنى ئېلىپ ، — ماشىنا مەسدـ

لىسىدە قىيىنچىلىق بارمۇ؟
— ياق، ناھىيىمىزدە توشۇش، يۆتكەش كالونلىرى بار، قانچىلىك دېسەك چىقىرىپ بېرەلەيدۇ.
— ياشىنىپ قاپلا، ئەگەر يۆتكەش، توشۇش، سودىلىشىش ئىبغىر كەلسە، خەۋىرىنى بېرىۋەتسىلە، ئۆزۈم بارىمەن.
— بولىدۇ... بولىدۇ...
ئون ماشىنا گۈلە - قاق بىلەن قارا ئۆرۈك قىچقى سائەت ئۈچلەر بىلەن «داخىيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە يېتىپ كەلدى. قەدىردان ياڭ مىڭسەننىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كېتىپ، ھايال بولمايلا يېنىپ چىقتى. ماشىنىلار تۈز گىرگە سېلىنىپ، تاغارلار شاللاپ تەكشۈرۈلۈپ، ئون ماشىنا مال ئىككى سائەت ئەتراپىدا ئاياغلاشتى. قەدىردان بوغالتىرىيە ئىشخانىسىدىن ئېلىپ چىققان چەكنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. ئاتا - بالا ئىككىسى چەكنى قولدىن - قولغا ئۆتكۈزۈپ ئىشەنمىگەندەك قاراپ كەتتى. ئۇلار: «ئىز پۇلى، كىرا ھەققى چىقسىلا بولدى، تارتقان جاپايىمىز بىلەن ھېسابلاشمايمىز، مۇشۇ سوغۇق شەدىن بالدۇرراق كېتىلىلا» دېگەنىدى. ئەمدىلىكتە 22 مىڭ سوم پايدىنى كۆرۈپ، راستىنىلا ئەۋلىيا - ماشايىخقا ئۇچراپ قالغاندەك كۆزلىرىگە ياش ئېلىشتى.
— بۇنىڭغا ھەيران بولۇشمىسىلا، — دېدى قەدىردان، — مەن خېلى كۆپ قاقچى دېھقانلارنىڭ 300 - 400 تونىنلاپ ماللىرىنى ئۆتكۈزۈپ بەردىم، ئۇلارنىڭ يۇقىرىسى 18 مىڭ، تۆۋىنى 9 مىڭ سومغىچە پايدا ئالدى. نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ مېلى كۆپ تۇرۇپ ئاز پايدا ئالدى، ھەرقايسىلىرىنىڭ 103 تونىنا تۇرۇپ، نېمىشقا بۇنداق كۆپ پايدا ئالدىلا؟ چۈنكى مال سەرخىل. شۇڭا، ئۆزى ئاز بولسىمۇ، پايدىسى كۆپ بولدى.
— شوپۇرلارنىڭ 3 مىڭ سوم پۇلىنى بېرىۋەتسەك دېگەنىدىم، — دېدى ئاقساقال قەدىردانغا پۇل تەڭلەپ.
— خاتىرجەم بولسىلا، بوغالتىرىيە ئىشخانىسىدىلا نەق پۇل بېرىۋەتكەن، بۇ چەك ئەمدى ئۆزلىرىگە تەئەللۇق، ماڭا ئازراق

تاپان ھەققى قالدى ، رازى بولۇشالا .
— رازى بولمادىغان ، بالام . ئۆزلىرى بولمىغان بولسىلا ، ھايانكەش ، بېسىمدارلارغا يەم بولۇپ كېتەتتۇق .
ئاتا ـ بالا ئىككىسى ئالدىراپ سودا ـ سانائەت بانكىسىغا كىرىپ كېتىشتى . قەدىردانمۇ شىركەتنىڭ خىزمەت بىناسىغا ماڭ- دى . ئۇ ياڭ مىڭسەننىڭ ئىشىكىنى چېكىپ كىرىپ كەلگەندە ، ياڭ خوجايىن دىقماقىنا بىر خەنزۇ بىلەن سۆھبەتلىشىپ ئولتۇراتتى . قەدىردان ئۇلارنىڭ «مۇڭى»نى بۇزماي دېدى بولغاي ، ئارقىسىغا يېنىشى ، ياڭ مىڭسەن ۋارقىرىدى :
— ھەي كادىداڭ ، نەگە قاچىسەن ؟ بىز ساڭا ساقلاپ ئولتۇر- غان تۇرساق ...
— ئىككىڭلارنىڭ چىرايلىق سۆھبىتىنى بۇزماي دېدىم ، — قەدىردان دىۋانغا كېلىپ ئولتۇردى ، — ياڭ خوجايىن ، يولىورۇق بولسا ئاڭلاپلا قايتسام ، مەكتەپكە كېچىكىپ قالىمەن .
— تونۇشۇپ قوي ، — ياڭ مىڭسەن ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان مېھماننى كۆرسەتتى ، — بۇ كىشى فۇجيەننىڭ ئەنبو شەھىرىدىن كەلگەن قاق سودىگىرى سۇڭ جىژۇڭ ئەپەندى ، سۇڭ لاۋبەن دې- سەڭلا بولىدۇ . كادىداڭ بولسا ، — ياڭ مىڭسەن قەدىرداننى كۆر- سەتتى ، — قۇرۇق يەل ـ يېمىش مۇتەخەسسىسى ھەم ئۆزى «بالا سەيگۇيۇەن» .
— ئوھۇي ، — دېدى سۇڭ لاۋبەن يايغۇدەك دىقماقىنا گەۋدى- سىنى كۆتۈرۈپ ، — «بالا سەيگۇيۇەن ، بالا سەيگۇيۇەن» دەپ ئاڭلىغان سىزكەنسىز ـ دە ؟ ۋۇي راستىلا كىچىك بالىكەنسىزغۇ !
كۆرۈشۈپ قويايلى ، — قەدىردان سۇڭ لاۋبەننىڭ مىلىققىنا سې- مىز ، يۇمشاق ئالىقانلىرىنى سىقتى ، — ھەي ، ھەي ، ئەقىل ياشتا ئەمەس ، باشتا دېگىنى توغرىكەن جۇمۇڭ ، ياڭ ھەزرەتلىرى ...
— بۇ تەرىپىگە گەپ كەتمەيدۇ ، — ياڭ مىڭسەن سول تەرەپ- تىكى ئۈزۈن چاچلىرىنى بارماقلىرىدا ئوڭغا ياتقۇزۇپ ، تاقىر بېشىنى ياپتى ، — مەن بۇ بالىنىڭ ئەكەلگەن ماللىرىنى كۆزۈمنى

يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىمەن، ئۆزى پەقەت باھا تالاشمايدۇ.

— ياڭ خوجايىنمۇ ئىلتىپاتنى ئايىمايدۇ، — دېدى قەدىردان، — ئالىقىنى كەڭ، ئۆزى مەرد.

ئۇلار ئۇچىلىسى تەڭ كۈلۈشۈپ كېتىشتى. قەدىردان سۇڭ لاۋبەننىڭ دۇپدۇگىلەك قورۇقسىز پارقىراپ تۇرغان يۈزىگە، بېجىرىم ئاپئاق چىشلىرىغا، كىچىك بولسىمۇ، چېقىن چېقىۋاتقان روشەن كۆزلىرىگە قاراپ، نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىنى مۇسەللىيەلمىدى، لېكىن ئۇ ئانچە پاكارلاردىن بولمىسىمۇ، پۇت، ساغرا، بەل، دول، بويۇنلىرىغىچە تەكشى سەمرىگەنلىكى ئۇچۇن دىقماق، پاكار كۆرۈنەتتى. قەدىردان ئۇنىڭ دۇپدۇگىلەك بېشىدىكى تەكشى قىرقىلغان كىرپىدەك چېچىغا، يېڭىلا قىرىلغان كۆپكۆك ئېڭەكلىرىگە، كۆڭلەك ياقىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قاپقارا بۇژغۇر چۇپۇرغا ھەم توپتەك يۇمىلاق سىياقىغا قاراپ، كۆڭلىدە: «كىچىك ۋاقلىرىمىزدا ئويىنايدىغان يۇڭ پومىزەكنىڭ ئۆزىلىكەن» دەپ ئويلىدى.

— كادىداڭ، — دېدى ياڭ مىڭسەن تاماكا تۇتاشتۇرۇۋېتىپ، — سۇڭ لاۋبەننىڭ سىنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇسى باركەن. ئۇ فۇجيەن ئەنبودىكى نۇرغۇنلىغان پىششىقلاپ ئىشلەش كارخانىلىرى، كونسېرۋا زاۋۇتلىرى، شاكىلات، قاق بەلىش ھەم ئوتتۇردىسىغا قاق قىيامى ئېلىنىدىغان بولكا، قاتقاتلارنى دۇنيا بازارلىرىغا ساتىدىغان كاتتا گورۇھ، شىركەتلەرنى ھەر خىل قۇرۇق مېۋە - چېۋە بىلەن تەمىنلەيدىغان نوپۇزلۇق ئەرباب.

— سىياقىدىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ، — دېدى قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ، — مەن سۇڭ لاۋبەننى كۈتۈۋالسام دەيمەن، ھازىر مەكتەپكە كېچىكىپ قالماي.

— ھەي، سەن...

ياڭ مىڭسەننى سۇڭ لاۋبەن توستى.

— مەن بالا سەيگۇيۇەننىڭ ئوقۇشقا مۇنچىلىك ھېرىسمەنلىكىنى كۆرۈپ، ھەقىقەتەن تەسىرلەندىم، راست تەسىرلەندىم، —

دېدى سوڭ لاۋبەن توپتەك بېشىنى گىلدىڭلىتىپ ، — ھازىر بالا سەيگويۇەن ئوقۇشقا بېرىۋەرسۇن ، مەن ئەتە چۈشتىن كېيىن ئۆزۈم ئىزدەپ باراي . قانداق ، بولامدۇ ؟ ئالدىراشلىقتا قىلغان سۆھبەت تۈزى كەم تاماققا ئوخشايدۇ ئەمەسمۇ .

— سوڭ لاۋبەن ھەقىقەتەن كۆپنى كۆرگەن ئادەمكەن ، — دېدى قەدىردان ئىشىك تەرەپكە سىلجىپ ، — ئوقۇشنىڭ قەدرىنى قىلىۋاتقىنىغا قارىغاندا ، بىلىملىكلىكى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ . مەن سوڭ لاۋبەننى ئەتە كۈتىمەن .

قەدىردان ئىشىكتىن چىقىپلا سائىتىگە قارىدى ـ دە ، پەلەمپەيلەردىن بوراندەك چۈشۈپ كەتتى . ئۇ سىرتقا چىقىپلا تاكسى توختاتتى ـ دە ، ھاسىرىغىنىچە : «شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ... تېز ... »دەپلا تاكسى ئىشىكىنى گۈپلا ياپتى .

قەدىردانىنىڭ ئالدىراش كۆڭلىرى يەنە باشلاندى . ئۇ دوختۇرخانىدا يېتىپ قېلىشىنىڭ ئالدىدىمۇ ئەتىگەندىن چۈشكىچە «غەربىي دىيار» ئاتامانى جاڭ كاللەك ، «قوڭغۇرتاش»نىڭ پوچىسى لۇڭ يوغان باشلارغا مال ئۆتكۈزۈپ ، چۈشتىن كېيىن ياڭ تاقىرباشنىڭ كۆڭلىگە خوپ كەلگۈدەك مال ئاپىراتتى . مانا بۈگۈن بىر كۈن ئىچىدە ئىككى قاقچى دېھقانىنىڭ مېلىنى لۇڭ داتۇغا ، ساتتار بوۋاينىڭ مېلىنى ياڭ مىڭسەنگە ئۆتكۈزۈپ ، بىر كۈن كەچ بولدى . ئىككى خوجايىنغا بەرگەن ئىككى كاللەك «كۆڭۈل»نى چىقىرىۋەتكەندە ، قەدىردانغا بەش كاللەكتىن كۆپرەك تاپان ھەققى قاپتۇ . راست ، ئۇنىڭ ھازىر چامادانىدا ئون نەچچىدىن ئارتۇق چەك بار ، ھەممىسى قانچىگە بارغاندۇ ؟ تېخى ياقۇپ ھاجىمغا ماشىنا ئېلىش ئۈچۈن 80 مىڭ سوم بەرگەنىدى ، ئۇنى راستىنىلا ئۇنتۇپ قالغىلى تاسلا قاپتۇ . قەدىردانىنىڭ ئۇرۇمچىدە سەيگويۇەنلىك قىلىۋاتقىنىغا يەتتە ئايدىن ئېشىپ قالدى ، ئۇنىڭغا ئىشىكتىنمۇ ، تۈڭلۈكتىنمۇ كىرىۋاتقان كىرىم تەسەۋۋۇرغا سىغمايتتى . ئەمدى ئاتا ـ ئانىسىنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن يۇرتىغا بىر بېرىپ كەلمىسە ، بۇ بىر ئىنساپسىزلىق بولىدۇ ، ئەلۋەتتە .

قەدىردان شۇ كۈنكى ئۈچ سائەتلىك دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، خاتىرە قالدۇردى. ئۇنىڭ خەنزۇ تىلىدا، بولۇپمۇ كەسپىي جەھەتتە مەقسىتىنى ئۇقتۇرالىغۇدەك بولۇپ قالغىنىغا ئۆزىنىڭ ئالامەت مەسلىكى كېلەتتى. دەسلەپتە ئىنتايىن سىرلىق ھەم مۇرەككەپ تۇيۇلغان خەنزۇ تىلى ۋە يېزىقى، قانۇنىيىتىنى ئىگىلىگەنسېرى شۇنچە قىزىقارلىق، شۇنچە مەنىلىك، شۇنچە ئاسان تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ شۇ كۈنى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزىدىن كېچىدە قايتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغۇ ئارقىلىق بىر سائەتتەك مەشىق قىلغاندىن كېيىن ئۇخلاپ قالدى. ئەتىسى ئەتىگەندە مېھمانخانا ئاشخانىسى داڭ ئۇرغان ھامان، يۈزلىرىنى چالا ـ بۇلا يۇيۇپلا ئاشخانىدا شوۋىگۇرۇچ، ھورنان ۋە چىلىغان تەرخەمەك بىلەن ناشتا قىلدى. قەدىردان «غەربىي دىيار» بازىرىغا، ئاندىن «قوڭۇر تاش» قا بېرىپ، بىر قانچە قاقچىنىڭ ماللىرىنى ئەستايىدىل تەكشۈردى، شۇنداقلا ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا ئەۋرىشكىلىرىنى ئالغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قولىغا زاكالەت پۇل تۇتقۇزدى. ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا قايتىپ كەلدى ـ دە، نۆۋەتچى بۆلۈمدىن ئوبۇلھەسەنگە «سورتلۇق» مال ئەۋەتىش ھەققىدە تېلېفون بەردى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالغانىدى. قەدىردان: «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىپ، يەنىلا ئۆزىنىڭ ئامراق تامىقى گۆشنان قىلدۇردى. ئۇ ھۆسنارخاننىڭ سالىمىغا سۇسلا جاۋاب قايتۇردى. ئەتراپىدا پەرۋانىدەك پىرقىراپ يۈرگەن زۇلئايغىمۇ ھېچقانداق ئىپادە شادلىقى بولمىغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئۇنىڭ بۇنداق ئىلمان مۇئامىلىسى ھۆسنارخاننىڭ قەۋەتلا ئوغىسىنى قايـناتـقان بولـسىمۇ، ئىلاجـسىز لـەۋلىرىنى چىشلىدى.

قەدىردان گۆشناندىن بىرنى قىزىق چاي بىلەن يەۋالغاندىن كېيىن، زۇلئاي گېزىت قەغىزىگە يۆگەپ بەرگەن ئىككى گۆشناننى ئېلىپ قايتىپ كەلگەندە، ياتىقى ئالدىدا 27 ـ 28 ياشلاردىكى ئېگىز بوي، بۇغداي ئۆڭ، پېشانىسىدە يېرىم ئاي شەكىللىك

تاتۇقى بار ، مۇشۇ سوغۇقتىمۇ خېلىلا يالاڭ كىيىنىۋالغان بىر يىگىت بىلەن دۇپدۇگىلەك كۆزلىرىدىن سەمىمىيلىك تامچىپ تۇر-غان بىر قىز تۇراتتى . قەدىردان ئۇلارغا ھەيران بولغان ھالدا قارىدى . ئاڭغىچە ئۇلار تېلىنقىپقىنا كېلىپ ، ئېگىلىپ سالام قىلدى :

— سىز «بالا سەيگۈيۈەن» قەدىردان بولىسىزغۇ دەيمەن ؟

— خوش ، نېمە ئىشىڭلار بار ئىدى ؟ — قەدىردان ئىشىكنى ئېچىپ ئۇلارنى تەكلىپ قىلدى ، — قېنى ياتاققا كىرىڭلار ، مۇزلاپ كېتىپسىلەر .

ئۇلار ياتاققا كىرىپ دىۋاندا ئولتۇرۇشى بىلەنلا ، ھەر ئىككى-لىسى شۇركۇنۇپ سىلكىندى . بۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ ئاچ قورساق ، قاتتىق توڭۇپ كەتكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان دەرھال پىيالىلەرگە قىزىق چاي قۇيۇپ ، ئىككى گۆشناننى توغراپ ئۇلار-نىڭ ئالدىغا سۇرۇپ قويدى .

— قېنى ئېلىڭلار ، كۆڭۈل دېگەن زەپمۇ خىسلەتلىك نېمە-كەن ، — دېدى قەدىردان كۈلۈپ تۇرۇپ ، — خۇددى مېھمان كېلىدىغاندەكلا كۆڭلۈمگە ئايان بولۇپ ، بۇ گۆشناننى ئالغاچ كەل-گەنىدىم . سىلەرنىڭ رىزقىڭلاركەن ئەمەسمۇ .

دەسلەپتە سەل تارتىنغاندەك قىلغان قىز - يىگىت قەدىرداننىڭ بەكمۇ سەمىمىي ھەم تەبىئىي چىرايىنى كۆرۈپ ، دەرھاللا تاماققا تۇتۇش قىلىشتى . ئۇلارنىڭ پىيالىلىرى يېرىم بولا - بول-ماي ، ئۇستىلەپ چاي قۇيۇلۇپ تۇردى . گۆشنان بىلەن قىزىق چاينىڭ راسا ئىسسىق باسقانلىقى ئۇلارنىڭ قىزارغان چىرايلىرى-دىن ، تەرلىگەن پېشانىلىرىدىن بىلىندى . لېكىن ، قىز - يىگىت : «ھەممىنى يەۋەتسەك ئەدەپسىزلىك بولىدۇ» دەپ ئويلىدىمۇ قان-داق ، تەخسىدە ئىككى كېسىم گۆشنان قالغاندا توختاپ قالدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن يەۋەتكۈسى بارلىقى چىقىپلا تۇ-راتتى .

— قېنى ، ئىككى پارچىنى ئېلىۋېتىڭلار ، ئېشىپ قالغۇدەك

نەرسە ئەمەس ، — قەدىردان تەخسىنى ئالدىغا سۈرۈپ قويدى ، — كېسىلگەن گۆشنان سوۋۇپ قالسا مەززىسى بولمايدۇ ، ھە ، قېنى ئېلىۋېتىڭلار .

ئۇلار خىجىللىق ئىلكىدە بىر ـ بىرىگە قاراشتى ، ئاندىن يىگىت ئالدىدا ، قىز كەينىدىن تەخسىگە قول ئۇزاتتى .

شىرزات بىلەن ئايگۈل خوتەننىڭ گۇما ناھىيىسىدىن قېچىپ چىققان ئاشىق ـ مەشۇقلاردىن ئىدى . ئايگۈل توققۇز بالىسى بار بىر دېھقاننىڭ چوڭ قىزى ئىدى . يىلدىن ـ يىلغا ئېشىۋاتقان سۇ پۇلى ، يەر ھەققى ، باج ، سۇلياۋ يوپۇق ، ئۇرۇق پۇلى دېگەندەك يەرلىك سېلىقلارنىڭ كۆپلۈكى ، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى ، كەلكۈن ئاپىتى قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەرنىڭ ئۈزلۈكسىز يۈز بېرىشى قاتار-لىقلار بىچارە دېھقاننى قەرزگە بوغۇۋەتكەندى . ئۇ قەرزنى تۆلىيەل-مىگەنسىرى ، يەرنى تارتىۋېلىش خەۋپى تۇغۇلدى . يەر دېگەن دېھ-قاننىڭ جېنى تۇرسا… شۇڭا ، ئايگۈلنى سوت پۇلى ھېسابىغا 10 مىڭ سوم بېرىش شەرتى بىلەن بەش بالىسى بار ، پېنسىيىگە چىققان كادىرغا بەرمەكچى بولۇشتى . توي كېچىسى ئايگۈل قاساپ يىگىت شىرزات بىلەن قېچىپ كەتتى . ئۇلار ئۈرۈمچىدە بىر يۇرتلۇق كاۋاپچىلارنى تېپىپ ، زىخقا كاۋاپ ئۆتكۈزۈش ، كاۋاپدانىنىڭ كۈلى-نى ئېلىپ ئوت يېقىش ۋە خېرىدارلارغا مۇلازىملىق ئىشلىرىنى قىلىپ ، ياتقۇدەك ئامبارغا ، قورسىقى تويغۇدەك تاماققا ئېرىشكەن بولسىمۇ ، خوجايىن ئايگۈلگە كۆن بەرمىدى . بىر نەچچە قېتىم يامان نىيەتتە بولۇپ ، ئاستىغا بېسىۋالغاندا ، شىرزات كىرىپ قې-لىپ ئۆلۈم ۋەقەسى چىققىلى تاسلا قالدى . شۇڭا ، ئۇلار بىر يۇرتلۇق «بالا سەيگۈيۈەن»نىڭ نامىنى ئاڭلاپ ، مەدەت تىلەپ كەل-گەنىدى .

— قاساپلىق قىلماقچى بولسىڭىز ، — دېدى قەدىردان يىغ-لامسىراپ ئولتۇرغان شىرزاتقا ، — قانچىلىك ۋەجى كېتىدىكەن ، ھېسابلاپ كۆردىڭىزمۇ ؟

— ئايگۈل بىلەن ھېسابلاپ كۆردۇق ، 1 مىڭ 500 سوم

ئەتراپىدا كېتىدىكەن .

— قېنى ئېنىقراق دەپ بېقىڭا .

— ئوقلۇق ئېشەك هارۋىسىنىڭ چاقىنى 200 نەچچە سومغا ئالسام ، — دېدى شىرزات يېنىدىكى قىزغا قاراپ قويۇپ ، — ئۇنىڭغا تۆمۈر شوتا ، قەلەي بوتكا ، بوتكا ئىچىگە گۆش ئاسىدىغان بىر نەچچە كانارا بېكىتىپ بېرىشكە 300 سومدەك پۇل كېتىدىكەن... قىسقىسى ، پىچاق ، بىلەي ، دۆشە ، سائەتلىك تارازىلار بولۇپ ، جەمئىي ئەلتە ـ يەتتە يۈز سوم كەتسە ، 800 سومنى توپ سېتىش بازىرىدىن گۆش ئېلىشقا دەسمايە قىلايمىكىن...

— مۇنداق بولسۇن ، — دېدى قەدىردان ئايگۈلنىڭ ياش يۇقى كۆزلىرىگە قاراپ قويۇپ ، — مەن ياتاقتا هەرگىز پۇل ساقلىمايمەن ، بانكىدىن شەرتلىك بەلگىلەر ، مەخپىي نومۇرلار ئارقىلىق ئاران ئالالايمەن ، لېكىن دادامنى ئەۋەتسەممۇ ، ئۇلار بەرمەي ، ئۆزلىرى ئالدىمغا كېلىدۇ . قىسقىسى ، بانكىدىن پۇل ئاجراتماق تەس ، شۇڭا مەن يېقىنلىرىمدىن 5 مىڭ سوم ئېلىپ بېرەي ، ئەتە چۈشتە كېلىپ ئېلىپ كېتىڭلار ، ئۇنى قايتۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولۇپمۇ يۈرمەڭلار .

شىرزات بىلەن ئايگۈل تەڭلا يۈزلىرىنى تۇتۇپ يىغلىۋەتتى .

— قاسساپچىلىقتا بىر يېرىم مىڭ ، بوپتۇ ، ئىككى مىڭ كەتكەن تەقدىردىمۇ ، قالغىنىغا قېلىنراق كىيىم ، ئاددىيغىنا قازان ، قاچا ـ قۇچا ، يوتقان ـ كۆرپە سېتىۋېلىپ ، ئۆي ئىجارە ئېلىڭلار . هە راست ، تىجارەت قىلىش رەسمىيىتىنى ئۆتىمىسەڭلار قانداق بولىدۇ ؟

— بىر سودىگەر هاجىم هەل قىلىپ بېرىدىغان بولدى .

قەدىردان ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويۇپ ئەمدىلا ياتاققا كىرىشى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوگدىشىپلا ياڭ مىڭسەن كىرىپ كەلدى . ئۇ دېۋانغىمۇ ئولتۇرماي ئۆرە تۇرغىنىچە سۆزلىگىلى تۇردى .

— يۈر ، پەستە سۇڭ لاۋبەن سېنى ساقلاپ قالدى ، ئۆتكەنكى ئاشخانىغا بارىمىز ، — ياڭ مىڭسەن قەدىردان چاپىنىنى كىيىشكە

يەنە ۋارقىراپ كەتتى ، — ھەي ، ھەي ، ئۆتكەندە ئاغىنەم سوۋغات قىلغان پەلتونى كىيمەمسەن ، نېمانداق ئاچچىقىمنى كەلتۈرىسەن !
— ۋاي - ۋۇي ، ئۇنى ياقۇپ ھاجىم ئاكامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويغان ...
— نېمىشقا ئەمدى ؟
— ئۆزىڭىز قاما قۇلاقچا بىلەن كىيسەڭ يارىشىدۇ ، دېگەنىدى-ڭىزغۇ ، شۇڭا ، قۇلاقچا ئالغاندا كىيەي دېدىم شۇ...
— ۋاي... ۋاي... سەنزە گەپ ئاڭلىمايدىكەن شۇ ، — ياڭ مىڭسەن ئاچچىقىدا ئۇيغۇرچە گەپ قىلىۋەتتى ، — سېنىڭ كۇلىكۇڭ تۆمۈردەك كاتتىق شۇ !
— ياڭ لاۋبەن ، ئۇنداق دېمەيدۇ ، بەز قۇلاق ، داۋزا قۇلاق ، ياغاچ قۇلاق ، پاڭ قۇلاق دەيدۇ...
— سەندە كۇلاق ئاشۇ ئەسكى كۇلاكلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئەسكى كۇلاك...
ئۇلار مېھمانخانىنىڭ ھويلىسىغا چۈشكەندە ، سۇڭ جىجۇڭ ماشىنا ئەتراپىدا تاماكا چەككەچ ئايلىنىپ يۈرەتتى . ئۇ قەدىردانغا قولىنى بېرىپ قىزغىن كۆرۈشتى ، ئاندىن ئىككىسى ماشىنىنىڭ ئارقىسىغا چىقىپ ، ئورۇندۇققا چۆكۈپ ئولتۇرۇشى ، ماشىنا ئوت ئېلىپ مېڭىپ كەتتى . ھېلىقى چاغدا قېلىن تۇرمەللىشىپ كەتكەن كۆلتۈك قار دەستىدىن شياۋشىمىندىكى مۇسۇلمانلار ئاشخانىسىغا يېرىم سائەتتە ئاران يېتىپ بارغانىدى ، مانا بۈگۈن بىردەمدىلا كېلىپ قالغاندەك تۇيۇلدى . ياڭ مىڭسەن ئالدىن تېلېفون بېرىۋەت-كەندەك قىلاتتى . چۈنكى ، بىز مۇلازىم قىز ئۇلارنى باشلاپ چاققاد-راق ، ئەمما بەكمۇ ھەيۋەتلىك بېزەلگەن ئايرىمخانىغا ئېلىپ كىر-دى . ئۇلار تاغدىن - باغدىن پاراڭلىشىپ تۇرۇشى ، قىزلار ئارقا - ئارقىدىن توخۇ قوردىقى ، توخۇ كاۋىپى ، پەرمۇدە ، پولۇ ۋە ھەرخىل قورۇمىلارنى ئەكىرىپ ، يۇمىلاق شىرەنى تولدۇرۇۋەت-تى . ھېلىلا گۆشنان بىلەن قورسىقىنى پومىلىۋالغان قەدىردان : «بۇلارنى نەگىمۇ يەرمەن» دەپ ئويلىدى . ئۇلار تاماققا ئانچە -

مۇنچە ئېغىز تېگىپ تۇرۇشى ، مۇلازىم قىزلاردىن بىرى شىرەگە غاز بويۇن ئالىي قىزىل ئۈزۈم ھارىقىنى تىكلىدى ، ئاندىن ھەر بىر ئادەمنىڭ ئالدىدىكى بوكاللارغا يېرىمدىن قۇيدى .

— قېنى ئەمىسە ، — دېدى ياڭ مىڭسەن بوكالنى كۆتۈرۈپ ، — ئۈچىمىزنىڭ جەم بولغانلىقىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى …

ئۇلار بوكاللىرىنى ئۇرۇشتۇرۇپ ، كانايلىرىغا كوركىرىتىپ قۇيۇشتى ، لېكىن قەدىردان كالپۇكلىرىنى تەگكۈزۈپلا بوكالنى شىرەگە قويدى . بۇنى كۆرگەن ياڭ مىڭسەن ۋارقىراپ - جارقىراپلا كەتتى . ئۇنىڭ سۆز ئۇرانىدىن بۇ كۆزگە ئىلمىغانلىق ، دوستلۇق جوزىسىدىكى نامەردلىك ، كۆڭلى تارتماسلىق ، گويا مەجبۇرلانغانلىق دېگەن مەنىلەر چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان بۇنداق ئىشنى پەقەتلا قىلىپ باقمىغانلىقىنى ئېيتىپ يالۋۇرغانسېرى ، ياڭ مىڭسەن تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى . سۇڭ جىرجۇڭمۇ ھاراقنى تەرىپلەپ ، دوستلۇق شەربىتى ، كونا ئاداۋەتلەرنى يۇيۇۋەتكۈچى ، دوستلارنى جەم قىلغۇچى ، يېڭى دوستلارنى تونۇشتۇرغۇچى ، دەرد - ئەلەمنى ئۇنتۇلدۇرۇپ ، شادلىق تەنتەنىسىنى ياڭراتقۇچى… دەپ ماختاپلا كەتتى . ئىشقىلىپ ، قەدىردان نېمىلا دېسۇن ، ئۇلار ھەرخىل پەتىۋالار بىلەن ئۇنىڭ ئالدىنى توراپ قويۇۋاتاتتى . ئۇ ئۆزىمۇ خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۇدەك بولۇپ قالغانىدى .

— قېنى ئاۋۋال بىر يۇتۇم ئىچىپ باقىن ، — دېدى ياڭ مىڭسەن بوكاللارنى قايتا تولدۇرۇپ ، — بۇ دېگەن يۈرەكنى بىردىنبىر قۇۋۋەتلەيدىغان ئۈزۈم شەربىتى ، ھاراق دېگەن ئاچچىق بولىدۇ ، بۇ دېگەن تاتلىق تۇرسا…

تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە قالغان قەدىردان ئاخىر بوكالنى كۆتۈرۈپ ئىچىۋەتتى . ئۇلار شىرەدىكى مەززەلەردىن باققاچ ، مۇشۇ تەقلىدتە ئارقا - ئارقىدىن بىر نەچچىنى ئىچتى . دەسلەپتە تاتلىق شەربەتتەك تۇيۇلۇپ : «ھېچقانچە بىر نېمە ئەمەسكەنغۇ» دەپ ئويلىغان قەدىردان كېيىن ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا : «يەنە بىر كەلسى-

كەن··· » دەپ قىزىپ قالدى . ئەمدىلىكتە قىزىل ئۈزۈم ھارىقى سالقىنراق ئىچىلىپ ، پاراڭ قىزىماقتا ئىدى . پاراڭ ئارىلىقىدا سۈڭ جىجۇڭ باياتىن بىرى ئىچىدىن چىقىرالماي تۇرغان گەپلىرىنى ئاستا ھەم مۇلايىملىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى .

— مەن ئۈرۈمچىدە «غەربىي دىيار» ، «قوڭۇرتاش» ، «داخىيەن» ، «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرىدىن داۋاملىق مال ئالىمەن ، — دېدى سۈڭ جىجۇڭ سالاپەتلىك يۆتىلىپ قويۇپ ، — ئەمما مەن تەجرىبىلىرىمدىن «قويۇلۇپ كېتىش»نىمۇ دەرىجىگە ئايرىپ چىقتىم . دېمەكچىمەنكى ، «بىرىنچى دەرىجىلىك» قويۇلۇپ كەتكىنىمدە ئۆزۈمنى سوتتا كۆردۈم . مەن مال ئۆتكۈزگەن زاۋۇت ، كارخانا ، شىركەت ، گۇرۇھلار مېلىمنىڭ ئامبار ئىچىدە كۆكىرىپ زەھەرگە ئايلانغانلىقى ، ئىشلىگەن مەھسۇلاتلارمۇ قىرتاق ، ئاچچىق بولۇپ ، يۇقىرىسى خەلقئارادا ، تۆۋىنى مەملىكەت ئىچىدە ئىناۋەتكە تەسىر يەتكەنلىكى قاتارلىقلار ئۈستىدە ئەرز يېزىپ ، نەچچە مىليونلاپ تۆلەم تۆلىدىم . بۇ ماڭا تولىمۇ ئەلەم قىلدى . ئەڭ ئېغىر كەلگىنى ، ئىناۋىتىم تۆكۈلۈپ ، ئىشەنچىسىز بولۇپ قالدىم ھەم ياخشى خېرىدارلىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم .

ياڭ مىڭسەن بىلەن قەدىردانىنىڭ چىرايلىرىنى ئېچىنىش تۇيغۇلىرى قاپلىدى ، بولۇپمۇ قەدىردان سۈڭ لاۋبەننىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزىگە قىزىقىپ قالغانلىقىنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولدى . لېكىن ، سۈڭ جىجۇڭ پەرىشانلىق ئىچىدە «پىغانلىرى»نى تۆكمەكتە ئىدى :

— «ئىككىنچى دەرىجىلىك» قويۇلغىنىمدا ، پويىز ئىستانسىسى يۈك چۈشۈرۈش سۇپىسىدا ماللىرىمنىڭ ئۈستىنى بىر قەۋەت قېپقىزىل قۇرت قاپلاپ ، ئاپئاق كېپىنەكلەرنىڭ توزۇندىدەك ئۇچۇپ يۈرۈشى بولدى . بۇنىڭدىن مىليون زىيان تارتتىمۇ ، لېكىن باشقىلارغا ئۇقتۇرمىدىم . «ئۈچىنچى دەرىجىلىك» قويۇلغىنىمدا ، خېرىدارلىرىمغا ئۆتكۈزگەن مېلىمنىڭ ئۈچتىن بىرى ئاچچىق مېغىز چىقىپ قېلىپ ، مېغىزلىق خورما ئىشلىيەلمىدى . چۈنكى ، مەن بەرگەن مالنىڭ ئۇرۇقچىلىرىدىن ئاچچىق ۋە تاتلىق مېغىزلى-

ـرىنى ئايرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى .
سۇلۇ جىرجۇلۇ ناھەق ئەلەم تارتقان ئادەمدەك ئىغىر خورسىنىپ ، جىمىپ قالدى . ياڭ مىڭسەن بولسا قەدىردانىغا قاراپ ، قاپىقىنى ئۈششۈتقىنىچە ھومىيىپ ئولتۇراتتى . قەدىردان ئۇنىڭ : «ھەي ساراڭ ، ئاشۇ دۆۋىلىنىپ كەتكەن قاقلارنى ئىلىۋەرگىلى بولامدا ؟ يىقىندا لۇڭ داتۇ سوتقا تارتىلدى !» دىگەن تەنبىھلىرىنى قايتا ئەسكە ئالماقتا ئىدى . بىر چاغدىلا سۇلۇ غوجام تۇغۇتتىن يىڭىلا يىشىنگەن چوكاندەك چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىۋىلىپ ، قەدىردانىغا قاراپ ھىجايدى .
— مەن تۆت بازار ئىچىدە «بالا سەيگۇيۇەن» دەپ كۆپ ئاڭلىدىم ۋە ئىزدەپمۇ باقتىم ، لىكىن تاپالمىغانىدىم ، — سۇلۇ جىر جۇلۇ قولى ھەم بويىنىنى چاڭچىلىكەشلەردەك ئايلاندۇرماقتا ئىدى ، — مانا بۈگۈن سىزنىڭ بىلەن ھەمداستىخان بولۇپ قالغىنىمىز بىر مۆجىزە بولدى .
— مەن «بالا سەيگۇيۇەن»دىن مال ئىلىپ ، — دىدى ياڭ مىڭسەن مەيدىسىگە ئۇرۇپ ، — بىرەر قىتىممۇ ئۆسەك گەپ ئاڭلاپ باقمىدىم ، شۇڭا مەنمۇ پۇلىنىڭ كۆزىگە قارىمايمەن .
— بازاردىن ھەقىقىي ئىشەنچلىك سەيگۇيۇەن تاپماق تەس ، — سۇلۇ جىرجۇلۇ گارتىدە كىكىرىپ قويدى ، — قەدىردانىنىڭ بىردىنلا بۇنداق كاتتا ئىناۋەت ، چوڭقۇر ئىشەنچكە ئىگە بولۇشى ئۇنىڭ ھالاللىقى ، راستچىللىقى ، سەممىي ، سادىقلىقىدىن بولغان . ئۇ مال ئىگىلىرىگىمۇ ئەنە شۇنداق مۇئامىلە قىلغاچ ، ئۇلارمۇ بۇنى ئالداشنى ئويلىمايدۇ ، شۇنداقلا قەدىردانمۇ ئاسان ئالدانمايدۇ . چۈنكى ، ئالىقىنىدىكى مالغا بىرلا قاراپ ، ئۇنىڭغا توغرا دىئاگنوز قويالايدۇ .
ياڭ مىڭسەن چاۋاك چىلىۋەتتى ، چۈنكى ئۇ ئويلىغان ، لىكىن ئىپادىلەپ بىرەلمەي ، قەدىردانىغا تاراڭ ـ تۇرۇڭ تەگكەن كۆڭۈل سۆزلىرىنى سۇلۇ جىرجۇلۇ ئوتتۇرىغا قويغانىدى .
— بالا سەيگۇيۇەن ئەپەندى ، مەن ئەمدى گەپنىڭ پۆپۈكىنى

بۇزاي ، — دېدى سۇڭ جۈجۇڭ نوپۇزلۇق ئەربابلار پەدىسىدە گېلىد. ـنى قىرىپ قويۇپ ، — مېنى تولىمۇ كاسكا ، مەدداھ ئادەمكەن دەپ قالغانسىز ؟

— نەدىكىنى ، گەپلىرىڭىزنىڭ ئىلمىي ئاساسى كۈچلۈك ، — قەدىردان نۇسرەت مۇئەللىمدىن ئۆگىنىۋالغان گېپىنى بىرىنچى قېتىم ئىشلىتىۋالدى ، — مەن بىر دەرس ئاڭلىغاندەك بولدۇم .

— قارا ماۋۇ نەرسىنى ، — ياڭ مىڭسەن بويىنىنى تولغاپ ئاستا غودۇڭشىدى ، — پەيلاسوپتەك گەپ قىلىدا ، تېخى خەنزۇ تىلىدا...

— مېنىڭ مۇنداق بىر ھاجىتىم بار ئىدى ، — سۇڭ جۈجۇڭ ئالدىغا سەل ئېڭىشتى ، — سىز ماڭا بىر ئايدا تۆت ۋاگون مال يەتكۈزۈپ بېرىشنى ئۈستىڭىزگە ئالالامسىز ؟

— 240 توننا ، — قەدىردان مىيىقىدا كۈلۈمسىرىدى ، — بولىدۇ ، بىراق سىزگە مالنىڭ ئەرزىنى كېرەكمۇ ياكى قىممىتى. ـمۇ ؟ شۇنى بىلگۈم كېلىدۇ .

— قاندىقى بولسا بولىۋېرىدۇ .

— ھازىر مەندە ئۈچ خىل ئەۋرىشكە بار ، كۆرۈپ باقامسىز ؟

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە...

قەدىردان تېزلا تۇرغانىدى ، سەنتۇرۇلۇپ كەتتى . ئۇ سۇڭ لاۋبەننىڭ ئالدىدىكى چىنە ـ قاچا ، تەخسە ، رومكىلارنى بىر چەتكە ئېلىۋېتىپ ، چاپاننىڭ ئىككى يانچۇقىدىن ئىككى ئوچۇم ، ئىشتان. ـنىڭ يانچۇقىدىن بىر ئوچۇم گۈلە ـ قاقنى تاماق شىرەسىگە تۆك. ـتى . سۇڭ لاۋبەن گۈلە ـ قاقلارغا بىر ھازا سىنچىلاپ قاراپ كېتىپ پىخىلدە كۈلدى .

— سەل توپا ھەم شالتاق يۇققانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئېيتى قىلىن ، ئۆزى چوڭ گۈلە ـ قاقكەن ئەمەسمۇ .

— پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتلىرىدا ، — دېدى قەدىردان ، — بىرىنچى قېتىملىق تىترىتىپ چايقاش ماشىنىلىرىدىن چىققان چاغ. ـدىكى تۇرقىنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈپ بېقىڭا ، مەرۋايىتتەك

يالتىرايدۇ دەڭە .

قىزىل هاراق خېلىلا تەڭشەپ قويغان قەدىرداننىڭ هەرىكەتلىرى تېتىك ، گەپ ـ سۆزلىرى راۋان بولۇپ ، هودۇقماي ، تەمتىرىمەي ، تېخى چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەشلىرىگە قارىغاندا ، هاراق ئۇنى قېلىنلاشتۇرۇپ قويغاندەك قىلاتتى . لېكىن ، سۇلۇڭ جىژجۇڭ قەدىرداننىڭ ئۇچ يانچۇقىدىن ئۇچ ئوچۇم گۇلە ـ قاقنى ئېلىپ ئۇستەلگە تۆككەنلىكىگە قاراپ : «بۇ بالىغا هۆرمەت ، ئىنائىتىنى ساقلاش ، سالاپەتكە دىققەت قىلىش ، هۆرمەتلىك ئەربابلار ئالدىدا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش هەققىدە تەربىيە ئېلىپ بېرىش كېرەككەن» دەپ ئويلىغان بولسا ، ياڭ مىڭسەننىڭ چىرايىدىن : «ئا… ئۇ بىر بالا تۇرسا ، ئالداپ ـ سىلاپ ئىشلىتىشنى بىلە» دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى .

— بۇ قاقلارنىڭ باهاسى ، — دېدى قەدىردان ، — بىر سوم 70 تىيىندىن ، بىر سوم 90 تىيىنگىچە . ئوتتۇراچە باهاسى بىر سوم 80 تىيىن…

— بوپتۇ ، سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك بولسۇن . ئەمىسە هەر ئاينىڭ 25 ـ كۈنىدىن بۇرۇن تۆت ۋاگون مالنى سېلىۋېتىسىز ، مەن مال كېتىپ بولغاندىن كېيىن هېسابلىشىپ پۇلىنى بېرىمەن .

— توختامنى هازىرلا تۈزۈۋېتەمدۇق قانداق ؟ — دېدى ياڭ مىڭسەن دېرىزە تەكچىسىدىكى پوپكىسىنى ئېلىپ .

— بۈگۈن تاماق ئۇستىدە ئۇنداق قىلمايلى ، — قەدىرداندا بىر خىل ئەنسىرەش بار ئىدى ، — مەن ئەتە سۇلۇڭ لاۋبەننى ئىزدەپ مېهمانخانىغا باراي .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، بۇمۇ ياخشى گەپ بولدى ، — سۇلۇڭ جىژجۇڭ كۈلۈپ قويدى ، — يادىڭىزدا تۇتۇڭ ، مۇهاجىرلار مېهمانخانىسى 208 ـ ياتاق .

ئۇلار بۈگۈنكى ئولتۇرۇشتا پىكىر بىرلىكىگە كەلگەن بولسىمۇ ، توختام تۈزمەي قايتىشتى .

قەدىردان ياتىقىغا كىرىپمۇ خېلى ئۇزۇنغىچە خاتىرجەم بولال-

مىدى . ھەر ئايدا ۋاگون كىرا ھەققىلىرىنى تۆلەپ 240 تۇننا مالنى فۇجيەنگە يولغا سالسا ، سۇڭ خوجايىن بىر قويمىچى بولۇپ قالسىچۇ؟ ھەرخىل چىرايلىق باھانىلەرنى كۆرسىتىپ ، ئىككى ـ ئۈچ قېتىم يۆتكىۋالغاندىن كېيىن قېچىپ كەتسە ، قەدىردان توپا چىشلەپ قالامدۇ؟ بوپتۇ ، ئۇنى ياخشى نىيەتلىك ئادەم دېگەن تەقدىردىمۇ ، ئۆلۈم ـ يېتىم ، بالا ـ قازالار بولىدۇ؟ بۇ ھەقتە ياڭ مىڭسەننىڭ : «ئەجەل پۇلدارلارنىڭ قېشى بىلەن كىرپىكى ئارىلىقىدا» دېگەن سۆزى بەكمۇ توغرا...

كۆڭلى ئەمىن تاپمىغان قەدىردان چاپىنىنى كىيىپ تالاغا چىقتى . ئۇ تاكسى توسۇپ ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدى . گەرچە مارتنىڭ ئاخىرلىرى بولسىمۇ ، يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى دەرەخ تۈۋلىرىدە قارلار يەنىلا دۆۋىلەكلىك تۇراتتى . ئەمما ، داۋاملىق قارلىرى تازىلىنىپ تۇرغاچىمۇ ، قاپقارا پارقىراپ تۇرغان ئاسفالت يوللاردا قار دىدارى كۆرۈنمەيتتى . مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئوتتۇرىسى دەرەخلىك ، ئىككى تەرىپى ئاكاتسىيىلىك داجيگۇ يولى تاق لىنىيىلىك بولغاچقىمۇ ، ھەرخىل ئاپتوموبىللار قۇيۇندەك ئۇچماقتا ئىدى . تاكسى داجيگۇ ئاپتوبۇس بېكىتىگە يېتىپ كېلىش بىلەن ئوڭ تەرەپتىكى خالتا كوچىغا قايرىلىپ 100 مېتىردەك مېڭىپ توختىدى . قەدىردان شوپۇرنىڭ پۇلىنى بېرىپلا ، ماشىنا كىرەلمەيدىغان تارچۇق ئارقىلىق ، تۆگىدىنىڭ كۆك سىرلانغان تۆمۈر دەرۋازىسىغا كىرىپ كەتتى . بىراق ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە قۇلۇپ سېلىنغانىدى .

ھاجىم قەدىرداندىن قەرز ئالغاندىن كېيىن كىرا ماشىنا يەتتە بولغانىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ مەخسۇس قورۇ ـ جايى بولمىغاچقا ، ماشىنىلىرىنى «مەشئەل» مېھمانخانىسىنىڭ پار قازانلىرى ئورۇنلاشقان ئارقا قورۇسىغا قويۇپ ، ئىجارە پۇلى تۆلەيتتى . لېكىن ، ھەر قېتىم يۇك توشۇش سەپىرىگە چىققاندا ، ئۆزى بېرىپ ياكى تېلېفون ئارقىلىق خەۋەر قىلىۋېتەتتى . شۇڭا ، ئۇ ماشىنا قويۇش ئورنىدا چوقۇم رېمونتچىلىق ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى .

قەدىردان بارماقچى بولۇپ ئەمدىلا يولغا چىقىشى ، ياقۇپ ھا-
جىم نان سېلىنغان سۇلياۋ خالتىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ قالدى . ئۇ :
«ھە ، كەلگەنمىدىڭ» دېگىنىچە قەدىرداننىڭ مورىسىگە قولىنى
قويۇپ ، ئۆيگە باشلاپ كىردى . بۇ يەرلىك ئۆيلەر بولغىنى بىلەن
پار بىلەن ئىسسىتىلاتتى . شۇڭا ، داۋاملىق بىر خىل ھارارەتتە
ئىسسىق تۇراتتى . ھاجىم بىلەن قەدىردان چاپانلىرىنى سېلىپ ،
كونا دېۋانغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى .

— نەگە كەتكەنىدىڭىز ؟ — دېدى قەدىردان
ھومىيىپ ، — ئابدالدەك ئۆيدە ئولتۇرماسلا بوپسىز . ئارىلىقتا بىر
قېتىم كېلىپ تاپالماي كەتتىم .

— تاماق يېگىلى بارغان ، سېنىڭ قورسىقىڭ قانداق ؟

— قىزىقىنا چاي ئىچەيلىلا ، مەنمۇ كاتتا زىياپەتتىن كەلدىم .

— ۋۇي قالتىسقۇ سەن ، كىمنىڭ زىياپىتىكەن ئۇ ؟

— ھېلى دەپ بېرىمەن .

ئۇلار ياتاق ئوتتۇرىسىغا شىرەنى قويۇپ ، ھاجىم ئۆزى ياسى-
ۋالغان كىچىك ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇشتى . ھېلىلا تاۋىدىن چىق-
قان ئىسسىق ناننىڭ پۇرىقى ئۆينى مەززىلىك ھىدقا تولدۇردى .
تاماقتىن كېيىن قىزىق چاي ئۇلارغا راسا ئىسسىق باستى .

— مۇشۇ كۇنلەردە قاراڭنى كۆرسەتمەسلا بوپكەتتىڭا ، —
دېدى ھاجىم چېيىنى پۇۋلەۋېتىپ ، — قېنى دېگىنە ، نېمە زىياپەت-
كەن ئۇ ؟

— خۇدايىمنىڭ بەزى كۇنلىرىدىن ئۆرگىلىپ كېتەي ، بەزى
كۇنلىرىنىڭ كۆتىگە تېپەي ، دەپ ، بۈگۈن چۈشتە گۆشنان بىلەن
قورسىقىمنى تويغۇزۇپ تۇرسام ، سىزگە دەپ بەرگەن ھېلىقى ياڭ
خوجايىن زىياپەتكە ئېلىپ كەتتى .

قەدىردان زىياپەت جەريانىدا بولۇنغان توختام ئەھۋالىنى ، لې-
كىن توختامنىڭ ئەتە تۈزۈلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى . ياقۇپ
ھاجىم قاپقارا كاپكازچە بۆرۈنىنى سىلاپ ، خېلى ۋاقىتچە گەپ
قىلمىدى . ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ بوينى تېلىپ كەتكەن قەدىردان

تاقەت قىلالمىدى .

— ياقۇپكا ، كۆڭلۈمگە مۇنداق پىلان كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — سۆڭ لاۋبەن 240 تونىنا مال ۋە ۋاگوننىڭ كىرا ھەققىلىرىگە تەڭ پۇلنى بانكىغا قويۇپ چەكنى ماڭا بەرسە ، مەخپىي نومۇرنى بىلمىگەچكە ، مەن پۇلنى ئالالمايمەن ، ئۇنىڭدا چەك بولـمىغاچقا ئۇمۇ ئالالمايدۇ…

— پوق يەپسەن ، — ۋارقىرىدى ياقۇپ ھاجىم ، — تېخى قانداق كاتتا پىلانكىن دەپ كېتىپتىمەن . سۆڭ لاۋبەن بىرەر ئىدارىدىن تونۇشتۇرۇش ئېلىپ ، مۇنچە 100 مىڭ سوملۇق چېكىم يوقالدى ، مەخپىي نومۇرى مۇنچە ، دېسىلا چەك سېنىڭ قولۇڭدا تۇرۇپلا ئۆلمەمدا ! ئۇ يەنە پۇلىنى ساق ئېلىۋېرىدۇ .

— مۇنداقمۇ ئىش بار دەڭ ، — قەدىردان جىمىپ قالدى ، — ئەمىسە توختام تۈزمەيما ؟

— تۈزگەندىن ، ئەلۋەتتە ئاي ياكى ئۈچ ئايدىن ئاشمىسۇن ، — ھاجىم ماڭلىيىنى تاتىلاپ يەنە بىردەم تۇردى ، — لېكىن ھەر ئىككىڭلار ئوخشاش نىسبەتتە بانكىغا پۇل قويىسىلەر ھەم بىر ئۆلتىماتۇم تاپشۇرىسىلەر . ئۇنىڭدا ئىككى ئادەم بىرلىكتە كېلىپ پۇلنى ئالالايدىغان ، يالغۇز كەلسە بېرىلمەيدىغان شەرتنى ئاساس قىلىسىلەر .

— يائاللا ھاجىم ، كاللىڭىز پىلموتتەك ئىشلەيدۇ جۇمۇڭ . بۇ پىلانىڭىز بوپقالغۇدەك ، ئۇنداقتا سۆڭ لاۋبەن مەندىن ، مەن سۆڭ لاۋبەندىن خاتىرجەم بولغۇدەكمىز .

ياقۇپ ھاجىم قەدىرداندىن قەرز ئالغان ئىككى ئايدىن بېرى يەتتە ماشىنا بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭ ، شىمالىي شىنجاڭ ۋە شەرقىي شىنجاڭلارغا كېچە ـ كۈندۈز يۈك تارتتى ، ھەتتا ئالمۇتىدىن ئاق ئوغۇت ، بېتون جازىسىغا ئىشلىنىدىغان زىخچا تۆمۈر يۆتكىدى . بۇ جەرياندا ئۇ خېلىلا ئوبدان پۇل تاپتى . شۇڭا ، شوپۇرلارنىڭ مائاشىدىن سىرت ، ئۇلارغا مۇكاپات پۇلى تارقاتتى ۋە كوروپكىلىق ئىشتان ـ كۆڭلەك سوۋغات قىلدى . ئۇ قەدىردانغا رەھمەت ئېيتىپ

پۇلىنى قايتۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن تۇنۇگۈن بانكىدىن پۇل ئاجراتقانىدى .

— ياقۇپكا ، ئالدىراپ نېمە كەپتۇ ، — قەدىردان قېتىغا ئالمىدى ، — ئۇنچىلىك پۇل دېگەن سىزدە تۇردى نېمە ، مەندە تۇردى نېمە ...

— ئەگەر ئەرزان ، ئۆزى ياخشى ماشىنىلار ئۇچراپ قالسا ، سىڭىلىدىن يەنە قەرز ئالىمەن ، — ياقۇپ هاجىم 80 مىڭ سومنى شىرەگە قويدى ، — ساڭا دەيدىغان يەنە بىر گەپ ، خالمەت قارىم قەرز سوراپ ئىككى قېتىم كەلدى ، ئۇ يۇننەنگە كۆك ئۈزۈم يۆتكىمەكچى ئىكەن ، پۇلى يېتىشمەي قاپتۇ .

— هېلىقى تەپكۈچ ساقال سويماباشما ؟

— تۈزۈك گەپ قىل ، ئۇ دېگەن 30 پارە قۇرئاننى يادا ئالغان كاتتا قارىم .

— ۋاي ، ۋاي ، مۇشۇ گەپنى 30 قېتىم دېدىڭىزغۇ دەيمەن . مىڭ يادا ئالغان بىلەن دىلىغا سالمىسا بىكار .

— دىلىغا سالمايدىغانلىقىنى سەن نەدىن بىلىسەن . قانداق ، قەرز بېرىپ تۇرامسەن ؟

— قانچە پۇل سوراۋاتىدۇ ؟

— 50 ـ 60 مىڭنىڭ گېپىنى قىلىۋاتىدۇ .

— ئەمىسە مۇشۇ پۇلنى بېرىۋېرىڭ ، — قەدىردان شىرەدىكى پۇلنى ئىشارە قىلدى ، — ئاشقىنىنى بانكىغا قويۇپ ، چېكىنى ساقلاپ قويسىڭىز بولمىدىمۇ .

— هەي ، سەن قاچانمۇ پۇلنىڭ قەدرىگە يېتەرسەن ؟ — هاجىم تېرىكتى ، — پۇل دېگەن پۇتۇڭدىكى سېسىق پايپاق ئەمەس ، هېلى سېلىپ تاشلاپ ، هېلى كىيىدىغان . پۇل سېنىڭ ئىكەن ، خالمەت قارىم سېنىڭ قولۇڭدىن ئېلىپ ، ئۆز قولىدىن هۆججەت يېزىپ بېرىشى كېرەك .

— ۋاي ـ ۋوي ، نېمە ئاۋارىچىلىك ئەمدى . سىزلا بېرىپ قويىڭا...

— ياق ، ئەتلەتىن خالمەت قارىمنى باشلاپ ئاپىرىمەن...

ئۇلار تالاش ـ تارتىش قىلىپ تۇرغىنىدا ، كالتە چۇنچەن يەكتەك ، سەللە تۆپە كىيگەن خالمەت قارىم سالامنىڭ چوڭىنى قىلىپ كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئۇنىڭ سەللە تۆپە ئاستىدىن كۆرۈنۈپ قالغان ئاق شاپاق دوپپىسىغا ، دوقا ماڭلاي ، ئاق سېرىق سىدام يۈزىگە ، قاش ـ كىرپىكلىرىنىڭ تايىنى يوق ئىسكەتسىز چىرايىغا ، ئېگەڭ ئۇچىدىكى «تەپكۈچ»كە قاراپ ، ئىچىدىن غىجە-نىپ تەتۈر قارىۋالدى .

— پاھ ، پاھ ، — دېدى خالمەت قارىم ئالىقانلىرىنى ئۇۋۇ-لاپ ، — تەلەيدۇ دوڭ ـ دوڭ ، تەلمەيدۇ بوڭ ـ بوڭ دېگەندەك ، تەلەي كەلگەندە ئىشتانمۇ قوڭغا تارتىدىكەن ـ دە . مانا ، قەدىردانىنى نەدىنمۇ تاپارمەن دېگەن غەمدە كېلىۋېدىم ، خۇدايىمنىڭ ئىلتىپاتى-نى كۆرمەمدىغان...

— راست دەيلا ، قارىم ، — ياقۇپ ھاجىممۇ گەپكە كۆز چىقاردى ، — تەلەيسىز تالقان يېسە ، بوران كېلىپ ئۇچۇرۇپ كەتسە ، سىلى تالقان يېگەندە ، يامغۇر يېغىپ نەمدەپ بېرىدىكەن ئەمەسما...

— پاھ ، پاھ ، ئەجەب دانا سۆزلەيلا ، ئەجەب لەۋزىلىرى ھە-سەل ـ بال ، — خالمەت قارىمنىڭ بۇنداق قۇشقاچ تىللىرىنىڭ چىقىپ كېتىشى شىرەدە دەستىلەگلىك تۇرغان پۇلنىڭ قۇدرىتىدىن بولۇۋاتاتتى . ئۇ نەچچە قېتىم كەلگەندە ، ياقۇپ ھاجىم : «قەدىرداز-نىڭ ئۆز قولىدىن ئالسىلا» دەپ تۇرۇۋالغانىدى . مانا ئەمدى ھەر ئىككىسى باھانە ـ سەۋەب كۆرسىتەلمەيدىغان خالتا كوچىدا تۇتۇلدى ـ دە . خالمەت قارىم تۇرپاندىن سەككىز ۋاگون ، يەنى 480 توننا كۆك ئۈزۈم ئالغانلىقى ، ھازىر كىرادىن سەل قىسىلىـ-ۋاتقانلىقى ، كىرا پۇلى ھەل بولسىلا ، دەرھال يۇنىەن ئۆلكىسىنىڭ كۇنمىڭ شەھىرىگە يۆتكەيدىغانلىقىنى بوينىنى قىسقان ھالدا سۆز-لەپ ئۆتتى .

— ئۆزلىرىگە قانچە پۇل لازىم؟ — سورىدى قەدىردان ، —

قىنى تارتىنماي دەۋەرسىلە .

— ئۇزۇم ۋە شىرىكلەرنىڭ چىقىمى ، كىرا ھەققى بولۇپ ، 60 مىڭ بولسا يېتىپ قالارمىكىن دەيمەن .

— بولىدۇ ، ئۇنداقتا مۇشۇ پۇلدىن سانىۋالسىلا ، — قەدىردان شىرەددىكى پۇلىنى ئىشارە قىلىدۇ ، ياقۇپ ھاجىم قولىنى كۆتۈردى .

— ئاۋۋال رەسمىيەت بويىچە قانچە پۇل ، پىرسەنتى ، قانچە ۋاقىتلىق دېگەنلەرنى يېزىپ ، ھۆججەت قىلىسىلا ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم قەغەز ، قەلەمنى شىرەگە قويۇپ ، — بو سودىدىكى ئەقەللىي ساۋاتقۇ ـ ھە ؟

— خوش… خوش… بىئەمدۇللا بەرھەق ، — خالمەت قارىم قوللىرى تىترىگەن ھالدا ھۆججەت يېزىپ ، باشمالتىقىنى قۇتىدىكى قىزىل سۇرۇخقا پاتۇردى ـ دە ، ھۆججەتتىكى «خالمەت قارىم» دېگەن ئىسىم ئۇستىگە باستى .

قەدىردان ھۆججەتنى ياقۇپ ھاجىمغا بېرىپ ، ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، سائىتىگە قاراپ تالاغا يۈگۈردى ، ھويلىدا كېتىۋې-تىپ : «ھاجىمكا ، مەكتەپكە ماڭدىم ، ئەتە توختامنىڭ نەتىجىسى توغرۇلۇق يەنە كېلىمەن» دەپلا چىقىپ كەتتى . دېگەندەك ، ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە «غەربىي دىيار» ، «قوڭۇرتاش» ، «مۇسۇلمانلار شىركىتى» قاتارلىق جايلارنى ئايلىنىپ ، سەككىز قاقچىنىڭ مال-لىرىنى تەكشۈرۈپ زاكالەت تاپشۇردى . چۈنكى ، ئۇ «قوڭۇرتاش» نىڭ خوجايىنى لۇڭ يوغان باش بىلەن تۈزگەن توختام بويىچە ئىككى ئاي ئىچىدە 1000 توننا سورتلۇق قاق يەتكۈزمىسە بولمايت-تى . مانا ئۇ ۋەزىپىگە سۇڭ خوجايىننىڭ توختامى ئۇستىلەپ قوشۇ-لۇش ئالدىدا تۇراتتى . يەنە كېلىپ ، داخىيەندىكى ياڭ تاقىرباشقا ۋەدە قىلغان 800 تونننىڭ ئازغىنا چالىسى قالغانىدى . قەدىردان دوختۇرخانىدىن چىققان يەتتە ـ سەككىز كۈن ئىچىدىلا ، ساتتار بوۋاي باشلىق ئون نەچچە دېھقاننىڭ مېلىنى «غەربىي دىيار» «قو-ڭۇرتاش» ، «داخىيەن»دىكى خوجايىنلارغا ئۆتكۈزدى . بىراق ، بۇ

نەق سېتىلغان ماللار ئىدى . ئەمدىلىكتە توختام بويىچە ئۆتكۈزىد-
غان مال مەنبەلىرىنى قازمىسا بولمايتتى .
قەدىرىدان بازاردىن چۈشكە يېقىن قايتىپ ، ئۇتتۇرلا «مۇھا-
جىرلار مېھمانخانىسى»غا باردى ـ دە ، سۆك خوجايىن بىلەن توخ-
تام تۈزدى . ئۇلار ياقۇپ ھاجىمىنىڭ پىلانى بويىچە ، ھەر بىرى 300
مىڭ سومدىن بانكىغا قويۇپ ، تەڭ كىلىپ ، تەڭ ئىلىش ، بولمىسا
بانكا ھېچقايسىسىغا پۇل چىقىرىپ بەرمەسلىك تۈزۈم كاتېگورىيد-
سىگە كىرگۈزدى ، ھەتتا چەكمۇ بانكىنىڭ بىخەتەر ساندۇقىدا ساق-
لىنىدىغان ، پۇل ئىگىلىرى پەقەت مەخپىي نومۇر ئارقىلىقلا ئىش
بېجىرىدىغان بولدى...
بىر ۋەھىمىلىك يوكتىن خالاس تاپقان قەدىرىدان قايتىپ ياتاق
ئالدىغا كەلگەندە ، شىرزات بىلەن ئايگۈل ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى .
قەدىرىدان ئۇلارنى ياتاققا باشلاپ ، 5 مىڭ سومنى قولىغا تۇتقۇزدى .
شىرزات ھۆججەت قىلىپ بىرەي دېۋىدى ، قەدىرىدان ئۇنىمىدى .
— سىلەرنىڭ قانداق ئادەم بولۇشىڭلاردىن قەتئىينەزەر ، —
دېدى قەدىرىدان جىددىي تەلەپپۇزدا ، — بۇ پۇلنى مەن سىلەرگە
ئۆز ئىختىيارىم بىلەن بېرىۋاتىمەن ، لېكىن سىلەر : «بۇ ئەخمەق
دۆتنى ئەجەب قويۇۋەتتۇق» دەپ مەسخىرە قىلساڭلار خاتالاشقان
بولىسىلەر ، چۈنكى ئادەملەرنىڭ ئىنساپ ـ دىيانىتىنى ، پاك ئىما-
نىنى ، ۋىجدان ـ غۇرۇرىنى تارازىغا سېلىپ بېقىش ئۈچۈن 5 مىڭ
ئەمەس ، 5 مىليون خەجلىسەممۇ ئەرزىيدۇ .
قىز ـ يىگىت قول قوشتۇرۇپ ئېگىشكىنىچە ، بېشىنى چايقاپ
مۆل ـ مۆل ياش تۆكۈشتى .

ئون بىرىنچى باب

قەدىردان ئىككى كۈن يول مېڭىپ ، تۆت ۋاگون ھەل قىلالمىدى . ئۇنىڭ كىرمىگەن ئىدارە ـ ئىشخانىلىرى قالمىدى ، پويىز ئىستانسىسىنىڭ كەسپىي بۆلۈم ، ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈم باشلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ باقتى . لېكىن ، تۆت ۋاگون چېتىش مەسىلىسىدە ئۇلارغا «كۆڭۈل» مۇ خۇشياقمايدىغاندەك قىلاتتى . چۈنكى ، ئالدىنئالا پۇل خەجلىگەن مىليونېر سودىگەرلەر يۈك توشۇش پويىزلىرىنىڭ ۋاگونلىرىنى ئىگىلەپ بولغانىدى .

قەدىردان سالپايغىنىچە ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە كەلدى . ئۇ بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، ھاجىمنىڭ قوشۇمىلىرى بىرپەس تۈرۈلدى ـ دە ، لەپپىدە ئېچىلدى .

— ھەي ، ناھىيىلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۇيۇەنى ماخمۇت ئۈرۈمچى توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ مېلىنى قىممەت كۆرۈپ ، مەخسۇس ئىچكىرىدىن دىگۇار قىلىدۇ . ئۇنىڭ مۇناسىۋەت دائىرىسى كەڭ ، يولى بار سەيگۇيۇەن ، بېرىپ باقامسەن يا ؟

— ئىككىمىز بىللە بارساق قانداق ؟ سىزنىڭ ھۆرمىتىڭىز بار ھاجىم بولغاندىن كېيىن…

— بۇ ئىشقا ھۆرمەت ، ئىززەت ، يۈز كەتمەيدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟ — ھاجىم سىرلىق ھىجايدى ، — تېخى ھەل بولۇشقا تېگىشلىك ئىشمۇ ئارقىغا يېنىپ كېتىشى مۇمكىن .

— قانداق دەيسىز ؟

— چۈنكى مېنىڭ ئالدىمدا «تاپان ھەققى بېرىسىز» دېيەلەما ؟

— ھىم ، ئۇقتۇم ! — قەدىردان بېشىنى گىلدىڭلاتتى ، — ئەمىسە ئۆزۈم باراي…

قەدىردانىنىڭ ۋاگون ھەل قىلىش مەسىلىسى ئاسانلا ھەل بول-

دى . ئۇ ماخمۇتقا ئايدا 5 مىڭ سوم تاپان ھەققى بېرىش ئۇسۇلى بىلەن تۆت ۋاگوننا يۈك بېسىش ھوقۇقىغا ئىگە بولدى .

بۇ خەۋەردىن خۇشال بولۇپ كەتكەن سۇڭ خوجايىن تاۋۇزدەك پولتىيىپ چىققان قورسىقىنى سىلاپ ، ياتاق ئىچىدە نەچچە قېتىم چۆرگىلىۋەتتى :

— يۈر ، ماشىنىغا چىق ، بىر يەرگە بارىمىز .

— نەگە بارىمىز ؟ قورسىقىم توق . تاماق يەپلا كەلدىم .

— مېنىڭمۇ قورسىقىم توق ، مەن ساڭا بىر تۈمەنلىك نەچچە قۇر كىيىم ئېلىپ بېرەي دەيمەن .

— نېمە ، كىيىم ئېلىپ بېرەي ؟ ! — قەدىردانىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى ، — كىيىم ئالسام مەندىمۇ پۇل بار . ئىشەنمەمسىز ، مانا قاراڭ…

قەدىردان خالمەت قارىمىغا 60 مىڭ سومنى قەرز بېرىپ ئاشقان 20 مىڭ سومنى چاپىنىنىڭ ئىچىدىكى ئىككى يانچۇقىغا بۆلۈپ سېلىپ قويغانىدى . ئاددىي ، كۆرۈمسىز بىر بالا بىلەن دادى ـ مۇئامىلە قىلىشتىن سەل نومۇسى كەلگەن سۇڭ خوجايىن قەدىردانىنى ئالىي كىيىملەر بىلەن ياساپ ، ئۇنى ئېسىل بەگزادىگە ئايلاندۇرماقچى ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قەدىردانىنىڭ دولىسىدىن يەپىلىگىنىچە پەسكە ئېلىپ چۈشتى ـ دە ، ئالىي دەرىجىلىك «نىسان» ماشىنىسىغا سالدى . ئۇلار چاڭجياڭ يولى بازىرىغا كەلگەندە ، ماشىنىدىن چۈشۈپ ، رەڭگى ھەم شەكلى چاكىنا ئەمەس ئالىي دەرىجىلىك چاماداندىن ئىككىنى ئېلىپ ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا تاشلىدى .

ماشىنىنى ئانچە ئېتتىك ھەيدىمەيدىغان سۇڭ خوجايىن يېنىدا ئولتۇرغان قەدىردانغا تاشقى كۆرۈنۈشنىڭ رولى ، ئەھمىيىتى ، ئېسىلزادىلەر ئوتتۇرىسىدا پەيدا قىلىدىغان ھەيۋىتى ھەم پايدىسىنى سۆزلەپ كېتىۋاتاتتى :

— ئۇچاڭغا كىيگەن مىڭ ياكى 2 مىڭ سوملۇق مايكا ، پۇتۇڭدىكى مىڭ نەچچە يۈز سوملۇق ئاياغ ، بارمىقىڭدىكى 100 ياكى

200 مىڭ سوملۇق ئالماس كۆزلۈك ئۈزۈك نەچچە مىليونلۇق سودىنى راۋانلاشتۇرىدۇ ، باشقىلار چەكسىز ھۆرمەتتە مۇئامىلە قىلىدۇ ، ئەيمىنىدۇ ھەم ئىشەنچ پەيدا قىلىدۇ...

— مۇنداق دەڭ . مەن تېخى سودا بىلەن كىيىمنىڭ نېمە ئىشى ، دەپ يۈرۈپتىمەن . بولمىسا ياڭ لاۋبەنمۇ بۇرۇنلا ئېيتقان ، لېكىن مەن سەل قاراپتىمەن .

— ئاددىيسى ، سەن بىرەر توختام تۈزۈشكە ، شۇنداقلا سودىگەرلەر خېرىدار چاقىرىش سورۇنلىرىغا كوچا ئاپتوبۇسى ياكى تاكسىدا بارساڭ ، ساڭا ھېچكىممۇ ئېتىبار قىلمايدۇ . ئەگەر ئۆزۈڭنىڭ ئېسىل ماشىناڭدا بارىدىكەنسەن ، ئۇ چاغدا ھەممىنىڭ كۆزى سەندە بولىدۇ ، ھۆرمەت ـ ئىناۋىتىڭ تاغدەك ئۆسىدۇ . مانا بۇ سودا بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەملەرنىڭ دىققەت قىلمىسا بولمايدىغان مىزانلىرى...

سۇڭ جىجۇڭ بىلەن قەدىردان داشىمىنىدىكى ماشىنا توختىتىش مەيدانىغا كىرىپ ، ماشىنىنى ئەپلىك بىر يەرگە توختاتقاندىن كېيىن ، دوقمۇشتىكى ھەيۋەتلىك تۆرلۈك ماللار ماگىزىنىغا كىردى . ئۇلار كىيىم ـ كېچەكلەر دۇنياسىغا چۆككەندىن كېيىن ، سۇڭ جىجۇڭ كۆرۈنۈشى ئاددىي ، رەڭگى ئادەتتىكىدەك ، لېكىن ئالامەت قىممەت باھالىق ماللارنى ئېلىپ ، تالون كەستۈرۈشكە باشلىدى ، بىراق كاستۇم ـ بۇرۇلكىلار قىممەتلىكتە بېقىپ ، ھەقىقەتەن ئېسىل ئىدى . ئۇلار خىللاپ ئالغان ماللىرىنى قۇچاقلاپ ئاپىرىپ پەشتاختىغا قويدى . مەسئۇل خادىملار ئۇنى ھېسابلاپ بولغۇچە ، سۇڭ جىجۇڭ قەدىردانىغا كىيگۈزۈپ بېقىپ ، خوپ كەلگەن ئىككى ئاياغنى 1 مىڭ 300 سومغا ئېلىپ تالون كەستۈردى .

ئۇلار 13 مىڭ سوملۇق كىيىم ـ كېچەك ، ئاياغلارنى ئىككى چامادانغا قاچىلاپ چىقىپ ماشىنا ئىچىگە قويغاندىن كېيىن ، سۇڭ جىجۇڭ قەدىردانىنى زىبۇ زىننەت ماگىزىنىغا باشلاپ كىردى . ئۇ ئەينەك جاھازلار ئىچىدىكى ئەرەنچە ـ ئايالچە ئۈزۈك ، بىلەزۈك ، زەنجىر ، بۇلاپكىلارنى كۆرۈپ ، بىردىنلا مۇلازىمەتچى قىزغا يېشىل

زۇمرەت كۆزلۈك ئەرەنچە ئۇزۇكنى ئېلىشنى بۇيرۇدى ھەم ئۇنى كۆزىگە يېقىن ئەكېلىپ ، بىر ھازا سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن ، قەدىردانىنىڭ قولىغا سېلىپ كۆرۈپلا : «پاھ ، پاھ ، زەپ ياراشتى» دېدى ـ دە ، مۇلازىمەتچى قىزغا تالون كېسىشنى بۇيرۇدى . ئاندىن كاسسىرغا 3 مىڭ 800 سوم تۆلىدى . قەدىردان خاپا بولغاندەك ، ئۇ كۆلۈپ تۇرۇپ :

— ئەسلىدە بۈگۈن مەن ساڭا بىر تۇمەنلىك كىيىم ـ كېچەك ئېلىپ بېرىشنى قارار قىلغانىدىم ، لېكىن سەن قەتئىي ئۇنىمىدىڭ . شۇڭا ، ئۇزۇك بولسىمۇ ئېلىپ بېرىپ ، ئۆز كۆڭلۈمنى بەزلىدىم ، ئۇقتۇڭما ؟

شۇ كۈنى سۆڭ جىجۈڭ قەدىردانىنى ياتىقىغىچە ئەكېلىپ قويدى . ئۇ ياتاق ئىچىگە بىر قۇر زەن سېلىپ ، چىرايلىرىنى پۈرۈشتۈردى . قولياغلىقىنى ئېلىپ بۇرنىغا تۇتماقچى بولدىيۇ ، قەدىردانىنىڭ كۆڭلىنى ئايىدى . شۇڭا ، ياتاق ئىچىدە چىداپ ئارانلا ئولتۇردى . ئۇ قەدىردانىغا كۈنلۈكى سەككىز سوم كاماندىروپكا ، 15 سومدىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىشقا رۇخسەت قىلىنغانلىقىنى ئاڭلاپ ، قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەيلا قالدى . ئۇ غەزەپ ئاچچىقىدا نېمىلەرنى دەپ ، نېمىلەرنى قويغانلىقىنى ئۆزىمۇ ئاڭقىرالمايلا قالدى :

— قانداق دۆت ، بولۇمسىز ئادەملەر ، ئەگەر قەدىرداندەك ئايىغى ئىتتىك ، تىلى تاتلىق ، زېھنى ئۆتكۈر ، قولىدىن ئىش كېلىدىغان سەيگۈيۈەنلەر ئىچكىرىدىكى خوجايىنلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا ، گۆھەردەك ئەتىۋارلاپ ، مىليونېر باي بولۇپ كەتمەمدۇ ، ھەرگىز بۇنداق ئىت كاتېكىگە سولاپ قويمايدۇ ! تېخى مۇشۇ ياتاق ئۈچۈن يېنىدىن 20 سوم خەجلىسە ، ئاش ـ تامىقىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئۆزى كۆتۈرسە ، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى يانچۇقىدىن پۇل چىقىرىپ ئالسا ، ئايلىقىغا 330 سوم مائاش بەلگىلەپ بەرسە ، ھېلىمۇ مۇشۇ بالا ئىشلەيدىكەن ، بۇ قانداق قۇللۇق ئىدىيە ؟ ئادەم ئىشلىتىشنى بىلمەي تۇرۇپ ، قانداقمۇ روناق تاپقىلى بولسۇن ؟ بىرەر زاۋۇت ، كارخانا ياكى شىركەت ، گۇرۇھلار بولسۇن ،

ئۇ بىر بىنا ، شۇنداقلا غايەت زور كۆۋرۈك . ئۇلارنى دەس تۇرغۇزۇپ هاياتىي كۆچكە ئىگە قىلىدىغان ، قوشۇمچە تىرەك هەم تايانچلارنى مۇستەھكەم تۇتۇپ تۇرىدىغان ، بارلىق ئۇششاق ئېلېمېنتلارنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ئۇيۇشتۇرىدىغان ئاساسلىق جان تومۇر بىر تۆۋرۈك بولىدۇ... ئىدارە ـ جەمئىيەتنىڭ رەھبەرلىرى ، زاۋۇت ـ كان ، كارخانا باشلىقلىرى ، ھەرقايسى شىركەت خوجايىنلىرى ، ئىلمىي تەتقىقات ، مەكتەپ ۋە دوختۇرخانىلارنىڭ ئىلىم نوپۇزلۇقلىرى ئۇلارمۇ بىر تۆۋرۈكتۇر . تۆۋرۈكنىڭ ئاجىز ياكى مۇستەھكەم بولۇشى ئاشۇ كوللېكتىپنىڭ هايات ـ ماماتىغا باغلىقتۇر . شۇڭا شەخسنىڭ ، بولۇپمۇ ئىقتىدارلىق رەھبەرنىڭ رولىغا ھەرگىز سەل قارىغىلى بولمايدۇ . جاڭ شيەنلياڭ[①] ئەپەندى : «ئادەتتىكى پۇقرالار ساپاسى ئەمەس ، مەنسەپدارلار ساپاسىلا دۆلەتنىڭ تەقدىرىدە ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدۇ . بۇ ئىجتىمائىي قانۇنىيەت ، تۆمۈر قانۇن !» دەپ بىكار ئېيتمىغان .

سۇڭ جىژجۇڭنىڭ غەزەپلىك نىدالىرى قەدىردانىنى ئويلاندۇرۇپ قويدى . لېكىن ، ئامال قانچە ؟ مۇشۇ ئاتوم دەۋرى ، نۇر ئىلمى دەۋرىدىمۇ يۇرتىدىكى ساپاسىز مەنسەپدارلار ئوتتۇرىسىدا قۇللۇق ئىدىيە هازىرغىچە تۈگىمەيۋاتسا ... سەمەتنىڭ مەنسىپى ئەمەتنىڭكىدىن بىر سانتىمېتىر ئەمەس ، بىر مىللىمېتىر پەس بولسا ، سەمەتنىڭ ئەمەتكە بولغان خۇشامىتىنى دېمەيلا قويۇڭ...

قەدىردان سۇڭ جىژجۇڭنى هويلىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى . سۇڭ خوجايىن ماشىنىغا چىقىش ئالدىدا ، قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مەدەت ۋە ئىلھام بەردى :

— ئۇنداق قازانغا ، مۇنداق چۆمۈچ ، دېگەن گەپ بار . سېنىڭ پىداكارلىقىڭنى ئۇلار خورلىغانىكەن ، سەنمۇ باغرىڭغا تاش قوي ، — دېدى سۇڭ جىژجۇڭ ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — تاماق ـ ياتاق ، تۇرمۇش پۇللىرىڭنى ئاشۇلارنىڭ ئەۋەتكەن ماللىرىدىن يونۇپ تۇ-

① جاڭ شيەنلياڭ — خەنزۇ ، 1936 ـ يىلى نەنجىندە تۇغۇلغان . ئېلىمىزنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى ، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەش دائىمىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى .

رۇپ چىقار ، بىر تىيىن ، يېرىم تىيىن ئۆتكۈزمە ، مەردلىكنى چۈشىنىدىغان مەنسەپدار بولىدۇ ، ئۇنىڭ ئەكسىچە ، سەن ھىممەت قولۇڭنى ئاچقانسېرى ، «مەندىن قورقتى ، ماڭا خۇشامەت قىلىۋاتىدۇ» دەپ ، تەتۈرىسىگە چۈشىنىدىغانلار يوق ئەمەس . بۇ ئىسلاھات دەۋرى ، ئۆز ئىقتىدارىڭنىڭ ھۆرمىتىنى قىل ، ئەۋلادىڭغا مەئىشەت قالدۇر...

— رەھمەت ، سۆك ئەپەندى ، — دېدى قەدىردان تەسىرلەنگەن ھالدا ، — سىز ئەسلىي قاق سودىگىرى بولماي ، بىر نەزەرىيە ئالىمى بولسىڭىز يارىشىدىكەندۇق...

— قاقنىڭ گېپىنى چىقىرىپ ، يەنە يادىمغا سالدىڭ ، — سۆك جىرجۇك كۈلۈۋەتتى ، — ئىچكىرىگە ماڭىدىغان تۆت ۋاگون قاق ئۆز يولىدا مېڭىۋەرسۇن ، ئۇنىڭدىن باشقا ئىشەنچلىك دەپ قارىغان قاق بولسا يەنە ماڭا ئۆتكۈز .

— نېمانچە ئاچ كۆزسىز ، — قەدىردانمۇ كۈلۈۋەتتى ، — ئاڭلىسام تۆت بازاردىن تىنماي قاق ئالىدىكەنسىز .

— بۇنى سوراپ قالدىڭ . مەن قاق قىيامى بولكىسى ، پىرەنىك ، قاتقات ، قاق بەلىش ، شاكىلات ، ھەرخىل قاق كونسېرۋالىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان زاۋۇت ، كارخانا ، شىركەتلەردىن بىر قانچىسىگە مال يەتكۈزۈپ بېرىمەن . ئۇلارنىڭ خام ئەشيا بازىرى شىنجاڭ ، باشقا يەرلەردىنمۇ چىقىدۇ ، لېكىن شىنجاڭنىڭكىدەك سەرخىل ھەم ئەرزان ئەمەس .

قەدىردان سۆك جىرجۇكنى ئۇزىتىۋېتىپ ، « ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىردى . ئۇ ئازراق بىر نېمە يەۋېلىپ مەكتىپىگە بارماقچى ئىدى . لېكىن ، ئاشخانىدا خېرىدار كۆرۈنمەيتتى . ئۇ : «نەگە كەتكەندۇ بۇ خەق» دەپ تۇرۇشى ، ئاشخانا ھويلىسىدىن ۋارقىراش - چىرقىراش ئاۋازلىرى ، نېمىلەرنىڭدۇر پالاق - پۇلۇق ، تاراق - تۇرۇق قىلىشلىرى ئاڭلاندى . قەدىردان ئاستا بېرىپ ، ئارقىغا ئۆتىدىغان كىچىك ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن قارىدى ، تارچۇق ھويلا ئوتتۇرىسىدا بىر كاللەك ئادەم خامباس

«ئويۇنى» ئويناۋاتاتتى . خامباس ئوتتۇرىسىدا ئوكۇدىسىغا ياتقان ھۆسنارخان خىرقىراپ يىغلايتتى ھەم ئاغزىنى بۇزۇپ تىللايتتى . ئۇنىڭ قورسىقىغا مىنىۋالغان ئەسەت ئەرۋاھنىڭ قولىدا چاققانغىنا پالتا تۇراتتى . لېكىن ، ئۇنىڭغا ئاباق توختى ، كازىم ، زۇلئايلار ئېسىلىۋالغاندى ...

— ھــەي قېرى مــادا ، زادى بېرەمسەن ـ بەرمەمسەن ؟ — ئەسەت ئــەرۋاھنىڭ ئــاغزىدىن ئاپئاق مــاغــزاپــلار چــاچرىماقتا ئىدى ، — ئۇنى ئاياپ ئاشناڭغا بېرەمتىڭ ؟

— ھەي ھېجىقىز كۆت ! — ھۆسنارخان بىگىز قولىنى شىلـ ـتىدى ، — مەن سېنى قاچانغىچە باقىمەنا ؟ كۆزۈمدىن يىت ، ھەزدـ ـلەك ، ئەمدى ساڭا بېرىدىغان تاماكا يوق !

— مانا ئەمىسە ، مانا ئەمىسە ، — ئەسەت ئەرۋاھ قولىدىكى پالتىنى قارا ـ قويۇق شىلتىغىلى تۇردى . بىراق ، ئۇنىڭ قولىغا كازىم ، ئاباق توختىلار ئېسىلىۋالغاچقا ، بۇ ئاجىز ئەرۋاھ پالتىلىق قولىنى تارتالماي ، ئۆزى پالاق ـ پۇلۇق يىقىلماقتا ئىدى . ھەممىـ ـنىڭ تېگىدە قالغان ھۆسنارخان زۇلئاينىڭ يۆلىشى بىلەن ئورنىـ ـدىن تۇرۇپلا ئۆيگە قاچقانىدى ، ئەسەت ئەرۋاھ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇچقاندەك كىرىپ كەتتى . ئەمدىلىكتە ئۆي ئىچىدە ۋارقىراش ـ چىرقىراش ، گۇلدۇر ـ غالاپلار ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى . ئادەتتە ياۋاش ، مۇلايىم ، گەپلىرى سىلىق ـ سىپايە كۆرۈنىدىغان ئەسەت ئەرۋاھنىڭ بۇگۈنكى ئەلپازىنى كۆرگەن قەدىردان كۆزلىرىگە ئىـ ـشەنمەيلا قالدى . ئۇ ئاستا ماڭغىنىچە ئاشخانىدىن چىقىپ كېتىۋاتـ ـقاندا ، ئارقا ھويلا ئىشىكىنىڭ دەھشەتلىك ئېچىلىپ ـ يېپىلىشىـ ـدىن چۆچۈپ ئارقىسىغا قايرىلدى . چىرايى كەسلەنچۇكتەك بەترەڭ بولۇپ كەتكەن ھۆسنارخان ئاشخانىغا ئېتىلىپ كىرىشى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پالتا كۆتۈرگەن ئەسەت ئەرۋاھ ئوچقاندەك يېتىپ كەلـ ـدى . ئۇ پالتىسىنى بىرلا شىلتىسا ، ھۆسنارخاننىڭ كاللىسى بەلـ ـكىم ئىككى پارە بولۇپ كېتەتتى ، ئەمما قەدىردان ئۇنى كاپلا قىلىپ ئارقىدىن قۇچاقلىۋالدى . ئۇ بىر ـ ئىككى قېتىم بۇلجۇنۇپ

شىپىرلاپ بولغۇچە ، ئاپاق توختى ، كازىملار كەلگەنچە گۈپلا قىلىپ ئاستىغا باستى… بۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن ھۆسنارخان ئە-سەتنىڭ يۇزىگە چاڭگال سالـدى . بۇ چاغـدا ئارقـا ھويـلىدىن «ئانا… » دەپ ۋارقىرىغىنىچە يېتىپ كەلگەن زۇلئاي قەدىردانىنى كۆرۈپلا يۇزلىرىنى ئالىقانلىرىدا قامالىغىنىچە يەنە ئارقا ھويلىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى…

قەدىردان قورسىقى ئاچ پېتى مەكتەپكە ماڭدى . ئۇ تاكسىدا كېتىۋېتىپ ، ئۇنىۋېرسىتېت ئەتراپىدىكى ئاشخانىلارنىڭ بىرىدە تا-ماق يېيىشنى ئويلىدى . قورساق ئاچلىقى ئۇنىڭ ئاچچىق خىيالىد-رىنى ئۇنتۇلدۇرالمىدى . كۆز ئالدىدا يۇزلىرىنى ئېتىپ يىغلىغانچە ئارقا ھويلىغا كىرىپ كەتكەن زۇلئاي ئايان بولاتتى . توغرا ، زۇل-ئاي ئەسكى قىز ئەمەس ، ئۇ ھەم چىرايلىق ، ھەم كۆڭلى ياخشى قىز ! بىراق ئۇنىڭ ئائىلىسى گوياكى ئاچ قالغان بۆرە ئۇۋىسى ! بۇ ئۇۋىدىن يانداپ ئۆتۈپ كېتىشكە بولىدۇكى ، كىرگىلى بولماي-دۇ ، كىرگەن ئادەم ساق چىقمايدۇ ، شۇنداقتىمۇ زۇلئايغا بەك ئۇۋال بولدى ! ئۇ قەدىرداندىن نومۇس قىلىپ ، ئارقا ھويلىغا قېچىپ كىرىپ كەتتى . ئەمدى قەدىردان ئىلاجى بار بۇ «جەننەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسىغا كىرمەسلىكنى ئويلىدى . ئامالىنىڭ يو-قىدىن كىرىپ سالغاندىمۇ ، تامىقىنى يەپ ، پۇلىنى تۆلەپ ، پۇتد-نىڭ ئۇچىدىن باشقا يەرگە قارىماي ، تاماقخانىدىن چىقىپ كېتىشنى كۆڭلىگە پۈكتى .

قەدىردان «ئالتۇن ئاچقۇچ»تىكى ئۈچ سائەتلىك ئوقۇشنى تۈگىتىپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەلگەندە ، سائەت ئونغا ئاز قالغانىدى . ئۇ ئەمدىلا بىنا كارىدورىغا كىرىشى ، نۆۋەتچى بۆلۈمدىكى قـاپقـارا ، ۋىجىك ئـايـال پاتەمخان ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقتى – دە ، ئادىتى بويىچە قوللىرىنى شىلتىپ ، كۆزلىرىنى ئوينىتىپ سۆزلەپلا كەتتى :

— ھەي ئاچچىقى يامان ، جېنى بىسوش بالا سەيگۈيۈەن ، سىنى تاپماق ئەجـەب تەسكەنا ! قاچانـلا چىقسام ياتىقىڭ قۇلۇپلاقلىق ،

تالا ـ تۇزدىن ئۆي تۇتۇۋالدىڭمۇ ؟ چوكىنىڭ قويۇپ بەرمەمدۇ ؟ تۇۋا قىلدىم خۇدايىم ، ما زاماندا ئادەمنىڭ ئۇۋۇقىغىمۇ مۇڭگۈز چىقتىمۇ نېمە ؟

— پاتەمخان ئاچا ، گەپ بولسا شاپ دېسىلە ، ئادەمنى تىللاۋەر-مەي ، — دېدى قەدىردان ئاغزىنى تۇسۇپ ئەسنىگەچ ، — مۇشۇ تۇرقۇمدا ئۇيقۇم كېلىپ ئۆلەي دېدىم .

— ۋۇي ، كېچىدىن راستتىنلا بىرەر پاخپاق قىچىقلاپ ئۇخلات-مىدىمۇ قانداق بۇ غوجىكامنى ، سائەت 10 بولمايلا ئەسنەيدىيا ، — پاتەمخان ئاغزىنى تۇتۇپ كۈلدى ، — جىگدىلىك باغنى بوش چاغلىدى-مىسىلا ، غوجام ، مەن ، مەن دېگەن تۈمىقى قىرلاقلىق غوجامنىمۇ ئولتۇرسا ئۇخلايدىغان ، قوپسا خورەك تارتىدىغان ، ماڭسا مۈگدەي-دىغان ، يۈزىگە چىۋىن قونسا كومشىكىدا[1] قورۇيدىغان قىلىپ قو-يىدۇ ئەينا ...

— ئا ... — قەدىردان راستتىنلا ئاچچىقلاپ قالدى ، — ئېشىمدا يوق پۇرچاق ، پوقۇمدا نېمىش قىلسۇن ، دەپ ، نېمىلەرنى دەيدىغاندۇ ما خوتۇن ، دېمىسىلە ياتاقتا ماڭدىم ئەمىسە ...

— توختا ، هەي جىگدىچى[2] ، — دېدى پاتەمخان بىگىز قولىنى جونۇپ ، — خوتەندىكى ئوبۇلهەسەن دەيتقان كاتتىۋېشىڭدىن نەچچە قېتىم تېلېفون كېلىپ ، ئاخىر مېنىڭ يەتكۈزۈپ قويۇشۇمنى تاپىد-لىدى . خوتەندىن 32 ماشىنا مال يولغا چىققىنىغا ئىككى كۈن بوپتۇ ، ئۆگۈنلۈككە كەچ شىنجاڭ مېھمانخانىسىغا چۈشىدىكەن . ئۇقتۇڭما ، هۇقۇيتاخۇن ؟

— يائاللا ، پاتەمخان ئاچا ، هەر قېتىم خەۋەر يەتكۈزگەندە ، بىر نەچچە ئېغىز تىللاپ خۇماردىن چىقىۋالمىسىلا ، يېگەن نانلىرى پوكانلىرىغا سىڭمەيدۇ ، شۇنداقما ؟

— ۋاي جېنىمەي ، كىچىككىنە مىتەۋە[3] قىلىپ قويسام تە[4]

---

① كومشىك — كالپۇك .
② جىگدىچى — كىچىك قۇشنىڭ ئىسمى .
③ مىتەۋە — چاقچاق .
④ تە — تېرىكىش ، ئاچچىقلاش .

بولدۇقما سۇندۇكنىڭ[1] بالىسى .
قەدىردان ياتىقىغا كىرىپ ، ئەمدىلا چاپىنىنى سىلىپ تۇرۇ- شى ، ئىشىكنى چەكمەيلا غەيرەت جاڭدۇ كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ هاراق ئىچىپ تەڭشىلىپ قالغانلىقى تۇرقىدىنلا بىلىنىپ تۇراتتى . ئۇ سەنتۇرۇلۇپ كەلگىنىچە ، هېلىلا سىلىپ كارىۋاتقا تاشلاپ قوي- غان چاپاننى ئالدى ـ دە ، قەدىرداننىڭ ئۇچىسىغا تەڭلىدى :
— كىيە مانى... بول دەيمەن...
— غەيرەتكا ، كېچە بىر ۋاخ بولۇپ كەتتى قارا ، بۇ كېچىدە نەگە بارىمىز ؟
— ۋۇي ، مەن سىنى دوزاخقا ئاپارمايمەن ! ناهايىتى شۇ بەشىنچى قەۋەتكە چىقىمىز ...
بىر چاغدا هېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكارلارنىڭ : «سائەت ئوندىن كېيىن بەشىنچى ـ ئەلتىنچى قەۋەتلەر نەشە ، خروئىن چەككۈچىلەرنىڭ ، قىمارۋاز ، هاراقكەشلەرنىڭ قاينام سورۇنىغا ئايلىنىدۇ» دېگەن سۆزلىرى ئېسىگە كېلىش بىلەن ، قەدىردان هەرخىل باهانىلەرنى كۆرسىتىشكە باشلىدى .
— غەيرەتكا ، بۈگۈن ئوقەت ئىزدەپ تۆت بازارنى ئايلاندىم ، بەك هېرىپ كەتتىم .
— ۋۇي ، هېرىپ كەتكەن بولساڭ ، هاردۇقۇڭنى چىقىرىدى- غان دورا بار...
— مىجەزىم يوق ، ئاكا . راستىنلا چىقالمايمەن .
— هەي ! — غەيرەت ئاچچىقلاپ قالدى ، — سائەت توققۇزدىن بېرى ياتىقىڭغا ئون قېتىم كەلگەندىمەن ، شۇنىڭمۇ يۈزىنى قىلما- سەن ؟ مەن سىنى ئاغىنىلىرىمغا ماختاپ 32 چىشىم تۆكۈلۈپ چۈشكۈدەك بولدى . ئۇلارنىڭ سىنى بىر كۆرگۈسى بار . يۈر ماڭ ، مىنى لەت قىلما...
غەيرەت قەدىرداننى ئالدىغا سىلىپ بەشىنچى قەۋەتكە ئېلىپ چىقتى . ئۇلار سەككىز كىشىلىك ياتاققا قەدەم ئېلىش بىلەن قەدىر-

---

[1] سۇندۇك — كىچىك قۇش .

دان ئىختىيارسىز ئېغىز ـ بۇرنىنى تۇتۇۋالدى . تەر ، قاسماق پۇت ، مەينەت پايپاق ، ئوسۇرۇق پۇراقلىرى تاماكا ، كەندىر ، خرو- ئىن ئىسلىرىغا قوشۇلۇپ ، قانداقتۇر قاڭسىق ، ھىگدەك سېسىق ، بەتبۇي پۇراق ياتاقنى ئۆز ئىلكىگە ئالغانىدى . بىر بۇلۇڭدا پال ـ پال قەغەز ئۇستىدىن سۇس تولغىنىشىپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۇمۇش رەڭ ئىسنى نەيچە ئارقىلىق بىر نەچچىسى نۆۋەتلىشىپ شورايتتى . پال ـ پال قەغەز ئاستىغا ئوت يېقىپ بېرىۋاتقان ئادەم : «بولدى قىل ، سەن ئىككى سەرەڭگىلىك[1] چەكتىڭ ··· » دەپ قوياتتى . باش ئۇستىدە بىر ھازا تاراقلىغان قاچا يەرگە دۈم قويۇلۇپ ، قايتا ئېلىنغاندا ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغان بىر قانچىسىنىڭ بېشى بىردىنلا بىر يەرگە يىغىلاتتى ـ دە ، شىشىخالغا قارايتتى ، ئۇلارنىڭ بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېڭىيىپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ ، بىرنەچچە دەقىقە نەپەسلىرى كېسىلەتتى . تېخى كۆڭلەكلىرىنى سېلىۋېتىپ ، مەيدىسىگە : «ياپىرىم جەمشىت» دەپ قارىسىلدىتىپ ئۇرۇپ تۆت ئوشۇق ئېتىۋاتقان قىمارۋازلارنىڭ ھېچكىم بىلەن پەرۋايى پەلەك ئىدى . قىرىق ياشلاردىكى تاقىرباش ، سىم بۇرۇت بىر ئادەم كۆز- لىرىنى يۇمغىنىچە ، خۇددى ئىككى ئالەم لەززىتىنى شوراۋاتقاندەك ئۇزۇن دەستىلىك چىلىمدا قاپاقنى خورتۇلدىتىپ نەشە چەكمەكتە ئىدى .ئوتتۇرىدىكى ئىككى كارىۋاتنى جۈپلەپ ھاراق ئىچىۋاتقان ئادەملەر غەيرەت جاگدۇنىڭ ئۇلپەتلىرى بولسا كېرەك ، كۆزلىرىنى ئەلەس ـ پەلەس قىلغىنىچە قەدىردانىغا قارىدى . قەدىردانمۇ بىرلا قاراپ ، ئاق سېرىق ، ئورۇق يۈزىنى دانخورەك بېسىپ كەتكەن ئەيسا خېنەنجىرنى ، قاپقارا بۇرۇتى ئىككى جاۋغىيىدا يېيىلىپ تۇرغان ، ئۇزۇن چاچ ئەبەي گىتارنى تونۇدى . شۇڭا ، ئۇلار بىلەن سالاملىشىپ كۆرۈشتى .

— ئۆزۈڭ كىچىك بولغان بىلەن قالتىسكەنسەن جومۇ ، ئۇكا ،— دېدى 60 ياشلار چامىسىدىكى قورساقلىق ، قوش ئېڭەك ، قاشلىرى سارغۇچ ، چېقىر كۆز ، يۈزلىرى گىردە ناندەك قىزغۇچ

---

[1] سەرەڭگىنىڭ ئىككى مونچاقلىق ياغىچى كۆيۈپ تۈگىگۈچە چېكىش .

كەلگەن ئادەم ، — 10 مىڭ سوم تۆلەپ ، غەيرەتنى گۆر ئاغزىدىن قۇتقۇزۇپ چىقمىشىڭنى كىم ئويلىغان .

— قەدىردان ئۇكا ، — دېدى غەيرەت لىگشىپ تۇرالماي ، — ساڭا زوقلانغان بۇ ئاكىمىز ئۇرۇمچىدە بارماق بىلەن سانىغۇدەك مىليونېر باي ئابدۇلباقى تۆمۈرقولنىڭ چوڭ ئوغلى ئابىخان لومپا بولىدۇ . ئۇلار پۈتۈنلەي گىلەمچىلىك بىلەن بېيىغان بايلار .

— ئۇكا ، دۆڭ كۆۋرۈك ، سەنشىخاڭزىلار بولۇپ بەش يەردە گىلەم دۇكىنىمىز بار ، — دېدى ئابىخان لومپا قولىدىكى رومكىنى گۇپلا كۆتۈرۈۋېتىپ ، — زېرىكسەڭ ، تېرىكسەڭ بارغىن ، ئۇ دۇ-كانلارنى ئۇكىلىرىم زاھىر لومپا ، بارى لومپىلار بىلەن ماڭدۇرىمىز .

— بولىدۇ ، ئاكا ، چوقۇم بىر كۈنى بېرىپ كۆرۈپ كېلىمەن ، — قەدىردانمۇ كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇردى ، — تۇيۇقسىزلا كىرىپ كەيپىڭلارنى قاچۇرۇپ قويدۇممۇ قانداق ؟

— نېمە دېگىنىڭ بۇ ؟ — ئابىخان لومپا قەدىردانغا بىر رومكا هاراق تۇتتى ، — قېنى تونۇشۇپ قالدۇق ، شۇنىڭ شەرىپى ئۈچۈن بىرنى كۆتۈرۈۋەت .

— كەچۈرۈڭلار ، ئاكىلار ، مەن مۇشۇ هۈنەردە يوق ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئالىقىنىنى كۆكرىكىگە قويدى ، — هازىرغىچە ئىچىملىك ، چېكىملىك دېگەن كوچىلارغا كىرىپ باقمىدىم .

— كىرمىگەن بولساڭ ئەمدى كىر ، — دېدى ئەبەي گىتار بۇرۇتلىرىنى سۈرتۈپ ، — مۇشۇنىڭ بىلەن ئۈچىنچى قېتىم جۇ-مۇ . بىزنىڭ يۈزىمىزنى قىلمىساڭمۇ مەيلى ، لېكىن ئابىخان ئاكام-نىڭ هۆرمىتىنى قىلمىساڭ سەت تۇرا !

— راست ، قەدىردان ، ئابىخان ئاكامنىڭ قولىنى ياندۇرما ، — دېدى غەيرەت .

— ئەر بىلەن ئايالنىڭ پەرقى نېمە ؟ — ئەيسا خېنەنجىر چىڭ يەردىن چۈشتى ، — كەيپ قىلىشتا ، كەيپ قىلمىغان ئەرنى ئەر

دېگىلى بولامدۇ !
— بولە تېز ، سورۇن سوۋۇپ قالدى ...
تەرەپ - تەرەپتىن خىجىللىق ئىسكەنجىسىگە ئېلىش ، ئىزا تارتقۇزۇش قاتارلىق بېسىملار بىلەن قەدىردانغا بىر رومكا ئىچۈرۈۋەتتى . قەدىردان گويا بىر ئاپقۇر قوقاس يۇتۇۋەتكەندەك تولغىنىپ كەتتى .
— ھەببەللى ، ئوغۇل بالا ، ئوغۇل بالا ... — باشمالتىقىنى چىقىرىپ ماختىدى ئابىخان ، — تا بۈگۈنكى كۈنگىچە «بالا سەيگۈيۈەن ، بالا سەيگۈيۈەن» دېسە كىمكى دەپ غايىۋانە ھەۋەس قىلىپ يۈرەتتىم ، مانا بۈگۈن نېسىپ بوپتىكەن دىدار كۆرۈشتۇق . قېنى ئوغلان ، بۇنىمۇ كۆتۈرۈۋەت !
ماختاش ، كۆپتۈرۈش ، چاقچاق ، ھەزىللەر بىلەن قەدىردانغا ئۈچ رومكا ھاراق ئىچۈرۈۋەتتى . ئۇ شۇ كۈنى ھاراقمۇ ئىچتى ، تاماكىمۇ چەكتى ، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ياقىلىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ : «توۋا ، زوھۇر گاسىيانىڭ قەدىردان ئۈچۈن ‹قوشۇرتاش› بازىرىنى قانغا بويىغانلىقىغا ئەقلىم يەتمەيدۇ» دېگەنلىرى ، بەزىلىرىنىڭ : «ھازىر مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناق ، تۇرسۇن كاللا تۆت بازاردىن توزغاقتەك توزۇدى ، ئەمدى ئۇلارنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشى ئەجەلگە مىنىپ يۈرگەندەكلا ئىش» دېگەن خۇلاسە - كالاملىرى ، «ھۇي ، ھازىر مەتتۇرغۇن شىلىم ئادەملىرى بىلەن ئىچكىرىدە چوڭ سودىغا ئارىلىشىپ قاپتىمىش» دەيدىغان پەرەزلىرى قەدىردانـ ـنى ئۆرلىتىپ قويغاچقا ، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمىگەندى .
ئىچىملىك ھەم چېكىملىككە ئارىلىشىپ قالغان قەدىردانغا دەسلەپ كىرگەندىكى بەتبوي پۇراقلار بۇرنىغا پۇرىماس بولۇپ قالـ ـغانىدى . ئۇ كەيپچىلىكتە پال - پال قەغەز ، نەيچە بىلەن خىرويىن چېكىۋاتقانلارنى ، غاڭزا - چىلىملاردا خورتىلدىتىپ نەشە شوراۋاتـ ـقانلارنى ، شىشخال ، قىمار ئويناۋاتقانلارنى يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان خۇنۇك كۆزلىرىدە خىرە - شىرە كۆرۈپ تۇراتتى ...
قەدىردان ئەتىسى تاماقلىرى قۇرۇپ ، باشلىرى قېيىسىپ ،

ئـورنىدىن خـامـۇش تـۇردى ، ئۇنىڭ كۆڭلى ئېلىشىپلا تۇراتتى . ئاچچىق ـ چۇچۇك ، سۇيۇق ـ سەلەڭ بىر نېمە ئىچكۈسى كېلىپ ، تاماقلىرىنى چاكىلدىتاتتى . خۇددى ئۇنىڭ ئىچىدىكىنى پال سېلىپ بىلىۋالغاندەك ، غەيرەت جاڭدۇ ئەتىگەندىلا لەلەڭلەپ كىرىپ كەلـ-دى . ئۇنىڭ قاتمۇ قات جىيەكلىك چوڭ كۆزلىرى ئوتقاشتەك قىزىرىپ ، يۈزلىرى ئىششىق ئادەمدەك ئىسسىلىپ كەتكەنىدى . ئۇ كارىۋاتتا ياكى دىۋاندا ئولتۇرمايلا ، قەدىردانىنىڭ قولىدىن تارتتى :

— يۈر ، ئاچچىق ـ چۇچۇك ، سۇيۇق ـ سەلەڭ بىر نەرسە ئىچىپ كېلەيلى . مېنى هاراق چىشلىۋاپتۇ ، سېنىڭمۇ هالىڭ خا-رابتەك قىلىدۇ . سەن ئامرىقىڭ زۇلئايغا قېنىۋال ، مەن كونا كۈشەندەم هۆسنارخان دەججالنى بىردەم بولسىمۇ كۆرۈۋالاي...

ئۇلار قولتۇقلىشىپ كېتىۋاتقاندا ، قەدىردان : «هۆسنارخان نېمە ئۈچۈن كونا كۈشەندەڭ بولىدۇ» دەپ سورىغانىدى ، غەيرەت قولىنى سىلكىپ : «ئالۋاستى بىلمەمدۇ ...» دەپ ئېيتقىلى ئۇنىد-مىدى . دېگەندەكلا ئاشخانىغا ئىككىسى قولتۇقلىشىپ كىرىپ كېـ-لىشى ، پەشتاختا ئىچىدە ئولتۇرغان هۆسنارخاننىڭ چىرايى ئوغا يەپ ، يىڭنە يۇتقاندەك سۇپسۇر ئاقىرىپ كەتتى . ئۇلار ئايرىمخانىغا كىرمەي ، ئاشخانا زالىدىلا ئولتۇرۇشتى . قەدىردانىنى كۆرۈپ قىزد-رىپ كەتكەن زۇلئاي يەردىن باش كۆتۈرەلمەي قالدى ، خۇددى ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك قىلغاندەك ، قەدىردانمۇ كۆزلىرىنى ئېيقىپ-چىپ ، نەلەرگىدۇر قارىغىنىچە گەپ قىلىپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ بۇ هالىتىنى كۆرۈپ زۇلئاي ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغانسا ، هۆسنارخان خورلۇق هېس قىلاتتى .

«قارا ماۋۇ شەۋەتچىنىڭ قوشقىنى ، تۈنۈگۈنكى جېدەلنى كۆرۈپلا ، كۆتىنى ئېلىپ يۈزىگە قويغىنىنى ! ئۇنىڭ : ‹بۇ جېدەل-خور ، پاراكەندىلەردىن نېرىراق تۇراي › دېگىنى چىرايىدىن بىلد-نىپ تۇرمامدۇ . تېخى 10 مىڭ سوم پۇل ئالغان مۇئەللىمنىڭ ئاتايىتەن ئىزدەپ كېلىپ ، قەدىردانغا ئۆچكە ياغلىرىنى ئېرىتىپ كېتىشى ۋە هېلىقى دېھقاننىڭ ‹بالا سەيگۈيۈەن › دەپ نەچچە پوكۇ-

لۇپ تەزىم قىلىپ، كۈچۈكلىنىپ كېتىشلىرىنى كۆرۈپ: «بوپتىلا، زۇلئاينىڭ مەيلى بولسا، ئارىلىشىۋەرسۇن» دېگەن ئويغا كەلگەندى، ئەمدى ئۇنىڭغا ياغاچقا ئىلىپ پوقمۇ بەرمەس! ئۇ دېۋانىگە چۈشۈپ قالغان زۇلئاي يوق! تېخى ئۆتكەندە غەيرەت جاڭدۇنى ساقچىلار تۇتۇپ كەتكەندە، ئۇنى پۇل بىلەن قۇتقۇزىدىغان ئەيسا خېنەنجىر، ئەبەي گىتار، زوھۇر گاسىيالارنىڭ بەزىسى بېيجىڭدا، بەزىسى تاشكەنتتە ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ ھۆسنارخان قانچىلىك خۇشال بولۇپ كەتمىدى. ئەگەر ئانىسى بىلەن دادىسى تىرىلىپ يېنىپ كەلگەن تەقدىردىمۇ ئۇنچىلىك ھاياجانغا تولماس ئىدى! «بۇ قېتىم غەيرەت چوقۇم نەچچە يىللىق كېسىلىپ كېتىدۇ، ھەممە خېرىدارلار يەنىلا مېنىڭ قولۇمغا قارايدىغان بولىدۇ...» دەپ تاغدەك ئىشەنگەنىدى. بىراق، مۇشۇ ئۆزى مۇشتۇمدەك، قۇيرۇقى نوغۇچتەك شۇمنىڭ ئۇنى 10 مىڭ سوم پۇل تۆلەپ ئاچقىشۋېلىشىنى كىم ئويلىغان؟ ھۆسنارخاننىڭ بۇ چاغقىچە ئۇخلىسا چۈشىدىن، ماڭسا خىيالىدىن چىقمايدىغان ئارزۇ - ئارمان ئىمارەتلىرىنى كىچىككىنە مۇشتۇمى بىلەن بىرلا ئۇرۇپ، توپىسىنى تۇرپانغا سورۇۋەتتى! راست گەپنى قىلغاندا، بۇ ھاراملىق ھۆسنارخاننىڭ ئېرىقىنى ئەمەس، كۆشەندىسىنىڭ ئېرىقىنى چاپتى. بۇ ھېسابنى سەن زۇلئاينىڭ ئارقىسىغا لالما ئىتتەك كىرىۋېلىپ، يېلىنىپ، تاپانلىرىنى يالىغان ۋاقتىڭدىلا ئالىمەن... زۇلئايدەك ھۆسن كامالىغا يەتكەن قىزنىڭ ئارقىسىغا كىملەر كىرمىگەن؟ سەن بەدرەكمۇ شۇنىڭ ئىچىدە! بۇ جاھان ئۇزۇن جاھان، قېنى كۆرۈپ باقاي، ھۆسنارخاننىڭ سودىسىغا كۆز ئالايتىپ، ئىشىغا توپا چاچقان غەيرەت سۆلەتۋاز شوۋىچىنىڭ قاچانغىچە قول چومىقى ھەم دۇمباقچىسى بولارسەن! مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ قۇيرۇقىدەك بىللىلا يۈرىسىنا! ئېھتىمال غەيرەت جاڭدۇ ئۇنىڭغا ھۆسنارخان ئائىلىسىنىڭ چاۋسىنى چىتقا يېيىپ كۆرسىتىپ، كاسات بازاردا بىر پۇلغا ئەرزان، ئىككى پۇلغا قىممەت قىلىۋەتتىمۇ تېخى...»

ھۆسنارخاننىڭ غەيرەتكە ئۆچمەنلىكى بىر يىلدىن بېرىقى ئىش

ئىدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بول-غاچقا ، بۇ مېھمانخانىغا چۈشكەن خېلىلا كۆپ مېھمانلار ، ئوچۇقراق ئېيتساق ، ئىس - تۈتەك ئىچىدىن ئاللانىڭ جامالىنى كۆرىدىغان «ئاشىق» لار خىروئىن ۋە نەشىنى ھۆسنارخاندىن ئالاتتى . بۇ مېھ-مانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك تىجارەتچىلەر ئىدى . ئۇلار سودىدىن ئامىتى كەلسە خۇشاللىقتىن ، ئامىتى كەلمەي ئاپەتكە يۇزلەنسە ، خاپىلىقتىن چېكەتتى ياكى ئىچەتتى . شۇڭا قاچان كىرسە ، قىممەت بولسىمۇ نېسىگە بېرىدىغان ھۆسنارخاننىڭ مەنپەئەت كۆللىرىنى تولدۇراتتى . ھۆسنارخان بىرنەچچە ئايدا بىر قېتىم مايلاشقان دەپ-تىرىنى كۆتۈرۈپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ياتاقلىرىنى ئايلىنىپ ، نېسىگە يېگەن «تاماق» پۇلىنى يىغاتتى... «مېھمانلار» بۇ چىشى يىلپىزنىڭ خۇي - پەيلىنى ئوبدان بىلگەچكىمۇ ، پۇل تاپىمۇ «تاماق» پۇلىغا ئاتاپ ئېلىپ قوياتتى . بىراق ، غەيرەت جاڭدۇ بېيجىڭدىن ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار قاتارلىق ئالەكلە-رىنى ئېلىپ قاچانكى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا ئۇندى ، شۇ چاغدىن باشلاپ ھۆسنارخاننىڭ گېلىغا كوركىراپ كىرىۋاتقان مەن-پەئەت سۇلىرى كۈندىن - كۈنگە ئازىيىپ كەتتى . چۈنكى ، غەيرەت ئاشۇ مۇساپىرلار بىلەن بىللە يېتىپ ، بىللە قوپاتتى ، كېچىلىرى ئۇلارنى يول ماڭغۇزماي خىجالەتتىن چىقاتتى . ئۇ ھەر كېچىسى تۆتىنچى ، بەشىنچى ، ئالتىنچى قەۋەتلەرنى چۆرگىلەپ يۈرۈپ ، نۇرغۇن ماللىرىنى يۈرۈشتۈرۈۋېتەتتى . تېخى باھاسى تۆۋەن ، ساپ-لىق دەرىجىسى ھۆسنارخاننىڭكىدىن ياخشى ئىدى . ھۆسنارخان قانداقتۇر كىچىك باللارنىڭ تابلېتكا دورىلىرىنى سوقۇپ ئارىلاش-تۇرغاچقا ، مېلىنىڭ سۈپەت پىرسەنتى تۆۋەن ئىدى .

ھۆسنارخاننىڭ ئىچىگە ئوغىدەك ئۇيۇپ كەتكەن ئۆچمەنلىكلە-رى ئۇنى يەنە قانچىلىك ئاچچىق خىياللار قايىنىمىغا تاشلايتتىكىن ، بۇنىسى نامەلۇم ، بىراق پەشتاختىنا ئالدىغا پۇل تۆلىگىلى كەلگەن غەيرەت بىلەن قەدىردان ئۇنىڭ خىياللىرىنى نەلەرگىدۇر تۇزىتىۋەتتى...

— بولدى ، غەيرەتكا ، مەن تۆلىۋېتەي ، — قەدىردان يانچۇقىدىن پۇل تەڭلىۋىدى ، غەيرەت ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋەتتى :
— بولدى قىل ، تېخى ئۆتكەندىلا سەن مېھمان قىلدىڭغۇ ، — غەيرەت پۇلنى شارتلا ئېلىپ پەشتاختىغا تاشلىدى . لېكىن ، چىرايىدىن قارا بۇلۇت كەتمىگەن ھۆسنارخان ئىچىدە : «قارا بۇ شوۋدىچىلارنىڭ بىر - بىرىگە تەكەللۇپ قىلىپ كەتكىنىنى» دەپ غىجىندى ، ھەتتا ئۇ غەيرەت بىلەن قەدىردان ئۇزاپ كەتكۈچە ئاغزىلىرىنى مىتىلدىتىپ ، نېمىلەرنىدۇر دەپ تىللىماقتا ئىدى . ئانىسىنىڭ ئەلپازىنىڭ يامانلىقىنى كۆرۈپ تۇرغان زۇلئاي ئۇلارنى ئۇزىتىپ ئارقىسىدىن چىقالمىدى .
قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە «قوڭۇرتاش» شىركىتىنىڭ توپ سېتىش بازىرىغا كەلدى . بالا سەيگۈيۈەنىنىڭ تۆت بازارنىڭ قايسىسىغا بارسۇن ، سودا قىلماي قايتمايدىغانلىقىنى بىلىپ كەتكەن قاقچىلار ، ئۇنى كۆرۈپلا تەرەپ - تەرەپتىن يىغىلىشقا باشلىدى . ھازىر ئاپرېل ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرلىرى بولۇپ قالغاچقا ، بازارغا ئاساسىي جەھەتتىن سوپەتلىكماللار كىرەتتى . بىراق ، باھانىڭ ئۆرلىشىنى كۈتۈپ يېتىپ ، ئاخىر يېڭى قاق بازارغا چىققاندىن كېيىن سېتىلماي ، «بۇلتۇرقى قاقكەن» دەپ خېرىدار قېچىپ ، بېسىلىپ قالغىنىغا ئىككى يىل ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ بولغان كونا قاقلار ئادەمنى ئەندىشىگە سالاتتى . بۇنداق كونا قاقلارنى بىلىۋالماق ئانچىمۇ تەس ئەمەس ئىدى . ئەمما ، يېڭى قاققا ئارىلاشتۇرۇپ ياكى تاغارنىڭ ئاستى تەرىپىگە كونا قاق ، ئۈستىگە يېڭى قاق قاچىلاپ ، كۆز بويايدىغان ئىشلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى . بۇنداق كونا قاقلار سەللا ئىسسىقتا قالسا قۇرتلايتتى ، شامال تەگسە شاراقشىپ ئۇۋۇلۇپ ئېتى تۆكۈلۈپ كېتەتتى ، ھەتتا ئازراق نەملىك تەسىر قىلسىمۇ مىچىلداپ ، كۆكىرىپ سېسىيتتى . قەدىردان يەتتە - سەككىز قاقچىنىڭ بېسىپ قويغان مېلىدىن ئەۋرىشكە ئالدى . بۇ ئەۋرىشكىلەرنى پۇراش ، ئالىقاندا مىجىش ئارقىلىق ، سەل گۇمانلىق دەپ قارالغان تاغارلارنى يەرگە تۆكۈپ كۆردى . ئىككى - ئۈچ ئاي

ئىچىدە قاقلاردا مەسىلە كۆرۈلمەيدىغانلىقىغا ئىشەنگەندىن كېيىن، ئۈچ قاقچىنىڭ 220 تونىنا مېلىنى سودىلىشىپ ئالدى. ئاندىن ئۇلارغا زاكالەت پۇل بەرگەندىن كېيىن، «مۇسۇلمانلار شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىغا يېتىپ كەلدى. بۇ بازار مالنىڭ كۆپلۈكى جەھەتتە باشقا ئۈچ بازارغا يەتمىسىمۇ، لېكىن سەرخىل ماللار كىرەتتى، شۇنداقلا مالنىڭ تۈرى كۆپ ئىدى. باشقا بازارلاردا ئانچە تاپقىلى بولمايدىغان قوغۇن قېقى، قارا ئۆرۈك، ۋاسالغۇ، قۇرۇتـ قان قىزىل ۋە قارا ئۈزۈم قاتارلىق كەم تېپىلىدىغان قۇرۇق مېۋىلەر مۇشۇ بازاردىن تېپىلاتتى. «بالا سەيگۈيۈەن كەپتۇ» دېگەن خەۋەر ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ، بىردەمدىلا بازارغا يېيىلدـ شى، تەرەپ ـ تەرەپتىن كەسپىي قاقچىلار، دېھقانلار، ھەتتا ئۇياقـ تىن ئېلىپ، بۇياقتىن ساتىدىغان ھايانكەشلەر، بىر كىلوسىدا بەش تىيىن، ئون تىيىن پايدا يەيدىغان بېسىمدارلارمۇ كېلىشكە باشلىدـ دى. قەدىردان بازارنى بىرەر سائەت چۆرگىلەپ، ماللارنىڭ ئاساـ سىي ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ بولغاندىن كېيىن، كېرىيەـ لىك ئىككى ئاكا ـ ئۇكىلارنىڭ 110 تونىنا مونەك ھەم قېقىنى، شايارلىق بىر دېھقان تىجارەتچىنىڭ 70 تونىنا گۈلە ـ قېقىنى سودىلىشىپ ئالدى. كېرىيىلىك ئاكا ـ ئۇكىلار ئۇلۇشكۈن كەچتە كەلگەنلىكى ئۈچۈن، ماللىرى ماشىنىدىن چۈشۈرۈلمىگەنىدى. لېـ كىن، شايارلىق دېھقان تىجارەتچىنىڭ 70 تونىنا مېلىنى ماشىنا كىرا قىلىپ، ھەر ئىككىلىسىنى باشلاپ «قوڭۇرتاش» شىركىتىدـ نىڭ مال ئۆتكۈزۈۋېلىش ئامبىرى ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. لۈڭ داتۇ ماللارنىڭ ئەۋرىشكىلىرىنى كۆرۈپ، خۇشاللىقىدا ئالىقانلىرىنى ئۇۋۇلاپ كەتتى.

— بۇ ساڭا بۇيرۇغان 1000 تونىنا ۋەزىپىگە تەئەللۇق بولـ سۇن، — دېدى ئۇ مالغا باھا يېزىپ بېرىۋېتىپ، — بۇندىن كېيىن قالغان 600 توننىنىڭ پېيىدا بول.

شايارلىق ھەم كېرىيىلىك ئاكا ـ ئۇكىلارنىڭ مال باسقان ماشىنىلىرى تۈز گىرگە سېلىنىپ، مەخسۇس خادىملار ئامبار

ئىچىدە كارانتىن قىلىشقا باشلىدى . «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىدىن ئېلىنغان 220 توننا مال ، شىركەتنىڭ كىرانلىق مال يۆتكەش ماشىنىلىرىدا تۆز گىرگە سېلىنىپ ، ئاندىن ئامبارغا كىرگۈزۈلدى .

ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە 400 توننا مالنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، ئاچ قورساق مەكتىپىگە كەتكەن قەدىردان سائەت 10 غا يېقىن قايتىپ كەلدى . ئۇ تاكسىدىن چۈشۈپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىدىكى كاۋاپچىلار ، زاسوپىپەزلەرنىڭ ئالدىغا كەلگۈچە ، تىزلىرى تىترەپ ، كۆزلىرى ئېلىشىپ ، يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى . ئۇ ئايىئاق سۇلياۋ شىرە ئالدىدىكى سۇلياۋ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ، بىر نان بىلەن يىگىرمە زىخ كاۋاپ بۇيرۇتتى . كاۋاپ تەييار بولغۇچە ، كاۋاپچى ئېلىپ كەلگەن ئىلمان چاينى ئىچىپ ئولتۇردى .

قەدىردان ئويلاپ بېقىپ ، ئۆزىنىڭ ئەتىگەندە بىر چىنە قايناق سۇ ۋە يېرىم نان بىلەن ياتاقتا ناشتا قىلغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى . ئۇ «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىدا خېلى نۇرغۇن دېھقانلارنىڭ ماللىرىنى كۆردى ، تەكشۈردى ، ئۈچ دېھقاننىڭ 220 توننا مېلىنى ئېلىپ زاكالەت بەردى . ئاندىن تاكسى بىلەن «مۇسۇلمانلار شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدا بىر سائەت چۆرگىلەپ ، كېرىيىلىك ئاكا ـ ئۇكىلارنىڭ ، شايارلىق دېھقان تىجارەتچىنىڭ ماللىرىنى ئالدى . ئۇ يەردىن «قوڭۇرتاش»قا قايتىپ 400 توننا مالنى ئۆتكۈزگۈچە كەچ بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، يەنىلا مەكتىپىگە كەتتى . جىددىيچىلىكتە قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنىمۇ بىلمەپتۇ ، مانا ئۇ خاتىرجەملىكىگە يېنىۋىدى ، ئاچلىقتىن ھالسىزلىنىپ يىقىلايلا دەپ قالغانلىقىنى بىلدى .

— ھەي جېنىم ئاكا ، — بىر نەچچە زىخ كاۋاپتىن جان كىرگەن قەدىردان كاۋاپچىغا مۇراجىئەت قىلدى ، — مۇشۇ چەيندىكىڭىزنى كاۋاپداندىكى ئوتقا بىر قويۇۋېتىڭا ، چېيىڭىز سەل ئىلمان بولۇپ قاپتۇ .

— بىردەم تەخىر قىلىڭ ، ئۇكا ، مەن يالغۇز ، — دېدى

بۇرۇتلۇق كاۋاپچى كاۋاپ پىشۇرۇۋېتىپ، — ماۋۇ مېھمانلار ساقلاپ قالدى.

قەدىردان ياندىكى شىرەدە ئولتۇرغان مېھمانلارنى كۆرۈپ، ئۆزى ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇشى، بىر قول كېلىپلا چەينەكنى ئالدى ـ دە: «مەن قىزىتىپ بېرەي» دەپ ئېلىپ كەتتى. دەسلەپتە ئانچە سىنەكمىگەن قەدىردان قىزنى كۆرۈپلا ھەيران بولغىنىدىن چەكچىيىپلا قالدى. ئۇ قىز زۇلئاي ئىدى. قەدىردان كاۋاپدان قېشىغا كەلدى ـ دە، ئۇنىڭغا تۇيدۇرماي زەن سالدى.

ياشتىن نەملەشكەن كىرپىكلەر، قىزارغان دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلەر، يۇمران مەڭزلەرنى بۇلغىغان ياش يۇقىلىرى، ھېلىھەم ئۇمچىيىپ تۇرغان ھالرەڭ لەۋلەر قىزنىڭ خېلى بەك يىغلىغانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. قەدىرداننىڭ كۆڭلىدىن كەچمىگەن ئويلار قالمىدى. قىزنى ئانىسى ئۇرغانمىدۇ؟ ياكى دادىسى دېگەن «ئىككىتايىن» ئازار بەرگەنمىدۇ؟ خۇمار دەردىدە ئەسەت ئەرۋاھ پۇل دەپ قىينىغانمىدۇ؟ ھېلىقى تارتىشىپ قالغان قوللىرىنى ئۆتتۇر كەلگەن يەرلەرگە سوزىدىغان، مېيىپ، شالۇك ئىسمايىل نازۇك قىزنىڭ ئۆيەر ـ بۇيەرلىرىگە قول ئۇزاتقانمىدۇ؟ توۋا، ئۇ ساراڭنى نىكاھسىز تۇغقان ئانىسى باقماي، ئۇنىڭ ھەممە ئازاب ـ كۇلپىتى مۇشۇ بىچارە قىزغا قالغىنىنى كۆرمەمدىغان...

— قەدىردان ئاكا، چاي قىزىدى، — زۇلئاي يەنىلا قەدىردانغا تىكىلىپ قارىيالمىدى، — قولياغلىقىڭىزنى بېرىپ تۇرىڭە، چەينەكنىڭ بېغى قىزىپ كېتىپتۇ...

ئۇلار شىرەدە بىر ـ بىرىگە قاراپ روبىرو ئولتۇردى، زۇلئاي: «قورسىقىم توق» دەپ كاۋاپ يېگىلى ئۇنىمىغانىدى، قەدىردان زورلاپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى:

— ئەگەر سىز يېمىسىڭىز، مەنمۇ يېمەيمەن.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— بىر كىم قاراپ تۇرسا، گېلىمدىن بىر نېمە ئۆتمەيدۇ.

— ئەمىسە ئايەردە، — زۇلئاي يول چېتىنى كۆرسەتتى، —

تۇرغاچ تۇرايمۇ ؟

— ئۇ يەردە تۇرغۇچە كېتىڭ ! بۇ كېچىدە نېمىش قىلىسىز كاۋاپچى ، زاسۇيپەزلەرنىڭ ئالدىدا ؟

زۇلئاي بىلەكلىرىدە يۈزىنى توسۇپ يىغلىۋەتتى . ئۇنىڭ سۈس مىرقىراپ يىغلىشى قەدىرداننىڭ ئىچىنى ئاغرىتىپ قويدى . نېمىلا دېگەنبىلەن بىر ئاجىز قىز ـ دە ...

— بولدى ، خاپا بولماڭ ... مەن قوپاللىق قىلىپ قويدۇم ، — قەدىردان باشقىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىماسلىق ئۈچۈن شىۋىرلاپ دېگۈدەك سۆزلەۋاتاتتى ، — بۇ يەردە نېمىش قىلىسىز ؟

— كېيىن دەپ بېرەي ، — قەدىرداننىڭ كەچۈرۈم سورىشىدىن بىردەمدىلا ئېرىگەن قىز ۋىللىدە ئېچىلدى ، — بۇ يەردە دېيىش بىئەپ...

قەدىردان بىر نەچچە زىخ كاۋاپ قالغاندا ئورنىدىن تۇردى . زۇلئايمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تېلىقىپقىنا ماڭدى . خۇددى ھۆسنار ـ خان بىر يەردە ئۆزلىرىنى ماراپ تۇرغاندەك ، تۇيۇقسىزلار ئېتىلىپ چىقىپ ، ئىككىلىسىنى سۈر ـ توقاي قىلىپ ئۇرۇپ كېتىدىغاندەك ۋەھىملىك ئەندىشىلەر يۈرىكىنى قاماللىۋالغان قەدىردان ئەتراپىنى كۆز ئۇزمەيتتى ھەم يېنىدا شۈمشىيىپ كېلىۋاتقان زۇلئايغا پات ـ پاتلا قاراپ قوياتتى .

— نەگە بارىمىز ؟ — قەدىردان قورقۇپراق سورىدى ، — بەك كېچە بولۇپ كەتتى ، ئاشخانىغا كېتەمسىز يا ؟

— بۈگۈندىن كېيىن بۇنداق سۆزلىشىشكە پۇرسەت چىقمايدۇ ، — دېدى زۇلئاي يالىتتىدە قاراپ قويۇپ ، — بۈگۈن ... بۈگۈن سىزگە دەيدىغان گېپىم بار ئىدى ...

— ئاپىڭىز غالۋاراپ يېتىپ كەلسىچۇ ؟

— بۈگۈن كېچە ئۆيگە كېلەلمەيدۇ .

— نېمىشقا ؟

— ياتىقىڭىزغا كىرىپ گەپلەشسەكچۇ... بۇ... بۇ يەردە ئۆتكەن ـ كەچكەنلەر ئوغرىغا قارىغاندەك قارىشىدىكەن...

— ياتاقتا؟ — قەدىرداننىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى، — بۇ مېھمانخاندىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىر يۇرتلۇقلار تۇرسا، ئۇلار نېمە دەپ قالار...

— تۈۋا، سىزنى... — قىز بارماق ئۇچىسىنى چىشلىدى، — مەن قىز بالا تۇرۇپ قورقمىسام، سىز گەپ - سۆزدىن قورقۇۋاتامسىز؟ ئوغۇل بالا تۇرۇپ ...

قەدىردان ئىزا تارتقىنىدىن سەل ئويلىنىپ قالدى. راست، بۇنداق ئىشتا سۆز - چۆچەك ھەممىدىن بەكرەك قىز بالىغا يۇقىدۇ ۋە جەمئىيەتتىمۇ ئاسان سىڭىپ كېتىدۇ. زۇلئاي يۈزىنىڭ تۈكۈلۈشىدىن قورقمىغان يەردە، قەدىردان مىكى - مىكىغا چۈشۈپ قالسا بەكمۇ ئۇياتلىق ئىش بولىدۇ - دە. ئەگەر تونۇش - بىلىشلەر كۆرۈپ قالسا: «ئاشخانىنىڭ چىنە - قاچىلىرى بار ئىدى، شۇنىڭغا كەپتىكەن» دەپ قويسا بولمىدىمۇ. زۇلئاينىڭ: «بۇندىن كېيىن سۆزلىشىشكە پۇرسەت چىقمايدۇ» دېگىنىگە قارىغاندا، «جەننەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسىدا چوقۇم بىر ئىش يۈز بەردى ...

قەدىردان زۇلئاينى باشلاپ بىنا پەلەمپىيىگە، ئاندىن كارىدورغا قەدەم ئالدى. قارا پاتەم پەشتاختىغا بېشىنى قويۇپ، خېلىلا ئېغىر ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇلار پۇتلىرىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، ئىككىنچى قەۋەتكە ئۆرلىدى، ئاندىن شەپە چىقارماي ياتاققا كىرىۋالدى. زۇلئاي كىرگەنچە يۇمشاق دىۋانغا كېلىپ ئولتۇردى. قەدىردان ئىككى پىيالىگە ئىككى چىمدىم قارا چاي سالغاندىن كېيىن ئۈستىگە قايناق سۇ قۇيۇپ، ئۈستىنى كىچىك تەخسىدە يېپىپ، بىرىنى زۇلئاينىڭ ئالدىغا، يەنە بىرىنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا قويدى. قەدىردان لەيلىۋالغان قارا چاي ياپراقلىرىنى بىر چەتكە پۈۋلەپ، بىر يۇتۇم چاي ئىچكەندىن كېيىن: «قېنى سۆزلىمەمسىز؟» دېگەندەك زۇلئايغا قاراپ قويدى.

... بۈگۈن كەچلىك تاماقتا، ھۆسنارخان، ئاباق توختى، ئەسەت ئەرۋاھ، كازىملار بىر شىرەدە ئولتۇرۇپ، نېرىن چۆپ يەۋاتاتتى، زۇلئاي بولسا ئايرىم قويۇلغان كىچىك شىرەدە مېيىپ

ئىسمايىلغا قوشۇقتا بىر ياقتىن تاماق يېگۈزۈپ، بىر ياقتىن ئۇنىڭ ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى لۆڭگىدە سۈرتۈپ تۇراتتى، شۇنداقتىمۇ ئىسمايىلنىڭ تارتىشىپ قالغاندەك قوللىرى ئارۋاڭ - سارۋاڭ پۇلاڭلاپ، نېرىن چۆپنى توختىماي ئېقىۋاتقان پوتلىلىرىغا سۈۋاپ، ھەممە يېرىنى بۇلغىماقتا ئىدى.

— پاكىز سۈرت، ھەي جۇۋاينىمەك، — ھۆسنارخاننىڭ زۇلئايىغا خېلىلا ئاچچىقى باردەك قىلاتتى، — قارىغىنا مەيدىلىرىنىڭ بولۇپ كەتكىنىنى!

— ئۆمۈلاقمان سۈرتۈۋاتىمەن، — زۇلئاي دومسايدى، — قوللىرى جىم تۇرمىسا...

— يەنە تېخى گەپ ياندۇرىسەنغۇ، ئەرسىرەپ قالغان بۇقا[1]، — ھۆسنارخان ئالايدى، لېكىن ئەسەت ئەرۋاھ ئاپىسىغا ھومايدى، — بۇندىن كېيىن قەدىردان دېگەن پۆپۈك باش ئاشخانىغا كىرىپ قالسا، قاش - كۆزۈڭنى ئوينىتىپ، بەل - ساغرىلىرىڭنى تولغاپ، خەقنىڭ شەيتىنىنى قوزغىما بولامدا! ئەڭ ياخشىسى ئۇ شوۋەكنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمە...

ئانىسىغا جاۋاب ياندۇرالمىغان زۇلئاي يامغۇردەك تۆكۈلۈپ، مېيىپ ئىسمايىلغا تاماق يېگۈزمەكتە ئىدى. بۇ ھال ئەسەتنىڭ ئىچىنى بىر قىسما قىلىپ، غەزىپىنى قوزغاپ قويدى.

— ئاپا، تۈزۈك گەپ قىل جۇمۇ، — ئەسەت بوينىنى تولغىدى، — زۇلئايىغا يوقىلاڭ ئەيىبلەرنى ئارتىۋەرمە! كىچىككىنە قىزنى شۇنداق دېيىشكە ئۇيالمامسەن؟

— ھەي بەڭگى، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ! قەدىردان دېگەن مۇناپىق كىرسە، ئۇنىڭ غىتتاڭشىپ كېتىشى تۇرغانلا گەپقۇ...

— قەدىردانىنى نېمىگە تىللايسەن؟ — ئەسەت قوشۇقىنى جاقلا قويدى، — ئۇنىڭدەك پەزىلەتلىك، ئەخلاقلىق بىر بالىنى يەتتە ئىقلىمدىنمۇ تاپالمايسەن. ئۇ يا چەكمىسە، يا ئىچمىسە، يا ئوينىمىسا، ئۆز ئوقىتى بىلەن ھۆرمىتى كۈندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈۋاتـ-

---

① بۇقا — يەرلىك شىۋە. ھاياسىز، قىلىقسىز قىزلارنى بۇقا دەپ تىللايدۇ.

سا . زۇلئاي ئۇنىڭغا نېمە قىلسا ئەرزىيدۇ ، ئىككىسى قاملىشىپ قالسا ، دوپپاڭنى ئاسمانغا ئاتە !

— ھەي ، موت ـ موت ئەزمايلا··· سەن··· سەن ··· نېمىنى بىلەتتىڭ ؟ — ھۆسنارخاننىڭ شىلتىۋاتقان قوللىرى تىترىمەكتە ئىدى ، — ئەمىسە ئاۋۇ جىگدە پۇراپ قالغان قانجۇقنى ئۇنىڭغا ئىككى قوللاپ تۇتۇپ بەرمەمسەن···

— ئاغزىڭنى بۇزما ، ھەي قېرى جادۇ ! مېنى نېمە كۆرۈۋاتىدىسەن ! ھېلى جۇما···

— ھە ، نېمە قىلماقچىدىڭ ، بەدرەك ؟

ھۆسنارخان ئالدىدىكى پىيالىنى بىر ئېتىشى ، پىيالە ئەسەتنىڭ بېشىغا تاڭلا تەگدى ـ دە ، پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتتى . ئەسەت شارتلا قىلىپ بېشىنى قامال لىدى . بىراق ، ئۇنىڭ بارماق ئارىلىقلىرىدىن يامراپ چۇشۇۋاتقان قان نەگىدۇر ئالدىرىغاندەك ، شۇرقىراپ بىردەمدىلا يۈز ، بويۇن ، مەيدىلىرىنى قىپقىزىل بوياۋەتتى . ئەسەتنىڭ چىرايىمۇ بارغانسېرى ئاقىرىپ ھەم تاتىرىپ ، ئورنىغىلا يىقىلدى···

قەدىردانىنىڭ ياتىقىنى گۆرىستان جىمجىتلىقى باستى . زۇلئاينىڭ دۈپدۈگىلەك قارا كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياشلار بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ، چىرايلىق كۆكسىگە تامماقتا ئىدى . ئەسەت گەرچە خروئىنغا كۆنۈپ قالغان بىر بەڭگى بولسىمۇ ، بىراق ئاق تۇمان ئۇنىڭ يۈرىكىنى تامامەن قاپقارا قىلىۋېتىشكە تېخى ئۈلگۈرمىگەنىدى . ئۇنىڭ ئاشۇ بىچارە ئاجىزەنى قوغداش يولىدىكى تۇرگۈنلۈكى قەدىردانىنى ئويلاندۇرۇپ قويدى .

— ھازىر ئاكىڭىزنىڭ ئەھۋالى قانداقراق ؟ — قەدىردان چوڭقۇر تىندى ، — مەن ئەتە يوقلاپ قويسام بولغۇدەك ···

زۇلئاي بىردىنلا ئالىقانلىرىدا يۈزىنى توسۇپ ، ئۈن سېلىپ يىغلىۋەتتى .

— سەككىز يىپ تىكتى··· ھازىر قان سىيلىۋاتىدۇ ··· — زۇلئاي ئېسەدەپ كەتتى ، — ئادەمدىكى قاننىڭ جىقلىقىغا ئەقلىم

ھەيران ، كىگىز ـ گىلەملەردە بىغىر ـ بىغىر ئۆيۈپ كەتكەن قاننى دىمەيلا قوياي ، تاكسىدا دوختۇرخانىغا ئاپارغۇچە ، قان زادىلا توختىمىدى .

— كىم قاراۋاتىدۇ ؟

— ئاپام ئۆزى ، دادام بىلەن كازىمكام قاپىقىنىمۇ ئاچماي كىتىپ قالدى .

— ئەتە يوقلاپ بارسام…

— ئەتە ئەتىگەندە مەن بارىمەن ، ئاپام ئاشخانىغا قايتىپ كىلىدۇ ، ئۇ كاسىسىر تۇرسا …

— زۇلئاي ، خىلى بىر ۋاخ بولۇپ قالدى ، — قەدىردان سائىتىگە قارىدى ، — ئەمدى قايتىپ كىتىلى .

— بۇندىن كىيىن كۆرۈشمەك تەس بولىدۇ ، ئاپام …— قىز دۇدۇقلىدى .

— ئەمىسە كۆرۈشمەيلى .

— سىز… سىز… مىنى… ياخشى كۆرمەمسىز ؟ — ئىلاجسىز قالغان زۇلئاي نومۇسنى قايرىپ قويۇشقا مەجبۇر بولغانىدى ، — سىزنىڭ بىر ئىغىز گىپىڭىزنى ئاڭلىساملا ، مەڭگۈ خاتىرجەم بولۇپ سىزنى ساقلايتتىم…

— ساقلاشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ، زۇلئاي ، — قەدىردان كۆڭۈل ئاياشنى خوپ كۆرمىدى ، — ئاڭلىسام سىز 15 ياشقا كىرىپسىز ، مەن بولسام بۇ يىل 17 گە كىردىم ، بۇنداق ئىشلارنى ئويلاشقا تىخى بالدۇر .

— لىكىن… لىكىن… مەن سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان تۇرسام…

— ئەمما مەندە ئۇنداق ھىسسىيات كۆرۈلمىدى . سىزگە يالغان ئىيتسام بولمايدۇ .

— مەن تىخى كۆزلىرىڭىزگە قاراپ …

— راست ، سىز بەك چىرايلىق ، شۇنچىلىك غۇنچە بوي … شۇڭا بەزى ھاللاردا سىزگە تىكىلىپ قاراپ قالغانلىقىمنى تەن

ئالىمەن . گۈزەللىككە ئىنتىلىش ھەممىلا ئادەمدە بولىدۇ ئەمەسمۇ ...

— خوش... سىزنى ئاۋارە قىلدىم...

زۇلئاي قەدىردانغا قارىيالمىدى . ئۇ يەر باققىنىچە ئاستا مې-ڭىپ ، ئىشىك تۈۋىگە كەلدى . خۇددى قەدىردان : «زۇلئاي !» دەپ ۋارقىرايدىغاندەك ياكى تىن ـ تىۋىشسىز كېلىپ ئارقىسىدىن يۈگ-شاققىنا قۇچاقلاپ : «سىزنى سۆيىمەن ، ئەمما ئائىلىڭىز... » دەپ كۆڭلىدىكىنى دەۋالىدىغاندەك ، ئۇ بوسۇغا تۈۋىدە بىردەم تۇردى ـ دە ، ئىشىكنى ئاچتى ، كارىدورغا چىقىپلا ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ ، پەلەمپەيلەردىن تاقىلداپ پەسكە چۈشۈپ كەتتى ...

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن كونسىرۋا ، ناۋات ، قان بولىدىغان ئانار شەربىتى ، سۈت پاراشوكى قاتارلىقلارنى ئېلىپ دوختۇرخانىغا باردى . ئۇ شوپۇرنىڭ پۇلىنى بېرىۋېتىپ ، ماشىنا ئەينىكىدىن ھۆسنارخاننى كۆرۈپ قالدى . ئۇنىڭ قاپاقلىرى تۇخۇمدەك ئىشىد-غان ، ئەتلىك كالپۇكلىرى يەر سۈپۈرىدىغاندەك ساڭگىلىغان ، ئاق سېرىق چىرايىنى ھال رەڭ داغلار قاپلىغان ، بالنىست بىناسىدىن چىقىۋاتاتتى . قەدىردان ئۇ ئۆتۈپ كەتگۈچە تاكسىدىن چۈشمىدى . ھەيران بولغان شوپۇر لەپپىدە قارىغانىدى ، قەدىردان ھۆسنارخاننى ئىشارە قىلىشى ، شوپۇرمۇ چۈشىنىپ ، بېشىنى لىڭشىتتى .

قەدىردان بالنىستقا كىرگەندە ، كارىۋاتنىڭ ئايىغىدا ئولتۇر-غان زۇلئاي ئورنىدىن لىككىدە تۇردى ـ دە ، قەدىردانغا سۈس تەزىم قىلدى ھەم ئۇنىڭ قولىدىكى كېسەل كۆرۈملۈكىنى ئېلىپ : «جوۋاپسىز... كەلگىنىڭىزمۇ غەنىيمەت ... » دەپ قويدى . لېكىن ، ئۇنىڭ كىچىچە يىغلاپ چىققانلىقىغا كۆز ـ قاپاقلىرى ، تاتارغان يۈزلىرى گۇۋاھلىق بېرىپ تۇراتتى ، ئۆزىمۇ ھەدېسە يۈزىنى قاچۇ-رۇپ ، يەرگە قارىۋالاتتى .

— ئەسەتكامنىڭ ئەھۋالى قانداقراق ؟

— بىر خىللا ياتىدۇ...

ئەسەتنىڭ بېشى قاتمۇ قات داكا بىلەن تېڭىلغانىدى . بۇرۇن

تۆشۈكىگە كىسلورود نەيچىسى كىرگۈزۈلگەن ، ئاسما ئوكۇلدىن دورا ئارىلاشتۇرۇلغان ئاكۋا سۇيى توختىماي تامچىپ چۈشۈۋاتاتتى . ئۇنىڭ چىرايى بەكمۇ تاتىراڭغۇ كۆرۈنەتتى . ئەمما ، قەدىردانىنىڭ ئەسەتكە باققاندا ، زۇلئايغا ئىچى ئاغرىپ قالدى . بۇ قىز بىر كېچىدىلا خۇددى ئون يىل كېسەل تارتقان ئادەمدەك چىرايىدىن كېتىپ ، روھى سۇنغانىدى . ئاخشام زۇلئاي كەتكەندىن كېيىن قەدىردان كۆپ ئويلاندى ، ئويلىنا ـ ئويلىنا ، يەنىلا ئۆزىنى تارتىشنى ، چەتكە ئېلىشنى خوپ كۆردى . ئۇنىڭ مۇشتۇمتەك يۈرىكىنىڭ قەيىرىدۇر بىر يەرلىرىدە ھېلىقى مۇلايىم قىز مېھرىبان ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرغاندەك ، قىزىرىپ ، تارتىنىپ : «توۋا ، بىز يەنە كۆرۈشۈپ قالدۇق··· » دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى . ئەجەب ئىش ، قەدىردان مېھرىبان بىلەن ئىككىلا قېتىم يۈز كۆرۈشتى ، ھەر ئىككى قېتىمدا قەدىرداندا مەدىنە تۈركىيىدىن قايتىپ كەلگەندەك سىزىم پەيدا بولۇپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بىر ئىللىق ئېقىم قاپلىۋالدى··· بىراق ، ئۇ قىز قەدىردانىنىڭ يۇمران يۈرىكىنى مۇجۇپ ئاغرىتىپ ، ئازاب يۈكىنى ئارتىپ قويۇپ ، خۇددى يەر يۇتۇپ كەتكەندەك يوقاپ كەتتى . قەدىردان ئۇنى ئىزدەپ ئاھالىلەر مەھەللىسىگە قانچە قېتىم بارغانلىقىنى ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيدۇ . ئەمما ، زۇلئايغىمۇ ئېيتىپ قويۇش ئادىللىق بولماس ! ئۇ كىچىك تۇرۇپ نېمىچۈن مۇشۇنداق ئىشق ـ سەۋدا تورلىرىغا چىرمىلىپ قالدى ؟ بۇ ئەلۋەتتە ھەممىگە ئايان ! ئەقىللىق ۋە زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىمۇ تېگىگە يېتەلەيدۇ ! بۇ ناتىۋان قىز ئاشۇ گۆرى زىنداندىن قۇتۇلىدىغانلا بولسا ، 60 ياشلىق بوۋايغا تېگىشتىنمۇ يانمايدىغاندەك قىلاتتى . ئۇ بەزى كېچىلىرى ياستۇقىنى چىلىق ـ چىلىق ھۆل قىلىپ : «ئاھ خۇدا ، نېمىشقىمۇ مېنى ئاشۇنداق رەسۋايىئالەم پۈشتى ـ پاناھلارنىڭ سۈيىدىن يارىتىپ قويغانسەن» دەپ نالە قىلغانلىرى ئازمۇ ؟ بولدىلا ، تەگىسەك تېرىق بولار ، دېگەندەك ، كوچىلىغانسېرى ، بۇ ئىشلارنىڭ مېزى چۇۋۇلۇپ ، سېسىقى چىقسا چىقىدۇكى ، چىرايلىقىدىن گەپ ئېچىش بەسىمۇشكۇل !

— زۇلئاي ، ئاذار شەربىتىدىسى ئىچىۋرۇپ بېرىڭ ، قان بولىدۇ ، — قەدىردان ئەكىرگەن كۆرۈملۈكىگە قاراپ قويدى ، — سۈت پاراشوكى ، تۇخۇملار بولسا تەنگە قۇۋۋەت ، ناۋاتمۇ ماغدۇر كىرگۈزىدۇ .

— بولىدۇ… دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن …

— زۇلئاي ، ئاخشامقى قوپاللىقلىرىمنى كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ ، سىز چىقىپ كەتكەندىن كېيىن بەكمۇ ئوڭايسىزلاندىم .

— قەدىردان… مۇشۇ… مۇشۇ گېپىڭىز بولسىلا ماڭا كۇپايە ، — قىز يىغلىغىنىچە قەدىرداننىڭ بويىنىغا ئېسىلدى ، — بۇ تەسەللىڭىز تۈمەن يىللىق ئازابلىرىمنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ …

زۇلئاي قەدىردانىنى بالىنىست پەلەمپىيىدە ئۇزىتىپ قالدى …

قەدىردان شۇ كۈنى كەچتە «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»دا 32 ماشىنا مالنى كۈتۈۋالدى . يۈك توشۇش ماشىنىلىرى ئەترىتىنىڭ باشلىقى مجىت قادىر ئالدىنقى قېتىمقىغا ئوخشاش ئوبۇلھەسەننىڭ خېتىنى ئالغاچ كەلگەنىدى . خەتتە دۇئايىسالامدىن كېيىن ، سورتلۇق مالدىن 320 تونىنا ئەۋەتكەنلىكى ، مۇشۇنىڭ بىلەن ئامبار قۇرۇقدىلىپ ، مالنىڭ ئاياغلاشقانلىقى ، شۇنداقلا بۇ قېتىم ئورۇمچىدىن ئېلىنىدىغانماللار تىزىملىكى يېزىلغانىدى . بۇ ماللارنىڭ ئىچىدە بىر ئاۋارچىلىك پەيدا قىلىدىغان بەدەن گۈزەللەشتۈرۈش ، بەدەن چېنىقتۇرۇش ، يۈرەك ، پۇت ھەرىكەتلىرىنى ياخشىلاش قاتارلىق تەنتەربىيە ـ مەدەنىيەت بۇيۇملىرى بار ئىدى . بۇلارنى مەدەنىيەت كۇلۇبلىرىغا قويۇپ بېلەت سېتىلاتتى . قەدىردان مال ئېلىشتا يەنىلا ياقۇپ ھاجىمنى ياردەمگە چاقىرمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئويلىدى .

قەدىردان «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»دىن كەچلەپ قايتىپ ، ئەمىدىلا ياتىقىغا كىرىشى ، ۋىجىك قارا پاتەم كارىدوردىلا ۋارقىرىدى :

— ھەي مۇدۇك[①] سەيگۈيۈەن ، تېلېفون ! شاپبول ، بولمىسا

① مۇدۇك — كىچىك .

ھېلى ئۇزۇۋېتىمەن .
قەدىردان : «بۇ كەچتە ئوبۇلھەسەندىن باشقا يەنە كىم تېلېفون بېرەتتى ، تايىنلىق ماللارنى تاپشۇرۇۋالدىمۇ ـ يوق ، دەپ ئەنسىرەپ بەرگەندۇ» دېگەن خىياللار بىلەن تېلېفوننى ئالدى . لېكىن ، قەدىردان مېلىنى سېتىپ بەرگەن ساتتار بوۋاينىڭ ئوغلى مىرزى كېرىم تېلېفون بەرگەنىدى .
— ۋەي ، بالا سەيگۇيۇەنما ؟ بىز «قىيالىق» بوز يەر باشقۇرۇش تەشكىلى بىلەن ئالاقىلەشكەنىدۇق ، ئۇلاردا 2 مىڭ تونىدەك سورتلۇق گۆلە ـ قاق باركەن . بىراق ، ھازىر تېرىلغۇ ۋاقتى بولغاچقا ، گۆلە ـ قاقلا خېرىدار چاقىرالماپتۇ ، ئۇرۇمچىگە يۆتكەشكە ئىقتىسادى ئەھۋالى يار بەرمەيدىكەن . دادام ئىككىمىز ئاپرايلى دېسەك ، ئۆرۈكلۈك بېغىمىزدىكى مېۋىلەرنىڭ پۇتايدىغان ، تۈۋىنى يۇمشىتىپ ، ئوغۇت كۆمىدىغان ، سۇغىرىدىغان پەسلى بولغاچقا ، بىزمۇ ئامال قىلالمىدۇق . ئەگەر ئۆزلىرىگە لازىم بولسا كېلەلەملا ؟
— ئەگەر ئۇلار ، — دېدى قەدىردان تېلېفوندا ۋارقىراپ ، — ئالدىغا بارغانغا تۇشلۇق ئەرزان بېرەلىسە بارسام بولىدۇ...
— بىز سۆزلەشتۇق ، ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ، — مىرزى كېرىمۇ بار ئاۋازىدا ۋارقىرىماقتا ئىدى ، — ئەگەر توشۇشىنىمۇ ئۆز ئۈستىگە ئالالىسا راستىنىلا ئەرزان بېرىمىز ، دەيدۇ .
— بولىدۇ ، — قەدىردان تۇرۇپكىنى ئۇ قولىدىن بۇ قولىغا يۆتكىدى ، — مەن بىرنەچچە كۈن ئىچىدە يولغا چىقىمەن...
قەدىردان ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ، 32 ماشىنىنىڭ 24 ماشىنىدىكى مالنى سۈڭ جىجۇڭ بىلەن تۆت ۋاگونغا قاچىلاپ ، فۇجيەن ئەنبوغا يولغا سېلىۋەتتى . سۈڭ لاۋبەن شۇ يەردىلا باھا بويىچە تەييارلانغان 432 مىڭ سوملۇق چەكنى يانچۇقىدىن چىقىرىپ بەردى . قەدىردان قېپقالغان سەككىز ماشىنا مالنى داخىيەندىكى ياڭ مىڭسەنگە بېرىپ ، 800 تونىنا ۋەزىپىنى ئاشۇرۇپ ئورۇندىدى . ئۇ خۇشاللىقىدا ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە چۈشىدىغان مالنى ، بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئۈچىنچىسىگە چۈشۈرۈپ ، 152

مىڭ سوملۇق چەك كېسىپ بەردى . بۇ ماللارنىڭ سېتىلىشى ئو-بۇلھەسەن بەلگىلەپ بەرگەن باھادىن كىلوسىدا 20 تىيىن پەرق قىلاتتى . بۇنداقتا 320 توننا مالدىن 64 مىڭ سوم قەدىردانغا تەئەللۇق بولاتتى .

قەدىردان ئەتىسى ئوبۇلھەسەن يېزىپ ئەۋەتكەن مال تىزىملىد-كىنى ئېلىپ داجەيگۈغا باردى . غۇلجىغا يەتتە ماشىنا يۈك بېسىپ كەتكىنىگە ھەپتە بولغان ياقۇپ ھاجىم قايتىشىدا باققاللارنىڭ ئال-مىسىنى كىرا قىلىپ كەلگەنىدى . ئۇ تىزىملىكنى كۆرۈپ بولۇپ شىرەگە تاشلىدى . ئۇنىڭ بۇ خۇشياقمىغاندەك ھەرىكىتىدىن بىرەر ئاۋارىچىلىكنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

— پۇلنى جىقراق ئېلىۋالساڭ بولغۇدەك ، — ھاجىمنىڭ چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى ، — ماۋۇ بەدەن چېنىقتۇرۇد-دىغان ، گۈزەللەشتۈرىدىغان تەنتەربىيە ـ مەدەنىيەت بۇيۇملىرىنىڭ ئەڭ ئاددىيسى 10 مىڭدىن ، 40 ـ 50 مىڭغىچە ، ھەتتا يۈز نەچچە مىڭ سوملۇقلىرىمۇ بار...

— پاھوي... دەھشەت قىممەت بىر نېمىكەنغۇ ، كاساپەتنىڭ .

— بۇنداق نەرسىنى مەن كىرا قىلىپ بۇرنى ـ قۇلىقىمغىچە تويغان ، — دېدى ھاجىم بېشىنى چايقاپ ، — ئۈستى ـ ئۈستىلەپ قويساڭ سۇنىدۇ ياكى بۇزۇلىدۇ . قاچىلىغان يەشىكلىرىنىڭ كې-لەڭسىز ھەم قوپاللىقىنى كۆرسەڭ ھەيرانلا قالىسەن . تېخى ماشى-نىنى ئىتتىك ھەيدىگىلى ھەرگىز بولمايدۇ .

— ئەمىسە بۇ قېتىم مال ئېلىش ۋە قاچىلاشتا ئىش باركەن-دە ...

— قاچىلاشتىن غەم قىلمىساقمۇ بولىدۇ ، — دېدى ھاجىم ، — مەدەنىي بۇيۇملارنى سېتىش شىركىتىنىڭ بېسىپ ـ قاچىلاپ بېرىدىغان مەخسۇس خادىملىرى بار .

— مەنمۇ ماللار بىلەن بىللە ماڭايمىكىن دەيمەن ، — دېدى قەدىردان ھاجىمنىڭ مەسلىھىتىنى ئالماقچى بولۇپ ، — سىزچە قانداق قىلاي ، ھاجىمكا ؟

— بولمايدۇ ، ئاتا ـ ئانامغا ، ئاندىن گۈلە ـ قاق ئالغىلى بىرنەچچە يۈز مىڭ سوم پۇل ئاپىرىمەن دەۋاتىسەن ، ئايروپىلاندا ماڭ ، بىخەتەر بولىدۇ . ئۈنىڭ ئۈستىگە ، بۇ قېتىم ماشىنىلارنى سالقىن ھەيدىمىسەك ، قىممەت باھالىق بۇيۇملار بار .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىم بىلەن ئەتىسىدىن باشلاپ مال ئېلىشقا كىرىشىپ كەتتى . ئۇلار توپ سېتىش بازارلىرىنى ، مەدەنىي بۇيۇم-لار شىركەتلىرىنى بەش كۈن ئارىلاپ ، 885 مىڭ سوملۇق گەز-مال ، ئاياغ كىيىم ، ھەرخىل ئېلېكتىر ـ توك سايمانلىرى ، مەدەنىي بۇيۇملار سېتىۋالدى . قەدىردان بۇ قېتىمقى مال توشۇشتىن خاتىر-جەم بولالماي ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىلىرىغا كىرا ھەققىنى ئوب-دان بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ماقۇل كەلتۈردى . ئۇلار مەخسۇس يۈك بېسىش خادىملىرى بىلەن بىر كۈن ھەپىلىشىپ ئىككى يۈرۈش مەدەنىي بۇيۇملارنىڭ كېلەڭسىز يەشىكلىرىنى ، ئاندىن ئورۇن ئې-گىلەپ كېتىدىغان كوروپكىلىق ئاياغ ، توك قازان ، گاز ئوچاق قاتارلىق بۇيۇملارنى ماشىنىلارغا تەڭشەپ باستى . پوتەيدەك چوق-چايغان يەتتە ماشىنا ئىرغاڭلاپ يولغا چىققاندىن كېيىنلا ، قەدىردان «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىندى .

قەدىردان شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن بانكىدىن 300 مىڭ سوم ئاجرىتىپ ، مەخسۇس پۇل ئېلىپ ماڭىدىغان مەخپىي سىپىرلىق چامادانغا قاچىلىدى . ئۇ شۇ چاغدىلا ئۈرۈمچىدە سەيگۈيۈەنلىك قىل-غان 8 ئاي ئىچىدە 920 مىڭ سوم تاپقانلىقىنى بىلدى . بۇ ئەلۋەتتە باشقىلارغا كەڭ قورساقلىق بىلەن مەنپەئەت يەتكۈزۈشنى ئاساس قىلغان ھالدا ئىنساپ بىلەن تاپقان پۇل ئىدى . قەدىردان بەزى سودىگەر ، تىجارەتچىلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن تېزلا مىليونېر باي بولۇپ كېتىشىنىڭ تەكتىگە يەتكەندەك بولدى .

ئەتىسى ئەتىگەندە ، قىپقىزىل ئوتقاشتەك تاۋلانغان «سانتانا» ئۈرۈمچى ئايرودرومى يولۇچىلارنى توشۇش ئىش بېجىرىش بىناسى ئالدىدا توختىدى . بىر قولىدا سومكا ، يەنە بىر قولىدا چامادان كۆتۈرگەن قەدىردان رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىپ بولۇپ ، 300 كى-

شىلىك غايەت زور ئايروپىلانغا چىقتى . ئايروپىلان ئاستا ـ ئاستا قوزغىلىپ ، ھەيۋەت بىلەن كۆككە كۆتۈرۈلدى . ئۇ پەيدىنپەي ئېگىزلىگەنسېرى ، بىر ـ بىرىدىن بوي تالاشقان رەڭگارەڭ بىنالار ، ھاياتىي كۈچكە تولغان ، قاينام ـ تاشقىنلىق كوچىلار ، ئۆمۈچۈك تورىدەك بىر ـ بىرىگە گىرەلەشكەن يوللار ، ئاسما كۆۋرۈكلەر ، قارا بۇلۇتتەك يېپىلىپ ياتقان قىزىلتاغ ئورمانلىقى ، كۈمۈشتەك پارقىرىغان بوغدا چوققىسى ، قىسقىسى ، كۆل ، ئورمانلار باغرىدا ياتقان تاغلىق شەھەر ئۈرۈمچى گويا بىر يېپيېڭى خەرىتىنى نامايان قىلدى .

— خوش ، دۇنياغا يۈزلەنگەن ئۈرۈمچى !
قەدىردان ھاياجانلاندى .

ئون ئىككىنچى باب

سۇس يېشىل چاقماقلىق كۆڭلەك ئۈستىدىن قارا يوللۇق توق پوررەڭ قىممەت باھالىق كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، پۇتىدا تىمساھ تېرىسىدىن تىكىلگەن چەت ئەلنىڭ ئايىغى، قاپقارا چاچلىرى تەكشى قىرقىلغان، ئات يۈزلۈك، توم قوشۇما قاشلىرى، روشەن كۆزلىرى ئاق يۈزىگە خوپ ياراشقان قەدىردان چامادان ـ سومكا كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلگەندە، ئابباس بىلەن خەيرىگۈل ئۇنى تونۇمايلا قالدى، پەقەت ئاچىسى گۈلنۇر بىلەن ئىنىسى ئابدۇراخمانلار ئۇچقاندەك ئېتىلىپ كېلىپ قۇچاقلىۋالدى. قەدىردان: «ئانا...» دېگىنىچە مىڭ يەردىن تۆكۈلۈپ، ئۆزىدىن هازاچەن پەس تۇرغان خەيرىگۈلنى قۇچاقلىدى. كونىلار بىكار ئېيتماپتىكەن: «يامانىنىڭ ئوتى يامان» دەپ، هازىرغىچە بالىلىرى ۋە ئېرىنىڭ ئالدىدا چاندۇرماي، لېۋىنى چىشلەپ كەلگەن مېھرىبان ئانا ئۇزۇنغىچە ئوغلىنى قويۇپ بەرمەي، ئۈنسىز ياش تۆكتى. قەدىردان دادىسىنىڭ باغرىغا تاشلانغىنىدا، ئابباس بۇجاڭ ئۇنىڭ دولىسىنى پەپىلەپ: «بولدى، بولدى ... يىغلىما، مانا مەن ساق تۇرۇپتىمەنغۇ ...» دېدىيۇ، ئۆزىمۇ نەلەرگىدۇر قارىۋالدى.

بىر پەس شادلىق كۆز يېشىدىن كېيىن، هال ـ ئەھۋال سوراشلار، قېنىقماي تىكىلىپ قاراشلار باشلىنىپ كەتتى. قەدىردان سومكىدىن ئاچىسى گۈلنۇر، ئىنىسى ئابدۇراخمانغا ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلارنى بېرىۋىدى، ئۇلار سۇلياۋ بولاقتىن دەرھال ئاجرىتىپ ئۆزلىرىگە چېنەپ: «ئەجەب پەيزى»، «بەك ياراشتى» دېيىشىپ كېتىشتى. تېخى گۈلنۇر بىر دەمدىلا هۇجرىسىغا كىرىپ، كوپتا ـ يوپكىلىرىنى ئالماشتۇرۇپ چىقىشقا ئۈلگۈردى. قەدىردان ئاشپەزلىكنى ئۆگەنگىلى ئۈرۈمچىگە ماڭغاندا، گۈلنۇر

9 ـ سىنىپتا ، ئابدۇراخمان باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 4 ـ يىللىقىدا ئوقۇيتتى . ھازىر گۈلنۇر 11 ـ سىنىپنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇراتتى . ئۇنىڭ ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىشىگىمۇ نەچچە ئايلا قالدى . ئابدۇراخمان بولسا ، ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 7 ـ سىنىپىدا يەنىلا ئەلا ئوقۇۋاتاتتى .

— ئانا ، دادا ، ئۈرۈمچىدە سىلەردەك توختالغان ئادەملەرگە كىيىم ـ كېچەك تاپماق تەسكەن ، شۇڭا ، — قەدىردان مەخپىي سىپىرلىق چامادانىنى ئاچتى ، — سىلەرگە پۇللا ئالغاچ كەلدىم .

ئاباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇر ، ئابدۇراخمانلار چامادانغا قادالغىنىچە گويا ئالدىدىن تۇيۇقسىزلا ۋەھشىي شىر چىقىپ كەلگەندەك ، كۆزلىرى چەكچىيىپ ، نەپەسلىرى تېزلىشىپ قېتىپلا قالغاندى ، چاماندانغا رەت ـ رېتى بىلەن تىزىلغان يېپيېڭى 100 سوملۇق باغلاقلىق پۇللار ھەممىسىنى ئېسىدىن كەتكۈزگەندەك قىلاتتى . ئۇلار خۇددى ئوغرىلىق ئۈستىدە تۇتۇلۇپ قالغاندەك ، بىر ـ بىرىگە قاراشقىمۇ قورقاتتى . ئەمما ، بۇ يەردىكى سۈرلۈك ھەم ئەندىشىلىك جىمجىتلىقنى بىرىنچى بولۇپ ئابدۇراخمان بۇزدى :

— ئاكا ، مۇشۇ پۇللارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭما ؟

— ئانام بىلەن دادامغا ئالغاچ كەلدىم...

— شۇنچە نۇرغۇن پۇلنى ، — تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئوقۇغۇچىسى گۈلنۇرمۇ گۇمانلىنىپ قالغانىدى ، — قانداق تاپتىڭ ؟ ياكى سەن ئالتۇن ـ كۈمۈش ساتىدىغان كاتتا سودىگەر بولمىساڭ ...

— راست ، بالام ، — خەيرىگۈلنىڭ كالپۇكلىرى تىترەۋاتاتتى ، — ئاچاڭ دېگەندەك قانداق تاپتىڭ ؟ ئۈنچە ـ مەرۋايىت ، ياقۇت ـ كەھرىۋا ، ئىنجۇ ـ يالتىراقلار ساتىدىغان جاھان ئەتارلىرىدىن بولمىساڭ ... بۇ پۇللار زادى نەدىن كەلدى ؟

— نېمە ، ئۇنۇڭ ئىچىڭگە چۈشۈپ كەتتىمۇ ؟ — گۈلنۇر قەدىردانىڭ كۆزىگە تىكىلدى ، — بۇ پۇلنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى دەپ بېرەلمەمسەن ؟

— ۋاي جېنىم بالام ، — خەيرىگۇل ئۆزىنى كاچاتلىغاندى ، ئاباس ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى ، — بۇ پۇلنى بىزنى ئوتقا تىققىلى ئەكەلدىڭمۇ ؟ داداڭ ئىككىمىز شۇنچە يىللار ئىشلەپ يىگىنە چاغلىق هارام نەرسىگە قول ئۇزاتمىغاندۇقمۇ ! ئۆزىمىز يېمىسەك ، كىيمى-سەكمۇ ، سىلەرنى هالال بېقىپ قاتارغا قاتتۇق .

— سىلەرگە زادى نېمە بولدى ؟ — قەدىردان قوللىرىنى يايدى ، — بۇ 300 مىڭ سوم پۇل تېخى پۇلۇمنىڭ ئۈچتىن بىرى ، بىلەمسىلەر ؟ سىلەر مېنى تام تېشىپ بانكا بۇلىدى ، يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلدى دېمەكچىمۇ ؟

قەدىرداننىڭ ۋارقىراپ تۇرۇپ دېگەن بۇ گەپلىرى تەسىر قىل-غاندەك ئەمەس ئىدى . دادىسى ئاباسنىڭ ئاچچىقىنىڭ كەلگەنلىكى چىرايىنىڭ بارغانسېرى قارىداۋاتقانلىقىدىن بىلىنىپلا تۇراتتى . ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئېغىشكىنىچە هۇجرا ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

— دادا ، هەي دادا ! توختاپ تۇر ، — قەدىردان ئامالسىز قالغانىدى ، — بۇ پۇللار مەن سەيگۇيۇەنلىك قىلىپ ، شىركەت خوجايىنلىرىغا قاق ئۆتكۈزۈپ تاپقان پۇللار ! سىلەر ماڭا ئىشىنىڭ-لار ...

هۇجرا ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ ، ئاباس بوجاڭنىڭ تەمبەل گەۋدىسى كۆرۈندى .

— سەيگۇيۇەنلىك قىلىپ ، قاق سېتىپ شۇنداق كۆپ پۇل تاپقىلى بولسا ، — دېدى ئاباس ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — دۇنيادىكى هەممە ئادەم سەيگۇيۇەن ، قاقچى بولۇپ كەتمەسمۇ !

دادىسى هۇجرىنىڭ ئىشىكىنى زەرب بىلەن ياپتى . ئۆزىنى هېچ ئاقلىيالمىغان قەدىردان ئانىسىنىڭ قوللىرىنى تۇتقانىدى ، خەيرىگۇل قوللىرىنى تارتىۋالدى ، گۇلنۇرمۇ ئۇنىڭغا ئالىيىپ قا-رىماقتا ئىدى ، پەقەت ئابدۇراخمانلار بوينىنى قىسقىنىچە ئاكىسى-نىڭ يېقىنىدا ئولتۇراتتى . ئۇ ئاكىسىنىڭ بىئامال قالغان چىرايى-نى كۆرۈپ يىغلىۋېتىدىغاندەك ئۇمچىيىپ تۇراتتى .

— جېنىم ئانا ، مەن بۇ پۇللارنى غەيرىي يول بىلەن تاپقان

بولسام ، — دېدى قەدىردان يېلىنىپ ، — بەرگەن ئاق سۈتىڭىز هارام بولسۇن .

— بولدى ، تولا چىڭقالما ! قانچە زورۇقساڭمۇ بەرىبىر ، — خەيرىگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئابباس بار هۇجرىغا كىرىپ كەتتى . گۈلنۇرمۇ دەس تۇرۇپ ، هۇجرىسىغا كىرىپ كېتىپ هايال ئۆتمەي-لا ، قەدىردان ئېلىپ كەلگەن يوپكا - كوپتا ئالدىغا ئۇچۇپ چۈش-تى . قەدىردان گىلەمدە ئولتۇرغىنىچە مىچچىدە يىغلىۋەتتى .

— بولدى ، ئاكا ، يىغلىمىغىنا ، — دېدى ئابدۇراخمان ئۇمچى-يىپ ، — ئۇ پۇللارنى هالالدىن تاپقىنىڭغا مەن ئىشىنىمەن…

قەدىردان ئىنىسى ئابدۇراخماننى قۇچاقلىۋالدى .

— ئەمىسە ، ئۇكام ، بۇ چامادانىنى هۇجراڭغا ئەكىرىپ ، ئوي-دان بىر يەرگە يوشۇرۇپ قوي ، بولامدۇ ؟

— بولىدۇ ، ئاخشاملىققا بەرىبىر ئىككىمىز مېنىڭ هۇجرامدا ياتىمىز…

شۇ كۈنلۈك كەچلىك تاماق كۆڭۈلسىزلا يېيىلدى . تاماق سىڭىپ بولۇشى بىلەن ھەممىسى ئۆز ئۆيلىرىگە تارقىشىپ ، تاماق شىرەسىدە پەقەت قەدىردان بىلەن ئابدۇراخمانلا قالدى . ئۇلارمۇ بىر دەم ئولتۇرغاندىن كېيىن هۇجرىسىغا كىرىپ يېتىپ قېلىشتى . لېكىن ، قەدىردان ئۆزىنىڭ ئىش - ئوقەتلىرى ھەققىدە تەپسىلىي سۆزلەپ ، ئابدۇراخماننى قايىل قىلدى . قەدىردان بىر كىلو قاقتا 10 تىيىن ياكى 20 تىيىن قالسىمۇ ، نەچچە يۈز ، ھەتتا مىڭ تونىلاپ قاقلاردا نەچچە يۈز مىڭ سوم قالىدىغانلىقىنى ئىنچىكە هېساب بىلەن چۈشەندۈرمەكتە ئىدى . ئۇ ئۆزىنى ئاشۇ ئۇسۇل بىلەن ئاقلاۋاتقاندا ، ئابباس بىلەن خەيرىگۈلمۇ كارىۋات يۆلەنچۈكى-گە ياستۇق يۆلەپ ئولتۇرۇپ ، پەس ئاۋازدا ئۆزلىرىنىڭ گۇمان ، پەرەزلىرىنى دېيىشىۋاتاتتى :

— هەي ئادەم ، — دېدى خەيرىگۈل ئېرىنى بىقىنداپ ، — گۈلنۇرنىڭ دېيىشىچە ، خروئىن ئېلىپ ساتقانلار ئاشۇنداق بىر كېچىدىلا بېيىپ كېتىمىش .

— مېنىڭمۇ گۇمانىم نەق شۇ ، — ئابباس «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىندى ، — سىياسىي قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتەللا ساۋۇتنىڭ ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەن ئوغلى غەيرەت ئېسىڭدە بارمۇ ؟

— بولمامدىغان ، داۋاملىق ئۆزىنى ياساپ ، چېچىنى پارقىرىتىپ تاراپ يۈرىدىغان سۆلەتۋاز ئېگىز بالا ...

— ھەببەللى ، ئېسىڭدىمۇ ، غەيرەت ئىككى يىل ئىلگىرى ئەيسا ، ئەبەي دېگەن ئاغىنىلىرى بىلەن كەلمىگەنمىدى ؟ مانا ئاشۇلارمۇ خوتەنگە ئاياغ باسالمايدىغان بالىلار .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ئۇلار خوتەنگە ئىككى نۆۋەت خىروئىن ئەكېلىپ ساتقان خىروئىن ئەتكەسچىلىرى ، ساقچى دائىرىلىرى تەرىپىدىن ئەنگە ئېلىنغان بالىلار .

— ۋاي خۇدايىم ، ئۇلار قەدىردانىنى ئۆزلىرىنىڭ گۇرۇھىغا ئەزا قىلىۋالغانمىدۇ ؟ — خەيرىگۈل دەرھاللا ئاغزىنى تۇتتى ، — بۇ بالىنى ئۆز ۋاقتىدا ئەۋەتمىسەك بوپتىكەن .

— مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىممۇ شۇ ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار بىر چوڭ گۇرۇھنىڭ ئادەملىرى ، — دېدى ئابباس ، — ئۇلار نەچچە قېتىم تۇتۇلۇپ ، گۇرۇھتىكىلەر ئۇلارنى قۇتقۇزۇپ ئېلىپ چىققانىكەن .

— يائاللا ، نېمىدېگەن يۈرىكى چوڭ نېمىلەر ئۇ ؟

— مانا شۇلارنىڭ ھەممىسى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا توپلانغان ، — ئاباس ئۆزىنىڭ پەرەزلىرىگە ئۆزى ئىشىنىپ قېلىۋاتاتتى ، — ئاشۇ ئەتكەسچىلەر قەدىرداندەك قورقماس ، تەۋەككۇلچى ، ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان بىر قارامنى يېنىغا تارتماي قالارما ؟

— ئۇنداقتا ، — دېدى خەيرىگۈل يۈرىكىگە قولىنى قويۇپ ، — قەدىردان ئېلىپ كەلگەن پۇلنىڭ بىرەر مىزەممىتى كېلىپ قالارمۇ ؟

— مىزەممتى ئەمەس ، بالايىئاپتى تېگىدۇ ، — ئاباس
گەپنى ئۈزۈپلىۋەتتى ، — شۇڭا ، ئۇنىڭ پۈلىنىڭ ئون تىيىنىغىمۇ
چېقىلغىلى بولمايدۇ ، ئەمما ئىشلار ئىنقىلانغۇچە تولا ھەددىدىن
ئاشۇر ۋۋەتمەيلى .

ئاباس بوجاڭ ئەتىسى ئەتىگەن ھەممىسى ناشتىغا ئولتۇرغان-
دا ، ئوغلىنى گەپكە سېلىپ ، ئۇنىڭدىن چويلىدا سۆزلۈپ قالغۇ-
دەك بىرەر ئۇقۇمغا ئىگە بولۇشنى كۆڭلىگە پۈكتى ، لېكىن گەپنى
قانداق تېشىشنى بىلەلمەي قالدى . قەدىردانمۇ كۆز قۇيرۇقىدا
ئۇلارغا زەن سالماقتا ئىدى . بىرلا گۆلنۇر قاپىقىنى سۈزۈپ ئولتۇ-
راتتى . ئانىسى بىلەن دادىسى بولسا خۇددى مېھمانغا بېرىپ ، كۆر-
پىگە سىيىپ قويغان باللاردەك غەلىتىلا جىلمىيىپ ، چىرايىدىن ،
ھەرىكەتلىرىدىن بىرخىل ياسالمىلىق چىقىپ تۇراتتى .

— ئاڭلىسام ، — دېدى ئاباس ئانغا گۇلقەنت
سۇۋاۋېتىپ ، — «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا يېتىۋاتقان
ئوخشايسەن .

— شۇنداق ، دادا ، — دادىسىنىڭ ئېرىپ قالغانلىقىدىن قە-
دىردان خېلىلا يېنىكلەپ قالدى ، — ئۇ يەرگە بىر يۇرتلۇقلار
توپلاشقان بولغاچقا ، ئىشەنچلىك بولىدىكەن .

— شۇ ، مۇساپىرچىلىقتا يېقىن - يورۇقلار بولمىسا ، ئادەم
غېرىبسىنىپ قالىدۇ ، — دېدى ئاباس ئوغلىنىڭ چىرايىغا زەن
سېلىپ ، — مۇتىللا شۇجىنىڭ ئوغلى غەيرەت ، خوتەنلىك باللار-
دىن ئەيسا ، ئەبەيلەر بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرىدىغانسەن ؟

قەدىردان دادىسىنىڭ گېپىنىڭ ئۇرانىدىن يوشۇرۇن بىر مەنى-
نىڭ تېگىگە يەتتى . ئۇلارنىڭ بۇنچىۋالا تاش يۈرەكلىك قىلىشى ،
يەنىلا قەدىردانىنى «چوڭ» سودىغا ئارىلىشىپ قالدىمىكىن ، دەپ
گۇمان قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىرداننىڭ قور-
ساق ئاغرىقى بولمىغاچقا ، ئۇلارنى قەستەن يامان كۆرسىتىپ ،
ئۆزى ياخشىچاق بولۇشنى خالىمىدى .

— ئەلۋەتتە ، ھەممىمىز بىر يەردە بولغاندىن كېيىن ،

پات ـ پات كۆرۈشۈپ تۇرىمىز ، — قەدىردانىنىڭ ئاۋازى تەمكىن ئىدى ، — بەزىدە ئاش ـ تاماقتا بىللە بولىمىز ، ئىش ـ ئوقەتتە ھەمكارلىشىمىز .

— ئۇلارنى توغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللانمايدۇ ، دەپ ئاڭلاي-مەنغۇ ؟

— مېنىڭ ئۇنىڭدىن خەۋىرىم يوقكەن . شۇغۇللانغان تەقدىر-دىمۇ ماڭا دېمەيدۇ ـ دە . لېكىن ، مەن سەزمىدىم . مەن كۆپىنچە ياقۇپ ھاجىم ، ئاندىن ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ سەيگۇيۇەنى ماخمۇت بىلەن مۇناسىۋەت قىلىمەن ، بولۇپمۇ ياقۇپ ھاجىمنىڭ مەسلىھىتىنى ئالماي ، بىرەر ئىشقا قول تىقمايمەن . بۇ قېتىممۇ 900 مىڭ سوملۇق مالنى ئىككىمىز بىللە ئالدۇق . ھازىر ياقۇپ ھاجىم يولدا كېلىۋاتىدۇ .

— 900 مىڭ سوملۇق ؟ ! — خەيرىگۈل چىكىلداپ كەتتى ، — ۋىيەي ، ۋىيەي ، بېشىڭ نېمانچە يوغىناپ كەتكەن سېنىڭ ؟

— ياقۇپ ھاجىم يولدا دېگىن ، — ئابباس يېنىك تىندى ، — قاچانلاردا كېلىپ قالار ؟

— ماشىنىلاردا ئازراق بۇيۇملار بولغاچقا ، ئادەتتىكىدىن بىر ـ ئىككى كۈن كېچىكىپ كېلىدۇ .

— ئۇنداقتا تۆت ـ بەش كۈندە كېپقالغۇدەك ...

ئابباس كېچىدىن بىرى كۆپ ئويلىنىپ ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن بىلەن ئەستايىدىل سۆزلەشمەكچى بولغان-دى ، ھازىر ئۇ نىيىتىدىن ياندى . چۈنكى ، قەدىردانىنىڭ شۇنچە نۇرغۇن پۇل ئەكەلگەنلىكىنى ئاڭلىسا ، ئۇ نېمىلەرنى ئويلىماس ؟ «كاماندىروپكا ، ياتاق پۇلى ، مائاشنى بىزدىن ئېلىپ تۇرۇپ ، يەنە مېنى قاقتى ـ سوقتى قىلىپتۇ» دەپ گۇمان قىلماسمۇ ؟ شۇڭا قەدىردان توغرۇلۇق ئۇنىڭغا تىنمىسا بولغۇدەك ، پەقەت ياقۇپ ھاجىم كەلگەندىلا ، ئىشلار بىرقەدەر ئايدىڭلىششى مۇمكىن ، دې-گەن قارارغا كەلدى .

قەدىردان ناشتىدىن كېيىن «ياشلار بىناسى»غا باردى. ئوبۇل-ھەسەن ئۇنى كۆرۈپ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ ناۋات سېلىپ چاي پولاپ ئېلىپ كەلدى ۋە ئىشكاپلىرىدىن چىنە-تەخسىلەردىكى ياڭاق، پىستە-بادام مېغىزلىرىنى چاي شىرەسىگە تىزىپ قويدى. ئۇ ئال-باق، قېنى ئىچمەمسەن، دېگەندەك تەكەللۇپلار ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كۆڭلىنى ئىزھار قىلدى، بولۇپمۇ قاقلارنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك باھادا سېتىلىپ، «ياشلار بىناسى» ئۇ-چۇن كىرىم مەنبەسىنىڭ ئېچىلغانلىقى، ئۈچ قېتىم ئەۋەتكەن مال-لارنىڭ خېرىدارلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ، دۇكانلار ھېچقاچان كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە ئاۋاتلىشىپ كەتكەنلىكىنى سۆيۈنگەن ھالدا سۆزلەپ بەردى.

— ئەگەر سىنىڭ بۇنچىلىك ئامال-چارەڭنىڭ بارلىقىنى بالدۇرراق بىلگەن بولسام، — دېدى ئوبۇلھەسەن ئۆكۈنگەن ھالدا، — ھەرخىل قاقلاردىن قورقماي بىرەر-ئىككى مىڭ توننا ئوشۇق ئالغان بولار ئىدىم.

— ئۇنى بىر دېمەڭ، — قەدىردان «ھەي···» دەپ قويدى، — ئىچكىرىدىن كەلگەن بىر نەچچە قاقچىلىق خوجايىنلىرى، ئىككى-ئۈچ مىڭ توننا مال تېپىپ بەر، دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالدى، شۇڭا بىرقانچە ناھىيە، يېزىلارغا بارماقچىمەن.

قەدىردان مال مەنبەسىنىڭ قەيەردىلىكىنى مەخپىي تۇتتى. چۈنكى، مەنپەئەت مەسىلىسى ھەرقانداق ئادەمنى ھەر كويلارغا سېلىپ، قارا نىيەت قىلىۋېتەتتى.

— توغرا، ھازىر تۆتىنچى ئاي چىقىپ كېتەي دەپ قالدى، — ئوبۇلھەسەننىڭ نېمىلەرنىدۇر ئويلاۋاتقانلىقى كۆزلىرى-دىن چىقىپ تۇراتتى، — ئۈرۈمچى توپ سېتىش بازارلىرىدىمۇ مال كەمچىلدۇ-ھە؟

— شۇنداق، بىرەر-ئىككى ماشىنا مال كىرگەن ھامان، قاق سودىگەرلىرى، ھايانكەش-بېسىمدارلار چۇمۇلىدەك يامىشىدۇ.

— ئۇنداقتا ناھىيە ـ يېزىلاردىن مال تاپقۇدەك بولساڭ، مەبلەغنى مەن بېرەيمۇ؟

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، — دېدى قەدىردان چاندۇرماي، — سىز يازغان خېتىڭىزدە: «ئالىدىغان ماللارنى قاق ساتقان پۇلغا ئال» دېگەچكە، سىزدە نەق پۇل يوق ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ، ئاشۇ خوجايىنلاردىن ئالدىم.

— نەچچە پۇل ئالدىڭ؟

— ھازىرچە 300 مىڭ، قالغىنىنى ئارقامدىن ئەۋەتمەكچى.

— ئاپلا، — ئوبۇلھەسەن ئېڭىكىنى قاماللىدى، — خەير، ئۆزۈمدىن كېتىپ قاپتۇ. بۇ ئىشلاردا تېخى خامكەنمەن ...

ئىش ـ ئوقەتتە، ئېلىم ـ بېرىم، سودىدا خېلىلا پىشىپ قالغان قەدىردان كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان، زىخمۇ كۆيمەيدىغان ئۇسۇلدا، قوينى ئۆز يۇڭىدا ئىشلىگەن ئارغامچا بىلەن باغلاپ قويىدى. ئوبۇلھەسەن قەدىرداندىن ئەمەس، ئۆزىنىڭ دۆتلۈكىدىن ئاغرىندى. ئادەمنى ئادەمنىڭ مۇئامىلىسى بۇزىدۇ، نىيەت ـ ئىقبالىنى ئۆزگەرتىدۇ... مەنپەئەت ئۈستىگە قۇرۇلغان مۇناسىۋەت قۇۋلۇق ـ شۇملۇقنى ئوزۇق قىلىدۇ. شۇنداق، مەنپەئەت تەمەسىدە بىر ـ بىرىگە قول بېرىشكەن دوستلارمۇ بارا ـ بارا كۆشەندىلەرگە ئايلىنىدۇ. سەككىز سوم كاماندىروپكا، 15 سومدىن تۆۋەن ياتاق، 350 سوم مائاش بېرىپ، كىچىك بالىنى ئاپئاشكارا بوزەك تېپىۋاتقان ئادەمگە يەنە قانداق تەخسىچىلىك قىلسا بولاتتى!

قەدىردان شۇ كۈنىلا 150 مىڭ سومنى سومكىغا سېلىپ، قاتناش بېكىتىگە باردى. ئۇ ناھىيىگە ماڭىدىغان بېلەتتىن بىرنى ئالدى ـ دە، قىياقلىققا يۈرۈپ كەتتى. شۇ كۈنى كېچىلەپ ساتتار بوۋاينىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تېپىپ، شۇ يەردە قونۇپ قالدى. ئەتىسى سەھەر، ساتتار بوۋاينىڭ ئوغلى مىرزى كېرىم ئۇنى موتسىكلىتقا مىندۈرۈپ، قىياقلىققا مېڭىپ كەتتى، ئۇلار بوز يەر مەيدانىغا بىر سائەتكە قالماي يېتىپ باردى. مەيدان باشلىقى مەڭلىك نىياز قاقا خېرىدار كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئېيتقۇسىز خۇشال بولۇپ كەتكە-

ندى . ئۇلار دەسلەپتە : «قاقنىڭ نەرخى بىرىنچى ، ئىككىنچى ئاي۔
لاردا ئۆرلەيدۇ» دەپ پۇرسەت كۈتكەن ، ئەمما بۇ يىل سوغۇق
قاتتىق بولۇپ كېتىپ ، ھېچكىم «قاق بارمۇ ؟» دەپ كەلمىگەنىد۔
دى . مانا ئەمدى ئۇرۇمچىگە ئاپىرايلى دېگەندە ، ئەتىيازلىق تېرىلغۇ
قاپلىشىپ كېلىپ ، ئۇلارنى ئالدىرىتىپ قويدى . بۇغداي ، قوناق
تېرىلغۇ ئىشلىرىدىن باشقا ، ئۆرۈكلۈك باغلارنى پەرۋىش قىلىش ،
ئوغۇت كۆمۈپ ، سۇ باشلاش ، ھارام پۇتاقلارنى ئېلىپ ، دورا
چېچىش ئىشلىرى بىلەن ۋاقىت ئۆتتۈەردى . ئەمدى قاق سودىگەر۔
لىرىنىڭ كېلىشى ناتايىن ئىدى . ئۆزلىرى ئۇرۇمچىگە يۆتكەش
ئۇچۇن 125 ماشىنىنىڭ كىرا ھەققىنى تۆلەپ ، ئەڭ بولمىسا ئۇنىڭ
40 پىرسەنت پۇلىنى ئالدىن بەرمىسە بولمايتتى . مانا ھازىر يېڭى
قاق چىقىشقىمۇ كۆپ قالمىدى . ھازىر ئامبارنى ئىگىلەپ ياتقان
1 مىڭ 250 توننا قاق ئۇلار ئۈچۈن بايلىق مەنبەسى ئەمەس ، بەلكى
ئاپەت مەنبەسى بولۇپ قالغانىدى .

مەڭلىك نىياز قەدىردانىنى ئامبارغا ئاپاردى . دېگەنىبىلەن ئام۔
بارنىڭ ھاۋاسى سالقىن ۋە قۇرغاق بولۇپ ، تۆت تەرەپتە ھاۋا
ئالمىشىپ تۇرىدىغان ھاۋادان ھەم تۆشۈكچىلەر بار ئىدى .
گۈلە ـ قاق قاچىلانغان مىڭلىغان تاغارلار ئامبارنىڭ تۆت تەرىپىگە
سېپىلدەك تىزىلغان ، ئوتتۇرىدىكى بوشلۇقتا تۆكۈلگەن گۈلە ـ قاق
تورۇس بىلەن تەڭ تۇراتتى .

— بۇ گۈلە ـ قاقلار نېمە ئۈچۈن تاغارلارغا
قاچىلانمىدى ؟ — سورىدى قەدىردان تورۇسقا تىكىلىپ ، — قاق
بەك قۇرۇپ كەتسىمۇ خەتەرلىك .

— تاغار يېتىشتۈرەلمىدۇق ، — دېدى مەڭلىك نىياز يەرگە
قاراپ ، — بۇلتۇرقى قاقنى باھاسىغا چىقىرىپ ساتالماي ، زىيان
تارتتۇق . كىرىم قىلغان ئازغىنا پۇلغا ئوغۇت ، سۇلياۋ يوپۇق ،
ئۇرۇقلۇق ، يېزا ئىگىلىك دورىلىرىنى سېتىۋالدۇق ، تاغارغا كەل۔
گەندە سەل قىسىلىپ قالدۇق .

قەدىردان مەڭلىك نىيازنى باشلاپ ، تاغدەك دۆۋىلەنگەن قاق۔

نىڭ ئۇستىگە يامىشىپ چىقتى . تۆمۈر گۈرجەكتە قاقنى تۇرتۇپ 40 ـ 50 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى قاقنى كۆرۈپ باقتى ، بىرنەچچە تاغارنى ئېچىپ ئۇنىمۇ تەكشۈردى . قاقنى شەخسلەر ئايرىم ـ ئايرىم قۇرۇتقانلىقى ئۇچۇنمۇ پاكىز ، ئېتى قىلىن ھەم خىل ئىدى . ھازىر قاقنىڭ سېلىكىپ قالغان مەزگىلى ـ دە . بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئۇچىنچىسى (1 . 90 سوم) ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى (1 . 70 ـ 1 . 80 سوم) گە ئۆتكۈزگىلى بولاتتى .

— قارىسىلا ، — دېدى مەخلىك نىياز گۈلە ـ قاق ئۇستىدە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ، — ئامبارنىڭ تېگىدىن تارتىپ ، تا تاغار ئىچىگىچە ھەممىسى بىرخىل ، مىيانە ، شالتاق ، ئاچچىق مېغىز ئۆرۈكلەر بىزدە يوق .

— شۇنداق دەپ ھۆججەت يېزىپ بېرەلەملا ؟

— يېزىپ بېرىمەن ، — مەخلىك نىيازنىڭ ئىشەنچىسى بارلىقى كەسكىن ئاۋازىدىن بىلىنىپ تۇراتتى ، — سىلى بىرەر زاۋۇت ياكى شىركەتلەردە مەسىلە چىقىشتىن ئەنسىرەۋاتىدىلا ، شۇنداققۇ ؟ مەن قىلىپ بەرگەن ھۆججەت ئارقىلىق سوتقا ئەرز تۇتسىلا بولىدۇ .

— مەن ئىشەندىم ، ئۇنداقتا باھاسىنى پىچىپ بەرسىلە .

— بۇلتۇر بىر كويى بەش مو بەش فۇڭدىن ئۆتكۈزگەن ، — مەخلىك نىياز دەرھاللا قەدىرداننىڭ مىژژىدە تۇرۇلگەن چىرايىغا قاراپلا پەيسكويىغا چۈشتى ، — قېنى ئۆزلىرى بىر نېمە دەپ باقسىلا ، قاملىشىپ قالىمىز .

قەدىردان مەخلىك نىيازنىڭ خىرىدارنى قاچۇرۇپ قويۇشتىن قورقۇپ ، چۆچۈپ ، ئەندىكىپ تۇرۇشلىرىنى كۆرۈپ ، ئامباردىكى قاقنىڭ ئۆزلىرىگە يۈك بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇ ھازىر بىر سوم دەپ باھا قويغان تەقدىردىمۇ ، ئۇ ماقۇل دەيدىغاندەكلا قىلاتتى ، چۈنكى قاق ھايانكەشلىرىمۇ ئىزا تارتماي ، 50 تىيىن ، 60 تىيىن باھا قويىدۇ ئەمەسمۇ . بىراق ، قەدىردان ئامبار ئالدىغا

يىغىلىپ كەتكەن دېھقانلارغا قاراپ، ئىچىدە بىر يەرلىرى پېژژىدە ئېچىشتى. بوز يەر مەيدانىنىڭ ئاشۇ جۇل ـ جۇل كىيىملىك، توپا چىراي دېھقانلىرى، دېھقانچىلىقتىن سىرت ھۆددىگە بېرىلگەن 50 ـ 150 ـ 200 توپ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئۆرۈك تۈپلىرى- نى پەرۋىش قىلىپ، يازدا بالىلىرىغا يېگۈزمەي، ئۇتتۇرلۇق چۈش- كەنلىرىنى ئۇتتۇرلۇق ئۆگزىگە يېيىپ، بوز يەر مەيدانىغا ئۆتكۈ- زەتتى. گۈلە ـ قاقلار ئوبدانراق سېتىلسا، ئاشۇ دېھقانلار ھۆددىگە ئالغان ئۆرۈك ھەققىنى تۆلەپ، ئېشىنغان ئازغىنا پۇلغا چاي، تۇز، تاختا گۈگۈت ئالاتتى ياكى جۇلمەرەپ تۇرغان قىزلىرىغا ئاددىيغىنا چىت كۆڭلەك، دەمبىزە تامبال ئېلىپ بېرەتتى. شۇنىڭ بىلەن ناتىۋانلارنىڭ ئاپتاپتا كۆيگەن، شامالدا يېرىلغان مىسكىن يۈزلىرى شام چىراغدەك ۋىللىدە يورۇپ كېتەتتى. ئەمما، ئۇلار- نىڭ پېشانىلىرى تەتۈر كېلىپ، ئۆرۈك ئاپئاق چېچەكلىگەن چاغلاردا، بىرەر دوقالغا ئۇچراپ، چېچەكلىرى بىمەھەل تۆكۈلۈپ كەتسە، ئۇلارنىڭ شادلىقلىرى تاڭدىكى تۇماندەك غايىب بولاتتى، تېخى قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق غادىيىپ تۇرغان ئۆرۈك تۈپلىرىگە ئوتتا كۆيمەيدىغان، سۇدا ئاقمايدىغان «تۆمۈر پۇل» تۆلەۋېرەتتى.

— بەك جىمىپ كەتتىلە، قىممەت كۆرۈۋاتامدىلا؟ — دېدى مەڭلىك نىياز تەڭلىك ئىچىدە، — ئۇنداقتا دەپ باقسىلا، كۆڭۈل- لىرىدە قانچىدىن ئالالا؟

توپلانغان دېھقانلارنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ، جىمجىت قارى- شىپ تۇراتتى ھەم قەدىردانغا بىر ئاللادىن ئىنساپ تىلەيتتى.

— سىلەرگە باھا قويغۇم يوق، — دېدى قەدىردان دېھقانلارغا قاراپ، — سىلى دېگەندەك بىر كوي بەش مو بەش پۇڭدىن بولسۇن...

— ۋۇي بۇ... بۇ سىلى...

ئاڭغىچە قاراپ تۇرغان دېھقانلارنىڭ قاراسلىغان چاۋاكلىرى مەڭلىك نىيازنى چۆچۈتىۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن دەرھاللا ئېسىگە كەلدى...

— قا... قانچە توننا ئالىدىلا ؟
— ھەممىنى !
— نېمە ؟ ! — مەڭلىك نىياز تۇرغان ئورنىدا سەنتۇرۇلۇپ كەتتى ، — بۇ... بۇ... 1 مىڭ 250 توننا تۇرسا... سىز ... سىلى ھەممىنى ئالاملا ؟
— ھەممىنى .
گۇلدۇرلەپ ئۇرۇلغان چاۋاك مەڭلىك نىيازنى يەنە چۆچۈتۈۋەتتى .
— بىر گەپنى دېيىشىۋالايلى ، بىر كىلو گۇلە ـ قاقنىڭ كىرا ھەققى قانچە بولىدۇ ، بۇنى بىلىدىغانلا ؟
— بىلمەن ، ئىككى موچەن .
— بىلسىلە ياخشى ، — قەدىردان مەڭلىك نىيازنى باشلاپ گۇلە ـ قاق دۆۋىسىدىن چۈشتى ، — 10 توننا يۈك كۆتۈرىدىغان 125 ماشىنا كېتىدۇ . بۇنىڭ ئامالىنى قىلالاملا ؟ قىلسىلا تېخى ياخشى ، بولمىسا كىرا ماشىنىلىرىنى مەن تاپىمەن ، كىرا پۇلىنىمۇ مەن تۆلەيمەن .
— ئۇنداق قىلسىلا بىزنىڭ بىر يۈكىمىزنى يېنىكلەتكەن بولاتتىلا ، — مەڭلىك نىياز قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتتى ، — بىر ماشىنا قاقنى 1 مىڭ 500 سومدىن كىرا قىلدۇرغاندىمۇ ، 190 مىڭ سومغا يېقىن پۇل كېتىدىكەن ، شۇڭلاشقا ، قويغان باھادىن كىرا پۇلى ئۈچۈن ئىككى موچەن قېپقالسۇن ...
— تۇغقانلار ! — قەدىردان دېھقانلارغا قاراپ ئۈنلۈك ۋارقىردى ، — سىلەر رازىمۇ ؟ !
— رازى !
توختام بوز يەر باشقۇرۇش ئىشخانىسىدا تۈزۈلدى . توختامغا بوز يەر باشقۇرۇش ئىشخانىسىنىڭ تامغىسى بېسىلغاندىن باشقا ، مەڭلىك نىياز باشلىق بوز يەر باشقۇرۇش ئورنىنىڭ كادىرلىرى ، دېھقان ۋەكىللىرى ئىسمىنى يېزىپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قىزىل سىرۇخ بىلەن بارماقلىرىنى باستى . ھەر ئىككى تەرەپ بىر پارچىدىن

توختام نۇسخىسىنى ئېلىشتى . قەدىردان ئۆزىگە تېگىشلىك توختام نۇسخىسىنى كۆپچىلىك ئالدىدا ئۈنلۈك ئوقۇدى :

«توختامنامە»

«بىزكى قىيالىق بوزيەر باشقۇرۇش ئىشخانىسى شول توغرۇلۇق توختام تۈزىمىزكى ، قەدىردان ئابباسقا 1 مىڭ 250 توننا گۈلە ـ قاقنىڭ كىلوسىنى بىر كوي ئۈچ مو بەش پۇڭدىن ساتتۇق (ماشىنا كىراسىغا قەدىردان ئابباس ئىگە) . جەمئىي توننا سانىدا بىر ياكى ئىككى توننا ئۇيان ـ بۇيان بولۇشى مۇمكىن ، ئەمما ساق ئۆتكۈزۈشكە ، قاقنىڭ باشتىن ـ ئاخىر بىر خىل بولۇشىغا ، ئاچچىق مېغىز ئارىلاشماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىمىز . ئەگەر بۇ شەرتلەرگە خىلاپلىق قىلىنسا ، قانۇنىي چارىگە رازى بىز . قەدىردان ئابباستىن ئالدىن 100 مىڭ سوم زاكالەت تاپشۇرۇۋالدۇق . قالدىسى ئۆتكۈزگەن مالنىڭ پۇلىنى ئۆتتۇرۇلۇق ئالىمىز . ئەگەر كىمكى سودىدىن يانسا ، يۈزدە ئوتتۇز پىرسەنت تۆلەم تۆلەيدۇ» .

قەدىردان ساتقۇچى ، ئالغۇچى ۋە گۇۋاھچىلارنىڭ ئىسمىنى بىرمۇبىر ئوقۇپ تۈگەتتى . قاراپ تۇرغان كادىرلار ، دېھقانلار چاۋاك چېلىشتى . مەگلىك نىياز قەدىردانىنى تاماقعا تەكلىپ قىلغاندى ، ئۇ ئۆزرە سوراپ ئۇنىمىدى .

— مەن هازىر ناھىيىگە كىرىپ ، يۇك توشۇش كالونلىرى بىلەن سۆزلىشىمەن ، — دېدى قەدىردان ، — شەخسلەرنىڭمۇ يۇك توشۇش ئەترەتلىرى بارمۇ ؟

— بار ، — مەگلىك نىيازنىڭ خۇشاللىقى چىرايىدىن بىلىنىپ تۇراتتى ، — بىر قانچىسى بار .

— ئەمىسە تاغار سېتىۋېلىپ ، دەرھال قاق دۆۋىسىنى قاچىلى-

ۋېتەيلى .

— خاتىرجەم بولسىلا ، ماشىنىلار كېلىپ بولغۇچە قاچىلاپ تۈگىتىمىز .

قەدىردان مىرزى كېرىمنىڭ موتسىكلىتىنىڭ ئارقىسىغا مىنىپ مېڭىشى ، دېھقانلار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خېلى بىر يەرلەرگىچە چاۋاك چېلىپ ، ئەگىشىپ كېلىشتى ، قەدىردانمۇ ئۇلارغا قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ خوشلاشتى .

— ئەجەب كاتتا ساۋابنى ئالدىڭىز جۇمۇڭ ، — دېدى مىرزى كېرىم چوڭ يولغا چىققاندىن كېيىن ، — ئەگەر سىز يەتتە - سەككىز موچەن دەپ تۇرۇۋالسىڭىزمۇ ئۇلار بېرىۋېتەتتى . چۈنكى ، دېھقانلار ئۆزۈڭدىن بېرى پۇل كۆرمەي بەك قىينىلىپ كەتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئامبارنى بىكار قىلمىسا بولمايتتى .

— مەن ئۇنى بىلدىم ، مىرزى كېرىم ئاكا ، دېھقانلارغا سېلىشتۇرغاندا بىزنىڭ كۈنىمىز مىڭ باراۋەر ياخشى ، — قەدىردان ئېغىر خورسىندى ، — ئاشۇ بويۇن قىسىپ تۇرغان بىچارە دېھقانلارنى يونۇپ يەپ ، ئەرشىئەلاغا چىقارمىزمۇ ؟ ! كۆرگەنسىز ئۇلارنىڭ بايىقى خۇشاللىقلىرىنى .

— يېشىڭىز كىچىك بولسىمۇ ، سېخىي - ساخاۋىتىڭىز تاغدەككەن ، ئۇكام ، — مىرزى كېرىممۇ ئېغىر تىنىپ قويدى ، — مەن بۇنى ئۈرۈمچىدىكى چاغدىلا ھېس قىلغانىدىم .

ئۇلار پاراڭ بىلەن بولۇپ ، ناھىيە بازىرىغا بىر دەمدىلا يېتىپ باردى . قەدىردان يۈك توشۇش كالونىغا بېرىپ ، ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمىدىكى ئىش باشقۇرغۇچى خەنزۇ بىلەن كۆرۈشتى . ئۇلارنىڭ ماشىنىلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۈرۈمچىگە مال يۆتكەپ كەتكەن بولۇپ ، كالوندا پەقەت بىر قانچە ماشىنىلا قالغانىدى .

— ئۈرۈمچىگە كەتكەن ماشىنىلىرىڭلار قاچان قايتىپ كېلىدۇ ؟ — قەدىردان تاقىرباش ئىش باشقۇرغۇچىغا قارىدى ، — ھايال بولۇپ قالارمۇ ؟

— ياقەي ، تۆت - بەش كۈن ئىچىدە كېلىپ بولىدۇ .

— ماڭا 30 ماشىنا ئاجرىتىپ بېرەلەمسىلەر؟
— هازىر ناھىيىمىزدە يۈك تاپماق تەس، ھەممىسىنى بولسى-مۇ چىقىرىپ بېرىمىز، لېكىن ماشىنىلار كەلگۈچە ساقلاپ تۇرالامىسىزكىن؟
— ساقلايمەن.
— ئەمىسە ئەتە بىر كېلىڭە، باشلىقىمىز بىلەن سۆزلىشىپ، ئازراق زاكالەت قالدۇرسىڭىز، ماشىنىلارنى ھېچكىم ئېلىپ كېتەلمەيدۇ.
قەدىردان يۈك توشۇش كالونىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن، مىرزى كېرىم ئۇنىڭ تەلىپى بويىچە قىسقا يوللۇق قاتناش بېكىتىگە موتسىكلىت بىلەن ئەكېلىپ قويدى. ئۇلار ئاپتوبۇس ماڭغۇچە قاتناش بېكەت ھويلىسىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشتى. مىرزى كېرىم يېڭى قاق چىققان ھامان، قاق سودىگەرلىرىگە ساتماي ئۆزى ئۆرۈمچىگە ئاپىرىپ، قەدىردانىنى ئىزدەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. قەدىردانمۇ ئۇنىڭغا چوقۇم ياخشى باھادا سېتىپ بېرىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە قىلدى.
ماشىنا گۈركىرەپ ئوت ئېلىشى بىلەن قەدىردان ماشىنىغا چىقىپ، ئارقا ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. ماشىنا ئىچى يولۇچىلار بىلەن توشمىغان بولسىمۇ، مېڭىش ۋاقتى بولۇپ قالغاچقا ئاستا قوزغالدى. قەدىردان موتسىكلىت يېنىدا ئۆرە تۇرغان مىرزى كېرىمگە قولىنى پۇلاڭلىتىشى، ئۇمۇ قولىنى سىلكىپ قاتناش بېكىتى ئىچىدە قالدى.
ماشىنا چوڭ يولغا چىقىشى بىلەن، قەدىردان ئورۇندۇق يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويغانچە كۆزىنى يۇمدى. ئۇ گەرچە كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغان بولسىمۇ، كۆڭۈل كۆزى بىلەن «قىيالىق»تىكى دېھقانلارنى كۆرۈپ تۇراتتى. ئەگەر ئۇ بۈگۈن ھەقىقىي سودىگەر روھى، سودىگەر يولى، سودىگەر مىزانى بويىچە ئىش كۆرگەن بولسا، ئاشۇ 1 مىڭ 250 توننا مالنى بىر سومدىن 1 مىليون 250 مىڭ سومغا ئالغان بولاتتى، ئەمما ئۇنى ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلارغا

ئىككى سوم ، ئىككى سوم ئون تىيىندىن ئۆتكۈزگەن تەقدىردە ، تەڭگە تەڭ ، ھەتتە ئىزىدىن پايدىسى ئېشىپ كېتىپ ، قەدىردان بىر سودىدىلا مىليونىر باي بولۇپ قالاتتى ... لېكىن ، ئۇ كېچىچە ، ياق ، بىرنەچچە چاغلارغىچە ئۇيقۇسى قېچىپ ، ھەسرەتلىك خىياللار بۆشۈكىدە بوغۇلۇپ ئازابلىناتتى . چۈنكى ، ئۇ قانداقتۇر ياۋاش ، مۆمىن ، مىسكىن بىر بىچارىنى قامچىلاپ ئىشقا سېلىۋاتقاندەك ، ئۇنىڭ ياقىسىغا ئېسىلىپ زوتالىق قىلىۋاتقاندەك ، ئۇ ناتىۋان بولسا ھېچ قارشىلىق قىلماي ، ئاغزى ـ بۇرنىدىكى قاننى سۈرتۈۋاتقاندەك تۇيغۇلارغا غەرق بولاتتى . شۇڭا ، ئۇ بۇگۈن مەڭلىك نىياز : «كۆ-ڭۈللىرىدە قانچىدىن ئالالا ؟ قاملىشىپ قالىمىز ... » دەپ ئاغزىغا گەپ سېلىپ بەرسىمۇ ، قەدىردان : «مەن سىلەرگە باھا قويغۇم يوق» دەپ گەپنى ئۈزۈۋەتتى . مانا شۇ چاغدىكى دېھقانلارنىڭ ئىخ-تىيارسىز چاۋاك چېلىپ ۋارقىرىشىپ كەتكەن ھالىتىنى ، يەنە ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىكى چىن تەبەسسۇمنى قەدىردان نەچچە مىل-يونغا سېتىۋالالمايتتى .

قەدىردان گۆگۈم بىلەن تەڭ شەھەرگە كىردى ـ دە ، قىزىق دەرۋازىدىكى ئاشخانىلارنىڭ بىرىدە قورساق تويغۇزدى . ئۇ ئۆي تامىقى سېغىنىپ ، بولۇپمۇ ئانىسىنىڭ ئەتكەن لەڭمىنى ، گۆشنې-نى ، چۆچۈرىلىرى كۆزىگە كۆرۈنۈپ ، ئۆينىڭ بوسۇغىسىغا ئارانلا ئۈلگۈرگەندى ، بىراق ئويلىمىغان يەردىن ئائىلىدىكىلىرىنىڭ سو-غۇق نەزەرىگە ئۇچرىدى . مانا ھازىر ئۇلار بىلەن بىر شىرەدە ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشمۇ ئازابلىق ئىشقا ئايلىنىپ قالدى . قىزغىن پاراڭلىشىپ ، كۈلۈشۈپ ئولتۇرغانلار قەدىردان كەلگەن ھامان خۇددى ئاغزىدا تالقان باردەك جىمجىت ئولتۇرىدۇ ، تاماقمۇ ئىنتا-يىن سوغۇق كەيپىياتتا يېيىلىدۇ . شۇڭا ، قەدىردان : «ۋاي بولدى-لا ، ئۇلارنىمۇ ، ئۆزۈمنىمۇ قىيناپ نېمە قىلاي» دېگەن ئويغا كې-لىپ ، سىرتتىن تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولدى .

قەدىردان ئۆيگە كىرگەندە ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى . ئۇلار ئىشىكنىڭ تاراقلىغان شەپىسىدىن ئارقىسىغا

قايرىلىپ قارىدىيۇ ، يەنە شۇ هامان كۆزلىرى تېلېۋىزورغا ئاغدۇ-رۇلدى ، شۇنداقتىمۇ ئابباس كۆڭۈلگە يارىشا : «قورسىقىڭ قان-داق ؟» دەپ سوراپ قويدى . قەدىردانمۇ دادىسىغا تەركىي هۆرمەت بولمىسۇن ئۈچۈن : «توق ، سىرتتا يېدىم··· » دەپلا ئۇكىسى ئابدۇ-راخماننىڭ هۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى . ئۇ ئەتىسى ئاتا ـ ئانىسى ئىشقا ، ئاچىسى بىلەن ئىنىسى مەكتەپكە كەتكۈچە قوپماي ياتتى . ئۆي ئادەمسىز جىمجىتلىقتا چۆككەندىن كېيىنلا ، ئورنىدىن تۇ-رۇپ ، يۈزىنى يۇدى ، ئاندىن ناشتىمۇ قىلماي نەرسە ـ كېرەكلىرى-نى يىغىشتۇرۇپ ، سومكىسى بىلەن چامادانىنى كۆتۈرگىنىچە ئى-شىكنى گۇپپلا يېپتى ـ دە ، چىقىپ كەتتى .

قەدىردان ۋىلايەتلىك پارتكوم مېهمانخانىسىدىن يالغۇز كىشى-لىك ياتاقتىن بىرىگە ئۈچ كۈنلۈك بىلەت كەستۇرۇپ ئورۇنلىشى-ۋالغاندىن كېيىن ، ناهىيىلىك يوك توشۇش كالونىغا باردى . ئىش-لەپچىقىرىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئۇنىڭغا ، ماشىنىلارنىڭ ئورۇم-چىدىن قورۇلۇش ماتېرىياللىرى توشۇۋاتقانلىقى ، پەقەت ئىلىدىن ئۆكۈز يۆتكىگەن 14 ماشىنىنى چىقىرىپ بېرەلەيدىغانلىقىنى ئېيت-تى . قەدىردان بارغا شۈكۈر قىلىپ ، تالون كەستۇردى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تۈزۈمى بويىچە زاكالەت ئۈچۈن 10 مىڭ سوم ئالدى . ئەمما ، بۇ ماشىنىلار قىيالىقتىكى مال تۇگىگۈچە توشۇيدىغانلىقىنى ئېيتتى .

— ئۆگۈنلۈككە ئەتىگەندىن باشلاپ ماشىنىلار مال يۆتكەشكە ماڭسا بولامدۇ ؟ — دېدى باشلىق تاماكا تۇتاشتۇرۇۋېتىپ ، — ياكى ۋاقتى بارمۇ ؟

— بولىدۇ . ماشىنىلار «شىنجاڭ مېهمانخانىسى»غا چۈشۈپ بولغۇچە ، مەن ئايروپىلان بىلەن بېرىپ ئۈلگۈرىمەن .

قەدىردان ناهىيىلىك يوك توشۇش كالونىدىن قايتىپ كېلىپ ، چۈشلۈك تامىقىنى ۋىلايەتلىك پارتكوم مېهمانخانىسىنىڭ ئاشخانى-سىدا يېدى . ئاندىن تاكسى كىرا قىلىپ ، تۈنۈگۈن مىرزى كېرىم ئىككىسى سۆزلىشىپ قويغان چىرا ناهىيىلىك يوك توشۇش كالوند-

غا يۈرۈپ كەتتى . قەدىردان يېتىپ بارغاندا ، تونۇگۇنكى تاقىرباش خەنزۇ ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى ۋە باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا ئېلىپ كىردى . كالون باشلىقى 50 ياشلاردىن ئاشقان ، خۇددى يىڭناغۇچتەك ئورۇق ، ئېگىز ئادەم ئىدى . ئۇ ھەربىر ئېغىز گېپىدە «شۇنداقمۇ ؟ » دېگەن گەپنى قوشۇشنى ئۇنتۇپ قالمايتتى . دېگەنبىلەن بۇ يىڭناغۇچ قەدىردانغا 11 ماشىنا ھەل قىلىپ بەردى . قەدىردان ئالدىن 6 مىڭ سوم زاكالەت تاپشۇردى . ئۇلارمۇ ئۆگۈنلۈكتىن باشلاپ قاقنى يۆتكەيدىغان بولۇشتى .

قەدىردان يەنە قاق مەنبەسىنى قېزىش ئۈچۈن ، باغچە ، توساللا ، بوزاق ۋە لايقا يېزىلىرىنى ئايلىنىپ ، ئۈچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى . بۇ يېزىلارنىڭ بەزىلىرى يېڭى قاق چىققان ھامان سېتىپ تۈگەتكەن ، بارلىرىنىڭ ئامباردا ساقلىنىپ قالغان قاق ، مونەك ، ئۈزۈم ، قارا ئۆرۈك قاقلىرى بەش ـ ئالتە ماشىنىغا قاچىلىغۇدەك ئاز ئىدى . شۇڭلاشقا ، ئۇلار يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ماشىنىلىرىدا ئۆزلىرى ئاپىرىپ بېرىدىغان بولۇشتى . قەدىردان باھاسىنى كېلىشىپ ، 10 مىڭ سوم زاكالەت بارگەندىن كېيىن ، كەچلەپ شەھەرگە يۈرۈپ كەتتى . ئۇ ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىلىرى كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن «ياشلار بىناسى»غا بېرىپ سولتىيىپ كەينىگە ياندى . چۈنكى ، ماشىنىلار تېخى يېتىپ كېلەلمىگەنىدى ، ئەمما ئۇ تۆمۈر دەرۋازىدىن چىقىشى ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ يەتتە ماشىنىسى ئارقا ـ ئارقىدىن «ياشلار بىناسى» ھويلىسىغا كىرىپ كەلدى . قەدىردان ھاجىم بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى ، شوپۇرلاردىن ھال سورىدى . بۇ ئەسنادا ، ئوبۇلھەسەن پالاقلاپ يېتىپ كەلدى . ئۇ ماشىنىدىكى ئېگىز بېسىلغان ماللارنى كۆرۈپ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى .

— شوپۇر بۇرادەرلەر ، جاپا چەكتىڭلار ، — ئوبۇلھەسەن قوللىرىنى ئۇۋىنىپ ۋارقىرىدى ، — بۈگۈن سىلەرنى رېستورانىمىزدا قانغۇدەك مېھمان قىلىمەن ، ئەڭ ئېسىل ياتاقلاردا ياتقۇزىمەن . سىلەرگە ئاتىغان مۇكاپاتىممۇ بار تېخى...

— ئوبۇلھەسەنكا ، مەن ياقۇپ ھاجىمنى ئېلىپ كېتىپ ئۆزۈم مېھمان قىلىۋالاي ، بولامدۇ ؟ — دېدى قەدىردان ، — قانداق ، ماقۇل دەيدىغانسىز ؟

— ھەي ، سىلەر ئىككىڭلار كەتسەڭلار ، شوپۇرلار نېمە دەپ ئويلاپ قالىدۇ ، — پىچىرلىدى ئوبۇلھەسەن ، — كەيپىياتنى بۇزماڭلار ، سىلەرمۇ بىللە ئولتۇرۇشۇپ ، شوپۇرلار قىزىغان ۋاقتىدا چىقىپ كەتمەمسىلەر .

رېستوراندىكى مۇلازىملار ئالدىبۇرۇن تەييارلىق قىلىپ بولغانىدى . چۈنكى ، ئوبۇلھەسەن چۈشتىلا ئاشپەز ، مۇلازىملارغا ، بۈگۈن كەچكىچە يەتتە ماشىنا يۈكىمىز كېلىپ بولىدۇ ، جاپا چەككەن شوپۇرلارنى ئوبدان كۈتۈۋالىمىز ، دەپ ئۇقتۇرۇۋەتكەنىدى . رېستوراننىڭ ئايرىمخانىسىدىكى 10 كىشىلىك چوڭ يۇمىلاق شىرە خىلمۇخىل قورۇما ، قورداق ، پولۇ ، پېتىر مانتا ، پەرمۇدە ، تونۇر كاۋاپ ۋە زىخ كاۋاپلار بىلەن تولغان ، مۇلازىم قىزلار پىيالىلەرگە چاي قۇيماقتا ئىدى . بەش كۈن چۆل تامىقى بىلەن چۆلدەرەپ كەتكەن شوپۇرلار تاماقلارغا بۆرىدەك ھۇجۇمغا ئۆتتى . بەزى ياش شوپۇرلار ئاغزىغا تاماق تېگە ـ تەگمەيلا ، پىۋا بوتۇلكىلىرىنىڭ ئاغزىلىرىنى ۋاكىلدىتىپ ئاچاتتى . ئىستاكانلاردىن ئاپئاق كۆپۈك ئۆرلەپ ، پەسكە ساقىيتتى . بەزىلەر زىخ كاۋاپنى چىشلىرىدا سىيىرىسا ، بەزىلىرى پېتىر مانتىلارنى شوپۇلاپ يەيتتى . ئوبۇلھەسەن بىر ئىستاكان پىۋىنى كۆتۈرۈۋېلىپ ، شوپۇرلار بىلەن ئۇرۇشتۇراتتى ۋە «ئېلىڭلار ، بېقىڭلار ...» دەپ ۋارقىراپ ، مېھماندوستلۇق قىلاتتى... شۇ ئەسنادا قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم ھېچكىمگە شەپە بەرمەيلا چىقىپ كەتتى .

«ياشلار بىناسى» بىلەن ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىنىڭ ئارىلىقى بىر يېرىم بېكەت ئەتراپىدا كېلەتتى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى تاكسى بىلەن ئېلىپ كەتتى .

— كىچىككىنە يولغا نېمانچە ئىسراپچىلىق قىلىسەن ؟ — دېدى ھاجىم سەل خاپا بولۇپ ، — پىيادە كەتسەكمۇ بولاتتىغۇ .

— بەش كۈن يۈك ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا ئولتۇرماق ئاسان ئەمەس ، چارچاپ كەتتىڭىز .

— ھەي ، ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن بىللە ياتماي ، نېمانداق مېھمانخانىدا ياتىسەن ؟

— ھېلى دەپ بېرىمەن ، — قەدىردان ئاچچىق كۈلدى ، — پاھ ، پاھ ، نېمىدېگەن قاتمال ئادەملەر بۇ ! ھەرقانچە كاتتا ئەمەلدار بولغىنى بىلەن ئىسلاھات دەۋرىدىكى يېڭىلىقلارنى ، مۆجىزىلەرنى چۈشەنمىسە بىكاركەن...

— دېگىنە ، زادى نېمىش بولدى ؟

قەدىردان ياخشى كۆڭلى بىلەن ئەكەلگەن پۇلنىڭ ئۆزىنى ئوغرى ، بۇلاڭچى ، خروئىن ئەتكەسچىسى قىلىپ قويغانلىق جەرياىنى سۆزلەپ بېرىۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم ھەيران بولغىنىدىن تېڭىرقاپلا قالدى .

ياقۇپ ھاجىم گەپ قىلىش ئۈچۈن ئاغزىنى ئۆمەللەپ تۇرۇشى ، تاكسى ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ گۈللۈك ئالدىدا توختىدى . ئۇلار ماشىنىدىن چۈشۈپ ، مېھمانخانا كارىدورىغا كىرىشى ، نۆۋەتچى كۈتكۈچى قىز ئىشىكنى ئېچىپ بەردى .

ياقۇپ ھاجىم ياتاققا كىرىپ تۆت تەرەپكە قاراپ چەكچىيىپلا قالدى . كۈن چىقىشقا قارىغان پۈتۈن بىر تام ئەينەك بولۇپ ، ئۇنىڭغا تارتىلغان چەت ئەل پەردىلىرى كۆزنى چېقىپ ، ھىلپىرلەپ تۇراتتى . رەڭلىك تېلېۋىزور ، ئۇنىئالغۇلاردىن باشقا ، ئىسسىق ھەم سوغۇق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، ئىشكاپلاردا ئالماشتۇرىدىغان ئىچ كىيىم ، ئۇخلاش كىيىملىرى ، ھەتتا بازارغا ئېلىپ چىقىدىغان سومكىلارغىچە بار ئىدى . ئالامەت بېزەلگەن ئالىي كارىۋاتنىڭ ھەيۋىتىدىن ئادەم ئولتۇرۇشقىمۇ ئەيمىنەتتى ، مۇنچىنىڭ ئەسلىھەلىرى پۈتۈنلەي زامانىۋى لايىھەلەنگەن بولۇپ ، ھەتتا ئۆزلۈكىدىن يۇيۇپ قويۇش ئەسۋابلىرىمۇ بار ئىدى .

— پاھ ، قوغۇن ـ تاۋۇزلارنى تىلىپ ، شاپتۇل ، ئالمىلارنى

يۈيۈپ، ئۈستىنى سۈلياۋ بىلەن ئوراپ ئەكىرىپ قويىدىكىنا، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بىر تىلىم قوغۇننى قولىغا ئېلىپ، — دېگىنە، نەچچە پۇللۇق ياتاق بۇ؟
— سىزچە قانچە پۇللۇقتۇ؟
— 200 سومما؟
— ئىككىگە كۆپەيتىڭ.
— نېمە، 400 سوم! ھەي، سەن بۇنداق ئەمەستىڭغۇ، — ياقۇپ ھاجىم ئالىيىپ قارىدى، — نېمانداق ھەشەمەتخورلۇق قىلىسەن؟
— ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، ئەتكەسچىلىك قىلىپ تاپقان پۇلنى مۇشۇنداق بۇزۇپ - چېچىپ تۈگەتمىسەم، قانداق تۈگىتىمەن...
— ھە ماقۇل، ئاتا - ئاناڭغا قېيداپ مۇشۇنداق قىلىۋېتىپسەن - دە، — دېدى ياقۇپ ھاجىم، — ھەي، ئۇلار دېگەن 60 - يىللارنىڭ مەھسۇللىرى، پۇلنى بەش تىيىن، ئون تىيىنلاپ خەجلىگەن ئادەملەر. بىر يولىلا بىر ساندۇق پۇلنى كۆتۈرۈپ بارساڭ، ھېلىمۇ ئارقىسىغا تىرىڭىدە ئۆرۈلۈپ كەتمەيتۇ!
— شۇنداقتىمۇ ئوغرى، قاراقچىغا مۇئامىلە قىلغاندەك، قىرىچە - يىپنچە تېگىۋاتسا...
— ئەگەر سەنمۇ ئاشۇلار بېشىدىن كەچۈرگەن قاتمۇقات ئىجتىمائىي، سىياسىي ھەرىكەتلەرنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان بولساڭ، ئۇلاردىن بەتتەر ئېھتىياتچان، قورقۇنچاق بولۇپ كەتكەن بولاتتىڭ.

ئۇلار ئەنە شۇنداق تالاش - تارتىش، ۋارقىراش، ئاچچىقلاشلار ئارقىلىق بىر - بىرىگە سىڭىشىپ كەتكەن ئادەملەر ئىدى. ياقۇپ ھاجىم بىرەر ئىش دىتىغا ياقمىسا يۈز - خاتىر قىلىپ ئولتۇرمايتتى، تېرە ئۈستىدە پۇل قىلاتتى. قەدىردانمۇ چوڭكەن، ھاجىمكەن دېگەندەك سۆلكەتلەردىن خالىي ئىدى. لېكىن، ئۇلار بىر قەپەس ۋارقىراشلاردىن كېيىن بىردىنلا پەسكويىغا چۈشۈپ، ئۆزلىرىنىڭ

تىرىكچىلىكى ھەققىدە باش قاتۇراتتى . مانا شۇ تۇرقىدىمۇ ، قەدىر-
دان بۇ قېتىم خوتەنگە كېلىپ تۆت - بەش كۈن ئىچىدە قىلغان
ئىشىنىڭ ھەممىنى سۆزلەپ بەردى . خوتەندىن يۈك تېپىلماي ،
ماشىنىلارنىڭ قۇرۇق قايتىپ كېتىشىدىن غەم يېگەن ياقۇپ ھاجىم
1 مىڭ 250 توننا گۈلە - قاقنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قەۋەتلا خۇشال
بولۇپ كەتتى :
— تاپقان ماشىنىلىرىڭ قاچان يولغا چىقتى ؟
— تۈنۈگۈن ئەتىگەندە ...
— ئۈزىداقتىسا بىزمۇ ئەتە ئەتىگەندە يۈكلەرنى
چۈشۈرۈۋېتىپ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — كەچلەپ قىيالىق بوز
يەر مەيدانىغا يۈرۈپ كەتسەك بولغۇدەك .
— مەن ئوبۇلھەسەنكامغا دەپ قويا ي ، يۈك چۈشۈرۈشكە سىز
قاتناشماڭ .
— نېمە ، بىرەر ئىشىڭ بارمىدى ؟
— خوتەندىن يەنە 10 - 20 ماشىنا تاپمامسىز ، — قەدىردان
ھاجىمغا ئۈمىد بىلەن قارىدى ، — ياكى ئامال قىلالامسىز ؟
— سەنچۇ ؟
— مەن ئەتە ئايروپىلان بىلەن ماڭمىسام ، يولغا چىقىپ كەت-
كەن ماشىنىلار نېمە قىلارىنى بىلمەي قالار .
— ماشىنىلار تۈنۈگۈن يولغا چىقىپتۇ ، يەنە ئىككى - ئۈچ
كۈن كېچىكىپ يولغا چىقساڭمۇ ئۈلگۈرىسەنغۇ .
— ھاجىمكا ، مېنىڭ ئوقۇۋاتقىنىم ئۆزىڭىزگە ئايانغۇ ، مانا
بۈگۈن بەش كۈن دەرستىن قالدىم .
— مۇنداق دېگىن . بۇ تەرىپى بولسا ، دەرھال ماڭ...
— ئەمىسە مەن دېگەن ئىشنى بېجىرەلەمسىز ؟
— بولىدۇ ، بىرەر كۈن كېچىكسەمۇ 15 - 20 ماشىنا بولۇپ
ماڭايلى .
— ھەببەللى ، مۇنداق دېمەمسىز ، — قەدىردان كۈلدى ، —
جاپايىڭىزغا تۇشلۇق ھەققىڭىزنى بەرسەم بولمىدىمۇ .

— ھەقىنداڭ گېپىنى قىلما ، — دېدى ھاجىم كەسكىن ھالدا ، — بۇ قېتىم ئوبدان ماشىنىدىن يەنە ئۈچنى سۆزلىشىپ قويدۇم ، سەندىن قەرز ئالمىسام ئۇ ماشىنىلار خەققە ئۆتۈپ كېتىدۇ .

— كارۋان ئون بولىدىكەن ـ دە ؟

— چاتاق يوق ! تېخى 20 ، 30 ، 40 ... 100 گىمۇ بارىدۇ .

— پاھ ، پاھ ، ھاجىم دېگەننىڭ نەپسى ئەددەسىز يامان بولىدىكىنا ...

— ھاجىمنى چىشلەپ تارتما ، خوتۇن ، خۇمپەر !

خوتۇن ، بالا ـ چاقىسىنى كۆرۈشكە جېنى تاقىلداپ تۇرغان ھاجىم قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن شورۋاغىدىكى ئۆيىگە ماڭدى . ئۇ مېڭىش ئالدىدا : «ئەتە يوك چۈشۈرۈشتە ماشىنىلارنى يۆتكەش توغرا كەلسە لازىم بولىدۇ ، ئەتىگەندە شوپۇرلارغا يەتكۈزۈپ بەر» دەپ ماشىنىنىڭ ئاچقۇچىنى بەردى .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىنىڭ ئىش بېجىرىش ئىشخانىسىغا كىرىپ ، كەچ سائەت سەككىزنىڭ ئايروپىلان بېلىتىگە تىزىملىتىپ ، پۇلىنى تۆلىدى . ئاندىن «ياشلار بىناسى»غا بېرىپ ، ئوبۇلھەسەنگە ئەھۋالنى دېگەچ ، ياقۇپ ھاجىم ھەيدىگەن ماشىنىنىڭ ئاچقۇچىنى تاپشۇرۇپ بەرگەندىن كېيىن ، ياتىقىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ يول تەييارلىقى ئۈچۈن ئىچ كىيىم ، پايپاق ، قولياغلىقلىرىنى تازىلىق ئۆيىدە يۇيۇپ ، قىسقۇچلارغا قىسىپ تۇراتتى ، ئىشىك چېكىلىپ ياقۇپ ھاجىم كىرىپ كەلدى . ئۇ ساقاللىرىنى قىردۇرۇپ ، بۇرۇتىنى چىرايلىق ياسىۋالغانىدى .

— ھەي ، يەرلىك يوك توشۇش ئەترەتلىرىنىڭ ئىككىسىدىن 17 ماشىنا ھەل قىلدىم ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ ، — مېنىڭكى بىلەن قوشقاندا 24 ماشىنا بولىدۇ .

— ياخشى بوپتۇ ، ھاجىمكا ، — دېدى قەدىردان ، — بىر مۇھىم گەپ بار ، ئوبۇلھەسەنگە : «قىميالىقتىكى 1 مىڭ 250 توننا

مالغا ئىچكىرىدىكى خوجايىنلار مەبلەغ سالغان» دەپ قويۇڭ، ئۇق-
تىڭىزما؟
— سەن بۇنى دېمىسەڭمۇ كۆڭلۈمگە پۈكۈپ بولغان.
— ۋاي، ۋاي، ۋاي، ھاجىم دېگەن ئاشۇنداق ئەقىللىق بول-
سا، ئۇن قېتىم ھاجىم بولغۇم بار.
— بولدى، بولدى، مەسخىرەڭنى قوي، توختا، بىر ئىشنى
ئۇنتۇپتىمەن، — ھاجىم قولىنى كۆتۈردى، — پېنسىيىگە چىققان
بىر ئەر - خوتۇن قوشنىمىز بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق
قىلىۋاتقان ئىككى قىزى ئاتا - ئانىسىغا خىزمەت ئىشلەپ، سۆيى،
مۇنچىسى، ھاجەتخانىسى ئىچىدە ھەم قىشتا ئوت قالىمايسىلەر،
دەپ بىنا ئۆي ئېلىپ بەرگەنىدى. مانا ئەمدى بانكىدىن ئالغان
قەرزىنىڭ ئۆسۈمى پالانى يىلدا پوكۇنى بولىدىكەن. شۇڭا، دەرھال
تۆلىۋېتەيلى دەپ، قورۇ - جايىنى ساتماقچى بولدى.
— زادى نېمە دېمەكچىسىز؟ ئاشۇ قورۇ - جاينى ئېلىۋېلىش
نىيىتىڭىز بار ئوخشىمامدۇ، پۇل بېرىپ تۇرايما؟
— ياقەي، سەندىن ئۈچ ماشىنىغا پۇل ئالمەن دەۋاتسام،
ئۇنىڭغا يەنە قەرز ئالامدىم، ئۆزۈمنىڭ قورۇ - جايىم تۇرسا...
— ئەمىسە نېمە دېمەكچى؟
— ئۆيلىرى پۈتۈنلەي زامانىۋى سېلىنغان، بىر يېرىم مودەك
قورۇ - باغلىرى بىر جەننەت دېگىنە! مانا ھازىر 120 مىڭغىمۇ
خېرىدار چىقمايۋاتىدۇ. ئەگەر پۇلۇڭ بولسا ئېلىپ قويساڭ،
بالاڭدىن - بالاڭغا قالىدىغان بىر زېمىن - دە ئۇ...
— ئەگەر ئېلىپ قويسام ئۇنى كىم ساقلاپ بېرىدۇ؟
— بىزنىڭ باللار ئىجارىگە بېرىپ قويسا، پۇلىنى خەجلىمەم-
سەن. ھەي ساراڭ، ئۆي - زېمىن دېگەن ئۆلمەيدىغان ئالتۇن
قوزۇق...
ئۇلار ئادىتى بويىچە يەنە بىر قەپەس تاكاللاشقاندىن كېيىن،
دەرھال شورۋاغقا ماڭدى. شورۋاغ شەھەر ئەتراپى بولۇپ، باغۇ
بوستانلىق، ئېرىق - ئۆستەڭلىرىدە سۇلار ئېقىپ تۇرغان، ئىنتا-

يىن هاۋالىق ھەم مەنزىرىلىك جاي ئىدى . كونسايىن كېڭىيىۋاتقان شەھەر قورۇلۇشى بارغانسېرى شورۋاغىنى ئۆز باغرىغا سىڭدۇرۇۋاتاتتى . ياقۇپ هاجىم بىرنەچچە قوشنىلىرىنى شاھىت ھەم گۇۋاھچى بولۇشقا چاقىردى . مويسىپىت قېرىلارنىڭ ھە ـ ھۇ دېيىشى بىلەن قورۇ ـ جاي 120 مىڭ سوم بولۇپ پىچىلدى . قەدىردان شۇ جايدىلا پۇلنى ساندى ۋە گۇۋاھچى ، شاھىتلارغا چاي پۇلى تارقىتىپ بەردى .

كۈن قايرىلىپ ، يورۇقتاش دەريا ساھىللىرىنىڭ يامغۇر بولۇۋاتقاندەك بوك ـ باراقسانلىق ئورمان ـ باغلىرىغا قىڭغايماقتا ئىدى . قەدىردان سائىتىگە قارىدى . ئۇنىڭ مېڭىشىغا يەنە بىر سائەتتەك ۋاقىت قالغان ، دەرھال مېھمانخانىغا قايتمىسا بولمايتتى . ياقۇپ هاجىم ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇش ئۈچۈن بىللە كەلدى . قەدىردان جەننەتتەك قورۇ ـ جاينىڭ يەر خېتى ۋە ئۆي ـ زېمىن ئىگىدارچىلىق كىنىشكىلىرىنى چامادانىغا سالدى ، ئاندىن ھويلىغا چىقىشى ، ئايرودرومغا ئېلىپ ماڭىدىغان ئاپتوبۇسمۇ كەلدى . قەدىردان بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلاشقان ياقۇپ هاجىم ماشىنا ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسى قورۇسىدىن چىقىپ بولغۇچە ئارقىدىن ئەگىشىپ كەلدى . ماشىنا چوڭ يولغا قايرىلىپ ، ئۇچقاندەك مېڭىپ كەتكەندىن كېيىنلا ، ئۇ ئىچىدە : «خۇدا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن ، يامان كۆز ، يامان سۆزلەردىن نېرى قىلسۇن !» دەپ تىلەك تىلىدى ، ئاندىن «ياشلار بىناسى»غا يول ئالدى . ئۇ ئەمدىلا تۆمۈر دەرۋازىغا قەدەم ئېلىشى ، ھويلىدىن ئابباس بوجاڭ چىقىپ قالدى . ئۇلار تىنچلىق ـ ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ، ئابباس بوجاڭ هاجىمغا ئېغىر نەزەردە قارىدى .

— تونۇگۇندىن بېرى ئۈچ قېتىم كەلدىم ، ئەجەب كەم دىدارغۇ ئۆزلە ، — ئاببساسنىڭ ئاۋازىغا تەئەددى ئارىلاشقاندەك قىلاتتى ، — ئەسلىدە قائىدە بويىچە ، ئۆيلەرنى پەتلەيدىغان ئادەتلىرىمىزمۇ بولىدىغان .

— ئاببساس بوجاڭ ، كەچۈرسىلە ، — دېدى هاجىم ئىسۇڭايسىز-

لىنىپ ، — بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتىم ، بولمىسا كۆڭلۈمدە بار ...

— كۆڭلۈمدە بار دېمەي ، ئاغزىمىنىڭ ئۇچىدا بار دېسەڭ ، لىللا گەپ قىلغان بولاتتىڭ ، — ئابباسنىڭ ئاچچىقى ياندىغاندەك ئەمەس ئىدى ، — «ئېشىكىم كۆۋرۈكتىن ئۆتكۈچە» دېگەندەك ، ئامان - ئېسەن قىشتىن چىقىۋالدىڭ - دە .

— يوقسۇ ، يوقسۇ ... ئۆزلىرىنىڭ شاپائەت ، ئاتىدارچىلىقلىرىنى پېقىر قانداقمۇ ئۇنتۇسۇن ، — ھاجىم قىزىرىپ كەتتى ، — ئۇنداق تۈزىنى يەپ ، تۇزلۇقىنى چاقىدىغان ئىشنى خۇدامۇ راۋا كۆرمەيدۇ...

ياقۇپ ھاجىم بىر ماشىنا بىلەن كىراكەشلىككە قەدەم ئالغاندا ، ئابباس بوجاڭ ئۇنىڭغا تىجارەت كىنىشكىلىرىنى ھەل قىلىپ بېرىشتىن سىرت ، بانكىدىن قەرز پۇلمۇ ھەل قىلىپ بەرگەنىدى . ئىسلاھات يېڭى يولغا قويۇلغان ئۇ چاغلاردا ، ئىقتىسادىي تۈزۈملەر قىيىن ھەم مۇرەككەپ ئىدى . مۇشۇنداق زىل پەيتلەردە ئابباس بوجاڭنىڭ بۇنداق يەكدىللىق قىلىشى ئاسان ئەمەس ، ئەلۋەتتە ! شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ھازىرقىدەك ئاچچىقلىنىشى ، ئۆپكىدەك ئېسىلىپ ، تەنە - كىنايە قىلىشى ئەنە شۇ ۋەجىدىن ئىكەنلىكى ئېنىقلا تۇرىمامدۇ !

— قانداق ، ھازىر بىزنىڭ ئۆيگە بارامدۇق ياكى مەشەدىلا «غانجۇغىدا كۆرۈشەيلى» دەمدۇق ؟ — ئابباسنىڭ پەيلى بوشىماي تۇراتتى ، — مېنىڭ سەندىن سورايدىغان مۇھىم گەپلىرىم بار ئىدى .

— مېنىڭمۇ ئۆزلىرىگە دەيدىغان سىلىنىڭ گەپلىرىدىنمۇ مۇھىمراق نەسىھەتلىرىم بار ئىدى ، — تەنە - تاپىدىن بۇرنى - قۇلىقىغىچە تويغان ھاجىمنىڭمۇ گەجگىسىدىن قورۇدى ، — ئاڭلىغاندىن كېيىن بىلىپ قالىدىلا ، ئەمما ھازىر كەچ بولۇپ كەتتى ، مەن ئەتە ئاتايەن سىلى تەرەپكە ئۆتەي .

— ئەمىسە ھاجىمنىڭ «نەسىھەتى»نى ئويلاپ كېچىچە تولغى-

ـنىپ ئۇخلىيالمايدىكەنمەن ــ دە؟

بۇ ئەسنادا «ياشلار بىناسى» پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كېلىۋات-قان ئوبۇلھەسەن ئۇلارنى كۆرۈپ قېلىپ، يۈگۈرۈپ يېتىپ كەل-دى. ئۇ «بۇجاڭ» بىلەن «ھاجىم» نىڭ خوتەن قوشقىرىدەك مۈڭگۈز چىنىشىپ قالغانلىقىدىن بىخەۋەر، ئۆزىچە قايناپلا كەتتى:

— ۋۇي ئا بۇجاڭ، ھاجىم، بىزنىڭ شۇنچە مەدەنىيەت ئۆيلى-رىمىز، دەم ئېلىش بۆلۈملىرىمىز تۇرۇقلۇق، بۇ يەردە ئۆرە تۇرۇپ سۆزلەشكەنلىرى تېگىل بولماپتۇ… زادى بولماپتۇ… يۈرسىلە… يۈرسىلە، قىزىققىنە چاي بولامدۇ ياكى تەنگە راھەت سوغۇق ئىچىملىك بولامدۇ، ئىچكەچ پاراڭ قىلىشسىلا، لىپپىدە ھاردۇقلىرى چىقىپ قالىدۇ دەيمەن…

ئوبۇلھەسەن ئۇ ئىككىسىنى گىلەملەر سېلىنغان، ئالىي دىۋان-لار قويۇلغان بۆلۈمگە باشلاپ كىرىپ: «قېنى مەرھەمەت» دەپ بولغۇچە، بىر قىز پەتنۇستا ھەرخىل ماركىلىق سوغۇق ئىچىملىك قۇتىلىرىنى ئېلىپ كىرىپ، چاي ئۈستىلىگە قويدى ۋە ئىككى قۇتىنىڭ ئاغزىنى «ۋاككىدە» قىلىپ ئېچىپ، كىرىشىپ قالغان ئىككى خورازنىڭ ئالدىغا ئەدەپ بىلەن سۈرۈپ قويدى.

ئاچچىقىدا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، خېلىلا كايىپ قالغان ئابباس تاماقلىرى قۇرۇپ كەتكەنمۇ، سوغۇق ئىچىملىك قۇتىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، غورتۇلدىتىپ خېلىلا جىق ئىچىۋەتتى. ھاجىممۇ «ئې-شەك ئىشەكتىن قالسا، قۇلىقىنى كەس» دېگەن تەمسىلنى ئوبدان بىلەمدۇ، ئالدىدىكى قۇتىنى كۆتۈرۈپ راسا بىر ئىچىۋېلىپ، «ئۇھ» دېگىنىچە يېرىملاشقان قۇتىنى چاي ئۈستىلىگە قويدى.

سوغۇق ئىچىملىكلەر ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى غەزەپ ئوتىنى ۋاقىتىدە ئۆچۈرۈۋەتتىمۇ قانداق، ھەر ئىككىلىسى ھىڭگىدە ھىجىيىشىپ بىر ـ بىرىگە قاراپ قويۇشتى. ئابباسنىڭ چىرايىدا، «نەسىھەت» نى دېمەمسەن، دېگەندەك بىر سوئالنىڭ ئەلەڭلەپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەندەك بولغان ھاجىم گېلىنى قىرىپ قويۇپ، كانىيىنى رۇس-لىدى:

— ئابباس بوجاڭ ، ئۆزلىرى بىر ئوقۇمۇشلۇق رەھبەر تو-
رۇپ ، ئوغۇللىرىغا دۈشمەن قىلمايدىغان تەتۈرلۈكنى قىپتىلا ، —
دېدى ھاجىم پەردىشەپنى قايرىپ قويۇپ ، — ئۇنىڭ ھەرقايسىلىرد-
نىڭ باققان قەرزلىرىنى تۆلەش ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن پۇلىنى
نېمىدەپ ئويلاپ قېلىشتىلا ؟

— شۇنچە كۆپ پۇلنىڭ كېلىش مەنبەسى زادى نېمە ؟ قاقچىد-
لىق قىلىپ ، سەيگۇيۇەن بولۇپ ، ساندۇقلاپ پۇلنى تاپقىلى بولسا ،
مەن «بوجاڭ» بولۇپ نېمە قىلىمەن ؟

— سىلى بوجاڭلىقنى يۇز قېتىم تاشلىۋەتسىلىمۇ ، قەدىر-
دانىدى دوربيالمايىلا ، — ياقۇپ ھاجىم تەمكىنلىك بىلەن
سۆزلەۋاتاتتى ، — ئۇنىڭغا ئاللا ئاتا قىلغان نېمەت بۇ ! سىلى تېخى
ئاشۇ بىر چاماندان پۇلنى كۆرۈپ ، ئوغۇللىرىغا ئۈچۈپ كەتكىلى
تاسلا قاپلا ، ئۇنىڭ بانكىدىكى پۇللىرىنى كۆرسىلە ، دوختۇرخانىغا
ئۇلگۇرمەيدىغان ئوخشايلا .

— ھەي ، ھەي... ئاغزىڭنى ئۇششۇتمە ...

— مەنمۇ ئۇنىڭدىن پۇل قەرز ئېلىپ ، چوڭ ماشىنىدىن
ئىككىنى ئالدىم ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — بۇ قېتىم ئۇرۇمچىگە
بارغاندىن كېيىن يەنە ئۈچ ماشىنا ئالغۇدەك پۇل بەرمەكچى .

— نېمە... ئۇ... ئۇ...

— سىلى ھەيران قالغۇدەك ئىش كۆپ ، بوجاڭ ، — ھاجىم
دىمىغىنى قېقىپ قويدى ، — سىلىنىڭ ئەسلىرىدە بارمۇ ، خوتەندىن
تۇنجى كۆلچى سودىگەر بولغان خالمەت قارىم ؟

— بار ... بار ... كۆلىغا قۇرۇق ئۇزۇم يۆتكەپ بېيىغان
سودىگەر...

— ھەببەللى ، شۇ چېغىدا قەدىردانىغا يېلىنىپ ، 60 مىڭ سوم
ئېلىپ كەتتى .

— نېمە ، ئاشۇ كۆلچى سودىگەرما ؟

— شۇ . تېخى بۇلا ئەمەس ، بىر يىگىت ـ قىز يۇرتىنى تاشلاپ
چىقىپتىكەن ، يىگىت ، قاسساپچىلىق قىلىپ كۇنۇمنى ئالاي دې-

گەن ، دەسمايىگە 2 مىڭ سوم بېرىپ تۇرغان بوسىلىرى ، دەپ كەپتىكەن ، قەدىردان ئىجارىگە ئۆي ئال ، ئۆي جابدۇقلىرىمۇ ئال ، قاسساپچىلىقمۇ قىل ، دەپ 5 مىڭ سوم بەردى . بۇنداق خىجالەت تارتىپ كەلگەنلەرگە 3 مىڭدىن تارتىپ ، 10 مىڭغىچە بېرىپ يولغا سالغان غېرىب ـ غۇرۋالار ئاز ئەمەس .

ئابباسنىڭ ئاغزى ئېچىلغىنىچە هاڭ ـ تاڭلا قالدى ، ئوغلىنىڭ شۇنچە نۇرغۇن پۇلنى قانداق ئۇسۇلدا تاپقانلىقىغا ئەقلى يەتمەيتتى .

— ياقۇپ هاجىم ئىنى ، — ئابباس بىردىنلا بوشاپ قالغاندى ، — بۇ ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى ماڭا چۈشەندۈر ، بۇ زادى نېمە ئىش؟ مەن ئۇنىڭغا بەك قىزىقىپ قېپتىمەن .

ياقۇپ هاجىم قاقچىلىقنىڭ هەقىقىي سىرىنى يېشىپ چۈشەندۈرۈپ بەردى ، ئەگەر بىر كىلو قاقنا 20 تىيىن ئۇشۇق ساتقاندا ، 100 توننا قاقنا 20 مىڭ سوم پايدىسىغا قېپقالىدىغانلىقىنى ، مۇشۇ ئۇسۇلدا 300 ، 400 ، 500 توننا قاقلارنى ئېچكىرىدىكى لاۋبەنلەرگە ئۆتكۈزگەندە ، بىر قېتىملىق سودىدىلا 100 مىڭلاپ پۇل قالىدىغانلىقىنى دەلىللەپ كۆرسەتتى .

— ئەمىسە باشقا قاقچىلارمۇ شۇنداق قىلسا بولمامدۇ؟

— ئۇلار بىرىنچىدىن ، شىركەت باشلىقلىرىغا ئارقا ئىشىك قىلدۇق ، دەپ بىر يارتا گۆش ، بىرەر ـ ئىككى ساندۇق يەل ـ يېمىش ئەكىرىدۇ ، بەك چوڭ قىلدى دېگەندىمۇ ، بىر نەچچە مىڭ سوم ئارقا ئىشىك قىلىدۇ ، كۆزى بەك كىچىك . قەدىردان بىر قېتىمدىلا 10 ـ 15 مىڭ سومنى يانچۇقىغا سېلىپ قويىدۇ . شۇڭا ، ئۇلار بىر سوملۇق قاقنى بىر سوم 20 ياكى بىر سوم 30 تىيىن قىلىپ يېزىپ بېرىدۇ ؛ ئىككىنچىدىن ، قەدىردان بەك ئىشەنچلىك ، ئۇيغۇر ، خەنزۇ قاق سودىگەرلىرى ، خوجايىنلىرى ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ . قەدىرداندىن ئۆتكۈزۈۋالغان هەر قانداق مالدىن چاتاق چىقمايدۇ ، كەسپىگە پۇختا . شۇڭا ، پۈتۈن ئۇرۇمچى ئەمەس ، شىنجاڭ بويىچە «بالا سەيگۈيۈەن» دېسە ، ئۇنى تونۇمايدىغىنى يوق !

سەل ھاياجانلىنىپ ، قىزىپ قالغان ياقۇپ ھاجىم قەدىرداننىڭ دېھقانلارغا قىلغان ياخشىلىقلىرىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ ، ھەتتا قەدىرداننى تونۇمايدىغان باشقا يۇرتلاردىنمۇ «بالا سەيگۇيۇەنگە تەگسۇن» دەپ ، نەچچە يۈز تونىلاپ مال ئەۋەتىدىغانلىقىنى دېگەندە ، ئابباس ئىختىيارسىز چىكىلداپ كەتتى .

— قەدىردان ھەرقايسىلىرىدىن دىلى رەنجىپ ئۆيدىن چىققاندىن كېيىن ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئېغىر خورسىنىپ ، — قىيالىق بوز يەر مەيدانىدىن 1 مىڭ 250 تونىنا مالنى تەكشۈرۈپ سېتىۋاپتۇ . ھازىر 25 ماشىنىنىڭ يولغا چىققىنىغا ئۈچ كۈن بولۇپ قالدى . مەن ئۆگۈنلۈككە 24 ماشىنا بىلەن يولغا چىقىمەن . قەدىردان ئالغان بۇ قاقنى بىر يېرىم ئايغىچە توشۇپ بولۇشىمىز كېرەك .

ياقۇپ ھاجىم 1 مىڭ 250 تونىنا مالنى ئېلىش جەريانىنى سۆزلەپ بەرگەندە ، ئابباس بۇجاڭ ئېڭىكىنى قامالاپ ، ئۇزۇنغىچە بېشىنى چايقىدى ھەم : «بىز ... بىز ... ئىسلاھاتنى چۈشەنمەيدىكەنمىز ، ئىسلاھاتىنىڭ ئارقىسىدا قاپتىمىز» دەپ ئىسسىق ئەيلىدى...

— ھازىر قەدىردان نەدە ؟

— ئۇ بۈگۈن سائەت سەككىزنىڭ ئايروپىلانى بىلەن ئۈرۈمچىگە ماڭدى .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ئۈرۈمچىدىكى تۆت چوڭ مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازارلىرىدىكى قاقچىلار ئۇنىڭ يولىغا قاراپ ، قاقلىرىنى ساتماي ئولتۇرىدۇ . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېت «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيىلەش مەركىزىدە ئوقۇۋاتىدۇ .

— ئوقۇۋاتىدۇ ؟ — ئاببا بۇجاڭ ھەيرانلىق ئىلكىدە تېڭىرقاپ قالدى ، — ئۇ ... ئۇ ... نېمە ئوقۇۋاتىدۇ ؟

— ئىچكىرىدىن كېلىدىغان قاق سودىگەرلىرى بىلەن ئالاقىلىشىش ، توختام تۈزۈش ، پىكىر ئالماشتۇرۇشتا قىينىلىپ قالغاچ-

قا ، خەنزۇ تىلىدا ئوقۇپ بىر قارارنى پۈتتۈردى ، ھازىر ئىككىنچى قارارمۇ ئوتتۇرىلاشتى .

— مۇنداق دېگىن ، — ئابباس بۇجاڭنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى ، — بىز بىلەن كۆرۈشمەيلا كېتىپ قالغىنىنى قارا بۇ بالىنىڭ !

— ئائىلىدە ئابدۇراخماندىن باشقىسى ھەرە چېقىۋالغاندەك قاپىقىنى ئۈششۈتۈپ يۈرسە ، «يەنە شۇ سۆرۈن چىرايلارنى كۆرۈپ نېمە قىلاي» دېگەندۇ .

— بولدى ، بولدى ، سەنمۇ ئوت ئۈستىگە ياغ چاچماي ، غىت قىسىۋال…

— بۇ قېتىمقى سودىدىنلا بىر مىليون پايدا قالاتتى ، — ياقۇپ ھاجىم «ئىسىت» دەپ قويدى ، — بىراق قەدىردان : «دېھقانلىرى بەك نامراتكەن ، شۇلارنىڭ دېگىنىگە ئالدىم ، سودىلاشمىدىم» دەيدۇ . شۇنىڭدىمۇ يەنە ئۈچ ـ تۆت يۈز مىڭ پايدا بار .

— ۋۇي شۇنداقمۇ ، پاھ ، پاھ …

— ھازىر 5 ـ ئاي تۇرسا ، بازاردا قاق يوق دېيەرلىك ، يېڭى قاقنىڭ چىقىشىغا خېلى بار .

— توۋا ، قۇرۇق مېۋە ـ چېۋىمۇ ئەجەب سېتىلىدىكىنا ؟

— شاكىلات ، كونسېرۋا ، قاق بەلىش ، قاق قىيامى بولكىسى ھەم ھەرخىل قاق بىلەن ياسىلىدىغان تاتلىق ـ تۈرۈملارنى ئىشلەپچىقىرىدىغان زاۋۇت ، كارخانا ، شىركەتلەر قۇرۇق مېۋە ـ چېۋىنى خام ئەشيا قىلىدۇ ـ دە .

— مۇنداق دېگىن ، — ئابباس ياقۇپ ھاجىمنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويدى ، — ئۈرۈمچىگە بارغاندىن كېيىن ھەممىمىزنىڭ قىزغىن سالىمىمىزنى يەتكۈزۈپ قوي . ئۇ بالا قېيىداپ يۈرمىسۇن . بىز ئاچچىقلايلى ، تىللايلى ، قاپىقىمىزنى تۈرۈۋالايلى ، ھەممىسى شۇ بالىنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن . ۋاقىت خېلى بولۇپ قاپتۇ ، مەن قايتاي .

ئابباس قەدەملىرى ئېغىرلاشقان ھالدا دەم ئېلىش ئۆيىدىن

چىقىپ كەتتى . قەيەردىدۇر ساقلاپ تۇرغان ئوبۇلھەسەن ئۇنىڭ
قولتۇقلىرىدىن يۆلەپ ، پەلەمپەيلەردىن بىللە چۈشۈپ ئۇزىتىپ
قويدى . ئۇ دەم ئېلىش ئۆيىگە كىرگەندە ، ياقۇپ ھاجىم سوغۇق
ئىچىملىك قۇتىسىنىڭ يەنە بىرىنى ئېچىپ ئىچىۋاتاتتى .

— بەك جىق مۇڭدىشىپ كەتتىڭلارغۇ ، — ئوبۇلھەسەن ھا-
جىمنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى ، — قەدىردان ئۈرۈمچىدە
مايماق دەسسەپ قالدىمۇ يا ؟

— ئاتا - ئانا بولغۇچى بالىسىدىن ئەنسىرىمەي قالامدۇ ، —
ھاجىم ھەقىقىي ئەھۋالنى دېگۈسى كەلمىدى ، — ئىچەمدۇ ، چې-
كەمدۇ ، ئوينامدۇ دېگەنلەرنى سۈرۈشتە قىلىۋاتىدۇ شۇ ...

ئوبۇلھەسەن سوغۇق ئىچىملىك ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، قەدىردان-
نىڭ ئۆزىگە قول - قانات بولۇپ قالغانلىقى ، «ياشلار بىناسى»
دىن ئىبارەت چوڭ كوللېكتىپ ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈۋاتقانلىقى ،
ھازىر ھەر بىر دۇكان مەسئۇللىرى ، پىركازچىكلىرى ئۇنىڭدىن
بەكمۇ رازى ئىكەنلىكىنى مەمنۇنىيەت بىلەن سۆزلىدى . ياقۇپ
ھاجىم شەھەر كۆرگەن ، جەمئىيەتكە ئارىلاشقان ، ئىسسىق - سو-
غۇق بېشىدىن ئۆتكەن ئادەم بولغاچقا ، بۇنداق پاسقا چىققان توپنى
ئۇرماي قالامدۇ ؟ ئۇ قەدىردانغا بېرىلىۋاتقان سەككىز سوم كاماندى-
روپكا ، 15 سوم ياتاق ، 350 سوم مائاشنى سۆكۈپ بىر سۆزلىگىلى
تۇرغانىدى ، ئوبۇلھەسەن قەدىردان توغرۇلۇق گەپ ئاچقىنىغا
بۇرنى - قۇلىقىغىچە تويدى ، نومۇستىن ئاسمان يىراق ، يەر قاتتىق
بولۇپ كەتتى .

— مەن : «قاق پۇلىدىن ئاز - تولا ئېلىپ قال» دېسەم ،
ئۇ : «ئوبۇلھەسەنكام كۆپ ئادەمنى باقىدۇ ، بىر تىيىننى كەم
قىلماي ئەۋەتمىسەم بولمايدۇ» دەيدۇ . بۇ ھەقتە ئىككىمىز بىر
نەچچە قېتىم تاكاللىشىپمۇ قالدۇق ، — ياقۇپ ھاجىم قوللىرىنى
شىلتىمەكتە ئىدى ، — ئۈرۈمچىدەك يەردە ئاددىيغىنا بىر ۋاخ تاماق
سەككىز سوم تۇرسا ، سىز بېرىدىغان سەككىز سوم كاماندىروپكا
پۇلى قانداقمۇ بىر كۈنگە يەتسۇن ؟ «15 سومدىن تۆۋەن ياتاقتا

ياتسەن» دەپ بەلگىلەپ بېرىپسىز ، ئۇ جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىگەن-لىكى ئۈچۈن ، پوق - سۈيدۈك ، تەر ، ئۇسسۇزلۇق پۇراپ تۇرغان سەككىز كىشىلىك گۇندىخانىدا ياتسۇنما؟

— مەن... مەن... ئۆستۈرۈپ بېرەي ، — ئوبۇلھەسەننىڭ بېشى چۈشۈپ كەتكەندى ، — مائاشىنمۇ تەڭشىمىسەم بولمىغۇدەك...

— بولدى قىلىڭ ئەمدى ، ھازىر ئۇنىڭ ھاجىتى سىزگە چۈشمەيدۇ ، — ھاجىم ئاچچىقىدا پۇشاڭشىپ كەتتى ، — ئۇ سىز بەرگەن پۇلنى يەتكۈزەلمەي ، دېھقانلارنىڭ ماللىرىنى خەنزۇ خوجايىنلارغا ئۆتكۈزۈپ جېنىنى بېقىپ كەلدى ، ھازىر ئۇرۇمچى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ بويىچە ئۇنى «بالا سەيگۈيۈەن» دەپ ماختىشىپ بېشىدا كۆتۈرۈشۈۋاتىدۇ .

— مەنمۇ ئاڭلىدىم...

— ئىچكىرىدىن كەلگەن قاق سودىگەرلىرى ، كاتتا بايلار قەدىردانىڭ 35 سوملۇق ياتىقىنى كۆرۈپ دەھشەت غەزەپلىنىپ : «سىلەر ئۇيغۇر ئەمەلدارلىرى ، بايلىرى ئادەم ئىشلىتىشنى بىلمەيسىلەر ، قابىلىيەتلىك كىشىلەرنىڭ قەدرىگە ئەسلا يەتمەيسىلەر» دەپ ۋارقىرىشىپ كەتتى . لېكىن ، قەدىردان ، بۇ 35 سوملۇق ياتاقنىڭ 20 سومىنى يېنىمدىن تۆلەيمەن ، دېمىدى ، ئۇ يەنىلا سىزنى ئايىدى .

— مەن كەم ئەقىللىق قىپتىمەن ، ئۇنىڭ ئىقتىدارىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ ، سەل قاراپتىمەن ...

— ئاتا - ئانىسى ئۇياقتا ئىشەنمەي دىلىنى رەنجىتسە ، سىلەر بۇياقتا ئىقتىسادىي جەھەتتىن قىيناپ ، تار كوچىلارغا باشلىساڭلار ، ئاخىر ئاشۇ بالىنى بۇزۇۋالىدىغان بولدۇڭلارغۇ !

ياقۇپ ھاجىم خوشمۇ دېمەي چىقىپ كەتتى .

ئون ئۈچىنچى باب

— جىنىم بالام ئەسەت ، گۇاڭجۇدا ئاچاڭ ئەختەرنىسانىڭ 600 مىڭ سوملۇق مېلىنى ساقچىلار قولغا چۈشۈرۈۋاپتۇ ، ئۆزى ئارانلا قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ . شۇڭا ، بىزگە مال كەلمىگىلى بىر ئايدىن ئاشتى ، — ھۆسنارخان ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھقا يېلىنماقتا ئىدى ، — ئاشخانىنىڭ كىرىمى بولسا ياخشى ئەمەس .

— يالغان ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — مەن سېنىڭ خېرىدارلىرىڭنى بىلمەمدىمىنا ، ئۇلار كىرگەن ھاما ئارقا ھويلىغا ئەكىرىپ ، قوللىرىغا بولاقلاپ تۇتقۇزۇپ قويىسەنغۇ ؟

— جىنىم بالام ، ماڭىلا يۈلىنىۋالما ، — دېدى ھۆسنارخان ، — سەنمۇ بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتۇپ ، ئۆزۈڭنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆزۈڭ كۆتۈرسەڭ بولمامدۇ ؟

— قىزىقكەنسەن ، «بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتىمەن» دەپلا تۇتقىلى بولامدا ؟ — ئەسەت ئەرۋاھ ئانىسىغا گۈلەيدى ، — بولسا شۇنداق ئىشنى تېپىپ بېرە ئەمىسە .

— ئۆزۈڭ تاپمامسەن ، — ھۆسنارخانمۇ ھۆرپەيدى ، — سەن ئەمچەكنى «مەممە» دەيدىغان كىچىك بالا بولمىساڭ ، ھەممىنى چاي-ناپ يېگۈزۈپ قويسام بولامتى !

— ھەي ماڭا خاۋس گەپ قىلما ، — ئەسەت ئەرۋاھ يانپېشىدا پۇلاڭلاپ تۇرغان غىلاپلىق پىچاقنى تۇتتى ، — ئەمدى «بېشىمنى يېرىۋېتەرمىكىن» دەپ ئولتۇرمايمەن جۇما...

ئەسەت ئەرۋاھ ئانىسى بېشىنى يېرىۋېتىپ ، دوختۇرخانىدا 22 كۈن يېتىپ چىققاندىن كېيىن ئىشتان بەلۋېغىغا غىلاپلىق پىچاقنى ئېسىپ يۈرىدىغان ئادەتنى چىقىرىۋالدى . خۇددى ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق ، دېگەندەك ، بۇ ھۆسنارخانغا يالىغاچ بېشارەت

ئىدى . مانا شۇندىن بېرى ، ئەسەت ئەرۋاھ قاچانكى خۇمارى تۇت-
سا ، ئانىسىغا بىر قولىنى سوزسا ، بىر قولى يانپىشىدىكى غىلاپلىق
پىچاقنى سىلايتتى . ھۆسنارخانمۇ خۇددى ئېغىز چىشىنى سۇ-
غارغاندەك ، مىڭ ئۆلۈپ ، بىر تىرىلىپ ، كۆڭلەك ئېتىكىنى
كۆتۈرەتتى ـ دە ، يوتىسىدىكى پايپىقىنى قايرىپ تىرناقتەك سۇلياۋ
بولاقنى ئېلىپ بېرەتتى ھەم غوتۇلدىغىنىچە ئىچكەركى ئۆيگە ياكى
ئاشخانىغا چىقىپ كېتەتتى . زىيان دېگەن ئاچچىق ، ئۇ بىر ئاي
ئىچىدە پىچىقىنى دەستەك قىلىپ ، قانچە بولاق ئالغانلىقى ، ئۇنىڭ
قانچە پۇل بولىدىغانلىقىنى كۆڭلىدە دىتلاپ چىققان ھۆسنارخان :
«بىشىكنى يەيدىغان ئۆلمەيدىغان جۇۋاينىمەك ، ماشىنا چاقى ئاستى-
دا مىجىلىپ ئۆلەرسەن ، غايىب ئوقتا نېسىپ بولارسەن ...» دەپ
قارغايتتى . بۇنداق قارغاشلار ئەسەت ھەر قېتىم قاقشىتىپ تۇرۇپ
مال ئالغاندا ، بىر قانچە كۇنگىچە داۋام قىلاتتى . خۇددى «ئىتنىڭ
قارغىشىغا پىت ئۆلمەپتۇ» دېگەندەك ، ئەسەت ئەرۋاھ بۇ ئاي ، بۇ
كۇنلەردە ماشىنىنىڭ چاقى ئاستىدا مىجىلىپ ئۆلىدىغاندەك ياكى
غايىب ئوقتا نېسىپ بولىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . مانا بۇگۇنمۇ
ئەسەت ئەرۋاھ پىچىقىنى سىلاپ تۇرۇپ ئىككى «بولاق» مالنى
ئانىسىنى چىرقىرىتىپ ئېلىۋالدى . سەۋر ـ تاقىتى چېكىگە يەتكەن
ھۆسنارخان ئۇنىڭغا ئامالىنىڭ يوقىدا يىلىنماقتا ئىدى .

— بالام ، ماڭىلا ئېسىلىۋالغۇچە ، كاللاڭنى ئىشلىتىپ باق-
ساڭ بولمامدۇ ، — ھۆسنارخانىنىڭ چىرايىغا بىر شۇملۇق سايە
تاشلىغانىدى ، — پۇلدار ئەل ـ ئاغىنە ، يېقىن ـ يورۇقلىرىڭغا
ئاشۇ «ھۇنىرىڭ»نى ئۆگىتىپ قويساڭ... بوينىدىن باغلىغان ئىت-
تەك ئارقاڭدىن سوكۇلداپ ماڭاتتى ئەمەسمۇ .

— قايسى پۇلدار ئاغىنىلىرىكەن ئۇ ؟ كاپىلداۋېرىدىكىنە...

— مەن قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق جاۋراۋاتقىنىم يوق ، بالام ، —
ھۆسنارخانىنىڭ ئاۋازى بىردىنلا پەسلىدى ، — قەدىردان دېگەن شۇم
ھازىر بېيىپ تىنىپ كەتتى . ئۆتكەندە خوتەندىن يۆتكىگەن 1 مىڭ
نەچچە يۇز توننا مالدىنلا 400 مىڭ سومدىن ئارتۇق پايدا كۆرۈپتۇ .

— نېمە دەيدىغانسەنوي ، شۇنداقما ئىش بوپتىما ؟

— سەن چېكىشنىلا بىلسەڭ بولىدۇ ، — ھۆسنارخاننىڭ قاش ـ قاپاقلىرى سۈزۈلدى ، — ئاشخانىمىزدا تاماق يەۋاتقانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاغزىدا شۇ گەپ . مانا ھازىر ئۇ شۇم سوۋېتنىڭ 110 مىڭ سوملۇق «لادا» دېگەن ماشىنىسىنى ھەيدەپ يۈرىدۇ . ساقچىلار تۇتۇۋېلىپ ، «پراۋاڭ يوقكەن» دەپ 8 مىڭ سوم جەرىمانە قويۇپتىكەن ، بۇ ھارامىلىق : «ساقچىلار بىزدەك قانۇنسىز ماشىنا ھەيدىگەنلەرنى تۇتىمىز دەپ جاپا چەكتى ، شۇڭا ئۇلارغا مۇكاپات بېرىڭلار» دەپ ، 20 مىڭ سوم ئاپىرىپ بېرىپتۇ . تەسىرلىنىپ كەتكەن ساقچىخانا ئۇنىڭغا بىر ھەپتە ئىچىدە پراۋا ھەل قىلىپ بېرىپتىمىش .

— پاھ ، قەدىردان ئەجەب مەردلىك قىپتۇ ـ دە ...

— ئۇلا ئەمەس ، — دېدى ھۆسنارخان ، — يولنى تاپالماي گاڭگىراپ قالغان ، بىرەر ھۈنەر ياكى تىجارەت قىلالاي دېسە دەسمايىدىن قىينالغان باللاردىن چىراي سارغايتىپ قانچىسى كەلسە ، شۇنچىسىگە ياردەم قىلىپتۇ .

— كەكلىكتەك ۋاقىلداپلا كەتتىڭ ، زادى نېمە دېمەكچىسەن ؟ — ئەسەت ئەرۋاھ ئانىسىنىڭ كۆزىگە قارىدى ، — قېنى ئاقىلانە مەسلىھەتىڭ بولسا دەپ باقامسەن ؟

— قەدىردانغا ھېلىقى ئىشنى ئۆگىتىپ قوي ؟

— ئۇ ئادەتتە تاماكىمۇ چەكمىسە ، قانداق ئۆگەتكىلى بولىدۇ...

ھۆسنارخان ئوغلىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىغانسېرى ، ئەسەتنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ ، كۆپكۆك كالپۇكلىرى مىتىلداپ كەتتى .

— بۇ... بوپقالغۇدەك . يائاللا ئانا ، شەيتانغا دەرس بېرىدىغان خوتۇنسەن ـ دە !

ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ قەدىردان توغرۇلۇق ئەنە شۇنداق يەڭ سودىسى قىلىۋاتقاندا ، قەدىردان داخىيەن قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە تارماق شىركىتىنىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەن بىلەن

داخىيەندىكى بىر ئاشخانىدا تاماق يېگەچ پاراڭغا چۈشكەنىدى .
ھازىر 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى بولۇپ ، يېڭى قاق چىقىشقا يەنە بىر ئايدەك ۋاقىت بار ئىدى . شۇڭا ، ئىچكىرىدىكى قاق سودىگەرلىرى ، سەيگۈيۈەنلەر ۋە قۇرۇق مېۋە - چېۋە ھايانكەشلىرى بۇگۈن داخىيەن قۇرۇق مېۋە - چېۋە تارماق شىركىتىنىڭ جەننەتتەك بېغىدا تونۇشۇش ، كېڭىشىش ، توختام تۈزۈش يىغىنى ئېچىۋاتاتتى . ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلارنىڭ كۆپىنچىسى «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» ، «داخىيەن» ۋە «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرى بىلەن توختام تۈزدى . بۇ شىركەتلەر قەدىردان بىلەن توختام ئىمزالىمىدى . ئامما ، ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلار ئىدە بىرلا سۆڭ جىژجۇڭ ئەپەندى قەدىردان بىلەن توختام تۈزىدىغانلىقىنى بىلدۈردى . قاقچىلىق مىزانىدا ، قاقچىلار يېزا - كەنتلەردىن كىلوسىنى 80 تىيىن ئالغاندا ، ئۇلار قەدىردانغا ئوخشاشلارغا بىر سومدىن ساتاتتى . قەدىردانلار شىركەتلەرگە بىر سوم 20 تىيىندىن ساتسا ، شىركەتلەر ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلارغا بىر سوم 40 تىيىندىن ئۆتكۈزەتتى . ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلار زاۋۇت - شىركەتلەرگە بىر سوم 60 تىيىندىن ياكى ئىككى سومدىن بېرەتتى . قىسقىسى ، قولدىن - قولغا ئۆتكەنسېرى ، كېيىنكى خېرىدارلارنىڭ ئالغان ماللىرىنىڭ باھاسى ئېشىپ باراتتى . شۇنداق ئىكەن ، ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلار قىممەت توختايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ، شىركەتلەر بىلەن توختام تۈزدى . بىراق ، كىلوسىدا 20 - 30 تىيىن ئەرزان توختايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ نېمىشقا قەدىردان بىلەن توختام تۈزمىدى ؟
بۇ ئىش قەدىرداننىڭ روھىنى چۈشۈرۈپلا قالماي ، قىزغىنلىقىمۇ سۇسلاشقانىدى . ئۇنىڭ يىغىندىن كېيىنكى كەيپىياتىنىڭ بىردىنلا تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلغان ياڭ مىڭسەن ئۇنى ئاشخانىغا باشلاپ كىرىپ ، بۇ ئەھۋالنىڭ تېگى - تەكتىنى چۈشەندۈرمەكتە ئىدى .
— ئويلاپ باق ، بەزى ھاللاردا يىراق - يېقىندىكى ماللارنى

ئېلىشتا ، مەلۇم پىرسەنت پۇلنى توختام تۈزگەن خوجايىن ئالدىن بېرىشى كېرەك ، شۇنداقمۇ ؟ — دېدى ياڭ خوجايىن پىتىر مانتىنى يەۋېتىپ ، — ئەگەر سەن قويمىچى بولۇپ قېلىپ ، پۇلنى ئېلىپلا قېچىپ كەتسەڭ قانداق بولىدۇ ؟

— بىلدىم ، ئۇلار ماڭا ئىشەنمەپتۇ .

— توغرا ، بۇنىڭ ئۈچۈن سېنىڭ ئۈرۈمچىدە قورۇ ـ جايىڭ ياكى ئېسىل ئۆيلىرىڭ بولۇشى كېرەك ، — ياڭ مىڭسەن گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دېدى ، — ئۇنداقتا سەن بىرەر يەرگە قاچالامسەن ؟ قاچقان تەقدىرىڭدىمۇ ، ئۆي ـ زېمىنىڭنى ئېلىپ كېتەلمەيسەن ـ دە•••

— چۈشەندىم ، ياڭ خوجايىن .

— ھەببەللى ، سەن ئاستىڭدا ئېسىل ماشىنا ، نەچچە مىڭ سوملۇق ئالىي ياتاقتا ياتقىنىڭ بىلەنمۇ ، ئۇلار ساڭا ئىشەنمەيدۇ ، — ياڭ مىڭسەن ھىڭگىدە ھىجىيىپ قويدى ، — شۇڭا ئۇلار قىممەت بولسىمۇ بىزدەك قېچىپ كېتەلمەيدىغان شىركەتلەر بىلەن توختام تۈزگەن گەپ•••

ياڭ مىڭسەننىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىدىن خېلىلا يېنىكلەپ قالغان قەدىردان ئاشخانىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن ، ياڭ خوجايىنىنىڭ قولىنى سىقىپ تۇرۇپ :

— شۇنداق بىر ئۆي ئالايكى ، ھەيۋەتلىك زىننەتلەپ ، قىممەت باھالىق ئۆي مۈلكى بىلەن بىزەپ ، بەجايىكى جەننەت قىلىۋېتەي ، ماڭا ئىشەنمىگەن ئاشۇ پۇلدار خوجايىنلار ئايلىنىپ كېتەلمەيدىغان بولۇپ قالسۇن ، — دېدى .

ياڭ مىڭسەن بىلەن قەدىردان تەڭلا قاقاقلىشىپ كۈلۈۋېتىشتى .

قەدىردان مېغىز رەڭلىك «لادا»نى ھەيدەپ ، شەھەر يولىغا قاراپ ماڭماقتا . ئۇ خوتەندىن قايتىپ كېلىپ ئىككىنچى كۈنى 25 ماشىنا گۈلە ـ قاق يېتىپ كەلدى . ئۇنى ياڭ خوجايىنغا ئۆتكۈزۈپ ، تۆتىنچى كۈنى ياقۇپ ھاجىم «كارۋان» ئەترىتى 24 ماشىنا

بولۇپ يېتىپ كېلىشى ، ئۇنى لوك داتو ئېلىۋالدى . يەنە ئاردىن 13 كۈن ئۆتكەندە ، ئالدىنقى قېتىم قايتىپ كەتكەن 25 ماشىنا ئىككىنچى قېتىم كېلىشى ، ئۇنى يەنىلا ياڭ خوجايىن ئالدىغا تارتتى ، ئەمما ياقۇپ ھاجىم باشچىلىقىدىكى 24 ماشىنا ئۈرۈمچىگە ئىككىنچى قېتىم كېلىشى ، ئۇدۇل پويىز ئىستانسىسىنىڭ يۈك چۈشۈرۈش سۇپىسىغا يۈرۈپ كەتتى . چۈنكى ، بۇ 240 توننا مال سۇڭ جىزجوڭ خوجايىنغا تەۋە بولۇپ ، قەدىرداننىڭ بىر ئايدا بىر قېتىم ماڭدۇرىدىغان تۆت ۋاگون ۋەزىپىسى ئىدى . ھازىر قىيالىقتىكى 1 مىڭ 250 توننا مالدىن 25 ماشىنا بىر قېتىم قاتنىسا بولىدىغان 250 توننا مال تېخى يولدا ئىدى .

بۇ قېتىمقى سەرخىل مالدىن 500 توننا ئېلىۋېلىپ ، ئۇنىڭدىن خېلىلا نۇرغۇن نەپ كۆرگەن ياڭ مىڭسەن خۇشاللىقىدا ئىچكىرىدىن كەلتۈرۈلگەن «لادا» ماشىنىسىنى تالون ، ھەرخىل رەسمىيەت ھەم نوپۇسلىرى بىلەن قەدىردانغا 110 مىڭ سوم ئۆز نەرخىدە بېرىۋەتتى . بۇ قېتىمقى 1 مىڭ 250 توننا مالدىن «لادا» نى ھېسابقا ئالمىغاندا ، قەدىردانغا 270 مىڭ سوم پايدا قالغانىدى .

ياڭ مىڭسەن «لادا»نى ئۆزى ھەيدەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ قورۇسىغا ئەكېلىپ بەردى . بۇ قورۇغا ھەر كۈنى 40 ـ 50 ماشىنا ئۈزۈلمەي كېلىپ ـ كېتىپ تۇراتتى . قەدىردانىڭ ماشىنا ئالغانلىقىنى ئاڭلىغان بىر يۇرتلۇق شوپۇرلار ئاشۇ ھويلىنىڭ ئىچىدىلا ھەيدەپ ، قەدىردانغا ئۆگىتىشكە باشلىدى . ئۇ يەرنى باس ، بۇ يەرنى تارت ، ئوڭغا بۇرا ، سولغا ئايلان دەپ ئىككى ـ ئۈچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى . شەنبە ـ يەكشەنبە كۈنى قەدىردان بىر ئاپتوبۇس شوپۇرىنى مېھمان قىلىپ ھەم تاپان ھەققى بېرىپ ، گۈلساي قەبرىستانلىقى تەرەپكە چىقىپ كەتتى . ئۇ شوپۇرلاردىن ئىمتىھان ئالىدىغان مەشىق مەيدانىنىڭ مەسئۇل خادىمىنى رازى قىلىپ ، شۇ يەردە ئىككى كۈن مەشىق قىلدى . قەدىردان ماشىنا ھەيدەشنىڭ ۋېلىسىپىت مىنىشتىن ئاسان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئىككى ـ ئۈچ كۈندە بىر قېتىم

مەشىق مەيدانىدا ئۇستاملارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەستايىدىل مەشىق قىلدى . ئۇ تۇنجى قېتىم ماشىنىنى ھەيدەپ شەھەرگە كىرگەن كۈنىلا قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلىپ ، ساقچىلارغا تۇتۇلۇپ قالدى . ئەمما ، ئۇ ھېچقانداق يالغان سۆزلىمەي ، راست گېپىنى قىلدى . ساقچىلار ئۇنىڭ خوتەن شېۋىسىدە قىلغان سۆزلىرىگە مەھلىيە بولۇپ قالدى ، بىراق ئۇنىڭ پراۋىسىز ماشىنا ھەيدىگەنلىكى ۋە قاتناش قائىدىسىگە ئېغىر خىلاپلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن 8 مىڭ سوم جەرىمانە قويغانىدى ، ئۇ ئەتىسى 20 مىڭ سوم ئەكېلىپ بېرىپ : «ساقچىلارغا مۇكاپات بەرسەڭلار ، ئۇلار بەك جاپاكەش گادايلاركەن » دەپ ھەممىسىنى كۈلدۈرۈۋەتتى . شۇڭا ، ساقچىلار ئۇنى مەشىق مەيدانىدا ماشىنا ھەيدىتىپ ۋە بارلىق مەشىق تۈرلىرىنى ئىشلىتىپ بولۇپ 13 كۈن ئۆتكەندە ، يېشىل تاشلىق كىچىككىنە پراۋا كىنىشكىسىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ھەم ساقچى باشلىقى ئۇنىڭغا : «قاتناش قائىدە ـ تىزاملىرىنى ئوبدان ئۆگەنگىن» دەپ ، قاتناش قائىدە ـ تىزاملىرى ھەققىدىكى بىر كىتابنى بەردى .

قەدىردان «لادا» نى خىيال بىلەن سالقىن ھەيدەپ ، داچەيگۇغا يېتىپ كەلدى . ياقۇپ ھاجىم ماشىنىنى ئارقا يول بىلەن ئايلاندۇرۇپ ، دەرۋازا ئالدىغا ئەكەلگىلى بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ قويغاچقا ، قەدىردان ئاھالىلەر كوچىلىرىدىن ئۆتۈپ ، دەرۋازا ئالدىغا كەلدى . ھازىر ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىسى ئۇنىغا يەتكەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ : «ئالمۇتىغا ئۇنداق يوك چىققان» ، «غۇلجىغا توشۇيدىغان مۇنداق يوك بارتتى ، ئەمما ماشىنا ئازلىق قىلىۋاتىدۇ» دەپ قاقشايدىغان ئىشى ھازىرمۇ بار ئىدى . ئۇ بۇ قېتىم قەدىرداندىن قەرز ئالغان 120 مىڭ سومغا ئۆزى ئازراق پۇل قېتىپ ، بىر ئىدارىنىڭ ئىشلەتكەن «ئازاد» ماركىلىق ماشىنىسىدىن ئۈچنى سېتىۋالدى . ھاجىم ئۆزى تىنىم تاپمايدىغان ئىشچان ئادەم بولغاچقىمۇ ، يۈكلا چىقىپ قالسا ، «سەپەردىن ھېلىلا كېلىشىم» دېمەيتتى .

قەدىردان ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە ، ياقۇپ ھاجىم ناۋات سالغان قېنىق چايغا توغرالغان گىردىنى تەگكۈزۈپ يەپ ئولتۇراتتى . ئۇ

پىيالىگە بىر پارچە ناۋاتنى سېلىپ ، ئۈستىگە چاي قۇيماقچى بولۇۋىدى ، قەدىردان : «مەن تاتلىق ئىچمەيمەن» دەپ ناۋاتنى ئېلىۋەتتى . ئۇلار نان تەگكۈزگەچ ، قىزىق چاينى پىشانىلىرى تەرلىگۈچە ئىچىشتى . قەدىردان كارىۋات ئۈستىدىكى ئىچى نېمىلەر بىلەندۇر تىرىسسىدە چىڭ تۇرغان سومكىغا قاراپ ، ھاجىمنىڭ يەنە سەپەرگە ئاتلىنىدىغانلىقىنى بىلىپ قالدى .

— ھاجىمكا ، يەنە بىر يەرگە ئىرادە قىلدىڭىزمۇ نېمە ؟

— شۇڭا چېيىڭنى تېز ئىچ ، ھازىر شوپۇرلار خۇالىڭدا يوك بېسىۋاتىدۇ . بۈگۈن خۇدا خالىسا ، سالقىن چۈشۈش بىلەن غۇلجىغا ئاتلىنىمىز .

— نېمە يۈككەن ئۇ ؟

— رېستوران ، مېھمانخانا ، كۆرگەزمىخانا ، شىنخۇا كىتابخانىلارنى زىننەتلەيدىغان ماتېرىياللار .

— ۋاي - ۋۇي ، ئېزىپ ئىچۈرمىسىڭىزمۇ ، قۇرۇلۇش زىننەت بۇيۇملىرى دېسىڭىز بولمىدىمۇ .

— سەن دېۋەڭگە بەزىدە ئېزىپ ئىچۈرمىسە ، قاپاق كاللاڭغا ئالالمايسەن .

— سىز بىلەن مەسلىھەتلىشىدىغان بىر ئىش بار ئىدى .

— تېزرەك دېمەمسەن ، گاچا .

— ھاجىم ئاشۇنداق ئادەم تىللىسا ، ھەرگىز ھاجى بولمايمەن .

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، قاچانلا بولسا مۇشۇنداق دەپ ، ئادەمنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاشقا ئۇستا سەن خۇمپەر ... ھە ، دېگىنە قېنى ، ئەمدى دېمىسەڭ ، يولدا ئىچىم تىت - تىت بولۇپ ، ماشىنىمۇ قېيىپ كېتىدۇ .

قەدىردان بۈگۈن ئەتىگەنكى قاق توختامى يىغىنىدىكى ئەھۋاللارنى قىسقىغىنا قىلىپ سۆزلەپ ، ئۆزىنىڭ ئۆي - زېمىنى بولمىسا ئىشەنچلىك بولالمايدىغانلىقى ، ئىچكىرىدىن كەلگەن باي خوجايىنلارمۇ ئىشەنچ قىلالمىغاچقا ، توختام تۈزمەيدىغانلىقىنى سۆزلەپ

بەردى .

— ھە ، ئۆي ئالماقچىمۇسەن ؟ — دېدى ياقۇپ ھاجىم چىنىلەرنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ، — مەن ساڭا دەپ قوياي ، ئۆي ئېلىش ئويىنىشىدىغان ئىش ئەمەس .

— شۇڭا ، سىزدەك تەقۋادار تېقىمى پوقتىن مەسلىھەت سوراۋاتىمەنغۇ .

— تېخى مېنى ئادەم تىللايدۇ دەيدۇ ، — ھاجىم تېرىكىپ قالدى ، — ئۆزۈڭچۇ ؟

— سىزدىن يۇقۇۋاتىدۇ...

— توۋا قىلدىم ، خۇدايىم ، — ھاجىم كۈلۈۋەتتى ، — ئېلىشمىغۇچە تېپىشماس دەپ ، ۋاي بولدىلا ، ھە ، قورۇ - جاي بار ، يەرلىك ئۆي ئالامسەن ياكى بىنامۇ ؟

— قىشتا قارنى ئېتىپ ، يازدا يامغۇر سۈيىنى تۆكۈپ ، ئوت يۇۋۇلەپ ، كۆل تۆكۈپ ئولتۇرۇشقا نەدە چول ؟

— بولدى ، بولدى ، قاقشىما . بىنا ئۆي ئالىمەن دېسەڭ بولىدىغۇ ، — دېدى ھاجىم چىنىلەرنى چايقاۋېتىپ ، — مەن ھەپتە ئىچىدە قايتىپ كېلىپ ، ئاندىن ئىككىمىز كۆرۈپ ئالىمىز . داجەيگۇدىن ئالساڭ ئىش ئورنىڭغا يىراق بولۇپ كېتىدۇ . مەن سېنى ئەڭ چىرايلىق ھەم چوڭ سېلىنغان تاۋار ئۆيلەرگە باشلاپ ئاپىرىمەن ، لېكىن بىر شەرتىم بار...

— قېنى ئېيتىڭا ؟

— ئۆي ئالغىنىڭنى ھېچكىمگە تىنغۇچى بولمايسەن !

— ۋۇي نېمىشقا ئەمدى ؟

— ھازىر سەن كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقان چولپان يۇلتۇز ، — ھاجىم ئېغىشكەن ھالدا قولىنى شىلتىپ ، قەدىرداننىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىدى ، — چولپان يۇلتۇزنىڭ جۇدۇن ، توقال ، قار - يامغۇرلىرى بولغاندەك ، سېنىڭمۇ بۇنىڭدىن كېيىن دۈشمەنلىرىڭ ، كۈشەندىلىرىڭ ، كۆرەلمەس قىتىغۇرلىرىڭ ، ھەسەتخورلىرىڭ پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ . بۇنىڭ ئەڭ دەسلەپكى خەۋەرچىلىرى قىز -

چوكانلار ! ئاندىن بىر سەپتىكى بۇرادەرلىرىڭ ، كەسىپداشلىرىڭ تۇيدۇرماي ھۇجۇم باشلايدۇ . ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىك گىياھلىرى ھەسەت ئۇرۇقىدىن ئاپىرىدە بولىدۇ . شۇڭا ، ئۇلار سېنىڭ ھەشەمەتلىك مېھمان سارايلىرىڭنىڭ ، كۆركەم داچىلىرىڭنىڭ ، چاھار باغلىرىڭنىڭ بولۇشىنى ئەسلا خالىمايدۇ . دۈشمەنلىك بولماي دېسەڭ ، يۇرۇۋاتقان ھەم توي قىلماقچى بولغان قىزىڭغىمۇ سىرىڭنى بەرمە …

— مېنىڭغۇ توي قىلىدىغان نىيىتىممۇ يوق ۋە يۇرگەن قىزىممۇ يوق ، — دېدى قەدىردان غودۇڭشىغان ھالدا ، — لېكىن ، «ئۇلارغىمۇ دېمەڭ» دېگەنىڭىز سەل ئوشۇق بولۇپ كەتتىغۇ دەيمەن .

— قىلچە ئوشۇق ئەمەس . ھازىرقى ۋاقىتتا ئادەمگە ئەمەس ، مال ـ دۇنيا ، ئۆي ـ زېمىن ، نام ـ ئەمەلگە تېگىدىغانلار كۆپ . بۇياقتىن توي قىلىپ ، ئۇياقتىن دەپىن ـ دۇنيايىڭنى تىزىملاپ سوتقا ئاپىرىپ ، مېنىڭ ئۇلۇشۇمنى ئايرىپ بېرىڭلار ، دەيدىغانلارنى يوق دەپ ئېيتالامسەن ؟ بولۇپمۇ سەندەك كۆڭۈلچەك ، گالدۇ ـ گۇلدۇڭ ساراڭنى بىردەمدىلا يانپاشقا ئالىدۇ .

— بولدى ، بولدى ، مېنىڭ ، — دېدى قەدىردان ئىشىك تەرەپكە سىلجىپ ، — يەنە شۇ تىل قېپى ئاغزىڭىز ئېچىلدى . يۇرۇڭ ، سىزنى ماشىنام بىلەن خۇالىڭغا ئاپىرىپ قوياي .

ياقۇپ ھاجىم بوسۇغىدىن «بىسمىللا» دەپ چىقتى . ئاندىن ئىشىكنى گۇپلا قىلىپ يېپىپ ، تۇز قۇلۇپنى ئېتىۋەتتى . ئۇ «لادا»غا چىققاندىمۇ «بىسمىللا»نى ئۇنتۇمىدى ، ھەتتا قەدىردان ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇۋاتقاندا ، «بىسمىللا» دەپ ھەيدە ، دەپ تەنبىھ بەردى ، ماشىنا چوڭ يولغا چىققاندىن كېيىن ، كالپۇكلىرى خېلىغىچە مىتىلداپ نېمىلەرنىدۇر شىۋىرلىدى . ماشىنا ھەيدەۋاتقان قەدىردان ئىچىدە : «بەلكىم ‹سەپەر ئايىتى› نى ئوقۇۋاتسا كېرەك» دەپ ئويلىدى .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى خۇالىڭ توپ سېتىش بازىرىغا چۇ-

شوروپ قويۇپ خوشلاشتى . ئۇ «لادا»غا چىقىۋالسا زادىلا چۈشكى-
سى كەلمەيتتى ، شۇڭا «قىزىلتاغ» باغرىدىكى ساي يوللىرىنى ،
ئاسما كۆۋرۈك ئايلانمىلىرىنى چۆرگىلەپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخا-
نىسى»غا يېتىپ كەلگەندە ، مېھمانخانىنىڭ كوللېكتىپ ئاشخانىسى-
نى تاقىۋەتكەنىدى . كەچلىك تاماق يېيىش ئۈچۈن دوستلۇق تەرەپكە
بىرىشقا ئىرىنگەن قەدىردان يولنىڭ ئۇ قانىتىدىكى «هۆسنارخان
جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرمەكچى بولدىيۇ ، بىراق هۆس-
نارخان ، ئاباق توختى ، كازىملارنىڭ سۆرۈن تەلەتى كۆز ئالدىغا
كېلىش بىلەن ، ئاستا ئارقىغا ياندى . ئەمما ، ئۇنىڭ قورسىقى
ئاچقانىدى . يەنە كېلىپ زۇلئاي ئەتكەن گۆشنان بۇرنىغا پۇراپلا
تۇراتتى . ئاخىر قەدىردانىنىڭ ئىرادىسىدىن قورساقنىڭ هۆكمى
غالىب كەلدى بولغاي ، ئۇ بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ، يولنىڭ
ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى .
قەدىردان ئاشخانىغا كىرىشى بىلەن هۆسنارخان هېچ كۆرۈل-
مىگەن خۇش چىراي ئېچىپ ، ئورنىدىن تۇرغانچە هال - ئەهۋال
سوراپ كەتتى :
— ۋايەي ئۆرگىلىپ كېتەي ، قەدىردان بايۋەچچىغۇ بۇ ! ئاڭ-
لىسام خوتەنلەرگە بېرىپ كەپسىز ، ئاتا - ئانىڭىز ، ئۇرۇق -
تۇغقانلار تىنچلىقمىكەن ؟
— تىنچلىقكەن ، — قەدىردان مەڭدەپ قالغاندەكلا بولۇپ
قالغانىدى ، — هەرقايسىلىرىغا سالام ئېيتتى...
— ۋاي جېنىمەي ، سالامەت بولسۇن ، ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ،
يۇرتىنىڭ تورغىيىمۇ چىرايلىق كۆرۈنىدۇ ، دەپ ، يۇرتىنىڭ تۇزى ،
سۈيى ، هاۋاسى دېگەن باشقا بىر گەپكەن . مانا چىرايىڭىزدىن نۇر
يېغىپ تۇرىدۇ ، — هۆسنارخان بىرەر كىمگە شەپە بەرمەكچى
بولغاندەك ، ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — هاي زۇلئاي ، زۇل-
ئاي قىزىم ، بۇياققا بىر چىققىنا ، شاپبول .
يەڭلىرى تۇرۇلگەن زۇلئاي تاماق ئېتىش بۆلۈمىدىن يۈگۈرۈپ
چىقتى - دە ، قەدىردانىنى كۆرۈپ قىزارغىنىچە جىم تۇرۇپ قالدى .

ئۇ قەدىرداننىڭ ياتقىدىن ئۈمىدلىرى بەربات بولغان ھالدا قايتىپ چىققاندىن بىرى ، ئۇنىڭ يۈزىگە قارىيالمىغانىدى . ئۇ قەدىردان خوتەنگە كەتكەن كۈنلەردە ھەر كۈنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» غا قاراپ يوشۇرۇن ئاھ ئۇرۇپ ، ئۈنسىز ياش تۆكۈپ ، قانچىلىغان كېچىلەرنى خىيال تورلىرىغا چىرمىلىپ ئۆتكۈزمىدى دەيسىز ؟ ئەمما قەدىردان خوتەندىن قايتىپ كېلىپ ، بۇ ئاشخانىغا بىر قانچە قېتىم كىرگەن بولسىمۇ ، زۇلئاينى كۆرەلمىگەنىدى . چۈنكى ، ئۇ كۆڭۈل ئارزۇلىرىغا تۈنجى قېتىم قارشى ھالدا ، ئارقا ھويلىغا يوشۇرۇنغانىدى . مانا ھازىر ئۇنىڭ نازۇك سىيماسى سۇس تىترەۋاتاتتى .

— نېمە دەيسەن ، ئانا ؟

— شۇنىمۇ سوراش كېتەمدۇ ، قىزىم ، — ھۆسنارخان خىيالىي ئولتۇرغان قەدىردانغا دۈشمەنلىك كۆزلىرىنى تىكتى ، — قەدىردان ئاكىڭىزنىڭ ئامراق تامىقى گۆشنان قىلىپ بېرىڭ . بالام ، قاراڭ ، گۆشنى كۆپرەك توغراڭ .

— ماقۇل ، ئانا .

زۇلئاي ئىچكىرى بۆلۈمگە كىرىپ كەتتى . ئۇ بىر چاغدىكىدەك ئانىسىغا ئارقىسىنى قىلىۋېلىپ پىياز چاناپ ، گۆش توغرىغاچ ، قەدىردان بىلەن كۆز سۆھبىتى ئۆتكۈزىدىغان ئىشنىمۇ قىلمىدى ، تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن پات - پات مارايدىغان ئىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى ئەلۋەتتە ئاسانغا چۈشمەيتتى . تۈنجى قېتىم قەلب كۆلىگە تاش ئېتىپ ، تىپتىنچ سۇ بېتىنى تەۋرەتكەن يىگىتنى ئۇنتۇماق ئۇنچىۋالا ئازابسىز بولمىسا كېرەك . ھۆسنارخاننىڭ ھەشقىپىچەك گۈلىدەك ئېچىلىپ ، كەكلىكتەك سايراپ كېتىشىمۇ ئېھتىمال قىزى زۇلئاي بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن ، بۇ قىز ھەسرىتىنى ئانىسىغا تۆككەن بولسا ، بۇ ئارازۇل خوتۇن : «قېنى بۇ گەدىنى قاتتىق بۇقىچاقنى بىر سىناپ باقاي ، ئىندەككە كېلەمدۇ - كەلمەمدۇ» دەپ ئويناۋاتقان ئويۇنلىرى بولۇشى مۇمكىن ، بولمىسا خوتەندىن قايتىپ

كەلگىلى ئىككى ئاي بولغان ئادەمدىن ، ھېلىلا كەلگەندەك ھال سوراپ كېتەمتى؟! تېخى ئارىلىقلاردا ئاشخانىغا كىرمىسىكەن كاشكى ، ئۇ چاغلاردا نەدە قاپتىكىنا؟ خۇددى تويدىن كېيىن ناغرا ، ئاشتىن كېيىن زاغرا دېگەندەكلا بىر ئىشتە بۇ!

زۇلئاي ئۈچ بۇرجەك قىلىپ توغرالغان بىر لېگەن گۆشنانىنى سىپايىلىك بىلەن شىرەگە قويدى ھەم : «ئالدىراپلا قىلدىم ، ئوخشىمىدىمىكىن» دەپ پىچىرلىغاندى ، قەدىردانمۇ ئۇنىڭغا جاۋابەن : «سىزنىڭ قولىڭىز تەگكەن گۆشنان ئوخشىماي قالامدۇ!» دەپ قويدى . بۇ گەپ زۇلئاينىڭ پۈتۈن بەدەنلىرىنى جىمىرلىتىۋەتتى ، شۇڭا ئۇ دەرھال گەپنى باشقا ياققا ئېپقاچتى :

— قەدىردان ئاكا ، مەكتەپكە كېچىكىپ قالمىدىڭىزمۇ؟

— ئىككى قارار ئوقۇشنى پۈتتۈردۇم ، ئەمدى بارمايمەن .

— چاينى قېنىق دەملەپ ئەكېلەيمۇ ياكى سۇسراقمۇ؟

— سۇسراق بولسۇن ، بولمىسا ئادەم ئۇخلىيالمايدىكەن .

— مەنلا ئۇخلىيالمايدىغان ئوخشايمەن دېسەم... سىزمۇ...

كۆزلىرى لىپمۇلىپ ياشقا تولغان زۇلئاي قايرىلىپلا ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى . بۇ پىچىرلىشىش ھەم ئىككى ياشنىڭ چىرايىدىكى سوغۇق ئەلەڭگۈلەر تەجرىبىلىك ھۆسنارخاننىڭ نەزەرىدىن چەتتە قالمىدى . ئۇ ئىچىدە : «خەپ مۇناپىق ، بۇ نوچىلىقلىرىڭنى بۇرنۇڭدىن بۇلاق ، قوڭقۇڭدىن يۇمىلاق قىلمايدىغان بولسام ، ھۆسنارخان بولماي كېتەي» دەپ شىۋىرلىدى . پەشتاختا ئىچىدە چىرايى سۇپسۇر ، كۆزلىرى ئالايغان ھۆسنارخاننىڭ ئاغزىنى مىتىلدىتىپ نېمىلەرنىدۇر دەۋاتقانلىقىغا كۆزى چۈشۈپ قالغان قەدىردان سەل تېڭىرقاپ قالدى . ئۇ كۆڭلىدە : «ھېلىلا ئۇنىڭ ئاغزىدىن تاتلىق گەپلەر ئانارنىڭ دانىسىدەك تۆكۈلۈۋاتاتتى ، ئەمدى نېمە بولغاندۇ ، سەل ئىسسەرى بارمۇ بۇ خوتۇننىڭ» دەپ ئويلىدى . ئاڭغىچە زۇلئاي بىر پىيالە بىلەن چەينەكنى پەتنۇسقا سېلىپ كۆتۈرۈپ كەلدى . ئۇ چاينى ئىككى قېتىم سورۇپ ، شاملىرىنى چۆكتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن ، قەدىردانغا چاي قۇيدى . بىراق ، ئولتۇرماي

ئۆرە تۇراتتى .

— قېنى ئولتۇرۇڭ ، گۆشنان بەلەن ئوخشاپتۇ ، سىزمۇ تې-تىپ بېقىڭ .

— ھەيتاخەي ، ئۆزۈم «بەلەن» بولمىغاچقا ، ئەتكەن گۆشنې-نىمۇ بەلەن بولمىدىمىكى دەيمەن…

— كىمكەن ئۇ سىزنى «بەلەن ئەمەس» دېگەن . ماڭا دەڭە ، ئۇنىڭ بۇرنىنى ئېلىۋېتەي .

— قارايۇز ! دەۋاتقان گېپىنى … — زۇلئاي تۇمشۇقىنى ئۇچلىدى ، — بوپتۇ ، مەن ھازىر تەقدىرگە تەن بەردىم . ماڭىمۇ يەكپاي كېپىشتىن بىرى چىقىپ قالار…

زۇلئايىنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرىدە شەبنەم تامچىسىدەك ياش كۆرۈندى . ئۇ گەرچە قىزلىق غۇرۇرىنىڭ دەۋتى بىلەن : «ماڭىمۇ يەكپاي كېپىشتىن بىرى چىقىپ قالار» دەۋاتقان بولسىمۇ ، ئەمما چىرايىدىكى دىل خەستىلىكتىن ئۇنىڭ تېشىدا ھېيت ئويناپ ، ئىچىدە روزا تۇتۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى . شۇڭا ، قەدىردان زۇل-ئاينىڭ كۆڭلىنى ياساپ قويماقچى بولدى .

— يەكپاي كېپىش ئەمەس … — قەدىردان گېپىنىڭ ئاخىر-نى دەپ بولغۇچە ، ئەسەت ئەرۋاھ سىرتتىن ۋارقىرىغىنىچە كىرىپ كەلدى . زۇلئاي ئوماققىنا دومسىيىپ ئىچكىرىگە ئۆزىنى ئالدى .

— پاھۇي ، بۇ قەدىردان ئىنىمىزغۇ ، قەدەم مۇبارەك ، قەدەم مۇبارەك …

— كېلىڭ ، ئەسەتكا ، تاماققا ئېغىز تېگىڭ .

— بولدى ، قورسىقىم توق ، ئۆزۈڭ ئېلىۋەر ، — ئەسەت ئەرۋاھ ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى ، — ھە ، ئىش – ئوقۇ-تىڭ قانداقراق كېتىۋاتىدۇ ؟

— قەدىر ئەھۋال ، ئىشقىلىپ بوپقالىدۇ .

— تولا كەمتەرلىك قىلىپ كەتمە ، — ئەسەت شىرەگە ئۇرۇپ قويدى ، — ھەممىنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمىز ، بىر غۇلاچ يەر تېگىدىكى يىلاننىڭ كۆشىگىنىنى تۇيىدىغان سەگەك يىگىتلەر بىز .

— چوڭ ئىش يوق ، ئەسەتكا ، ئۆسەك گەپلەرگە ئىشەنمە .

— هە راست ، ئۆتكەندە مەن دوختۇرخانىدا بىهوش ياتقاندا يوقلاپ كىرىپسەن هەم بىر مۇنچە جوۋاپ كېتىپسەن ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ، — رەهمەت ساڭا . سەندىن خۇدا هەققى بەك خۇش بولدۇم جۇمۇ .

— يېقىن - يورۇقلار ئوتتۇرىسىدا كېسەل يوقلاش دېگەن بارغۇ .

— «يېقىن - يورۇق» دەۋاتامسەن ؟ ئەكەل قولۇڭنى ، مۇشۇ گېپىڭ ئۈچۈنلا بىر كۆرۈشۈپ قوياي ، — ئەسەت ئەرۋاھ قەدىرداننىڭ قولىنى بىر هازا سىلىكىدى ، — لېكىننزە ، سەن بىزنى كۆزگە ئىلمايسەن . ئويلاپ باقە ، بىز دېگەن بىر يۇرتلۇق ئەمەسمۇ !

قەدىردان ئىختىيارسىز زۇلئاي بىر چاغدا سۆزلەپ بەرگەن ئېچىنىشلىق پاجىئەنى ئەسلەپ قالدى . ئەسەت بىلەن هۆسنارخان ئوتتۇرىسىدىكى جېدەلمۇ يەنىلا قەدىردان توغرۇلۇق بولغانىدى . «قەدىردانىنى نېمىگە تىللايسەن ؟ ئۇنىڭدەك پەزىلەتلىك ، ئەخلاقلىق بىر بالىنى يەتتە ئىقلىمدىنمۇ تاپالمايسەن . ئۇ يا چەكمىسە ، يا ئىچمىسە ، يا ئوينىمىسا ، ئۆز ئوقتى بىلەن هۆرمىتى كۆندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈۋاتسا . زۇلئاي ئۇنىڭغا نېمە قىلسا ئەرزىيدۇ ، ئىككىسى قامىلىشىپ قالسا دوپپاڭنى ئاسمانغا ئاتە… »

ئەسەت ئەرۋاھنىڭ بۇ سۆزلىرىنى قەدىردان هازىرغىچە ئۇنتۇغىنى يوق . ئۇ پەقەت مۇشۇ مەدھىيىسى ئۈچۈنلا بېشى يېرىلىپ ، هاياتىدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالدى . مانا شۇندىن بېرى قەدىردان ئۇنىڭغا يامان كۆزدە قارىمىدى . ئۇ خوتەندىن كېلىپ بۇ ئاشخانىغا بىر - ئىككى قېتىم كىرگەن بولسىمۇ ، ئۇنى ئۇچرىتالمىدى ، بولمىسا ، بىر نەچچە ئېغىز چىرايلىق گەپ قىلىپ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويۇشنىمۇ ئويلىغانىدى . شۇڭا ، ئەسەتنىڭ : «بىزنى كۆزگە ئىلمايسەن» دېگەن سۆزىگە ئەستايىدىل جاۋاب قايتۇرۇشنى توغرا تاپتى .

— ئەسەتكا ، بۇ نېمە دېگىنىڭ ؟ — دېدى قەدىردان جىددىي

تەلەپپۇزدا، — سېنى كۆزگە ئىلمىغۇدەك نېمە قىلدىم، بىرەر يەرگە چاقىرساڭ بارمىدىممۇ؟ دوستلىرىڭنىڭ ئالدىدا سۇندۇردۇم-مۇ؟ ياكى بىرەر گېپىڭنى ئىلىك ئالماي يېرىۋەتتىممۇ؟

قەدىردان ئەتراپقا بويۇنداپ قارىدى. ئاشخانىدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. كېچە بىر ۋاخ بولۇپ قالغاچقىمۇ، ھۆسنارخان ئۆيىگە كىرىپ كەتكەنىدى. پەقەت زۇلئايلا تاماق ئېتىش بۆلۈمىدە نېمە-لەرنىدۇر تاراقلىتىپ، قاچا - قۇچىلارنى يۇيۇۋاتاتتى.

— بۇ دېگىنىڭ توغرا، — ئەسەت قەدىردانغا تاماكا تۇتۇۋىدى، قەدىردان ئالغىلى ئۇنىمىدى، — مانا مۇشۇنداق ئادەمنىڭ سۆيىنى قاچۇرىسەن ئەمەسمۇ! ھەي بۇچۇ قارا، ئوغۇل بالىنىڭ قىلىدىغان كەيپى جۇمۇ.

قەدىردان نائىلاج تاماكىنى قولىغا ئېلىشى، ئەسەت ئۇنىڭغا چاقماق چېقىپ بەردى.

— راست دەيسەن، بۇ چاغقىچە سېنى بىر ئويىنىتىپ قويغۇم بار ئىدى، — دېدى ئەسەت تاماكىنى شوراۋېتىپ، — چۈنكى ئامانىنى زامانغا بەرمەي قاتتىق ئىشلەۋاتىسەن، ھارىسەن، چارچاي-سەن، ئىچىڭ پۇشىدۇ، ئەمما بىرەر كېچە كۆڭلۈڭ يايرىغۇدەك ئويناپ قويساڭ، لېپپىدە ھاردۇقۇڭ چىقىپ، يېنىكلەپلا قالىسەن.

— شۇنداقمۇ؟

قەدىرداننىڭ كۆز ئالدىغا ساز چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ، تانسا ئوينايدىغان قىز - يىگىتلەرنىڭ «رەڭلىك» ئولتۇرۇشى كەلگەنىدى. غەيرەت جاڭدۇ، ئەيسا خېنەنجىر، ئەبەي گىتارلار بېيجىڭغا كەتمەسىنىڭ ئالدىدا ئۇنى بىر قېتىم ئاشۇنداق رەڭلىك ئولتۇرۇشقا ئاپارغانىدى. لېكىن، قەدىردان ھاراق ئەمەس، ئادەتتىكى سوغۇق ئىچىملىكمۇ ئىچمەي، سورۇندىن چىقىپ كەتكەن…

— ئەمىسە قارا، ئەتە «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»دىن ياتاق ئالايلى، مېنىڭ بىر - ئىككى دوستۇم كېلىدۇ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ پىچىرلاپ، — سېنىڭ كۆڭلۈڭنى بىر ئېچىپ قوياي… قانداق دەيسەن؟ يا بۇنىڭغىمۇ قىسىرىق چىقىرامسەن؟

— يا··· ياق ، — قەدىردان بىرئاز ئىككىلىنىشتىن كېيىن بېشىنى لىڭشىتتى ، — ئەتە سائەت نەچچىلەردە بارىمىز ؟

— نەق ئالتىدە ، لېكىن ئىككىمىز چۈشلەر بىلەن بېرىپ ، ياتاق ھەم ئاش ـ تاماقىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ قايتىپ كېلىمىز .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن «غەربىي ديار مېۋە ـ چېۋە شىر- كىتى»نىڭ توپ سېتىش بازىرىغا كېلىپ ، ئىككى قاقچىنىڭ 13 توننا مېلىنى تەكشۈرۈپ ئالدى ، ئاندىن «قوڭغۇرتاش» قا كېلىپ ، بىر بېسىمدارنىڭ توققۇز توننا گۈلە ـ قاق ، مونكىنى ئالدى . گەرچە بۇگۈنكى 22 توننا مال ئادەتتىكىدىن قىممەت بولسىمۇ ، سۈپىتى يۇقىرى ، سەرخىل ئىدى . بۇ ماللارنى «غەربىي ديار» نىڭ خوجايىنى جاڭ كاللەك ، «قوڭغۇرتاش»نىڭ پوچىسى لۇڭ داتۇ ياكى «داخىيەن»نىڭ تاقىربېشى ياڭ مىگسەنلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ بولغۇچە چۈش بولۇپ قالغانىدى . شۇڭا ، قەدىردان مال ئىگىلىرىگە زاكالەت پۇل بېرىپ ، ئەتە ئەتىگەن ئۆتكۈزىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كېتىپ قالدى .

قەدىردان «لادا» بىلەن «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاش- خانىسى» ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە ، ئەسەت ئەرۋاھ جىددىيلىشىپ ئۇياق ـ بۇياققا بويۇنداپ قاراۋاتاتتى . ئۇ ئالدىدا چىپپىدە توختىغان ماشىنىغا قاراپلا ، كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك چوڭقۇر تىنىپ قويدى .

— سېنى ئەمدى كەلمەيدىغان بولدى دەپ تۇراتتىم ، — ئەسەت كابىنكىغا كىرىپ ئولتۇردى ، — نېمىلا بولسا كەلگىنىڭ ياخشى بولدى .

— ۋەدە قىلغان تۇرسام···

ئۇلار تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلىشىپ «ئېسىلزادىلەر مېھمانخا- نىسى»غا يېتىپ كەلدى . قەدىردان 800 سوم پۇل تۆلەپ ، ئىككى كىشىلىك ئالىي ياتاققا تالون كەستۈردى . ئاندىن «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»نىڭ رېستورانىغا كىرىپ تاماق ، ھەرخىل قورۇما ،

پىۋا ، قىزىل ئۇزۇم ھارىقى بۇيرۇتۇپ ، سائەت ئالتىدە ياتاققا يەتكۈزۈپ بېرىش مۇلازىمەت ھەققى تۆلىدى .

— قەدىردان ، ئاق ھاراقتىنمۇ ئىككى بوتۇلكا قوشۇۋەت ، — دېدى ئەسەت ئاستا شىۋىرلاپ ، — نېمىگە قارايسەن ، سەن ئىچمىدىگەن بىلەن ئىچىدىغانلار بار ـ دە....

قەدىردان «ئىسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»غا 1 مىڭ 600 سومىدەك پۇل خەجلەپ قايتىپ چىقتى . ئۇ ئەسەت ئەرۋاھىنى «جەننەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسى ئالدىغا ئەكىلىپ قويدى .

— ھەي قەدىردان ، سائەت بەشلەر بىلەن مەشەگە مېنى ئالغىلى كەل ، بىللە كېتىمىز ، — ئەسەت ماشىنا دېرىزىسىگە ئېگىلدى ، — ئېسىڭدە بولسۇن ، يەنە ئۇنتۇپ قېلىپ يۈرمە ...

— خاتىرجەم بول ، مەن ئۇنچىۋالا ئۇنتۇغاقلاردىن ئەمەس .

— ھەي توختا ، — ئۇ ئاستا شىۋىرلىدى ، — ئىسىلراق جابدۇنۇپ كېلەرسەن .

— شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئىسىلزادە قىزلار كېلىدىغان ئوخشىمامدۇ ؟

— بۇنىڭغا گەپ كەتمەيدۇ .

قەدىردان ماشىنىنى ئايلاندۇرۇپ كېتىپ قالدى . ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن يوقالغاندىن كېيىنلا ئەسەت ئاشخانىغا يېنىپ كىردى . باياتىن بېرى ئۇلارنى كۆزىتىپ تۇرغان ھۆسنارخان ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ پەشتاختىغا جەينەكلىدى ھەم بېشىنى ئوغلىغا يېقىن ئەكەلدى :

— ھەي ، قانداق بولدى ؟

— بىلىق قارماققا ئىلىندى ! ئەمىسە بىلىقنىڭ يېمىدىن بەرمەمسەن ؟

— تۇتە مانا ، — ھۆسنارخان پايپىقىدىن تىرناقتەك ئىككى بولاق «يەم» ئېلىپ ئوغلىنىڭ ئالىقىنىغا يۇمدۇرۇپ قويدى ، — يېتەر مۇشۇ ؟

— پىخسىقلىق قىلما ، ھەرقانداق ئوغۇل بالا قىز بالىنىڭ

ئالدىدا چىنىپ قالغان هامان زەھەر بولسىمۇ يۇتىدۇ، — دېدى ئەسەت ئانىسىغا قولىنى سۇنۇپ، — ئۇنىڭغا بىر كېچىدە كەم بولغاندا ئىككى قېتىم چەكتۇرىمەن، قېنى يەنە بەر.

— ئەستاغپۇرۇللا، — ھۆسنارخاننىڭ قول ـ كاللپۇكلىرى تىترىدى، — يول كۆرسەتكىنىمگە تويغۇزامسەن نېمە؟

— ھەرقانداق قۇش بالىسىنى كۆندۈرگەندىمۇ، ئۇنىڭغا كۈندە دان چېچىپ بېرىدۇ، — ئەسەت ھجايدى، — ھېلىتىن ۋايسىغىلى تۇرساڭ، ئۇنى قانداق كۆندۈرەلەيمەن؟

ھۆسنارخان ئېغىزلىرى مىتىلدىغاچ، تىترىگەن قوللىرىدا پايپىقىدىن تىرناقتەك بولاقتىن يەنە ئىككىنى ئېلىپ بەردى ـ دە، «كەم دېگەندە 1 مىڭ 200 سوم توزۇپ كەتتى» دەپ غودۇڭشىدى، ئەمما ھېچىيشتىن ئاغزى كالاچتەك بولغان ئەسەت ئەرۋاھ بىر گىراملىق تۆت بولاق خروئىننى قويۇن يانچۇقىغا سالدى.

— ھەي، ھېلىقى جالاپلىرىڭغا دەپ قوي، — ھۆسنارخان ئەتراپىغا كۆز تاشلىدى، — ھەممە ھۈنەرلىرىنى ئىشقا سالسۇن، ئاۋۇ بايۋەچچە ئوغرىنى ئىزا تارتقۇزۇپ، ئەرلىك غۇرۇرىغا پايلىماي، خروئىننى ئۆزى تەلەپ قىلىدىغان بولسۇن.

— چاتاق يوق…

دەرۋەقە، شۇ كۈنى سائەت ئالتىلەردىن ئاشقاندا «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»نىڭ 209 ـ نومۇرلۇق ئالىي ياتىقىغا 17 ـ 18 ياشلار چامىسىدا، ئوخشاش كىيىنگەن ئىككى قىز كىرىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ پوررەك خۇرۇم يوپكىلىرى شۇنچىلىك قىسقا ئىدىكى، قوۋزىقى سويۇۋېلىنغان دەرەخ غولىدەك ئاپئاق، توم، سىلىق، پارقىراپ تۇرغان چوڭ يوتىلىرى خېلى بىر «يەرلەر»گىچە ئوچۇق، ھەرقانداق ئەر زاتنىڭ ھەۋەس ـ ئىشتىياقىنى قوزغايتتى.

ئەسەت ئەرۋاھ ئورنىدىن تۇرغىنىچە كونا قەدىناسلاردەك غۇلاچلىرىنى كېرىپ، ۋار ـ ۋۇر ۋارقىراپ سۆزلەپ كەتتى:

— ھەي… ھە! مانا شەھىرىمىزنىڭ گۈل تاجلىرى رەشىدە بىلەن ئايبېلىقنىڭ سورۇنىمىزغا داخىل بولۇشى بىز ئۈچۈن بىر

ئامەتتە ، — ئەسەت قىزلارنى يۇقىرىغا تەكلىپ قىلدى ، — قېنى دىۋانغا كېلىڭلار ، ئارام ئېلىڭلار . قاراڭلار تەرلەپ كەتكىنىڭلار-نى ، مەن سىلەرگە شامالدۇرغۇچنى ئۇدۇللاپ قوياي .

ئەسەت شامالدۇرغۇچنى ئۇلارغا قاراتقاندىن كېيىن ، قەدىرداننى تونۇشتۇردى :

— مەن سىلەرگە بىرنەچچە قېتىم گېپىنى قىلىپ بەرگەن دوستىمىز قەدىردان بايۋەچچە بولىدۇ ...

— ياخشىمۇسىز ؟ — قىزلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ سالام قىلىشى ، قەدىردانمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلارغا سۇس تەزىم قىلدى :

— ياخشىمۇسىلەر ...

— سىلەر پاراڭلىشىڭلار ، — دېدى ئەسەت تېلېفون تۇرۇپكى-سىنى قولىغا ئېلىپ ، — مەن رېستورانغا تېلېفون بېرىۋېتەي ، ئەمدى تاماقلىرىنى ئەكىرسۇن .

قەدىردان ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان ئىككى قىزغا چاندۇرماي نەزەر تاشلىدى . رەشىدە تۇخۇم يۈزلۈك ، بادام قاپاق ، چېقىر كۆز ، سارغۇچ بۇدرە چاچلىرى مۈرىلىرىدە يېيىلىپ تۇرغان ئۆزگىچە گۈزەللىككە ئىگە قىز ئىدى . ئايىپلىق بولسا ، ئاي يۈزلۈك ، قاڭ-شارلىق بۇرۇنلىرى ناۋات سۈيىدەك پارقىراپ تۇرغان ، كىرپىكلى-رى قويۇق ھەم ئۇزۇن بولغاچقىمۇ ، چوڭ كۆزلىرى خۇمارلىشىپ كۆرۈنىدىغان ، دولقۇن - دولقۇن قارا چاچلىرى بەللىرىگە چۈش-كەن ، گۈزەللىكتە نۇقسانسىز بولۇپ ، رەشىدەگە قارىغاندا ، زىلۋا ۋە سەل ئېگىزرەك كۆرۈنەتتى .

— ئەسەتكامدىن ئاڭلىشىمىزچە ، تىجارەتنىڭ مېغىزىنى چاق-قان «بالا سەيگۇيۇەن»كەنسىز ، شۇنداقمۇ ؟

— ئۇنچىۋالا ئەمەس ، ئەسەتكام سەل ئاشۇرۇۋېتىپتۇ .

— 17 ياشقا كىرە - كىرمەيلا ئاستىڭىزدا سوۋېتنىڭ «لادا» ماشىنىسى ، نەچچە يۈز تونناپ ماللار قولىڭىزدىن ئۆتۈۋاتسا ، ئەسەتكام يەنە ئاشۇرۇۋەتكەن بولامدا؟ راستلا كەمتەركەنسىز جو-مۇڭ...

رەشىدە تارتىنىشنى بىلمەيدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ ئاغزىغا نېمە كەلسە ياندۇرماي دەۋېرەتتى. بۇنداق تۈرگۈنلۈك ئايىپلىقتا يوق، ئۇ قىزارغىنىچە جىمجىت ئولتۇراتتى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ بۇنداق ئويۇن - تاماشىلارغا كىرىشكىنىگە ئانچە ئۇزۇن بولمىغاندەك قىلاتتى.

— ناھايىتى شۇ قاقچىلىق قىلىشقۇ، — قەدىردان قىزىرىپ كەتتى، — بۇ ... بۇ قانچىلىك چوڭ ئىشتى؟

— تىجارەت دېگەندە ئۇنىڭ تۈرىنىڭ قانداق بولۇشى بەرىبىر، — دېدى رەشىدە گېپىنى يورغىلىتىپ، — مۇھىمى شۇنىڭدا غەلىبە قىلىپ، پول تېپىپ كېتىشتە! مانا جەنۇبىي شىنجاڭ بويىچىلا ئەمەس، بەلكى ئىچكىرىدىكى چوڭ - چوڭ خوجايىنلارمۇ سىزگە «ۋاي» دەپ تۇرىدىكەنغۇ.

— ئەمدى ئۇلار مالنى مەندىن ئېلىۋاتقاچقا، ئانچە - مۇنچە ۋاي دەپ قويۇش قانچىلىك ئىشتى، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى، — مەن ئۇنى ئانچە چوڭ بىلىپ كەتمەيمەن.

— بۇ جاھىل «بالا سەيگۈيۈەن»گە گەپ يېگۈزمەك تەس، — ئەسەت گەپكە ئارىلاشتى، — ئۆزىنىڭكىنىلا راست قىلىپ تۇرىدۇ.

— بىڭسى بار ئادەم نېمىلا دېسە، نېمىلا قىلسا يارىشىدۇ، — ئايىپلىقنىڭ سۆزى ھەممىنى كۈلدۈرۈۋەتتى، — 14 ياشتىن باشلاپ كۆزگە كۆرۈنۈش ئاسان ئەمەستە...

— ۋىيەي ما ساراڭنى، — دېدى رەشىدە دوستىنىڭ بىقىنىنى چىمداپ قويۇپ، — باياتىن بېرى ئاغزىغا تالقان سېلىۋالغاندەك ئۈندىمەي ئولتۇرىدۇ، ئەمدى قەدىردانغا يان بېسىپ كەتكىنىنى كۆرەيمۇ. ھېلىتىنلا يۈرەك پا ... پا، ئۆپكە گىژ - گىژ بولۇپ قالدىڭمۇ نېمە؟

رەشىدەنىڭ گېپىدىن ھەممىسى قاتتىق كۈلۈشۈپ كېتىشتى. ئاڭغىچە رېستوران مۇلازىملىرى ئارقا - ئارقىدىن قورداق، توخۇ قوردىقى، توخۇ كاۋىپى، زىخ كاۋاپ، پەرمۇدە، پېتىر مانتا ھەم ھەرخىل قورۇمىلار بىلەن سوغۇق سەيلەرنى ئەكىرىشكە باشلىدى.

ئۇلار ئالدىلىرىغا قىزىل شالدامىلارنى تارتىپ ، تاماقتا تۇتۇش قىلىشتى ، ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن رەشىدە ئىككىسى شاپۇر - شۇپۇر ، مالاچ - مۇلۇچ ئاۋازلارنى نىمىلەرگىدۇر ئوخشىتىپ ، چاقچاقنى باشلىۋەتتى ، تاماق يېيىلىپ ، قوللارنى سۈرتكەنگە قەدەر كۈلكە - چاقچاق داۋاملىشىپ تۇردى . ئەسەت ئاق هاراقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ رومكىلارغا تەڭلەپ تۇرۇشى ، قەدىردان ئۆزىنىڭ ئاق هاراق ئىچىپ باقمىغانلىقىنى ، شۇڭا قىزىل ئۈزۈم هارىقىدىن قۇيۇپ بېرىشنى ئۆتۈنگەنىدى ، ئەسەت قەتئىي رەت قىلدى :

— سورۇنىمىزنىڭ كەيپىياتىنى بۇزما ، مۇشۇنداق يىغىلىشىمىزنىڭ هۆرمىتى ئۈچۈن دەسلەپتە قىزلارمۇ ئاقتىن بىر رومكىدىن ئىچىدۇ . ئۇنىڭدىن كېيىن تەلەپلەر بويىچە بولىدۇ…

بۇنداق سورۇنلارنىڭ رەسىم - قائىدىلىرىنى ئانچە بىلىپ كەتمەيدىغان قەدىردان ئەسەت بىلەن رەشىدەنىڭ تولدۇرۇپ قۇيۇلغان ئىككى رومكا ئاق هاراقنى گۇپپىدە ئىچىۋەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، ئامالسىز رومكىنى قولىغا ئالدى . ئايىبلىقمۇ هال ئېيتىپ قاقشاپ ئولتۇرمايلا ، رومكىنى ئالدى - دە ، قەدىردانىنىڭ قولىدىكى رومكىغا ئۇرۇپلا كۆتۈرۈۋەتتى . بۇنىڭدىن باشقىلار چۇرقىرىشىپ كېتىشتى . بىر رومكا ئاق هاراقنى قانداق ئىچىش ئازابى بىلەن ئەرلىك غۇرۇرى ئوتتۇرىسىدا خېلىلا ئېلىشىش بولغاندىن كېيىن ، قەدىردان ئەرلىك غۇرۇرىنى شەرمەندىلىككە قويماسلىق ئۈچۈن ، بىر رومكا ئاق هاراقنى كۆزىنى يۇمۇپلا كانىيىغا ئۇردى ، لېكىن قاتتىق سەسكىنىپ ، چوڭ كۆزلىرى لىپمۇلىق ياشقا تولدى ، ئىچىگە بىر كەپكۈر قوقاس تۆكۈۋەتكەندەك تولغىنىپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇ هالىدىن هەممىسى قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كېتىشتى .

ئەسەت ئاق هاراقنى رومكىدا ، قىزىلنى بوكالدا ماڭدۇرماقتا ئىدى . سورۇن كەيپىياتى بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈپ ، كۆزلەردە يالقۇن ، يۈزلەردە ئاتەش قىزىللىق يېلىنجىماقتا ئىدى . ئارقا - ئارقىدىن ئىچىلىۋاتقان هاراق زورىدىن تومۇرلاردىكى قان ئاساۋ ئاتتەك تېپىچەكلەپ ، ئارىدىكى پەردىشەپ ، تارتىنىش ، قورۇ-

نۇش بارا ـ بارا تاڭدىكى تۇماندەك كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى . قىزلارنىڭ كۆلكىسى كۆپىيىپ ، گەپ ـ سۆزى ئازىيىپ ، كۆز قارىچۇقلىرىدىن سىرلىق بىر تەشنالىق يىلنىجاپ تۇراتتى .

— ئەسەت ئاكا ، — دېدى ئايپىلىق كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ ، — ئاقتىن تولدۇرۇپ ئىككى رومكا قۇيسىڭىز ، مېنىڭ قەدىردان بىلەن يەنە بىر قېتىم ئۇرۇشتۇرغۇم بار . بۇ بالىغا قارىسام ـ قارىسام ھېچ تويمايمەنغۇ ...

ئايپىلىقنىڭ سۆزىدىن يەنە كۆلكە كۆتۈرۈلدى . ئەسەت ئەرۋاھ ئىككى رومكىغا ھاراق قۇيۇۋېتىپ : «مەن باشتىلا تەلەپلەر بويىچە بولىدۇ» دېمىگەنمىدىم دەپ قويدى .

قەدىردان رومكىنى قولىغا ئېلىپ ، بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ كەتتى . بۇنى كۆرگەن ئەسەت ئەرۋاھ : «ماڭا قارىما ، ئايپىلىقنىڭ كۆڭلىنى يەردە قويمەن دېسەڭ ، بۇ ئۆزۈڭنىڭ ئىشى» دەپ قويۇشى ، رەشىدە ئۇنىڭغا ئۇلاپلا : «سەت تۇرا ، ئايپىلىق ئىچكەن يەردە...» دەپ ئالدىغا توغان سېلىپ قويدى . دېمىسىمۇ قىز بالا ئىچىۋاتقان يەردە ، ئوغۇل بالا «يېلىم چىقىپ كەتتى» دېسە سەت تۇرىدۇ ـ دە .

ئاق ھاراق بىلەن قىزىل ھاراق ئارىلىشىپ قالغاچقىمۇ ، قەدىردان ئۇبدانلا تەڭشىلىپ قالدى . كېيىنكى قېتىملاردا ئاق كېلەمدۇ ، قىزىلمۇ ، نېزىقىماي ئىچىۋەردى . بۇ ئەسنادا ، رەشىدە ئۇدۇلىغا ئۆزى ئېلىپ كەلگەن لېنتىنى سېلىشى ، ساكىستا ئورۇندالغان يىغلاڭغۇ مۇزىكا ياڭراشقا باشلىدى . رەشىدە يەڭسىز قىزىل كوپتىسىنى سېلىۋېتىپ ، ئاپئاق تور باغىردىقى بىلەنلا مەيدانغا چۈشۈپ ، ئەسەتنى تانسىغا تارتتى . ئەسەت مەيدانغا دەلدەڭشىپ چۈشۈشى ، رەشىدە ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ چىڭ قۇچاقلىدى ، ئەسەت بولسا نازۇك بەللەرنى قامالىدى . ئۇلارنىڭ ئويناۋاتقىنىنى تانسا دېگەندىن كۆرە ، «قاتتىق قۇچاقلىشىپ ، بىر ئورۇندىلا مىدىرلاش» دېسە توغرا بولاتتى . دېمىسىمۇ ئۇلار بىر ـ بىرىگە شۇنداق چىرمىشىپ كەتكەنكى ، قەدەم ئېلىشى ئەسلا مۇمكىن ئە-

مەس ئىدى . ئاڭغىچە ئايىپىلىق قەدىردانىنى تانىسىغا تارتقانىدى ، قەدىردان بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ : «مەن ئويناپ باقمىغان» دەپ ئۆزرە سورىدى . لېكىن ، ئايىپىلىق : «ھېچنېمە بولمايدۇ ، قارىڭا ، مىدىرلاپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ» دەپ ئۇنى رىغبەتلەندۇردى . ئۇلارمۇ بىر - بىرىگە يۆگىمەشتەك چىرمىشىپ ئاستا مىدىرلاشقا باشلىدى .

— ئايىپىلىق ، كوپتاڭنى سىلىۋېتە ، — دېدى رەشىدە بېشىنى ئەسەتنىڭ مۇرىسىگە قويغان ھالدا ، — بولمىسا ئۆزۈم سالدۇرۇۋې-تىمەن ...

ئايىپىلىق قەدىردانغا تەنۇر قاراپ تۇرۇپ ، كوپتىسىنى بېشى-دىن سۇغۇرۇپ چىقىرىۋەتتى ، ئاندىن دەرھاللا قەدىردانىنى قۇچاق-لىۋالدى . يالىڭاچ ، سىلىق ، يۇمران ، نازۇك بەللەرنى قامالىۋال-غان قەدىردان : «بىھوش بولۇپ ، يىقىلىپ چۈشمىسەمكەن» دەپ ئىچىدە نالە قىلدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ يۇرەك قۇشى كۆكرەك قەپىسىنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىدىغاندەك ھەر تەرەپكە سوقۇلاتتى ، تىپىرلايتتى ، زەئىپ ئىڭرايتتى ، ۋۇجۇدى بولسا قانداقتۇر سىرلىق بىر ھارارەتتە ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى . قەدىردانىنىڭ كۆزى بىردىنلا غەلىتە بىر ئىشقا چۈشۈپ قالدى : ئەسەت ئەرۋاھ رەشىدە-نىڭ بىر غېرىچ يوپكىسىنى ئارقىسىغا قايرىۋېتىپ ، ئاپئاق كالتە ئىشتىنىنىڭ ئىچىگە قوللىرىنى تىققانچە قىزنىڭ ساغرىسىنىڭ ئىككى مەڭزىنى بۇركۈتتەك قامالاپ ئويناۋاتاتتى...

كېچە سائەت بىردىن ئاشقانىدى . قىزلار تازىلىق ئۆيىگە كى-رىپ چىققاندىن كېيىن ، پايپاق ، يوپكىلىرىنى سىلىپ يېتىشقا تەرەددۇتلەنگەنىدى . ئەسەتمۇ قەدىردانغا ئىشارەت قىلىپ ، تازىلىق ئۆيىگە بىللە كىرىپ كېتىشتى . ئەسەت يانچۇقىدىن پال - پال قەغەز بىلەن نەيچە ۋە سەرەڭگىنى ئېلىپ ، پال - پال قەغەز ئۈستىگە تىرناقتەك سۇلياۋ خالتىدىكى ئاپئاق ئۇندەك بىر نەرسىنى قۇيدى . قەدىردان ئۇنىڭ خىرۇئىن ئىكەنلىكىنى «مۇساپىرلار مېھ-مانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە بىرنەچچە قېتىم كۆرگەنىدى . شۇڭا ، ئەسەت ئۇنىڭغا سەرەڭگىنى تۇتقۇزۇپ قويۇشى ، ئۇ تەمتىرە-

مەيلا پال ـ پال قەغەز ئاستىغا سەرەڭگە چاقتى .

— بولدىمۇ ؟ — دېدى قەدىردان پال ـ پال ئۈستىدىكى خىروئىن كۆيۈپ تۈگىگەندە ، — بولا ئەمدى ، مۇشۇ ئىشنى قىلمىساڭ نېمە ...

— نېمىگە بولىدۇ ، بۇ قېتىم يەنە بىر سەرەڭگىلىك چەكسەم خۇماردىن چىقىمەن ، — ئەسەت بايىقى بولاقتا قېپقالغان خىروئىننى پال ـ پال قەغەز ئۈستىگە قۇيدى . قەدىردان قايتىدىن سەرەڭگە چاقتى .

— قانداق ، سەنمۇ قىلىپ قويامسەن ؟ — ئەسەت قەدىردانغا قارىدى ، — پەيزىنى بىردەم تۇرۇپ كۆرسەن .

— ئۆلسەممۇ قىلماسمىنا ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — بۈگۈن مانا ئاق هاراقمۇ ، قىزىل هاراقمۇ ئىچتىم ، تاماكىمۇ چەكتىم . ئەمدى بۇنى قىلسام ، مەن ئۆزۈمگە ئوخشىماي قالارمەن .

ئۇلار ئىككىسى ياتاققا چىققاندا ، ئىككىلا قىز يوتقاننىڭ ئىچىگە كىرىپ بولغانىدى . ئەسەت رەشىدەنىڭ ، قەدىردان ئايىپىلىقنىڭ يوتقىنىنى قايرىپ ئاستىلا كىردى . ئىككىلا قىز يوتقان ئىچىدە ئانىدىن تۇغما ئىدى . كەڭ دېرىزىلەرگە تارتىلغان دۇخاۋا پەردىلەر قېلىن ھەم ھىم كەلگەچكىمۇ ، ياتاق ئىچى تىغ ئۆتمىگۈدەك قاراڭغۇ ئىدى . پەقەت قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن پىچىرلاش ، نازۇك كۈلۈش ، زەئىپ ئىڭراشلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى...

دۇرۇس ، قەدىردان بۇنداق ئىشنى 14 يېشىدا بىلىپ ـ بىلمەي بىر ئۆتكۈزگەنىدى . ئۇ چاغدا تۇركىيىگە مەڭگۈلۈك كېتىش ئالدىدا تۇرغان مەدىنە جۇدالىق ھەسرىتى ، باللىق چېغىدىن بىللە چوڭ بولغان دوستلۇق رىشتى ، 13 ـ 14 ياشلارغا قەدەم ئېلىش بىلەنلا يۈرەككە تەئەللۇق بۈيۈك رىجىلەرگە قەلب سىردىشىدىن ئەبەدىلئەبەد ئايرىلىش رېئاللىقىنى قوبۇل قىلالماي ، پۈتۈن ئىختىيارىنى قەدىردانغا تاپشۇرغانىدى ... قەدىردان ئۇنىڭ ئۇچۇشقا تەلپۈنگەن بىر جۈپ ئاق كەپتەردەك يالىڭاچ كۆكسىنى سىلىغانسېرى

رى ، مەدىنە زەئىپ ئىڭراپ ، ئۇنىڭغا چىلىق چاپلاشقانىدى ، ئەمما مەدىنەنىڭ يوتىسىدىن يول - يول ساقىغان قاندىن قورقۇپ كەتكەن قەدىردان بىر كىچە ئۇخلىماي ، تىترەپ ھەم جۆيلۈپ چىققانىدى . لېكىن ، بۇ قېتىمقىسى ئۇنىڭغا ھەرگىز ئوخشىمايتتى . قەدىردان 17 ياشنى تۇگىتىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ . بۇنداق چاغلاردا ئەرلىك گورمونلىرىنىڭ راسا يېتىلگەن ساپ ۋاقتى ، ئەلۋەتتە . شۇڭا ، باغرىدا ھۆسن كامالىغا يەتكەن بىر قىز ياتسا ، ئۇنى شەيتىنى ۋەسۋەسىگە سالماي قالارمۇ ؟ ! ئەمما ئۇ ئەسەت ئەرۋاھتەك بۇنداق زىناخورلۇقنىڭ پىر - كاملى ئەمەس ! شۇڭا بىرەر سائەت ئىچىدە ئىككى قېتىمدەك بىھوش بولۇپ ، ھالسىزلىنىپ يېتىپ قالدى ! لېكىن ياندىكى كارىۋاتتىن كېلىۋاتقان كۇلۇش ، چىرقىراش ، ئىڭ-راش ، ۋارقىراشلار تۈن نىسبىدىن ئۆتكۈچە داۋاملاشتى . بۇنداق شېرىن ئاۋازلارغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئايبىلىق قەدىردانىنى نو-قۇغىلى ، تۇرتكىلى تۇردى :

— بولىڭە ، يېتىۋېرەمسىز ؟ قارىڭا ئاۋۇلارغا…

بۇنداق بىسىم تۈسىنى ئالغان مەجبۇرلاشلار قەدىردانىنى تېخى-مۇ تۇگەشتۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭ ئەرلىك غۇرۇرى يەر بىلەن يەكسەن بولدى . قىز بالىنىڭ بۇنداق مەجبۇرلىشى ئوغۇل بالا ئۈچۈن ئېيت-قۇسىز نومۇس ھەم ئەلەم ئىدى .

— ئەمىسە تۇرۇڭە ، ئەسەتكامدا دورا بار ، — ئايبىلىق قەدىر-داننى يەنە تۈرتتى ، — سورىسىڭىز بېرىدۇ ، ئۇلارنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلاپ ياتامدۇق .

قەدىردان ئىچ كىيىمىنى كىيىپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - دە ، ئاچچىقىدا ۋارقىرىۋەتتى :

— ئەسەت ، تۇرە ئورنىڭدىن ، — قەدىردان چىراغنى يېقىشى ، ئىككىلا قىز يوتقان ئىچىگە شۇڭغىدى ، — تازىلىق ئۆيىگە كىرە …

— ئەمىسە چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتمەمسەن ،— دېدى ئەسەت يوت-قان ئىچىدە تۇرۇپ ، — كىيىمىنى كىيىۋالمادىم .

قەدىردان ياتاق چىرىغىنى ئۆچۈرۈۋېتىپ ، تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ كەتتى . چاپىنىنى يېپىنچاقلىغان ئەسەتمۇ هايال بولمايلا تازىلىق ئۆيىگە كىردى . قەدىردان ئۇنىڭغا ئاچچىقى بىلەن هۆرپەيدى :
— هەي ، نېمانداق كېچىچە ئۇخلاتمايدىكىن دېسەم ، سېنىڭ دوراڭ باركەنغۇ ، — قەدىرداننىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق ئىدى ، —قېنى چىقار ! توۋا ، بۇ نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق ! ئايىبىلىقنىڭ ئالدىدا ئۆلدۈمغۇ...
ئەسەت چاپىنىنىڭ يانچۇقىدىن پال - پال قەغەز ، نەيچە ۋە سەرەڭگىنى چىقىرىشى ، قەدىرداننىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى .
— هەي ، دورىنى چىقار دېسەم ، نېمىلەرنى ئېلىپ يۈرسەن ؟
— نەدىكى دورىكەن ئۇ ؟ دورا دېگەن مۇشۇ ، — ئەسەت ئاستا غودۇڭشىدى ، — بايا «بىر قېتىم قىلىپ قوي ، پەيزىنى هېلى كۆرسەن» دېسە ئۇنىمايسەن ، ئەمدى ئوتتۇرا كېچىدە ئويغىتىپ ...
— هەي ، مۇشۇنىڭ خاسىيىتىما ئۇ ؟ — قەدىردان ئەسەتنىڭ قولىدىكى تىرناقتەك خروئىن بولىقىغا قارىدى ، — بۇ ... بۇ راستىما ؟
— ئاۋۋال بىرەر قېتىم چېكىپ باقمامسەن ، ئاندىن مېنى تۇت ، — ئەسەت مەيدىسىگە ئۇردى ، — بۇنى ئارىلاپ - ئارىلاپ بىرەر قېتىم چەككەنگە خۇمار بولۇپ قالمايدۇ . مانا مەن ئون يىل بولدى چېكىۋاتىمەنغۇ .
قەدىردان ئەمدى بۇنى قىلمىسا ، يوتقانغىمۇ كىرمەي ، ئايىبىلىقنىڭ يۈزىگىمۇ قارىماي ، مۇشۇ ئوتتۇرا كېچىدە كەتسە بولىدۇ . كەتسىغۇ هېچ گەپ ئەمەس ، ئەمما مۇنۇ قىزلار جەمئىيەتتە ئۇنى سېستىپ يۈرگۈسىز قىلىۋېتىدۇ . بوپتىلا ، بىرەر يىلغىچە ئارىلاپ - ئارىلاپ قىلسا خۇمار قىلماسمىش...
قەدىردان بىرىنچى قېتىم ، شۇنداق ، تۇنجى قېتىم پال - پال قەغەز بىلەن نەيچىنى قولىغا ئالدى .
ئاھ خۇدا ! ماۋۇ لەنىتى نېمىش قىلىۋاتىدۇ ! قىلىۋاتقان ئى-

شىنىڭ بىر ئۆمۈر ئازاب ھەم گۇناھ ئۇچىقى بولغان ۋەيلۇن دوزاخ ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىغاندۇ؟ ھەي نادان، قولۇڭدىكىنى تاشلا! سەن ھازىر چىكىملىك ئەمەس، ئاپەت ھەم قىيامەتنى قولۇڭغا ئالدىڭ! ئۇ ئامەت جەننىتىڭنى كۆل قىلىپ، ئۆزۈڭنى ئەبەدىلئەبەد خار ۋە زەبۇن قىلغۇسى! قانداقتۇر بۇزۇق لەنتىلەرنىڭ قەستەن قۇرغان قىلتاق - قاپقانلىرىغا بوينۇڭنى سوزما، كولىغان ئورىلىرىغا پۇتۇڭنى سەپمە! سەن دەۋرنىڭ ئەخلەت - چاۋارلىرى بولغان ئايىبلىق ھەم گۇلىبلىقلارنىڭ ئازمىسىنى تولدۇرالمايسەن! نەپسى ھام - ھاملىرىنى قاندۇرالمايسەن! ئۇلار سىنىڭ ئامەت ھوماينى يۇنلىرىڭغا كۆز ئالايتقۇچىلار، بەخت شەربەتلىرىڭگە ئوغا سەپكۈچىلەر، ماڭار يوللىرىڭغا ئوغرى تىكەن ئۇندۇرگۈچىلەر! قولۇڭدىكىنى دەرھال تاشلا، بۇ سىنىڭ ئاپەت دەشتلىرىگە ئالغان خاتا قەدىمىڭ! بۇ بىر قەدەم ئۆمرۈڭگە يېتىپ ئاشقۇدەك ئازاب - ئوقۇبەت، بەختسىزلىك، دەردۇ ئەلەم، ھەسرە - نادامەت زەھەرزۇقۇملىرىنى ئېلىپ كېلىدۇ! بۇ دىشۋاچىلىقلار ۋاقتى كەلگەندە ساڭا ئۆكۈنۈش، پۇشايمان، توۋا قىلىش پۇرسەتلىرىنىمۇ بەرمەيدۇ. ئەي قەلىمىمنىڭ ئابىزەمزەم شەربەتلىرىدىن قۇدرەت كامال تاپقان قەدىردان، قولۇڭدىكىنى تاشلا، دەرھال تاشلا! تاشلىۋەت!

ئەمما قەدىردان پىقىرنىڭ نەسىھىتىنى ئاڭلىمىدى! ئۇ ئايىبلىقتەك بولغانغان ئەۋرەز پاقىسىنىڭ ئالدىدا ئەرلىك غۇرۇرىنى، يىگىتلىك نومۇسىنى ئاقلاش ئۈچۈن پۈتۈنسۈرۈك بىر دوزاخنى قولىغا ئالدى... بۇ پۈتۈن بەدىنىدە خىلمۇ - خىل ئەرلەرنىڭ تۈرلۈك - تۈمەن ئىزنالىرى قالغان بىر قىز ئۈچۈن زىنھار ئەرزىمەيتتى...

ئۇ ئاقۇش كۈمۈش رەڭ چاڭنى سۈمۈردى! ئۇ گويا كۆكتە ئۇچۇۋاتقاندەك، نۇرغۇنلىغان يالىڭاچ پەرىزاتلار ئىچىدە يۈرگەندەك، ئۇلارنىڭ پۈتۈن جىسمىنى سىلاۋاتقاندەك، ئۆزى شىرەدەك كۈچلۈك، يىلاندەك چاققان ... قىسقىسى، ئىلىم - پەن دەۋرىنىڭ تەتۈر كەشپىياتى بولغان بۇ سىھرىي تۈتۈننىڭ جەننەت ھۇزۇرىدا

مەستۇ مۇستەغرەك بولدى . ئەمما ، بۇ «جەننەت ھۇزۇرى» قىلتاق ھىيلىسى بولۇپ ، ئۆمرى ئىنتايىن قىسقا ! ئۇ ئۆز ئۇۋۇسىنى يىلان - چايانلار ، ئوتلۇق زەنجىرلەر بىلەن تولغان دوزاخقا تاپشۇرۇپ بېرىپلا ، دەرەخ ئۇچىدىكى ئاپتاپ شولىسىدەك تېزلا يوقايدۇ ، قەدىردان پال - پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگىلەرنى قولىغا ئالمىدى ، ئۆزىنىڭ ئۆمۈر مەنزىلىدە كۆرىدىغان تارتقۇلۇقىنى ، بەختسىزلىكىنى ، ئاپەتلىك قىسمەت تاغلىرىنى قولىغا ئالدى ! ئۇ نەيچە بىلەن ئاقۇش كۇمۇش رەڭ چاڭنى سۈمۈرمىدى ، بەلكى ئازاب دېڭىزىنى ، ھەسرەت ، پۇشايمان ، نالە - پىغان ، جۇدالىق قان - زەردابلىرىنى سۈمۈردى !

.قاباھەتلىك چۈش پاتقاقلىرىغا قەدەم ئالغان قەدىردان شۇ كۈندىن باشلاپ : «دۇنيادا پۇلدىن باشقا مۇنداقمۇ شېرىن چۈشلەر باركەن» دەپ ئويلاپ يۈردى ، بولۇپمۇ ئايىپلىقنىڭ ناز - كەرەشمىلىرى ئۇنىڭدا ئۇنتۇلغۇسىز شېرىن خاتىرىلەرنى قالدۇردى… ئۇنىڭ ئاشۇ سىرلىق چۈشنى سېغىنىپ قالغانلىقىنى بىلگەندەك ، ھەپتە ئۆتكەندە ئەسەت ئەرۋاھ يەنە پەيدا بولدى :

— قەدىردان بايۋەچچە ، مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدىلا 100 مىڭدەك پۇل تاپتى دەپ ئاڭلايمىنا ؟

— ياقەي ، ئۇنچىۋالا ئەمەس .

— قانداق ، ئويۇنغا مەيلىڭ تارتامدۇ - يوق ؟

— ھېلىقى ئايىپلىقنى چاقىرىپ كېلەمسەن ؟

— ئەخمەق ، ھالۋىنى كۆپ يېسەڭ ماز تېتىمىدۇ ، دېگەن گەپنىڭ تەكتىنى بىلمەيدىغان ئوخشىمامسەن ! ئۇنىڭ بىر قېتىم تۇز - تەمىنى تېتىپ بولدۇڭ ، بولدى !

— ئەمىسە…

— بۈگۈن يەنە ئاشۇ «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»دىن ياتاق ئېلىپ ، تاماق بۇيرۇتايلى ، قانداق دېدىم ؟

— ئەمىسە يەنە شۇ…

— ھەي ساراڭ ، زامان نەدە ، سەن نەدە ؟ ئايىپلىق ، ئايىپلىقلا

دەيدىكەنسەن . ھازىرقى ۋاقىتتا تاماقنىڭ تۈرى كۆپ دەيمەن ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ بىلەرمەنلەردەك گىدىيىپ ، — پۇل تاپقان ئادەم خىلمۇخىل تاماقلارنى تاللاپ يەيدۇ .
ئەسەت ئەرۋاھ دەرۋەقە قەدىردانىنى ئالدىماپتۇ ... ئۇ شۇ كۈنى جامالىغا قاراپ ئولتۇرغۇدەك سۆزۈك ، بەرنا خەنزۇ قىزىدىن ئىككىنى ياتاققا باشلاپ كەلگەندى ...

ئون تۆتىنچى باب

دوستلۇق بازىرىدىكى «ئەمەتھاجىم تېز تاماقخانىسى»نىڭ خاس خانىسىدا «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن، «كارۋان» يۈك توشۇش ئەترىتىنىڭ باشلىقى ياقۇپ ھاجىم، ناھىيىلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى ماخمۇت، «بالا سەيگۇيۈەن» قەدىردان ھەم ئۇنىڭ بىر مەھەللىلىك بۇرادەرلىرى ھېلىمجان ئاۋاق، نۇرمەت پاكارلار تاماق يېگەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. بۇ مېھماندارچىلىقنى خوتەندىن كەلگەن ئوبۇلھەسەن قەدىردانىنى رەسمىيلەشتۇرۇپ، مائاش بەلگىلەپ، رەسمىي «سەيگۇيۈەن» دېگەن كىنىشكىنى بەرگەنلىك شەرىپى ئۇچۇن ئۇيۇشتۇرغانىدى. ئەمما، قەدىردان «بۇنداق قىلىش ماڭا زۆرۈر ئەمەستى» دېگەن ئوي بىلەن ئانچە سىنەكەمەي ئولتۇراتتى. ھازىر ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالى ئون نەچچە ئۇستام زىننەتلەۋاتقان يېڭى ئالغان ئۆيىدە قالغانىدى. دوستلۇق بازىرىنىڭ جەنۇبىغا بىر يۈرۈش تاۋار بىنالار سېلىنغان بولۇپ، قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم خىللاپ يۈرۈپ، ئىككىنچى قەۋىتىدىن 140 كۋادرات مېتىرلىق بىر يۈرۈش ئۆينى 280 مىڭ سومغا سېتىۋېلىپ، ئالىي دەرىجىلىك زىننەتلەپ بېرىشنى بىر ئۇستامغا 40 مىڭ سومغا ھۆددىگە بەرگەنىدى. ھازىر ئۇستاملارنىڭ ئىشلەۋاتقىنىغا 15 كۈن بولۇپ قالغانىدى. بىراق بۇ ئۆي توغرىسىدا ياقۇپ ھاجىمنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ھېچكىمگە، ھەتتا ئوبۇلھەسەنگىمۇ ئۇقتۇرمىدى. ئۇستاملار گەرچە «بىر ئايدا پۈتىدۇ» دېگەن بولسىمۇ، ئەمما ئۆيگە كۈندىن ـ كۈنگە ئىسكەت كىرىپ، ئادەمنىڭ زوق ـ ئىشتىياقىنى قوزغىماقتا ئىدى. شۇڭا، قەدىردان بازاردىن بىكار بولدىمۇ، ئۆينى كۆرگىلى يۈگرەيتتى. ئوبۇلھەسەننىڭ گېپى تۈگىمىگەنىسېرى، قەدىردان جىملە بولۇپ:

«ۋاي ـ ۋۇي ، بۇ ئادەمنىڭ گېپى يۇڭ يېگەن ئىتنىڭ پوقىدەك نېمانداق ئۇزۇلمەي چىقىۋېرىدۇ» دەپ غودۇڭشىيتتى .

— ئەمدى بۇ يەردە ، يەنى ئۈرۈمچىدە ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۇيۇەن ۋە باشقا جان كۆيەر بۇرادەرلەر بولغاچقا ، بىز خوتەندە قەدىرداندىن خاتىرجەم ، — دېدى ئوبۇلھەسەن كەسپىي ناتىقلاردەك گېپىگە ئىسكەت بېرىپ ، — ئاڭلىسام مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناق ، تۇرسۇن كاللا قاتارلىقلار گۇرۇھ ئۇيۇشتۇرۇپ ، قەدىرداننى قاتتىق ئۇرۇپتىمىش . ئەگەر ئاباس بوجاڭ ئاڭلىسا ، ساقچى ئەۋەتىپ ئۇ لۈكچەكلەرنىڭ ئانىسىدىن تۇغۇلغىنىغا پۇشايمان قىلدۇرۇۋېتىدۇ .

— ھازىر ئۇلار ، — دېدى ھېلىمجان تەمكىن ھالدا ، — ئۈرۈمچىدىكى تۆت توپ سېتىش بازىرىدا يوق ، ئاڭلىساق ئا بوجاڭدىن قورقۇپ خوتەنگىمۇ ئاياغ باسالمىغان ئوخشايدۇ .

— ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ، — دېدى نۇرمەت پاكار ، — ئىچكىرىدىكى قارا گۇرۇھلاردا چاپارمەن بولۇپ ، كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقان ئوخشايدۇ .

— ئەسلىدە بىز قەدىرداننى بۇرۇنلا سەيگۇيۇەن قىلىشقا يۇقىرىغا دوكلات يازغان بولساقمۇ ، لېكىن يۇقىرى...

— ئوبۇلھەسەنكا ، بۇ گەپلەرنى بايا دېدىڭىز ، — قەدىردان تاقەت قىلالمىدى ، — مەن «قوڭۇرتاش» شىركىتىدە بىر كىم بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىدىم . ئۇ كىشى مېنى ساقلاپ قالدى .

— ئۇنداقتا مەيلى ، بايىلا دېسەڭچۇ ، — ئوبۇلھەسەن ئالمان ـ تالمان گېپىنى يىغىشتۇردى ، — ئەمىسە مەن سىلەر بىلەن مەشەدە خوشلىشاي ، بىرەر سائەت سودىلىق قىلىۋالسام يولغا چىقىمەن .

ئوبۇلھەسەن ھەممىسى بىلەن قول ئېلىشىپ چىققاندىن كېيىن ، ئاشخانا ئالدىدا ئايرىلىشتى . قەدىردان : «ئۆيدىكىلەرگە سالام ئېيتىپ قويۇڭ» دەپلا يېڭى ئالغان ئۆيىگە كەلدى . چۈنكى ، ماشىنىسىنى ئوبۇلھەسەندىن يوشۇرۇپ ، بىنا قورۇسىغا قويۇپ قويى-

غانىدى . قەدىردان تاڭ ـ تۇڭ ، غاز ـ غۇژ ، ۋىڭىلدىغان ، گىژىلدىغان ئاۋازلار ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرغان ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيىگە چىقتى . بۇ 140 كۋادرات مېتىرلىق چوڭ ئۆي بىر قەدەر قولايلىق لايىھىلەنگەن ، ئىشىكتىن كىرگەندىن كېيىن ئىككى تەرەپتە كارىدور بار ئىدى . ئوڭ تەرەپتە ئۈچ ھۇجرا ، سول تەرەپتە بىر ھۇجرا ، ئاشخانا ، تازىلىق ئۆيلىرى ئورۇنلىشىپ ، ئوتتۇرىدىكى ئەينەكلىك يۆتكەلمە جازا 38 كۋادرات مېتىرلىق مېھمانخانىنىڭ ئىشىكى رولىنى ئۆتەيتتى . مېھمانخانىنىڭ كۈنگەيگە قارىغان سەككىز مېتىرلىق ئۇزۇنلۇقتىكى پاسىل تېمى بىر يۈرۈش ئەينەكلىك دېرىزىلەر بولۇپ ، بۇ دېرىزىلەر ئالدىدا ئۈچ تەرىپى ئەينەك بىلەن توسالغان بالكون بار ئىدى . بۇ يەردىن دوستلۇق بازىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

قەدىردان ئۆيگە كىرگەندە ، بىر نەچچە ئۇستام تورۇسقا نىپىز ، رەڭلىك تاختاي قېقىپ ، دولقۇنسىمان شەكىل چىقىرىۋاتاتتى . بەزىلىرى تام ئىشكاپلىرىنىڭ ئەتراپىغا مىللىيچە نەقىش ئورنىتىپ ، ئىشىك قىرلىرىغا ئىنچىكە زىغزىغ قاقماقتا ئىدى . كۈندىن ـ كۈنگە ئادەمنىڭ زوقى كەلگۈدەك ئىسكەتكە كىرىۋاتقان ئۆيدىن جېنى سۆيۈنگەن قەدىردان خۇشال ھالدا قايتىپ چىقىپ ماشىنىسىنى ئوت ئالدۇردى . ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ : «ھېلىتىن شۇنچە چىرايلىق ، پۈتكەندە قانچىلىك بولۇپ كېتەر ؟ » دەپ شىۋىرلىدى .

قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كېلىپ بىناغا قەدەم ئېلىشى ، ۋىجىك قارا پاتەم : «ھەي قەدى ئاۋاق» دەپ ۋارقىرىدى . ئۇنىڭ بېشى پەشتاختىدىن بىر غېرىچلا كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى . ئۇ قەدىردانىنى ئۆز ئىنىسىدەك كۆرگەچكە ، ھەرخىل چاقىرىپ ، تىللاپ ، ئامراقلىقىنى ئىپادە قىلاتتى .

— ھەي قەدى شىپتىراڭغۇ[1] ، ساڭچۇ قارا ، ئايروپىلان زاكاز خەت كەپتۇ ، — ۋىجىك قارا پاتەم خەتنى پەشتاختىغا

① شىپتىراڭغۇ — ئورۇق ، ئېگىز مەنىسىدە .

تاشلىدى ، — تېخى كۆلىيدىن دېگىنە . ھەي ساقال تارغىقى ، ئېچىپ باقە قېنى ، ئىچىدە نېمە باركىن ؟

— نېمە بولاتتى ئۇنىڭ ئىچىدە ، — دېدى قەدىردان خەتنى قولىغا ئېلىپ ، — ساڭا ئوخشاش قارا خوتۇندىن بىرى بار .

— ۋۇي بېشىڭنى يەيدىغان مەدەك ! مېنى تېخى قارا خوتۇن دەيدا ، مەنچۇ ئۆزۈمنى نى - نى چوكانلارغا تەڭ قىلمايمەن .

ۋىجىك قارا پاتەم راسا ۋاتىلداۋاتقاندا ، قەدىردان ياتىقىغا چىدىقىپ بولدى . ئۇ خەتنى ئالدىراپ ئاچقانىدى ، ئۇنىڭ ئىچىدىن ئايروپىلان بېلىتى بىلەن بىر پارچە خەت چىقتى . ئادەتتىكى ئۆزدىنىڭ كەسپىگە ئائىت تىل ۋە خەتنى «پۇختا ئۆگەندىم» دەپ نوچىدىلىق قىلىدىغان قەدىردان بىر پارچە سۆۋاشما خەتنى تاتىلاشتۇرۇپ ، بىر نەچچە خەتلەرنى تونۇيالىغان بولسىمۇ ، ئاساسىي جەھەتتىن ئوقۇيالمىدى . بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە ۋىجىك قارا پاتەم كەلدى . بۇ خوتۇن كۆرۈمسىز ، ۋات - ۋات بولغىنى بىلەن ، كىچىكىدىن تارتىپ خەنزۇ مەكتەپتە ئوقۇغاچقا ، خەنزۇ تىلىغا ئۇستا ئىدى . قەدىردان خەتنى كۆتۈرۈپ بىرىنچى قەۋەتكە چۈشۈپ ، پەشتاختا ئالدىغا كېلە - كەلمەي ، پاتەمخان ۋارقىراپلا كەتتى :

— ھە نوچام ! خەت ئىچىدىكى قارا خوتۇن ئەسقاتمىدىما ؟ ئەجەبمۇ سەت ھىجىيىپ كېلىپ قاپتۇقا ؟

— جېنىم ئاچا ، يەنىلا سەن ياخشىكەنسەن ، بۇنى ئوقۇپ بېرە ، — قەدىردان خەتنى تەڭلىدى ، — ئويلاپ باقسام بۇ جاھاندا سېنىڭدىن دانا تەرجىمان يوقكەن .

— ھە ، ئاچاڭنى تونۇدىڭما ، رەپرەپ ! مېنىڭ ئالدىمدا تولا يوغان پوقلۇق قىلما ، بولامدا ؟

— چوقۇم ··· چوقۇم ··· جېنىم ئاچا ، تېزرەك ئوقە···

ۋىجىك قارا پاتەم خەتكە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، كالپۇكلىرىنى قورۇپ ھۇشقىتىۋەتتى :

— ئوھوي ! ، قەدى دوزاخ شوتىسى ، ساڭا ئامەت كەپتۇ ، ئامەت ! سۆيۈنچە بەرمىسەڭ دېمەيمەن .

— ئاۋۋال دېمەمسەن ، نېمە گەپ ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئاندىن بەرمەمدىم .

— ياق ، ئاۋۋال سۆيۈنچىنى بەر ، بولمىسا دېمەيمەن .

قەدىردان يانچۇقىغا قولىنى تىقىپلا 100 سومنى پەشتاختىغا تاشلىدى :

— ئەمدىغۇ دەرسەن ؟

— قۇلىقىڭنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلا ، ماتاڭچىنىڭ كەكسى ، — پاتەمخان خەتكە سىنچىلاپ قارىدى ، — سېنى سۆڭ جىژجۇڭ دېگەن بىر ئەپەندى فۇجيەن ئەنبو شەھىرىگە تەكلىپ قىلىپتۇ ! تېخى ئايروپىلان بىلىتىنىمۇ قوشۇپ ئەۋەتىپتۇ !

— ئايروپىلان بىلىتى قاچانىڭكىكەن ؟

— قېنى قاراپ باقاي ، — ۋىجىك قارا پاتەم ئايروپىلان بىلىتىنى قولىغا ئالدى ، — ئۆگۈنلۈككە چۈشتىن كېيىن سائەت 4 تىن 53 مىنۇت ئۆتكەندە ئۇچىدىكەن .

— رەھمەت ، پاتەمخان ئاچا ، — قەدىردان ھاياجانلانغانىدى ، — سەن بەك ياخشى جۇمۇ ، — قەدىردان خەت ھەم بېلەتنى ئېلىپ مېڭىشى ، پاتەمخان 100 سومنى ئۇنىڭ مەيدە يانچۇقىغا سېلىپ قويدى .

— ھەي غاز بويۇن ، ئىچكىرىدىن ماڭا ئوبدانراق بىر نەرسە ئالغاچ كەل .

— كىيىم ـ كېچەككە تەئەللۇقما ؟

— ياق ، ئەتىر ، ئەتىرسوپۇن ، يۈزماي دېگەندەك بىر نېمىلەر...

— ئۇلارنى قانچە ئىشلەتسەڭمۇ بەربىر ئاقارمايسەن !

قەدىردان پاتەمخانىنىڭ سەت تىللىرىنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن قۇلىقىنى ئىككى بارمىقىدا ئېتىۋېلىپ ، يۈگۈرگەنچە ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى . ئۇ ياتىقىغا كىرىپ كاستۇمىنى ئالدى ـ دە ، سىرتقا يۈگۈردى . سائەت تېخى بەش بولمىغانىدى . ئۇ بۇ خۇش خەۋەرنى ياقۇپ ھاجىمغا يەتكۈزمىسە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيتتى .

قەدىردان پەلەمپەيدىن ئىگىشىپ پەسكە قارىۋىدى ، ئۆۋەتچى خاند-
نىڭ پەشتاختىسىدا پاتەمخان كۆرۈنمىدى . ئۇ تېز ـ تېز مېڭىپ
ھويلىغا چىقىپ كەتتى .

«لادا» شەھەرنىڭ مەركىزىي كوچىلىرىغا چىققۇچە ئېغىر ـ
بېسىق ماڭغان بولسىمۇ ، شىنجاڭ مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىدىن قاي-
رىلىپ داجەيگۇ يولىغا چۈشۈش بىلەن قۇيۇندەك ئۇچتى . ئۇ كۆزنى
يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە داجەيگۇ ئاپتوبۇس بېكىتىدىن ئۆتۈپ قايرىلىپ ،
ئاھالىلەر كوچىلىرى بىلەن تۇڭگانىنىڭ قورۇسىغا يېتىپ باردى .
ياقۇپ ھاجىم ئىشىكنى گۇپلا قىلىپ يېپىپ ، تۈز قۇلۇپنى ئېتىۋې-
تىپ تۇرۇشى ، قەدىردان كىرىپ كەلدى . ئۇ ئىشىككە قايتىدىن
ئاچقۇ سېلىپ ئاچتى .

— ھەي تېخى بايىلا ئاشخانىدا بىللە بولمىدۇقمۇ ، يەنە نېمە
قاساۋاسادەك يېتىپ كەلدىڭ ؟ — ياقۇپ ھاجىم ياسىما ئاچچىقلاشقا
ئۇستا ئىدى ، — ماڭە ئۆيگە كىر .

— ھاجىمكا ، بىر مىنۇت ئاۋارە قىلىمەن .

قەدىردان سۇڭ جۈجۇڭ خوجايىندىن كەلگەن خەت بىلەن
ئايروپىلان بېلىتىنى كۆرسىتىپ ، ئۆگۈنلۈككە چۈشتىن كېيىن
سائەت 4 دىن 53 مىنۇت ئۆتكەندە ئۇچىدىغانلىقىنى ۋە بېرىش ـ
بارماسلىقنى سورىۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم سەل تېگىرقاپ قالدى .

— سۇڭ خوجايىن ئەجەب سېنى ئويناتقۇسى كېپقاپتۇ ، بۇنىڭ-
دا باشقا ئويۇن يوقتۇ ؟ — دېدى ياقۇپ ھاجىم پېشانىسىنى چەمەك
قولىدا تاتىلاپ ، — بۇ توغرۇلۇق سېنىڭ خەۋىرىڭدە بارمۇ ـ يوق ؟

— بار ، — قەدىردان كېسىپلا جاۋاب بەردى ، — ئۇ ماڭا
بىر قانچە قېتىم : «ساڭا قاق پىششىقلاپ چىقىرىدىغان زاۋۇت ،
شىركەتلەرنى بىر كۆرسەتمىسەم بولمايدۇ» دەپ ئېيتقان .

— ئۇنىڭ مەقسىتى بۇلا ئەمەستۇ ، سودىگەر دېگەننىڭ تىلى-
نىڭ ئاستىدا تىلى ، كۆزىنىڭ ئارقىسىدا كۆزى بار خەق .

— سۇڭ خوجايىن ئۇنداق ئەمەس ، كۆڭلى ئوبدان ئادەم ، —
دېدى قەدىردان ، — مېنىڭ ئايدا 240 توننا مال يەتكۈزۈپ بېرىش

ۋەزىپەم ئاخىرلاشتى . چۈنكى ، ئۇ يېرىم يىللىق توختام ئىدى .
— ئۇنداقتا بۇ قېتىم سىنى ئوينىتىشنىڭ بەدىلىگە يېڭى توختام تۈزمەكچى ئىكەن ـ دە ؟
— توغرا ، مېنىڭمۇ ئويلىغىنىم شۇ .
— ئۇنداقتا بارساڭ بارغىن ، — ياقۇپ ھاجىم ئۇنىڭ بۇرنىنى نوقۇپ قويدى ، — ئەمما بۇ يەردىكى ئىشلارغا توقۇنۇشۇپ قالماس ـ ھە ؟
— يېڭى قاننىڭ بازارغا كىرىشىگە 15 ـ 20 كۈن بار ، — قەدىردان بارماقلىرىنى ساناپ ، — مەن ئون كۈن ئىچىدە قايتىپ كېلىپ ، قىيالىق بوز يەر مەيدانى ۋە بوزاق ، لايقا ، باغچى يېزىلىرىغا بارمىسام بولمايدۇ .
— نېمىشقا ؟
— ئۇلاردىن خەۋەر كەلدى . ماللىرىنى يۆتكەشكە قاتناش ھەم ئىقتىسادىي جەھەتتىن قىينىلىدىكەن ، شۇڭا يۆتكەشنى بىرەر ـ ئىككى كالونغا ھۆددىگە بېرىمەن .
— ئالدىڭغا كەلگىنىڭدىن ، ئالدىغا بېرىپ ئالغىنىڭ كۆپ ئەرزان بولىدىغاندۇ ؟
— ئەلۋەتتە ، شۇڭا سۆڭ لوبەن بىلەن تۈزگەن يېرىم يىللىق مالدىن ماڭا 820 مىڭ سوم قالدى ئەمەسمۇ !
— ياھ ، ئۇنداقتا ماڭا 200 مىڭدەك بېرىپ تۇر ، يەنە ماشىنا ئالىمەن .
— ھازىرلىما ؟
— ياق ، سەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن .
— ھاجىكا ، ئەمىسە ئۆي سىزگە قالدى .
— قانداق ماتېرىيال ئىشلىتىش توختامدا بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئۆزلىرى بىلىپ ئىشلەۋېرىدۇ . مەن ئەتە تۇرپانغا مال تارتىمەن . لېكىن ، خاتىرجەم بول ، بىكارلا بولسام بېرىپ تۇرىمەن .
ھاجىم قەدىردانىنى ئۇزىتىپ دەرۋازا ئالدىغا چىقتى . ئۇلار بىر ـ بىرىگە «ئاق يول بولسۇن» دەپ ۋارقىراشتى . «لادا»

ئاڭغىچە كوچا دوقمۇشىدىن ئايلىنىپ كۆزدىن غايىب بولدى . ئەـ سەت ئەرۋاھنىڭ سايىسىدە «ئوۋ ئوۋلاش»نىڭ تەمىنى ئوبدانلا تېتىپ قالغان قەدىردان ماشىنىسىنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتـ لىرى ئاشخانىسى»نىڭ ئالدىدا توختاتتى . ئوچۇق ئىشىكتىن «لاـ دا» نى كۆرۈپ قالغان ھۆسنارخان پەشتاختىنا ئىچىدە دىككىدە ئورنىـ دىن تۇرۇپ : «ئۇنىڭ بىر پۇتى مىنىڭ بوسۇغامنىڭ ئىچىگە كىـ رىپ بولدى» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇشى ، قەدىردان كىرىپ كەلدى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ھۆسنارخان ئاچا ، ئىش ـ ئوقەتلىرى بەرىكەت تاپقاي !

— ۋاي ئېيتقىنىڭىزدەك بولسۇن ، — ھۆسنارخان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — زۇلئاي ، ھاي زۇلئاي قىزىم ! شاپىبولۇڭ ، قىممەتلىك مېھمان كېلىپ قالدى !

— نېمە دەيسىز ، ئانا ؟ — ئالدىغا پەشتاما تارتقان زۇلئاي پەيدا بولدى . ئۇ قەدىرداننى كۆرۈپلا قىزىرىپ كەتتى ، — يەنە شۇ گۆشناننىڭ گېپىدۇ تاپىنلىق .

— ئەلۋەتتە ، بالام ، ئەلۋەتتە …

— ئىچكىرىگە زىيارەتكە مېڭىشىنىڭ ئالدىدا گۆشناندىن بىر يەۋالاي دەپسىز ـ دە ، قەدىردان ئاكا ! — دېدى زۇلئاي چىرايلىق كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ، — بولىدۇ ، مەن ئاغزىڭىزدا قالغۇدەك قىلىپ بېرەي .

— سىز نەدىن ئاڭلىدىڭىز ؟

— «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىن تاماق يېگىلى كەلگەنلەر شۇنداق دەيدۇ .

قەدىردان ئىچىدە : «پاتەمخان ئاچام ھەممىگە يەتكۈزۈپ بوپتۇ ـ دە» دەپ تۇرۇشى ، سىرتتىن 60 ياشلاردىكى قورساقلىق ، قوش ئېڭەك ، قاشلىرى سارغۇچ ، چېقىر كۆز ، يۈزلىرى گىردە ناندەك قىزارغان بىر ئادەم كىرىپ كەلدى ـ دە ، پەشتاختىغا يۆلەندى . ئۇ ئاستا پىچىرلاپ ، بىر سىقىم پۇل تەڭلىگەندى ،

ھۆسنارخان ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق قارىغىنىچە ، پەشتاختا ئاستىدىن بىر نىمىنى ئېلىپ بەردى . ھېلىقى ئادەم ئالىقىنىدىكى نەرسىنى يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ ، ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان قەدىردانىنى كۆرۈپ قالدى ـ دە ، ئوچۇق چىراي بىلەن يېتىپ كەلدى . بۇ ئادەم «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋەت ئوپچا ياتىقىدىكى خروئىن ، نەشە چېكىدىغانلار ۋە هاراقكەش ، قىمارۋازلارنىڭ ئۆلپەتلىرىدىن بولۇپ ، قەدىردانغا بىرىنچى قېتىم هاراق ئىچۈرگەن ئابىخان لومپا ئىدى . ئۇ ئۇرۇمچىدىكى كاتتا باي ئابدۇلباقى تۇمۇرقولنىڭ چوڭ ئوغلى بولۇپ ، ئۇنىڭ ئىسمىلىرى زاهىر لومپا ، بارى لومپىلار گىلەمچىلىك بىلەن بېيىغان مىليونېر بايلاردىن هېسابلىناتتى .

— ۋۇي ، بۇ ئابىخان ئاكامغۇ ، قېنى ئولتا ، — قەدىردان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — زۇلئاي ، هاي زۇلئاي قىز !

— نېمىش ، قەدىردان ئاكا ؟ — ئىچكىرى بۆلۈم تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدە زۇلئاي كۆرۈندى ، — گۆشنان تەييار بولاي دېدى .

— تەييار بولغىنىنى ئەكېلىڭ ، مېھمىنىم كېلىپ قالدى . گۆشناندىن يەنە تەييارلاڭ .

— بولىدۇ ، هېلىلا تەييار بولىدۇ .

— بەك جاۋاپ كەتتىڭغۇ ، ئۇكا ، — دېدى ئابىخان لومپا ، — قايتا بۆيرۇتمىساڭمۇ بولاتتى .

— ئۇزۇن بولدى كۆرۈشمىگىلى ، بىردەم ـ يېرىمدەم پاراڭلىشىمىز ، — قەدىردان ئابىخانىنىڭ ھۆسنارخاندىن نېمە ئالغانلىقىغا قىزىقىپ قالغانىدى ، — بۇ يەرگە كېلىپ قاپسەنغۇ ، ھۆسنارخان ئاچىمىزدا بىرەر ئىشىڭ بارمىدى ؟

— مانا مۇشۇ ئىش ، — ئابىخان شىرە ئاستىدا ئالىقىنىنى ئېچىۋىدى ، تىرناقتەك ئۈچ بولاق خروئىن كۆرۈندى ، — بىر چوكان بىلەن دېيىشىپ قويغان ، بۇگۈن كېچە كەلمەكچى . مۇشۇ بولمىسا ئىشىمىز چاتاق ...

— بۇنىڭغا قاچانلاردا كۆنۈۋالدىڭ ؟

— ۋاي ، مەنمۇ يېڭىياچى ، — ئابىخان چىرتتىدە تۇكۇرۇپ قويدى ، — ماڭا قارىغاندا زاھىر ، بارى ئۇكىلىرىم سەل كونىراق . ئامىنزە بۇ كاساپەتكە كۇنىگە نەچچە يۇز سوم يەتمەيدىكەن ئەمەسمۇ .

— بۇ نەرسىنى چېكىپ ، قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن خۇمار تۇتىدىغان بولىدىكەن ؟

— مەنمۇ بىلمىدىم ، مانا بىر ئايدىن بېرى ئۇچ قېتىم چەكتىم ، خۇمارى تۇتمىدىغۇ .

— شۇنداقمۇ ؟ — قەدىردان يېنىك تىندى ، — ئۇنداقتا خەقلەرنىڭ ، بىرەر يىل ئارىلاپ ـ ئارىلاپ چەكسە خۇمار قىلمايدۇ ، دېگىنى راستكەن ـ دە .

— ئۇنداقمۇ ئەمەستۇ ، ئۇكا ، — پىچىرلىدى ئابىخان ، — بەزىلەرنىڭ بەش ـ ئالتە قېتىم قىلىپلا خۇمار بولۇپ قالغىنىنى كۆردۇق .

ئۇلارنىڭ ئالدىغا توغرالغان گۆشنان ، ئارقىدىن قىزىق چاي كەلدى . ئۇلار : «قېنى ئال» ، «ئالمامسەن» دېگەندەك تەكەللۇپلار بىلەن تاماققا تۇتۇش قىلىشتى . ئەمما ، بۇ چاغدا بوي ـ تۇرقى ئېگىز ھەم غوللۇق ، مەيدىسىدىن تارتىپ كىندىكىگىچە قورسىقى تەكشى يوغىنىغان ، قاراموتۇق ، سېمىز يۇزىدە سەپكۇنى بار ، 45 ياشلاردىكى ساقچى فورمىسى كىيگەن بىر ئادەم ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى . ئۇنى كۆرگەن ھۆسنارخان ھېچ كۆرۈلمىگەن ھاياجان بىلەن قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ۋارقىرىۋەتتى :

— ۋاي خۇدايىم ، بۇ ئابلىپىز جۇجاڭغۇ ، قاياقتىن كۇن چىقتى ! كۆزلىرىمگە ئىشىنەلمەيلا قالدىمغۇ ، — ھۆسنارخان يېنىش ـ يېنىشلاپ تەزىم قىلماقتا ئىدى ، — قاچان كەلدىلە ، بىرەر يىغىنغا كەلگەن ئوخشىماملا ؟

— شۇنداق ، بۇگۇن ئۆزلىرىنى يوقلاشقا ئاتايتەن ۋاقىت چىقاردىم …

— ۋاي ، ۋاي … خويمۇ بەلەن جۇجاڭغۇ سىلى ، يۇرسىلە ، مەن سىلىنى پىنھسان بىر خانىغا باشلاپ ، شۇ يەردە

كۇتۇۋالاي ، — ھۆسنارخان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — ھاي زۇلئاي ، زۇلئاي دەيمەن !

— نىمە دەيسەن ، ئانا ، — زۇلئاي ئىچكىرىدە تۇرۇپ ۋارقىرىدى ، — بىر ئىشىڭ بارمىدى ؟

— قولۇڭدىكى ئىشىڭنى داداڭغا بىرىپ ، كاسسىدا بىردەم ئولتۇرۇپ بەر .

— ماقۇل .

ھۆسنارخان ئابلىپىزنى ئايرىم خانىغا ئىلىپ كىرىپ كەتتى . زۇلئاي ئاشخانا زالىغا چىققانچە قەدىردانغا : «گۆشنان پىشىپ قالدى . ھىلى ئاچىقىپ بىرىمەن» دەپ قويۇپ ، پەشتاختىا ئىچىدىكى كاسسىغا كىلىپ ئولتۇردى .

— قەدىردان ، — دىدى ئابىخان ھۆسنارخانلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ ، — بايىقى قارا چوشقىنى تونۇمسەن ؟

— ياق ، تونۇمايمەن .

— ئۇچۇ قارا ، خوتەندە جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىز دىگەن شۇ . ئۇچىغا چىققان پارىخور ، خىيانەتچى ، — ئابىخان يەنە چىرتىدە تۈكۈرۈپ قويدى ، — ئەگەر پۇلنى جىق بىرىدىغان بولساڭ ، ئاقنى قاپقارا ، قارىنى ئاپئاق قىلالايدۇ ...

— ئۇنداقتا ھۆسنارخان بىلەن قانداق تونۇشلۇقى باردۇ ؟

— خوتەندە بۇ قارا چوشقىنى ھۆسنارخاندەك دەزى بار ، سىبىسىق تۇخۇم تىجارەتچىلەر سەمرىتىۋەتكەن .

تاماق ئىتىش بۆلۈمىدىن ئاباق توختىنىڭ «زۇلئاي» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى كىلىش بىلەن ، كاسسىدا ئولتۇرغان قىز ئۇچقاندەك كىرىپ كەتتى - دە ، بىر لىگەن توغرالغان گۆشناننى قەدىردان بىلەن ئابىخاننىڭ ئالدىغا قويۇپ ، ئاندىن سىركايلىرىنى لىقلاپ قويدى .

ئابىخان جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىزنىڭ خوتەندە قىلغان ناھەقچىلىك ئىشلىرىنى سۆزلەپ بولغۇچە ،

ئىككىنچى قېتىملىق گۆشنانمۇ يېيىلىپ بولدى . ئۇلار چايلىرىنى ئىچىپ بولۇپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى . قەدىردان ئابىخاننىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ماشىنىسىغا سېلىپ ئېلىپ كەتتى . ئۇلار دۆڭ كۆۋرۈككە كېلىشى بىلەن ، ئابىخان قەدىردانىنى : «دۇكانلارنى كۆرۈۋال ، بىرەر ئىشىڭ چىقىپ قالسا ، ئۇتتۇرلا كېلىسەن» دەپ تۇرۇۋېلىپ ، قەدىردانىنى يەر ئۇستى ۋە يەر ئاستى گىلەم دۇكانلىرىغا ئېلىپ كىردى . تورۇس بىلەن تەڭ بېسىلىپ كەتكەن ، يەرلەردە دەستىلەنگەن ، تۇرمەللەپ تاملارغا يۆلىنىۋەتكەن خوتەن گىلىمى ، ئىمپورت - ئېكسپورت گىلەملىرى ، يىپەك گىلەم ۋە تۈركىيىنىڭ ئارىلاشما تالالىق گىلەملىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن شۇنچە چوڭ يەر ئاستى بۆلۈمدە پۇت پاتقۇدەك يەر قالمىغانىدى .

— يەر ئۈستىدە يەنە ئىككى دۇكىنىم بار ، كۆرۈپ باقامسەن ؟

— بولدى ، ئابىخان ئاكا ، بۇ ئېمىدىگەن كۆپ گىلەم ! — قەدىردان يەر ئۈستى بۆلۈمىنىڭ يىراق بۇلۇڭلىرىغا قارىدى ، — ئاڭلىسام چەت ئەلدىمۇ دۇكانلىرىڭلار بارمىش .

— تۈركىيىدە ، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ تاشكەنت ، بىشكەك ، دۇشەنبە ، ئالمۇتىلاردا بار . شۇڭا ، دادام بىر يەردە جىم تۇرماي قاتناپ يۈرۈپلا هاردۇق يەتكەنمۇ ، تۇگەپ كەتتى .

قەدىردان ئابىخان لومپا بىلەن خوشلىشىپ ، «مۇساپىرلار مېهمانخانىسى»غا كەلگەندە ، قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى . ئۇ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ ياتاق ئالدىغا كېلىشى ، بىر قارا كۆلەڭگە تامغا يۆلەنگىنىچە يەردە ئولتۇرۇپلا ئۇخلاپ قالغانىدى . قەدىردان ئۇنىڭغا ئېڭىشىپ قاراپ ، ئەسەت ئەرۋاھ ئىكەنلىكىنى تونۇدى . لېكىن ، ئەتراپقا تارىلىۋاتقان بەتبۇي پۇراقتىن ئۇنىڭ ئېغىر مەستلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .

— ئەسەتكا ، ھەي ئەسەتكا ، كۆزۈڭنى ئاچ دەيمەن . تۇرە ئورنىڭدىن .

— ۋاي - ۋۇي ، كىم ئۇ مېنى تارتىشتۇرۇپ يۈرگەن ، — ئەسەت كۆزىنى لاپپىدە ئېچىپ ، قەدىردانغا چەكچىيىپ قارد-

دى ، — ۋۆي بۇ قەدىردان بايۋەچچىغۇ ! بۇ ... بۇ ئالا كېچىدە نەگە باردىڭ؟ ئايبىلىق قوينىنى ئېچىپ تۇرۇپتىكەنمۇ؟

— تۇرە ئورنىڭدىن ، قارا كىيىملىرىڭنىڭ مەينەت بولۇپ كەتكىنىنى ، — قەدىردان ئەسەتنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرغۇزدى ، — بۇ يەردە كىمگە ساقلاپ تۇرغان؟

— ساڭا ساقلىماي ، ئانام دېگەن مادا ئېشەككە ساقلامتىم ، — ئەسەت شالاقىدە تۇكۇردى ، — ئۇ قېرى پاقا پۇل دېسەم بەرمىسە ، چېكىدىغىنىمنى بەر دېسەم ئۇنىڭغىمۇ پېخسىقلىق قىلسا ! گۆرىگە ئېلىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ ، شاۋچى !

— خەجلەيدىغان پۇلۇڭ قالمىغانمىدى؟ — قەدىردان يانچۇقىدا قالغان ھەممە پۇلىنى چىقىرىپ بەردى ، — 400 سوم چىقارمىكى ، يېنىمدا بارى شۇكەن .

— ھەي ، ھەي ، بايۋەچچە ، بىرەر مىڭ سومىمۇ چىقىرىپ بېرەمىدىڭا ، — ئەسەت سەنتۈرۈلۈپ كەتتى ، — بۇنداق قىلساڭ ، ئاق چەككىنىڭنى ياقۇپ ھاجىمغا دەپ قويىمەن جۇما ! بولمىسا ئاباس بۇجاڭغا خەۋەر قىلىمەن ...

— سەن مېنى قورقاتماقچىما؟ ئەكە پۇلنى ، نەگە بېرىپ دېسەڭ دېگىن ، — قەدىردان ئاچچىقىدا قولىنى سۇنۇشى ، ئەسەت پۇلنى شارتلا تارتىۋېلىپ ئارقىغا داجىدى :

— چاقچاق قىلدىم ، ھەي ، چاقچاق قىلدىم . چاقچاق قىلغاننىمۇ بىلمەمسەن .

قەدىردان ئەسەت ئەرۋاھنى كوچىغىچە ئېلىپ چىقىپ يولنىڭ ئۇ چېتىدىكى ئاشخانىنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قويۇپ يېنىپ كەلدى . ئۇ ياتاقتا ئۇستىدىكى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ، ئاسما مايكا ، كالتە ئىشتان بىلەنلا كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ پۇتلىرىنى يۇيدى . ئاندىن يۈز ـ بويۇن ، چاچلىرىنى يۇيۇپ يۇندىلىرىنى تۆكۈۋەتكەندىن كېيىن يېپيېڭىلا بولۇپ قالدى . ئۇ كارىۋات يۆلەنچۈكىگە ياستۇقنى تىيەپ ئولتۇرغاندىن كېيىن تىڭشىغۇچنى قولىغا تىقىپ ، يانچۇق ئۈنئالغۇسىنىڭ كۇنۇپكىسىنى باستى ـ دە ، خەنزۇ تىلى سۆزلە-

شىش مەشىق دەرسىنى ئاڭلىدى . ئۇ ئۆگىنىشكە شۇنچە بېرىلىپ كەتتىكى ، بىردەمدىلا سائەتنىڭ 12 بولاي دەپ قالغانلىقىنى بىلمەيلا قالدى . شۇڭا ، ئۇ چىراغنى ئۆچۈرۈپ ئەمدىلا ياتاي دەپ تۇرۇشى ، ئىشىك چېكىلدى . قەدىرداننىڭ كۆڭلىگە دەرھاللا ئەسەت ئەرۋاھ كەلدى . ئۇ مەستلىكتە يېنىپ كەلگەن بولسا ھېچنېمە دېگىلى بولمايتتى . بۇ ئەسنادا ئىشىك بايىقىدەك يەنە بوش ۋە رىتىملىك چېكىلدى . ئەگەر ئەسەت ئەرۋاھ بولسا مەستلىكتە قانداق ئۇرغانلىقىنى بىلەمتى ؟ شۇنداقتىمۇ قەدىردان بوش ئاۋازدا : «كىم» دېيىشى ، ئىنتايىن نازۇك ۋە تونۇشلا ئاۋاز : «مەن» دەپ جاۋاب بەردى . يۈرىكى بىردىنلا ئويناپ كەتكەن قەدىردان ئىشىكنى ئېچىپلا : «ئايپىلىق» دەپ توۋلىۋەتتى .

قەدىردان قىزنى ياتىقىغا باشلاپ كىردى . ئۇنىڭغا چايداندىن قىزىق چاي قۇيۇپ ، پېچىنە ـ بولكىلارنى ئېلىپ قويدى . لېكىن ، قىز چاينى ئىچكەن بولسىمۇ ، باشقا نېمىلەرگە قول ئۇزاتمىدى .

— بۇ كېچىدە قانداق كەلدىڭىز ؟

— ئاپام بىلەن دادام يۇرتىغا تۇغقانلارنى كۆرگىلى كەتتى ، ئىككى ئاچامنىڭ بولسا ئۆيى بار ، — دېدى ئايپىلىق يەر بېقىپ ئولتۇرۇپ ، — شۇڭا زېرىكىپ سىزنى ئىزدەپ كېلىشىم .

ئايپىلىقنىڭ گېپىنىڭ ئۇرانىدىن قونغىلى كەلگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . ئەمدى بۇ چاغقىچە كېچىلىرى ياتاقلارنى تەكشۈرىدىغان ئىشلار بولۇپ باقمىدى . بىراق ، ساقچىلار قارارى يوقلا گۇلدۇرلەپ «قارا باستى» قىلىدىغان ئىشلار بەزىدە بوپقالاتتى . لېكىن ، بۇ قىزنى ئوتتۇرا كېچىدە قانداقمۇ «كەت» دېگىلى بولسۇن . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، قەدىرداننىڭمۇ كەتكۈزگۈسى بولمىسا… قورقۇش ، ئەندىشە ، ۋەھىمىدىن كۆڭۈل ھۆكمى ئۈستۈن كەلدى . ئۇلار كىيىملىرىنى سېلىپ يېتىشقا تەرەددۇتلەنگەندە ، ئايپىلىق قول سومكىسى ئىچىدىن پال ـ پال قەغەز ، سۇلياۋ نەيچە ، سەرەڭگە ئالدى . بۇنىڭدىن قەدىرداننىڭ كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چەكچىيىپ كەتتى . بىراق ، قىز ھېچنېمىدىن ئەندىشىمۇ قىلماي

كۇلۇپ تۇراتتى :

— ماۋۇ پال ـ پال قەغەزنى «قىزىل مۇنار» تاماكا قېپىدىن ئېلىۋالدىم ، ماۋۇ بولسا سوغۇق ئىچىملىك نەيچىسى ، سەرەڭگىنى دۇكاندىن ئالدىم ، — ئايىبىلىق گىرىم قاپچۇقىدىن ئىككى بولاق خروئىننى ئېلىپ كارىۋات ئۇستىگە تاشلىدى ، — بۇنى بولسا ھېلىقى كېچىسى ئەسەتكامنىڭ يانچۇقىدىن ئوغرىلىۋالغان .

— قىلامدۇق ؟ ! — قەدىردان قىزنىڭ كۆزىگە قارىدى .

— قىلىلى !— قىزمۇ يالتىيىدە قارىدى ، — قېنى سەرەڭگىنى ياندۇرۇڭ … ئۇ نېمىدېگەن پەيزى ! سىز جىقراق شوراڭ ، بەك جىددىيلىشىپ كېتىدىكەنسىز . ئۆتكەندە جىددىيلەشكەنلىكىڭىزدىن تەرگە چىلىشىپ قالدىڭىز …

قەدىردان بىلەن ئايىبىلىق ئەنە شۇنداق كۆڭۈل باغلىرىنى سە-يىر ئېتىش تەييارلىقىنى قىلىۋاتقان مۇشۇ تۈن نىسپىدە ، ھۆسنار-خان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ ئارقا ھويلىدىن ئاشخانىغا ، ئاندىن چوڭ يولغا چىقىپ ، ئۈستى قىرقىلغان قارىياغاچلىق قاتىرىنىڭ دالدى-سىدا ئولتۇردى . ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن تۆۋەن چىقارماي ماراپ كەلگەن كىچىككىنە بىر سايە ستولبىنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇندى .

— ھازىر ئۇ قىز راستىنلا قەدىردانىنىڭ ياتقىدىما ؟

— شۇنداق ! قارىسام بۇ گۇينىڭ بالىسى قۇيرۇق تۇتقۇزىد-غاندەك ئەمەس . مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن جايلىمىسا ئىندەككە كەلمە-گۇدەك …

— ئۇ قىز ساقچىدا تىلىنى چايناپ يۈرسە ، ئۆزۈڭنى تۇتۇپ بېرەرسەنمىكىن .

— ۋاي ئانا ، ئىشەن دەيمەن ، ئايىبىلىق ماڭا بەش قولدەك ئايان . پال ـ پال قەغەز ، سۇلياۋ نەيچە ، سەرەڭگە ھەم ئىككى قاپ خروئىننى ئاپىرىپ چەكتۈرۈش شۇ قىزنىڭ پىلانى .

— بۇ كېچىدە ساقچىخانىغا بېرىپ دېسەڭ ، ئۇلارنى تۇتۇپ كېتىدۇ . ئاندىن قانداق قىلماقچىسەن ؟

— ئۇلارغا ئازراق پۇل خەجلەپ «قۇتقۇزۇپ» چىققان بولد-

مەن ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ جىددىي تەلەپپۇزدا ، — ئاندىن قەدىردان بۇ سەتچىلىكنىڭ تالا ـ تۈزلەرگە يېيىلىپ كېتىشىدىن ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ خەۋەر تېپىشىدىن قورقۇپ ، مېنىڭ سىزغان سىزىقىمدىن چىقمايدىغان بولىدۇ . قاراپ تۇر ، ئۇنىڭ بانكىدىكى پۇللىرىغىمۇ مەن ئىگىدارچىلىق قىلىمەن ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

ستولبا ئارقىسىدىكى كۆلەڭگە ئاستىلا داجىپ ، ئىز-ىق ئىچى بىلەن غايىب بولدى .

— ھەي قاپاق باش ، خروئىن سېنىڭ كاللاڭنى يەپ كېتىپتۇ ، — ھۆسنارخان ئەسەتنىڭ بېشىنى نوقۇدى ، — ساقچى دېگەن ئوغرى مۈشۈك ئەمەس ، تىۋىش چىقارماي كەپتەر ئوغرىلاي-دىغان ! «ئىشىكنى ئاچ ! تۆت باغلا ! ماڭ … ياۋاش بول… » دەپ مىلتىق ـ تاپانچىلىرىنى شاراقلىتىپ مېھمانخانىنى بېشىغا كىيى-دۇ ، ئەتىسىگە بۇ خەۋەر ھەممە يەرگە پۇر كېتىدۇ . ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيۈەن ، ھېلىمجان ئاۋاقلار تېلېفون ، خەتلەردە خەۋەر قىلماي قالارما ؟ ئاباس بۇجاڭ تۆت ساقچىنى ئەۋەتىپ بالىسىنىڭ پۇت ـ قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي ئېلىپ كېتىدۇ . سەن ئۇ چاغدا چوققاڭنى چىشلىسەڭ قاتتىق ، قوڭاڭنى چىشلىسەڭ سېسىق ، ئول-تۇرىسەن شۇ !

— راست ، بۇ تەرىپىنى ئەجەب ئويلىماپتىمەنا …

— تېخى ساقچىلار ئايىپلىقنى بىرلا قىينىسا ، تاياق ـ توقماق-نىڭ تەمىنى تېتىپ باقمىغان ئۇ كۆتەك مەدىكى پال ـ پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگە ، ئاق بولاقلارنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى دېمەي قالارما ؟ سېنىڭ بۇ كاللاڭ نېمانداق ئىشلىمەيدىغاندۇ ؟ !

— نەچچە كۈن ئويلىنىپ قىلغان پىلانىممۇ سۇغا چىلاش-تى ، — ئەسەتنىڭ كاللىسى پەسكە ساڭگىلىدى ، — تېخى بۈگۈن بىر رومكا ھاراق ئىچىپ ئاغزىمنى پۇرىتىپ يالغان مەست بولۇۋال-غىنىمچۇ تېخى ! ئۇنداقتا پەيزىنى يەنە ئاشۇ قەدىردان سورىدىغان بولدى ـ دە .

— ئەگەر ئايىپلىق ئاشۇ ئىككى بولاق خروئىننى بۈگۈن كېچە

ئۇنىڭغا چەكتۈرەلىسە ، مانا بۇ سېنىڭ غەلىبەڭ بولىدۇ ، — ھۆسنارخان شالاقىدە تۈكۈردى ، — سەن قويغا بۇياقتىن چىگىت يىگۈزۈپ ، ئۇياقتىن قۇيرۇقىنى تۇتىدىغان ئەخمەقلىقنى قىلما . بۇ ئىشتا سەۋرچانلىق كېرەك ! ھازىرغىچە ئۇنىڭ گېلىدىن ئاق ئۆتۈن ئۈچ قېتىم ئۆتكەنىكەن ، بۇنىڭدىن كېيىنكىسى غولدۇر - غوپ ...

— قەدىردان ئۆگۈنلۈككە ئىچكىرىگە ساياھەتكە ماڭىدىكەن ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ تاقىتى تاق بولماقتا ئىدى ، — ئۇ قاچانمۇ قايتىپ كېلەر ؟

— ئۇزۇن تۇرالمايدۇ ، يېڭى قاقنىڭ بازارغا كىرىشىگە كۆپ قالمىدى . ئۇ چوقۇم بالدۇر يېنىپ كېلىدۇ . كەلگەن ھامان پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئۇنى يەنە بىر قېتىم يۇندا ئەۋرىزىگە چىلا !

— ئەمىسە سەنمۇ ئاق بولاقنى ئايىما...

— ۋاقتى كەلسۇن ! — ھۆسنارخانىنىڭ كۆزلىرى قىسىلدى ، — ئەگەر يەنىلا ئىندەككە كەلمىسە بىرلا ئۇسۇل بار...

— زۇلئاي ، شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق ، نەق شۇنىڭغا پۇتلاشتۇرۇپ يىقىتىش كېرەك !

ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ ئانا - بالا ئىككىسى تىنچ ۋە يېشىل ھاياتقا زەھەرلىك قوللىرىنى سوزۇپ ، قۇرۇتۇش ، ئۆلتۈرۈش ، زەھەرلەش پىلانلىرىنى تۈزۈۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، بىر بولاقنى ئىككىگە بۆلۈپ چېكىپ بولغان قەدىردان بىلەن ئايىپلىق كىيىملىرىنى ئەمدىلا سېلىپ تۇرۇشى ، ئىشىك ئەنسىز ئۇرۇلدى ، خۇددى ئاغزىغا ياڭاق سېلىۋالغاندەك غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازدا :

— دەرھال قېچىڭلار ! ياتاقتىكى قىز ، تېز قېچىڭ ! ساقچىلار كېلىۋاتىدۇ ! تېز ... بەك تېز ... — دېگەن گەپلەر ئاڭلىنىپلا ، كارىدوردىكى ئاۋاز ئۆچتى ، ئۇنىڭدىن كېيىن ياتاقتا ئۆرىتۆپە باشلاندى ...

ئون بەشىنچى باب

يەنە بىر ئاي ئۆتتى ، ئاۋغۇست ئايلىرىمۇ ئاخىرلىشىپ قالغا-
نىدى . يېڭى قاقىنىڭ بازارغا كىرگىنىگە ئىككى ھەپتىدەك بولۇپ
قالغان بولسىمۇ ، شالتاق ، مىيانە گۈلە ـ قاقلار بىلەن چەكلىنىۋا-
تاتتى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردانىنىڭ كۆنلىرى يۇگۈرۈپ يۈرۈپ تاماق
يېگۈدەك ئالدىراشلىقتا ئۆتمەكتە ئىدى . قەدىردانىنى 12 كۈن ئەترا-
پىدا شىنجىن ، دالىيەن ، خاڭجۇ ، خەينەنداۋلاردا ئوينىتقان سۈڭ
جژجۇڭ خوجايىنمۇ قەدىردان بىلەن بىللە شىنجاڭغا قايتىپ كەلگە-
نىدى . ھازىر ئۇ بۈرۈنقى «ماكانى» «مۇھاجىرلار مېھمانخانىسى»
نىڭ مەخسۇس بىر ياتىقىدا تۇرۇۋاتىدۇ . بۇ قېتىم قەدىردان
فۇجيەن ئەنبوغا بېرىپ سودا دۇنياسىنىڭ ئىنتايىن چوڭ ۋە چەك-
سىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى . ئەنبو شەھىرى قۇرۇق مېۋە ـ
چېۋە پىششىقلاپ ئىشلەپ ، مەملىكەت ئىچىگە قارىغاندا چەت ئەلگە
ئېكسپورت قىلىشى 50 پىرسەنتتىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيتتى . قە-
دىردانىنىڭ ھەيران بولغان ئىشلىرى ئىنتايىن كۆپ ئىدى . ئەدناسى
سەككىز ـ توققۇز تال پىششىقلاپ ئىشلەنگەن گۈلە ـ قاقنى ئالد-
قاندەك سۈلياۋ خالتىغا سېلىپ ئاغزىنى چاپلايتتى ـ دە ،
توققۇز ـ ئون سومدىن ساتاتتى . ئۇلارنىڭ قاق بىلەنلا ئىشلىنىد-
غان قاق قىيامى بولكىسى ، قاق بەلىش ، شاكىلات ، قات ـ قات ،
قاقلىق پېچىنە ، ھەرخىل قاق كونسېرۋالىرى قاتارلىق 40 نەچچە
خىل مەھسۇلاتى دۇنيا بازارلىرىدا ئالقىشقا ئېرىشكەنىدى . بۇنداق
مەھسۇلاتلارنى ئىشلەيدىغان زاۋۇتلار ئۆز يېرىمىزدە ، بولۇپمۇ قاق
چىقىدىغان ناھىيە ، يېزىلىرىمىزدا بولغان بولسا ، دېھقانلىرىمىز
قانچىلىك بېيىپ كېتەر ئىدى؟ كەلگۈسىدە ، ياق ، يېقىن كەلگۈ-
سىدە ، بەلكىم ، پات ئارىدا ، ئۆز يۇرتىدا چوڭ ئىشلارنى تەۋرىتىش-

نى كۆڭلىگە پۈككەن قەدىردان بۈيۈك ئارزۇ ـ ئارمانلار يۈكىنى يۈكلەپ قايتىپ كەلدى . ئۇ كېلىپلا قاق سېتىۋېلىش ئۈچۈن جەنۇ-بىي شىنجاڭغا يۈرۈپ كەتتى . ئۇ ئىككى ناھىيە ھەم بىر بوز يەر مەيدانىنىڭ قۇرۇق مېۋە ـ چېۋىسىنى ھۆددىگە ئېلىپ بەش ئايغىچە توشۇپ تۈگىتىش ۋەزىپىسىنى ناھىيىلىك يۈك توشۇش كالونلىرىغا ھۆددىگە بېرىۋەتتى ، ئۇلار بىلەن «مال قولغا تەگكەندىن كېيىن ھەق بېرىش» شەرتى ئاساسىدا توختاملىشىپ ، ئالدىن زاكالەت پۇللىرىنىمۇ تاپشۇردى . ئۇ خوتەن شەھىرىگە قايتىپ كېلىپ ، ھاجەتمەنلەردىن بىر قورۇ ـ جاي ، يەنە بىر يۈرۈش ئۈچ ئېغىزلىق بىنا ئۆي سېتىۋالدى . قەدىردان كۆڭلىدە : «ئالتۇننىڭ باھاسى چۈشسە چۈشىدۇكى ، ئۆي ـ زېمىننىڭ باھاسى چۈشمەيدۇ ، چۈنكى ئادەم كۆپىيىدۇ ، يەر كۆپەيمەيدۇ . خوتەندە زاۋۇت قۇرۇپ قالسام شۇ چاغلاردا ئەسقاتىدۇ» دەپ ئويلايتتى . شۇڭا ، ھازىر ئۇنىڭ خوتەندە ئۈچ ئورۇندا ئۆي ـ زېمىنى بولۇپ ، نامرات شەھەر كەمبە-غەللىرى ۋە قولى قىسقا كادىرلار ئولتۇرۇۋاتىدۇ . قەدىردان ئۇ-رۇمچىگە كېلىپلا «غەربىي ديار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» نىڭ كاللەك خوجايىنى جاڭ يۈڭچىڭ ، «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىر-كىتى» نىڭ پوچى باشلىقى لۇڭ داتۇ ، «داخىيەن مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» دىكى تاقىرباش ياڭ مىڭسەنلەر بىلەن ئايرىم ـ ئايرىم توختام تۈزۈشتى . ئۇلارنى بەش ئايغىچە پاكىز مال بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى .

قەدىردان جەنۇبىي شىنجاڭدىن قايتىپ كېلىپلا ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيۈەن ئۈچى بىرلىكتە دوستلۇقتىكى 140 كۋادرات مېتىرلىق ئۆيگە 50 مىڭ سومدىن ئارتۇقراق مال ـ مۈلۈك ئالدى . ھازىر بۇ ئۆيگە كىرگەن ئادەمنىڭ چىققۇسى كەلمەيدۇ . سەككىز مېتىرلىق مېھمانخانىغا تولدۇرۇپ سېلىنغا خاڭجۇنىڭ قاپارتما گۈللۈك يىپەك گىلىمى ، 35 ديۇملۇق رەڭلىك تېلېۋىزور ، قوش ياڭراتقۇلۇق ئۈنئالغۇ ، سوغۇق ھەم ئىسسىق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، مېھمانخانىنىڭ تۆرىگە ئىشكاپتەك تىكلەنگەن زەنجىرلىك سائەتلەر

ئۆينىڭ ھەيۋىتىنى ئاشۇرغانىدى. بالكونغا قارايدىغان پۈتۈن بىر تام ئەينەك ۋە ئۇنىڭغا تارتىلغان سۇ ھاۋارەڭ يىپەك پەردىلەر، مىللىي نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن تام ئىشكاپ، ئىشىكلەر، ئىشىك ئوتتۇرىلىرىغا بېكىتىلگەن گۈللۈك قاپارتما ئەينەكلەر، قاتمۇ قات چامادان، شۇنداقلا پەي ياستۇقلار ئۈستىگە يېيىلغان ئۈچ بۇرجەك ناۋات رەڭ تورلار، تورۇسقا قېقىلغان سۈت رەڭ دولقۇنسىمان تاختايلار، خۇددى چېچەكتەك ئېچىلىپ تۇرغان چىراغلار گوياكى خان سارىيىنى ئەسكە سالاتتى. قەدىردان سۈڭ جىجۇڭ، ياڭ مىڭسەن، لۇڭ داتۇ، جاڭ يۈچىڭلار ۋە ئىچكىرىدىن كەلگەن بىر قانچە قاق سودىگەرلىرى بىلەن مۇشۇ ئۆيدە ھەپتە ئالدىدا توختام تۈزۈشۈپ، بىر كېچە ئويۇن - تاماشا قىلدى. بۇ ئارىلىقلاردا ئەسەت ئەرۋاھ ئۇنى ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ قېتىم رەڭلىك ئولتۇرۇشقا چاقىرىپ، ھەر مىللەت قىزلىرى بىلەن ئۇچراشتۇردى.

ھازىر خىرۇئىن قەدىرداننىڭ ھاياتىدا كەم بولسا بولمايدىغان بىر كۆڭۈل خۇشى بولۇپ قالدى، شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ رەسۋاچىلىقنىڭ سىرتقا يېيىلىپ كەتمەسلىكىنى، باشقىلارنىڭ بىلمەسلىكىنى تىلەيتتى. ئەمما، ئەسەت ئۇنىڭ مۇشۇ ئاجىزلىقىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ھە دېسە پۇل سورايتتى، پات - پات رەڭلىك ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلاتتى، ئۆزى تېپىپ كەلگەن قىزلارنىڭ ھەققىنى كۆپرەك بېرىشكە زورلايتتى، خىرۇئىن ئېلىش ئۈچۈن بەرگەن پۇللارنى قاقتى - سوقتى قىلاتتى. قىسقىسى، قەدىردان ئۇنىڭ ئويۇنچۇقىغا ئايلىنىپ قالغانىدى.

ئەسەت ئەرۋاھ خىرۇئىننى دەسلەپتە ئۆز يېنىدىن چىقىرىپ چەكتۈرگەن بولسا، كېيىن قەدىردان ئوبدانلا كىرىشىپ قالغاندىن كېيىن: «پۇلۇڭ بولغاندىن كېيىن ئۆزۈڭ ئال» دەيدىغان بولدى. شۇڭا، ئۇ سەنشىخاڭزىدىكى پولۇ ساتىدىغان ئىسخار ئىسىملىك تۇڭگاننى تونۇشتۇرۇپ قويدى. قەدىردان ھەر قېتىم «ئاق بولاق» ئالغاندا، ئەسەتكىمۇ قوشۇپ ئالىدىغان بولدى. ئەگەر ئۇنداق قىلمىغاندا، ئۇ: «قانداق گىرى نېمىسەن، ئۆز ۋاقتىدا مېنىڭكىنى

چەكمىگەنمىدىڭ ؟ » دەپ گوركىرەيتتى . تېخى تۆت كۇنىنىڭ ئالدىدا بىر رەڭلىك ئولتۇرۇش قىلماقچى بولۇپ ، ئۇلار ئىككىسى ئىسخار-نىڭ پولۇخانىسىغا باردى . قەدىردان بىر بولىقىنى (بىر گرام) 300 سومدىن بەش بولاق ئالدى - دە ، 1 مىڭ 500 سوم تاشلاپ بېرىشى ، ئەسەتمۇ ئىسخارغا ۋارقىرىدى :

— ماڭىمۇ بەش بولاق بەر !

ئىسخار ئۇنىڭ دېگىنىنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇشى ، ئۇ بەش بولاقنى يانچۇقىغا سېلىپ تالا تەرەپكە ماڭدى . ئىسخار كاپلا قىلىپ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ، ئەسەت ئەرۋاھ :

— پۇلىنى ماۋۇ بېرىدۇ ، — دەپ قەدىردانىنى كۆرسىتىپ قويدى ، ھەتتا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ : «بەر دېگەندىن كېيىن بەرمەمسەن» دېدى - دە ، تالاغا قاراپ ماڭدى . قەدىردان غەزەپتىن يېرىلىپ كەتكۇدەك بولدىيۇ ، شۇنداقتىمۇ يەنە 1 مىڭ 500 سومنى ئىسخارغا بەردى . ئەمما ، ئەتىسى ئەتىگەن مېھمانخاند-دىن ئۇزايدىغان چاغدا ، ئەسەت قەدىردانىنى تازىلىق ئۆيىگە ئەكى-رىپ : «قىزلارنىڭ ھەققىنى بېرىۋەت» دېدى . قەدىردان ئىككى قىزغا 500 دىن مىڭ سوم بېرىۋىدى ، ئەسەت چىچاڭشىپ كەتتى :

— نېمانداق گىرىلىق قىلىسەن ، ھەر بىرىنى مىڭ سومدىن سۆزلەشكەن تۇرسام ...

— ئۆتكەنكىلەرگىمۇ 500 دىن بەرگەنغۇ ؟

— ھەي گالۋاڭ ، مال مالغا ئوخشامدۇ ؟ — ئەسەتنىڭ تۆكۇ-رۇكلىرى قەدىردانىنىڭ يۇزىگە چاچرىدى ، — بۇلار سىنىڭ شالتاق ، مىيانە گۆلە - قاقلىرىڭ ئەمەس ، خىۋانە ئۆرۈكنىڭ خورمىلىرىدەك تۇرسا ...

قەدىردان ئامالسىز 2 مىڭ سومنى چىقىرىپ بەردى . بىراق ، قىزلار مېھمانخانىنىڭ كارىدورىغا چىقىپلا قولىغا قاتلاپ تۇتقۇزۇپ قويغان پۇلنى ساناپ كۆرگەنمۇ نېمە ، شۇ يەردىلا ۋارقىراپ كەتتى :

— ئەسەتكا ، بۇ ... بۇ نېمە قىلغىنىڭىز ؟ — دېدى ساپسېرىق بۇدرە چاچلىق قىز ، — سىز ئەركىشىمۇ نېمە ، نېمىگە لەۋزىڭىزدە

تۇرمايسىز؟ 400 سومدىن كېلىشىپ، ئەمدى 300 سومدىن تۇتقۇزۇپ قويسىڭىز قاملىشامدا؟

توقسونى تولغان قەدىرداﻥ ئەسەتنىڭ ياقىسىدىن تارتىپ بىر نىقتىغانىدى، ئۇنىڭ رەندە سالغان تاختىدەك ئورۇق دۈمبىسى تامغا گۈپپىدە چاپلاشتى. قەدىرداﻥ ئۇنىڭ مەيدە يانچۇقىدىن قالغان پۇلنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ قىزلارنىڭ ھەر بىرىگە يۈز سومدىن تۇتقۇزۇپ، قالغىنىنى ئۆزىنىڭ يانچۇقىغا سالدى:

— ھەي رەسۋا سولامچى، ئاق بولاق ئېلىشتىغۇ قاقتى - سوقتى قىل، ئەمدى مۇشۇ ئىشتىمۇ مېنى قويماقچى بولدۇڭما؟ — قەدىرداﻥ غەزەپ ئاچچىقىدا قىزىرىپ كەتكەنىدى، — ئەمدى ياقۇپ ھاجىمغا دەمسەن، خوتەنگە بېرىپ ئاتا - ئانامغا چاقامسەن، نېمە قىلساڭ قىل. پەرۋايىم پەلەك! بۇنداق دەككە - دۈككىدە ياشاپ مەنمۇ تويدۇم!

مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ئەسەت ئەرۋاھ ئۆزىنى تىڭشاپ قالدى. ياقۇپ ھاجىم، ماخمۇت سەيگۈيۈەنلەرگە دەپ، ھەتتا ئاتا - ئانىسىغا خەت يېزىپ، قەدىرداننى باش كۆتۈرگۈسىز قىلىۋېتىش كېرەكمۇ؟ ئۇنىڭدا ئەسەتكە نېمە پايدىسى تېگەر؟ ئابباس بۇجاڭ بالىسىنى ئۇرۇمچىدە تۇرغۇزمايدۇ شۇ! ئۇنى خۇددى توپاقنى ساپالغا كۆندۈرگەندەك، تەستە ئۆز كېچىكىگە كىرگۈزگەن تۇرسا ··· مۇشۇنداقلا بولدى قىلسا، بۇ چاغقىچە كۆرسەتكەن «تىرىشچانلىقلىرى» خۇددى مازارغا ياڭاق ئاتقاندەك يوقلا بولمامدۇ؟ دۇرۇس، ئەسەت باشتىلا چوتنى خاتا سوققان! «ھەرقانداق ئىسكەنجىگە ئالسامىمۇ غىڭ قىلالمايدۇ» دەپ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى! ئەمدى قارام، قورقۇمسىز بۇ تەۋەككۈلچى «ئۇچىدا كەلسە بىر چارەك» دەپ، مۇرىسىنى چىقىرىپ تۇرۇپتۇ. ئەگەر ئۇ بولمىسا، بۇندىن كېيىنكى رەڭلىك ئولتۇرۇش، قىزلارنىڭ ھاراق - شاراب، ئاق بولاقنىڭ پۇلىنى كىم كۆتۈرىدۇ؟ ئەمدى ئۇنى كېچىككە كىرگۈزگۈدەك يەنە باشقا بىرەر ئامال - چارە بارمىدۇ؟!

«بىرلا ئۇسۇل بار، ئۇ بولسىمۇ زۇلئايغا پۈتلاشتۇرۇش»!

توغرا ، بۇ ھۆسنارخاننىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە ئەڭ نازۇك چارىسى ئىدى . ئۇنداقتا قەدىردانىنى زادى قانداق ئۇسۇلدا پۇتلاشتۇرۇپ يىقىتىش كېرەك ؟ بۇ ئەسەت ئەرۋاھىنىڭ بېشىنى قاتۇرۇپ تۇرغان بىردىنبىر دوقال بولۇپ قالدى .

بۈگۈن چۈشتە ئاشخانا خېرىدارلار بىلەن ۋاژ - ۋاژلا بولۇپ كەتتى . ئەسەت ئەرۋاھ مۇلازىم بالا بىلەن پۇت - قولى يەرگە تەگمەي ئاماق توشۇدى ، شىرەلەرنى سۈرتتى ، چىنە - قاچىلارنى يىغدى ، ئەمما ئۇنىڭ خىيالى قەدىرداندىن نېرى كەتمىدى . ئاشخا- نىدا خېرىدارلار سەل سىيرىلغاندىن كېيىن ھۆسنارخان ئەسەتنى خاس بۆلۈمگە باشلاپ كىردى . ئۇ ئوغلىنىڭ ئۈچ - تۆت كۈندىن بېرى چىشى ئاغرىق ئادەمدەك چىرايىنىڭ ئېچىلمىغىنى نېمە ۋەج- دىن ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي ، بۇرۇقتۇم بولۇپ يۈرەتتى . شۇڭا ، ئۇ كوچىلاۋەرگەندىن كېيىن ، ئەسەت بولغان ئىشنىڭ بەرىنى ئۇ- جۇر - بۇجۇرىغىچە سۆزلەپ بەردى . ھۆسنارخاننىڭ دىڭگىل قاش- لىرى لىك - لىك سەكرەپ ، ئاق سېرىق چىرايى داغ - داغ بولۇپ كەتتى . ئۇ ئوغلىنىڭ ئورا كۆزلىرىگە سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈردى .

— مېنىڭ ئۆتكەندە دېگەن سۆزلىرىم ئېسىڭدە بارمۇ ؟
— بار !
— ياخشى ، ئەڭ ئاخىرقى چارىنى قوللانماي بولمىدى .
— قايسى ئۇسۇلدا قىلغىلى بولا ؟
— بىر نەچچە ئاغىنەڭنى بىرەر ئاشخانىغا جەم قىل ، يەنە قەدىردانىنىڭ ئاغىنىلىرىنىمۇ چاقىر ، شۇ يەردە ئۇنى ... — ھۆسنارخان كۆزلىرىنى ئوينىتتى ، — شۇ يەردە ئۇنى قېنى قىزىغۇ- دەك ئىچۈر ، بىراق مەست بولۇپ قالمىسۇن ، بولمىسا زۇلئاي بىر ياقتا ، ئاۋۇ پۈپۈك باش بىر ياقتا ئوخلىمىسۇن يەنە .

لەۋلىرى ئەتلەك شاپتۇلدەك بۇ سېرىق خوتۇن مەنپە- ئەت ، يۈز - ئابرۇي ، شۆھرەت ئۈچۈن ھەرقانداق ئۇياتسىزلىق ۋە مۇناپىقلىقتىن قايتمايتتى .

— ما ئىشنىڭ ئىپىدە كېلىپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان ، — ئەسەت ئانىسىغا قارىدى ، — خوتەندىكى ھېلىقى ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر كېلىپ قاپتىكەن ، شۇلارنى بىر چاقىرىۋېلىش خىيالىم بار ئىدى .

— ھە ، ھېلىقى داڭلىق قىمارۋازلارمۇ ؟

— توغرا ، شۇلار !

— ئۇلارنى نېمىگە چاقىرغۇڭ كېلىپ قالدى ؟

— قىزىقكەنسەن ، ھەر قېتىم خوتەنگە بارغىنىمدا بىر - ئىككى كۈن ئوينىتىپ مېھمان قىلىدۇ ، — ئەسەت ئانىسىغا ئالايدى ، — ئەمدى ئۇلار كەلسە ، قىيامەتنىڭ مۇشۇكىدەك كۆزۈمنى يۇمۇۋالسام سەت تۇرار .

— قاچانغا چاقىرىسەن ؟

— ئەتە كەچكە چاقىرايمىكىن دەيمەن .

— ئەتە چۈشتىن كېيىن داداڭ ئىككىمىز قارامايغا مېڭىپ بولىمىز .

— چوڭ ئانامنىڭ قىزىنىڭ تويىغىما ؟

— شۇنداق ، ئەمدى بىر نەچچە كۈن سىڭلىڭ زۇلئاي كاسىسىدا ئولتۇرىدۇ . ئاشخانىنىڭ ئومۇمىي ئىشىغا سەن مەسئۇل .

— كاسىسىدا مېنى ئولتۇرغۇزۇشقا كۆڭلۇڭ ئۇنىماپتۇ - دە !

— ھەي بىر زەمبىل پوق ، نېمانداق ئەقلىڭ ئىشلىمەيدۇ سېنىڭ ، شۇنچە چوڭ ئاشخانىنىڭ خوجايىنلىقىنى كىچىككىنە قىزغا تاشلاپ قويۇپ كۆڭۈل تىنامدا ؟ !

ئۇلارنىڭ پىچىرلىشىپ قىلىۋاتقان سۆھبىتى بىردىنلا ئۈزۈلۈپ قالدى . چۈنكى ، ئاشخانىغا قەدىردان كىرىپ كەلگەنىدى . ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ چاندۇرماي ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ چوڭقۇر سالام بەجا كەلتۈردى .

— قىزىم زۇلئاي ، ھاي زۇلئاي ، شاپپول ، قىزىم ، — ھۆسنارخان كاسىسىدا تۇرۇپ ۋارقىرىشى ، ئالدىغا پەشتاما تارتقان زۇلئاي يۈگۈرۈپ چىقىپ ، قەدىرداننى كۆرۈپ قىزىرىپ كەتتى ،

ئەمما شۇ هامان قايپقى تۇرۇلدى .

— ئانا ، بىر ئىش بارمىدى ؟ — زۇلئاي قەستەن گېپىنى ئىپقاچتى ، — مەن بەك ئالدىراش .

— ۋاي جېنىم قىزىم ، هەر قانچە ئالدىراش بولساڭمۇ قەدىر-دان ئاكاڭغا گۆشنان قىلىپ بەرمىسەڭ بولامدۇ ، — هۆسنارخان قەدىردانىنى ئىشارە قىلدى ، — قېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن كارامىتىڭ-نى بىر كۆرسەتكىنە .

— بولىدۇ ، ئانا ، — زۇلئاي ئىچكىرىگە تېزلا كىرىپ كەتتى . ئەمدىلىكتە قەدىردانغا ئۆزى چاي قۇيغان هۆسنارخان قاش - كۆزلىرىنى ئوينىتىپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— ۋاي جېنىم قەدىردان ، سىز دېگەن ئۆز ئوغلۇمدەك بولۇپ قالغان بالا . مەن ئەتە دادىسى بىلەن قارامايدىكى تۇغقانلارنىڭ تويىغا ماڭماقچى . بىز كېلىپ بولغۇچە ، زۇلئاينىڭ هالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ قويارسىز ، بولامدۇ ؟

— چاتاق يوق ، هۆسنارخان ئاچا ، زۇلئايمۇ ئۆز سىڭلىمدەك تۇرسا ...

— شۇ ... شۇ ئەمەسمۇ ، ئەمىسە پات - پات كېلىپ ، هالىڭ نېچۇك دەپ قويارسىز .

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە ...

بۇ ئارىلىقتا ئەسەت ئەرۋاھ دۈمچەك بوۋايدەك ئېڭىشىپ كەل-دى - دە ، قەدىردانىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى . ۋە ھېجايغى-نىچە قەدىردانىڭ چىنىسىگە چاي قۇيدى .

— ھەي ، ئۆتكەنكى ئىشتىن تېخىچىلا باتناپ يۈرەمسەن ؟ — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ، — ھېچ قارارغا كۆزۈڭ يوقا سېنىڭ .

— نەدىكىنى ، ئۆزۈڭ ماي تارتىپ يۈرسەڭ ، — قەدىردان چېيىنى بىر ئوتلاپ قويۇپ چىنىنى جاقلا قويدى ، — مەن ئۇنچىۋالا ئاداۋەتخور ئەمەس .

— مۇنداق ئىشتى ، ئۇكا ، — ئەسەت چىرتتىدە تۈكۈر-دى ، — خوتەندىن ئۈچ ئاغىنەم مېنى يوقلاپ كەپتىكەن ، ئۇلارنى

چاقىرىۋالماقچى ئىدىم . قاتنىشىپ بېرەرسەن؟
— بولىدۇ ، قاچان؟
— ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت بەشلەردە .
— نەدە ئۆتكۈزىسەن؟
— يېقىن ئارىدىكى ئاشخانىلاردا ئىچىملىك ، چېكىملىكنى قىلدۇرمايدۇ ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ، — شۇڭا شياۋشىمېندىكى تۈگىگاننىڭ تېز تاماقخانىسى بولىدىغاندەك تۇرىدۇ . ھە راست ، سەن تونۇيدىغان ئابىخان لومپىنىمۇ چاقىرىپ قوياي دەيمەن .
— ئوبدان قىپسەن .
قەدىردان ئەتىسى سائەت بەشلەردە دۆڭ كۆۋرۈككە تاكسىدا كەتتى . چۈنكى ، سورۇندا تەگشىلىپ قالغۇدەك بولسا «لادا» نى ئېلىپ كەتمەك تەس ئىدى . تېخى شياۋشىمېندىكى ئاشخانىنىڭ ئالدىدا ماشىنا قويىدىغان يەر بولمىغاچقا ، خەلق كىنوخانىسىنىڭ ماشىنا توختىتىش مەيدانىغا ئاپىرىۋېتىشكە توغرا كېلەتتى .
قەدىردان ئابىخان لومپىنىڭ گىلەم دۇكىنىدا بىردەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇنى تاكسىدا ئېلىپ كەتتى . يولدا بارغۇچە ئابىخان لومپا بۈگۈنكى سورۇننىڭ مېھمانلىرىنىڭ نام ـ ئەمەلىنى سۆزلەپ بەردى .
— تونۇگۈن ئەسەت ئەرۋاھ قېشىمغا كەپتىكەن ، — دېدى ئابىخان لومپا ، — «مېھمانلىرىڭ كىملەر؟» دېسەم ، «ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر» دېيىدى ، ئەرۋاھىم ئۈچتى ، بىراق سېنىڭ ئىسمىڭنى چىقىرىۋىدى ، بوپتۇ باراي دېدىم .
— ئۇلار نېمە ئادەملەر؟
— داڭلىق قىمارۋازلار ، پۇلنى چامادان ، سومكىلاردا كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ، شەھەر ئاتلاپ قىمار ئوينايدىغان ئالىقاناتلار .
— لەقەملىرىمۇ قالتىسكىنا ئۇلارنىڭ .
— ئەھەت تاۋكا دېگىنى بالىلىق ۋاقتىدىن باشلاپ قىمار تاۋكالىرىدا ئۆمرى ئۆتكەن نەرسە ، شۇڭا لەقىمى «تاۋكا» . ئىمىر-

نىڭ «ئۈچ بارماق» دەپ ئاتىلىپ قېلىشى ، ئىككىلا قولىدا ئۈچتىن ئالتە بارمىقى بار ، قالغان تۆتىنى قىمارۋازلار چانىۋەتكەن .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— قىماردا ئۇتتۇرۇپ قويۇپ ، قەرز تۆلىيەلمىسە ، 10 مىڭ سومغا بىر بارماق كېسىلىدۇ .

— مۇنداق دېگىن ، ئەمدى ئۆمەر غالتەك دېگىنىچۇ ؟

— ئۇنىڭ رىۋايىتى بىرئاز ئۆزگىچە . ئۆمەر بىر قىماردا ئەھەت تاۋكاغا 35 مىڭ سوم ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ . ئۇنىڭ سىرتتىمۇ نۇرغۇن قەرزى بارلىقىنى بىلگەن ئەھەت تاۋكا پۇلنى تۆلىتەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ، ئۆمەر بىلەن بەسلىشىپتۇ . ئەھەت تاۋكا بەش مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ياغاچ كۆمۈرگە ئوت تۇتاشتۇرۇپ ، ئۇنى يەلپۈگەندىن كېيىن قىپقىزىل يالىداپ چوغقا ئايلىنىپتۇ . ئۆمەر ھەممە كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ، قىپيالىڭاچ هالدا چوغ ئۈستىدە غالتەكتەك يۇمىلىنىپ ئۇ تەرەپكە ئۆتۈپتۇ ، بىراق ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى چاۋۇرۇپ ، سۇ كۆتۈرۈپ ، تېرىلىرى شىلىنىپ كۆ- يۈپ كېتىپتۇ . شۇنىڭدىن بېرى ئۇنىڭ لەقىمى «غەلتەك» بولۇپ قالغانىكەن .

— شۇنىڭ بىلەن ئەھەت تاۋكا 35 مىڭ سومنى ئالماپتۇما ؟

— ئەلۋەتتە ئالمايدۇ - دە . ئوتتا يۇمىلانسۇن ، ئۆگزىدىن سەكرەپ بەرسۇن ياكى بارمىقىنى كەسسۇن ، ئاشۇ پۇل تۆلىگەنگە ھېساب بولىدۇ . قەرز ئىگىسىنىڭمۇ ھاردۇقى چىقىدۇ .

— پاھ ، قالتىس ياۋايىلىققۇ بۇ ...

ئابىخان بىلەن قەدىردان ئاشخانىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدىكى خاس بۆلۈمگە كىرگەندە ، ئەسەت ئەرۋاھ ، مېھمانلاردىن ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر كېلىپ بولغانىدى . ئۇلار بىر - بىرىدىن ھال - ئەھۋال سوراپ ، قول ئېلىشىپ بولغاندىن كېيىن جايلىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . قەدىردان ئۈچ قىمارۋازنىڭ تۇرقىغا چاندۇرماي كۆز تاشلىدى .

ئەھەت تاۋكاغا كىچىك چاغلىرىدا شاپاق يارىسى چىققانمۇ ،

ئىشقىلىپ ، قاپقارا ھۇررەك قاپلاپ كەتكەن بېشىدا تەڭگىدەك ـ تەڭگىدەك دىڭگىيىپ تۇرغان ئاق چاچلار خۇددى قارا سۇدىكى ئاق ئۆردەكلەرگە ئوخشايتتى . بۇرنى ئامۇتتەك يوغان ، لېكىن كۆزى تولىمۇ كىچىك 40 ياشلاردىكى بۇ ئادەمنىڭ دۇپدۇگىلەك سېمىز يۇزى قىزدۇرغان مىس تەلەڭگىدەك قىزغۇچ ئىدى . مانا بۇ دىقماق- قىنا ئەھەت تاۋكانىڭ سۇرىتىدىكى ئالاھىدىلىكلەر ھېسابلىناتتى .

ئىمىر ئۇچ بارماقنىڭ ئۆپكىدەك ھال رەڭ يۇزى بەكمۇ ئورۇق بولۇپ ، ئىنچىكە ئەگرى بۇرنى ئۇچلۇق ئېڭىكىدىكى ساپسېرىق تولغىشىپ تۇرغان بىر نەچچە تال ساقالغا قاراپ تۇرغاچقا ، ئېغىزى بۇرۇن ئاستىغا چۆكۈپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . قېشىنىڭ تايىنى يوق ، دۆڭ قاپاقلىرى ئالدىغا ئۇسۇپ چىققاچقىمۇ ، كۇل رەڭ قارىچۇقلۇق كۆزلىرى جەھەننەمدە پىلدىرلاپ تۇرىدىغان 46 ياشلار چامىسىدىكى ئورۇق ، ۋىجىك ئادەم ئىدى .

ئۆمەر غالتەكنىڭ چوڭ كۆزلىرىنىڭ قارىچۇقى راسلا غالتەك- تەك غىلدىرلاپ زادىلا جىم تۇرمايتتى . ھېلى ئۇستۇن ، ھېلى ئاستىن ۋە ئەتراپلارغا زەن سېلىپ ، خۇددى بىر كىمدىن ئېۋەن ئىزدەۋاتقاندەكلا قىلاتتى . ئۇنىڭ قوقاسقا يۇمىلانغان ۋاقتىدىكى «باتۇرلۇق» ئىزنالىرى بولسا كېرەك ، ساپسېرىق يۇزىدىكى چوڭ ـ چوڭ داغلار پېشانىلىرىغىچە قاپلاپ كەتكەنىدى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئېگىز ـ پەس ، تۆشۈكلىرىدىن قاپقارا تۈكلەر دىردىيىپ تۇرغان بۇرنى ئېزىلىپ كەتكەن شاپتۇلدەك يۇزىنىڭ يېرىمىنى ئىگىلىۋالغان بولۇپ ، ئەتلىك كالپۇكلىرى ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ تۇرىدىغان 38 ياشلاردىكى ئېگىز بوي ئادەم ئىدى .

قەدىردان پەس ئاۋازدا شىۋىرلىدى :

— «ئادەم ئەپتىدىن بىلىنۇر» دېگەن راست ئىكەن ـ دە …

كېچە سائەت 11 دىن ئۆتكەندە «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلى- رى ئاشخانىسى»نىڭ ئالدىغا بىر تاكسى كېلىپ توختىدى . ماشىنى- نىڭ ئالدىدىن ئالدىراپ چۈشكەن ئەسەت ئەرۋاھ ئارقا ئىشىكنى

ئېچىپ ، مۆگدەپ قالغان قەدىردانىنى يۆلىدى . بۇ ئارىلىقتا ساقلاپ تۇرغاندەكلا زۇلئاي پەيدا بولۇپ قالدى .

— قەدىردان ، هاي قەدىردان ! ئۇخلاپ قالدىڭما ؟ تۇرە ئورنىڭدىن ، كەلدۇق ...

— ۋاي ، ۋاي ، ئادەمنى تارتىشتۇرمىساڭچۇ ! مەن يا مەست بولمىسام ، ئۆزۈم تۇرىمەن دېدىمغۇ .

قەدىردان ماشىنىدىن چۈشۈپلا يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالغانىدى ، زۇلئاي كەلگەنچە ئۇنىڭ بەللىرىدىن قاماللىۋالدى . قەدىردان قىزنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تۇرۇشى ، ئەسەت ئەرۋاز يەنە بىر تەرەپتىن يۆلىدى .

— ئا ... مېنى قويۇۋېتىڭلار ! مەن ... مەن مەست بولمىسام ... ماڭا نېمانداق چاپلىشىۋالىسىلەر !

— قەدىردان ئاكا ، يول ياخشى ئەمەس ، — دېدى زۇلئاي يېلىنىپ ، — يىقىلىپ چۈشىسىز ...

— ۋۇي ، سىز زۇلئايغۇ ؟ بۇ ... بۇ يەردە نېمىش قىلىسىز ؟

— مەن ئۆيدە يالغۇز قورقۇپ ، ئاكامنىڭ يولىغا ساقلاپ تۇرغان .

— هەي ... هەي ... مېنى نەگە ئېلىپ كېتىۋاتىسىلەر ، مەن ... مەن ياتىقىمغا كېتىمەن ...

— قەدىردان ، تولا كوشۇكلۇق قىلما ، — ۋارقىرىدى ئەسەت ، — يولدا نەچچە قېتىم قۇسۇپ ، بىئارام بولۇپ كەتكىنىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭما ؟

— شۇنداقتىمۇ كەتمىسەم بولمايدۇ .

— ياتىقىڭدا كېچىچە سېنىڭ هالىڭدىن خەۋەر ئالىدىغان ئادەم بولمىسا ... بىزنى ئەنسىرىتىپ ئۆلتۈرەي دەمسەن .

— مېنىڭ قورسىقىم ... قورسىقىم ئاچقاندەك قىلىۋاتىدىيا .

— شۇ ئەمەسمۇ ، يولدا نەچچە قېتىم ياندۇرۇپ ئالمىغان ـ بەرمىگەنلا بولدۇڭ ، — ئەسەت ئەرۋاھ تەرلەپ كەتكەنىدى ، — زۇلئاي ئاغزىڭغا تېتىغۇدەك ئاچچىق ـ چۈچۈك بىر نېمە قىلىپ

بەرسۇن . كىچىچە يىنىڭدا خەۋەر ئالمىسا بولامدۇ ؟
ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسى قەدىردانىنى يۆلەپ ، ئارقا هويلىنىڭ ئەڭ چەتتىكى زۇلئايىنىڭ هۇجىرىسىغا ئېلىپ كىرىپ سۇپىغا ئولتۇرغۇزدى . ئاڭغىچە زۇلئاي گىلەم ئۈستىگە كۆرپە سېلىپ ، پەي ياستۇقنى قويۇشى ، ئەسەت قەدىردانىنى ئاستا ياتقۇزدى ـ دە ، كاستومىنى سالدۇرۇپ ، ئايغىنى پەستىكى تارغا تاشلىدى .
— زۇلئاي ، سەن تەييار چۆپنى سېلىپلا ، خورۇچلىرىنى تەڭشەپ ئەكىرگىن ، بولامدۇ ؟
— ماقۇل ، ئاكا ، — زۇلئاي يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى .
— قەدىردان ، ئاچ قورساق ئۇخلاپ قالما جۇمۇ ، — دېدى ئەسەت ئۈنلۈك ۋارقىراپ ، — مەنمۇ زۇلئايغا قارىشىپ بېرەي .
ئەسەت ئاشخانىغا چىققاندا ، زۇلئاي تەييار كەسمە چۆپنى قازانغا ئەمدىلا سالغانىدى ، ئەتراپىدىكى كىچىك تەخسىلەردە توغرالغان گۆش ، سامساق ، ئاشكۆكى ، ياڭيۇ قاتارلىقلار تۇراتتى .
— زۇلئاي ، مەن بەك چارچاپ كەتتىم ، كىرىپ ئۇخلايمەن ، ئەمىسە قەدىردان ساڭا قالدى . بەختىڭنى تۇتۇپ قېلىش ـ قالالماسلىق ئۆزۈڭگە باغلىق ...
— ۋىيەي ، ئاكا ، نېمە دەۋاتىسەن ؟
— هازىر ئۇنى ئايىپلىق دېگەن بىر قىز ئايلاندۇرۇپ كېتىۋاتىدۇ ، بۇمۇ ئايلاندۇرسا ئايلىنىۋاتىدۇ . گېپىمنى چۈشەندىڭما ؟ بۈگۈن ئۆزۈڭ تۇرگۇن بول ...
— ئاكا ، نېمانداق سەت گەپ قىلىسەن ، مەست بولۇپ قاپسەن ...
— هەي دۆت ! — ۋارقىرىدى ئەسەت ، — مەن سېنىڭ غېمىڭنى يەۋاتىمەن ! بىرەر ئاي ئۆتمەي ئۇلار توي قىلسا ، بېشىڭنى تاشقا ئۇرغىنىڭ بىلەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ . شۇڭا ، بۈگۈنكى پۇرسەتنى سەن ئۇچۇنلا ئويلاپ تاپتىم .
— لېكىن ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيدۇ . بۇنى ئۇ ... ئوچۇق دېگەن ...

— ھەببەللى ، ياخشى كۆرمىگەنلىكى ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتىمىز . ياخشى كۆرگەن تەقدىردە بۇنداق ئاۋارىچىلىكنىڭ نېمە ھاجىتى ...

— سەن بىلمەيسەن ، ئاكا ، — قىز يىغلىۋەتتى ، — ئۇ ... ئۇ ياخشى كۆرمىگەن قىزنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتمايدۇ ...

— تۇتمايمىش ، — ئەسەت بوغۇزىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋەتتى ، — لېكىن ئۇ ھازىر مەست ، ياخشىمۇ - يامانمۇ ، ئۆزىمۇ - سەتمۇ ، ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ .

— ماڭا ... ماڭا ... قاراپمۇ قويمىسىچۇ ؟

— ھەي ، قىز بالا دېگەننىڭ نى شېرىن - تاتلىق گەپلىرى ، ئالامەت لەزىز خولق - نازلىرى بولىدۇ ، شۇلارنى ئىشلەتمەمسەن ! شۇ چاغدا بۆرىدەك ئېتىلمىغىنىنى مەن بىر كۆرەي .

— مەن ... مەن ئىشەنمەيمەن ، — زۇلئاي بىر چاغدىكى كۆزىنى يۇمۇپ ، ئۇنىڭ سۆيۈشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكىنىنى ئەسلىدى ، — ئۇ ... ئۇ بۇنداق ئىشتا بەكمۇ چوڭقۇر ئويلايدۇ .

— شۇ چاغدىمۇ «ئىلمان» بولسا ، شەيتىنىنى قوزغىغۇدەك ئىشلارنى قىلمامسەن ...

— بۇ ... بۇ ... نېمە سەتچىلىك ... مەن ... مەن ئۇنداق قىلالمايمەن ...

زۇلئاي يىغلىۋەتتى . ئەمما ، ئۇ «جاڭ ... » قىلغان قاتتىق ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتتى . ئاكىسى چوڭ تۆمۈر ساپلىقنى يەرگە ئاتقانىدى .

— ھەي دېۋەڭ ، بۈگۈن كېچە قەدىردانىنى ئۆزۈڭگە باغلىيالمىساڭ ، ئانام سېنى خوتەندىكى ئاچىسىنىڭ ئوغلى تۇردى گاچىغا بېرىۋەتمەكچى ...

— ئانام بىلەمدۇ ؟

— ئىشەنمىسەڭ كەلگەندە سورا ، بولە تېز ، — ئەسەت قازاندىكى سۇيۇقئاشنى چوڭ كورىغا ئۇستى ، — ئەگەر قەدىردان ئۇخلاپ قالغان بولسا ئويغاتقىن ، مەن ئۆزۈم ئويغىتىپ بېرەيمۇيا ؟

— يا بولدى ، ئاكا ، سەن ··· سەن ئارام ئال ، — زۇلئاينىڭ ئاۋازى تولىمۇ پەس ئىدى ، قۇلاق - بويۇنلىرىغىچە ئوتقاشتەك قىزىرىپ ، كورا تۇتقان قوللىرى سۇس تىترەۋاتاتتى .

— مـاڭمامسەن ! — ئـەسەت ئـەرۋاھنىڭ كـۆزلىرى چەكـ. چەيدى ، — ئەگەر بۇگۈن مۇشۇ ئەپلىك پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويساڭ ، بۇندىن كېيىن مەندىن رەنجىمە . سەن ئۈچۈن هاياتىمنى دوغا تىكىپ ، بېشىمنى يېرىۋەرمەيمەن .

زۇلئاي ئاكىسىنىڭ چېچى ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قىزـ. غۇچ تاتۇققا لەپپىدە قاراپ قويۇپ ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ هۇجرىسىغا كىرگەندە قەدىردان ئوڭدىسىغا ياتقىنىچە بوش پۇشۇلـ. داپ ئۇخلىماقتا ئىدى . زۇلئاي پادىچىلار ئىشتىنىنى ، كۆپتىسىنى سىيلىۋېتىپ ، تامدىكى ئەينەككە قاراپ ، يۈزىنى ئالىقىنىغا ئېلىۋالـ. دى . چۈنكى ، يەڭسىز ئاق مايكا ، تىزىغىمۇ كەلمەيدىغان قىزىل چىت كالتە ئىشتان ··· قىسقىسى ، ئاپئاق يۇمران بەدىنى ، مەرمەرـ. دىن ئويۇلغان مەبۇدىدەك چىرايلىق تېنى ئۆزىنى نامايان قىلىپ پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ خۇددى بىراۋلار ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغاندەك دەرھاللا پادىچىلار ئىشتىنىنى كىيدى ، ئاندىن ئەينەككە بىرلا قاـ. راپ ، قىزارغىنىدىن كوپتىسىنىمۇ كىيىۋالدى . لېكىن ، زۇلئاي كورىدىكى ئاشنى چىنىگە ئەمدىلا ئۇساي دەپ تۇرۇشى ، ئاكىسىنىڭ هېلىلا غەزەپتىن تىترەپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزلىرى قۇلاق تۈۋىدە ياڭرىدى :

«بۈگۈن كېچە قەدىردانىنى ئۆزۈڭگە باغلىيالمىساڭ ، ئانام سېـ. نى تۇردى گاچىغا بېرىۋەتمەكچى ··· »

«هەي دۆت ! ئۇ توي قىلسا ، بېشىڭنى تاشقا ئۇرغىنىڭ بىلەنـ. مۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ ··· »

زۇلئاي ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشتىنىنى ، كوپتىسىنى سالدى ، ئاندىن يەنە قولىغا ئالدى ··· يەنە تاشلىدى ··· ئۇ بۇ هەرىكىتىنى بىرقانچە قېتىم تەكرارلاپ ، ئاخىر چىنىگە تاماق ئۇستى ۋە كۆزلىـ. رىدىن تاراملاپ ياش تۆككەن هالدا قەدىردانىنى ئويغاتتى :

— قەدىردان ! قەدىردان ، كۆزىڭىزنى ئېچىڭا . مەن ... مەن زۇلئاي ...

— ۋاي - ۋۇي ، ئادەمنى ئۇخلاتماي ...

— سىزگە تاماق پىشۇرۇپ ئېلىپ كىردىم ...

— بولدى قىلىڭە ، — قەدىردان قولىنى كۆتۈرۈشى ، چىنىگە تېگىپ كېتىپ ، ئاش داۋالغۇپ ، ئازراق تۆكۈلۈپ كەتتى .

— ۋاي جېنىم ! — زۇلئاينىڭ ئەنسىز ۋارقىرىۋېتىشى بىلەن چۆچۈپ كەتكەن قەدىردان كۆزىنى لاپپىدە ئاچتى .

— سىز ... سىزگە نېمە بولدى ؟ ئەجەب قورقىتىۋەتتىڭىز ...

— ئاشنى ئۆرۈۋەتكىلى تاسلا قالدىڭىز ...

مەستلىكتىن كۆزلىرى ئېلىشىپ تۇرغان قەدىردان زۇلئايغا قارىغان بولسىمۇ ، لېكىن ئانچە دىققەت قىلمايلا كۆزلىرىنى يۇمدى ، بىراق نېمىدۇر بىر نەرسىدىن چۆچۈگەندەك بوينىنى شارتلا قايرىپ ، زۇلئايغا قايتا قارىدى . كۆرگەنلىرىگە ئىشەنمىگەندەك كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاۋېتىپ يەنە قارىدى . راستتىنلا يېرىم يالىڭاچ زۇلئاي يېنىدا چىنە تۇتقان ھالدا تىزلىنىپ ئولتۇراتتى .

— سىز ... سىز نېمانداق يالىڭاچ بولىۋالدىڭىز ؟

— ئاشخانا بەك ئىسسىقكەن ، تاماق ئەتكۈچە ئىسسىپ كەتتىم ...

— ئەسەتكامچۇ ؟

— ئۇخلاپ قالدى ، — زۇلئاي قوشۇق بىلەن چىنىنى قولىغا ئالدى ، — تۇرۇڭا ، بايا قورسىقىم ئېچىپ كەتتى دەۋاتاتتىڭىز .

قەدىردان زۇلئاينىڭ ياردىمى بىلەن ئىككى ياستۇققا يۆلىنىپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ كۆزلىرى ئېلىشىپ ، بېشى قېيىپ تۇراتتى . ئۇ زۇلئاينىڭ قوشۇقتا ئىچۈرۈپ قويۇشى بىلەن خۇرۇچلىرى تەڭشىلىپ ، ئاشكۆكلىرى گۈپۈكلەپ پۇراپ تۇرغان سۇيۇقئاشتىن بىر چىنە ئىچىۋېتىپ ، ئارقىدىن يەنە يېرىم چىنىگە تۇتۇش قىلدى . ئۆزىمۇ سەل يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى . زۇلئاي ھەر قېتىم قوشۇقنى ئۇنىڭ ئاغزىغا تەڭلىگەندە ، ئاپئاق مايكىسى ئۈستىدىن

دۈپدۈگىلەك ئىككى كۆكسى كۆرۈنۈپ قالاتتى. بۇ ھال مەست قەدىردانىنى تېخىمۇ بىئارام قىلىۋەتتى ... زۇلئاي بىكارلانغان چىدىنىنى گىلەم ئۈستىگە قويۇشى، قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن ئاستا تارتتى. قىزمۇ تېلىقىپقىنا سىلجىپ يېقىن كەلدى ... ئۇ ئىختىيارسىز يىگىتنىڭ كۆكرىكىگە بېشىنى قويۇشى، قىزىق ئالقانلار زۇلئاينىڭ يالاڭ بەدەنلىرىنى ئاستا سىلاشقا باشلىدى:

— سىز ... سىز ئىسسىپ كەتمەپسىز، قىزچاق ... توڭۇپ كېتىپسىز. قاراڭ، بىلەكلىرىڭىز كاشكۇلدىن چىققاندەك بولۇپ كېتىپتۇ ...

— راست توڭۇپ كەتتىم ... — زۇلئاي قەدىردانغا چىڭ يېپىشتى ... ئۇلار سىڭايان بولۇپ ياستۇققا تەڭ باش قويدى. قەدىردان ئەدىيالنى بىرلا تارتقاندى، ئىككىسىلا كۆرۈنمەي قالدى ... ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا، زۇلئاي «ۋا ...» قىلىپ ۋارقىرىۋەتتى ... ئەمما، شۇ ھامان ئىشىك تاراققىدە ئېچىلىپ، ئەسەت غەزەپ بىلەن كىرىپ كەلدى ـ دە، گىلەم سېلىنغان سۇپىغا چىقتى. ئۇ ئەدىيالنى بىرلا تارتقانىدى، ئۇلارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ قالغان بېشى بىلەن يالىڭاچ مۈرىلىرى كۆرۈنۈپ قالدى. چۈنكى، ھەر ئىككىسى ئەدىيالنى چىڭ قاماللىۋالغانىدى.

— ھەي قەدىردان، نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟! ھالىڭدىن خەۋەر ئالغان كىچىككىنە قىزغىمۇ باسقۇنچىلىق قىلدىڭما، نومۇسسىز! — ئەسەت قوللىرىنى شىلتىغىنىچە ۋارقىرىماقتا ئىدى، — سەن ياخشىلىققا مۇشۇنداق جاۋاب بېرەمسەن؟ ئاھ خۇدا، ئاھ خۇدا، ئانامغا نېمە دەپ جاۋاب قىلارمەن؟! خەپ ـ خەپ، تاڭ ئاتسۇن قېنى، ساقچىغا بارمىسام زادى ...

ئەسەت گۇس ـ گۇس دەسسىگىنىچە چىقىپ كەتتى. قورقۇش، پۇشايمان ئازابىدا مەستلىكى نەلەرگىدۇر يوقالغان قەدىردان ئورنىدىن تۇرغانچە كىيىملىرىنى كىيدى. زۇلئايمۇ تەتۈر قارىغىنىچە ئىچ كىيىم ۋە ئىشتان، كۆينەكلىرىنى ئالدىغا تارتتى، ئەمما كۆرپىدىكى قىزىل داغقا كۆزى چۈشۈشى بىلەن ھەر ئىككىسى

قىزىرىپ يەرگە قاراشتى . زۇلئاي دەرھاللا ئەدىيالنى تارتىپ كۆر-پىنى يىپىۋەتتى ...

— سىز ئاكامغا شەپە بەرمەي چىقىپ كېتىڭ ، لېكىن قورقۇپ كەتمەڭ ...

— ماقۇل ، — قەدىردان پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ھويلىغا چىقتى . ئۇ ئاشخانا ئىچى بىلەن چىقىپ كېتىشنى بىئەپ كۆرۈپ ، قوش قاناتلىق كىچىك دەرۋازىنىڭ كىلىتانىنى ئەمدىلا چىقىرىپ تۇرۇشى ، ئەسەت ئاسما مايكا بىلەنلا ھۇجرىسىدىن چىقىپ ، ھويلا ئوتتۇرىسىدا پۇتلىرىنى كېرىپ تۇردى :

— ھەي قەدىردان ! كېچىدە ئاستىلا چىقىپ كەتسەم ئىش تۈگەيدۇ ، دەپ ئويلامسەن ؟ — ئەسەت يەرگە شالاقىدە تۈكۈر-دى ، — بۇ دېگەن بىر قىزنىڭ ئۆمۈرلۈك تەقدىر ئىشى ئىكەنلىكى-نى بىلىدىغانسەن ؟ كىيىم - كېچەكلىرىڭنى تەييارلاپ قوي . بىز ئەتە ساقچىدا كۆرۈشەيلى .

— بولدى ، ئەسەتكا ، ساقچىغا بارما ، مەن ئۆزۈم قىلغان ئىشقا ئاخىرغىچە ئىگە بولىمەن ... ياق ،بارىمەن ، دېسەڭ ، بۇنىڭ-غىمۇ مەيلى ، ئەمما زۇلئاي راستىنلا بەختسىز بولۇپ قالىدۇ !

قەدىردان دەرۋازىدىن چىقىپلا «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىنىدى . ئۇ يۇگۇرگىنىچە يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى . «مۇساپىرلار مېھمان-خانىسى »نىڭ چوڭ دەرۋازىسى تاقالغان ، قاراۋۇلخانىنىڭ ئالدىدى-كى كىچىك ئىشىك يېپىقلىق تۇراتتى . 40 ياشلاردىكى قاراۋۇل دېرىزىدىن قەدىرداننى كۆرۈپ ئىشىكنى ئېچىپ بەرگىلى سىرتقا چىقتى .

— ئولتۇرۇشتىن كېلىشىڭىزمۇ ؟ — دېدى قاراۋۇل ئىشىكنى ئېچىپ بېرىۋېتىپ ، — تازا ئولتۇرۇپسىلەر - دە ، تاڭمۇ سۈزۈلۈپ قاپتۇ .

— بىسىر ئاغىنىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنى مەرىكىسىگە بار-غان ، — قەدىرداننىڭ كۆڭلىدىن بىر ئىش كەچتى بولغاي ، قارا-ۋۇلغا قارىدى ، — ئابلىزكا ، چوڭ دەرۋازىنى ئېچىۋەتسىڭىز .

— نېمىشقا ، بۇ كېچىدە يەنە بىر يەرگە بارامسىز ؟
— ياقۇپ هاجىم ئالمۇتىغا بۇگۈن سەھەردە يۇك تارتماقچى ، — دېدى قەدىردان ، — ئۇنىڭغا بېرىدىغان بىر نەرسە بار ئىدى ، دەرھال ئاپىرىپ بەرمىسەم بولمايتتى .
— شۇڭا كېچىدە يېنىپ كەپتىكەنسىز ـ دە ، بولىدۇ ، دەرۋازىنى ئېچىۋېتەي ...
قەدىردان ياتىقىغىمۇ كىرمەي ، هويلىدىكى «لادا»نى ئوت ئالدۇرۇپ ، دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇنى قورقۇنچلۇق چىگىش خىياللار رەھىمسىز پەنجىلىرىدە سىقماقتا ئىدى ، ئەسەتىنىڭ زورلاپ ، يالۋۇرۇپ ، خۇشامەت قىلىپ ، ماختاپ يۇرۇپ هاراق ئىچۇرۇشى كۆز ئالدىدىن زادىلا كەتمەيتتى . ئۇ زادى نېمە ئۇچۇن قەدىردانىنى ياتىقىغا ئەكىرىپ ئۇخلىتىپ قويماي ، زۇلئاينىڭ هۇجرىسىغا ئېلىپ كىرىدۇ ؟تېخى بۇ قىزنىڭ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ئولتۇرغىنى نېمىسى ؟ زۇلئاي : «ئاكام ئۇخلاپ قالدى» دېگەنىدى . ئەمما ، ئۇ ماراپ تۇرغاندەكلا ئۇستىلەپ كىرىپ كەلدى . بۇ ئەسلى ئەسەت ئەرۋاھنىڭ ئويۇنلىرى ئىكەن ـ دە ! نېمىشقىمۇ بالدۇرراق ئۇيقۇسى ئېچىلمىغاندۇ ! قاراپ تۇرۇپ ئۇنىڭ كولىغان ئورىسىغا پۇت ساڭگىلىتىپ بەرگىنىنى قارا . ئەمدى بۇ ئەرۋاھ قەدىردانىنىڭ بېشىدا ياڭاق چېقىشتىن يانمايدۇ ، ئۇنىڭ مەقسەت ـ نىشانىمۇ شۇ ئەمەسمىدى ! قورقۇنچ ، تەھدىت ۋە ۋەھىمە سېلىش ئارقىلىق يانچۇقىنى كولاش ، سىغىپ ئىچىش ، يىلىكىنى شوراش ... مانا ئەمدى «هاللاڭ قىسماققا دەسسەتتىم» دەپ قىن ـ قىنىغا پاتماي ئولتۇرىدىغاندۇ . بىۇ قېتىم قەدىردانىنى قارا باستى ، قارا باسقاندىمۇ تەقدىر ـ ئىقبالىنى ئاستىن ـ ئۇستۇن قىلىۋەتكۇدەك قارا باستى !
ئاچچىق هەم ئۆكۈنۈشلۇك خىياللار بىلەن «لادا» داچەيگۇغا يېتىپ كەلگىنىنى بىلمەيلا قالدى . قەدىردان ئاھالىلەر كوچىلىرىدىن ئايلاندۇرۇپ ، تار كوچىدا توختىدى . ئۇ كۆك سىرلانغان تۆمۈر دەرۋازىنى قېقىشقا باشلىدى .
— ياقۇپكا ! هاي ياقۇپ هاجىم ! دەرۋازىنى ئېچىڭا ...

بىر چاغلاردا پۇرلىشىپ كەتكەن كۆزلىرىنى چىمچىقلاتقىنىچە ، ياقۇپ ھاجىم دەرۋازىنى ئاچتى . ئۇ قەدىردانىنى كىرگۈزۈۋېتىپ دەرۋازىغا قايتىدىن قۇلۇپ سالدى . ئۇلار ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن كۆزىنى تېخىچىلا ئاچالمايۋاتقان ھاجىم تامدىكى تورۇبىنى ئېچىپ سوغۇق سۇدا يۈزىنى يۇدى .

— ھەي ، سىنىڭ كىچىكلىكىڭ قاچان تۈگەيدۇ ؟ — دېدى ھاجىم ئاچچىقىنى ئارانلا بېسىپ ، — ھەرقانچە ئادەم ئۆلگەن ئىش بولسىمۇ كۈن چىققاندىراق كەلسەڭ بولمامدۇ ؟

— مەن … مەن تۈگەشتىم ، ھاجىكا … — قەدىردان يىغلىۋەتتى ، — ئىچىمگە سىغدۇرالماي كېچىدە كېلىشىم …

ياقۇپ ھاجىم قەدىردانىنىڭ ھالىنىڭ خاراب ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ سەگەكلەشتى . توختامدا بىرەر سەۋەنلىك يۈز بېرىپ ، بىر نەچچە 100 مىڭ سوم قويۇلۇپ كەتكەنلىكى ياكى ئوغرى ـ بۇلاڭچىغا يولۇقۇپ پۇللىرىنى سىيرىپ سۈپۈرۈپ گاڭسا ـ جىسا بولۇپ قالغانلىقى دېگەندەك خىلمۇخىل ئەندىشىلىك خىياللار ئىلكىدە ئالەمنى بىر كېزىپ چىقتى . شۇڭا ، ئۇ ئالمان ـ تالمان ئورنىدىن تۇرۇپ ، قەدىردانغا لۆڭگىنى تۇتقۇزدى ۋە نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى سورىدى . قەدىردان ياشلىرىنى سۈرتۈپ ، ئۆزىنى سەل بېسىۋالغاندىن كېيىن تۈنۈگۈنكى ئولتۇرۇشتىن باشلاپ ، ھۆسنارخان قورۇسىدا بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ، ھەتتا بۇ چاغقىچە زۇلئاي بىلەن بولغان «مۆكۈ ـ مۆكۈلەڭ»نىمۇ ئالا قويماي سۆزلەپ بەردى . ياقۇپ ھاجىم ئاڭلىغانسېرى ، ئېڭىكىدىكى ئۆسمىگەن ساقالنى چىمدىپ ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇپ كەتتى . ئۇ بىر چاغدىلا ئاچچىقىنا كۈلۈپ قەدىردانغا قارىدى .

— ئۇلار سىنى ئۆزۈڭدىن بىرى پىلانلاپ كەلگەن قىلتاققا دەسسىتىپتۇ ، — دېدى ھاجىم تەئەددى بىلەن ، — ئەمدى زۇلئاينى ئالمىساڭ زادى بولمايدۇ ، قانۇنىي جاۋابكارلىقتىن قۇتۇلالمايسەن .

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان ، — قەدىردان ئاستا غودۇڭشىدى ، — ئەگەر زۇلئاينى ئالمىسام ، ئەسەت ئەرۋاھنىڭ مېنى

قاقسەنەم قىلىۋېتىشىدىن قۇتۇلالمايمەن .

— ئەھۋالدىن قارىغاندا ، ھۆسنارخان ۋە ئەسەتلەرنىڭ سىنىڭ پۇلۇڭغا كۆزى چۈشكەن . شۇڭا ، بانكا چەكلىرىڭنىڭ ھەممىسىنىڭ مەخپىي نومۇرىنى يېزىۋېلىپ ، ماڭا ئەكېلىپ بەر . ئەگەر زۇلئاي بىلەن توي قىلغان تەقدىردىمۇ ، ئۆي ئىجارە ئېلىپ ئولتۇرغىنىڭى ، دوستلۇقىڭىنى ئۆينىڭ گېپىنى قىلما ، ئۇقتۇڭما ؟ مەنپەئەت ئۈس-تىگە قۇرۇلغان تۇرمۇش كۆل ئۈستىگە سېلىنغان ئۆيدەك ئۆمرى كوتا بولىدۇ …

— ئۇقتۇم !

— ئەگەر ھۆسنارخان چاقىرىپ قالسا ، ئۇنىڭغا تولىمۇ مۇلا-يىم ، سىلىق ، ئەدەپلىك مۇئامىلە قىل . «ئۆزلىرىنى ئۆزۈڭدىن بېرى ئۆز ئانامدەك كۆرۈپ كەلدىم» دېيىشنى ئۇنتۇپ قالما ، ئەمما ئەسەت پۇل سورىسا بەرگىنىڭى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭما ، مۇبادا بىر قەدەم ماڭدىڭمۇ بولدى ، ئۆمۈرۋاقى ئازاب كىشەنلىرىگە بوغۇ-لۇپ ، ھەرگىزمۇ قۇتۇلالمايسەن !

قەدىردان ياقۇپ ھاجىمغا يالتىسدە قارىدىيۇ ، دەرھاللا بېشىنى تۆۋەن سالدى . چۈنكى ، ئۆزى ئەنسىرەپ تۇرغان گەپ ھاجىمنىڭ ئاغزىدىن چىققانىدى . ئەگەر بۇنداق ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچ ئاي ئىل-گىرى سىگنال بەرگەن بولسا ، قەدىردانىنىڭ پۇتلىرى ھازىرقىدەك پاتقاققا پېتىپ قالمايتتى … خەيرىيەت ، چىققان كۆز ئورنىغا كەل-مەيدۇ ، ئەلۋەتتە .

بۇ ۋەقەدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ ، جەنۇبىي شىنجاڭدىن تۈنجى بولۇپ 32 ماشىنا مال كەلدى . قەدىردان ئۇنىڭ 24 ماشىنىسىنى سۇڭ جژجۇڭ خوجايىن بىلەن تۆت ۋاگونغا قاچىلاپ فۇجيەن ئەنبو-غا يولغا سېلىۋەتتى . قالغان سەككىز ماشىنا گۆلە ـ قاقنى داخە-يەن شىركىتىنىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەن توختامدىكى مالغا ھې-سابلاپ ئېلىۋالدى .

قەدىردان گەرچە «غەربىي دىيار» ، «قوڭغۇرتاش» ، «داخە-يەن» ۋە «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرىنىڭ توپ سېتىش بازارلىرىدا

قاق سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولسىمۇ، كۆڭلى دەككە ـ دۈككىدىن خالىي ئەمەس ئىدى. ھۆسنارخان قارامايدىن كەلدىمۇ، 12 بال تەيفىڭ بورىنى چىقارمىغان ھالەتتىمۇ، قارا بوران چىقىردىشى تۇرغانلا گەپ، ئەلۋەتتە! بۇگۈن ئۇ «قوڭغۇرتاش» بازىرىدا قورسىقىنى تويغۇزۇپ ياتىقىغا قايتتى. «لادا» ئەمدىلا مۇساپىرلار مېھمانخانىسىغا كىرىپ كېلىشى، ئەسەت ئەرۋاھ ھويلىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئۇ ماشىنىغا لەپپىدە قاراپ يېتىپ كەلدى.

— قەدىردان، بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ تەكەللۇپسىزلا، — ئانامنىڭ ساڭا قىلىدىغان گېپى باركەن …

— ۋۇي، ھۆسنارخان ئاچام قايتىپ كەپتۇ ـ دە، — قەدىردان چاندۇرمىدى، — ھە، ساق ـ سالامەت كەلگەندۇ ـ ھە؟

— ياخشى، — ئەسەت سوغۇقلا جاۋاب قايتۇردى، — يۈر ئەمىسە.

ئۇلار ئىككىسى ئاشخانىغا كىرىپ كەلگەندە، كاسىسىدا ئولتۇرغان ھۆسنارخان پەشتاختىدىن لەپپىدە قاراپ قويۇپ: «ئۆيگە كىرگەچ تۇرۇڭلار» دېگىنىچە، ئالدىدىكى چوتنى شاراقلىتىپ نېمىلەرنىدۇر بىر قەغەزگە يازماقتا ئىدى. قەدىردان بىلەن ئەسەت چوڭ ئۆينىڭ مېھمانخانىسىغا كىرىپ دېۋاندا ئولتۇرۇشتى، ئەمما قىنىقماس كۆشەندىلەردەك بىر ـ بىرىگە قاراپمۇ قويماي، ئىككىلىسى نەلەرگىدۇر تىكىلىپ تۇراتتى. قاپقىدىن قار ـ بوران يېغىۋاتقان ھۆسنارخان كىرىپ كەلگەندە، بەدەنلىرى تىكەنلىشىپ، يۈرىكى سىيلىپ كەتكەن قەدىردان ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ، قول قوشتۇرۇپ تۇردى. ھۆسنارخان قەدىرداننىڭ ئۇدۇلىدىكى تۆت كىشىلىك دېۋانغا زوككىدا ئولتۇرغىنىچە، زەھەردەك چېقىن چىقىۋاتقان كۆزلىرىنى ئۇدۇلىدىكى كۆشەندىسىگە قادىدى. ئۇ ئاچچىقىدا خېلى بىر ۋاققىچە گەپ ـ سۆز قىلماي ئولتۇرۇپ كەتتى.

— ھەي، «قالماق ئېتى بوغۇز يېمەس، بوغۇز يېسە توۋۇر تېشەر» دەپ، قىزىم زۇلئاينى ئاخىر بۇلغاپسەن، — دېدى ھۆسنارخان گارتىدە كېكىرىپ قويۇپ، — ئەمدى ھاڭگا ئېشەك تەخد-

يىگە ئىگە بولمىغىنىدەك ، ئۇنىڭغا ئىگە بولامسەن ـ بولمامسەن ؟
— بۇ ئىشتا ئۆزلىرىنىڭ ئىغىزلىرىغا قارايمەن ، — قەدىردان يەردىن ئۇستۇن قارىماي ئولتۇراتتى ، — بۇ چاغقىچىمۇ ئۆزلىرىنى ئاتا ئورنىدا كۆرۈپ كەلدىم .
قەدىردانىنىڭ ئاخىرقى سۆزى جۇدۇنى قاتتىق ، تەدبىرى سۇس ھۆسنارخاننى دەرھاللا ئېرىتىپ قويىدى بولغاي ، بىردىنلا بوشاپ پەسكويغا چۈشتى .
— ئەمىسە ئاتا ـ ئانانىڭ گۈل قويغىلى قاچان كېلىدۇ ؟
— بۈگۈن تېلېفون بەرسەم بەش ـ ئالتە كۈنگە قالماي يېتىپ كېلىدۇ .
— بوپتۇ ، شۇنداق قىل ، — ھۆسنارخان پىخىلدە كۈلۈپ قويىدى ، — بۈندىن كېيىن سىرتتا تاماق يەيمەن دەپ يۈرمەي ، مەشەگە كەل ، زۇلئاي قىلىپ بەرسۇن .
— بولىدۇ ، ئاتا ...
— ھەببەللى ، ئەمدى ئادەمگە ئوخشىدىڭ .
قەدىردان تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ھۆسنارخان ئەسەتكا قاراپ قويىدى . ئۇنىڭ زەھەردەك ھومىيىشىدىن ئوغلىغا نىسبەتەن ئۆچمەنلىك چىقىپ تۇراتتى .
— ھەي ، بۈندىن كېيىن ھېلىقىنى قەدىردانغا چەكتۈرۈپ يۈرمە ، بولامدا ؟ بولمىسا زۇلئاينىڭ بەختىگە ئولتۇرۇپ قويىمىز .
— كېچىكتۇق ، ئاتا . ئۇ ھازىر خېلىلا ئۇزاپ كەتتى ...
— ئاپلا ، بۇ تەرپىنى ئەجەب ئويلاشماپتىمىز ـ دە ، — ھۆسنارخان ئالىيىپ قويىدى ، — سەن ئۆز كۆمىچىڭگە چوغ تارتىپ ، ئاخىر سىڭلىڭنى داغدا قويىدىغان بولدۇڭ ! ئۇنىڭغا داخىل بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ئاقىۋىتى بىمەھەل ئۆلۈم بىلەن ئاخىرلىشىدۇ .
— خاتىرەڭنى جەم قىلە ، تۆشۈك مونچاق يەردا قالغان نەدە بار ؟ پايتىمىسىنى تەتۈر ئورايدىغاندىن يەنە بىرى چىقىدۇ .

— سىڭلىڭ ئەردىن - ئەرگە چىقىپ يۈرۈيدىغان «يوتقان يىغدى» بولۇپ قالسا، سەن بىلەن ماڭا ياخشىما؟
— ئا … ئانا، نېمىلەرنى دەيدىغانسەن، قىز بال دېگەن بىر كۆرپە، كىملا ئاستىغا سالسا سالامدۇ.
— چىقە تېتىقسىز شاۋچى! «قىز بالا دېگەن كۆرپە» دەپ ئەتە - ئۆگۈن خوتۇنۇڭنىمۇ باشقىلارغا كۆرپە قىلىپ سېلىپ بېرە-دىغان ئوخشايسەن!

ئۇلارنىڭ ھاياسىز سۆھبىتى داۋاملىشىپ يەنە قانداق پاسكىنىد-چىلىقلار دېيىلەتتىكىن، ئەمما زۇلئاي چىرايىنىڭ ئۆڭسۈلى يوق يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى:
— ئانا، ئاكا، ئىسمايىل ئاكام بىر قىسما بولۇپ قالدى …
مېيىپ بولسىمۇ بالىدە. ئۇلار يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ كېتىش-تى. كۆز قارىچۇقلىرى تورۇسقا قادىلىپ، ئاغزىدىن كۆپۈك ئۆر-لەپ دىر - دىر تىترەۋاتقان ئىسمايىلنىڭ ئەتراپىدا ھۆسنارخان، ئەسەت، زۇلئاي، كازىملار پايپېتەك بولۇۋاتقاندا، قەدىردان ياتىقى-دا ئىككى قىز، ئىككى يىگىت بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇلار يېڭىدىن توي قىلىپ ئۆرۈمچىگە ئىش ئىزلەپ چىققان بىر يۇرتلۇق ئەر - خوتۇنلار ئىدى. بىراق، ھېچ يەردىن ئىش ئورنىغا ئىلىنىشەلمەي، ئوقەت قىلايلى دېسە دەسمايىگە پۇل يوق، تۇرمۇش سورۇقچىلىقى تارتىپ قالغانىدى. ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ناۋايچىلىق-تىن، يەنە بىرىنىڭ باققالچىلىقتىن خەۋىرى بولغاچقا، قەدىردان ئۇلارغا: «كونا كەسپىڭلارنى قىلىڭلار» دەپ، ھەر بىرىگە 3 مىڭ سومدىن پۇل بېرىپ يولغا سېلىپ قويدى. ئاندىن نۆۋەتچى خانىغا چۈشۈپ ئوبۇلھەسەنگە تېلېفون بەرمەكچى بولدى. ئەمما، ئىچىدە گەپ ياتماس ۋىجىك قارا پاتەمنىڭ بەزى گەپلەرنى تالا - تۈزلەرگە يېيىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ پوچتىخانىغا كەتتى.

قەدىردان پوچتىخانىدىن قايتىپ كېلىپ ئەمدىلا ماشىنىدىن چۈشۈشى، قارا پاتەم يېتىپ كەلدى. ھەر دائىم قەدىرداننى كۆرسە

بىر نەچچە ئېغىز تىللاپ ئامراقلىقىنى ئىزھار قىلىدىغان بۇ ۋىجىك خوتۇن بۇگۈن ئۆزىنى خېلىلا تۇتۇۋالغاندەك قىلاتتى .

— قەدىردان ، — دېدى ئۇ مەيۈس ھالدا ، — زۇلئاي سىزنى ئىزدەپ كەپتىكەن ، يىغلاپ تۆكۈلۈپلا تۇرىدۇ . ھېلىقى مېيىپ ئاكىسى ئىسمايىل تۈگەپ كەتكەن ئوخشايدۇ .

قەدىردان ئالدىراپلا يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتمەكچى بولدى . لېكىن ، تەرەببا يىىراق ـ يېقىنلارغا خەۋەر يەتكۈزۈش ، ئاخۇنۇم ـ ئىماملارنى ئېلىپ كېلىش ، يەرلىك سۆزلىشىشتەك ئىشلاردا ماشىنا بولمىسا بولمايتتى . شۇڭا ، ئۇ «لادا»نى ئوت ئالدۇرۇپ دەرۋازىدىن چىقىپلا قۇيۇنداك يۈرۈپ كەتتى . دېگەندەك ئۇلار كېچەنلىك تىكىدىغان خوتۇنلارنى ، يوغۇچىلارنى ، مېيىتنىڭ بېشىدا قۇرئان ئوقۇيدىغان ئاخۇنۇملارنى ئەكېلىش ئىشىدا راسا بېشى قېتىپ تۇراتتى . قەدىردان دەسلەپتە ئەسەت بىلەن ساي ئېرىق مەسچىتىگە بېرىپ جامائەتنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويغاندىن كېيىن ، ئاخۇنۇم بىلەن ئىمامنى ماشىنىغا سېلىپ ئېلىپ كەلدى . ئاندىن يوغۇچىلارنى ئالغىلى كەتتى . كېپەنلىك تىكىدىغان ئاياللارنى ئەكېلىشتە ياشانغان بىر ئايال بىلەن زۇلئاي ماشىنىغا چىقتى . ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا ، ماشىنىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان زۇلئاي قىيا بېقىپ قارىغىنىچە ئۆھسىنىدى .

— قەدىردان ئاكا ، — دېدى زۇلئاي بوش ئاۋازدا ، — سىزگە ئاكام بىلەن ئانام بېسىم ئىشلەتتى ـ ھە ؟ مېنى كەچۈرۈڭ ...

— تىش ... — قەدىردان بارمىقىنى كالپۇكىغا قويۇپ ئارقىنى ئىشارە قىلىشى ، زۇلئاي : «ھېچقىسى يوق ، قۇلىقى بەك ئېغىر ، ئاڭلىمايدۇ» دەپ قويدى . شۇندىلا قەدىردان يېنىك تىن ئېلىپ زۇلئايغا قارىدى .

— چىرايىڭىز سارغىيىپ قاپتۇ ، ئۇلار سىزنى ئۇرمىغاندۇ ؟

— ياق ، ئۇلار ئۇرمىدى ، — زۇلئاي قىزىرىپ تەتۈر قارىۋالدى ، — بولدى ، سورىماڭ ...

— چۈشەندىم ، — گەپنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردانمۇ قىزد-
ىرىپ كەتتى ، — مەن ئۆيدىكىلەرگە تېلېفون بېرىۋەتتىم . بىرەر
ھەپتە ئىچىدە كېلىپ قالارمىكىن . ماۋۇ ئىش بولدى ، تېلېفوننى
بەرمەي تۇرسام بوپتىكەن .

— ئىسمايىل ئاكام قازا قىلدى . ئەمدى يىل نەزىرىگىچە توي
قىلغىنى بولمايدۇ ، — دېدى زۇلئاي يەنە قىزىرىپ ، — گۈل
قويغاندىكىن كېلىۋەرسۇن .

بۇ چاغدا ئارقا تەرەپتىن خورەك ئاۋازى ئاڭلاندى ، زۇلئاي
بىلەن قەدىردان چاندۇرماي مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇشتى .

— قەدىردان ئاكا ، سىز ئامالنىڭ يوقىدىن «ماقۇل» دېدد-
ڭىزغۇ دەيمەن ؟ — دېدى زۇلئاي يۈزىنى قاچۇرۇپ ، — بۇ ماڭا
ئايان .

— ئۇنداق ئەمەس ، ئۆزۈمنى خېلى دەڭسەپ بېقىپ ، —
قەدىردان كۈلدى ، — ئاندىن سىزدىن ياخشى ۋە مېھرىبان قىزنى
تاپالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتتى .

قەدىردان گېپىنى قىلىپ بولۇپلا ، چىرايى بىردىنلا مىسكىند-
لەشتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن «مېھرىبان» دېگەن سۆز چىقىش
بىلەن ھېلىقى مۇلايىم ، «مېھرىبان» ئاتلىق قىز كۆز ئالدىغا
كەلگەنىدى . راست ، كۆڭۈل بېغىدىن تا ھازىرغىچە چىقىپ كەتمد-
گەن ئاشۇ كەم سۆز ، ئوچۇق چىراي ، ياۋاش قىز بۇ دۇنيادا
بارمىدۇ ؟ بولسا نەدىدۇ ؟ ئۇمۇ قەدىرداننى بىرەر قېتىم بولسىمۇ
ئەسكە ئالامدىغاندۇ ؟ !

— گېپىڭىز راستما ؟ — دېدى زۇلئاي ھېچ كۆرۈلمىگەن
ھاياجان بىلەن ، — ئاشۇ گېپىڭىز ئۈچۈنلا بىر ئۆمۈر سىزنى
كۈتۈپ ئۆتسەم ئارمىنىم يوق !

زۇلئاينىڭ كىرپىكلىرىدە ئالماستەك پارقىرىغان تامچىلار كۆ-
رۈندى .

قەدىردان مېيىپ ئىسمايىلنىڭ ئۆلۈمىدە ، نەزىرلىرىدە ماشد-

نىسى بىلەن يۇگۇر ـ يېتىم ئىشلارغا كۆڭۈلدىكىدەك ياردەملەشتى . تۇغقانلار ئارا ئۈچ نەزىرى بولغان كۈنى ۋە يەتتە نەزىرلىرىدە قەبرە بېشىدا قۇرئان ـ تىلاۋەت قىلىش ئۈچۈن هۆسنارخان ، ئاباق توختى ، ئەسەت ، زۇلئايلارنى گۈلساي قەبرىستانلىقىغا ئېلىپ چىقتى . ئادەملەر ئارىسىدىكى كىنا ـ كۈدرەتلەرنى ئۆلۈم هەسرىتى ئېرىتىپ يۇمشىتىدۇ ، توي شادلىقى يۇيۇۋېتىدۇ ، دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ . هۆسنارخاننىڭ مۇز چىرايى بارا ـ بارا ئېرىپ ، قەدىردانغا قىرىچە ـ يېنىچە تەگمەيدىغان هەم ئىللىق چىراي ئاچىدىغان بولۇپ قالدى . مىيىپ ئىسمايىلنىڭ يەتتە نەزىرسى بېرىلىپ ئىككى كۈندىن كېيىن ، قەدىرداننىڭ ئانىسى خەيرىگۈل ، ئاچىسى گۈلنۇرلار خوتەندىن كېلىپ ، قەدىردان ئۈچۈن زۇلئايغا گۈل قويدى . هۆسنارخان يىغلاپ تۇرۇپ :

— 18 ياشقا كىرگەن قىرانداك ئوغلۇم قازا قىلدى . قارىلىق تۇتمىسام يۇرىكىم پارە ـ پارە بولۇپ كەتمەمدۇ ؟ شۇڭا توينى ئىلاج بار كەينىگە سۇرسەك ، — دەپ ئىلتىجا قىلدى .

— قارىلىق تۇتمىسىلا بولامدۇ ، — خەيرىگۈل تەسەللى بەردى ، — سىلى ئەلۋەتتە يەرگە چامغۇر كۆمۈپ قويمىدىلا ، پۈتۈنسۇرۇك بىر ئوغۇللىرىنى ئۇزاتتىلا !

— شۇ ، شۇ ، شۇ ئەمەسمۇ ، مەزلۇم قۇدام ، — هۆسنارخان قايتىدىنلا هازا ئاچقاندى . باشقىلار : «هاي ، سەۋر قىلسىلا ، خۇدايىمغا يارىغانىكەن ، ئېلىپ كېتىپتۇ» دېيىشتى .

— مېنىڭمۇ ئانام تۇگەپ كەتتى ، — خەيرىگۈلمۇ كۆز ياش قىلدى ، — شۇڭا بىر يىل قارىلىق تۇتمىسام ، خەق نېمە دەيدۇ ؟ مەن بۇ توغرۇلۇق ئۆزلىرىدىن ئۆزرە سوراي ، دەپ تۇراتتىم .

خەيرىيەت ، گۈل قويۇشقا قاتناشقان تۇغقانلار ، يېقىن ـ يورۇقلار ئۆزئارا بار مەسلىهەت قىلىشىپ ، قەدىردان بىلەن زۇلئاينىڭ توينى ئارقىغا سۇرۇپ ، كېلەر يىلى ماي ئېيىنىڭ 12 ـ كۈنىگە بېكىتتى . هۆسنارخان خەيرىگۈل بىلەن گۈلنۇرنى : «ئۆي-

لىرىمىز كەڭتاشا ، كەتكۈچە مەشەدە يېتىپ ـ قوپۇڭلار » دېگەنـ
دى ، قەدىردانىنىڭ يېڭى ئۆيىدە تۇرۇۋاتقان خەيرىگۈل بىلەن گۈلـ
نۇر ياقۇپ هاجىمنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە : «مېهمانخانىغا بىر نەچچە
كۈنلۈك بېلەت ئېلىپ قويۇپتىكەنمىز » دېيىشتى . قەدىردان ئانىسى
بىلەن ئاچىسىنى ماشىنىسىغا سېلىپ ئىككى كۈن ئويناتقاندىن
كېيىن خوتەنگە يولغا سېلىپ قويدى .

ئون ئالتىنچى باب

ئۇلامباي «تاللىق» ساياھەت رايونى ، كۆپكۆك چىملىق ئۈستىدە توختىتىپ قويۇلغان مىغىز رەڭلىك «لادا» چاتقال ، توقايلىقلار ئۈستىدىن قىيپاش چۈشۈۋاتقان قۇياش نۇرىدا گويا يەرگە شەپەق ئۈزۈلۈپ چۈشكەندەك بىنەپشەرەڭ يالتىرايتتى . تاللار لەرزان يەلپۈنەتتى ، مەخمەلدەك ياپيېشىل ئوتلاق ئۈستىدە ئۈششاق ئاق ، سېرىق گۈللەر خۇددى چېچىلغان مارجانلاردەك كۆزنى چاقاتتى . تارام - تارام بۆلۈنۈپ ئېقىۋاتقان سۈپسۈزۈك سۇلار ئورمان ئىچىگە تومۇردەك تارالغانىدى . قاراڭ ! سۇ بويىدىكى يۇمشاق مىسىل ئۈستىدە بىر جۈپ قىز - يىگىت ئولتۇرۇشىدۇ . توۋا ، ئۇلار نېمە قىلىشۋاتقاندۇ ؟ توغرا ، قىز يىگىت قولىدىكى پال - پال قەغەز ئاستىغا سەرەڭگە ئوتىنى تۇتۇۋاتىدۇ ، يىگىت 100 سوملۇق پۇلنى نەيچە قىلىپ ئاقۇش تۇماننى سۈمۈرۈۋاتىدۇ . ئۇ تۇتۇن ئەمەس ، گوياكى ئىككى ئالەم ھۇزۇرىنى سۈمۈرۈۋاتقاندەك ، قويۇق كىرپىكلىك چوڭ كۆزلىرى ئاستا - ئاستا يۇمۇلماقتا ئىدى .

— كەچۈرۈڭ ، زۇلئاي ، مېنىڭ بىرىنچى مۇھەببىتىم مۇشۇ ئاق تۇتۇن ! ئىككىنچىسى سىز ... ئەمما سىز بولمىسىڭىزمۇ بولىدۇكى ، بۇ بولمىسا زادى بولمايدۇ !

— سىزگە ئاكام زىيانكەشلىك قىلدى ، مۇشۇنى ئويلىسام ئۇ مۇناپىقنى ئۆلتۈرۈۋەتكۈم كېلىدۇ ، — زۇلئاي ئولتۇرۇۋاتقان كۇنگە قارىدى ، — قەدىردان ، قايتايلى ، خېلى كۆڭۈللۈك ئوينىدۇق ...

— يۈرۈڭ ئەمىسە .

مىغىزرەڭ «لادا» زاۋال ۋاقتىدىكى شەپەق نۇرىدا ھېلى قىزىرىپ ، ھېلى ساپسېرىق ، تۇرۇپلا بىنەپشەرەڭ يالتىراپ ، كۆپكۆك

دېگەنرنى بۆسۇپ كېلىۋاتقان ئالتۇن بىلىقتەك بوك ئورمانلار ئىچىدىن قويۇندەك ئۇچۇپ كەلمەكتە . قەدىردان زۇلئايىنى ئالدىنقى ھەپتە «سۇ ئۇستى باغچىسى»غا ئاپىرىپ ئوينىتىپ كەلگەنىدى . مانا بۇگۈن ئەتىگەندىلا ئۇلامباي تاللىقىغا ئويىنغىلى كېلىپ ، كۆزىمۇ ئولتۇرۇپ كەتتى .

«لادا» شەھەرگە كىرىپ كېلىشى بىلەن سۇرئىتى سەل ئاستىلىغان بولسىمۇ ، كەچلىك بازارلار راسا قىزىغان پەيتتە سەنشىخاڭزىغا يېتىپ كەلدى . قەدىردان ماشىنىسىنى توختىتىپ ئىسخار تۇڭگاننىڭ پولۇخانىسىغا كىرىپ كېلىشى ، خوجايىن بىر كۆزىنى قىسىپ بەلگە بەردى ــ دە ، ئۇنى ئىچكەركى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ كەتتى . قەدىردان ئىسخار تۇڭگاندىن تىرناقتەك بولاقتىن ئۇننى ئېلىپ 3 مىڭ سوم تاشلاپ بەردى . لېكىن ، ئىسخار ، ھازىر ھۆكۈمەتنىڭ قاتتىق تۇتۇۋاتقانلىقى ، 50 گرامدىن ئارتۇق خرويىن بىلەن تۇتۇلغانلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىۋاتقانلىقى تۈپەيلىدىن مالنىڭ قىس ئىكەنلىكى ، شۇڭا ، بىر گرامىنىڭ 350 سومغا چىققانلىقىنى ئېيتىپ ، قەدىرداندىن يەنە 500 سوم ئالدى . شۇڭا ، ئۇ ماشىنىسىغا چىقىش بىلەن ئىسخارنى تىللىدى :

— ئىنساپسىز تۇڭگان ، داۋاملىق گرامىنى 300 سومدىن بېرىۋاتاتتى . قارا بۇگۈن ئون بولاققا 3 يېرىم مىڭ سوم ئالدا …

— ئانامۇ ھازىر مال قىس دەپ قاقشاۋاتاتتى ، — دېدى زۇلئاي قەدىرداننىڭ قولىدىكى بولاقلارغا قاراپ ، — توۋا ، ئالتۇندىنمۇ قىممەت بىر نېمىكىنا بۇ !

— ھىم … ئۇنداقتا راستكەن ــ دە .

قەدىردان زۇلئايىنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ئالدىغا چۈشۈرۈپ قويۇپ ، ئۆزى ماشىنىسىنى قايتۇرۇپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كەتتى . يولنىڭ بۇ چېتىدە تۇرۇپ ، مېغىزرەڭ «لادا»نى چىراغ يورۇقىدا ئىنىق كۆرۇپ تۇرغان زۇلئاي ئىچىدە : «ئۇ بۇگۈن بەشىنچى قەۋەتتىكى ئىپلاس داشقاللار بىلەن يەنە چېكىدىغان بولدى …» دەپ پىچىرلىدى .

زۇلئاي غەزەپ ۋە ئېچىنىشتىن تىترەپ كەتتى. ئۇ ئاچچىقىدا «تاكسى!» دەپ چاقىرغىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى. زۇلئاي ماشىنىسىغا چىقىپلا، شوپۇر بىلەن ئۇرۇشۇپ قالغاندەك: «داجەيگۇ!» دەپ قاتتىق ۋارقىرىۋېتىپ، ئارقىدىن «كەچۈرۈڭ...» دەپ ئۆزرە سورىدى.

زۇلئاينىڭ ئەنسىرىگىنى توغرا ئىدى. قەدىردان ياتىقىغا كىرىپ كاستۇمىنى سېلىۋېتىپ سائىتىگە قارىدى ـ دە، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىگە قاراپ ماڭدى. دەرۋەقە، بەشىنچى قەۋەتتىكى سەككىز كىشىلىك ئوپچى ياتاق بەڭگىلەرنىڭ تەرىپلىگىنىدەك ئاشىق دەرۋىشلەر ماكانى ئىدى. بىر چاغدا قەدىردان ئۈچۈن «قوڭۇرتاش»نى قانغا بويىغان زوھۇرگاسىيا، يانچۇقچىلارنىڭ ئاتامانى ئىدرىس مودىڭ[1]، خىروئىن بەڭگىسى 60 ياشلىق ئابىخان لومپا، يالغان ئىسپاتنامىلەرنى ياساش پىرى ئەبەي گىتار، خىروئىن ئەتكەسچىسى ئەيسا خېنەزجىر قاتارلىق سەككىز ـ توققۇزدەك ئادەم چىلىم ۋە غاڭزىدا نەشە چەكسە، بەزىلىرى «دەتتىكام» دەپ قىمار ئوينىماقتا ئىدى. قەدىردان كىرىپ كېلىش بىلەن زوھۇرگاسىيا ۋە ئابىخان لومپىلار ۋارقىرىشىپ كەتتى.

— ئوھۇي، بالا سەيگۇيۇەن كېپقالدى مانا، — دېدى زوھۇرگاسىيا كېلەڭسىز تېنىنى ئارانلا كۆتۈرۈپ، — بىزنىڭ كۆڭلىمىزدىكى نەرسە چوقۇم بار...

— قەدى بايۋەچچىدە بولماي كىمدە بولاتتى، — خىرقىرىدى قېرى بەڭگى ئابىخان لومپا، — كېلە، قەدى بايۋەچچە، چىقىرە، جەننەت جان ئارامىنى!

— ھەي ئاكىلار، — قەدىردان كارىۋاتقا ئولتۇردى، — ھەرقايسىڭلارنىڭ مەندەكتىن ئوننى سېتىۋالغۇدەك مادارىڭلار تۇرۇپ، يەنە تېخى مېنىڭ قولۇمغا قاراپ قالدىڭلارما؟

---

① مودىڭ — كومېدىيە ئارتىسى چاپلىننى دېمەكچى. ئىدرىس چاقىقان، چەبدەس، بىرەر يەردە جىم تۇرالمايدىغان بولغاچقا چاپلىنغا تەقلىد قىلىنغان.

— ئا ... قەدى ئىنى ، — دېدى زوھۇرگاسىيا ، — چوڭ لومپىدا ئىككى تىرناق بارىكەندۇق ، خۇماردىن چىقمىدۇق .
— ھەي ، ھەي ... غەيرەت جاڭدۇنىڭ قەدرى ئەجەب ئۆتتۇلدى ـ دە ، — ئابىدخان لومپا بېشىنى چايقىدى ، — ئىككى ـ ئۈچ بولاق ئالسا بىرەنى تاشلاپ بېرەتتى ئەمەسمۇ !
— بېيجىڭغا بىر بېرىۋالغانچە كەلمەيۋاتىدۇ ئۇ سەتەڭ ...
— خوجايىن كەلگىلى قويمىدى ، — دېدى ئەيسا خېنەن-جىر ، — ھېلىقى چاغدا قەدىردان قۇتقۇزۇۋالغاندىن كېيىن ، ئۇ-رۇمچىگە كېلىشكە رۇخسەت قىلمايۋاتىدۇ .
— قەدى ، قېنى چىقىرە ئەمىسە ، — زوھۇرگاسىيا قولىنى تەڭلىدى ، — بۇ يەردىكى گۇيلاردىن جان چىقسا چىقىدۇكى ، «جان ھۇزۇرى» چىقمايدۇ ...
قەدىردان يانچۇقىدىن بىر نەچچە بولاقنى ئېلىپ كارىۋاتقان تاشلىشى ، ھەممىسىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ : «ھۇ !» دېيىشىپ كېتىشتى . ئۇلار ياستۇق ئاستىدىن ، كۆرپە تېگىدىن پال ـ پال قەغەز ، سۇلياۋ نەيچە ، سەرەڭگىلىرىنى ئېلىپ تەييار بولۇشتى . بىرى پال ـ پال قەغەزنى تۇتسا ، بىرى سەرەڭگە چاقاتتى ، قايسى-دۇر بىرى : «توختا ، يەنە بىر شورىۋالاي» دېسە ، يەنە بىرى : «بولدىلا بىر سەرەڭلىك چەككەندىن كېيىن ... » دەپ گۆلىيەتتى .
زوھۇرگاسىيا ، ئابىخان لومپا ، ئىدرىس مودىڭ ، ئەيسا خېنەن-جىر ، ئەبەي گىتارلارنىڭ كاللىسى بىر يەرگە يىغىلىپ ، خۇددى بىر تەڭنە سۇتنى كۆرگەن ئاچ مۇشۇكلەردەك كۆزلىرى چەكچە-يىپ ، ئاق تۇتۇنگە تىكىلگەن مۇشۇ پەيتلەردە ، زۇلئاي مۆل ـ مۆل ياش تۆككەن ھالدا ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئالدىدا ئولتۇراتتى . غەزەپ ـ نەپرەت ، ئېچىنىش چېقىنلىرى ئىككى قېشىنىڭ ئوتتۇرى-سىغا يىغىلغان ھاجىم زاڭاق گۆشلىرى لىپىلداپ ، چىشلىرى غۇ-چۇرلاپ ، يوتىسىغا جەينەكلىگەن ھالدا بىر چېكىتكە تىكىلگەنىدى .
— ھاجىم ئاكا ، مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىمنى قەدىردان بىلمىسۇن . بولمىسا ، مەن بەختىمدىن ئۆمۈرۋاقى ئايرىلىمەن ، —

دېدى زۇلئاي يېلىنىپ ، — ئۇنى قۇتقۇزۇشنىڭ ھېچ چارىسىنى قىلالماي ئۆزلىرىنىڭ ئالدىغا كېلىشىم .

— سىز بۇ يەرنى قانداق تېپىپ كەلدىڭىز ؟

— قەدىردانىنىڭ ئانىسى ، ئاچىسى گۈل قويغانىنىڭ ئەتىسى ئۇچىمىز قەدىردانىنىڭ ماشىنىسىدا كەلگەنىدۇق . لېكىن ، ئۆزلىرى يېڭىلا سەپەرگە چىقىپ كېتىپتىكەنلا ، بىز قايتىپ كەتكەن .

— ھىم ، مۇنداق دەڭ ، — ھاجىمنىڭ جىددىيلىشىپ قالغانلىقى كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى ، — قەدىردان ھازىر ياتىقىدىمۇ ؟

— ئەگەر ياتىقىدا بولمىسا ، بەشىنچى قەۋەتتە .

— يۈرۈڭ .

— ياق ، مەن بارمايمەن ...

— مەن سىزنى ئاپىرىپ قويۇپ ، ئاندىن سۆزلىشىمەن ، — ھاجىم قىزنىڭ ياش يۇقى كۆزلىرىگە قارىدى ، — سىز مەندىن خاتىرجەم بولۇڭ . ئەگەر سىزدىن گۇمانلانسا ، «يۈزلىشىمەن» دەپ تۇرۇۋېلىڭ .

— رەھمەت ، ھاجىم ئاكا .

ئۇلار چوڭ يولغا چىقىپلا تاكسى توسۇپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا يۈرۈپ كەتتى . يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ساپ ئۈزۈم شەكىللىك كوچا چىراغلىرى ۋە ئېگىز - پەس بىنالارنىڭ يورۇپ تۇرغان دېرىزىلىرى كۆكتىكى يۇلتۇزلار توپىغا قوشۇلۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . كېچىنىڭ ھەيۋەتلىك بۇ مەنزىرىسى سىڭىتەبىرنىڭ سالقىن ، جانغا راھەت شامىلى ياقۇپ ھاجىمنىڭ لاۋۇلداپ تۇرغان غەزەپ ئوتىنى باسالمىدى . ئۇنىڭ ئەكسىچە ، جۇدۇنى بارغانسېرى ئۆرلەپ ، مۇشتۇملىرى تۈرۈلەتتى ، ماشىنا دېرىزىسىدىن سىرتقا قاراپ كۆزلىرىنى غەلىتىلا قىلاتتى ، بويۇنلىرىنى تولغاپ : «ئاھ خۇدا !» دەپ شىۋىرلايتتى . مانا ئاقىۋەت ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئەنسىرىگىنىدەك پاجىئە يۈز بەردى . زادى پۇل تاپقان ، يول تاپقان ، ھۆرمەت تاپقان ئادەمنىڭ دۇنيادا ئۈچ چوڭ ئاپىتى بولىدىكەن :

«بۇزۇق قىز ـ چوكانلار ئاپىتى» ، «قىمارۋازلار ئاپىتى» ، «خىرو-
ئىن ئاپىتى» . بۇ ئاپەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ مەقسىتى بىرلا ! ئۇ
بولسىمۇ ، پۇل تاپقان ئادەمنى پىلە قۇرتى غازاڭ يېگەندەك يەپ
تۈگىتىش ، سويغان پىيازدەك يالىڭاچلاپ قويۇش ، ئاخىر ئۆلۈم
گىرۋىكىگە ئاپىرىش ! ئەسەت ئەرۋاھ ئايىپلىقنى قەدىردانغا سولاپ
بېرىپ ، ئارقىدىن ساقچىلارغا تۇتۇپ بەرمەكچى بولغان ، تېخى يەنە
ئۆزى قۇتقۇزۇپ ئېلىپ چىققان بولۇپ ، قەدىردانىنى ئۆز كېچىكىگە
كىرگۈزۈپ ، بانكىدىكى ھەممە پۇللىرىغا ئىگە بولۇشنى كۆڭلىگە
پۈككەن ! ئەگەر شۇ كېچىسى زۇلئاي ئۇلارنىڭ ئىشىكىنى قېقىپ
قاچۇرۇۋەتمىگەن بولسا ، يەنە قانداق ئاقىۋەتلەر يۈز بېرەتتى ؟

— ھاجىم ئاكا ، — دېدى زۇلئاي ياقۇپ ھاجىمغا قايرىلىپ ، — قەدىردان ئەگەر ياتىقىدا بولماي ، بەشىنچى قەۋەتتە بولسا ، ئەڭ ياخشىسى كىرمەي ، سىرتتا تۇرۇپ چاقىرسىلا .

— نېمىشقا ؟

— ئاچچىقلىرىدا قوپاللىق قىلىپ سالسىلا ، «بۇرادەرلىرىمەنىڭ ئالدىدا يۈزۈمنى تۆكتى» دەپ چۈشىنىپ قالىدۇ ، — زۇلئاي ئاستا غودۇڭشىدى ، — قەدىردان ئەرلىك غۇرۇرىنى بەك قەدىرلەيدىغان بالا .

ياقۇپ ھاجىم زۇلئاينى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ئالدىدا چۈشۈرۈپ قويۇپ ، ئۆزى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ھويلىسىغا ئۇتتۇرلا كىرىپ كەتتى . پەشتاختا ئارقىسىغا چۆكۈپ نېمىدۇر يېزىۋاتقان ۋىجىك قارا پاتەم ياقۇپ ھاجىمنى بىر نەچچە قېتىم كۆرگەچكىمۇ ، سۈس سالام قىلىپ قويدى . لېكىن ، ھاجىم پاتەمخانىنىڭ سالىمىغىمۇ ئانچە ئېتىبار قىلماي ، ئىككى پەلەمپەينى بىر ئاتلاپ ئىككىنچى قەۋەتكە يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى . بىراق ، قەدىردان ياتاقتا يوق ئىدى . ئۇنىڭ چوقۇم بەشىنچى قەۋەتتىكى ئوغرى ، قىمارۋاز ، يانچۇقچى ، بەڭگىلەرنىڭ ئۇۋىسى بولغان ئوپچى ياتاقتا ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتكەن ھاجىم ئالدىراپ يۇقىرىغا چىقىپ كەتتى . دېگەندەك ، ئوپچى ياتاقتىن ۋارقىرىغان ، قاقاقلاپ

كۆلگەن ئاۋازلار كېلىۋاتاتتى . ياقۇپ ھاجىم بىسمىللا كىرىپ ، قەدىردانىنى نەچچە كاچات سېلىۋەتكۈسى كەلدى ، لېكىن ، زۇلئايىنىڭ دېگەن گەپلىرىنىڭ ئاساسى بارلىقىنى ئويلاپ توختاپ قالدى . شۇڭا ، ئىشىكنى دەسلەپ بوشراق چەكتى ، كېيىن خېلىلا قاتتىق ئۇرۇشى ، ئۇزۇن چاچ ئەبەي گىتار چىقتى :

— نېمە ئىشىڭ بارتى ، ئاكا ؟

— نېمە ئىشىم بولاتتى ، قەدىردانىنى چاقىرىۋەت ، مەن ئۇنىڭ ئاكىسى !

ئەبەي گىتار كىرىپ كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ، كۆزلىرى قىزارغان ، ئاغزىدىن ھاراق پۇراپ تۇرغان قەدىردان چىقىپلا ، كەينىگە بىر قەدەم داجىغانلىقىنى ئۆزى سەزمەي قالدى . ئەمما ، ياقۇپ ھاجىم ئۇنىڭ گەجگىسىدىن قامالىغانچە سۆرەپ ، پەلەمپەيلەردىن پەسكە ئېلىپ چۈشۈپ كەتتى . قورقۇپ كەتكەن قەدىردانمۇ ھېچقانداق قارشىلىق قىلالمىدى . ئۇ ياتاق ئالدىغا كەلگەندە ياۋاشلىق بىلەن ئىشىكنى ئاچتى . ياقۇپ ھاجىم ياتاققا كىرە ـ كىرمەي ، ئۇنىڭ ياقىسىدىن بوغۇپ نەچچە كاچات سېلىۋەتتى . ئۇ غەزەپ ئاچچىقىدا ئۇرغاچقىمۇ ، ئۆزىنىڭ ئالىقانلىرى ئېچىشىپ كەتتى .

— ھەي ھايۋان ! مەندىن يوشۇرۇن نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىسىنا ! ئادەم بالىسى قىلىدىغان ئىشما ئۇ؟ بولۇپمۇ مۇسۇلمان بالىسىغا راۋان نەرسىما ئۇ ؟ ! — ياقۇپ ھاجىمنىڭ چىرايى سۇپسۇر ئاقىرىپ كەتكەنىدى ، — مەن سېنىڭ ئاتا ـ ئاناڭغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن؟ دېگىنە قېنى ، مۇناپىق !

— مەن ... مەن ... قانداق قىلىمەن ؟ — قەدىردان يىغلىۋەتتى ، — بۇ ... بۇ لەنەت تەگكۈرگە قانداق سېپىلىپ قالغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن ...

— ھەي كاپىر جوھۇت ! — ياقۇپ ھاجىمنىڭ يۈز ـ بويۇنلىرى قىپقىزىل ئېسىلىپ كەتكەنىدى ، — ئاشۇ نىجىسنى قولۇڭغا ئالغاندا ، سېنى بىر ئۆمۈر جاپا بىلەن بېقىپ چوڭ قىلغان ئاتا ـ ئاناڭنى ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، قېرىنداشلىرىڭنى ، يارۇ بۇرادەرلىـ

ـرىگنى ، ئۆزۆڭنىڭ مۇسۇلمان پەرزەنتى ئىكەنلىكىگنى ، پاك دىـ
ـنىگنى ، مىللىتىگنى ئويلىمىدىگما ؟ كۆز ئالدىگغا كەلمىدىما ؟ !
— ياق ! ... ياق ! ھۆ ... ھۆ ... ھۆ ... — قەدىردان ئۆزىنى كاچاتلاپ ھۆركىرەپ يىغلىماقتا ئىدى ، — ھېچ ... ھېچنېمىنى ئويلا ـ ئويلىمايلا سېپىلىپ قالدىم . ئۇ ... ئۇ دېگەن بىر سىرلىق تۇمانكەن ! قاچانلاردا سېنى ئورىۋالغىنىنى ... يىلاندەك چىرمىۋالغانلىقىنى بىلمەيلا قالىسەنكەن .
— تاشلامسەن ـ يوق ، ھەي گۇي ؟ ! — ياقۇپ ھاجىم قەدىر-داننىڭ ياتىگغا قارسلا قىلىپ بىرنى سالدى ، — مەن ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن !
— بۇ ... بۇ ... تاشلايمەن دەپلا تاشلايدىغان نەرسە بولمىسا ...
— سېنى ... سېنى ... زەھەر تاشلاش ئورۇنلىرىغا ئاپىرىپ بېرىمەن .
— ھازىرچە بولمايدۇ ...
— نېمىشقا ؟ !
— مەن ئىككى ناھىيە ، بىر بوز يەر مەيدانى بىلەن توختام تۈزۈپ ، 500 مىڭ سوم زاكالەت بېرىپ بولدۇم . بىرىنچى قېتىم 32 ماشىنا مال كەلدى . بۇ يەردە بولسا ئۈچ شىركەت ، بىر قاق سودىگىرى بىلەن توختاملاشتىم . 2 ـ ئاينىڭ بېشىغىچە توختامدىـكى مالنى تاپشۇرۇپ بولمىسام ، توختام بەلگىلىمىسى بويىچە نۇر-غۇن تۆلەم تۆلەيمەن ...
— تۆلەم تۆلەيمەن دەپ ، كۆل بەگگى بولماقچىمۇسەن ؟
— تۆلەم ئاز پۇل ئەمەس ، بىر يېرىم مىليوندىن ئاشىدۇ . بۇ دېگەن تۆت خوجايىن ...
— مالنىڭ مەنبەسى ئىشەنچلىكمۇ ؟
— جەنۇبىي شىنجاڭدىن كېلىدىغان مالنىڭ ئۆزى يېتەرلىك مەنبە ! ئىككى ناھىيە ، بىر بوز يەر مەيدانى توختام بويىچە 2ـ ئاينىڭ بېشىغىچە ، يەنى بەش يېرىم ئايدا توشۇپ بولىدۇ .

— نەچچە يۈز مىليون پۇل تاپقىنىڭ بىلەن ، خىروئىن ئالدىدا ئۇ پۇللار ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ ، خالاس …
— مەن … مەن يېڭى چەككەن بولغاچقا ، خۇمارىم ئانچە قاتتىق ئەمەس ، — قەدىردان ھاجىمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا يالغان ئېيتتى ، — شۇڭا پەيدىنپەي ئازايتىپ ، تاشلىيالايمەن .
— ھەي ، ئاغزىڭدا گەپ قىلىۋاتامسەن ياكى كۆتۈڭدىمۇ ؟
— ۋاي ـ ۋۇي ، خۇدا ھەققى راست گەپ قىلىۋاتىمەن ، — قەدىردان بىردىنلا ياۋاشلاپ كەتكەندەك قىلاتتى ، — مەن ئۆزۈممۇ تىت ـ تىت بولۇۋاتسام …
— چېكىدىغىنىڭنى زۇلئاي بىلەمدۇ ـ يوق ؟
— بىلىدۇ …
— ئەمىسە مەن ئۇنىڭغا تاپىلاپ قوياي ، ئۇ ساڭا كۆز ـ قۇلاق بولمىسا بولمىغۇدەك .
— سىز … سىز كىمدىن ئاڭلىدىڭىز ؟
— بىر ئەمەس ، بىر نەچچىسىدىن . بىگىز قاپتا ياتامدا ، پاختىدا چوغ ساقلىغىلى بولامدا ؟ — ياقۇپ ھاجىم قولىنى شىلتىدى ، — ئەگەر سەن تاشلىمىساڭ ، ساقچىغا ئۆز قولۇم بىلەن تۇتۇپ بېرىمەن !
ياقۇپ ھاجىم ئېغىر ، تەمكىن ، كەم سۆز ئادەم بولغاچقىمىكى ، ئۆمرىدە بۇنداق ئاچچىقلاپ باقمىغانىدى . شۇڭا ، بۈگۈن ھەددىدىن زىيادە ئاچچىقلاپ ئۆزىنى ئۈپىرىتىپ قويغاچقىمۇ ، پۇت ـ قوللىرى بوشاپ ، لاسسىدا بولۇپ قالدى . ئۇ ئەتىسى چۈشتىن كېيىن ئون ماشىنىغا زىخچا تۆمۈر بېسىپ خوتەنگە يۈرۈپ كەتتى . ھاجىمنى يولغا سېلىۋېتىپ يېنىك تىن ئالغان قەدىردان « لادا »نى قۇيۇندەك ھەيدەپ دۆڭ كۆۋرۈككە كەلدى . ئۇ ئابىخان لومپىنىڭ يەر ئاستىدىكى گىلەم دۇكىنىغا كىرىپ ئۇنىڭ بىلەن بىردەم ئەھۋاللىشىپ ئولتۇردى .
— ئابىخان ئاكا ، — دېدى قەدىردان ئەتراپىغا قاراپ قويۇپ ، — قەۋزىيەت بولۇپ قالدىم قاراڭ ، ئۈچ ـ تۆت كۈندىمۇ

تەرەت كەلمەيۋاتىدۇ ... كەلگەن تەقدىردىمۇ بەك ئازابلىنىپ كېتىدـ
مەن . بۇنىڭ بىرەر ئامالى يوقمىدۇ ؟
— بۇ خىروئىنغا كۆنگەن دەسلەپكى ۋاقىتلاردا كۆرۈلىدىغان ئالامەت ، — دېدى ئابىخان لومپا ، — بۇنىڭ ئالدىنى ئالمىساڭ خەتەرلىك جۇمۇ .
— قانداق قىلارمەن ؟
— خوتەندە ئوبۇل ئاخۇنۇم دەيدىغان بىر تېۋىپ بار ، مەنمۇ دەسلەپتە ئىچىم كەلمەي ، شۇ ئادەمنىڭ دورىسىنى يەپ ئوڭلانغان .
— ۋاي - ۋۇي ، ئەمدى خوتەنگە بارىمەنما ؟
— قىزىقكەنسەن ، كەچلىك ئايروپىلاندا بېرىپ ئەتىسى ئەتىـ
گەن قايتىپ كەلمەمسەن .
— راست ، شۇنداق قىلىپ باقايچۇ .
قەدىردان ئابىخان لومپىنىڭ دۇكىنىدىن چىقىپ «لادا» بىلەن ئۇدۇل ياتىقىغا كەلدى - دە ، پۇل چېكى بىلەن چوڭ سومكىنى ئېلىپ بانكىغا كەتتى . ئۇ بانكىدىن قايتىپ كېلىپ 200مىڭ سومنى مەخپىي سىپىرلىق چامادانغا قاچىلىدى . چۈنكى ، ئۇ ھەر قېتىم خوتەنگە سەپەر قىلغىنىدا ھەر ئېھتىمالغا يارىشا پۇل ئېلىۋاـ
لاتتى . ئەرزان ئۆي - زېمىن ياكى قۇرۇق مېۋە - چېۋىنىڭ ئورنى بولۇپ قالسا ، ئىككى يېنىغا قاراپ قالمايتتى . قەدىردان ئىشلىرىدـ
نى بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇرۇپ ، ئايروپىلان ئىستانسىسىغا تېلېـ
فون بېرىش ئۈچۈن پەسكە چۈشۈپ كەتتى . قەدىردان ئايروپىلاننىڭ قاچان ئۇچىدىغانلىقى ۋە بېلەت ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇپ ياتاققا ئەمدىلا كىرىشى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەسەت ئەرۋاھ كىرىپ كەلدى . ئۇ سەپەر چامادانلىرىنى كۆرۈپ ، قەدىرداننىڭ بىرەر يەرگە ئىرادە قىلغانلىقىنى پەرەز قىلىپ سورىغانىدى ، قەدىردان خوتەنگە سودا ئىشى توغرۇلۇق ماڭىدىغانلىقىنى ئېيتتى .
— بىرەر كۈننىڭ يېنىشى يوق ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ سەتلا ھىجىيىپ ، — ئەتلەتىن ماڭساڭ بولمامدۇ ؟
— نېمە ، بىرەر ئىشىڭ بارمىدى ؟

— پەرىزاتتەك ئىككى قىز بىلەن سۆزلىشىپ قويغانتىم ، — ئەسەت تامىقىنى تامشىپ قويدى ، — بۈگۈن كېچە راسا پەيزى قىلايلى دېگەنتىم .
— ئەسەتكا ، ئەمدى ئۇنداق ئىشلارنى ماڭا سايە قىلما ، — قەدىردانىنىڭ تەلەپپۇزى تەئەددى بىلەن چىقتى ، — مەن سىڭلىڭ زۇلئاي بىلەن توي قىلىمەن دەۋاتىمەن ، ئۇنداق قىلساق ئەقىلگە سىغماسمىكىن ...
— نېمىسى ئەقىلگە سىغمايدۇ ، — ئەسەت ئەرۋاھىنىڭ دىردى-يىسىپ تۇرغان كۆزلىرى چەكچەيدى ، — توي قىلىش دېگەن باشقا گەپ ، ئويۇن دېگەن ئايدا - يىلدا بىر قېتىم بولىدىغان ئىش ، ھەر ئىككىسى ئۆز يولىدا كېتىۋەرمەمدۇ .
— ئۇنداقتا سىڭلىڭنىڭ يۈزىگە نىجاسەت سۇۋاپ يۈرسەم سەن ئۇچۇن ياخشىما ؟
— خوتۇن كىشى دېگەن يارىلىشىدىن ئاشۇنداق شورپېشانە بولىدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟ شۇڭا كونىلاردا ، ئەرلەرنى ئۆيدە بىرنىڭ ، تالدا مىڭنىڭ ، دەپ بىكار ئېيتىمىغان ، قانداق ، بولامدۇ - بولمامدۇ ؟
— ئۆزۈڭ بارغىن ، مەن بارمايمەن .
— ھەي ئىسىت ، بىر قوشۇق سۇ بىلەن يۇتۇۋالغۇدەك نازىنىن باللارنى ، — ئەسەت ئورنىدىن تۇردى ، — خەپ ، بىر ئامەتتىن قۇرۇق قالدىڭ - دە ...
قەدىردان ئۇنى كارىدورغا ئۇزىتىپ چىقتى . يېيىش ، ئىچىش ، چېكىش ، ئويناش بىكارلىقتىن بولۇپ ، «موت»[①] قا دەندەپ قالغان ئەسەت ئەرۋاھ قەدىردانىنى يەنە بىر قېتىم يىقىتىشقا كىرگە-نىدى . لېكىن ، قەدىردان ئۇنىڭ قۇرغان قىلتىقىغا چۈشمىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ، خىروئىن ئادەمنى جەھەننەمگە ئەكىتىشتىن بۇ-رۇن ، ئۇنىڭ ۋىجدانىنى ، غۇرۇرىنى ، ئىمانىنى ، ئادىمىيلىك پەزى-لىتىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىپ ، قۇرۇق قاقشال بولۇپ قال-

① موت — بىكار ، ھەقسىز .

غاندا ، «يۇر ئەمدى» دەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى . بولمىسا سىڭ‑لىسىنى ئالماقچى بولۇۋاتقان كۈيئوغلىنى زىنداخورلۇققا باشلامدۇ ؟ !

— قاچان ماڭىسەن ؟ — ئەسەتنىڭ ئورۇق گەۋدىسى ئالدىغا سەل ئېگىلگەندى ، — ماشىنىدىمۇ ياكى ...

— بۈگۈن كەچلىك ئايروپىلاندا .

— ھېلىقى ئاغىنىلەرنى يوقلاپ قويارسەن .

— كىمنى دەيسەن ؟

— ئەھەد تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەرنىچۇ .

— ۋايجان ، بىر قېتىملىق سوراۋدا ئەسرا بولۇپ قالغانلارنى يوقلىغىلى تۇرسام ئادەم توشامدۇ ، توۋا دېگىنە ، ئەسەتكا .

— ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن ، ئۇلارنىڭ ئادىمىگەرچىلىكى بار باللار جۇمۇ . ئاممىزە ، سېنىڭ كەلگىنىڭنى بىلىپلا قالسا ، نەدە بولساڭمۇ ئىزلەپ كېلىدۇ .

ئەسەت ئەرۋاھ چىقىپ كېتىپ ئاردىن بىر سائەتمۇ ئۆتمەي ، زۇلئاي داستىخانغا ئورالغان بىر نەرسىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەل‑دى . ئۇ كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇرغىنىچە دومسىيىپ گەپ قىلمى‑دى ، ئەدناسى قەدىردانغا قاراپمۇ قويمىدى . ئۇنىڭ نېمىگە بۇنداق خاپا بولۇپ قالغىنىنى بىلگەن قەدىردان چاندۇرماي ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشۈۋالدى :

— مەن تېخى سىز ئۆز قولىڭىزدا قىلغان گۆشناننى يەپ ماڭىمەن ، دەپ تۇرسام ، ئۆزىڭىز كىرىپ كەلدىڭىزغۇ ! — قەدىردان ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇردى ، — يۈرۈڭ ، ئەمدى ئاشخاند‑ىڭىزغا بارايلى .

— بولدىلا ، داستىخاننى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ ھىدىنى ھىدلاپ بولۇپ ، دەپ كەتكەن گېپىنى كۆرەيمۇ چىرايلىقىنىڭ ، — زۇلئاي كۇلۇۋەتتى ، — ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشقا ئەجەبمۇ ئۇستى‑غۇسىز .

— ۋۇي ، راستىنىلا گۆشنان پىشۇرۇپ ئەكەلدىڭىزما ؟ —

قەدىردان قىزنىڭ مۇرىسىدە دولقۇنلىنىپ تۇرغان چېچىنى سىلىدى ، — مېنىڭ ئەجەب ئەقىللىق ، تاتلىق ، ئوماق خوتۇنۇمغۇ بۇ …

— ئادەمنى ھېلىتىن خوتۇنۇم دەۋاتقىنىنى ، — زۇلئاي كۆزلىرىنى ئېتىۋالدى ، — ئادەمنىڭ ئۇياتقىنىنى كەلتۈرۈپ …

خەيرىيەت ، ھازىر ئۇلارنى «ئەر - خوتۇن» دېيىشكە بالدۇرلۇق قىلاتتى . قەدىردان 17 ياشنى تولۇقلاپ ، 18گە كىرىش ئالدىدا تۇراتتى . زۇلئاي بولسا 15 ياشنى تولۇقلاپ ، 16گە قەدەم ئالغاندى . زامانەۋىدىن ئۆزگىرىپ كېتەي ، دۇنيا تەرەققىي قىلىپ ، ئادەم ئەقلى يەتمىگۈدەك يېڭىلىقلار ، ئۆزگىرىشلىكلەر ، ئالەمشۇمۇل كەشپىياتلارغا ئەگىشىپ ، ئادەم بالىسىمۇ بالاغەت ، ياش چەكلىمىسى دېگەنلەرگە قاراپ تۇرمايدىغان ئوخشايدۇ ، بولۇپمۇ كىنو - تېلېۋىزورلاردىكى ئاجايىپ - غارايىپ ۋەقەلەر ، بالىلارنى «بالا قېرى»لاردىن قىلىپ قويىدىكەن . ئۇلار ئەقىل جەھەتتىنلا ئۆسۈپ قالماي ، جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلىشىمۇ شۇنچە تېز بولىدىكەن . مانا زۇلئاينىڭ ئارقىسىدىن قارالىڭ ، ياكى ئالدىدىن زەن سېلىڭ ، بولمىسا چىرايىغا زوق بىلەن تىكىلىڭ ، بەربىر يەنىلا كىچىكلا قىز . ئۇ قەدىرداننىڭ گۆشنانىنى بۆرىلەردەك يەپ ، قىيمىلىرىنى يۇزلىرىگە سۈۋىتۋەتكىنىنى كۆرۈپ ، تېخى ئۇنى : «كىچىك بالىدەك تاماق يەيدىكەنسىز» دەۋاتىدۇ .

بولدىلا ، بۇلارنى زىغىرلاپ نېمە كەپتۇ ، دۇنيانىڭ پەركايى شۇ ! ھەممە مەۋجۇدات ئۇششاقۇ چوڭ ، پىششىقۇ توڭ بولامدۇ ، شاكىلىدىن چىقماي تۇرۇپ جوپتىنى چىللامدۇ ، قوڭغۇز تۇرۇپ ، توڭگۇزنى قوغلامدۇ ، ئىشقىلىپ ، سۇ يۇگۇرمىسە ، دەرەخ كۆكىرىپ يوپۇرماق چىقارمايدۇ ، گۈل شىرنىلىرى يېتىلمىسە ، غۇنچە ئېچىلمايدۇ ، باھار ئاپتىپىنىڭ تەپتى قىزىتمىسا ، چېچەك پەسلى قانداقمۇ يېتىپ كەلسۇن ؟ ! بۇنىڭغا شۇنچىلىكلا تەبىر بەرسەك بوپقالار … توۋا ، ماۋۇ ئىككىسىنى ھازىرلا تېخى كىچىك ، بالاغەتكە يەتمىگەن ، دەپ بىر مۇنچە كاپىلدىساق ، قارىڭا ، بىر - بىرىگە

ئىرمىشىپ ـ چىرمىشىپ كەتكىنىنى ! بۇلارنى كىچىك دېگەننىڭ ئۆزى ئەخمەق !

— ئەگەر سىزگە ماشىنا ھەيدەشنى ئۆگىتىپ قويغان بولسام ، — دېدى قەدىردان قىزنىڭ يۈز ـ بويۇنلىرىغا سۆيۈپ ، — بۈگۈن مېنى ئايرودرومغا ئاپىرىپ قويۇپ كەلگەن بولاتتىڭىز .

— سىزنى كۆرگۈم كەلسە ، — زۇلئايمۇ سۆيۈشتىن قىزىرىپ كەتكەنىدى ، — ماشىنىڭىزنى كۈندە يۇيۇپ پارقىرىتىپ قويىمەن . راست ، قاچان كېلىسىز ؟

— خوتەن شىپاخانىغا بېرىپ كۆرۈنۈپلا كېلىمەن .

— نېمە بولغانتىڭىز ؟

— ۋاي ـ ۋۇي ، سوراۋەردىڭىزا ، قەۋزىيەت بولۇپ قالدىم شۇ .

— ئەمىسە تۆت ـ بەش كۈندە كەلگۈدەكسىز .

— بۈگۈن كەچتە بارسام ، ئەتە ئەتىگەن دورىنى ئېلىپلا كەچلىك ئايروپىلاندا قايتىپ كېلىمەن ، — دېدى قەدىردان ، — ئەگەر بىرەر ئوقەتنىڭ ئورنى بولۇپ قالسا ، بىر نەچچە كۈن تۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن .

— شۇنچە ئالدىراپ نېمە كەپتۇ ؟

— بۇ يەردە ماڭا ساقلاپ تۇرغان نۇرغۇن ئىش تۇرسا ...

— شۇڭا «بىلىپ بولغۇچە كېلىپ بولىمەن» دەپ ماڭا ئۇقتۇرمايلا ماڭماقچى بوپتىكەنسىز ـ دە .

— دېدىمغۇ ، گۆشنان يېگىلى كىرەتتىم ، دەپ...

قوزا قىزچاق ، موزاي يىگىتچاقلار چۈجە ـ خورازلاردەك بىر ـ دەم دانغا چىللىشىپ ، تۇرۇپلا كىرىشىپ قېلىپ ، ۋاقىت خېلىلا بولۇپ قالغانىدى . قەدىردان سائىتىگە قاراپلا چۆچۈپ كەتتى .

قەدىردان بىلەن زۇلئاي كوچىغا چىقىپلا تاكسى توختاتتى . ئۇلار بىردەم بولسىمۇ مۇڭدىشىۋالايلى دېدى بولغاي ، ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇپ ، ئايرودرومغا بارغۇچە مۇڭدىشىپ

كەلدى .

— قاراڭ ، زۆلئاي ، ياقۇپكام مېنى ياتقىمغا سولاپ قاتتىق ئۇردى .

— ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانسىز ، نېمىشقا ئەمدى ؟

— بىر كىم مېنىڭ چېكىدىغىنىمنى چېقىپ قويۇپتۇ .

— ۋاي توۋا ، كىممۇ شۇنداق قىلغاندۇ ؟

— ئاكىڭىز ئەسەتمىكىن دەيمەن .

— ھەيتاڭەي ... ئاكامنىڭ سىرتقا چىقمىغىنىغا خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى ، — زۆلئاي ئاكىسىنى يامان قىلىشنى خالىمىدى ، — ھاجىم ئاڭلاپلا غەزەپىدىكە پايلىماي يېتىپ كەپتۇ - دە !

— بۇ دېگىنىڭىزمۇ توغرا ، ئەسەتكام بايا ، سىزنىڭ ئالدىڭىزدىلا كەپتىكەن .

— نېمىشقا كەپتۇ ؟

— ھېچ ... ھېچنېمىگە ...

— دەڭە ، — زۆلئاي تورۇپلا خۇيلاندى ، — سىز ... سىزنى يەنە بىرەر جالاپنىڭ قېشىغا ئاپارماقچىمىكەن ؟

— بۇ ... بۇ ... نېمە دېگىنىڭىز ؟

— ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغان بۇزۇقلار ئازما ؟ — زۆلئاي ئايپىلىقنىڭ ئىسمىنى چىقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدى ، ئۇنداقتا ئاكىسى بىلەن ئانىسىنىڭ سۇيىقەستى ئاشكارىلىنىپ قالاتتى - دە ، قەدىردانىنىڭ ھۆسنارخان ئائىلىسىگە بولغان ئۆچمەنلىكى تېخىمۇ كۈچىيىپ كېتەتتى .

— كەچتە ئاغىنىلەر بىلەن بىر ئولتۇرۇشىمىز بار ئىدى ، قاتنىشىپ بەرگەن بولساڭ ، دەپ كەپتىكەن ، لېكىن مەن ئۆزرە ئېيتىپ ئۇنىمىدىم .

— مەن ... مەن ... ۋاي بولدىلا ...

زۆلئاي : «مەن ئىشەنمەيمەن» دېمەكچى ئىدى ، لېكىن گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى . ئەسەت ئەرۋاھ ھەق - ناھەق ، مۇھەب-

بەت ـ نەپرەت ، پاكلىق ۋە رەزىللىك كۆز قارىشى بولمىغان ئىپلاس ئادەم ئىدى . ئۇنى خىروئىن شۇنچىلىك غۇرۇرسىز ئەبلەخكە ئايلاندۇرۇۋەتتىكىن ، ئۇ چىۋىننىڭ قانتىدەك مەنپەئەت ئالدىدا ، ئاتا ـ ئانا ، قېرىنداشلىرىنىڭ يۈزىگە نىجاسەت سۈۋاشتىن يانمايدۇ. تى . قەدىردانىنى خىروئىنغا ئۆگەتكەن ۋە ئۇنىڭ پۇلى ئارقىلىق بۇزۇقچىلىققا باشلاۋاتقىنىمۇ ئاكىسى ئەسەت ئىكەنلىكى زۇلئايغا بەش قولدەك ئايان ئىدى !

— بۇندىن كېيىن ئاكامنىڭ ئارقىسىدىن ماڭماڭ ، بولمىسا مەن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالىمەن .

— بۇ ··· بۇ نېمە دېگىنىڭىز ؟ — قەدىردان قىزنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن چىرايىغا قارىدى ، — ئۇ ··· ئۇ سىزنىڭ ئاكىڭىز تۇرسا ···

— توغرا ، ئۇ مېنىڭ ئاكام ··· بىراق ئۇ ئادەم ئەمەس ، هايۋان ! ئۇنىڭ بىلەن بىر قورساقتا ياتقىنىمنى ئويلىسام يىرگىنىپ كېتىمەن .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، گەپ ئۆزۈمدە ، قاشا مۇستەھكەم بولسا هويلىغا ئىت كىرەلمەيدۇ .

زۇلئاي : «ئەمىسە ئايىبلىق دېگەن قانجۇق قاشادىن ئاتلاپ كىرەلەپتىغۇ » دېمەكچى بولۇپ ، يەنىلا دەردىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى .

— بوپتۇ ، — دېدى زۇلئاي ياش تۆككىنىچە قەدىردانىنىڭ مۈرىسىگە بېشىنى قويۇپ ، — بۇندىن كېيىن قاشارىڭىز مۇستەھكەم بولسىلا ، مەن سىزدىن خاتىرجەم ···

ماشىنىدىكى بۇ پىچىرلاپ دېگۈدەك قىلىشقان سۆھبەت قەدىردانىنى چىۋىن يۇتۇۋالغاندەك كۆڭلىنى خىرە قىلىپ قويدى . ئۇ هېلىقى كېچىدىكى : «ياتاقتىكى قىزنى چىقىرىۋېتىڭ ! ساقچىلار تۇتقىلى كېلىۋاتىدۇ ··· تېز ··· تېز قېچىڭ ··· » دېگەن ئاۋازنى ئەسكە ئالدى . مانا ئەمدى بولسا : «بۇندىن كېيىن قاشارىڭىز مۇستەھكەم بولسىلا ، مەن خاتىرجەم ··· » دېيىش ئارقىلىق ، بۇرۇنقىلىرىنى ئۇنتۇدۇم دېمەكچىمۇ ؟

ماشىنا ئايرودرومغا يېتىپ كەلدى . ئۇلار ماشىنىدىن چۈشتى . قەدىردان زۇلئاينىڭ ياشلىق كۆزلىرىنى كۆرۈپ ، تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە باشقا ياقلارغا قارىۋالدى . ئۇ ئايروپىلانغا چىقىش رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ بولۇپ زۇلئايغا خوش دېديۇ ، لېكىن يەنىلا چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمىدى . ياشلىرى مۆلدۈرلەپ تۆكۈلۈۋاتقان زۇلئايمۇ يەردىن ئۇستۈن قارىمىدى . پەقەت قەدىردان ئايروپىلان خادىملىرىنىڭ باشلىشى بىلەن ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىنلا ئۈن سېلىپ يىغلىۋەتتى ، ھەتتا كۈتۈش زالىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپمۇ ئېسەدىگىنىچە ياشلىرىنى توختىتالمىدى ...

كەچلەپ خوتەن ئايرودرومىغا چۈشكەن قەدىردان قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن ئۆيىگە يېتىپ كەلدى ، ھېلىقى بىر چاغدىكى سوغۇقچىلىقنى ئۇنتۇمىغاچقا ، قەدىردان ھېچقايسىسىغا سوۋغاتمۇ ئەكەلمىگەنىدى . ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە قونۇپلا ئەتىسى چامادانىنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭدى . ئانىسى خەيرىگۈل نەگە بارىدىغانلىقىنى سورىۋىدى ، كېرىيە ناھىيىسىدە بىر سودا توختامىنىڭ بارلىقىنى ئېيتىپلا چىقىپ كەتتى . خەيرىگۈل ئۇنىڭ ئارقىسىدىن : «كېلەمسەن ـ يوق ؟» دەپ ۋارقىرىغانىدى . ئۇ : «بىلمەيمەن» دەپ ئىتتىكلا جاۋاب بەردى .

قەدىردان ئوبۇلھەسەن بىلەنمۇ كۆرۈشمەي ، ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىدىن يالغۇز كىشىلىك ياتاق ئالدى . ئۇ چامادانىنى بىخەتەرلىك ئىشكاپىغا تىقىپ قويۇپ ، مىللىي شىپاخانىغا كەتتى . قەدىردان ئوبۇل ئاخۇنۇم تېۋىپقا كۆرۈنۈپ ، ئۇ يېزىپ بەرگەن رېتسېپتىكى دورىلارنى دورىخانىدىن ئېلىپ بولغۇچە چۈش بولۇپ كەتتى . ئۇ خوتەن قەغىزىگە ئورالغان بولاق ـ بولاق دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى كۆتۈرۈپ ياتىقىغا كەلگەندە ، قورسىقى خېلىلا ئاچقانىدى . بۇ چاغدا مېھمانخانا ئاشخانىسىدا تاماق قالمايتتى . شۇڭا ، ئۇ تاماق يېيىش ئۈچۈن بازارغا مېڭىشى ، ئەھەد تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر يۈگۈرۈشۈپ يېتىپ كەلدى . ئۇلار خۇد-

دى ئالتۇن توشقان تېپىۋالغاندەك ۋارقىرىشىپ ـ جارقىرىشىپلا كېتىشتى .

— بەللى ، بالا سەيگۈيۈەن ، بىزنى كۆزگە ئىلىپمۇ قويمايسىز ـ دە ، — دېدى ئەھەد تاۋكا مىس تەلەڭگىدەك قىزغۇچ سېمىز يۈزلىرىدىكى تەرلىرىنى سۈرتۈپ ، — خەۋەر قىلىۋەتكەن بولسىڭىز ، ئالدىڭىزغا چىقمايتتۇقمۇ .

— قەدى بايۋەچچە چوڭ سورۇن كۆرگەن بالا بولغاچقا ، — ئىمىر ئۈچ بارماق ئورا كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ ، ئۈچلۈق ئېگىدەكىنى سىلاپ قويدى ، — بىزگە كۆڭۈل توختىتالمىغان گەپ ، بولمىسا ...

— بىزنىڭمۇ ئۆزىمىزگە تۇشلۇق ئويۇنلىرىمىز بار ، — ئۆمەر غالتەك يالغان ـ راسلاردىن يۆتىلىپ قويدى ، — قېنى بۈگۈن قەدى بايۋەچچىنىڭ نەزەرىدىن ئۆتەلەمدۇق ـ يوق ، ئۆزىمىزنى بىر سىناپ باقىلى .

— ئاكىلار ، مەن دورا ئالغىلى كەلگەن ، بۈگۈن كەچ ياكى ئەته ماڭىمەن .

— مېھمان دېگەن قويىنىڭ قوزىسىدەك ياۋاش بولغۇلۇق ، قانداق دېدىم ؟ — ئەھەد تاۋكا ئىككى بۇرادىرىگە قارىدى ، — ھەي بارماق ، غالتەك ، گەپ قىلمايسىلەرغۇ ؟

— ياسۇي ، ياست ... چىمپىشىق ، — «ئۈچ بارماق» بىلەن «غالتەك» باشلىرىنى گىلدىڭلىتىپ بىر ـ بىرىنىڭ خۇنۈك تەلەتلىرىگە قاراشتى .

— مېھماننىڭ كېلىشى ئۆزىدىن ، كېتىشى ساھىبخاندىن ، دېگەن گەپ بار ، — ئەھەت تاۋكا ئامۇتتەك بۇرنىنى يول چېتىگە قاقتى ، — كەلدىڭىزمۇ بولدى ، ئەمدى بىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىمىزغا بويسۇنۇشىڭىز كېرەك .

— لېكىن مەن ... — قەدىردان ئالدىن تېلېفون بېرىۋەتكەن ئەسەت ئەرۋاھنى ئىچىدە تىللىۋەتتى : « ۋۇ لەنىتى ئەرۋاھ ، ئۆزۈڭنى كۆرسەتمەكچى بوپسەن ـ دە ! »

— بۇ يەردە «لېكىن ـ پېكىن» دېگەن گەپ ئاقمايدۇ، — دېدى ئەھەد تاۋكا ئالىپاساق بېشىنى سىلاپ قويۇپ، — سىرتتا سىزنى تاكسى ساقلاپ تۇرىدۇ، قېنى يۈرۈڭ ... ئا ... ئۇنداق گىرىلىق قىلماڭ دەيمەن. ئىززەت ـ ھۆرمەت، تۆسىپىنى قىلىدىغانغىمۇ ئادەم كېرەك.

قەدىردانىنى تاكسىنىڭ ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇۋاتقان ئەھەد تاۋكا: «يورۇڭقاش بۇلبۇل ئارامگاھ» دەپ ۋارقىرىدى ـ دە، ئۆزىمۇ ئارقىدىكى ئورۇندا ئولتۇرغانلارنى قىستاپ يوغان ساغرىسىنى ئارانلا پاتۇردى. تاكسىمۇ «ۋايجان ...» دېگەندەك لەپپىدە بېسىلىپ يەنە ئورنىدىن تۇردى! خوتەن شەھەر ئىچى ئۇنچىۋالامۇ چوڭ بولمىغاچقا، تاكسى بىر دەمدىلا كەڭ، ئازادە، سىلىق يوللارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، يورۇڭقاش دەرياسىنىڭ ئۇزۇن كۆۋرۈكىگە يېتىپ كەلدى. كۆۋرۈكنىڭ ئۇ تەرىپى لوپ ناھىيە يورۇڭقاش يېزىسى ئىدى. تاكسى ساپسېرىق كۆز غازاڭلىرى بىلەن قاپلانغان كۆك تېرەك، سەگۈ، توغراق، تۇخۇمەك دەرەخلىرى قەد كۆتۈرگەن كوچىلار، ئەتراپلىرىنى يارلىق، ئورمان قورشاپ تۇرغان شال ئېتىزلىقلىرى، ئۆردەك، غازلار بويۇنلىرىنى سوزۇپ غاقىلداپ يۈرگەن تارام ـ تارام قارا سۇلار، زەپىراندەك سارغايغان قومۇشلۇق ۋە يىكەنلىكلەر ھەم يىكەن توخۇلىرىنىڭ چاڭىلداپ سايراشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرغان ھادىس گۈزەل كەچ كۆز مەنزىرىلىرىنى بېسىپ ئۆتتى. ئاندىن يورۇڭقاش بازىرىغا يېتىپ كەلدى ـ دە، سولغا بۇرۇلۇپ، شېغىلمۇ تۆكۈلمىگەن يولدا توپىلارنى پۇرقىرىتىپ 10 ـ 15 مىنۇت ماڭغاندىن كېيىنلا «بۇلبۇل ئارامگاھ» نىڭ قارىسى كۆرۈندى. «بۇلبۇل ئارامگاھ» ئەسلىدە يورۇڭقاش يېزىلىق ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى ئالما، ئۆرۈك، شاپتۇل، ئۈزۈم، ياڭاق قاتارلىق مېۋىلەر بىلەن تولغان باغ بولۇپ، ئىسلاھات باشلانغاندىن كېيىن شەخسلەر ھۆددىگە ئېلىپ ساياھەت باغچىسىغا ئايلاندۇرۇۋېتىلگەنىدى. ئۇنىڭدا مېۋىلەر ئارىلىقلىرىغا راۋاق، شىپاڭ ۋە ياغاچ سۇپىلىق دەم ئېلىش خاس بۆلۈملىرى سېلىنغان،

بىر خىل فورما كىيگەن رېستوران مۇلازىملىرى مۇرىسىگە ئالغان چوڭ پار ـ پۇر پەتنۇسلاردا ئاش ـ تاماق ، ھەر خىل قورۇمىلارنى باغنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغا توشۇيتتى . باغدا يەنە تانسا ، ئۇسۇل ئوينايدىغان مەيدانلاردىن باشقا ، ئەر ـ ئاياللارنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم سۆزلىشىدىغان كۆللىرى بار ئىدى . ھازىر كەچ كۈز بولۇپ ، بەزى سوغۇققا چىدامسىز دەرەخلەرنىڭ غازاڭلىرى تۆكۈلۈشكە باشلىغان بولسىمۇ ، لېكىن باغ ئىچى قىزىل ، سېرىق ، ئاق ، قوڭۇر رەڭلەر بىلەن ئۆزگىچە ماتانەتلىك كۆرۈنەتتى .

كەچكىچە قانغۇدەك ئويناپ كەيپى خېلىلا كۆتۈرۈلگەن قەدىر-دان زاۋال ۋاقتى بولۇش بىلەن قىمارۋازلارنىڭ ھەمراھلىقىدا شە-ھەرگە قايتىپ كىردى . تاكسى ئۇلارنى قۇرۇلۇش شەكلى ئۆزگىچە لايىھەلەنگەن ، زامانغا لايىق گۈزەللىككە ئىگە بىر مېھمانخانىنىڭ گۈللىرى قۇرۇشقا ئۇلگۇرگەن ھويلىسىغا ئېلىپ كىردى . قەدىر-دان ئەتراپقا زەن سېلىپ ، بۇ يەرنىڭ ئەسلىدە كىچىك چاغلىرىدا باللار بىلەن كېلىپ ئوينايدىغان كۆكتاتلىق مەيدانى ئىكەنلىكىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى .

— ھەي ئاكىلار ، — دېدى قەدىردان ماشىنىدىن چۈ-شۈپ ، — مېنىڭ ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىدا ئېلىپ قويغان ياتىقىم تۇرسا ، بۇ يەرگە ئەكەلگىنىڭلار نېمىسى ؟

— قەدى بايۋەچچە ، ھەر كەلگىنىڭىزدە ھۆكۈمەت مېھمانخاند-لىرىدا ياتىدۇ ، دەپ ئاڭلىدۇق ، — ئەھەد تاۋكا قەدىرداننىڭ دولىسىغا ئۇردى ، — ئەمدى شەخسلەرنىڭ مېھمانخانىلىرىدىمۇ يې-تىپ بېقىڭ . بۇمۇ بىزنىڭ ياخشى كۆڭلىمىز .

— ئۇنداقتا چاتاق ... چاتاق يوق ، — تەڭشىلىپ قالغان قەدىردان قولىنى سىلكىدى ، — ئەمىسە قېنى باشلاڭلار ...

قەدىرداننى ئوتتۇرىغا ئالغان داڭلىق ئۈچ قىمارۋاز ئۈچىنچى قەۋەتتىكى «306» ياتاق ئالدىغا كېلىپ ئىشىك ئېچىش كارتىسىنى قۇلۇپقا سېلىشى ، چاشقان كۆزىدەك بىر قىزىل چىراغ ۋىللىدە ياندى ، ئارقىدىن زىل چىرقىراش ئاۋازى كېلىش بىلەن ئىشىك

ئېچىلىپ كەتتى . ئەھەد تاۋكا كارتىنى قەدىردانىنىڭ يانچۇقىغا سالدى . ئاندىن ئۇنى ياتاقتا كىرگۈزۈۋېتىپ ، ئىشىكنى گۇپپىلا يېپىۋەتتى .

قەدىردان ئۈچ مېتىر كەلمەيدىغان ياتاق كارىدورىدىن دەلدەڭشىپ ئۆتۈپ ، ئاپئاق كىرلىك يېپىلغان ئالىي كارىۋات ئۈستىدە ئېگىز بويلۇق ، ئاق يۈزلۈك ، لەۋلىرى كىچىك بىر قىز يەڭسىز نېپىز رۇباشكىسى بىلەنلا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى . ئۇنىڭ رۇباشكىسى بەك قىسقا بولغاچقا ، خۇددى شاكىلى سويۇۋېتىلگەن تۇخۇمدەك ئاپئاق تولغان يوتىلىرى پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ قەدىردانىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىۋالدى . تېخى كونا قەدىناستەك يۈزىنى يېقىپ ئەركىلىدى :

— ۋاي خۇدايىم ، خېلى جىق ئىچىپ قويۇپسىز ـ ھە ؟ ئەكېلىڭ ، ئايىغىڭىزنى سالدۇرۇۋېتەي ، — قىز قەدىردانىنىڭ ئايىغىنى ، سىرتىدىكى كىيىملىرىنى سالدۇرغۇچە ئۇنىڭ ئۇچىسىدا رۇباشكىسىدىن باشقا ھېچقانداق ئىچ كىيىمى يوق ئىكەنلىكى ئايان بولدى ...

— سىز كىم بولىسىز ؟ بۇ ... يا ... ياتاقتا نېمە قىلىسىز ؟

— مېنىڭ ئىسمىم رۇقىيە . بۇ ياتاقتا نېمە قىلاتتىم ، سىزنى كۈتىمەن ...

— كۈتىمەن ؟ مېنىما ؟ — قەدىردان بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرسەتتى ، — مېنى ؟

— ھەئە ، سىزنى ! — رۇقىيە لاپپىدا قارىدى ، — ئەھەدكام ، ئىمىركام ، ئۆمەركاملا شۇنداق دېگەن ...

ئەھەد تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر ئەتىسى قەدىردانىنى «ئۈزۈمزار شەربەت باغچىسى»دا تونۇگۇنكىدىنمۇ ئارتۇق مېھمان قىلدى ، كېچىلىك نېمىتى ئۈچۈن ھېلىقى لەۋلىرى ئويماقتەك رۇقىيە ئۇنىڭ بىر كېچە خىزمىتىدە بولدى . ئەمما ، ئۈچىنچى كۈنى كەچتە ئەھمەد تاۋكا قەدىردانىنى قىمارغا تەكلىپ قىلدى . ئەمدى بارماي بولامدۇ ؟ ! ئېغىز يېسە ، يۈز ئۇيىلىدۇ ،

دېگەن گەپ بار . يەنە تېخى ئالماقنىڭ بەرمىكى ، يېمەكنىڭ قۇسمى-
قى بەرھەقتۇر . بۇ ئەلمىساقتىن كېلىۋاتقان ئەقەللىي مىزان !
تېخى ئاتا - بوۋىلىرىمىز بۇنداق مېھنەتسىز ، جاپا - ئەجىرسىز
كەلگەن بايلىق ۋە ناز-نېمەتنىڭ زەرەرسىز ، ئازابسىز بولمايدىغان-
لىقىغا بېشارەت بېرىپ : «بىر بالاسى بولمىسا ، چۆلدە قويرۇق
نە قىلۇر» دېگەنىكەن . بىر پۇلنىڭ كۆزىدىن نەچچە ئۆتىدىغان ئاشۇ
قارا كۆڭۈل ، تاش بېغىر قىمارۋازلارنىڭ قەدىردانىنى بىكاردىن -
بىكار يېگۈزۈپ ، ئوينىتىشقا بېشى ئىششىپ قاپتىمۇ ؟ ياكى كاللى-
سىنى ئېشەك غاجىلىۋاپتىمۇ ؟ سا پوقى يەپ ئېلىشىپ قو
قالمىغاندۇ ؟ !

خەيرىيەت ، بىرىنچى كۈنى قەدىردان 30 مىڭ سوم ئۇتتۇۋې-
لىپ ، گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى . لېكىن ، بۇ بالا سەيگۈيۋەن
يەنە باللىقىنى قىلدى . «كۆرمىگ - كۆرمىگ قىمار سورۇنلىرىنى
ئاق توپىلاڭغا ئايلاندۇرۇۋەتكەن ، ئۇتۇپ - ئۇتتۇرۇپ ، چوغلاردا
يۇمىلىنىپ ، بارماقلىرى كېسىلىپ ، تاۋكاللاردا پىشىپ ، قىمارنىڭ
مېغىزىنى چاققان ئاشۇ قاغدالىلار ، تاۋكاغا ئەمدىلا قەدەم ئالغان
بىر موزايغا نېمىشقا ئۇتتۇرۇپ قويغاندۇ ؟ ! بۇ ئەلۋەتتە كۆلكىلىك
ئەمەسمۇ» دەپ ئويلىمىغان قەدىردان ئەتىسى مەخپىي سىپىرلىق
چامادانىنى كۆتۈرۈپ ئاپىرىپ 170 مىڭ سوم ئۇتتۇردى . ئۇ سەھەر-
لىكتە قۇرۇقدىلىپ قالغان مەخپىي سىپىرلىق ، مەخسۇس پۇل
قاچىلاش چامادىنىنى كۆتۈرۈپ ، سالپىيىپ يېنىپ كەلدى . ئۇ شۇ
كۈنى كەچتە ئايروپىلان بىلەن ئۈرۈمچىگە يولغا چىقتى . خۇددى
كىملەردۇر يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋالغاندەك جانسىز ، ماغدۇرسىز ،
روھسىز بولۇپ قالغان قەدىردان ئۈرۈمچىگە ماڭغان كۈننىڭ ئەتى-
سى ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇر ، ئابدۇراخمانلار ناھىيىلىك ۋە
ۋىلايەتلىك مېھمانخانا ، قۇرۇق مېۋە - چېۋە شىركەتلىرى ، يوك
توشۇش كالونلىرىدا قەدىردانىنى ئىزلەپ يۈرەتتى . ئۇلار : «قەدىر-
دان خوتەندە باركەن ، تېخى كەتمەپتۇ» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ ،
ئىككى - ئۈچ كۈندىن بېرى بارمىغان - كەزمىگەن يېرى قالمىغا-

نىدى .

ئابباس ناھىيىلىك يوْك توشوْش ـ يوْتكەش ئەترىتىنىڭ ھويلى-سىغا كىرىپ ، بىرەر ئادەمدىن ئوغلىنىڭ كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنى سوراي دەپ تۇرۇشى ، سوْخانا تەرەپتىن بىر چىلەك سوْ كوْتوْروْپ ماشىنىلار تەرەپكە كېتىۋاتقان ياقوْپ ھاجىمنى كوْروْپ قالدى . ئاباس بوْجاڭ ئالدىنقى قېتىم قەدىردان توغرۇلۇق يېنىكلىك قىلىپ بوْرنىغا يىگەندىن كىيىن سەل ئېھتىياتچان بولوْپ قالغانىدى .

— ياقوْپ ھاجىم ، قاچان كېلىپ قالدوْقا ؟

— ۋوْي ، ئاباس بوْجاڭكەنغوْ ؟ — ياقوْپ ھاجىم قاپقارا قولىلىرىنى كوْرسەتتى ، — كەچوْرسىلە ،بوْجاڭ ، قوللىرىم ماي ... ماشىنىنىڭ ئوْ يەر ـ بوْ يەرلىرىنى كوچىلاپ تۇرمىسا ، ئاسانلا توْموْقاپ قالىدوْ . بوْ جانىۋارنىڭ ...

— ئوْروْمچىدىن قوْرۇلوْش ماتېرىياللىرى يوْتكىگەن ئوخشىمامسەن ؟ — ئاباس رەتلىك تىزىلغان ماشىنىلاردىكى توْموْر زىخچىلارغا قاراپ قويدى ، — ھەممىسى توْموْر ئوخشىمامدوْ ؟

— خوش ، بېتون جازىسىغا ئىشلىتىدىغان ھەرخىل ھەجىملىك زىخچا توْموْرلەر ، — دېدى ياقوْپ ھاجىم ، — ھە راست ، گەپ بىلەن بولوْپ ، ئوْنتوْپ قالغىلى تاس قاپتىمەن ، قەدىردان ھەرقايسىلىرىغا سالام ئېيتتى .

— ھەي ، نېمە دەۋاتىسەن ؟ — ئاباسنىڭ چىرايى توْروْلدى ، — قەدىردان خوتەندە تۇرسا ، بوْ ... بوْ نېمە دېگىنىڭ ؟

— نېمە ؟ — ياقوْپ ھاجىم دەمال بىر نېمە دېيەلمىدى ، — ئوْ ... ئوْ ... ئالتە كوْننىڭ ئالدىدا مېنى ئوْزىتىپ قويغان تۇرسا ...

— ئالتە كوْننىڭ ئالدىدا ئوْيدە بىر كېچە قونوْپ چىقىپ كەتكەنچە يوقاپ كەتتى ، — ئاباس قوللىرىنى شىلتىدى ، — ئاڭلىساق خوتەندە بارمىش . شوْڭا ، مەن باللار بىلەن ئىزلەپ يوْرىمەن .

— ئوْنداقتا ئوْ ، — ياقوْپ ھاجىم ئاچچىققىنا كوْلدى ، —

مېنى يولغا سېلىۋېتىپلا ، ئايروپىلان بىلەن مېڭىپتۇ ـ دە .

— ئۇ كۆڭلىدىكىنى سەندىنمۇ يوشۇرسا ، بىزگە ئەسلا دېمىسە ، ئۇ زادى قانداق ئادەم بولۇپ قالدى؟ باشلىقى ئوبۇلھەسەن بىلەنمۇ كۆرۈشمەپتۇ . ئۇمۇ ئىزلەپ يۈرىدۇ .

— ئاپباس بۇجاڭ ، ماۋۇ ئون ماشىنا تۈمۈرنى چۈشۈرۈۋېتىپ ، كەچتە سىلىنىڭ ئۆيلىرىگە باراي ، ئاندىن سۆزلەشسەك قانداق؟ سىلى بىلەن سۆزلەشمىسەم زادى بولمايدۇ …

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، سىرتتا سۆزلىششمۇ ئەپسىز …

شۇ كۈنى كەچكىچە ئاپباسنىڭ كاللىسىغا ھېچنېمە چۈشمىدى ، قولىمۇ ئىشقا بارمىدى . قانداقتۇر ۋەھىمىلىك بىر تۈيغۇ ئۇنىڭ يۈرىكىنى قامالل ئالغانىدى . شۇڭا ، ئۇ ئۆيگە بالدۇرراق قايتىپ كەلدى . لەگمەن پىلتىلاۋاتقان خەيرىگۈل تامدىكى سائەتكە قاراپ : «كۈن قاياقتىن چىقتى … » دېۋىدى ، ئاپباس قاپىقىنىمۇ ئاچماي : «تاماقنى جىقراق قىل ، ياقۇپ ھاجى كەلمەكچى» دەپ قويۇپلا ، گېزىتنى قولىغا ئالدى .

ياقۇپ ھاجىم تاماقنىڭ پىششىغا ئۇلگۈرۈپ كىرىپ كەلدى . ئۇلار ھال ـ ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن بىللە تاماق يېيىشتى ، ئاش سۈيى ئىچىشتى . ئاندىن مېھمانخانىغا كىرىپ ، دىۋانغا چۆككىنىچە بىر ـ بىرىگە ھومىيىشىپ ، ئۆينى بىر پەس جىمجىتلىق باستى . ئاندىن ياقۇپ ھاجىم گېلىنى قىرىپ ، كانىيىنى رۇسلىۋالغاندىن كېيىن ، ئاپباس بىلەن خەيرىگۈلگە قەدىردانىنىڭ قانداق پاجىئەگە يولۇققانلىقىنى بىرمۇ بىر بايان قىلدى …

ئون يەتتىنچى باب

خوتەندىن كەچلەپ قايتىپ كەلگەن قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا كىرىپ، بىرىنچى بولۇپ قىلغان ئىشى «لادا» نى يوقلاش بولدى. ھەر ھالدا «لادا» زاۋۇتتىن ئەمدىلا چىققاندەك پارقىراپ تۇراتتى. بۇنىڭدىن زۇلئاي ئۇنى ھەر كۈنى يوقلاپ تۇرغانلىقى ئېنىق ئىدى. قەدىرداننىڭ لىپپىدە ئېچىلغان كۆڭلى نەپەس ئۆتمەي خىرەلىشىپ، چىرايىنى غەم تۇمانى قاپلىدى. بۇ تۇمان ماشىنىسىغا يۆلىنىپ ئەلەم بىلەن كۆككە باققان قەدىرداننى بىئاراملىق ئىچىدە ئىسكەنجىگە ئالدى! دېمىسىمۇ 170 مىڭ سومنى قۇمغا سۇ چاچقاندەك قەدىرسىز يوق قىلىۋەتتا! ئۇ خېلى ـ خېلى پۇللارنى ئەرەختەم ـ پەرەختەم قىلىۋېتىپ، تۈيىقى سىرقىراپمۇ قويمىغانىدى. بۇ قېتىم ئەجەب يۈرىكىنىڭ بىر يېرى ئېچىشقىنى ئېچىشقان! بولمىسا، شاپائەت ئىزلەپ كەلگەن شۇنچە كۆپ يېتىمچىلەرگە، ئوقۇغۇچىلارغا ئالدىغا 10 مىڭ، كەينىگە 2 ـ 3 مىڭ سوم بېرىپ: «يولۇڭنى تېپىۋال» دەپ ساخاۋەتلىك قوللىرىنى سوزدى. ئۇ چاغلاردا قەدىردان: «ۋۇي، تېگى ـ تەكتىنىڭ تايىنى يوق سايىلارغا شۇنچە پۇلنى قۇشقاچقا تېرىق چاچقاندەك چېچىۋەتتىما ...» دېيىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە كۆڭلى يامغۇردىن كېيىنكى ئاپتاپتەك پاللىدە ئېچىلىپ قالغانىدى، ھەتتا ياقۇپ ھاجىم، خالمەت قارىملارغىمۇ شۇنچە پۇللارنى: «بوپتۇ، يۇمىلىتىۋال» دەپ بەردى. مانا ھازىرغىچە ئىز ـ دېرىكىنى قىلىپ باقتىمۇ؟ ياق!

قەدىردان يۈز ـ بويۇنلىرىغا مۇزدەك بىر نېمە چۈشكەندەك بولۇپ ئاسمانغا قارىدى. يامالىق تېغىدىن ھالقىپ ئۆتكەن قار بۇلۇتلىرى شەھەر ئاسمىنىغا توپلانماقتا ئىدى. كېلىش ئالدىدا

تۇرغان جۇدۇننىڭ تۈنجى خەۋەرچىسى — ئۇششاق قار قۇقانلىرى تەرەپ ـ تەرەپكە ئۇچۇشماقتا ئىدى . بۇ يىل قىش ئارقىغا سۇرۇلۇپ كەتكەچكىمۇ ، 10 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىكى بۇ جۇدۇن ئۇرۇمچىدىنىڭ تۈنجى قارى ھېسابلىناتتى .

قەدىردان ئېغىرلىشىپ كەتكەن پۇتلىرىنى ئارانلا كۆتۈرۈپ ياتىقىغا كىردى . ئۇ مۇلازىملارنىڭ ئايروپىلان ئىچىدە تارقاتقان ئاچچىقىمۇ ، تاتلىقمۇ ئەمەس ، بەتتام تامىقىنى يېگەنىدى . ھازىر قورسىقىنىڭ ئاشقىنىنى بىلىپ تۇرۇپ : «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا چىقىشقا ئېرىنىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، زۆلئاينىڭ ياتىقىغا كىرىۋېلىپ ، ئوتتۇرا كېچىگىچە گەپ سوراپ ئاۋارە قىلىشىدىن ئەنسىرىدى . شۇڭا ، پۇتلىرىنى يۇيۇشقىمۇ تاۋى بارماي ، ئورۇن سېلىپ يېتىپ قالدى . ئۇ ياستۇققا بېشىنى قويۇشى ، 170 مىڭ سوم — بىر چامادان پۇل كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى . قەدىردان ئۇياققا تولغاندى ، بۇياققا يۆمىلاندى ، ئاخىر ئاچچىقىدا ۋارقىرىۋەتتى :

— خەپ ئىلاھىم ، ئۇ مۇناپىقلار بىلەن يەنە بىر قېتىم ئويناپ 170 مىڭنى چوقۇم قايتۇرۇۋالىسام !

قەدىردان خېلىلا سەھەر ئويغىنىپ كەتكەن بولسىمۇ ، سوغۇقتا ئېرىنىپ ئورنىدىن تۇرمىغانىدى . ئۇ تورۇسقا تىكىلگىنىچە : «170 مىڭ سومنى تۆت ئوشۇق بىلەن ياكى شىشخال ئارقىلىق ، بولمىسا دۇدۇزە[1] ئويناپ قايتۇرۇۋالايمۇ ...» دەپ بەڭگىنىڭ خىيالىنى قىلىپ يېتىشى ، دېرىزە تۈۋىدىلا ۋىجىك قارا پاتەم ۋارقىرىغىلى تۇردى :

— ھەي قەدى ھورۇن ئېشەك ، جاھاننى قار بېسىۋالسا بەخىرامان ياتىۋېرەمسەن؟ تۇرە ئورنىڭدىن ، كېچىدىن بېرى ، «بالا سەيگۈيۈەن»نىڭ ماللىرى بىز ، دەپ ، مېھمانخانا ھويلىسىغا ماشىنىلار پاتماي قالدى . بولمىسا ھويلا پارتلاپ كېتىدۇ جۇما ، شاپبول ...

---

① دۇدۇزە — قارتا بىلەن ئوينايدىغان قىمارنىڭ بىر تۈرى .

قەدىردان ھاپىلا ـ شاپىلا كىيىملىرىنى كىيىپ ھويلىغا چىقىـ شى ، كۆزلىرىنى ئاچالمايلا قالدى . چۈنكى ، پۈتۈن ئەتراپ ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغانىدى . تېخى توققۇز قىزنىڭ تولغىقى بىرلا تۇتتى دېگەندەك ، ئەسلىي توختامدىكى 32 ماشىنا 45 بولۇپ ، ئاندىن ئوبۇلھەسەننىڭ 22 ماشىنا ، جەمئىي 67 ماشىنا گۈلە ـ قاق ھويلىغا پاتماي كوچىلارغا تىزىلىپ كەتكەنىدى . بۇلارنىڭ ئىچىدىن ئوبۇلھەسەننىڭ 22 ماشىنا مىلىنىڭ پۇلى ئۇرۇمچى بانكىسىغا قويۇلۇپ ، كېيىنچە ئۇنىڭ دۇكانلىرىغا مال ئەۋەتىپ بەرسە بولىـ دۇ . لېكىن ، باشقىلىرىنىڭ پۇلىنى نەق بېرىپ ، ئۈچ بىرلەشمە تالوندىن باشقا ، يەنە قولىلىرىدىن ئىسپات ئالمىسا بولمايتتى . شۇـ ڭا ، قەدىردان ئەتىگەندە ناشتىمۇ قىلماي ، 24 ماشىنا مالنى پويىز ئىستانسىسى مال چۈشۈرۈش سۇپىسىغا چۈشۈرۈپ ، سوڭ جىژجۇڭ خوجايىنغا ئۆتكۈزۈۋەتتى . بۇ قەدىرداننىڭ بىر ئايدا تۆت ۋاگون ، يەنى 240 توننا مال ماڭدۇرۇش ۋەزىپىسى ئىدى . ئەمدى 43 ماشىنىنىڭ 22 ماشىنىسى لۇڭ داتۇنىڭ «قوڭغۇرتاش» شىركىتىـ گە ، قالغان 21 ماشىنا مال «غەربىي دىيار» شىركىتىنىڭ كاللەك خوجايىنى جاڭ يۇڭچىڭغا ماڭدۇرۇلدى .

قەدىردان «لادا» بىلەن چېپىپ يۈرۈپ ، ھەممىنى ئۆز يولى بويىچە يولغا سالغۇچە كەچ قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى . ئوبۇلھەسەن ئالدىنقى قېتىملاردا شوپۇرلارغا باشلىق قىلىپ ئەۋەتكەن شوپۇر مىجىت قادىر بۇ قېتىممۇ دۇكانلارغا ئالدىغان مالنىڭ تىزىملىكىـ نى ئالغاچ كەلگەنىدى . شۇڭا ، ئۇلار ئەتىدىن باشلاپ توپ سېتىش بازارلىرىغا بىللە بېرىشنى دېيىشىۋالدى .

ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن قەدىردان كېچىلەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا قايتىپ كەلدى . ئۇ ياتاق بىناسىغا كىرىشى ، قارا پاتەم ئالدىراش ئىشلەۋاتقانلىقى ئۇچۇنمۇ ، تىللىمايلا گېپىنى تېزلا قىلدى :

— ھەي ، داداڭ ئابباس بۇجاڭدىن تېلېفون كەلدى . ساڭا دەيدىغان مۇھىم گەپ باركەن ، شۇڭا كېچە سائەت 10 لاردا مەشەدە

تېلېفون ساقلىغىن .

قەدىردان ياتىقىغا كىرىپ كىيىملىرى بىلەنلا كارىۋىتىغا ئۆزد-ىنى تاشلىدى . ئۇ تورۇسقا ئالايغىنىچە : «بۇجاڭ چوڭئامىنىڭ يىغد-لىپ قالغان يەنە قانداق تەنبىھ ، نەسىھەتلىرى باركىن ...» دەپ پىچىرلىدى . ئۇنىڭ شىۋىرلاشلىرى ئاياغلاشمايلا ، ياتاققا ئەسەت ئەرۋاھ ئالدىراپ كىرىپ كەلدى :

— قەدىردان ، تېز بول ، ماشىناڭنى ئوت ئالدۇر ، زۇلئاينىڭ ئىسسىتمىسى ئۆرلەپ ھوشىدىن كەتتى .

— نېمە ، نېمە بوپتۇ ؟

قەدىردان ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىد-رى ئاشخانىسى»نىڭ ئالدىغا كېلىپلا ماشىنىدىن چۈشتى . ئۇلار زۇلئاينىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەلگەندە ھۆسنارخان قىزىنىڭ پېد-شانىسىگە لۆڭگىنى ھۆل قىلىپ قويۇۋېتكەنىدى . ئۇلار زۇلئاينىڭ قىلىن كىيىملىرىنى كىيگۈزۈپ ، بويۇنلىرىنى شارپىدا ئوراپ ما-شىنىغا سېلىشتى . ئەتراپنىڭ ھەممىسى ئاپئاق قار بولسىمۇ ، يول-لار ئېرىپ مۇز توڭلاپ كەتكەنىدى . قەدىردان ماشىنىسىنى ئاۋايلاپ ھەيدەپ ماڭغانسېرى ، ئارقا ئورۇندۇقتا قىزىنى قۇچاقلاپ ئولتۇر-غان ھۆسنارخان : «تېز ... تېزرەك ھەيدە ...» دەپ ئالدىرىتاتتى . ئەمما ، قەدىرداننىڭ قېشىدىكى ئەسەت : «يوللار غىلتاڭ مۇز تور-سا ، ماشىنا سوقۇلۇپ كەتمەمدۇ» دەپ گۇركىرەيتتى .

زۇلئاينى تېز كۆرۈش بۆلۈمىدىن تەكشۈرۈپ ، «ئۆپكىگە سو-غۇق تېگىپ ئىششىغان» دېگەن دىئاگنوزنى قويۇپ ، تېز كۆرۈش بۆلۈمىنىڭ ياتىقىغا ئورۇنلاشتۇردى ھەم دەرھاللا ئاسما ئوكۇل سېلىندى .

— ئانا ، ئەسەتكا ، سىلەر بىر كۈن كەچكىچە ئاشخانىدا ئىش-لەپ چارچاپ كەتتىڭلار ، بېرىپ ئارام ئېلىڭلار ، — دېدى قەدىر-دان ، — بۈگۈن كېچە مەن قارايمەن .

— جاپا چېكىپ قالامسىز ، قەدىردان بالام ، — ھۆسنارخان يالغان يۆتىلىپ قويدى ، — سىلىمۇ تېخى ئاخشام كەپلا .

— ھېچقىسى يوق ، ئانا . كېتىۋەرسىلە .

— ئەمىسە مەن ئەتە ئەتىگەن ئىككىلىرىگە تاماق ئېلىپ كېلەي .

— ئەتە ، ئۆگۈن ئىككى كۈن كۈندۈزى مال ئالىدىغان ئىشىم بار ، — دېدى قەدىردان ، — بولمىسا خوتەنگە ماڭىدىغان ماشىنىلار ساقلاپ قالسا ، ئوشۇق چىقىم تۆلەيدىغان گەپ .

— بولدى ، بولدى ، ئەتە - ئۆگۈن ئەسەت ئىككىمىز قارايمىز .

— ئۇنداقتا كېچىسى مەن قاراي .

— بىر كىم قارىغۇدەك كېسىلىم ئېغىر بولمىسا ، — زۇلئاي ئېغىر تىندى ، — شۇڭا ئاش - تامىقىمنى ئەكېلىپ بەرسەڭلارلا بولدى ، بىر - ئىككى كۈن ئوكۇل سالدۇرۇپ چىقىپ كېتىمەن .

دادىسىدىن سائەت ئوندا تېلېفون كېلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان قەدىردان ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ، كارىۋاتتا جەينەكلىگىنىچە زۇلئاي بىلەن پەس ئاۋازدا پىچىرلىشىپ مۇڭداشماقتا ئىدى . زۇلئاينىڭ تۇيۇقسىزلا ئىسسىتمىسى ئۆرلەپ ، قىزىپ ، يۆتىلىپ يېتىپ قېلىشىنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردان قىزلارنى تېخى چۈشەنمەيدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ نەقەدەر مۇرەككەپ ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتتى . ئەسلىدە زۇلئاي ئالتە كۈندىن بېرى ھەر كۈنى كەچتە «لادا»نى سۈرتكەچ ، شېرىن خىياللار ئىلكىدە قەدىرداننىڭ يولىغا قارىغانىدى . «ئۇ مېنى چىن سۆيەمدۇ ياكى ... » دېگەن ئەنسىز بىر سوئال ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئەينەك ئۈستىدىكى سىمابتەك تەۋرىتىپ ، بىردە تاتلىق ، بىردە قاباھەتلىك ئاقىۋەتلەر قوينىغا غەرق قىلاتتى . دېمىسىمۇ ، قەدىردان ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى قىزنىڭ كۆڭلىنى ئايىغان ھالدا ئىزھار قىلغانىدى . «سىز 15 ياشقا كىرىپسىز ، مەن بولسام 17 ياشتا ... بۇنداق ئىشلارنى ئويلاشقا تېخى بالدۇر ... » ، «ئەمما مەندە ئۇنداق ھېسسىيات كۆرۈلمىدى ... » قاراڭ ! جاۋاب ئېنىق تۇرمامدۇ ، بۇنىڭدىن ئارتۇق يەنە نېمىلەرنى دېسە بولاتتى ! ؟ «يوقال

نېرى !» ، «كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولما» «مەن سېنى ياخشى كۆر- مەيمەن» دېسە كۆڭلى قانائەت تېپىپ ، يۈرىكىدىن بىراۋلارنى سىد- قىپ چىقىرىۋېتەرمىدى ؟ ! بىراق قەدىردان ئۇنداق دەيدىغان تاش بېغىر باللاردىن ئەمەس ! نېمىلا دېگەنبىلەن كىچىككىنە بىر قىز- نىڭ كۆڭلىگە ئاللا سالغان ئۇلۇغ تۇيغۇ ـ مۇھەببەتنى ئۇلۇغلىغان هالدا ، شاخمۇ يىرىلمايدىغان ، چېچەكمۇ تۆكۈلمەيدىغان بەكمۇ ئەپ- چىل رەت قىلدى ، ھەتتا ئۇنىڭ سۆزىدىن قارشى تەرەپ : «مېنى ياراتمىدى ئەمەس ، يارىتاتتى ، بىراق راستىنلا ياشلىرىمىز كىچىك ... » «توغرا ، ھەممىلا ئادەمدە بۇنداق شېرىن تۇيغۇ تەڭلا يېتىلىۋەرمەيدۇ ... » دەپ ئۆزىنى ئۆزى بەزلەشكىمۇ ئىمكان بار ئىدىغۇ ! ھەتتا تەسەللى تاپالايتتى ! شۇنداقتىمۇ قەدىردان ھەرقانچە شېرىن ـ سۇخەن سۆزلىسۇن ، رەت قىلغانلىقى بۇ بىر رېئاللىق بولۇپ ، دەھشەتلىك ھەقىقەت ئىدى ! ئەمما زۇلئاي ئاكىسىنىڭ زورى بىلەن ، ياق ، ياخشى كۆرگەن ئادىمىنى كىملەرگىدۇر تارتتۇ- رۇپ قويماسلىق ، باشقىلارنىڭ قوينىدا كۆرمەسلىك ئۈچۈن ، قىس- قىسى ، مۇھەببەت يولىدا شەپقەتسىزلىك بىلەن بىراۋلارنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى ، ئۇ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ، يېرىم يالىڭاچ بەدىنىنى كۆرسەتتى ، سۇۋاندى ، شەيتىنىنى قوزغاپ قۇچاقلىدى ، ھەتتا يوتقان ئىچىگە كىرىپ ھەممىنى سېلىۋەتتى ، خۇددى سۇدىن قىر- غاققا تاشلانغان بېلىجاندەك پىلتىڭلاپ ، يىگىتچاقنى بىردىنلا ياۋاي- لاشتۇرۇپ قويدى ... دەرۋەقە ، تەڭرى قۇدرەت كارامىتىنى نامايەن- دە قىلغان ئۇز بەدەن سېھرىي كۈچىنى كۆرسەتتى ! خۇلاسە كالام نېمە بولدى ؟ قەدىردان ئەمدى زۇلئاينى ئالمىسا بولمايدىغان يېرىگە كېلىپ قالدى . ھۆسنارخان ئائىلىسى بولسۇن ، رەھىمسىز قانۇن بولسۇن ، ئەقەللىيسى قىزنىڭ تەقدىر ـ ئىقبالى بولسۇن ، ئەدناسى جەمئىيەتتىكى كۆزلەر بولسۇن ، ئۇنىڭغا خەنجەردەك قادىلىپ تۇ- راتتى . مۇشۇنداق شارائىت ، مۇشۇنداق بېسىم ، مۇشۇنداق ۋىجدا- نىي خىتاب ئىسكەنجىسىدە : «سىزدىن چىرايلىق ، مېھرىبان قىزنى تاپالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتتى ... » دېيىشكە مەجبۇر بولدى !

شۇنداق ئىكەن ، قەدىردان زۇلئاي سىغىنغانلىدەك سىغىنارمۇ ؟ زۇل-
ئاي سۆيگەندەك قەلبىدىن سۆيەرمۇ ؟ ! زۇلئاي بىتاقەت بولغاندەك
تاقەتسىزلىنەرمۇ ؟ !
هەي قىزلار ... قىزلار ... سىلەر كەلگۈسىنىڭ ئانىلىرى ،
ئەڭ ئۇلۇغلىنىدىغان بىر قوۋم ، هەتتا روسۇلىللامۇ سىلەرنى ئۇ-
لۇغلاپ : «جەننەت ئانىلارنىڭ تاپىنى ئاستىدا» دېگەنىكەن ! شۇن-
داق ، راستىنلا شۇنداق ! بىراق سىلەرنى چۈشەنمەك بەسىمۇش-
كۇل ! بىر قارىسا ، سىلەر جەننەتتىن چىققان پەرىشتىگە ئوخشاپ
قالىسىلەر ، گاھىدا شەپقەتسىز كۈشەندىگە ، كۈندەشكە ، رەقىبكە
ئايلىنىپ ، يۈرەكلەرنى ئەندىشىگە سالىسىلەر ، تۇرۇپلا غۇبارسىز ،
سەبىي باللارغا ئايلىنىپ ، جىمى مەۋجۇداتنىڭ ئامراقلىقىنى كەل-
تۈرىسىلەر ، بەزىدە جەننەتتى رىزۋان ، گاھى بەزىدە شەپقەتسىز ۋە
رەھىمسىز خوتۇن ! شۇنداقتىمۇ ئەرلەر سىلەرگە يەنىلا ئامراق ،
هەتتا سىلەرسىز بۇ كونا رابات ئەددەسىز كۆڭۈلسىز ۋە مەنىسىز
بولغان بولار ئىدى !
بولدى بەس ! هېس ـ تۇيغۇ شامالىلىرىغا ئەگىشىپ كېتىمۋەر-
مەي ، ئۆز سۆزىمىزگە كېلەيلى . زۇلئاي تۇنۇگۈن كەچ : «مەندەك
سىغىنارمۇ ؟ مەن سۆيگەندەك قەلبىدىن سۆيەرمۇ ؟ مەن بىتاقەت
بولغاندەك تاقەتسىزلىنەرمۇ ؟ !» دېگەندەك سوئاللار بىلەن «مۇسا-
پىرلار مېھمانخانىسى»غا كېلىۋاتاتتى ، بىر تاكسى ئۇنىڭ يېنىدىن
ئايلىنىپلا هويلىغا كىرىپ كەتتى . يۈرىكى قارتلا قىلىپ قالغان
زۇلئاي ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ مارىغانىدى ، ماشىنىدىن راستىنلا
ئېگىز بوي ، كۆكرەكلىرى كەڭ ، ئات يۈزلۈك ، قاشلىرى بىلەك-
تەك ، چىرايىدىن بىر خىل تەمكىنلىك يېغىپ تۇرغان قەدىردان
چۈشتى . زۇلئاي ئۇقتەك ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىۋالغۇسى ،
بويۇنلىرىغا گىرە سېلىپ يۈزىنى يۈزىگە ياققۇسى ، كۆكرىكىگە
بېشىنى قويۇپ هىدلىرىنى هىدلىغۇسى كېلىپ كەتتى ! بىراق
بايىقى ئۆزىنى ساراسىمىگە سالغان سوئاللار پۈتلىرىنى سىرتماقتەك
بوغۇپ ، قەدەملىرىگە چەك قويدى . توغرا ، قەدىردان زۇلئاينى

جاندىن ئەزىز كۆرسە ، قەلبىدىن سۆيسە ، بىتاقەت سىغىنسا ، ماشىنىدىن چۈشۈپلا «جەننەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسىغا يۈگرەيدۇ ، قوللىرىنى كۆتۈرۈپ : «مەن كەلدىم !» دەپ ۋارقىرايدۇ ، چوڭ يولدىكى ھاشار چۇمۇلىلەردەك ئۆتۈشۈپ تۇرغان ماشىنىلارنىڭ شوپۇرلىرى : «ۋۇي كالۋا ، ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ ؟» ، «جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ !» دەپ تىللايدۇ ، لېكىن قەدىردان پىسەنتىگە ئالمايدۇ …

زۇلئاي ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن ئوتتۇرا كېچىگىچە تالادا قەدىردانىنىڭ يولىغا قارىدى . كەچ تەرەپتىكى ئۇچقۇندىغان قارا قوقانلىرى ئەمدىلىكتە قىيپاش ئۇرغان سوغۇق شامالدا قول ، يۈز ، بويۇنلارنى ھەرىدەك چاقماقتا ئىدى . بوران كۆچىيىپ ، شىۋىرغان ئىسقىرىق چېلىپ كوچىلارنى ، ئېرىق ـ ئازگاللارنى قارغا كۆمۈۋاتقان ئاشۇ جان ئالىدىغان سوغۇقتىمۇ زۇلئاي كۆڭۈل سۇلتانىنىڭ يولىغا قاراپ ئۆرە تۇراتتى ! «قەدىردان چامادىنىنى ياتىقىغا ئەكىرىپ قويۇپلا چىقىدۇ» ، «ئۇ ھازىر ئىللىق ، مەززىلىك پۇراپ چىقاي ، دەپ يۈز ـ بويۇنلىرىنى يۇيۇۋاتىدۇ» ، «ھاردۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن قول ـ پۇتلىرىنى يۇيۇۋاتقان بولۇشى كېرەك» ، «توغرا ، ئۇ چارچاپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى ، ئەمما بىردىنلا زۇلئاي ئېسىگە كېلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى !» «ئەنە ئۇ كارىدور بويلاپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ… »

كۈندۈزدىكى ئىللىق ھاۋادا كىيىۋالغان يالاڭ كىيىمى ئوتتۇرا كېچىدىكى جۇدۇنلۇق شىۋىرغانغا بەرداشلىق بېرەلمىدى . ئۇ ئىلەڭ ـ سىلەڭ بولۇپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى ، تۇيۇقسىزلا شۇنداق قاتتىق يۆتىلىپ كەتتىكى ، خۇددى ئىككى چېكىسى پارتلاپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ ئاغرىماقتا ئىدى . زۇلئاي ھۇجرىسىغا قايتىپ كىرىپ تاڭ ئاتقۇچە ئوت ـ كاۋاپ قىزىپ ، يۆتىلىپ چىقتى…

قەدىردان زۇلئاينىڭ يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلەپ بەرگەن پىغانلىق نىدالىرىنى ئاڭلاپ ، نومۇستىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدى . ئۇ قىزلارغا قارىغاندا ، ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشنىڭ ، يۈرەككە تالىق

مۇھەببەتنىڭ ، يىگىتلەر ئۆتەشكە تېگىشلىك ۋاپادارلىق ئىتاپلىرى-نىڭ ، چىن سۆيگۈ مىزانلىرىنىڭ قانداق ئۇلۇغ كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيدىكەن ...

— كەچۈرۈڭ ، زۇلئاي . تۈنۈگۈن كېچە كۆڭلۈم بەكمۇ پارا-كەندە بولغاچقا قېشىڭىزغا چىقالمىدىم ...

— ئاشۇ پاراكەندىچىلىكىنى ماڭا سۆزلەپ بېرەلەمسىز ؟ شۇن-داق قىلسىڭىز ، ئۆزۈمنى ئالدىغۇدەك ۋە بەزلىگۈدەك تەسەللىگە ئېرىشكەن بولاتتىم ...

قەدىردان ئەھەد تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر-نىڭ نەلەردىندۇر ئىزلەپ كېلىپ ، ئىككى كۈن ئويىنىپ ، ئۈچىن-چى ، تۆتىنچى كۈنلىرى قىمارغا تەكلىپ قىلىپ 170 مىڭ سومنى ئۇچى بىرلىشىپ ئۇتۇۋالغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىشى ، زۇلئاي ئاچ-چىقىدا لەۋلىرىنى چىشلىدى .

— مەن سىزگە دېمىگەنمۇ ، ئاكام ئاشۇنداق ئىپلاس ئادەم ، ئۇ تېلېفون بېرىۋەتمىسە ، ئۇلار سىزنىڭ خوتەنگە بارغىنىڭىزنى نەدىن بىلىدۇ ؟

— ئەسەتكام مەشەدىلا ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشۈمنى دېگەنىدى ، لېكىن مەن ئۇنىمىغان .

— بولدى ، كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ ، سالامەت بولسىڭىز پۇل دېگەننى تېپىۋالىسىز .

ئۇلار پىچىرلىشىپ ھاردى بولغاي ، تاڭ ئاتارغا يېقىن ئۇخلاپ قېلىشتى . ھۆسنارخان ئەتىگەنلىك تاماق ئېلىپ كەلگەندە ، كارى-ۋاتنىڭ قىرىغا توغرىسىغا قويۇلغان ياستۇقنىڭ بىر تەرىپىگە ئو-رۇندۇقتا ئولتۇرغان قەدىردان ، يەنە بىر تەرىپىگە زۇلئاي بېشىنى قويۇپ تاتلىق پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى .

ياتاقتىكى تاراق - تۇرۇقتىن ئويغىنىپ كەتكەن قەدىردان دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ تازىلىق ئۆيىگە چىقىپ كەتتى ، داستا ئىسسىق سۇ ئەكىرىپ ، زۇلئاينىڭ يۈز - قوللىرىنى لۆڭگىدە يۇيۇپ قويدى . بۇنى كۆرگەن ھۆسنارخان بىر قىسمىلا بولۇپ تەتۈر

قارىۋالدى .
قەدىردان زۇلئايغا تاماق يېگۈزگەچ ، ئۆزىمۇ ناشتا قىلىۋالغان-دىن كېيىن ، ھۆسنارخاندىن سوراپ سىرتقا ماڭدى . زۇلئاي قولىنى كۆتۈرۈپ گەپ قىلىپ بولغۇچە ، قەدىردان : «كەچتە ئۆزۈم قارايمەن» دېگەنچە چىقىپ كەتتى . ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» غا يېتىپ كەلگەندە ، شوپۇر مىجىت قادىر ئۇنىڭغا ساقلاپ تۇراتتى . ئۇلار ئىككىسى «لادا»غا چۇشۇپ «خۇالىڭ توپ سېتىش بازىرى» ، «چاڭجياڭ يولى كىيىم - كېچەك دۇنياسى» توپ سېتىش بازارلىرىغا بېرىپ ، دەسلەپتە ئېلېكتر سايمانلىرى ، ئارقىدىن كىيىم - كېچەك ئەۋرىشكىلىرىنى كۆرۈپ ، ھەر بىرىدىن نەچچە يۈزدىن ، نەچچە توپتىن ئالىدىغانلىقى ھەققىدە تالون كەستۈردى ۋە ئالغان ماللىرىنى يەنە شۇ توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ ئامبارلىرىغا بېسىپ قويۇپ قايتىپ كېتىشتى . قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بىناسىغا كىرىشى ، قارا پاتەم ئاچچىقلاپ-لا كەتتى :
— ھەي بەز قۇلاق توڭكەي ، تۈنۈگۈن كەچ سائەت 10 دا تېلېفون كېلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ، نەگە يوقالدىڭ ؟ ئاببىاس بۇجاڭ بىر مۇنچە ئاچچىقلاپ قالدى . بۈگۈن كۈندۈزدە يەنە ئىككى قېتىم كەلدى . سەن يوق ، زادى داداڭ بىلەن كۆرۈشكۈڭ بارمۇ - يوق ؟
— جېنىم ئاچا ، نېمىشقا كۆرۈشكۈم بولمايدىكەن . لېكىن ، تۇيۇقسىزلا بەزى ئىشلار يۈز بېرىپ قالدى . مۇشۇ تۇرقۇمدا يەنە دوختۇرخانىغا بارىمەن .
— نېمىشقا ئەمدى ؟
قەدىردان زۇلئاينىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ ، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ تېز قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە قۇتقۇزۇۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بېرىشى ، قارا پاتەمنىڭ ئىچى ئاغرىدى بولغاي ، ئاۋازى خېلىلا مۇلايىملاشتى .
— بالدۇرراق دېسەڭ بولمامدۇ ، بەزگەك ، مەن داداڭغا چۇ-

شەندۇرۇپ قويمامدىم .

كەچ بولۇپ قالغانىدى . دوختۇرخانىدا زۇلئاي ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى . قەدىردان دوستلۇق ئالدىغا بېرىپ كاۋاپ يېدى ، كاۋاپچى ئۇستام 40 ياشلار ئەتراپىدا بولۇپ ، ئىسمى ئابابەكرى ئىدى . قەدىردان 140 كۋادرات مېتىرلىق ئۆينى سېتىۋېلىپ ، زىننەتلەشـ نى باشلىغاندىن بېرى ئۇنىڭ كاۋىپىغا كۆنۈپ قالدى ، ھەتتا بىر نەچچە قېتىم قاق سودىگەرلىرى ، شىركەت باشلىقلىرى بىلەن توخـ تام تۈزۈپ ، ئولتۇرۇش قىلغاندا ، ئابابەكرى ئۇستام كاۋاپ سۇنۇپ بەرگەنىدى . بىر كۈنى ئۇ چوڭ ئىككى ناننىڭ ئارىسىغا ئېلىنغان 40 زىخ كاۋاپنى ئەكىرىپ بېرىپ ، كىچىك ، ئەمما دۈپدۈگىلەك كۆزلىرىنى چىمچىقلاتقىنىچە :

— بايۋەچچەم ، ئۆياتلىق مېھمانلىرى بار كۈنى ماڭا «ھايت» لا دەۋەتسىلە ، ئۆزۈم يەتكۈزۈپ بېرىمەن ، — دېدى . قەدىردان ئۇنىڭ ئورۇق ۋە سەل دۈمچەكرەك سىياقىغا ، «مانا مەن» دېگەنـ دەك ئالدىغا ئۆسۈپ چىققان دوقا ماڭلىيى بىلەن ئېگىز ، يوغان بۇرنىغا ، قوشۇقتەك قىزغۇچ يۈزى ، ئۇچلۇق قىسقا ئېڭىكى ، شۇنـ داقلا كالپۇكلىرى نېپىز كىچىك ئاغزىغا قاراپ ، ئىچىدە : «غەلىـ تىلا يارىلىپ قالغان ئادەمكەن...» دېگەنىدى .

قەدىردان ئەتىسى ماشىنىسىنى ھەيدەپ ، كاۋاپچىنىڭ ئالدىدا توختىدى . ئۇ يېنىدىن 50 سومنى چىقىرىپ : «بولدى ، قالغان 10 سومنى ياندۇرمىسىلىمۇ بولىدۇ» دېگەنىدى ، ماشىنا دېرىزىسىـ دىن ئېڭىشىپ قاراپ تۇرغان ئابابەكرى بىر خىل خىجالەتچىلىك ئىچىدە 50 سومنى تۇتقان پېتى ھىجىيىپ ، قورۇلۇپ ، دۇدۇقلاپ كەتتى :

— بايۋەچچەم ... بۇ ... بۇ پۇلنى يانلىرىغا سېلىپ قويغان بوسىلىرى ... مەن ... مەن ...

— ئابابەكرىكا ، نېمە گەپلىرى بولسا دېسىلە ؟ — قەدىردان سەل ھەيران بولدى ، — نېمانداق گاچىلىشىپ گەپلىرىنى قىلالمايلا ؟

— ئەمدى بايۋەچچەم ··· شۇ ··· ھېلىقى ··· ھېلىقىدىنىڭدىن ··· — ئابابەكرى تومشۇقىنى ئۇچلاپ ئالقىنى ئۈستىدە چۆرگىلەتتى ، — بولسا ··· بولسا شۇنىڭدىن بىر چىمدىم ئىلتىپات قىلغان بوسىلىرى ···

— نېمە ، سىلى ··· — قەدىردان چۆچۈپ كەتتى ، — سىلى ··· نەدىن بىلدىلا ؟

— بىر ـ ئىككى قېتىم كاۋاپ ئەكىرىپ بەرگەندە ، — دېدى ئابابەكرى تېخىمۇ ئېگىشىپ ، — دېرىزە تەكچىسىدە پال ـ پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگە ، ئاندىن ··· ئاندىن ھېلىقىنىڭ قېپىنى كۆرۈپ ···

قەدىردان يېنىدىن 350 سوملۇق بىر گراملىق سۇلياۋ خالتىدىن بىرنى چىقىرىپ بېرىشى ، ئابابەكرى نەچچە پوكۇلوپ تەزىم قىلىپ ، كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، قەدىردانىنىڭ قوللىرىنى سىلاپ ، ھەتتا سۆيۈپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇنداق خۇشامەت قىلىپ كۈچۈكلىنىپ كېتىشلىرىنى چۈشىنىشكە بولاتتى . بۇنىڭغا كۆنۈپ قالغان ئادەم بۇنىڭسىز ئازاب ئوچىقىدا ئۆرتىنەتتى . ئەمدى ئابابەكرى بىر كۈن كەچكىچە دۇمچىيىپ ، ۋارقىراپ ـ جارقىراپ كاۋاپچىلىق قىلسا ، ئاشۇ «تىرناقتەك» نەرسە كېلەتتى ياكى كەلمەتتى ···

مانا شۇندىن بېرى ئابابەكرى قەدىردانىنى كۆردىمۇ ، خۇددى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇچرىغاندەك ئىلتىپاتلارنى كۆرسىتەتتى . قەدىردانمۇ بىرە بولاق تاشلاپ بېرىپ ئۆتۈپ كېتەتتى . مانا ھازىرمۇ قەدىردان قىزىق چاي بىلەن 15 زىخ كاۋاپنى يەۋەتتى . ئابابەكرى يەنە 15 زىخ كاۋاپنى ئىككى ناننىڭ ئارىسىغا ئېلىپ قاتمۇ قات گېزىتلەردە ئوراپ ، سۇلياۋ خالتىغا سېلىپ بەردى .

— دوختۇرخانىدا بىر كىم كېسەلمىدى ، بايۋەچچەم ؟ — دېدى ئابابەكرى بۆلەكچىلا مۇلايىم ئاۋازدا ، — ناۋادا ئۆزلىرىنىڭ ۋاقتى يار بەرمىسە ، مېنىڭ 13 ياشلاردا بىر قىزىم بار ، قاراپ بەرسۇنمۇ ؟

— يا ··· ياق ! ئۇنچىلىك ئېغىر ئەمەس ، ئەتە ـ ئۆگۈن چىقىپ كېتىدۇ ···

قەدىردان پۇل بەرگەن بولۇپ ئابابەكرىنىڭ ئالقىنىغا بىر بولاق تۇتقۇزۇپ قويىدى. ئابابەكرى ئەتراپىغا غىل - پال قارىغىنىدىچە، ھاياجان - شادلىقتىن چىرايى بويۇنلىرىغىچە ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتى. ئەگەر ئەتراپتا غۇچچىدە ئادەم بولمىغان بولسا، ئابابەكرى قەدىردانىنىڭ تىزلىرىنى قۇچاقلاپ، تاپانلىرىنى سۆيۈشتىن يانمايتتى.

قەدىردان دوختۇرخانىغا بېرىپ، تېز كۆرۈش بۆلۈمىنىڭ بالىنىستىغا كىرگەندە، ياتاقتا ھۆسنارخان بار ئىدى. ئۇ قاتمۇقات گېزىتكە ئورالغان كاۋاپنى ئېچىپ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى.

— ۋاي خۇدايىم، تېخى ئىسسىقكەن ئەمەسما، ئالە، قىزىم، ئالە، خوتۇن كىشىگە ئېرى ئېلىپ كەلگەن داڭگالمۇ پايدا قىلىدۇ، — ھۆسنارخانىنىڭ سۆزىدىن قەدىردان بىلەن زۇلئاي تەڭلا قىزىرىپ كەتتى، — ھە، خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزىرىپ كەتتىڭغۇ؟ قىزىرىدىغان ئىشلارغا قىزارماي ... بىز ...

— ئانا! — زۇلئاي قەھر بىلەن ۋارقىرىدى، — سەن ئانا - بالا ئوتتۇرىسىدىكى پەردىشەپنى بىلەمسەن، يوق! ئاغزىڭ نېمانداق بىزەپ سېنىڭ؟

ھۆسنارخان گەپ قىلماقچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىگەنىدى، بىراق قاپىقىنى تۈرۈپ يەرگە قاراپ ئولتۇرغان قەدىردانىنى كۆرۈپلا گېپىنى يۇتۇۋەتتى، دەرھاللا ئۆزىنى تۇتۇۋالدى - دە، قاچا - قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇپ داستىخانغا ئورىدى.

— قەدىردان بالام، بۈگۈنمۇ ئۇخلىيالماي جاپا تارتىدىغان بولدۇڭ، — دېدى ھۆسنارخان داستىخاننى قولتۇقىغا قىسىپ، — ئەمدى ئەتە كەلمىسەڭمۇ بولىدۇ. مەن ئۆزۈم قارايمەن جۇما.

— يائاللا، تاس قالدى - دە، — قەدىردان ھۆسنارخان چىقىپ كەتكەن ئىشىككە قاراپ قويىدى، — ھېلىقى ئىش ئاغزىدىن چىقىپ كەتكىلى ...

— ساراڭ، — زۇلئاي قىزىرىپ يۈزىنى قاچۇردى، — ئۇنىڭ

خۇشلۇقى تۇتۇپ قالسا ، ئاغزىدىن نېمە چىقىپ ، نېمە كىرگىنىنى بىلمەيلا قالىدۇ .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندىن چۈشكىچە شوپۇر مىجىت قادىر بىلەن مالنىڭ كىمىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئۈچ ماشىنىغا بېسىپ يولغا سالدى . قەدىردان ئۇلارنى ئۇزىتىۋېتىپ ياتاققا قايتقاندا ، ئاپئاق قار ئاستىدا قالغان يامالىق تېغى ئولتۇرۇۋاتقان قۇياش نۇرىدا قىزغۇچ بىنەپشەرەڭ تاۋلىنىپ تۇراتتى . قەدىردان ماشىنىسىغا چىقىپ «ئۇھ ••• » دەپ چوڭقۇر تىن ئالدى . ئۇ «لادا» نى سالقىن ھەيدەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كېلىشى ، قارا پاتەم ئۇنىڭغا قوللىرىنى شىلتىپ كايىپلا كەتتى :

— ھەي بېشىنىڭ دەردى بار گالدۇ ـ گۇلدۇڭ ساراڭ ، — قارا پاتەم ئالىقانلىرىغا ئۇردى ، — ئاباس بۇجاڭنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋېلاۋەتتىڭغۇ ! ئۈچ كۈندىن بېرى تېلېفوننى پارتلىتىۋەتكىلى تاسلا قالدى .

— دادامدىن يەنە تېلېفون كەلگەن ئوخشىمامدۇ ؟

— بايىلا بىر مۇنچە چالۋاقاپ كەتتى ، — قارا پاتەم تامدىكى سائەتكە قارىدى ، — بىر سائەتلەردىن كېيىن يەنە ئۇرماقچى ، ئەمدى جۇپ يۇملاق قىسىپ ، مەشـەدە تېلـېفون ساقـلىساڭ بولارمىكىن .

قەدىردان : «ياتاققا كىرىپ چىقاي» دېسە ، قارا پاتەمنىڭ ئاغزىنىڭ ئېچىلىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، ياۋاشلىق بىلەن تېلېفوننى ساقلاپ ئولتۇردى . ئۇ ئۈچ كۈندىن بېرى 67 ماشىنا گۇلە ـ قاقنى بىر تەرەپ قىلىپ ، ئۈچ ماشىنا مالنى ئېلىپ ئۇنى خوتەنگە يولغا سالغانلىقى ، كىچىلىرى بولسا زۇلئاينىڭ كېسىلىگە قاراپ ، ئۇيقۇسىز قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، قارا پاتەممۇ ئۇنىڭغا خەيرخاھلىق بىلەن قاراپ باش چايقىدى .

— زۇلئايغۇ ئوڭلاغ قىز ، لېكىنزە ، — دېدى قارا پاتەم دىمىقىدا چىكىلداپ ، — ئاشۇ ھۆسنارخان دېگەن بىشەم خوتۇنغا كۇيئوغۇل بولۇشۇڭنى ئويلىسىلا بېشىم پىررىدە قايدۇ دېسە .

— قىنى سۇنىڭ ئىقىشىغا ، تۆكىنىڭ يېتىشىغا قاراپ باقمام-
دىم ، — دېدى قەدىردان ، — يا قايىنامىدىن ، يا سايرامدىن
چىقارمەن .

— ئاراڭلاردا قىرتىڭ - سىرتىڭ گەپ چىقىپ قېلىشتىن
خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن ، — پاتەمخان باش چايقىدى ، — سەن
ھەرگىز ئۇ خوتۇن بىلەن تەڭ بولالمايسەن ، سېنى تىرىكلا يۇتىدۇ
دېگىنە .

ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئەمدىلا قىزىپ تۇرۇشى ، تېلېفون جىرىڭ-
لىدى . پاتەم قولىقىغا تۇتۇپلا : «ھە ، بار ... بار ... ئۆزلىرىنى
ساقلاپ ئولتۇرىدۇ ...» دەپلا تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قەدىردانغا
تۇتقۇزۇپ قويدى . دەسلەپتە ئۇنىڭ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى تۇتۇپ
تۇرغان قوللىرى تىترىدى ، كېيىن كۆزلىرى چەكچىيىپ ، كال-
پۇكلىرى ئۇمچەيدى ... تېلېفون تۇرۇپكىسىدىن ئىنتايىن تېز ۋە
قاتتىق گۇڭۇلدىغان ئاۋاز كەلگەنسېرى ، چىرايى ئاقىرىپ
كەتتى ...

— قاچان !؟ بولىدۇ ... بولىدۇ ... مەن ئەتىلا ... چوقۇم
ئەتىلا ...

قەدىردان تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويۇپ ، كۆزىدىن يۇمىلاپ
چۈشكەن ياشنى بارماقلىرىدا سۈرتۈپ قويدى . بۇنىڭدىن نېمە دېيىد-
شىنى ، قانداق تەسەللى بېرىشىنى بىلەلمىگەن پاتەمخان تېڭىرقاپ
تۇرۇپ قالدى .

— ئانامنى ماشىنا سوقۇۋېتىپتۇ ، — دېدى قەدىردان بوش
ئاۋازدا ، — ھازىر بالنىستتا ئوخشايدۇ .

— ۋاي خۇدايىم ، قانداق ، ئېغىرمىكەن ؟

— دادامنىڭ دېيىشىچە ئېغىر ئوخشايدۇ ...

— ئەمىسە قانداق قىلىسەن ؟

— ئەتىلەتىن ماڭىمەن - دە ... بۇ كېچىدە نېمە ئامال ؟

قەدىردان ياتىقىغا كىرىپ پال - پال قەغەز ، سۇلياۋ نەيچە ،
سەرەڭگىلەرنى ئېلىپ ئەمدىلا بىرنى چېكەي دەپ تۇرۇشى ، ئىشىك

ئۇرۇلۇپ ياتاقتا زوھۇرگاسىيا ، ئابىخان لومپىلار كىرىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ چىرايى ، ھەرىكەتلىرى ، شۇنداقلا گەپ ـ سۆزلىرىدىن ئازراق ئىچىۋالغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

— قەدى ئىنى ، تۇرە ئورنىڭدىن ، بەشىنچى قەۋەتكە ھەممىسى يىغىلىپ بولدى ، — دېدى زوھۇرگاسىيا ، — ئابىخان ئاكىمىز ساپ مالدىن تېپىپتۇ ، شۇنىڭ تەمىنى تېتىپ ، ھۇزۇرىنى سۈرۈپ باقايلى ، تۇر ، تۇر ... تولا ئەزمەڭنى ئەزمە .

ئۇلار بەشىنچى قەۋەتكە چىققاندا ، ياتاقتا ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، يانچۇقچىلار ئاتامانى ئىدرىس مودىنىڭ ، ئەسەت ئەر-ۋاھلار يىغىلىپ قالغانىدى . ئۇلار ئىككى پال ـ پال قەغەز ، ئىككى دانە پۇل تەييارلاپ ، سورۇننى ئىككى ئورۇنغا تۈزۈپ راسا چەكمەكتە ئىدى . ئابىخان لومپا كەپكە شەپكىسى ئىچىگە يوشۇرغان ياڭاقتەك خروئىننى ئېلىپ ، ئۇنى پال ـ پال قەغەز ئۈستىگە ئۈۋۈتۈپ چۇشۇردى ، بىر ـ ئىككىسى سەرەڭگە چاقتى ، قالغانلىرى نۆۋەت بىلەن تالىشىپ نەيچە بىلەن شوراشقا باشلىدى . ئۇلار ئەنە شۇنداق راسا پەيزى قىلىپ ، كەيپ سۈرۈۋاتقاندا ، بىر قىز ئىشىك-نى ئېچىپلا ، ياتاق ئىچىگە بىر قۇر سەپسېلىپ ، ئىشىكنى يەنە گۇپلا قىلىپ ياپتى . بۇنىڭدىن ياۋايىلىقى تۇتقان زوھۇرگاسىيا كارىدورغا ئېتىلىپ چىقتى ـ دە ، قىزنىڭ قىرقىم چاچلىرىدىن قامالالمىغانچە ياتاققا سۆرەپ كىردى . قىز ئارقىغا سۆرۈلۈپ چىرقى-رىماقتا ئىدى .

— ئاۋازىڭنى ئۆچەر ، ھەي جالاپ ! — ۋارقىرىدى زوھۇرگا-سىيا ، — ئىشىكنى ئېچىپ ھەممىمىزگە قاراپ قويۇپ ، يەنە كېتىد-ۋاتىسىنا ؟ بۇ يەردە ئولتۇرغانلارنىڭ ھېچقايسىسى ساڭا يارىمىدىما ؟ تۇتۇپ باقە ...

زوھۇرگاسىيا قىزنىڭ بىر قولىنى تارتىپلا ئۆزىنىڭ ئالدىنى تۇتقۇزدى . باشقىلار قاقاقلاپ كۈلۈشمەكتە ئىدى . قىز بولسا چىر-قىراپ يالۋۇرۇپ يىغلىغانچە بۇلجۇناتتى .

— قانداق ، تەخەيىنىڭكىدەك بارمىكەن ؟ — زوھۇر گاسىيا

ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ، كۆزىنى يۇمغانچە خىرىلداپ كۈلدى ، — ئۇقۇپ قوي ، پاسكىنا ، ئۇنداق مارايدىغان ئىشنى ئايغاقچىلار قىلىدۇ ، جۇما !

— زوھۇر ، قويۇۋېتە بولدى ، نۆۋەت ساڭا كالدى ، — ۋارقىرىدى قەدىردان قىزغا ئىچى ئاغرىپ ، — نېمە قىلارسەن ئۇ قىزغا تۇتقۇزۇپ ، ئۇنىڭسىزمۇ نەچچە ئاشناڭ تۇرسا ...

ياتاق ئىچىدە قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى . زوھۇر گاسىيانىڭ شىرنىڭ پەنجىسىدەك ئالقانلىرىدىن قۇتۇلغان قىز ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى . ئۇ كارىدورغا چىقىش بىلەنلا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى :

— خەپ لۈكچەك مۇناپىقلار ! «يېكەن كۆل» ساقچىخانىسىدىكى يىگىتىمگە تېلېفون بەرمىسەم ...

— يېكەن كۆل ساقچىخانىسىغا تېلېفون بېرەرمىش ۋا ... — زوھۇرگاسىيا يەنە قاتتىق كۈلدى ، — يىگىتىڭ بولامدۇ ، كالتەكچىڭ بولامدۇ ، ئەكىلىۋەر ، ئېشەك قىلىپ مىنىپ ئوينايمەن !

قىز كارىدور بويلاپ يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى . ياتاقنىڭ ئىچىدە بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن ، ئەبەي گىتار ۋارقىرىدى :

— ئاغىنىلەر ، ئۇ پاخپاق راستىنلا ساقچىخانىغا خەۋەر قىلىپ قالسا چاتاق جۇمۇڭلار .

— بۇ رايوننى «ئايدىڭ ساي» ساقچىخانىسى باشقۇرىدۇ ، — دېدى ئىدرىس مودىڭ ، — شەھەرنىڭ ئۇ تەرىپىدىن بۇ تەرىپىگە بىزنى تۇتىمىز دەپ كېلىپ يۈرمەس .

— ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ، — ئەيسا خېنەنجىر گەپكە ئارىلاشتى ، — «يۇقىرىدىن مۇكاپات ئالىمىز» دەپ كەلسىمۇ كېلىدۇ ، ئۇ ئىتلار .

زوھۇرگاسىيانىڭ : «ئۇلار كەلسە پالان نېمەمگە ھېساب» دېگەن گېپىدىن كېيىن يەنە باشقىدىنلا «ئىش» قا كىرىشىپ كېتىشتى . بىرى سەرەڭگە چاقسا ، يەنە بىرى پال - پال قەغەز تۇتاتتى . سۇلياۋ نەيچە يېتىشمىگەنلىرى پۇل ، قەغەز نەيچىلەردە شورايتتى .

ئابىخان لومپا بايىقى ياڭاقتەك كاللەك خروئىننى قەلەمتىرىچىدا پىال - پىال قەغەزگە قىرىپ چۈشۈرەتتى ، باشقىلار : «مەن بىر شورىۋالاي» ، «بايىلا شورىدىڭغۇ» ، «سەنغۇ دوزاخىنىڭ تۈتۈنىگىمۇ تويمايدىغان نېمە !» دېيىشىپ ، خۇددى كىم بالدۇر كۆپرەك شورى-ۋالسا ، جەننەتنىڭ تۆرىدىن شۇ ئورۇن ئالىدىغاندەك قىلىشاتتى . ئەمما ، قەدىردان زادىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ قۇلىقىدا دادىسىنىڭ : «ئاناڭنى ماشىنا سوقۇۋەتتى ، ئىنتايىن خەتەرلىك ! ساڭا ئانا كېرەكمۇ - يوق ؟» دېگەن سۆزلىرى ھېلىدىن ھېلىغا ئەكس سادا بېرىپ ، كۆڭلىنى بىئارام قىلاتتى ، ھەتتا ئانىسى بۇ دۇنيادا يوقتەك ، ئۆيگە بارسا ھەممىسى يىغا - زار قىلىشىۋاتقاندەك تۇيغۇلاردا بولاتتى .

— ھەي بالا سەيگۇيۇەن ، — ۋارقىرىدى زوھۇرگاسىيا ، — نېمە بىر چەتتە يېتىم بالىدەك بوينۇڭنى قىسىپ تۇرىسەن ؟ تۇتە ، مانى بىر پەس شورا .

ياتاقتىكى سەككىزدەك ئادەم بىر قۇردىن چېكىشىپ ، بەزىلىرى تامغا يۆلىنىپ ، يەنە بەزىلىرى ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ مۈگدى-شىپ ، ئاق تۇتۇننىڭ شېرىن كەيپىنى سۈرمەكتە ئىدى . زوھۇرگا-سىيا كۆزى ئوچۇق تۇرۇپ خورەك تارتسا ، ئابىخان لومبا بۇرنىدا پۈشتەك چالاتتى . يەنە كىمدۇر بىرى كالپۇكلىرىنى دىرىلدىتىپ ، ئۆزمەي پۇدەيتتى . ئۇلار ئەنە شۇنداق دۆت كەيپى بولۇپ جاھاندىن بىخەۋەر پەيزى سۈرۈۋاتقاندا ، ياتاققا سەككىز - توققۇز ساقچى ۋارقىراشقىنىچە كىرىپ كەلدى . ئۇلار ئورۇنلىرىدىن چاچراپ قو-پۇپ قارشىلىق قىلغانلارنى توك كالتەكلىرىدە ئۇرۇپ يىقىتىپ ، قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ كويزا سېلىشتى . قەدىردان سەكرەپ تۇرغانچە ياتاقنىڭ بۇلۇڭىغا بېرىپ تۇرۇۋالدى .

— ھەي هاراملىق ! سەن بۇ يەردە نېمىش قىلىسەن ؟ — ئاق سېرىق ئورۇق ساقچى قەدىرداننى بىر كاچات سېلىۋەتتى ، — سەن گۇيىنىڭ بالىسىغا يوق بارمۇ بۇ يەردە ؟

— مېنى نېمىشقا ئۇرىسەن ، ئاناڭنى ھېجىقىز ؟ — قەدىردان

ئېڭىكىنى تۇتۇپ قەستەن ۋارقىراپ يىغلىدى، — مەن ئاكامنى ئىزلەپ ئۇلۇشكۇن كەلسەم، مۇشۇ ياتاقتا بىلەت كېسىپ بەرگەن تۇرسا ئەينا، مەشەدە تۇرماي ئاناڭنىڭ قېشىدا تۇرسام بولامتى، ھېشىق! چۇمپۇتمىسەڭ مانا ئايروپىلان بىلىتى ...

قەدىردانىنىڭ خوتەن شىۋىسىدە قىلغان گېپىدىن ساقچىلار كۇلۇشۇپ كەتتى. ئۇلار ئايروپىلان بىلىتىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ قولىغا كويىزا سالمىدى. لېكىن ئورۇق، سېرىق ساقچى: «كىچىك-كىنە شۇمدىن تىل ئىشتەمدىم» دەپ ھار ئالغان بولسا كېرەك، قەدىردانىنىڭ ئەدىپىنى بېرىش ئۇچۇن يەنە دېۋەيلەپ كېلىشى، بايا قېچىپ كەتكەن قىز ۋارقىرىدى:

— ئەركىن، مېنى بوزەك قىلغىنى ئۇ ئەمەس، ئاۋۇ، — قىز زوھۇرگاسىيانى كۆرسەتتى، — ئاشۇ ئوغرى مېنى چېچىمدىن قامالالاپ ئۇردى.

ئورۇق سېرىق ساقچى ئەركىن پەيلىنى بۇزۇپ كەلگەنچە، قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ كويىزا سېلىپ قويغان زوھۇرگاسىيانى بىر كاچات سېلىشى، زوھۇرگاسىيا بۇتتەك چەكچىيىپ ھجايدى. بۇنىڭدىن ئەركىن: «مېنى مەسخىرە قىلىۋاتىدۇ» دەپ چۇشەندى بولغاي، يەنە بىر كاچات سالدى ...

— ھەي ساقچى، مۇشۇ تايىقىڭ ئوشۇق كەتتى جۇمۇ، — زوھۇرگاسىيا ھېچنېمە بولمىغاندەك تەمكىن ئىدى، — كېيىنكى تەقدىرىڭنى ئويلاپ قويۇپ قول كۆتۈرسەڭمۇ ئۇلگۇرەتتىڭ ...

— ھە، نېمە دەيسەن؟ يوغان سۆزلەيسەنغۇ تېخى ...

ئەركىن ساقچى زوھۇرگاسىيانى يەنە بىر ئۇرۇشى، ئۇنىڭ جاۋغىيىدىن قان ساقىدى، شۇنداقتىمۇ ئۇ كۇلۇمسىرىگىنىچە:

— قولىغا كويىزا سېلىنغان ئادەمنى ئۇرماق شۇنداق ئاسانمى-كەن؟ بىراق بۇ كويىزاڭ قولۇمدا مەڭگۇ تۇرماس ...

باشقا ساقچىلار يەنە ھۇرپىيىپ كەلگەن ئەركىننىڭ قولىدىن تارتىپ ئېلىپ مېڭىشى، زوھۇرگاسىيا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن شالاققىدە قان تۇكۇردى:

— ھەي گۆر ـ گۆرى بار ، ماغدۇرى يوق قاپاق نوچى ، مەن ساڭا دەپ قوياي ، زوھۇرگاسىيانىڭ بەدىنىگە تەگكەن ھەربىر تاياق ئىنتىقامسىز بولمايدۇ . بۇنى ئېسىڭدە چىڭ ساقلا !

«زوھۇر گاسىيا» دېگەن ئىسىم چىقىش بىلەن ساقچىلارنىڭ ھەممىسى قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى ئەسكە ئالغاندەك ، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تېڭىرقاپ قېلىشتى . بۇ ھالدىن قىزنىڭمۇ چىرايى ئاقىرىپ كەتتى ، شۇنداقتىمۇ بىر قانچە ساقچى ياتاقتىن خروئىن ، نەشە چەككەن نەيچە ، پال ـ پال ، چىلىم ، غاڭزىلارنى ، شۇنداقلا قىمار ئوينايدىغان تۆت ئوشۇق ، شىشخال ، قارتىلارنى يىغىۋالغاندىن كېيىن ھەممىنى ئالدىغا سېلىپ مېڭىشتى . قەدىردانىنىمۇ دۇمبىسىدىن ئىتتىرىپ ئېلىپ ماڭدى . ئۇ قارشىلىق قىلغاندى ، بىر ساقچى : «سېنى ئېنقلاپ بولغاندىن كېيىن قويۇپ بېرىمىز» دەپ كۆڭلىنى ياساپ قويدى .

ئۇلار پەسكە چۈشكەندىن كېيىن ساقچىلارنىڭ مىنىبۇسىغا كەپلەپ تىقىلدى . پاتمىغانلاردىن قەدىردان ، ئابىخان ، ئىدرىس مودىڭ ، ئەيسا خېنەنجىرلەر بىر ساقچىنىڭ نازارەتچىلىكىدە ئىدرىس مودىڭنىڭ شالى ماشىنىسىغا چىقىشتى .

ماشىنىلار چوڭ يولغا چىقىش بىلەن تون قاراڭغۇلۇقنى يالت ـ يۇلت يورۇتۇپ يۈرۈپ كەتتى . ئابىخان لومپا قەدىردانىنى پات ـ پاتلا بىقىنداپ ، كۆزىدە يۇقىرىنى ئىشارەت قىلاتتى . ئۇ بۇ ھەرىكەتنى قايتا ـ قايتا قىلغاندىن كېيىنلا ، قەدىردانىنىڭ ئېسىگە شەپكە ئىچىدىكى خروئىن كەلدى . ھەرقانداق ئادەم چېكەمدۇ ياكى ساتامدۇ ، نەق خروئىن بىلەن تۇتۇلۇپ قالدىمۇ ، ئېغىر چارە كۆرۈلەتتى . شۇڭا ، قەدىردان ئابىخان لومپىنىڭ شەپكىسىنىڭ ئىچىدىكى خروئىننى چاققانلىق بىلەن ئالدى ـ دە ، ماشىنا دېرىزىسىنى ئېچىپ سىرتقا تاشلىۋەتتى . ئابىخان «ئۇھ ...» دەپ يېنىك تىن ئالغىنىچە كۈلۈمسىرىدى . ئاندىن ئۇ ئاياغ تەرىپىنى ئىشارە قىلغىلى تۇردى . قەدىردان چاندۇرماي سىلاپ بېقىۋىدى ، ئابىخان لومپىنىڭ پايپىقى ئىچىدىكى كاللەك بىر نېمە قولىغا ئۇرۇندى . قەدىر-

دان تولىمۇ تەسلىكتە ئىشتان پۇچقىقىنى قايرىپ كاللەك خروئىنىنى ئېلىپ ، ئالدىدا ئولتۇرغان ساقچىغا قارىغىنىچە پەيت كۆتۈپ بىر- دەم ئولتۇردى . ئاندىن دېرىزىنى ئېچىپ بىر ئېتىۋىدى ، بىر كال- لەك خروئىن يول چېتىدىكى ئېچىلىپ قالغان چوڭ سېمونت تۇرۇبىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى . ئەمما ، ئۇ دېرىزە ئەينىكىنى هاپىلا ـ شاپىلا كۆتۈرۈۋاتقاندا ، ساقچى كۆرۈپ قالدى :

— هەي شۇم ، ماشىنا ئەينىكىنى نېمىگە ئاچتىڭ ؟ ياۋاش بول ، بولمىسا هېلى كۆرگۈلۈكىڭنى كۆرسىتىمەن ...

— تۇكۇردۇم ، ياكى خەقنىڭ بېشىغا تۇكۇرسەم بولامتى !

— هەي هارامىلىق ، گېپىڭ نېمانداق يوغان سېنىڭ ؟

مىنىبۇس بىلەن شالى «يىكەن كۆل» ساقچىخانىسىنىڭ هويـ- لىسىغا كىرىپ توختىشى ، هەممىسى يەرگە چۈشۈشتى . ساقچىلار- دىن بىرى ماشىنا هەيدەپ كەلگەن ئىدرىس مودىڭنىڭ قولىغا قايتىـ- دىن كويزا سالدى . بۇ ئەسنادا ئىشخانىدىن ئوتتۇرا بوي ، بۇغداي ئۆڭ ، كۆزلىرى يوغان ساقچىخانا باشلىقى راخمان چىراغلار بىلەن ئاپئاق يورۇپ تۇرغان هويلىغا چىقتى . ئۇ قولىغا كويزا سېلىنغان بىر توپ ئادەمنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ سىنچىلاپ قارىغاندىن كېـ- يىن ئاچچىقى بىلەن دىمىغىنى قاقتى :

— بۇ داشقاللارنىڭ بەزىلىرى بىزنىڭ دائىملىق مېهمىنىمىز ، ساقچىخانىمىزنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرمىسا يېگەن نېنى تېنىگە سىڭمەيدۇ ، — راخمان باشلىق تام تەرەپكە قارىۋالغان ئابىخان لومپىغا قادالدى ، — هەي ئابىخان ، چاچلىرىڭ ئاقىرىپ ، يېشىڭ ئاتمىشتىن ئاشتى ، نومۇس قىلساڭ بولمامدۇ ، ئاڭلىسام گىلەم دۇكىنىڭنى تۇتۇنگە تېگىشىپ چېكىپ بوپسەن ، خوتۇن ـ باللىـ- رىڭمۇ سېنى تاشلاپ كېتىپتۇ . ئۆتكەندە زەهەر تاشلاش ئورنىغا ئاتايتەن ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ كەلسەم ، ئەتىسىلا قېچىپ كەپسەن ، نېمانداق ئوڭشالمايدىغان ئادەمسەن !

— نەدە ، تاشلاپ چىقتىمغۇ ، باشلىق ، — ئابىخان ئاستا غودۇڭشىدى .

— يوق يەپسەن ، زەھەر تاشلاش ئورنىدىكىلەر بىكاردىن ـ بىكار يالغان ئېتىشقا بېشىنى ھەرە چېقىۋاپتىما ! ئەمىسە بۈگۈن نېمە بولدۇڭ ؟

— خو ... خوتەندىن ،— ئابىخان يالغاننى قاملاشتۇرالماي دۇدۇقلاپ كەتتى ، — بىر گىلەم سودىگىرى گىلەم ئېلىپ كەپتىكەن ، باھاسىنى ئۇقۇشقىلى ، گىلەملەرنى كۆرگىلى بارغان ، ساقچىلىرىڭىز تۇتۇپ ئەكەلدى شۇ .

— بولدى ، سېنىڭ تاققۇ ـ تۇققۇ ، يالغان ـ ياۋىداق گەپلىرىڭنى ئاڭلىغۇم يوق ،— راخمان باشلىق ساقچىلارغا بۇيرۇق قىلدى ،— ئەكىرىپ سولىۋېتىڭلار بۇلارنى !

ساقچىلار ئۇلارنى ئېلىپ مېڭىشتى . ئەركىن ساقچى باشلىقنىڭ قۇلىقىغا نېمىلەرنىدۇر دېيىشى ، راخمان قەدىردانغا لاپپىدە قارىدى ـ دە ، «ھەي بالا» دەپ چاقىرىۋالدى ، ئاندىن ئۇنى ئىشخانىسىغا باشلاپ ئەكىرىپ ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى . « مېنى ئۇرارمۇ ، سولاقخانىدا قانچىلىك ياتارمەن ؟ » دەپ تىترەپ ئولتۇرغان قەدىردان باشلىققا قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى . چۈنكى ، قەدىردان بىرىنچى قېتىم ساقچىخانىنىڭ سوراق ئورۇندۇقىدا ئولتۇراتتى . ئۇ بۇ يەرنىڭ بۇنچىلىك سۈرلۈك ، مېھرى سوغۇق ، قورقۇنچلۇق بولۇشىنى ئويلاپ باقمىغانىدى . ئۇنىڭ كاللىسىدا : «مۇشۇ يەرگە كىرىپ قالغىنىمنى تونۇش ـ بىلىشلەر كۆرۈپ قالمىسىكەن ، بولمىسا ئاتا ـ ئانامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قېلىش خەۋپى بار» دېگەندەك ئەنسىزلىك بولغاچقىمۇ ، «بۇ يەردىن قانداقمۇ قۇتۇلۇپ كېتەرمەن ؟ » دېگەن ئەندىشە ئۇنى يىلاندەك چىرمىۋالغانىدى . ئاڭغىچە ساقچىخانا باشلىقى بېشىنى كۆتۈرۈپ قەدىردانغا قارىدى :

— بالا سەيگۈيۈەن دېگەن سەن بولامسەن ، شوركا ؟

— مېنىڭ ئىسمىم شوركا ئەمەسىيا ، قەدىردان ئەينا ...

— شۇنداقمۇ ؟ — باشلىق كۈلۈۋەتتى ، — بۇلتۇرمۇ ، ئالدىنقى يىلمۇ ، ئىشقىلىپ ، 10 مىڭ سوم تۆلەپ غەيرەت جاڭدۇنى

قۇتقۇزۇۋالغان سەنغۇ دەيمەن؟
— شۇنداق، ئەمما ئۇ دېگەن «ئايدىڭ ساي» ساقچىخانىسى تۇرسا ...
— ئۇ چاغدا مەن ئاشۇ ساقچىخانىدا ئىدىم. مېنى تونۇيالمىدىڭما؟
— هوي راست، ئەجەب بىر كىمگە ئوخشايدۇ، دەيمەن تېخى. ئۆزلىرى راخمان باشلىققۇ!
— هەببەللى، مانا ئەمدى ئېسىڭگە ئالدىڭ، — دېدى راخمان غەلىتىلا ھىجىيىپ قويۇپ، — مۇنداق بولسۇن، ماۋۇ تۇتۇلغان ئالتە ئادەمنىڭ ھەر بىرىگە 3 مىڭ سومدىن 18 مىڭ سوم ئەكېلىپ بەر، بىز ئۇلارنى زەھەر تاشلاش ئورنىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىمىز ...
قەدىردان باشلىققا: «ئۇلارغا 18 مىليون بەرسەڭمۇ ئۇ يەرگە بارمايدۇ» دېمەكچى ئىدى، لېكىن مەشەدىن تېزەك قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى قىلىش ئۈچۈن «ماقۇل» دېدى. ئۇ ساقچىخانىدىن چىقىپ كېتىدىغان ۋاقتىدا باشلىق ئۇنى توختىتىپ:
— ھەي بالا سەيگۈيۈەن، بىزنىڭ ساقچىلار سېنىڭ خوتەنچە گېپىڭنى بىر ئاڭلىغۇسى باركەن، قانداق قىلىسەن؟ — دېدى.
— بولىدۇ، مەن پۇلنى ئەكەلگەندىن كېيىن سىزنىڭ ساقچىلىرىڭىزغا خوتەنچە گەپ قىلىپ بېرەي، بولامدۇ؟
قەدىردان تالاغا چىقىپلا، «يېكەن كۆل» ساقچىخانىسىنىڭ دەرۋازىسىغا قاراپ قولىنى شىلتىدى:
— ۋۇي ساقچى تەلەتى يوق ئاچ كۆزلەر! ساقچىلارنىڭ شەنىنى بۇلغايدىغان نان قېپىلار! سەنلەرگە 18 مىڭ سوم ئەكېلىپ بەرسەم موككىدە سوقۇپ، ئەتىلا ئاۋۇلارنى «قېچىپ كەتتى» دەپ چىقىرىۋېتىسەن. مەن سەنلەرنى بىلمەمدىمەنا ...
قەدىردان كەلگەن يولى بويىچە ئارقىغا قايرىلىپ تېز - تېز يۈرۈپ كەتتى. ئۇ كېتىۋېتىپ فوسفورلۇق سائەتكە قاراپ قويدى ھەم ئىچىدە: «سائەت ئىككى بولۇپ قاپتۇ ...» دەپ پىچىرلىدى. دېمىسىمۇ تۈن نىسپىدىن ئېشىپ قالغاچقىمۇ، كوچا ئاپتوبۇسلىرى

ئاللىقاچان توختاپ كەتكەن ، تاكسىلارمۇ بىرە ـ يېرىم غىل ـ پاللا
كۆرۈنۈپ قالاتتى . ئۇنىڭ كاللىسىغا ھېلىقى تۇرۇبىغا كىرىپ
كەتكەن بىر كاللەك خروئىن كىرىۋالغاچقا ، تاكسىغا چۈشۈشنىمۇ
خالىمىدى ۋە يولنىڭ يىراقلىقىمۇ بىلىنمىدى . قەدىردانىنىڭ قەدەم-
لىرى بارغانچە تېزلەپ ، يۈگۈرگىنىچە كېتىۋاتاتتى . ئۇ ماڭا ـ
ماڭا يول چېتىدىكى ئېچىلىپ قالغان سېمونت تۇرۇبىغا يېتىپ
كەلدى . ئەتراپ ئاپئاق قار بولغاچقىمۇ ، تۇرۇبىنىڭ ئاغزى ئۆڭ-
كۈردەك قاپقاراڭغۇ كۆرۈنەتتى . قەدىردان تۇرۇبا ئىچىگە ئۆمىلەپ
كىرىپ سەرەڭگە ياندۇرغانىدى ، كۆپ ئىزدىمەيلا ھېلىقى بىر كال-
لەك خروئىننى تېپىۋالدى . لېكىن ، بىرىنچى قېتىم تاشلىۋەتكەن
خروئىننىڭ ئورنى ئېنىق بولمىغاچقا ئۇنى تاپالمىدى .
قەدىردان يەنە يۈگۈرە ـ يۈگۈرە ، ئاخىر «مۇساپىرلار مېھمان-
خانىسى»غا تاڭغا يېقىن يېتىپ كەلدى . ئۇ قاراڭغۇلغا دەرۋازىنى
ئاچتۇرۇپ ، ھويلىدىكى «لادا»نى ھەيدەپ چىقتى ـ دە ، ھايال
بولماي دوستلۇققا يېتىپ كەلدى . قەدىردان ئائىلىلىكلەر بىناسى-
نىڭ قاپقارا تۆمۈر زىخچىلار بىلەن نەقىشلەنگەن دەرۋازىسىنى خېلى
قاققاندىن كېيىن ، نۆۋەتچى خادىم سوزۇپ ئەسنىگىنىچە قاراڭغۇلخا-
نىدىن چىقتى . قەدىردان ماشىنىسىنى ھويلىغا توختىتىپ قويۇپ ،
ئۆزى ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيىگە چىقىپ كەتتى . بۇ ئۆينى ياڭ ،
جاڭ ، لۇڭ قاتارلىق شىركەت باشلىقلىرى ، سۇڭ جىڭجۇڭدەك
ئىچكىرىدىن كەلگەن قاق سودىگەرلىرى بىلگەن بىلەن ، باشقىلار
كۆرۈپمۇ باقمىغانىدى . شۇڭا ، ئۇ بۇ ئۆيدە راھەتلىنىپ يېتىپ
قالدى . تاڭغا يېقىن ياتقاچقىمۇ ، ئەتىسى سائەت ئونلاردا ئارانلا
ئورنىدىن تۇرالىدى .
قەدىردان ماشىنىسى بىلەن دوستلۇقتىكى قازاق چايخانىسىغا
بېرىپ بىر چوڭ چىنە قايماقلىق ئەتكەن چايغا نان چىلاپ يەۋالغان-
دىن كېيىن دوختۇرخانىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى . ئۇ خوتەنگە مې-
ڭىش ئالدىدا زۇلئايغا خوش دەپ قويمىسا ، ئۇلار ئەنسىرەپ قالات-
تى . ئەڭ بولمىسا كۆڭلى نازۇك زۇلئاي : «راستلا مېنى ياخشى

كۆرمەيدىكەن» دەپ تېخىمۇ بىئارامچىلىق ئىچىدە قالاتتى . دېگەن-دەك قەدىردان ئاخشام بىر كېچە كەلمىگەنگە ، زۇلئاي بالىنىست ئىشىكىگە قاراپ كۆز قارىچۇقلىرى تۆكۈلەي دېگەنىدى . قەدىرداننىڭ ئاپىسىنىڭ ماشىنا ۋەقەسىگە ئۇچرىغانلىقىنى ئاڭلاپ ، زۇلئاي-مۇ كۆز يېشى قىلدى . ئۇلار بىر - بىرىگە قىيالماي تۇرغىنىدا ، داستىخان قولتۇقلىغان ھۆسنارخان ھاسىراپ كىرىپ كەلدى . ئۇ-نىڭ چىرايىمۇ سۇپسۇر ئاقىرىپ كەتكەنىدى .

— ۋاي خۇدايىم ، قارىمىسامچۇ كاشكى ، — دېدى ھۆسنارخان بېشىنى چايقاپ ، — كۆكتات بازىرى مەيدانىدا ئەركىن دېگەن بىر ساقچىنى ئۇرۇپ ، بىر پارچە بېغىرغا ئايلاندۇرۇپ قويۇپتۇ ! مىد-لىش - مىلىش قان ، چىرايىنىغۇ كۆرگىلىمۇ بولمايدۇ ...

قەدىرداننىڭ كۆز ئالدىدا تونۇگۈنكى كۆرۈنۈش ئايان بولدى . جاۋغىيىدىن قان ساقىۋاتقان زوھۇرگاسىيا يەرگە شالاقىدە قان تۈكۈرۈپ : «زوھۇرگاسىيانىڭ بەدىنىگە تەگكەن ھەربىر تاياق ئىنت-تىقامسىز بولمايدۇ ، بۇنى ئېسىڭدە چىڭ ساقلا ...» دېگەنىدى . مانا ئۇ بىر كۈن ئۆتە - ئۆتمەيلا ئىنتىقام ھۇزۇرىغا قانغانىدى . قىپقىزىل قاننى كۆرمىگۈچە ئىنتىقام ھۇزۇرىدىن لەززەت ئالالماي-دىغان قانخور زوھۇرگاسىيا ئەمدىلىكتە ئەركىن ساقچىنى سەكراتقا چۈشۈرۈپ قويغانىدى .

قەدىردان زۇلئاي ، ھۆسنارخانلا بىلەن خوشلىشىپ ، تېز كۆ-رۈش بۆلۈمىنىڭ كارىدورىغا چىقىشى ، ھېلىقى : «خەپ ، لۈكچەك مۇناپىقلار ، يىكەن كۆل ساقچىخانىسىدىكى يىگىتىمگە تېلېفون بەر-مىسەم ...» دەپ ھاۋاغا مىخ قاققان قىز مىڭ يەردىن تۆكۈلۈپ يىغلاپ ، ئورۇندۇقتا شۇمشىيىپ ئولتۇراتتى . ئۇ ئەمدى ھەرقانچە پۇشايمان قىلسىمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ . قىز قەدىرداننى كۆرۈپ تېخىمۇ ئېسەدەپ ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى . ئۇنىڭ مىسكىن چىرايى-دىن ، مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىدىن : «مەن ئەقىلسىز پوقكەن-مەن» دېگەن ئۆزىنى ئېتىراپ قىلىش ، ئۆكۈنۈش نىداسى ئەلەڭلەپ

تۇراتتى . راست ، ئۇ ئىنتايىن دۆتلۈك قىلغان ، لۈكچەكلەر ، خو-
تۇنسىز بويتاقلار ، قىسقىسى ، بۇرنىغا سۈيدۈك پۇراپ قالغان ئەر-
لەر قىز ـ چوكانلارنى كۆرسە چاقچاق قىلىپ ، ئەگەر ئىمكانىيەت
بولسا ئۇيەر ـ بۇيەرلىرىنى تۇتۇپ روھەن لەززەت ئالغۇسى كېلىدۇ . بۇنداق نازۇك ئىشلارنى ئەقىللىق ئايالىلار ئۆز ئىچىگە سىڭدۇ-
رۇۋېتىدۇ ، تۇرگۇنرەكلىرى بولسا تىللاپ ، تۇكۇرۇپ ، ھەيۋە قىلسا
قېچىپ دېگەندەك ئىچىنى بوشىتىۋالىدۇ . بىراق ئەرلىرىگە ، يى-
گىتلىرىگە ھەرگىز تىنمايدۇ . چۈنكى ، ئەرلەر بۇنداق ئىشلاردا
قانلىق ۋەقەلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ، ئاقىۋەت يىغىشتۇرۇۋالغۇ-
سىز پاجىئەگە ئاشۇ قىز ياكى ئاشۇ چوكاننىڭ ئەقىلسىزلىكى
سەۋەبكار بولۇپ قالىدۇ ، ھەتتا بەزىلىرى تۇرمە ئازابىنى ، بەزىلە-
رى تۇللۇق ياكى يېتىملىك كوچىلىرىدا سەرسان بولۇش ئاقىۋەت-
لەرنىمۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ...

— كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلماڭ ، ئاچا ، — دېدى قەدىردان قول ياغلىقىنى سۇنۇۋېتىپ ، — ئەمدى پۇشايمان قىلغىنىڭىز بى-
لەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ .

— مەن ... مەن ... نېمىدېگەن كالۋا ... دېۋەڭ ... ئەقىلسىز ...

قەدىردان «لادا»غا چۈشۈپ كېتىۋېتىپ ، غەلىتە خىياللار قاي-
نىمىغا غەرق بولدى . راست ، ئادەم بالىسى بۇ دۇنياغا كېلىپ ،
«ئەجەب توغرا قىپتىمەن ... » دېگەنگە قارىغاندا ، پۇشايمان ، ئۆكۇ-
نۇش ، ئەپسۇسلىنىشى كۆپ بولىدىكەن . شۇڭا ، كونىلارنىڭ : «خام
سۈت ئەمگەن ئىنسان» دېگىنى شۇ ۋەجىدىنكەن . مانا قەدىردان :
«نېمىشقىمۇ ئەسەت ئەرۋاھىنىڭ كەينىگە كىرىپ ‹ئېسىلزادىلەر ›
مېھمانخانىسىغا كىرگەندىمەن ... ئەرلىك غۇرۇرۇمنى دەپ ئاقنى
ئاغزىمغا ئالغاندىمەن » دېگەن گەپنى قانچە ـ قانچىلاپ تەكرارلىدى .
لېكىن ، ئورنىغا كەلدىمۇ ؟

قەدىردان مېھمانخانىدىكى ياتىقىغا كېلىپ ئىككى مايكىسى-

نىڭ ، ئىچىگە كىيىدىغان كالتە ئىشتانلىرىنىڭ ئىچىگە يانچۇق
تىكىپ پال ـ پال قەغەز ، سەرەڭگە مونجىقى ، گۈڭگۈرتلۈك سە-
رەڭگە قاپ پارچىسى ، تىرناقتەك ئاق بولاقلاردىن سېلىپ ، چاندۇر-
ماي ئاغزىنى تىكىۋەتتى ، چۈنكى ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بۇ ئىشلارنى
بىلىپ قېلىشىدىن بەكمۇ ئېھتىيات قىلاتتى .

ئون سەككىزىنچى باب

قەدىردان سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كەچلەپ كىرىپ كەلگەندە ، ئانىسى خەيرىگۇل ئاشتاختىدا خىيالىي خېمىر يېيىۋاتات- تى . ئۇ دۇپدۇگىلەك يېيىلغان خېمىرنى ئۇزۇن نوغۇچتا يۆگەپ ئاشتاختىغا بېسىپ يۇمىلىتاتتى . خەيرىگۇل ئوغلى قەدىردانىنى كۆرگەن بولسىمۇ ، بىراق چىرايىدىن ھېچقانداق ئىپادىنى بىلگىلى بولمايدىغان بىر خىل زەھەردەك بىغەملىك چىقىپ تۇراتتى . قەدىر- دان كۆڭلىدە : «مېنى خوتەنگە ئەكىلىش ئۈچۈن ، ئاناڭنى ماشىنا سوقۇۋەتتى ، دەپ ئالداپتۇ ...» دېگەن غۇم بىلەن ئۇمۇ باتناپ ئولتۇردى . بىر چاغدىلا خەيرىگۇل خېمىرنى كېسىپ ، چۆپنى سۇ- پۇرغا يېيىۋەتتى ، ئاندىن نوغۇچ بىلەن ئاشتاختىنى پاكىز سۈر- تۈپ ، ئاشخانىنىڭ بۇلۇڭىغا تىكلەپ قويدى . ئۇ ھەممە ئىشلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنلا ، قەدىردانىنىڭ ئالدىغا كەل- دى . خەيرىگۇلنىڭ چىرايى شۇنچىلىك سۇرلۇك بولۇپ كەتكەنىدى- كى ، قەدىردانىنىڭ يۈرىكى سىرقىراپ كەتتى .

— يۈر ، مېھمانخانىغا كىرەيلى ، — خەيرىگۇلنىڭ كۆزلىرى- دىن چېقىن چېقىۋاتاتتى ، — تۇرە ئورنىڭدىن !

— ئىش ئالدىراش ۋاقىتىدا ئادەمنى ئالداپ ، — غودۇڭشىدى قەدىردان ، — ئۇنداق ئالدىمىسىمۇ كېلىۋاتىمەنغۇ ...

— تولا غوتۇڭشىما !

ئۇلار مېھمانخانىغا كىرىپ دىۋاندا يانمۇيان ئولتۇرۇشتى . خەيرىگۇل قەدىردانىنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ، يۈزىنى يې- قىن ئەكىلىپ چەكچەيدى . بۇ ئۆيدە قانداقتۇر بىر ئىشنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى كۆڭلى تۇيغان قەدىردان قورققىنىدىن بارغانسېرى شۈمشىيىپ قالدى ، ئەمما خەيرىگۇلنىڭ ئىككى قولى شارتلا قى-

لىپ قەدىرداننىڭ ياقىسىدىن بوغدى . تۇيۇقسىزلا يۈز بەرگەن بۇ ھۇجۇمدىن گاڭگىراپلا قالغان قەدىردان نېمە قىلارىنى بىلمەي قالـ دى . خەيرگۇل ئۇنىڭ گېلىدىن تېخىمۇ قاتتىق بوغدى ، چىرايى تامدەك ئاقىرىپ كەتتى :

— ئېيتە گۇي ! ئېيتە مۇناپىق ! ئېيتە تۇزكور ! ئۇرۇمچىدە نېمىشلارنى قىلدىڭا ؟ مەن سېنى شۇنداق ئىبلىس بولسۇن دەپ باققانمىدىم ؟ پۈتۈن ئىنسانىيەت ، پۈتۈن دۇنيا نەپرەتلىنىۋاتقان ئاشۇ قاباھەتنى قايسى دىلىڭ ، قايسى ئېتىقادىڭ ، قايسى ئىمانىڭ بىلەن ئاغزىڭغا ئالدىڭ ؟

قەدىردان ئانىسىنىڭ ئاخىرقى خىتابلىرىدىن ھەممىنى چۈشەنـ گەنىدى . شۇنداق ، ئۇلار ئوغلىنىڭ قانداق تۈيۈق يولغا كىرىپ قالغانلىقىنى بىلىپ بوپتۇ !

— ئانا ، مەن...

— گەپ قىلما ، نائەھلى ! ۋۇي يۇرتنىڭ دۈشمىنى ! مىللەتـ نىڭ ئاسىيسى ! ۋۇي ئاتا ـ ئانىنىڭ بەدىنىگە چىققان مەرەز ! چايان يۈلتۈزلىرى نەزەر سالغان دەقىقىدە ئاپىرىدە بولغان ئاپەت...

خەيرىگۇل قەدىرداننىڭ كانىيىنى بوغقانچە ، بارغانسېرى دىۋاڭـ غا ئىقتىماقتا ئىدى . پۇدىگەن ئۆپكىدەك ئېسىلىپ كەتكەن قەدىرـ دان نە ئۆزىنى ئاقلىيالماي ، نە قارشىلىق قىلالماي ، بوغۇلۇپ ياتماقتا ئىدى . ئەمدىلىكتە خەيرىگۇلنىڭ كۆزلىرىدىن خۇددى قىرـ غاقلارنى غۇلىتىپ كەلگەن قىيان سۇدەك تۆكۈلۈۋاتقان ياشلار قەـ دىرداننىڭ يۈز ، كۆز ، بويۇن ، مەيدىلىرىگە غەلۋىردىكى سۇدەك تاراملاپ چۈشمەكتە ئىدى .

— ئانا ! جېنىم ئانا ! — دىۋاندا بوغۇلۇپ ياتقان قەدىردانمۇ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى ، — مەن ئازدىم ... مەن مەلئۇن ... مەن قاباھەت ! لېكىن ئامالىم يوق...

— مەن ... مەن سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ! — ئۇچقاندەك چىقىپ كەتكەن خەيرىگۇل نوغۇچنى كۆتۈرۈپ كىرگەنچە بىرنەچچىـ نى سېلىۋەتتى . ئەمما ، ئېتىلىپ كىرگەن گۇلنۇر ئۇنى ئارقىدىن

قۇچاقلىغانچە تۇتۇۋالدى . خەيرىگۇل : «مېنى قويۇۋېتىڭلار !» دەپ دەھشەتلىك چىرقىراپ بىردىنلا ھوشىدىن كەتتى . يۈز - باشلىرى قىپقىزىل قان بىلەن بويىلىپ كەتكەن قەدىردان ئۆزىنى ئانىسىنىڭ ئۈستىگە ئاتتى :

— جېنىم ئانا ! مېنى ئۇر... دەردىڭ ، ئازابىڭ مىسقالچە يېنىكلەيدىغان ئىش بولسا ، مېنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەت ! مەن... مەن كۆز ئالايتسام ئىت بولاي... توڭگۇز بولاي...

قەدىردان ئانىسىنى قۇچاقلاپ زار - زار يىغلاۋاتاندا ، گۈلنۇر ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ ، ئانىسىنى ئۆزى يۆلەپ ، دىۋانغا ياتقۇزدى . خوتەن تىببىي مەكتەپنىڭ 2 - يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان بۇ قىز ئائىلىدە يۈز بەرگەن پارچە كىسەللەرنىڭ ھۆددىسىدىن ئۆزى چىقاتتى . ئۇ خەيرىگۇلنىڭ پېشانىلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، بۇرۇن ئاستىغا تىرنىقىنى پاتۇرۇپ ، ئاخىر ئانىسىنى ھوشىغا كەلتۈردى . بۇ چاغدا ئابباس بۇجاڭمۇ كىرىپ كەلدى . ئۇ قەدىرداننىڭ قان بىلەن بويىلىپ كەتكەن يۈز ، بويۇن ، كۆڭلەكلىرى ، شۇنداقلا يەردە ياتقان قان يۇقى نوغۇچنى كۆرۈپ ، يۈز بەرگەن پاجىئەنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولدى .

خەيرىگۇل «ئۇھ ...» دېگىنىچە مەيدىسىگە ئالقىنىنى قويدى . ئۇ گۈلنۇرنىڭ ياردىمىدە دىۋانغا يۆلىنىپ ئولتۇردى . قەدىردان بولسا ئۈستۈېشىدىكى قاننىمۇ سۈرتمەي ، ئۆي ئوتتۇرىسىدا تىزلانغىنىچە يىغلاۋاتاتتى .

— قىزىم گۈلنۇر ، قەدىرداننىڭ بېشىنى تېڭىپ قويۇڭ ، — دېدى ئابباس ، — جاراھىتىدىن قان كۆپ چىقىپ كەتسە خەتەرلىك...

— خەتەرلىك بولسا ئۆلەر ، — گۈلنۇر تەتۈر قارىۋالدى ، — ئۇنداق خروئىن بەڭگىسى ئىنىم يوق !

— مەن سىزگە گەپ قىلىۋاتىمەن ! — خاپىلىقىنى كۆتۈرەلمەي تۇرغان ئابباس ئاچچىقىدا قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى ، — تاجاۋۇزچى دۈشمەن بولسىمۇ داۋالايدىغان گەپ...

گـۈلنۇر ئـورنىدىن تـۇرۇپ ، دوختۇر سـاندۇقىنى ئېلىپ كەلدى ـ دە ، جاراھەت ئەتراپىنى ئىسپىرتلىق پاختىدا تازىلاپ ، يەنە قانداقتۇر دورىلارنى سۈۋاپ تېڭىپ قويدى .

ئەتىسى شەنبە بولغاچقا ، ئائىلە بويىچە قەدىردانلىنى سىرتقا چىقارغىلى قويمىدى . كەچ بولغۇچە ئۇنىڭ خۇمارى تۇتۇپ ، تىترەڭلى ، ئەسنىگىلى ، پۇت ـ قوللىرى كىرىشكىلى تۇردى . بۇ ئازابنىڭ دەھشەت ئاغرىقىنى بىر ئۆزى بىلدىكى ، بۇ دۇنياغا تۆرەلىپ قالغىنىغا مىڭبىر پۇشايمانلارنى قىلدى . ئەمما ، ئىككىنچى كۈنى يەكشەنبە خۇمارى تۇتۇش بىلەن ، ئائىلە بويىچە يېپىلىپ ئۇنى كارىۋاتقا داكا ـ ئارغامچىلاردا باغلىۋەتتى .

ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇرلار بۇرۇن مۇشۇنداق ئىشقا دۇچ كەلگەن ئائىلىلەردىن ، چېكىپ تاشلىغۇچىلاردىن ئەھۋال ئىگىلەپ ، خەش ـ خەش (ئەپيۇن غوزىسى)نى قاينىتىپ ، راسا ئاچچىق قىيام بولغاندا قەدىردانغا ئىچۈردى . ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زورى ۋە تەڭقىسلىقتا بۇ زەھەرنى ئىچتى . ئەسلىدە خەش ـ خەشتىن تېۋىپلار بىر نەچچە خىل دورا ياساپ ، ئۇنىڭ بەزىسىنى ئەسەبىيلىكنى پەسەيتىش ئۈچۈن ساراڭلارغا ئىچۈرەتتى . بۇنى بىرنەچچە كۈن ئىچۈرگەندىن كېيىن دوختۇرلارنىڭ : «كېيىنچە خۇمار پەيدا قىلىپ قويىدۇ» دېگەن ھۆكمىگە ئاساسەن ، خەش ـ خەش قىيامىنى ئىچىشنى توختىتىپ ، دوختۇرخانىدىن «دولىگدىڭ» ، «چۇمادۇ» قاتارلىق خۇمارنى باسىدىغان ئوكۇللارنى ئەكېلىپ ، ھەركۈنى دېگۈدەك گۈلنۇر ئۇنى تەڭشەپ سېلىپ قويىدى . «دولىگدىڭ» ئەسلىدە ئوپېراتسىيىدىن كېيىنكى چىداپ بولماس ئاغرىقنى ، شۇنداقلا راك كېسىلىنىڭ تەسەۋۋۇرغا سىغمىغۇدەك ئازابىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن سېلىنىدىغان زەھەرلىك ئوكۇل ئىدى . ئادەتتە دوختۇرخانىدىكى دورىخانىلار بۇ خىل ئوكۇلنى بەرمەيتتى . لېكىن ، ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇرلار : «راك كېسىلىگە سالىمىز ...» دەپ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ ئېلىپ كېلەتتى . بۇنداق ئوكۇل شەخسىي دورىخانا ۋە دوختۇرخانىلاردا بار بولۇپ ، ئەسلىدە بىر ئامپۇلى 80

تىپىن ئىدى ، لېكىن ئۇلار 100 سومدىن ساتاتتى . گۈلنۇر ھەر كۈنى ئىنىسىغا دورا ئىچۈرۈش ، ئوكۇل سېلىش ئۈچۈن مەكتەپتىن بۇرۇن قايتىپ كېلەتتى . ئۇلار كىيىنچە «دولىگدىك» ، «چۇمادۇ» لارنىڭ يېڭىلانغان تۈرلىرىدىن «فۇكاڭ» ، «كاڭ فۇ» ، «فۇجىڭ-كاڭ» قاتارلىق مەست قىلىش دورا ۋە ئوكۇللىرىنى ئىشلەتتى ، بىراق «دولىگدىك» قاتارلىق بەزى ئوكۇللارنىڭمۇ خۇمار پەيدا قىلىدىغانلىقى ئىسپاتلانغاندىن كېيىن ، قەدىردانغا ئۇخلىتىش ، مەست قىلىش دورىلىرىنى يېگۈزدى . دېمىسىمۇ ، دەسلەپتە بىر - ئىككى كۈن خۇمار تۇتۇپ قاتتىق ئازابلانغان بولسىمۇ ، كېيىنچە خۇمار پەقەتلا تۇتمىدى . بۇنىڭدىن ئاق كۆڭۈل ئاتا - ئانا ، كۆيۈمچان گۈلنۇر تولىمۇ خۇشال بولۇشتى ، خىروئىن دېگەن بۇ ئالۋاستىنىڭ ئاسانلا تەسلىم بولغانلىقىدىن ھەيرانمۇ بولۇشمىدى . ئاتا - ئانىسى ئىشقا ، ئاچىسى بىلەن ئىنىسى مەكتەپكە كەتكەندە ، خىروئىننىڭ دەھشەتلىك ئازابىدىن خالىي بولالمىغان قەدىردانىنىڭ كالتە ئىشتان ، مايكىلىرىنىڭ ئىچىدىكى تولۇق قورالانغان خىروئىن يەنە ئۆز كۈچىنى نامايان قىلدى . ئوڭدىسىغا ياتقان قەدىردان پال - پال قەغەزنى ئېلىپ ، تىرناقتەك خالتىنى چىشىدا يىرتىپ ، سەرەڭگە مونجاقلىرىنى گۈڭگۈرتلۈك پارچىغا سۈركەپ ، خۇماردىن راسا چىقاتتى - دە ، ئۆيدىكىلەر كەلگەن ھامان : «دورا - ئوكۇللارنىڭ ئۈنۈمى بولغان چېغى ، خۇمارىم زادىلا تۇتمىدى» دەپ ئۇلارنى خۇشال قىلاتتى . بىر كۈنى دادىسى بىلەن ئىنىسى قەدىردان ياتقان كارىۋاتنىڭ ئايىغىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى .

— ھۆم ، ئۆزۈڭنى قانداقراق ھېس قىلىۋاتىسەن ؟ — دېدى ئابباس قەدىردانىنىڭ چىرايىغا سەپسېلىپ ، — چىرايىڭغۇ خېلى ئوڭشىلىپ قالغاندەك قىلىدۇ .

— دادا ، ئۆزىڭىزگە ئايان ، مەن ياتقىلى 16 كۈن بولدى ، خۇمارىم تۇتمىدى ، — قەدىردانمۇ دادىسىنىڭ چىرايىغا قارىدى ، — ئەمدى ئۈرۈمچىگە كەتمىسەم بولماس . ماڭا نۇرغۇن ئىشلار ساقلاپ تۇرىدۇ .

— ساڭا ساقلاپ تۇرىدىغان قانداق ئىشلار كەن ئۇ ؟ — ئاببا‌س ئىشەنمىگەندى ، — ناھايىتى شۇ ئوبۇلھەسەننىڭ قىقىنى سېتىپ ، ئۇنىڭ پۇلىغا دۇكانلىرىغا مال ئالارسەن ؟

— ئىشەنمىسىڭىز ياقۇپ ھاجىمغا تېلېفون بېرىڭ .

— نېمە ئىشلىقىنى ئېنىق دېمەمسەن ؟ — دېدى خەيرىگۇل سەل گۇمانسىراپ ، — سەن دېمىسەڭ ، بىز پال سالامدۇق .

قەدىردان «داخىيەن» ، «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» شىركەتلىرىنىڭ باشلىقلىرى ياڭ مىڭسەن ، جاڭ يۇڭچىڭ ، لۇڭ داتۇلار بىلەن بولغان بەش ئايلىق توختام ، فۇجيەن ئەنبو شەھىرىنىڭ قاق سودىگىرى سۇڭ جژجۇڭغا بىر ئايدا 240 توننىدىن ئالتە ئايغىچە قاق يەتكۈزۈپ بېرىش توختامى قاتارلىقلارنى سۆزلىگەندە ، ئاببا‌س بىلەن خەيرىگۇل بىر - بىرىگە قارىشىپ ، چاندۇرماي : «بولمايدۇ …» دېگەندەك باش چايقىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، كىچىككىنە بىر بالىنىڭ نەچچە شىركەت ، نەچچە خوجايىنلار بىلەن نەچچە يۈز ، نەچچە مىڭ توننىلاپ توختام تۈزۈشىگە ئىشەنمىدى .

— ئانا ، دادا ، سىلەر ماڭا ئىشەنمەيۋاتىسىلەر ، — دېدى قەدىردان جىلە بولغان ھالدا ، — تېخى ئىككى ناھىيە ، بىر بوز يەر مەيدانى بىلەن نەچچە مىڭ توننىلىق توختام بار . ئۇلار بىر ئايدا ئىككى نۆۋەت ئۇرۇمچىگە قۇرۇق مېۋە - چېۋە يۆتكەيدۇ . مەن ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلمىسام ، ئۇلار نەچچە كۈن ساقلاپ قايتىپ كەلسە ، مالنىڭ پۇلىنى ، يەنە ماشىنىنىڭ كىراسىنى مەن تۆلىشىم كېرەك بولىدۇ … ئۇ دېگەن نەچچە مىلـيون پۇل !

— بۇ توغرۇلۇق ياقۇپ ھاجىم ئېيتقان ، ئۇنى قاچان تاپشۇرۇپ تۈگىتىدۇ ؟

— 2 - ئاينىڭ بېشىغىچە .

— بۇ چاغقىچە ھەر ئايدا قانچە ماشىنا توشۇۋاتىدۇ ؟

— ئوخشاش ئەمەس ، — كارىۋاتقا باغلاقلىق قەدىردان سەل يانتۇ بولدى ، — مەن توختام تۈزگەن كالونلار ھەر قېتىمدا قانچە-

لىك ماشىنا چىقىرالىشىغا باغلىق . ئالدىنقى ئايلاردا بىر كالون 24 ماشىنا ، يەنە بىرى 18 ماشىنا ماڭدۇرغان . بۇ قېتىم ئىككى كالون 67 ماشىنا مالنى بىر يولىلا يۆتكەپتىكەن ، ھەممىنى ئۈچ شىركەت بىلەن ئەنبولۇق سۇك خوجايىنىغا تەقسىم قىلىپ بەردىم .

— بالام ، — دېدى خەيرىگۈل قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ، — بىزنىڭ سېنى مەيلىڭگە قويۇپ بەرگۈمىز بار ، بىراق ئاڭلىساق بۇ مەرەزگە داخىل بولغان ئادەم ئاسان تاشلىيالماي-مىش ... باشقىلارنىڭ چەككىنىنى كۆرسىلا يەنە ئۆگىنىۋالارمىش .

— ۋاي توۋا ، ماڭا ئىشىنىڭلار . بۇندىن كېيىن دىققەت قىلىسام بولمىدىمۇ .

— بولىدۇ ، بالام ، — دېدى ئاباس ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئاچاڭ گۈلنۇر ماكتەپتىن كەلگەندىن كېيىن مەسلىھەتلىشىپ بىر قارارغا كېلەيلى .

ئەتىسى ئىدارىدىن بالدۇرراق قايتقان ئاباس خەيرىگۈلنى مېھمانخانىغا چاقىرىپ كىرىپ ، ئاستا كۇسۇرلاپ گەپ قىلدى :

— قاراڭلار ئانىسى ، جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىز ئىشخانامغا كەپتىكەن ، — ئاباسنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى ئۆرلىدى ، — ئۇنىڭغا مەزلۇم قۇدىمىز ھۆسنارخان تېلېفون بېرىپ : «قەدىردان تېز قايتىپ كەلسۇن ، توپ سېتىش بازارلىرىدىكى قاقچىلار ئاشخانىمىزنىڭ بوسۇغىسىنى تېشىۋېتەي دېدى ... » دەپ گەپ تۇنۇپتۇ . قانداق قىلىمىز ؟

— قەدىردانىنىڭ توختام توغرۇلۇق گەپلىرى راست ئوخشىمامدۇ ؟

— راستلىقى راست ، مەنمۇ ياقۇپ ھاجىمدىن ئاڭلىغان .

— ھۆسنارخان ساقچى ئابلىپىزنى قانداق تونۇيدىكەن ؟

— ئۇلارنى سورۇشتۇرۇپ نېمە قىلاتتىڭ ؟ ئابلىپىز ئۈرۈمچىدە بارسىلا ھۆسنارخانىنىڭ ئۆيىگە چۈشىدىكەن ، — ئاباس ئويلىنىپ قالدى ، — بۇ گەپنى قەدىردانغا دەيلىمۇ قانداق ؟

— دەيلى ، — خەيرىگۈلمۇ سەل ئەنسىرىگەندى ، — بولمىسا

ھۆسنارخان دېگەن خوتۇن قەدىردانىنى «قاچتى» دەپ ئويلاپ ، ئىش-
نىڭ سەتىنى چىقارمىسۇن .

ئۇلار قەدىردان ياتقان ھۇجرىغا كىرىپ ، بىردەم جىم ئولتۇر-
غاندىن كېيىن ، ئەر - خوتۇن ئىككىسى : «قېنى سىلىدىن كەل-
سۇن» دېگەندەك بىر - بىرىگە قاراشتى . ئابباس خوتۇنىنىڭ بىر
ئالىيىشىدىن كېيىن گېلىنى قىرىپ قويۇپ ، ھۆسنارخاندىن تېلې-
فون كەلگەنلىكى ، قاقچىلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ سو-
رۇشتە قىلىۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بېرىشى ، قەدىردانىنىڭ تىت - تىت
بولغانلىقى چىرايىدىن بىلىندى .

— ئانا ، دادا ، ھۆسنارخان قاقچىلارنىڭ مېنى ئىزلەپ قىلىد-
شىغا ئۇنچىۋالا ئەندىكىپ كېتىدىغان خوتۇن ئەمەس ، — دېدى
قەدىردان جىددىي ھالدا ، — زۇلئاي كېسەل بولۇپ بالىنىستىتا
يېتىپ قالغانىدى . شۇڭا ، ئۇ خوتۇن : «زۇلئايىغا قارىماي خوتەندە
يېتىۋالامسەن» دەپ بەرگەن تېلېفون ئۇ . ئەگەر ۋاقتىدا بارمىسام
قىزىنى ئېلىپ كېلىشتىن يانمايدۇ ...

— جېنىم بالام ، ھېلىقى مەرەزنى راست تاشلىدىڭمۇ
زادى؟ — خەيرىگۈل يەنىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى ، — سېنى
زادىلا قويۇپ بەرگۈم يوق .

— ئانا ، دادا ، مەن سىلەردىن خۇش بولۇپ قالاي ، مېنى
يېشىۋېتىڭلار ،— قەدىردان خۇمارىنىڭ باشلانغانلىقىنى سېزىپ قېد-
لىپ تېزلا جىددىيلەشتى ، — مەن يېتىۋېرىپ بەك قىينىلىپ
كەتتىم . تېزرەك بولۇڭلارچۇ .

ئابباس بىلەن خەيرىگۈل ئارغامچىنى چىشلەپ يېشىپ بولغۇ-
چە ، قەدىردان ئارانلا چىدىدى . شۇڭا ، ئۇ بوشىنىپ كارىۋاتتىن
چۈشكەن ھامان : «ھاجەتخانىغا كىرىپ چىقاي» دەپلا چىقىپ كەت-
تى . 16 كۈندىن بېرى خۇمارنىڭ تۇتمىغانلىقى ياخشىلىقتىن بېشا-
رەت ، دەپ چۈشەنگەن ئابباس بىلەن خەيرىگۈل بىر - بىرىگە
تەسەللى بېرىشىپ ، ئوغلىنى قويۇپ بېرىش قارارىغا كېلىشتى .
ھاجەتخانىغا چىقىپ كەتكەن قەدىردانىنىڭ خۇشال ، تېتىك قايتىپ

كىرىشى ئۇلارنى تېخىمۇ ئىشەندۈرۈۋەتتى.
قەدىردان چۈشتىن كېيىن پوچتىخانىغا كەلدى. ئۇ ياتاقتىكى-
لەرگە تېلېفون بېرىپ، ئۆتكەنكى تۇتۇلغانلارنىڭ ئەھۋالى قانداق
بولدى، ئۆزىنى سۈرۈشتە قىلىۋاتامدۇ - يوق، دېگەنلەرنى ئۇقۇپ
بېقىپ، ئاندىن ئۈرۈمچىگە ماڭماقچى ئىدى. تېلېفوننى ئەبەي گى-
تار ئالدى. قەدىردان ئۇنىڭدىن بىر قۇر ئەھۋال سورىغاندىن كې-
يىن بالىلارنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى.
— ئۇنىڭدىن ئەنسىرىمە. ھازىر ياتاقتىكى بالىلار غەيرەت
جاڭدۇنى بېيجىڭدىن كەلدى دەپ ئولتۇرۇش قىلىۋاتىمىز.
— غەيرەتكام قايتىپ كەپتۇ - دە، — قەدىردان كىملەرنىڭ
قويۇپ بېرىلگەنلىكىنى بىلىشكە ئالدىرىدى، — ياتاقتا راسا پەيزى
قىلىۋېتىپسىلەردە، سورۇندا كىم - كىملەر بار؟
— كىم بولاتتى، غەيرەت جاڭدۇ، زوھۇرگاسىيا، ئابىخان
لومپا، ئەيسا خېنەنجىر، ئىدرىس مودىلىڭ ... ئىشقىلىپ، كونا
ئولپەتلەرنىڭ ھەممىسى بار.
قەدىردان تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويۇپ «ئۇھ» دەپ يېنىك
تىن ئالدى. چۈنكى، ئۆتكەندە سولانغانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك
قويۇپ بېرىلگەنىدى. ئۇ پوچتىخانىدىن چىقىپ گۇلباغقا كېلىشى،
قاياقتىندۇر ۋارقىرىشىپ ئەھەد تاۋكا بىلەن ئىمىر ئۇچ بارماق
يېتىپ كېلىشتى. ئۇلار قىلىدىغان قىلىق تاپالماي، بىرى قەدىر-
داننى كۆكلەرگە كۆتۈرۈپ ماختىسا، يەنە بىرى ئۇنىڭ دولىسىغا
قېقىپ: «زامانىمىزنىڭ يېڭى بايلىرى» دەپ خۇشامەت قىلىشاتتى.
ئۇلار قەدىرداننى كەپتۇ دەپ ئاڭلاپ كۆپ ئىزدىگەنلىكىنى، لېكىن
ھېچ يەردىن خەۋىرىنى ئالالمىغانلىقىنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمىگەن
ھالدا كاپىلدىماقتا ئىدى. ئاخىر ئۇلارنىڭ بىرى قەدىرداننىڭ پۇتى-
غا ھۆل خىش قويۇپ، بىرى پۇدەپ يەل بېرىپ، رېستوراننىڭ
ئايرىم خانىسىغا باشلاپ كىردى. بۇگۈنكى ئولتۇرۇشتا ئەھەد تاۋ-
كا، ئىمىر ئۇچ بارماق، ئۆمەر غالتەكلەردىن ئىبارەت داڭلىق
قىمارۋازلاردىن باشقا، يەنە ئۈچ سەتەڭمۇ بار بولۇپ، بۇلارنىڭ

ئىچىدە ئەڭ چىرايلىقى يەنىلا ئۆتكەنكى رۇقىيە ئىدى . قەدىردان بىلەن ئىككى كىچە بىللە بولۇپ ، كۆڭلى تىنغۇدەك ئىلتىپاتقا ئېرىشكەن بۇ قىز بوگۇنكى سورۇندا يەنىلا ناز ـ كەرەشمىلىرى ئارقىلىق قەدىردانىنى ئۆزىگە مەھلىيە قىلىۋالدى .

ئۇلار دەلدەڭشىپ رېستوراندىن چىققاندا ، كوچىلار ئادەمسىز چۆلسىرەپ قالغانىدى . زەڭگەر ئاسماندا يۇلتۇز تۇدىلىرىنىڭ توپلىـ شىپ ، تېخىمۇ يارقىن چاقناپ كېتىشى ئەتىكى قاتتىق سوغۇقتىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى .

— قەدىردان دوستۇم ، — دېدى ئېغىرلىشىپ قالغان ئەھەد تاۋكا ، — ئاغزىڭ هاراق پۇراپ تۇرسا ، ئاتا ـ ئاناڭنىڭ ئالدىدا تەركى هۆرمەت بولىدۇ . ئۇقتۇڭما ؟ شۇڭا بىز ساڭا ياتاق ئېلىپ قويغان ، مۇشۇ ··· مۇشۇ پەرىشتە سېنى ئاپىرىدۇ . قانداق دېدىم ، مانتوك ئايىم ؟

— چاتاق يوق ، — دېدى تەڭشىلىپ قالغان رۇقىيە ، — چاتاق بار يەردە بىز يوق !

بىر كېچىلىك سەتەڭ ھىيلىسى ئىككى قورۇ ـ جاينىڭ بېشىغا سۇ قۇيدى . قەدىردان ئەتىسى تەكلىپ قىلىنغان قىمار سورۇنىدا ئىككى قورۇ ـ جاينى 250 مىڭ سومغا تەۋە قىلىپ ئۇتتۇرۇۋەتتى . ئۇ ئەسلىدە 170 مىڭ سومنى قايتۇرۇۋالسام ئەجەب ئەمەس دەپ ، چورۇق بىلەنلا خامىنغا سەكرىگەنىدى ، بىراق ئۆلگەننىڭ ئۇستىگە تەپكەندەك ، ئىككى قورۇ ـ جايدىن ئايرىلىپ قېلىپ ، ئۇرۇمچىگە يۇچىلانغان هالدا قايتىپ كەتتى ···

ئايرودرومدىن قوزغالغان تاكسى ئون نەچچە كىلومېتىر يولنى بېسىپ كۆن پېتىشقا يېقىن «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشـ خانىسى» ئالدىدا توختىدى . سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرگەن قەدىرـ دان ئاشخانىغا كىرىپ كەلگەندە ، پىياز چاناۋاتقان زۇلئاي ئەتراپنا ئاباق توختى ، كازىم ، هۆسنارخانلار يوقتەك ، چەيدونى تاشلىۋېتىپ ئۇچقاندەك كېلىپ قەدىردانىنى قۇچاقلىۋالدى . هۆسنارخان كۆرـ

مەسكە سىلىپ پەشتاختىدىن باش كۆتۈرمىدى . ئاباق توختى بىلەن كازىم تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن نېرى كەتتى .

— ھەممىسى قاراپ تۇرسا ، — يۈرىكى سىلىپ كەتكەن قەدىر-دان ئاستا پىچىرلىدى ، — بولدى قىلىڭ ...

— كازىم نېمە ، — زۇلئايمۇ پىچىرلىدى ، — ئىشىككە قاراپ كۆزۈمنىڭ قارىسى ئېقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى .

— بولدى ، مېنى قويۇۋېتىڭ ، باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈ-ۋالاي ، — قەدىردان زۇلئايدىن ئارانلا بوشاندى ـ دە ، پەشتاختا ئالدىغا كەلدى ، — ئانا ، ئوبدان تۇردىلىمۇ ؟

— مۇنۇي ، قەدىردان بالام كېپقاپتۇ ئەمەسمۇ ، — ھۆسنارخان چاندۇرماي ئورنىدىن تۇردى ، — ئۆي ئىچى تىنچلىقمىكەن ، مەز-لۇم قۇدىمىزنىڭ ئەھۋالى ياخشىدۇ ؟

— ياخشى ، ئانامنى دوختۇرخانىدىن ئېلىپ چىققاندىن كېيىن بۇياققا ماڭدىم .

— يائاللا ، توپ سېتىش بازارلىرىدىكى قاقچىلار ئاشخانى-مىزنى ئۆتەڭ قىلىۋەتتى ، — دېدى ھۆسنارخان قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ، — كاتتا قاق سودىگەرلىرى ، شىركەت خوجايىنلىرى ، «بالا سەيگۈيۈەن» دەپ ئىزلەپ كەلدىيا ...

— شۇ ، شۇ ، ئېتىنى ئاتىماي «بالا سەيگۈيۈەن» دەيدىكەن دېسە ، — تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدە ئاباق توختى كۆرۈندى ، — ھە ، قەدىردان بالام ، يۇرت ـ جامائەت ، تۇغقانلار تىنچلىقمىكەن ؟

— تىنچلىقكەن ، ھەرقايسىلىرىغا دۇئايىسالام ئېيتتى .

— سالامەت بولسۇن ، ئاللا ئامان قىلسۇن .

— ئاذا ، دادا ، — دېدى زۇلئاي تۇمشۇقىنى ئۇچ-لاپ ، — ھەممىسى تىنچلىقكەن ، بولدىما ئەمدى ؟ قورسىقى ئېچىپ كەتكەن ئادەمدىن گەپ سوراۋېرىدىكەنسىلەر ...

زۇلئاي قەدىرداننى باشلاپ خاس خانىغا ئەكىرىپ قويۇپ ، ئۆزى قايتىپ چىقتى ، ھۆسنارخان پەشتاختا ئىچىدە تۇرۇپ ۋار-قىرىدى :

— زۇلئاي قىزىم ، سەن قەدىردانغا ھەمراھ بولغىن ، گۆشنانى داداڭ پىشۇرۇپ بېرىدۇ .
— ماقۇل ، ئانا .
زۇلئاي خاس خانىغا كىرگەنچە ، قەدىردانىنى قۇچاقلاپ ، چىرمىشىپلا كەتتى . ئۇ تويماي ـ تويماي سۆيەتتى ، ھىدلايتتى ، ئەركىلەپ كۆكرەكلىرىگە يۈزلىرىنى ياقاتتى .
— كەچتە ياتىقىڭىزغا بارسام بولامدۇ ؟ — ئاناردەك قىزىرىپ كەتكەن زۇلئاي ئاستا شىۋىرلىدى ، — سىزنى شۇنداق كۆرگۈم كېلىپ كەتتى .
— كەچتە ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارماقچى ئىدىم ...
— ئەمىسە مەنمۇ بىللە بارىمەن .
— ماقۇل ، بىللە بارايلى .
دەرۋەقە ، بۇ 18 كۈن زۇلئاي ئۈچۈن ئېيتقۇسىز ئۇزۇن تۇيۇلۇپ كەتتى . ئۇ تېز كۆرۈش بۆلۈمىدە يالغۇز ياتقان ئاشۇ ئۇزۇن كېچىلەردە قەدىردان كۆز چاناقلىرىدىن بىرەر دەقىقىمۇ نېرى كەتمىدى . ئەنە ، ئۇ ئىككى كېچە پىچىرلىشىپ ، پات ـ پات سۆيۈشكەندە ئولتۇرغان ئورۇندۇق ، مانا ئىككىسى باش قويغان ياستۇق ... توغرا ، ماۋۇ يوتقان ئىچىدە ئىككىسىنىڭ قوللىرى ئۇچراشقان . راست ، ئۇلارنىڭ قوللىرى بىر ـ بىرىنى پات ـ پات سىقىشىپ قوياتتى . توۋا ، ئەرلەرنىڭ قوللىرى نېمانچە خاسىيەتلىك ، سىرلىق ، ھارارەتلىكتۇ ! ھەر ئۇچراشقاندا تارقىغان بىر قىزىق ئېقىن ئۇنى بىھوشلۇق بۆشۈكىدە ئەللەيلەيتتى ، قانلىرى تومۇرلىرىنى يېرىۋەتكۈدەك تېپىچەكلەيتتى ، چىداپ بولماس بىر خىل تەرەددۇت پۈتۈن ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالاتتى .
زۇلئاي قەدىردانغا قاراپ ئولتۇرۇپ ، ئاشۇ تەقەززالىق مىنۇتلارنى ئەسكە ئېلىۋاتقىنىدا ، ئۇنىڭ كۆزلىرى گەپ قىلىۋاتاتتى ، قەدىردان بولسا ئۇنىڭ گەپ قىلىشنى بىلىدىغان كۆزلىرىگە قاراپ ، قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچاتتى . شۇڭا ، ئۇ گۆشنانىنىمۇ خاتىرجەم ئولتۇرۇپ يېيەلمىدى ، زۇلئاي قويۇپ تۇر-

غان چاينىمۇ قانغۇدەك ئىچەلمىدى .
ئۇلار «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا ھېلىھەم پارقىراپ تۇغان «لادا»غا چىقىپ ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى . كوچا چىراغلىرى يوللارنى ئاپئاق يورۇتۇپ تۇراتتى . ئاسماننىڭ ئېگىز يېرىدە مۇئەللەق ئېسىلىپ تۇرغان ئاي ئوغىنى پۈتۈن كائىناتنى ئۆزىنىڭ سىرلىق كۆكۈچ نۇرىغا پۈركىگەنىدى . ئۇ قەدىردان ، زۇلئاي چۈشكەن «لادا»نى ئەگىشىپ تا داجەيگۇغىچە بىللە كەلدى . لېكىن ، ئۇلار تۇڭگاننىڭ قورۇسىغا كىرگەندە ، ياقۇپ ھاجىم يوق بولۇپ چىقتى . تۇڭگان ئايال ئۇنىڭ ئىلى سەپىرىدىن تېخى كەلمىگەنلىكىنى ئېيتتى .
قەدىردان ماشىنىنى قايتۇرۇپ ئارقىغا قايتتى . لېكىن ، زۇل-ئاينىڭ زادىلا قايتقۇسى يوق ئىدى . ئۇ بىتاقەت سېغىنغان يىگىتى-دىن تاڭ ئاتقۇچە ، ياق ، مەڭگۈ ئايرىلماي مۇشۇنداق يېنىدا ئـول-تۇرسا ، مـۆڭداشسا ، يېقىنـدىن بىر ـ بىرىگە قاراشسا نېمىدېگەن پەيزى ـ ھە ! توۋا ، بىرىنىڭ قۇتۇلالماي قالغان مېيىپ بالىسى ، يەنە بىرىنىڭ بىر پۈتى گۆرگە ساڭگىلىغان ئانىسى قازا قىلغانغا «قارىلىق تۇتىمىز» دەپ توينى 5 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنىگە بېكىتىپ قويغىنى نېمىسى ! ھازىر تېخى 12 ـ ئايغا ئۆتتۇر بولغان تۇرسا ! ۋاي ـ ۋۇي ، قېرىلارنىڭ رەسىم ـ قائىدىلىرى نېمىدېگەن جىق ! جاق تويدىغۇ كىشى ...
زۇلئاي يول بويى تاققۇ ـ تۇققا خىياللار قايىنىمىدىن چىقال-ماي ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى . ئۇ : «ماشىنا دېگەنمۇ بولمايدىغان نېمىكەن ، نېمانچە تېز ماڭغان ...» دەپ ئىچىدە خاپا بولدى .
— زۇلئاي ، خوش ئەمىسە ، — دېدى قەدىردان يېنىغا قايرى-لىپ ، — ئۆيىڭىزگە كەلدىڭىز .
— ئەجەب تېز ھەيدەيدىكەنسىز ، — زۇلئاينىڭ چۈشكىسى يوق ئىدى ، — گاچىنى ئىت قوغلىغاندەك چېپىپ ...
— بەللى ، تېز ھەيدىگەنگىمۇ خاپا بولامسىز؟ ئەمىسە ئەتە

كۆرۈشەيلى .

قەدىردانىنىڭ «ئەتە كۆرۈشەيلى» دېگەن سۆزى «ماشىنىدىن چۈشۈپ كېتىڭ» دېگىنى ئىدى . زۇلئاي بىردىنلا سولتىيىپ ماشىنىدىن چۈشتى . ئۇ بىرنەچچە ئېغىز يۇرەك سۆزلىرىنى دەۋالغۇچە ، قەدىردان «خوش» دەپلا كېتىپ قالدى . ئۇ ئەسلىي دوستلۇقتىكى ئۆيىگە كەتمەكچى ئىدى ، لېكىن ماشىنا ئالدىغا مېڭىپ ئاسما كۆۋرۈك ئاستىدىن قايرىلىپ ئارقىغا ماڭغاندا ، زۇلئاينىڭ ئۆيگە كىرىپ كەتمەي ، ئاشخانا ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ، شۇڭا ئۇ ماشىنىنى ئىلاجسىز «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا ھەيدەپ كىرىپ كەتتى . قەدىردان ئىچىدە : «بوپتىلا ، مەن بارغۇچە دەرۋازىنى تاقايدۇ ، يەنە ئىشىك قېقىپ يۈرەرمەنمۇ» دەپ ئويلىدى .

قەدىردان بىنا كارىدورىغا كىرىپلا ، ۋىجىك قارا پاتەمنىڭ ۋاتىلداپ كېتىشىدىن قورقۇپ ، نۆۋەتچى خانىغا بويۇنداپ قاراپ ، پەشتاختىنىڭ ئىچىدىكى دېرىزىدىن ئۇنىڭ ئىچكەركى بۆلۈمدە ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆردى . قەدىردان پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆتتى — دە ، پەلەمپەيگە چىقىپ كەتتى . ئۇ ياتىقىغا كىرىپلا ئىشىك ، دېرىزىلەرنى ئېچىۋەتتى . چۈنكى ، ياتاق ئىچى بىرخىل دىمىق ، زەي پۇراپ كەتكەنىدى . ئۇ تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ ، پۇت — قوللىرىنى يۇيۇپ ، ئىشىك — دېرىزىلەرنى قايتىدىن ئېتىۋېتىپ ئەمدىلا ياتاي دەپ تۇرۇشى ، ئىشىك چېكىلدى . قەدىردانىنىڭ يۈرىكى جىغلا قىلىپ قالدى . بۇنداق كېچىدە تېلېفون كەلسۇن ياكى بىرەر خەۋەر بولسۇن ، خوش خەۋەر ئەمەسلىكى ئېنىق ئىدى .

— كىم ؟

— مەن !

زىل ئاۋازدىن كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغان قەدىردان «ئاپلا» دەپ ئېشىكىنى قامااللىدى . ئۇ ئىچىدە : «بۇ قىز مېنى تويغۇزۇۋېتەمدۇ نېمە؟ توي قىلماي تۇرۇپ بۇنچىلىك ، توي قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىش باركەن !» دېگەنلەرنى ئويلىغاچ ئىشىكنى ئاچتى . زۇلئاي كىرگەنچە قەدىردانىنى قۇچاقلىۋالدى .

— قانداق كىردىڭىز ، سىزنى بىر كىم كۆرمىدىمۇ ؟
— دەرۋازىنىڭ يان ئىشىكى ئوچۇقكەن ، دىرىزە ئاستىدىن ئېڭىشىپ كىرىۋىدىم ، قاراۋۇل كۆرمىدى ، — دېدى زۇلئاي غەلدىبىسىدىن شادلىنىپ ، — نۆۋەتچى خانىدىكى ۋات - ۋات خوتۇنمۇ ئىچكەركى بۆلۈمدە ئۇخلاپ قاپتۇ . قەدىردان ، مەن ··· مەن بەك مۇزلاپ كەتتىم ···
زۇلئاي ھېچ تەكەللۇپسىزلا ئۇچىسىدىكى كۇزلۇك پەلتوسىنى ، پوپايكىسىنى ، ئايغىنى سېلىۋېتىپ ، سېلىقلىق يوتقاننىڭ ئىچىگە كىرىپ پۈركىنىپ يېتىۋالدى . ئەمدى بۇ قىزنى كەتكۈزمەك قىيىن ئىدى . بەلكىم : «سىز مېنى ئەزەلدىن ياخشى كۆرۈپ باقمىغان ، پەقەت ئانام بىلەن ئاكامنىڭ بېسىمى ، يەنە ئۆتكۈزۈپ قويغان سەۋەنلىكىڭىز ئۈچۈنلا ئۆزىڭىزنى قۇربان قىلغان» دەپ يىغلاپ - قاقشاپ ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلىشى تۇرغانلا گەپ . ئەجەب ئىش ، زۇلئاي ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، پەردىشەپ بىلەن مۇئامىلە قىلغان چاغلىرىدا قەدىردان ئۇنىڭغا قىزىقاتتى . لېكىن ، ئۇ تېز كۆرۈش بۆلۈمىدە ياتقان ھېلىقى كېچىلەردە قىلغان سۆزلىرى ، بەزى «ئامراق»لىقلىرى ، مانا بۈگۈنكى ئاتا - ئانىلىرىنىمۇ كۆزىگە ئىلماي قىلغان تۈرگۈنلۈكلىرى قەدىرداننى سەسكەندۈرۈپ قويدى . كونىلارنىڭ : «قوغلىغاندىن قاچ ، قاچقاننى قوغلا» دېگىنى خېلى ۋەزنى بار گەپكەن ئەمەسمۇ . قىزىق ئىش ، ھېلىقى بۇزۇق قىز رۇقىيەگە بولغان ھېسسىياتچىلىكمۇ ئىنتىلىش كۆرۈنمەيدۇ ياكى ئۇ چاغدا مەست بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدا تەلۋە ھېسسىيات ئۆرلىگەنمىدى ؟ !
— نېمانداق ياتمايسىز ، — زۇلئاي چىراغنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن تامدىكى يېپقا قول سوزغانىدى ، ئۇنىڭ قىپقىزىل باغىرداق بىلەنلا ئىكەنلىكى بىلىنىدى ، — بولىڭە ، يېتىڭ .
قەدىردان كىيىملىرىنى سېلىپ يوتقان ئىچىگە كىردى ··· دېگەندەك زۇلئاينىڭ بېلىقتەك يالتىراپ تۇرغان يوتىلىرى ، يۇمىلاق يۇمران كۆكسىلىرى خۇددى كاشكولدىن چىققاندەك مۇزدەك

ئىدى .

— ئۇھ ۋايەي ، بەدىنىڭىز نېمىدېگەن ئىسسىق ؟ — زۇلئاي مەھكەم چاپلاشتى ، — بەك ھۆزۈركەن !

ئۇلار بىردىنلا سۆيۈشۈپ ، يومىلاقلىشىپ كەتتى . لىغىرلاپ تۇرغان يوتىلار ئوتتۇرىسىغا چوغدەك قىززىق ، ئەمما قاتتىق بىر نەرسە قادالغىنىدا ، قىز بىردىنلا ئىڭراپ ، قەدىرداننىڭ بىلەكلىرىنى چىڭ ئۇشلىدى ...

— زۇلئاي ، كىيىملىرىڭىزنى كىيىڭ ، مەن سىزنى ئاچىقىپ قوياي ، بولامدۇ ؟ — قەدىردان پىچىرلىدى ، — تۇرۇڭ ...

— بىر كېچە قونسام بولمامدۇ ؟

— قونسىڭىز بولىدۇ ، — قەدىردان دەمال گەپ قىلالمىدى ، — لېكىن بۇ مېھمانخانىغا پات - پاتلا ساقچىخانىنىڭ ئادەملىرى بېسىپ كىرىپ ، ياتاقمۇ ياتاق تىنتىش ئېلىپ بارىدۇ ... ئۇنداقتا ئىككىلىمىز رەسۋا بولىمىز .

— بۇگۈنچە خۇدايىم ساقلايدۇ .

— بوپتۇ ، خۇدايىم ساقلىغان تەقدىردىمۇ ، ئەتە مەن ئانىڭىز بىلەن دادىڭىزنىڭ چىرايىغا قانداق قارايمەن ؟ ئۇلار ئىككىمىزنى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە كەتتى ، قايتىپ كېلىدۇ ، دەپ بىلىدۇ ، لېكىن تاراق - تۇرۇق شەپە ئاڭلانمىسا ، ھۇجرىڭىزنىڭ چىرىغى يورۇمىسا ، ئۇلار نېمە دەپ ئويلاپ قالار ؟ بولۇپمۇ ھۆسنارخان ئاچامنىڭ ئاچچىقىنى مەندىن ئوبدان بىلىسىز ...

— بوپتۇ ئەمىسە ، — زۇلئاي كىيىملىرىنى كىيىشكە باشلىدى ، — سىز ... سىز ... بەكمۇ چوڭقۇر ئويلاپ كېتىدىكەنسىز ...

— بۇنداق چۈشەنسىڭىز كەتمەڭ ، — شىمنى كىيىۋاتقان قەدىردان قىزغا قارىدى ، — ساقچىخانىغا بېرىپ قالساق ياكى ئانىڭىز كوچىلاپ سوراپ قالسا ، ئۆزىڭىز بىرنېمە دەرسىز .

— بولدىلا ، بولدىلا ، تولا ئادەم قورقۇتماڭ .

قەدىردان زۇلئاينى كىيىندۇرۇپ ، نۆۋەتچىخانا ئالدىدىن ۋە

قاراۋۇلدىن تۇيدۇرماي ئۆتكۈزۈپ ، يولنىڭ چېتىدىكى ئاشخانا ئال-دىغا يېتىپ كېلىشتى ، زۇلئاي يىگىتىگە پايلىماي چىڭ قۇچاقلى-ۋالدى .

— ئەتە نېمىش قىلىسىز ؟ — زۇلئاي ئاستاغىنا سورىدى .

— بىر نەچچە كۈن ئالدىراش ئىشىم بار ، — دېدى قەدىردان جىددىي تەلەپپۇزدا ، — «داخىيەن» ، «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» شىركەتلىرىگە بارىمەن ، توپ سېتىش بازارلىرىنى ئارىلاي-مەن . ئاندىن خوتەندىن مال كېلىدىغان ۋاقىت بوپقالدى .

— ئەمىسە قاچان كېلىسىز ؟

— كېلەر ھەپتىگىچە كېلەلمەسلىكىم مۇمكىن .

— كەچتىغۇ ياتىقىڭىزدا بولارسىز ؟

— بىلگىلى بولمايدۇ ، بەزىدە باشقا مېھمانخانىلاردا يېتىپ قالىدىغان ئىشلارمۇ بوپقالىدۇ .

قەدىردان زۇلئاينى ئۆيىگە كىرگۈزۈۋېتىپ ، ياتىقىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ كوللېكتىپ ئاشخانىسىدا ناشتا قىلغاندىن كېيىن «قوڭۇرتاش» شىركىتىنىڭ قۇرۇق مېۋە - چېۋە توپ سېتىش بازىرىغا كەلدى . ئۇنىڭ كەلگىنى ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ ، بىردەمدىلا : «بـالا سەيگـۇيوەن كـەپتۇ» دېگـەن خەۋەر بازارغا تارقالدى . دېھقان قاقچىلار ، قاق سودىگەرلىرى ئۇياقتىن - بۇياقتىن توپلاندى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ماللىرىنى سايە قىلىشىپ ، سۇلياۋ لەمپىلىك سەيناغا ئاپىرىشتى . قەدىردان خېلى كۆپ ئادەملەرنىڭ قاقلىرىنى تەكشۈر-گەن بولسىمۇ ، لېكىن كۆڭلىگە يارىغان ئۈچ ئادەمنىڭ 210 توننا مېلىنى ئېلىپ «قوڭۇرتاش»نىڭ خوجايىنى لۇڭ داتۇغا ئۆتكۈزدى . ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن تۈزۈلگەن توختامدىكى مالدىن پەقەت 40 توننىلا قالغانىدى . ئۇ بوغالتىرىيە ئىشخانىسىدىن ئۆزىگە تەئەللۇق پۇلنى ئېلىپ قىلىپ ، قالغىنىنى ئۈچ قاقچىغا بېرىپ قايتقۇچە ، كۈن يامالىق تېغىغا قىڭغايغانىدى .

قەدىردان «لادا»نى سالقىن ھەيدەپ ، دوستلۇقتىكى ئۆيىگە

قايتىپ كەلدى . ئۇنىڭغا ھاردۇق يېتىپ قالغانمۇ قانداق ، ھېچ ئىش خۇشياقمايتتى . شۇڭا ، ئۇ ھۇجرا ئۆيدىن ئىككى كۆرپە ، ئىككى پەي ياستۇق ئاچىقىپ ، مېھمانخانىدىكى گىلەم ئۈستىگە سېلىپ يانپاشلىدى ، ئاندىن تىزگىنەك بىلەن 35 دىيۇملۇق «سو-نى» ماركىلىق ياپونىيە تېلېۋىزورىنى ئېچىپ قويدى . ئۇنىڭغا راستىنلا ھاردۇق يېتىپ قالغانمىدۇ ؟ قاراڭ ، تىزگىنەك ئارقى-لىق قاناللارنى يۆتكەشمۇ ئېغىر كېلىۋاتقاندەك ، پات - پات بۇرنىنى تارتىپ ئەسنەيدۇ ، خۇددى قارا كېسەك قويۇپ بېلىنى ئالالماي قالغان مەدىكاردەك ، ئۆزىنى ھەر تەرەپكە تاشلاپ ، «ئۇھ» دېگەن بىر سۆزنى قايتا - قايتا تەكرارلايدۇ ··· ياق ، ئۇنىڭغا ھاردۇق يەتكىنى يوق ! ئۇ ئېغىر - ئېغىر تاغار ، يوكلەرنى كۆتۈرىدىغان ھامال ياكى كەتمەننى ئېگىز كۆتۈرۈپ چاپىدىغان دېھقان بولمىسا ! ئەڭ بولمىسا بىر كۈن كەچكىچە مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ ، كونا چەم-لەرگە سۇ پۈركۈپ ئاياغ چەملەيدىغان ياماقچى ئۇستامىدى ؟ ! ئۇنىڭ بۇنداق ئىش خۇشياقماس بولۇپ قالغىنىغا بىرەر ئايدىن ئېشىپ قالدى . خۇمار تۇتۇش ئالدىدا بۇرنىدىن سۇ ، كۆزىدىن ياش ئاقىدىغان ، تولا ئەسنەيدىغان ، پۇت - قوللىرى پالتىدا چانىۋەتكەن-دەك ئاغرىيدىغان بولۇۋالدى ، ھەتتا پۈتۈن بەدەنلىرى ۋە ئۇگە - ئۇگە ، سۆڭەكلىرى ئىچىدە مىليونلىغان چۇمۇلىلەر قىمشىپ مې-ڭىپ ، زەھەردەك چېقىۋاتقاندەك ئازابلىناتتى . قىسقىسى ، ئۇنىڭ ئاغرىشى ھېچنېمىگە ئوخشىمايدىغان بىر خىل دەھشەتلىك قىيناشقا ئوخشايتتى . خۇمار تۇتۇش ئالدىدا ۋە خۇمار بېسىققاندىن كېيىن ئادەم بىرخىل لەقۋا ، ئېزىلەڭگۈ ، ئىش خۇشياقمايدىغان ھۇرۇن بولۇپ كېتەتتى .

بۇ ئالامەتلەر كۆرۈلگەندىن بېرى قەدىردان بازارغا ئانچە چىق-مايدىغان بولدى . چىققان تەقدىردىمۇ تۈزۈپ قويغان توختام مەجبۇ-رىيىتىدىن بولاتتى ··· ئەگەر چىقمىسا ، توختامدىكى ماددىلار مەز-مۇنى بويىچە يۇقىرى ئۆسۈم بىلەن تۆلەم تۆلەيتتى . مانا بۈگۈن «قوڭۇرتاش»نىڭ توختامدىكى ۋەزىپىسىنى ئاساسىي جەھەتتىن تو-

گىتىپ ، تۆت ماشىنا مېلى قالدى . بۇنى مۇشۇ بىر نەچچە كۈن
ئىچىدە خوتەندىن كېلىدىغان مالدىن بېرىۋەتسە ، قالغان 2 ـ ئاينىڭ
بېشىغىچە توشۇلىدىغان مال ياڭ مىڭسەن بىلەن سۈڭ جۇجۇڭ
خوجايىنلارغا تەۋە بولىدۇ . شۇنىڭ بىلەن قەدىردان ئۇلار بىلەنمۇ
ئادا ـ جۇدا بولۇپ ، ئىككىنچىلەپ توختام ، قاق دېگەنلەرگە يېقىن
يولىمايدۇ . هازىر ئۇنىڭ پىكىر ـ خىيالى شۇ ، 1 ـ ئاي قاچان
ئاخىرلىشىپ ، 2 ـ ئاينىڭ بېشى كېلەر ، ئۇ چاغدا توختام ،
ۋەزىپە ، قاق ، سودا دېگەنلەردىن خالىي ، ئوڭدا يېتىپ ، ئاق تۇتۇن
ئېلىپ كەلگەن شېرىن خىياللار قايىنىمدا بەهۇزۇر ئۈزەتتى . باد-
كىدىكى پۇلى قانچە يىل چەكسە يېتىدۇ . تېخى خوتەندە بىرىنچى
قېتىم 170 مىڭ ، ئىككىنچى قېتىم ئىككى قورۇ ـ جاينى پۇلغا
سۇندۇرۇپ ئۇتتۇرۇۋەتكەن 250 مىڭنى ئامىتى ئوڭدىن كېلىپ
قايتا ئۇتۇۋالسا ، بىھېسابلا بىر دۇنيا بولىمدۇ ، ئۇ چاغدا خۇمار
ئازابىنىڭ غېمىنى يەپ ، ئەلىمىنى تارتىپ ئولتۇرۇش بىهاجەت !

كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر ، زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىم ! مېنىڭ
«بالا سەيگۈيۈەن»نىم ماڭا ئاشۇنداق ۋاپاسىز چىقىپ قالدى . مەن
ئۇنى يۈرەك قانلىرىمنى سىياھ قىلىپ يېزىمىگەنمىدىم ! ئۇنىڭ
ئۈچۈن قانچىلىك ئاق قەغەزلەرنى قارا قىلىۋەتتىم ! ئۇيغۇرۇمنىڭ
مۇشتۇمدەك باللىرىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنى نامايان قىلمىغانمى-
دىم ، ئۇلاردىن بېشىغا بەخت ـ ئامەت هومايۇنلىرى قونغاندا قېرىن-
داشلىرىغا هىممەت قوللىرىنى سوزىدىغان مەرد هاتەم دەپ پەخىر-
لەنمىگەنمىدىم ! مانا ئاچچىق ـ ئاچچىق ياشلارنى تۆكۈۋاتىمەن ،
مەن بىلەن تەڭ قەلىمىمۇ قان يىغلاۋاتىدۇ . كۈمۈش چاچلىق
پەرىشتە ئانىنىڭ : «ئامەتلىرىڭ چۈش مەزگىلىدىكى دەرەخ سايىسى-
دەك قىسقا بولىدۇ» دېگەن سۆزلىرىنىڭ نېمىشقىمۇ تېگىگە يېتى-
ۋىراق قەلەمگە مەسلىهەت سالمىغاندىمەن ! «بالا سەيگۈيۈەن»نىڭ
بۇنچىلىك يۈزسىزلىك قىلىپ مېنى ئوسال قىلىشىنى بىلگەن بول-
سام ، سەهنىلەرنىڭ ئەڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرىدىغان
«چولپان»لاردىن بولۇشقا تىرىشماسمىدىم ! نېمە قىلىمەن تاڭ سو-

زۇلمەستىن تا ئالەمنى زۇلمەت باسقانغا قەدەر دۇمچىيىپ ئولتۇ-
رۇپ ! نېمە قىلاي قەلەمنى بېشى بىلەن ماڭدۇرۇپ ، ئۇنى قان ـ
قان يىغلىتىپ ، ئاپئاق قەغەزلەر باغرىلىرىغا قانچىلاپ داغلارنى
سېلىپ…

خەيرىيەت ، قەلىمىم ماڭا نەسىھەت قىلدى :

— بولدى قوي ، نېمانچە ئاھ ئۇرسەن ! رېئاللىقتىكى ئادەملەر
ئەمەس ، ھەتتا سەن يۈرەك شەربەتلىرىڭنى سىقىپ ، تامچە ـ تامچە
تامدۇرۇپ ياراتقان قەھرىمانلىرىڭمۇ ئاق تۇتۇنگە مەھلىيا بولۇپ
قالسا ، ئۇمۇ ناچار ، ناباب ، پەزىلەتسىز ، ئىقتىدارسىز ، ياۋۇز
مەخلۇقلارغا ئايلىنىدۇ …

— بولدى بەس ! — مەن قەلىمىمگە خىتاب قىلدىم ، — ئەمدى
ئۇ ھارامزادىنى كۆرەر كۆزۈم يوق ! ئۇ ئاق تۇتۇندە دوزاخ كۆلىگە
ئايلىنامدۇ ، چىلىم بىلەن نەشىنى ئاشىنا تۇتۇپ مەينەت بەكگى
بولامدۇ ، پەزىلىتىنى دەپسەندە قىلىپ زىنا يولىغا ماڭامدۇ ، تاۋكا
توپىلىرىغا پۇچىلىنىپ ، قىمارۋازلار پىچىقىدا ئۆلەمدۇ ، مېنىڭ
ئىلاتەتۇرۇم يوق !

— بىلىمەن ، سەن بۇ گەپلەرنى ئاچچىقىڭدا دەۋاتىسەن ، —
دېدى قەلىمىم ماڭا تەنبىھ بېرىپ ، — ئىچىڭدە قان ـ قان يىغلاۋات-
قانلىقىڭ ناتىۋان كۆزلىرىڭدىن بىلىنىپ تۇرۇپتۇ . بىر يازغۇچى
يۈرەك قانلىرىدىن ، ئەقىل شەربەتلىرىدىن ئاپىرىدە قىلغان قەھرى-
مانىنى ، ھەتتا ئاددىي پېرسوناژنى ئۇنداق ئاسان تاشلىۋەتمەيدۇ…

— زۇۋانىڭنى ئۈچۈر ! — يۈرىكىم ئېچىشىپ تۇرۇپ قەلە-
مىمنى تىللىدىم ، — جاراھىتىمگە تۇز سەپمىگەن سەن قالدىڭمۇ ؟
ئاڭلىغانسەن ، ئۇ نائەھلىنىڭ : «قانچە يىل چەكسەم يېتىدۇ» ،
«ئامىتىم كېلىپ ھېلىقىلارنى ئۇتۇۋالسام» دەۋاتقىنىنى ! بۇنداق
تۇزكور ، ئاسىي بەدەن قانداقمۇ مەن ياراتقان قەھرىمانغا ئوخشى-
سۇن ! بۇندىن كېيىن نېمە قىلساڭ قىل ، بەتبەخت ! لېكىن :
«مەن پالانىنىڭ قەلىمىدىن يارالغان !» دېگۈچى بولما…

ئەقىللىق ئوقۇرمەن ! كۆرگەنسىلەر ، ئاڭلىغانسىلەر ؟ مۇئەل-

لىپ يارانقان قەھرىماننى تاشلىۋەتتى ، ئىتنى قوغلىغاندەك قوغ-لىۋەتتى ! ئەمدى ئۇ ھايتاق يوگەنسىز ئاساۋ ئاتتەك ، چۇلۋۇكسىز بۇقىدەك ، زەنجىرسىز ئىتتەك نېمە ئىشلارنى قىلار ؟ ! ئەنە قاراڭ ، ئۇ ھېلىھەم مېھمانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېلىنغان كۆرپىدە ئېغى-ناپ ، خۇشياقمىغاندەك تېلېۋىزور كۆرۈۋاتىدۇ ، پات ـ پات كۆزى-دىن ئاققان ياشنى ، بۇرنىدىن ساقىغان سۇنى ، جاۋغىيىدىن سىرىغىغان شۆلگىيىنى سۈرتۈپ قويىدۇ ، ئۆزۈندىن ـ ئۆزۈن سوزۇپ ئەسنەيدۇ ، پۇت ـ قوللىرىنى تاشلاپ كېرىلىدۇ ، «ئۇھ ... ئۇھ ...» دېگىنىچە ، ھېلىلا ساپاندىن بوشىغان ئۇيىدەك ئېغىر ھاسىرايدۇ ...

قەدىرداننىڭ كۆي تېلېۋىزوردا بولغىنىنى بىلەن ، كۆڭلى زۇل-ئاي بىلەن بولىدىغان توي ھەققىدە چىگىش خىياللارغا تولغانىدى . توي 5 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنىگە بېكىتىلگەن بولسىمۇ ، لېكىن قەدىردان يېرىم يىل بۇرۇن ئەنسىزلىك ئىلكىدە تىترەيتتى . زۇل-ئاي بۇ ئىشلارنى بۇرۇنلا ئۇنىڭغا ئېيتقان ، لېكىن قەدىردان قىز-نىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ، ياخشى كۆرگەن قىياپەتكە كىرىۋالغانىدى . شۇنداق قىلمايمۇ ئامالى يوقتە ! شۇنداقتىمۇ ، قەدىردان ھېلىغىچە ھېلىقى مۇلايىم ، ياۋاش ، چېھرىدىن مىسكىن بىر ئەلەم كۆرۈنۈپ تۇرغان مېھرىباننى زادىلا ئۇنتالمىدى ! راست ، ئۇ تۇركىيىگە كەت-كەن مەدىنەنىڭ سۈرىتى ئىدى . ئوخشىمايدىغان بىرلا يېرى ، ئىج-تىمائىي مۇناسىۋەتتە يەكدىللىق روھى كەمدەك قىلاتتى . قەدىردان قانچىلاپ : «مېھرىبان قىز مەدىنەگە ئوخشىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ياخشى كۆرەمدىم ياكى مەدىنە مېھرىبانغا ئوخشىغانلىقى ئۈچۈن-مۇ ؟» دەپ ئۆزىدىن ئۆزى سورىغانىدى . پاھ ، كۆڭۈل دېگەن ئەجەب سەزگۈر ، تاۋى نازۇك بىر نېمىكىنا ! بولمىسا قەدىردان مېھرىباننى ئارانلا ئىككى قېتىم كۆردى ، ئىككى قېتىم سۆزلەشكە مۇيەسسەر بولالىدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان ئۇنى قوم ئىچى-دىن كېپەك ئالتۇن ئىزدىگەندەك ئىزدىدى ، بارمىغان ، سورىمىغان ، ئۇقۇشمىغان يېرى قالمىدى . ۋۇي راست ، ھېلىقى «مۇ-

شۇكىنىڭ پۇلى يوق ، بەزگە ئامراق » دېگەندەك ، ئاقتا دۇم چۈشكەن كاۋاپچىنىڭ ئىسمى نېمىتى ؟ توغرا ، توغرا ، ئابابەكرى دۇمچەك . شۇنىڭدىن ئۇقۇشۇپ باقسا بولمامدۇ ؟ قەدىردان سىڭا كۆزىنى قىسىپ قويىسىمۇ ، ئۇ بېشى بىلەن ماڭىدۇ . چۈنكى ، ئۇ «بالا سەيگۇيۇن »نى ئۆزىنىڭ شاپائەتچىسى دەپ بىلىدۇ !

خىيال دېگەن شۇنداق ئۇچقۇر نېمىكەن ، قەدىردان بىر دەمنىڭ ئىچىدە جاھاننى تاسقاپ چىقتى . چىگىش خىياللار باشلىغان كوچىلاردا قاتراپ يۈرۈپ كۆزىمۇ ئۇيقۇغا كەتتى . ئەمما ، ئۇ شۇ ھامان چۆچۈپ ئويغاندى . چۈنكى ، كىمدۇر بىرى ئىشىكنى بىر خىلدا چېكىمۇاتاتتى . قەدىردان ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچتى . توۋا ، ماۋۇ كارامەتنى كۆرۈڭ ، ئاخىر زامان بولۇپ قالغانمۇ نېمە ، ھېلىلا خىيال ئەلگىكىدىن ئۆتكۈزگەن ئابابەكرى كاۋاپچى ئىككى نان ئارىسىغا ئېلىنغان كاۋاپنى تۇتۇپ ، دۇمچەيگىنىچە ھىجىيىپ تۇراتتى :

— قەدىردان بايۋەچچە ، ئۆزلىرىگە كاۋاپ ئەكىلىۋىدىم . بەك سىڭىپ پىشتى . ئىسسىقىدا ياۋالغان بوسىلىرى …

— مېنىڭ بارلىقىمنى قانداق بىلدىلا ؟

— مېنىڭ قارىسىلا ، بايۋەچچەم ، بىر كۆزۈم كاۋاپدانىدا ، يەنە بىر كۆزۈم سىلىنىڭ مۇشۇ تار كوچىدا ، — ئابابەكرى بوينىنى قىسىپ تۇراتتى ، — بايا ماشىنىلىرىنىڭ يالتىمدە پارقىراپ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى دېسىلە .

«بىر كۆزۈم سىلىنىڭ مۇشۇ تار كوچىدا » دېگەن سۆز قەدىردانىنى ئويلاندۇرۇپ قويدى . راست ، خروئىنغا ئۆگىنىپ قالغان ئادەمنىڭ بېشىدا قىلىچ تەڭلەپ تۇرساڭمۇ ، يەنىلا چېكىدىغىنىنى چېكىۋېرىدۇ . بىر كۇنلۇك كاۋاپ تىجارىتىدىن كىرگەن پۇل بىر قېتىملىق چېكىشكە يەتمىسە ، تار كوچىغا تەلمۈرمەي قانداق قىلاتتى ؟ قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن كاۋاپنى ئېلىپ ، ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلغانىدى ، ئۇ قورۇنۇپ ، ھىجىيىپ ، ئالىقانلىرىنى ئىشقىلاپ ، كىرىشكە پېتىنالمىدى ، كېتىشكە كۆڭلى ئۇنىمىدى . ئۇنىڭ

نىمىنى تەمە قىلىۋاتقانلىقى ئېنىقلا ئىدى .

— ئابابەكرى ئاكا ، كارىدوردا بۇنداق تۇرۇۋالسىلا ، مەن خىجىل بولۇپ قالىدىكەنمەن ، ئۆيگە كىرسىلە ، تۇگۇنۇپمۇ كېتىپتىلا .

— بولدى... بولدى ، بېگىم... بولدى ، خانزادەم ... مەن... مەن پۇل ئالمايمەن...

— پۇل ئالمايدىغانلىقلىرىنى بىلىمەن . قېنى ئۆيگە كىرسىلە .

ئابابەكرى ئۆيگە كىرىپ ، تېلېۋىزور ، گۈللۈك يېشىل گىلەم ، سوغۇق - ئىسسىق هاۋا تەڭشىگۈچ ، قىسقىسى ، ئۆيدىكى پۈللۈق ۋە هەيۋەتلىك مۆلۈكلەرنى بۇرۇن بىر نەچچە قېتىم كۆرگەچكە ، ئۇلارغا ئانچە سىنەكەپ كەتمىدى . ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى ئاشۇ تىرناقتەك سۇلياۋ خالتىدا قالغانىدى . قەدىردان ئىچكەرىكى ئۆيگە كىرىپ كېتىپ ، ئىشكاپ ئىچىدىن قول ياغلىقىغا ئورالغان ياڭاقتەك چوڭلۇقتا خروئىننى ئالدى . بۇ «يىكەن كۆل» ساقچىخانىسىدىكىلەر تۇتۇپ ماڭغاندا تۇرۇۋا ئىچىگە تاشلىۋەتكەن ئابىخان لومپىنىڭ پرىسلانغان خروئىن پارچىسى ئىدى .

— تۇتسىلا ، ئابابەكرى ئاكا ، — قەدىردان قول ياغلىقىغا تۇگۈلگەن نەرسىنى بەردى ، — بۇ سىلىگە خېلى ئۇزۇن ۋاقىت يېتىدۇ .

— ئاھ بېگىم ! ئاھ خانزادەم ! — ئابابەكرى دوككىدا تىزلىنىپ قەدىردانىنىڭ پۇتلىرىنى قۇچاقلىدى ، — خۇدايىم سىلىنىڭ هۆرمەت - تۆسپىلىرىنى ، مەرتىۋىلىرىنى تېخىمۇ يۇقىرى قىلغاي ، دۆلەتلىرى زىيادە بولغاي ! ئۆمۈرلىرى ئۇزۇن ، ئامەتلىرى بىهېساب بولغاي !

— ئا... تۇرسىلا ، تۇرسىلا ، بىزدە يوقلا بىر ئادەتنى قىلىۋاتىدىلىغۇ ! تىزلانغانلىرىنى ئاز دەپ ، پۇتنىمۇ سۆيەمدۇ !

قەدىردانىنىڭ راستلا ئاچچىقى كەلگەنىدى . خۇدانىڭ بىر لەنەتگەردى بەندىسى تىلەك تىلىسە ، بىزنىڭ ئاخۇن ، دانالىرىمىز ئېيشەك باقامدۇ ! توۋا ، ماۋۇ كۆل بەگىمنىڭ خۇدانى تىلغا ئېلىپ

سورىمىغىنى قالمىدا ! قەدىردانغا تىلىگەن ئاشۇ ئامەت ، بايلىقلارنى ئۆزۈڭگە تىلىسەڭچۇ ! سەندەك ئاقفا دۆم چۈشۈپ ، ئىمانىنى بۇلغىغان ئاسىنىڭ تىلەكلىرىگە خۇدايىم ئىرىپ قالارمىدى !

— خوش … خوش ، شاھزادەم ! مەن… مەن قايتاي ، — ئابابەكرى ، قەدىردان خروئىننى تارتىۋالىدىغاندەك ، شارتلا قويۇن يانچۇقىغا سالدى ، — ئۆزلىرىگە رەھمەت ! رەھمەت … قىزىم كاۋاپدانغا قاراپ قالغان …

— ئابابەكرىكا ، سىلىدە بۆرەك كاۋىپى يوقمۇ ؟

— بار … ئىمىشقا بولمايدىكەن ، بېگىم …

— ئابابەكرىكا ، مېنى بېگىم ، خانزادەم ، شاھزادەم دېمىسىلە ، مەن خىجىل بولىدىكەنمەن .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، غوجام … ئالتۇن غوجام … يامبۇ غوجام …بۆرەك كاۋىپى يېگۈلىرى بولسا ، مەن ھازىرلا پىشۇرۇپ قىزىمدىن ئەۋەتەي … قىزىم قارىسىلا ، ئەددەسىز ئۇز ، — ئابابەكرى قۇللارچە ئېگىلىپ ، ھجيىپ تۇراتتى ، — بىر كۆرسىلە ئاندىن گېپىمگە ئىشىنىدىلا … مېنىڭ قىزىم يەتتە ئىقلىمدا كەم تېپىلىدۇ . ئۇ تېخى ئەمدىلا 14 ياشقا …

— ۋاي – ۋۇي ، لاۋزا قوغۇنىنىڭ ئۇرۇقى كۆپ ، دەپ ، ئىمانداق قۇمدەك گەپ قىلىدىلا ! بولدى ، بولدى … ماڭسىلا…

قەدىردان بۇ ئادەمنىڭ ھەددىدىن زىيادە خۇشامەتلىرىدىن بىزار بولدى ، شۇڭا مېھربانىنى سۇرۇشتە قىلىشنى خالىمىدى . ئەمما : «خروئىن ئادەمنى شۇنچىۋالا نەزىرى پەس ، غۇرۇرسىز ، ۋىجدانسىز ، قۇل قىلىۋېتەمدىغاندۇ ؟ ئەگەر پۇلۇم بولمىسا مەنمۇ شۇنداق بولۇپ كېتەرمەنمۇ ؟» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگىنىدە ، ۋۇجۇدىنى تىترەك بېسىپ كەتتى .

ئەمدى قەدىردانىنىڭ ئۇيقۇسى قاچقانىدى . ئابابەكرى ياكى ئۇنىڭ قىزى بۆرەك كاۋىپىنى ئېلىپ كەلسە ، ئەلۋەتتە ئۇنى تاپشۇرۇۋېلىپ پۇلىنى بېرىش كېرەك . يەنە بىر تەرەپتىن ، تېلېۋىزوردا تارىخىي خاراكتېرلىك بىر جىددىي ۋەقە قويۇلۇۋاتاتتى . ياپونىيە

نىڭ ئاۋئاماتكىسىدىن ئۇچقان ئايروپىلانلار ئامېرىكىنىڭ پېئارل خاربۇر ئارىلىدىكى پاراخوتلىرىغا ھۇجۇم قىلىدۇ ، سۇ ئۈستى ئوت دېڭىزىغا ئايلىنىدۇ . كېيىن ياپونىيىنى تەسلىم قىلدۇرۇش ئۈ-چۈن ، ئامېرىكا ياپونىيىنىڭ خىروشىما ۋە ناگاساكى ئارىلىغا ئاتوم بومبىسى تاشلاپ ، نەچچە يۈز مىڭلىغان بىگۇناھ پۇقرا ۋە شەھەرلەر كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىدۇ …

قەدىردان تارىخ ئوقۇتقۇچىسى سۆزلەپ بەرگەن بۇ تارىخنى تېلېۋىزوردا كۆرۈپ ، ئۆزى خۇددى ئاشۇ ئۇرۇشلارغا قاتناشقاندەك ھاياجانلاندى . ۋەقەلىكنىڭ جىددىيلىكى ، ئاتوم ئوتىدا كۆيۈۋاتقان ، ساراڭ بولۇپ قالغان ئادەملەر ، چىرقىراپ - يىغلاپ باشپاناھسىز تەمتىرەپ يۈرگەن يېتىم بالىلار ، ئۆرۈلۈۋاتقان بىنالار ، قىپقىزىل يالقۇن ئىچىدە قالغان پۇقرالارنىڭ ئۆي - ماكانلىرى قەدىردانىنى جىددىيلەشتۈرۈپ ، قانچىلىك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالدى . شۇڭا ، ئۇ ئىشىك قوڭغۇرىقى مۇزىكىلىق سادا بەرگەندە چۆچۈپ كەتتى . قەدىردان تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىنى تىزگىنەك بىلەن سەل پەسەيتىپ قويۇپ ، ئورنىدىن تۇردى . ئۇ ئىشىكنى ئېچىپلا كۆزلىرى چەكچىيىپ ، نەپەسلىرى ئۈزۈلۈپ ، يۈرىكىنىڭ ئۇرۇشى ئۆزگە ئاڭلانغۇدەك گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ قالدى . ئۇ ھەقىقەتەن ئۆز كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالغانىدى .

— مېھرىبان…

— قەدىردان ئاكا…

— ئۆيگە كىرىڭ…

— ياق ، بولدى . دادام بۇ بۆرەك كاۋىپىنى ئەۋەتكەنىدى .

مېھرىبان بۇرۇنقىدەكلا قەدىردانغا تىكىلىپكىنە قارىمىدى ، پەقەت يەرگە باققىنىچە نازۇك سىيماسى يايدەك ئېگىلىپ تۇراتتى ، بۇ پەزىلەت بابىدا يەكتا بىر قىزنىڭ تەزىم بەجا كەلتۈرۈشى ئىدى ، ئەلۋەتتە . نەچچە يىلدىن بېرى بۇ كەم سۆز ، كەم دىدارغا غايىبانە كۆيۈپ ، ئوتىدا كۈل بولغان ، سۆيىدە ئاققان ، ئۇزۇن قارا تۈنلەردە ئۇيقۇدىن بىدار قىلغان ، خىيالىنى توزانغا ئايلاندۇرغان بۇ باغرى

تاش كىچىككىنەم مانا ئالدىدا تۇرۇپتۇ . توۋا ، ئۆزى غورۇلاي[1] نىڭ بالىسىدەك بىر سىقىم ، لېكىن ئۇنىڭ مېھرى ئوتى نېمانداق ئالەمـ. چىدۇر !؟ يەنە كېلىپ قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتقۇزمىسا ، مېھرىنى قاچۇرۇپ پىنھان تۇتسا ، دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلىرىنى ئۇزۇن كىرپىكلىك چۈمپەردىلەر ئارىسىغا يوشۇرسا ... بۇ ... بۇ قۇزغۇنـ. نىڭ ئۇۋىسىدا ئاپىرىدە بولغان جەننەت قۇشىمۇ نېمە؟ ! ئۇ قاچانـ. غىچە قەدىردانىنى قىينايدۇ؟ قىيا بولسىمۇ بىر قارىسىچۇ كاشكى !

قەدىردان ماشاقچى بولۇپ ئارقىسىغا داجىغان مېھرىبانىنىڭ بىلىكىدىن بىرلا تارتىپ ئۆي ئىچىگە ئېلىپ كىردى ، شۇ ھامان ئىشىكنى گۈپپىلا قىلىپ ياپتى . ئۇ قىزنى بىتاقەت ھالدا باغرىغا باستى ـ دە ، لەۋلىرىگە سۆيمەكچى بولدى ، ئەمما قىزنىڭ يىلىنىش ۋە بىچارىلىك بىلەن تولغان كۆزلىرىنىڭ نەملىك يالقۇنىنى كۆرۈپ قالدى . قەدىردان قىزنى ئاستا قويۇۋەتتى ، مېھرىبانمۇ ئىنتايىن مەيۈس ھەم ئۈمىدسىز كۆزلىرىنى قەدىردانغا تىكتى ...

— توۋا ، سىز ... سىز ئاتابەكرى ئاكامنىڭ قىزىكەنسىز ـ دە ، — قەدىردانىنىڭ ئاغزى تۇنجى قېتىم زۇۋانغا كەلدى ، — مەن مۇشۇ ئۆينى ئالغاندىن بېرى دادىڭىز بىلەن تونۇش !

— مۇشۇ ئۆينى ئېلىپ زىننەتلىگەن ، ئۆي جابدۇقلىرى ئېـ. لىپ كەلگەن چاغلىرىڭىزدىن تارتىپلا سىز ئىكەنلىكىڭىزنى بىلەتتىم ...

— ئەمىسە نېمە ئۇچۇن مەندىن قېچىپ يۈردىڭىز ؟

— مەن سىزدىن نېمىشقا قاچقۇدەكمەن ، پەقەت زۆرۈرىيىتى يوق دەپ بىلدىم شۇ ...

— سىزچە زۆرۈرىيىتى يوقمىدۇ ؟ — قەردىردان بىردىنلا سولتىيىپ قالدى ، — ھېلىقى يىلى بوتكا دالدىسىدا نېمە دېيىشكەـ. نىدۇق ؟

— شۇ چاغدىمۇ «زۆرۈرىيىتى يوق» دېگىنىم ئېسىمدە ...

— ۋاي خۇدايىم ، بوسۇغىدا ئۆرە تۇرۇۋالغىنىمىزنى قاراڭ ،

---

[1] غورۇلاي — كىچىك ، ئەمما ئوماق قۇش .

قىنى كۆرپىگە كىلىك، بولمىسا دىۋانغا...

— ياق، مەن كەتمىسەم دادام ئەنسىرەپ قالىدۇ، خاپا بولماڭ.

— نەچچە ۋاقىتتىن بېرى دادىڭىز بىلەن ئالاقىلىشىپ يۈرۈپ-مۇ، ئەجەب سىزنى ئۇچراتماپتىمەن.

— ئۇ چاغلاردا دادامنىڭ شاگىرتى بار ئىدى، — دېدى مېھرىبان مۇلايىملىق بىلەن، — ئۇ بالا يۇرتىغا كەتكەندىن كېيىن مەن ياردەملىشىۋاتىمەن. خوش، قەدىردان ئاكا، مەن ماڭاي.

— ۋاي خۇدايىم، ئاران تېپىشقاندا، يەنە بىردەم ئولتۇرسىڭىز بولمامدۇ.

— پۇرسەت بوپقالار.

قەدىردان مېھرىباننى ئۇزىتىپ خالتا كوچىغىچە بىللە چىقتى. ئاسمان سۈرتۈلگەن چىنىدەك پاكىز، يۇلتۇزلار جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. تىنىق زەڭگەر ئاسماندىكى ئاي تىمتاس كوچىلارنى ئاپئاق يورۇقلۇققا چۈمدۈرگەنىدى. مېھرىباننىڭ ئايدىڭدىكى سەرۋى بويىغا، گۈلسىمان چېھرىگە، ساغرىسىدا سويلاپ تۇرغان بىر ئۆرۈم توم چېچىغا قاراپ پايلىمىغان قەدىردان تۇيۇقسىزلا قىزنىڭ ئالدىنى توستى ۋە ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيدى. قىز بۇلجۇنۇپ، مورلاپ، ئىتتىرىپ بىشەملىك قىلمىغان بولسىمۇ، نومۇس ئاچچىقىنى كۆزىدىن ئالدى. ئاي نۇرىدا ئۇنىڭ ياشلىرى هال رەڭ نۇر بولۇپ يۈزلىرىگە تۆكۈلدى...

— كەچۈرۈڭ، — دېدى قەدىردان هاسىراپ، — ئۆزۈمنى زادىلا تۇتۇۋالمىدىم...

مېھرىبان خوشمۇ دېمەي، بېشىنى سالغىنىچە كېتىپ قالدى. ئۇ كاۋاپچىلار قاتارىغا كەلگەندە، دادىسى ئىشتىن چۈشۈپ نەرسە - كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇۋاتاتتى. ئۇلار ئىككىسى كاۋاپدان، ئورۇندۇق، شىرە قاتارلىقلارنى دۇكان ئىچىگە توشۇپ، قۇلۇپ سالغاندىن كېيىن ئۆيلىرىگە قايتىشتى. ئاتابەكرىنىڭ چىرايىدىن بىر خىل خۇشاللىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

— قىزىم مېھرىبان ، ھايال بولۇپ قالدىڭىزغۇ ؟ — ئابابەكرى قىزىنىڭ چىرايىغا سەپسالدى ، — قەدىردان بايۋەچچە بىلەن مۇڭدىشىپ قالدىڭىزمۇ نېمە ؟

— يـاقەي ، دادا ، مـۇڭداشقىلى مـەن ئۇ ئـادەمنى تونۇمىسام ، — مېھرىبان دەرھاللا بىر باھانىنى تاپتى ، — كوچا دوقمۇشىدا ئىككى ماشىنا سوقۇلۇپ كېتىپتىكەن ، ئادەملەر توپلىنىپ كېتىپتۇ . شۇڭا ، ھايال بولۇپ قالدىم .

— قانداق ، قەدىردان بايۋەچچە بولامدىكەن ؟

— نېمىگە بولامدىكەن دەيسىز ؟

— ئۇنداق بىلمەس ، ئۇقماس بولۇۋالمىسىڭىزچۇ ، قانداق ، ياردىمۇ ؟

— دادا ، نېمىلەرنى دەيدىغانسىز ؟ مەن 14 ياش تۇرسام ...

— بالام ، قىز بالا دېگەن 11 يېشىدىلا بالاغەتكە يېتىدۇ ...

ئاتا ـ بالا ئىككىسى قەدىردان ھەققىدە تالىشىپ ئۆيگە يېتىپ كېلىشتى . ئىچكەركى ـ تاشقارقى بولۇپ ئىككى ئېغىزلىق كىچىككىنە بۇ قورۇ ئۇلارنىڭ بىردىنبىر بايلىقى ئىدى . ئەگەر بۇ يەرلەرگە «ئېچىۋېتىش» سىياستى كېلىپ قالسا ، ئالىقاندەك قورۇ ـ جايلارمۇ پالانچى پۇل بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى . بۇ قورۇنى سېتىپ ، بىرەر ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ، قالغىنىغا ئۆيلىنىۋالسام دەيدىغان خىيال ئابابەكرىنى دائىم ۋەسۋەسىگە سالاتتى . ئەمما ، ئۆيۈڭدە چوپچوڭ بولۇپ قالغان بىر قىز يۈرسە ، ھەرقانچە ئەرسىرەپ قالغان چوكانمۇ ئالدى ـ ئارقىسىغا قاراپ ، ئىككىتايىن بولۇپ قالاتتى . شۇڭا ، ئابابەكرىنىڭ ئولتۇرسا ـ قوپسا پىكىر ـ خىيالى مېھرىباننى ئۇزىتىۋېتىش ئىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ ياۋاش ، مۇلايىم قىزىنىڭ ئۆگەي ئانا ئازابىنى تارتىشىنى خالىمايدىتى . شۇڭا ، ئابابەكرى قەدىردان دوستلۇقتىكى ئۆينى ئېلىپ ، زىنىنەتلەشنى باشلىغاندىن بېرى قىزىغا ئۇنىڭ بايلىقىنى ، ئىقتىدارىنى ، ھۆرمەت ـ ئىناۋىتىنى ماختاپ ، كۆكلەرگە كۆتۈرۈپ كەلدى ، ھەتتا : «ئەڭ بولمىسا بىر كۆرۈپ بېقىڭ» دەپمۇ يالۋۇردى ،

لېكىن مېھرىبان «دادا ، مېنى قىستىماڭ» دېگەن بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا چەكلەندى ...

مانا ھازىرمۇ ئاتا ـ بالا ئىككىسى چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ يەنە بىر ـ بىرىنىڭ چىرايىغا قاراشتى ، ئىچىدىكىلىرىنى بىلسىمۇ ، بىلمەسكە سېلىپ جىم بولۇۋېلىشتى . شۇڭا ، ئابابەكرى قويۇن يانچۇقىدىن قول ياغلىقا ئورالغان ياڭاقتەك خىروئىننى چىقىرىپ ئېچىپ قايتا كۆردى ۋە : «مۇشۇ 3 ـ 4 مىڭ سوملۇق نەرسىنى قەدىردان بەردى» دەپ ماختاندى . مېھرىبانىنىڭ نەزىرىدە ئۇ ماختاندۇدەك نەرسە ئەمەس ئىدى . بىراق ، بەزىلەردە دادىسى خۇمارى تۇتۇپ ، ۋارقىراپ ـ چىرقىراپ تولغىنىپ ، ئۆزىنى ئۇيان ـ بۇيانغا ئۇرۇپ ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، يالۋۇرغىلى تۇرسا ، تەڭقىسلىقتا قالغان مېھرىبان نېمە قىلارىنى بىلمەي بارماق ، لەۋلىرىنى چىشلەپ قانىتىۋېتەتتى . شۇڭا ، ئۇ پىرىسلانغان خىروئىننى كۆرۈپ ، بىر نەچچە ۋاقىت تەڭلىك ئازابىنى تارتمايدىغانلىقىدىن خۇش بولدى .

— قەدىردان بايۋەچچە ، — دېدى ئابابەكرى مەغرۇرلانغان ھالدا ، — پاھ ـ پاھ ، ئەجەب مەرد ھاتەمدەك بالىدە ! ئادەمنىڭ قەدرىگە يېتىدۇ .

— ئۆزىمۇ چەككەچكە بەرگەندۇ ، — مېھرىبان قاپىقىنى تۈردى ، — كىچىك تۇرۇپ ئۇنىڭغا چېكىشنى كىم قويىدى .

— ئۇقمايسىز ، قىزىم ، ھەرقانداق پۇل تاپقان بەگزادە ـ خېنىملار بۇنى قىلىدۇ . چۈنكى ، توقلۇقتىن شوخلۇق كېلىپ چىقىدۇ ئەمەسمۇ !

— ئەمىسە سىزمۇ پۇل تاپقان بايمۇ ؟ — مېھرىبان مىختەك قادالدى ، — سىز نېمىشقا چېكىسىز ؟

— ئەمدى ، قىزىم ... يېقىن ـ يورۇقلارنىڭ كەينىگە كىرىپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن ، — ئابابەكرى ئىچىدىكىنى دېيەلمەي تۇتۇلاتتى ، — قانداق ، قىزىم ، مەن قەدىردان بىلەن سۆزلىشىپ باقايمۇ ؟

— نېمىنى سۆزلىشىپ باقىسىز ، دادا ؟
— ئىككىڭلارنىڭ توي ئىشىنىچۇ ، قىزىم !
— ۋاي خۇدايىم ، توي دېگەندە ئەر تەرەپ سۆز ئاچىدىغان ، — مېھرىبان قىزىرىپ كەتتى ، — سىز ئالجىپسىز ، دادا ... قىزىنى ئەرزان قىلىپ ، يۈزىنى تۆكۈپ ، ئەر كىشىنىڭ ئالدىغا بارغان دادىنى ئاڭلىماپتىكەنمەن ...

ئابابەكرى گەپتە تۇتۇلۇپ قېلىپ ، كۆزلىرى غىل ـ پاللىدى . يەنە : «قىزىم چوڭ بوپتۇ» دەپ كۆڭلى ئېچىلىپمۇ قالدى . ئۇنىڭ بۇ قېتىمقى ئەر تېپىشى مېھرىباننى تالالىق قىلىپ ، ئۆزىنىڭ ئۆيلىنىشى ئۈچۈن يول ئېچىشقا قارىغاندا ، ئىتنىڭ كۆزى سۆڭەكتە بولغاندەك ، خروئىن چېكىدىغان مىليونېر بايغا ئاتا بولۇشتىن ئىبارەت بايلىق خەزىنىسىگە ئىگە بولۇش ئىدى . بۇ يامان غەرەز مېھرىبان ئۈچۈنمۇ سىر ئەمەس ، ئەلۋەتتە ! ئەمما ، ئابابەكرى تۇنجى قەدەمدىلا ، سەۋزىدىن خەۋەر يوق ، گۇرۇچ دەم يەپ قالغاندەك ، «قەدىردانغا تېگەمسىز ؟» دېگىنى نېمىسى؟ بۇنداق ئېغى بىلەن بېغىنىڭ تايىنى يوق ئىشقا قىزىنى سايە قىلسا ساراڭلارمۇ كۈلۈپ كېتەر ! شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئابابەكرى خاتا ئالغان قەدىمىنى رۇسلاپ ، باشقا كوچىدىن ئايلىنىپ كېلىشكە مەجبۇر بولدى . ئۇنىڭدا : «قىزىمنى ماقۇللا دېگۈزۈۋالسام ، كۆڭلى يۇمشاق قەدىردانىنى يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ ، بىچارە ھالەتكە كىرىۋېلىپ ، ئاخىر ئېرىتىمەن» دېگەن ئىشەنچ بار ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قورقمايلا يالغاندىن بىرنى توقۇدى :

— قىزىم ، قەدىردان بايۋەچچە : «ئۆيگە مېھمان باشلاپ كەلسەم ياكى توختام تۈزىدىغان سودىگەر ، خوجايىنلار تەرەپبا كېلىپ قالسا ، ئالدىغا لەپپىدە چىقىدىغان ، چاي ـ پاي قىلىپ ھاردۇق سورايدىغان ئادىمىم يوق ، شۇڭا قولى ئەپلىك بىر خىزمەتچى قىز لازىم ئىدى» دېگەنىدى . ئەمىسە بۇنىڭغا رايىڭىز قانداق ؟

— يالغان ئېيتماڭ ، سىز بۇ گەپنى كاسسىڭىزغا ئۇرۇۋپلا تاپتىڭىز ، — دېدى مېھرىبان دادىسىنىڭ چىرايىغا گۇمان بىلەن

قاراپ ، — ئۇنداق بايۋەچچىلەرگە قىز - چوكان كەممۇ؟

— راست دەيمەن ، قىزىم ، — ئابابەكرىنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى مۇلايىملاشتى ، — تېخى ئۇ ، ئۆي دېگەننى ۋاقتى - ۋاقتىدا تازىلاپ تۇرمىسا ، توپا بېسىپ كېتىدىكەن ، دەيدۇ .

— ئۇ دېگىنىڭىز توغرا ، ئۆي دېگەننى بىر ھەپتىلا تازىلىمىسا ئېغىلغا ئايلىنىدۇ .

— ھەببەللى ، مانا بىلىدىكەنسىزغۇ ، قەدىردان بايۋەچچە مېنى ئۇقۇشۇپ باققان بوسىلىرى ، دېگەنىدى .

ئانىدىن كېيىن قالغان بىر قىز ئۇچۇن دادىنىڭ قولىغا قاراپ ياشاش تولىمۇ خىجالەتچىلىك تۇرمۇشتۇر . قىز بالا نۇرغۇن سۆزلىرىنى ، تۇرمۇشتىكى ئەڭ نازۇك ئىشلىرىنى دادىغا دېيەلمەيدۇ ... ئۇنىڭ ئۇستىگە ، ئەر ئۇچۇن خوتۇنسىز تۇرمۇش تۇزسىز تائامدەك تەمى بولمايدۇ . ئۇ خوتۇننى ، خوتۇن ئېرىنى ئويلىغانسېرى ، قىسقىسى ، خوتۇن ئاتلىق جىن چاپلاشقانسېرى ، قىزى كۆزىگە سەت كۆرۈنۈشكە باشلايدۇ . ئەڭ بولمىغاندىمۇ قىزىدىن يوشۇرۇن بەزى ئىشلارنى قىلىدۇ . ئاقىۋەت بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى قىزىنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالىدۇ ، ھەر ئىككىسى ئازاب ئوچىقىدا ئۆرتىنىدۇ... ئەقىللىق مېھرىبان ئاخىر دادىسىغا يالغۇزلۇق شارائىتى يارىتىپ بېرىشنى ئويلىدى .

— ئەمىسە ، دادا ، ئىش ھەققىم توغرۇلۇق ھەرگىز گەپ ئاچماڭ ، — مېھرىبان تەمكىن سۆزلەۋاتاتتى ، — ئۆزى سورىغان تەقدىردىمۇ ، «ئۆزلىرى بىلىپ بەرسىلىمۇ ، بەرمىسىلىمۇ مەيلى» دەپ تۇرۇڭ . ئەگەر ئۇنداق قىلمىسىڭىز ، مەن بەربىر ئۇقۇپ قالىمەن ، ئۇ چاغدا ئىككىمىز ئۇرۇشۇپ قالىمىز .

— ئۇقتۇم ، ئۇقتۇم...

مېھرىبان ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ يېتىپ قالدى . ئۇ بايىلا قەدىردان سۆيگەن لەۋلىرىنى ئاستا سىلىدى ، سىلىغانسېرى تال چىۋىقتەك نازۇك تېنىنى قىززىق بىر ئېقىن كۆيدۈرۈپ ئۆتتى . مېھرىبان قەدىردانىنى ياخشى كۆرەمدۇ؟ بۇنىڭغا شەك كەلتۈرۈش

نەھاجەت ! ئۇلار بۇندىن ئۈچ يىل ئىلگىرى ئۆسمە كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىغا كېتىدىغان تار كوچا ئېغىزىدا ئۇچرىشىپ ، تاسادىپىي تونۇشۇپ قالغاندا ، قەدىردان 14 ياش ، مېھرىبان 11 ياشتا ئىدى . بۇ مۇلايىم قىز كۆڭلىدە : «ئەجەب چىرايلىق بالىكەن» دېگەن ئۇقۇم بىلەن چەكلەنگەن بولسىمۇ ، لېكىن بىر نەچچە يىللارغىچە ئېسىدىن زادىلا كۆتۈرۈلمىدى ، ۋاقىتمۇ ئۇنتۇلدۇرالمىدى ! شۇنداقتىمۇ قىسمەت بىر سىناپ باقماقچى بولغاندەك ، بىر يىلنىڭ ئالدىدا ئۇلار ئاپتوبۇستا يەنە تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى . قەدىردانىنىڭ سىن ـ سىپاتى قەلبىگە مۆھۈر باسقاندەك ئويۇلۇپ قالغاچقىمۇ ، مېھرىبان بىرلا قاراپ تونۇۋالدى . قەدىردانمۇ : «سىز مېھرىبانغۇ دەيمەن ؟» دەپ سورىدى . مانا بۇ 2 ـ قېتىملىق ئۇچرىشىش قەدىردان بىلەن مېھرىباننىڭ يۈرىكىدە شېرىن تۇيغۇلارنى ئويغاتتى . ئۇنداقتا مېھرىبان زادى نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى قاچۇرۇپلا كەلدى ؟ ئاللا كۆڭلىگە سالغان ئۇلۇغ ۋە شېرىن تۇيغۇنى تەرك ئېتىپ ، نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى قىينايدۇ ؟ قەدىردانىنىڭ ئۆي ئائىلىسىنى بىلىپ تۇرۇپ ، نېمە ئۈچۈن بىرەر قېتىممۇ ئۇنى كۆرگىلى ، مۇبارەكلىگىلى بارمىدى ؟ ھەتتا قەدىردانىنىڭ ئاھالىلەر رايونىغا نەچچە قېتىم ئىزلەپ بارغانلىقىدىن خەۋىرى بار ، تېخى بىر قېتىم قەدىردان ئوچۇق تۇرغان قوش قانات دەرۋازىنىڭ ئالدىدىكى يولدا ، كېتىۋاتقان بىر ئادەمدىن مېھرىباننى ئىنچىكە تەسۋىرلەپ سورىغاندا ، مېھرىبان دېرىزىدىن ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغانىدى . قەدىردان بويۇن قىسىپ كەتكەندىن كېيىن مېھرىبان نەچچە كۈنلەرگىچە يىغلاپ يۈردى .

مېھرىباننىڭ بۇنداق كۆزگە كۆرۈنمەس سىرلىق زەنجىرلەردە باغلىنىپ ، ئۆز بەختىدىن كېچىشكە سەۋەب بولۇۋاتقان بىرلا ئامىل دادىسى ئابابەكرى ئىدى ! خروئىن چېكىدىغان بىر مەلئۇننىڭ قىزىنى كىممۇ قورقماي ، ئەنسىرىمەي قانات ئاستىغا ئالسۇن ؟ ھەممىنىڭ كۆزى كۆرۈپ ، قۇلىقى ئاڭلاپ تۇرۇۋاتسا ! خروئىن چەككۈچى بىر ياۋۇز نەچچە ئون يىللىق ئائىلىنى ۋەيران قىلىپ ،

كۆلىنى كۆككە توزۇتۇۋاتامدۇ ! ھەتتا ئۆزىنى تۇغۇپ ، ئاق سۈت بېرىپ چوڭ قىلغان ئانىسىنى ، يوقتىن ئاپىرىدە قىلىپ دۇنياغا تۆرەلدۈرگەن دادىسىنى ئۆلتۈرگەنلەر يەنىلا شۇ ئاق تۈتۈن شەيدالىرىغۇ ! مۇشۇنداق ئىكەن ، بىگۇناھ ، غۇبارسىز قىز ئۆز بەختىنى قۇربان قىلماي مۇمكىنمۇ ؟ !

ئەسلىدە مېھرىبان قەدىردانىنىڭ ئۆي خىزمەتچىسى بولۇشقىمۇ رايى يوق ئىدى . لېكىن ، قەدىردانىنىڭ خروئىن چېكىدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن كۆڭلى تەسكىن تاپتى . ئەلۋەتتە ، «قارا ئادەم» قارا ئادەمنى «سەن قارا» دەپ ئەيىبكە بۇيرۇشى ئەسلا ئەقىلگە سىغمايدۇ ـ دە !

ئابابەكرى : «تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق» دېگەن تەمسىلنى بەكرەك بىلەمدۇ ، ئەتىسى دۇكاننى بالدۇرراق يىغىشتۇرۇپ قەدىردانىنىڭ ئۆيىگە كەلدى . ئىش خۇشياقماس بولۇپ قېلىۋاتقان قەدىردان بۈگۈن بىر كۈن ھېچ يەرگە بارمىغانىدى . ئۇ ئابابەكرىنى دېۋانغا تەكلىپ قىلدى ، چايداندىن ئىستاكانغا چاي قۇيۇپ ، تاتلىق ـ تۈرۈملارنى چاي شىرەسىگە ئېلىپ قويدى . راست گەپنى قىلغاندا ، ئۇ خروئىن چېكىدىغان قېرى بەڭگىنى ئەمەس ، بەلكى مېھرىباننىڭ دادىسىنى كۈتۈۋالدى .

— ئابابەكرىكا ، چاي ئىچىسىلە ، ئۆيدە ئايال كىشى بولمىغاندىن كېيىن شىرەمۇ قاتتىق ـ قۇرۇق بولۇپ قالىدىكەن .

— ھەببەللى ، مەن ئاشۇ تەڭلىكلىرىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن كىردىم .

— ۋۇي شۇنداقمۇ ؟ بۇ بىر خۇش خەۋەركەن ئەمەسمۇ .

ئابابەكرى قىزى مېھرىباننى ئۆي خىزمەتچىسى قىلىپ بېرىپ ، قەدىردانىنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئالىدىغانلىقىنى ئېيتقاندا ، قەدىردان ئاڭلىغانلىرىغا ئىشىنەلمەيلا قالدى . ئۇ مېھرىباننىڭ بۇنداق ئىشقا ئاسانلىقچە «ماقۇل» دېمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى . ئەمدى ماۋۇ كۆل بەڭگى بىر كاللەك خروئىننىڭ خۇشلۇقىدا قىزىغا زورلۇق ـ زومبۇلۇق قىلغانلىقىدىن سەل گۇمانلىنىپ قالدى .

— ئابابەكرىكا ، مېھرىبان ئۆزى قوشۇلدىمۇ ياكى سىلىنىڭ مەجبۇرلاشلىرى بارمۇ ؟

— دەسلەپتە قەتئىي ئۇنىمىغانىدى ، — ئابابەكرى قىسقا يۆتىلىپ قويدى ، — كېيىن سىلىنىڭ ھۆرمەت - ئىناۋەتلىرىنى ، سېخىي - ساخاۋەتلىرىنى سۆزلىدىم ، ئاندىن تۇرمۇشلىرىدىكى قىيىنچىلىقلارنىمۇ بىر - بىرلەپ ئۇتتۇرىغا قويدۇم .

— مەجبۇرلىمىغانىلا بولسىلىرى بوپتۇ…

— ئىشەنمىسىلە ئۆزى كەلگەندىن كېيىن سوراپ باقسىلا .

— بۇنداق دېيىشىم ، مەن مېھرىبانىنى ئوبدان چۈشىنىمەن .

— شۇنداقمۇ ؟ ئەجەبا …

— مەن مېھرىبان بىلەن ئۈچ يىل ئالدىدا تونۇشقان ، لېكىن كېيىن ئۈچرىشىپ تۇرالمىغان …

ئابابەكرىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ، پات - پات بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ ، قېتىپلا قالغانىدى . ئابابەكرى «قەدىردان بايۋەچچى»نىڭ ئىپسىل پەزىلىتى ، مەردلىكى ھەققىدە قانچە - قانچىلاپ سۆزلىمىدى ؟ ! لېكىن مېھرىبان گويا ئۇنى تونۇمايدىغاندەك پەرۋاسىزلا ئاڭلايتتى . بەزىدە ئاڭلاپ - ئاڭلاپ بولۇپ ، دادىسىغا تەتۈر قارىغىنىچە : «دادا ، مەن كىرىپ ياتاي» دەپلا كىرىپ كېتەتتى . ئەمما ، ئابابەكرى تۈن نىسبىلىرىدە ئويغىنىپ قېلىپ ، ئىچكەركى ئۆيدىن ئاڭلىنىۋاتقان چوڭقۇر تىنىشلارنى ئاڭلاپ قالاتتى . ھە راست ، مەھەللىدىكىلەردىن كېيىنچە بىر يىگىتنىڭ مېھرىبانىنى ئىزلەپ نەچچە قېتىم كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ ، قىزىدىن سورىغىنىدا ، مېھرىبان : «مەن نەدىن بىلەي ، بەلكىم مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلىرىم بولسا كېرەك» دەپ مۇجمەل جاۋابلار بىلەن چەكلەنگەنىدى . بۇنىڭغا قارىغاندا ، ئۇلار كونا تونۇش ، كونا ئاشىقلاردىن ئىكەن - دە ! بارىكاللا ، بۇ پىشىپلا قالغان ئاشكەنغۇ ! بوپتۇ ، بىرنەچچە كۈن ئۆيي خىزمەتچىسى بولۇپ تۇرسۇن ، كىم بىلىدۇ ، ئويلىمىغان يەردىن قورسىقىدا قالامدۇ ! ئۇ چاغدا نىكاھ قىلىپ قويۇشنى ئۆزلىرى تەلەپ قىلىشى تۇرغانلا

گەپ . پاھ ، پاھ ، پاھ ! خۇدايىم بەردى ... قەدىردان بايۋەچچە دېگەن ئېغىنىسا تەڭگە تۆكۈلىدىغان دەرەخ ! ئۇنىڭدەك كۈيئوغلۇم تۇرغاندا چېكىملىكتىن نېمە غەم ؟ !

— ئابابەكرىكا ، قېنى چاي ئىچىسىلە ، — قەدىردانىنىڭ ئاۋازىدىن قېرى بەڭگى چۆچۈپ كەتتى ، — ئۇنداقتا مېھرىبانىنىڭ ئايلىق ئىش ھەققى توغرۇلۇق بىر نېمە دەپ باقمامىلا ؟

— يوقسۇ ، يوقسۇ ، قىزىم سىلىدەك بىر سېخىي - ساخاۋەتچىنىڭ خىزمىتىنى قىلىسىلا بولدى ، — ئابابەكرى بېشىنى چايقىدى ، — ئىش ھەققى ئېلىشنى ئاتا - بالا ئىككىمىز ئەسلا ئويلىشىپ باقمىدۇق ، پەقەت ئەتىسى - ئاخشىمى سىلىگە ھەمراھ بولۇپ ، سىلىنى زېرىكتۇرمەي ، ئۆيىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقسىلا بولدى ...

قەدىردان بىردىنلا تېڭىرقاپ قالدى . «ئەتىسى - ئاخشىمى ھەمراھ بولۇپ ، سىلىنى زېرىكتۇرمەي ...» دېگىنى نېمىسى ؟ بويىغا يېتىپ قالغان قىزىنىڭ خوتۇنى يوق بىر بويتاق بىلەن كېچە - كۈندۈز بىللە بولۇشىغا كۆڭلى چىدايدىغان قانداق ئاتا ئۇ ؟ مېھرىبان بۇنىڭغا ھەرگىز ئۇنىمايدۇ .

قەدىردان چاندۇرماي چېكىپ باقتى :

— مېھرىبان ئىككى ئۆي ئوتتۇرىسىدا قاتناپ ، جاپا چېكىپ قالىدىغان بولدى - دە ...

— بۇ نېمە دېگەنلىرى ؟ — ئابابەكرىنىڭ ئورا كۆزلىرى چىمچىقلىدى ، — ئەتىگەن سەھەردە ناشتا تەييارلايدىغان ئىش ، كەچ تەرەپلەردە ئىشتىن ھېرىپ - ئېچىپ كەلسىلە ، پۇت - قوللىرىنى تۇتۇپ قويمىسا بولماس . مېھرىبان يېتىپ - قوپقۇدەك ئۆيگۇ باردۇ ؟

— بار ، بار ... بىر مېھمانخانا ، تۆت ھۇجرا بار ، كۆڭلى خالىغىنىدا ياتسۇن .

— مانا بولمىدىمۇ ، — ئابابەكرى ئورنىدىن تۇردى ، — كېچە بىر ۋاخ بولۇپ قاپتۇ . مەن ئەمدى قايتاي .

قەدىردان ئابابەكرىنى ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ : «ئەگەر بىر چې- كىم خروئىنغا پۇل تاپالمىغۇدەك ھالغا چۈشۈپ قالسام، مەنمۇ ئاشۇنداق نومۇسسىز ئاتا بولۇپ قالارمەنمۇ ... » دېگەنلەرنى ئويلاپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىردىنلا مۇزلاپ كەتتى ...

ئون توققۇزىنچى باب

سولغۇن چىراي، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، خېلى بەك جۈدەپ كەتكەنلىكتىن ئېڭەكلىرى ئۈچلىنىپ، زاڭاق سۆڭەكلىرى ئۆسۈپ چىققان قەدىردان «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا ئىلەڭ - سىلەڭ كىرىپ كەلگەندە، زۇلئاي ئۈچقاندەك كېلىپ ئۇنى يۆلىۋالدى ۋە باشقىلار ئۇنىڭغا دىققەت قىلىپ بولغۇچە، قول-تۇقىدىن يۆلەپ ئارقا ھويلىدىكى ھۇجرىسىغا ئېلىپ كىرىپ كەت-تى. زۇلئاي ئۇنى كۆرپىگە ئاۋايلاپ ياتقۇزۇپ سوغۇق چاي ئىچۈر-دى، لۆڭگىنى ھۆل قىلىپ يۈزلىرىنى سۈرتتى. قەدىردان شۇندىلا سەل ئەسلىگە كېلىپ، زۇلئاينىڭ قولىنى تۇتقىنىچە: «رەھمەت» دەپ قويدى.

— قەدىردان، ماشىنىڭىز قېنى؟ — سورىدى زۇلئاي، — سىز خوتەنگە ماشىنا بىلەن كەتكەنىدىڭىزغۇ؟

— خوتەندىكى قورۇ بىلەن ماشىنىنى 300 مىڭغا تەۋە قىلىپ ئۆتكۈزۈۋەتتىم، ئەمدى خوتەندە ھېچقانداق زېمىن - ئۆيلىرىم قالمىدى.

— مەن سىزنى بارماڭ دېسەم: «بۇ قېتىم دورۇم كەلدى، بۇرۇن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئىككى قورۇ - جاينىڭ پۇلى بىلەن 170 مىڭنى قايتۇرۇۋالىمەن» دەپ ئۇنىمىدىڭىز، — دېدى زۇلئاي خاپا بولغان ھالدا، — ئۇلار سىزگە 60 مىڭنى بىكار ئۆتكۈزۈپ بەرمە-دى. ئۇ دېگەن دان تاشلاش چارىسى ...

— سىز ... سىز راست دەيسىز، ئۇ ... ئۇلار قىلتاققا دەسسى-تىش ئۈچۈن دان تاشلىسا، مەن گول بولۇپ كېتىۋېرىپتىمەن ...

— مەيەردە ئۇتۇۋالغان 60 مىڭ سومچۇ؟

— ئۇنى ئۇتتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، دوغا تىكىدىغان پۇلۇم

يوق ، ئاۋۋال قورۇ ـ جايىنى ، كېيىن ماشىنىنى تىكتىم ...
— 60 مىڭنى ئۇتتۇرۇۋەتكەندىن كېيىن توختاپ قالسىڭىز بولمامدۇ ؟
— سىز ئۇقمايسىز ، زۇلئاي ، قىمارنىڭ خۇمارىمۇ خىروئىن ـ نىڭ خۇمارىدىن قېلىشمايدۇ .
— ھەممىنى قىلغان ئاشۇ ئاكام ... بېشىڭنى يەيدىغان ئەرۋاھ ...
ئون نەچچە كۈن ئىلگىرى ، ئەسەت ئەرۋاھ خوتەندىن كەلگەن قىمارۋازلاردىن ئەھەد تاۋكا ، ئىمىر ئۈچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر ـ نى باشلاپ كېلىپ ئۆز ئۆيىدە قىمار ئويۇشتۇردى . بۇ قاغدالما قىمارۋازلارنىڭ ھەر قېتىم ئاتقان تۆت ئوشۇقى «چۇ» چۈشۈپ ئۇتتۇرىۋەردى ، قەدىردانىنىڭ ئالدىغا مىڭ ، 2 مىڭ ، 5 مىڭلاپ پۇل يىغىلىۋەردى . بىر چاغدا ئۇلار يانلىرىنى ئاختۇرغان بولۇپ توختاپ قالدى .
— قەدىردان ئۇكا ، — دېدى ئەھەد تاۋكا ، — بۇ قېتىم ئامەت بىزدىن يۈز ئۆرۈپتۇ ، يېنىمىزدىكى دەسمايىنىڭ ھەممىسى غالتەك ـ كە چىقتى . ئەگەر ماقۇل دېسەڭ ، بۇگۈن كەچلىك تاماقتىن كېيىن يولغا چىقىمىز ، داۋامىنى خوتەندە ئوينايمىز ، قانداق ، رايىڭ بارمۇ ؟
— ئامەت دېگەن ئوغۇل بالىغا بىر كېلىدۇ ، — ئەسەت ئەرۋاھ كۈسۈرلىدى ، — ماقۇل دېگىن .
— 60 مىڭنى ئۇتتۇرغان ئادەم ، — ئىمىر ئۈچ بارماق خىرقىرىدى ، — ماشىناڭ بىلەن ئاپىرىپ قويارسەن ؟
— ھەي ئىمىر ، گېپىم بار دەپلا قىلىدىكەنسەن ، — دېدى ئۆمەر غالتەك ، — قەدىردان سورۇن كۆرگەن بالا ، ئۇنچىلىك ئىشلارغا گىرىلىق قىلىپ كەتمەيدۇ ...
قەدىردان 360 مىڭ سومنى ئۇتتۇرۇۋېتىپ ، ئۈرۈمچىگە قايـ ـتىش ئۈچۈن قاتناش بېكىتىگە كەلگەندە ، ئەسەت ئەرۋاھ ئۇنى ئۇزىتىپ قويمىدى . چۈنكى ، ئۇ ئۈچ قىمارۋاز بىلەن نەگىدۇر

ئوينىغىلى كەتكەنىدى .

— قەدىردان ، بۈگۈن كەيپىياتىڭىز بەك بوش ، — دېدى زۇلئاي روھسىز هالدا ، — مېنىڭ هۇجرامدا قونۇپ قېلىڭ .

— ئانىڭىز بىلىپ قالسىچۇ ؟

— هېچنېمە دېمەيدۇ ، هازىر ماڭا بەكمۇ ئامراق .

هازىر قەدىردان بازارلارغا ئانچە چىقمايتتى . ئۇ 2 ـ ئاينىڭ بېشىدا هەرقايسى شىركەت ۋە شەخسىي سودىگەرلەر بىلەن بولغان توختامدىكى ماللارنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، پېشىنى قاققانچە قاق بازارلىرىدىن ئايغىنى تارتتى . ئۇنىڭغا هازىر ئىش ـ ئوقەت خۇش ـ ياقمايدۇ ،قىمار ئويناش ، خروئىن چېكىش ، قىز ـ چوكانلارنىڭ پەيزىنى سۈرۈش بولسىلا بولدى ! ئۇ بىكار بولۇپ قالغاندىن بېرى «مۇساپىرلار مېهمانخانىسى »نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە هەر كۈنى دېـ گۈدەك ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، ئابىخان لومپا ، زوهۇرگا ـ سىيا ، ئىدرىس مودىك قاتارلىق ئۇلپەتلىرى بىلەن ئىچىشىدۇ ، چېكىشىدۇ ، ئۇستەللەرگە پۇلنى دۆۋىلەپ قويۇپ ، ماجاڭ ، شىشىـ خال ، دۇدۇزە ئوينايدۇ . شۇڭا ، ئۇ هەر كۈنلىكىگە 60 سوم تۆلەۋاتقان ئىككى كىشىلىك ياتىقىنى قايتۇرۇۋەتمىدى . بەزىدە قىـ مار قىزىپ ئوتتۇرا كېچىدىن ئېشىپ كەتسە ، ئاشۇ يەردە يېتىپ قالاتتى . ئۇنىڭسىزمۇ پات ـ پات قونۇپ تۇرمىسا ، هۆسنارخان ، زۇلئايلار ئۇنىڭ نەدە يېتىپ ـ قوپقانلىقىنى سۈرۈشتە قىلاتتى . هازىر قەدىرداندا چىقىم بار ، كىرىم يوق بولسىمۇ ، هەر كۈنلۈكى 600 سومدىن مىڭ سومغىچە چېكىدۇ ، تېخى تۇرتەكلەپ ـ تۇرتەكـ لەپ ئۇتتۇرىدۇ . هازىر ئۇنىڭ زىممىسىدە ئىككى ئائىلە بولۇپ قالدى . بىرى ، ئوچۇق ـ ئاشكارا گۈل قويغان زۇلئاي ، يەنە بىرى ، يوشۇرۇن نىكاھ ئوقۇپ ئۆيگە ئەكىرىۋالغان ئايالى مېهرىبان ئىدى .

مېهرىبان ئۆي خىزمەتچىسى بولغان كۈنلەردە ، گەرچە قەدىرـ داننىڭ ئۆيىدە ياتقان بولسىمۇ ، ئۆزىنى هەقىقەتەن پاك تۇتتى . چىرايلىق سۆزلىرى ، ئاچچىق ئىستىهزالىرى بىلەن قەدىردانىنى

ئىزا تارتقۇزۇپ ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى . بىراق ، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئابابەكرى ئۆيگە كىرىپ كەلدى ـ دە ، سالاپەتلىك يۆتىلىپ قويۇپ گەپ باشلىدى :

— قەدىردان بايۋەچچە ، سۆز ـ چۆچەك دېگەن يامان نېمە-كەن ، هازىر خەقنىڭ ئاغزىدا : «قەدىردان نىكاهسىز بىر قىزنى ئۆيىگە ئەكىرىۋالدى» دېگەندەك بىر مۇنچە مىش ـ مىش ، قۇلاق ياقتى گەپلەر كوچا ـ كويلاردا ئېقىپ يۈرىدۇ . بۇنىڭ ئاقىۋىتى يامان بولارمىكىن !

— بۇنىڭ قانداق ئاقىۋىتى بار ؟ — قەدىردان ئابابەكرىنىڭ كۆزىگە قارىدى ، — مەنمۇ مۇشۇنداق بولارىنى بۇرۇنلا سەزگەن .

— ئاخۇنۇمنى چاقىرىپ نىكاھ قىلدۇرۇۋېتەيلى ، قانداق دېدىم ؟

قەدىردان ئىككى تاش ئارىلىقىدا قىسىلىپ قالدى . ئۇ زۇلئاي بىلەن ئەر ـ خوتۇن بولۇش ئالدىدا ، مېھرىبان ئىككىسى يوشۇرۇن نىكاھ قىلىۋالسا ، بۇ ئەلۋەتتە قانۇنسىزلىق بولاتتى . ئۇنىڭ ئۈستىدە-گە ، هۆسنارخان بىلىپ قالدىمۇ ، بالايىئاپەتنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ ، ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى . تېخى بارلىق ئۈمىد ـ ئارزۇسىنى قەدىردانغا ئاتىغان زۇلئاي نېمە بولۇپ كېتەر ؟ ئۇ ئىچى كۆچلۈك قىز ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشتىن يانمايدۇ . بولمىسا ، قە-دىردان چىن ئەقىدىلىك قىز مېھرىبان بىلەن بىر ياستۇققا باش قويسا ، ئىككى ئالەم هۇزۇرىغا بەرگۈسىز بەختىنى تاپقان بولما-دۇ ؟ ! بىراق ، مېھرىبانغا راست گەپنى قىلماي ئۇنى ئالداشقا يۈرىكى چىدىمايدۇ .

— ئابابەكرىكا ، — قەدىردان ئېغىر تىندى ، — سىلىنىڭ دېگەنلىرى يۈرىكىمگە ئالەمچە شادلىق ئاتا قىلدى ، لېكىن مېنىڭ توي قىلىشقا پۇتۇشۇپ گۈل قويغان لايىقىم بار… 5 ـ ئايدا تويىمىز بولماقچى .

— بۇ ئىشتىن خەۋىرىم بار ، — ئابابەكرى قېتىغىمۇ ئالمى-دى ، — ئەر كىشى دېگەنگە تۆت خوتۇن راۋا ، پەيغەمبىرىمىزنىڭمۇ

تۆت خوتۇنى بولغان ئەمەسمىدى ! ھەر ئىككىلىسى ئۆز يولىدا كېتىۋېرىدۇ ، مېھرىبانغا ئۇقتۇرمىساقلا بولىدۇ .

— مەن مېھرىباننى ئۇنداق ئالدىيالمايمەن ، — دېدى قەدىر-دان راست گەپنى قىلىپ ، — ئۇنىڭ رازدىلدىقىنى ئالمىسام بولمايدۇ .

مانا شۇنىڭ بىلەن ، 18 ياشلىق قەدىردان ئىككى خوتۇنلۇق ئەر بولۇپ قالدى .

··· پەي ياستۇقلار ئېگىز قويۇلۇپ سېلىنغان قوش كىشلىك ئورۇندا قەدىردان بىلەن زۇلئاي ئىچ كىيىملىرى بىلەنلا ياتاتتى . زۇلئاي ئوخلىسىغا ياتقان ، قەدىرداننىڭ بىلىكىگە بېشىنى قويۇۋال-غانىدى . ئۇ بولغۇسى ئېرىنىڭ قۇلىقىغا بوش ئاۋازدا پىچىرلاپ نېمىلەرنىدۇر دەيتتى :

— قەدىردان ، ئۇخلاپ قالمىغانسىز ؟

— ياق !

— بىر گېپىم بار ئىدى ، ھازىرغىچە ئىچىمدىن چىقىد-رالمىدىم .

— قېنى دەڭ ، قۇلىقىم سىزدە .

— ئېيتىڭا ، سىز ··· سىز بىرەر قىز بىلەن بىللە يېتىپ باققانمۇ ؟

— يېتىشقا تەييار بولغان ، لېكىن يېتىپ باقمىغان ···

قەدىردان زۇلئاينىڭ سورىغان سوئالىدىن ، كۆزدىكى ھېلىقى كېچىسى ئىشىكنى قاتتىق ئۇرۇپ : «ياتىقىڭىزدىكى قىزنى چىقىد-رىۋېتىڭ ، ساقچى كېلىۋاتىدۇ» دەپ ئەنسىز توۋلىغان ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغانىدى . شۇڭا ئۇ ، بىر كېچىسى ئايىېلىق دېگەن قىزنىڭ ياتىقىغا كىرىپ كەلگەنلىكى ، ئىككىسى خىروئىن چېكىۋاتقاندا ، قانداقتۇر خىرقىرىغان بىر ئاۋاز : «ساقچى كېلىۋا-تىدۇ ···» دەپ ۋارقىراپ ، ئۇلارنى قاچۇرۇۋەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى .

— سىز ئايىېلىقنى قانداق تونۇيسىز ؟ — سورىدى زۇلئاي .

— بىر ئولتۇرۇشتا ئەسەتكام تونۇشتۇرۇپ قويغان، — قەدىردان ھەقىقىي ئەھۋالنى ھەرگىز دېيەلمەيتتى، — مېنىڭ گۇمانىمچە، ئايىپلىقنى ئەسەتكام ئەۋەتكەنمىكىن دەپ گۇمان قىلىمەن.

— نېمە ئۈچۈن؟

— شۇ كۈنى ئەسەتكام مەندىن پۇل سورىغانىدى. مەن يېنىمدا بارنى بەرسەم، ئۇ: «ئاران 400 سومما، بىرە ـ ئىككى مىڭنى بېرەلمەمسەن، مۇنداق قىلساڭ خىرۇئىن چېكىدىغىنىڭنى ئاتا ـ ئاناڭغا دەپ قويىمەن» دېگەندەك گەپلەر بىلەن قوقاق سالغانىدى.

— ناتايىن، سىزدىن پۇل سورىغان ئادەم سىزگە خىرۇئىن بىلەن بىر قىزنى ئەۋەتىپ نېمە كەپتۇ.

— مەنمۇ شۇنىڭغا ھەيران، تېخى ھېلىقى غەلىتىلا تۇۋلىغان زادى كىمدۇ؟ خۇددى ئاغزىغا بارمىقىنى سېلىۋالغاندەك غاراڭ ـ غۇرۇڭ ۋارقىرىدى.

— بىر قىزنىڭ ياتىقىڭىزغا كىرىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن پاتەمخان ئاچام شۇنداق قىلغاندۇ.

— پاتەمخان ئاچام بولسا، قەستەن ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ يور-مەيدۇ ...

قەدىرداننىڭ قولتۇقىغا بېشىنى تىقىپ ياتقان زۇلئاي بىردەم جىمىپ قالدى، ئاشۇ كېچىدە ئانىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ قەدىردانىنى قەستلەش ھەققىدە قىلىشقان پاراڭلىرى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە قايتا جاراڭلىدى:

— ئۇ قىز ساقچىدا تىلىنى چايناپ يۈرسە، ئۆزۈڭنى تۇتۇپ بېرەرسەنمىكىن.

— ۋاي ئانا، ئىشەن دېيمەن، ئايىپلىق ماڭا بەش قولدەك ئايان. پال ـ پال قەغەز، سۇلياۋ نەيچە، سەرەڭگە ۋە خىرۇئىن بىلەن تۇتۇپ بېرىش شۇ قىزنىڭ پىلانى ...

— بۇ كېچىدە ساقچىغا خەۋەر قىلساڭ، ئۇلارنى تۇتۇپ كېتىدۇ. ئاندىن قانداق قىلىسەن؟

— پۇل خەجلەپ قۇتقۇزۇپ چىقىمەن ، قەدىردان بۇ سەتچىلىكنىڭ تالا - تۇزلەرگە يېيىلىپ كېتىشىدىن ، ئاتا - ئانىسىنىڭ خەۋەر تېپىشىدىن قورقۇپ مېنىڭ سىزغان سىزىقىمدىن چىقمايدىغان بولىدۇ ، ھەتتا بانكىدىكى پۇللىرىغىمۇ مەن ئىگىدارچىلىق قىلىمەن...

زۇلئاي بولغۇسى ئېرىگە لاپپىدە قارىشى ، قەدىردانىنىڭمۇ ئۇنىڭغا كۆز تاشلىشى توغرا كېلىپ قېلىپ ، ھەر ئىككىسى ئىپادىسىزلا جىلمىيىپ قويۇشتى . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىنى ئالداۋاتقانلىقى كۆڭۈللىرىگە ئايان ئىدى . قاراڭلار ، بۇ پات ئارىدا ئەر - خوتۇن بولۇشىدىغان ئاشىق - مەشۇقلارغا ! قەدىردان ئۆزىگە ئايان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى يوشۇردى ، ھەتتا كېچىسى ئىشىكنى ئۇرۇپ ئاگاھلاندۇرغان ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ دېمىدى . ئېھتىمال ئۇ : «مۇشۇنداق قىلسام تېخىمۇ ئىشەنچلىك بولىمەن» دەپ قارىغان بولسا كېرەك . قەدىردانغا قىلىنغان سۇيىقەست زۇلئاي ئۈچۈنمۇ سىر ئەمەس ! بىراق ئۇمۇ ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ بىلمەسكە سالدى . توۋا ، ئۇلار ھېلىتىن بىر - بىرىنى ئالداپ ، بىر - بىرىنى كولدۇرلىتىپ ، ئىچكى سىرىنى بەرمىسە ، ئەر - خوتۇن بولۇپ بىر ياستۇققا باش قويغاندىن كېيىن بىر ئۆمۈر ئالدامچىلىق قىلىپ ئۆتۈشەرمۇ ؟ !

— قەدىردان ، ئايىپلىق خىرۇئىن چېكەمدىكەن ؟ — زۇلئاي قەدىردانغا قايرىلىپ قارىدى ، — ئاشۇ بىر نېمىنى چەكسە قانداق بولىدىغاندۇ ؟

— قانداق ، سىزنىڭمۇ چەككۈڭىز كېلىۋاتامدۇ ؟

— ياق ، ئۆلسەممۇ چەكمەيمەن ، لېكىن ...

— ھە ، «لېكىن» دەيسىزغۇ ؟

— لېكىن ، سىز ماڭا ئاسىيلىق قىلغان ۋاقتىڭىزدا ياكى مېنى تاشلىۋەتسىڭىز ، شۇ چاغدا چېكىمەن ، چەككەندىمۇ ئۆلۈۋېلىش ئۈچۈن چېكىمەن ...

— مەن سىزنى تاشلىۋېتەرمەنمۇ ؟

— ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ، چۈنكى: «بىرىنچى مۇھەببە-
تىم، تۇنجى خوتۇنۇم خىروئىن، ئىككىنچىسى سىز ...» دەپ
ئوچۇق ئېيتقان تۇرسىڭىز.
— ئىككىسى باشقا - باشقا گەپتە.
— قىسقىسى، خىروئىن چەككەن ئادەمدە ۋىجدان، غۇرۇر،
ئەقىدە، ئىمان دېگەن نەرسە بولمايدۇ، خۇمارى تۇتقاندا كۆزىگە
ھېچنېمە كۆرۈنمەيدۇ، خوتۇن، قىزلىرىنى سولاپ بېرىپ، بېشىدا
قاراپ تۇرۇشتىن، ھەتتا ئاتا - ئانىسىنىمۇ چاناپ قىيما قىلىشتىن
يانمايدۇ.
— مەنمۇ شۇنداق قىلارمەنمۇ؟
— يۇلدىن ئايرىلسىڭىز ...
زۇلئاي بىلەن بولغان بۇ سۆھبەت قەدىردانىنى نومۇس ئوتىدا
ئۆرتەپ، ئېغىر ئويلار خۇددى يەلكىسىگە ئارتىلغان تۇگمەن تېشى-
دەك باستى. راست، خىروئىن خۇمارىنىڭ ئازابىنى ھېچنېمىگە
ئوخشاتقىلى بولمايدۇ، ئوخشىتىشمۇ مۇمكىن ئەمەس! ئېھتىمال
ئەڭ يۇقىرى مۇبالىغە «دوزاخ ئازابى» بولۇشى مۇمكىن، ئەمما
«دوزاخ ئازابى»نى كىم كۆرۈپتۇ؟ ياكى باقىيغا رەھلەت قىلغانلار-
دىن بىرەرى ئۇ دۇنيا خەۋىرىنى قىلدىمۇ؟ ياق! كەتكەنلەر كەتتى،
خەۋىرى بولمىدى، يەرمۇ ئادەم يەپ زادى تويمىدى! راست، قەدىر-
دان خىروئىن خۇمارىنىڭ دەھشەتلىكلىكىنى بىرلا قېتىم ھېس قىل-
دى، تېخى ئۇمۇ ھەقىقادىغا يەتمىگەن خۇمار ئىدى! ئاتا - ئانىسى،
ئاچا - ئىنىسى ئۆز ئىشلىرىغا مېڭىش بىلەنلا، ھاپىلا - شاپىلا
ئىچ كىيىملىرىدىكى ھېلىقى «دورا»لارنى ئېلىپ خۇمار ئازابىنىڭ
ئالدىنى ئالدى. بولمىسا، ئۆي ئىچىدە قىقاس - چۇقان كۆتۈرۈپ،
ئىڭراپ - چىرقىراپ، ئۆزىنى تەرەپ - تەرەپكە ئېتىپ، تۆمۈر
كارىۋات، تاملارغا ئۇسۇپ، ئاغزىدىن يۇژۇلداپ كۆپۈك قايىنتىپ،
ئۆلمەي تۇرۇپ دوزاخ ئازابىنى تارتقان بولاتتى. بۇ ھەقتە ئاتا -
ئانىسىنى بوغۇزلىۋەتكەن، ئائىلىدىكى نەرسىلەرنى سېتىپ روزىغا-
رىنى توزۇتۇۋەتكەن، خوتۇن، قىزلىرىنىڭ ئىپپىتىنى سېتىشقا

مەجبۇرلىغان مىساللار ئازمۇ؟ راست، قەدىردان پۇلى بولغاچقا بۇنداق رەسۋايىئالەم بولۇپ باقمىدى!

قەدىرداننىڭ خىيالى پۇلغا كېلىپ تاقالغاندا، دەھشەت ئىزتىراپ بىلەن چۆچۈپ كەتتى! چۆچۈمەي، قورقماي مۇمكىنمۇ؟! ھازىر كىرىم يوق، چىقىم بولسا خۇددى ئازمىدىن كوكىراپ چۇشۇپ، نەلەرگىدۇر غايىب بولۇۋاتقان ئېرىق سۇيىدەك دەقىقە - مىنۇت سىرى ئېقىپ تۈگىمەكتە. بانكىدىكى پۇللار ساناقلىقلا قالدى، خوتەندىكى ئۈچ قورۇ - جاي، ماشىنا، نەچچە يۈز مىڭلاپ پۇل «تاۋكا»، «ئۈچ بارماق»، «غالتەك» لەقەملىك قىمارۋازلارنىڭ تويماس «داخۇر كالۋاسى»غا چۈشۈپ غايىب بولدى. ھازىر خروئىننىڭ باھاسى ئۆرلەپ بىر گرامى 500 سومغا چىقتى. قەدىرداندىغا كۈنىگە مىڭ سوملۇق چەكسە كۇپايە ئىدى. لېكىن، كۈنىگە 2 مىڭ سوملۇق خروئىن ئالمىسا، قىزىنى زورمۇ زور تېڭىپ، خروئىن تەمەسىدە بولغان ئاتابەكرى: «قىزىمنىڭ قىزلىقىنى قايتۇرۇپ بەر ...» دېيىشتىن يانمايتتى. بۇ خروئىن چەككۈچىلەرنىڭ ئورتاق نومۇسسىز خاراكتېرى، ئەلۋەتتە! ھازىر قەدىردانغا ئىش - ئوقەت «زىيان» قىلغىنى بىلەن، ئويۇن - تاماشا تولىمۇ خىل كېلەتتى. ئۇ ھەر كۈنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە ھەر خىل قىمار تۈرىدە ئۇتتۇرۇۋاتقان پۇلىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. تېخى ئىككى خوتۇنىدىن خۇپىيانە تۇتىدىغان ئويۇنلار ئۈچۈن ئېلىپ قويغان ياتىقىغا ھەر كۈنى ئادەم ياتمىسىمۇ ئايدا 1 مىڭ 800 سوم تۆلەپ تۇراتتى. قەدىرداننىڭ بانكىدىكى پۇللىرىنى ھېسابلاپ كۆرۈپ، قورقۇپ، ئەندىشە ئىچىدە قالغىنى شۇ ۋەجدىن ئىدى.

ۋەھىمە ئىچىدە قالغان قەدىردان تۇۋۇسىز خىيال، تىزگىنسىز غەم ئىلكىدە قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمىدى. لېكىن، ھۇجرىنىڭ دېرىزە تۈۋىدىلا ئاڭلانغان ھۆسنارخاننىڭ خىرقىرىغان ئاۋازى ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى.

— زۇلئاي قىزىم، هاي زۇلئاي قىزىم! ئويغاندىڭما؟

— ھە ، ئانا ، بىر ئىش بارمىدى ؟
— قەدىردان پاكىز يۇيۇنۇپ مېھمانخانىغا كىرسۇن ، گەپ بار ...
— ماقۇل ، ئانا ...
قەدىردان بىلەن زۇلئاي تىللىرىنى چىقىرىپ ئورنىدىن تۇردى . زۇلئاي چايداندىن چۆگۈنگە سۇ تەگشەپ ، ئىچكەركى قازناققا ئەكىرىپ قويدى . قەدىردان يۇيۇنۇپ بولۇشى بىلەن ، زۇلئاي ئۇنىڭغا بىر قۇر يېڭى ئىچ كىيىم سۇنۇپ بەردى . ئۇ كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ چىقىشى ، زۇلئاي ئۇنىڭغا ئېسىلىپ تۇرۇپ سۆيدى ، يەنە ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ :
— ئانامنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويماڭ ، بولمىسا بۇنداق پۇرسەتلەرگە ئېرىشىمىكىمىز تەس ،— دېدى . قەدىردانمۇ :
— خاتىرجەم بولۇڭ ، جېنىمدىن باشقىسىغا «ماقۇل» لا دەپ تۇرىمەن ، — دەپ زۇلئاينى خاتىرجەم قىلىپ ھۇجرىدىن چىقىپ كەتتى .
قەدىردان مېھمانخانىغا كىرگەندە ، ھۆسنارخاندىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى . «كاندىدات» كۈيئوغۇل خۇددى ئورنىغا سىيىپ قويغان بالىدەك خۇدۇكسىنىپ ، غىل - پال قارىغىنىچە ، سىپايىگەرلىك بىلەن دېۋانغا كېلىپ ئولتۇردى . بولغۇسى قېينانا ئۇنىڭغا قارچىغىدەك تىكىلدى . ئۇ : «توۋا ، خۇدايىم كورمۇ نېمە ، مۇشۇنداق سويما قوڭلارغا ئامەت ئاچقۇچىنى تۇتقۇزۇپ قويغىنىنى كۆرمەمدىغان... بۇ دېۋەڭ قەدىرىگە يەتسىچۇ كاشكى» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى . ھۆسنارخاننىڭ يۈزىگە سوقۇلغان بۇلۇتنىڭ جۇدۇن - چاپقۇنسىز ئۆتمەيدىغانلىقىنى بىلگەن قەدىردان ئۇنىڭ ئىششىپ قالغاندەك ساپسېرىق ياللپا يۈزىنىڭ بارغانسېرى سۈرلۈك تۈتۇلۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تېنى ئەيمەندى ، ئولتۇرغان يېرىدە تۇگۈلۈپلا قالدى . لېكىن ، بۇلۇتلار تارقىلىپ ، كۈن ھۆسن - رۇخسارىنى كۆرسەتكىنىدەك ، ھۆسنارخاننىڭ چىرايىمۇ بارا - بارا قىش قۇياشىدەك ئىللىنىلاشتى .

— مۇنداق ئىشتى ، بالام ، — ھۆسنارخان ئالدىن تىزىۋالغان گەپلىرىنى ئېھتىيات بىلەن دېدى ، — گۇاڭجۇدىكى قىزىم ئەختەر-نىسا سىنگاپوردىن كىرگۈزۈلگەن سايلىقى 99 دا 99 بولغان ئاق ئالتۇننى سۆزلىشىپ قويۇپتۇ ، دەسمايە قانچە كۆپ بولسا ، پايدىسى-مۇ نەچچە ئون ھەسسە قېتىلىدىكەن ... شۇڭا ، بالام ، بولسا 500 مىڭ ، بولمىغاندىمۇ 3 ـ 4 يۈز مىڭ سوم پاي قاتساڭ ، بىر نەچچە ئاي ئىچىدىلا ئون نەچچە باراۋەر پايدىسىنى كۆرەتتىڭ .

— بۇ... بۇ بەك ئېپىدە كەلگەن ئوقەتكەن ، ئانا ، — دېدى قەدىردان ، — بولسىغۇ 500 مىڭ ئەمەس ، بىر مىليون بەرسەممۇ ئەرزىيدۇ . ھازىر ياقۇپ ھاجىم ، خالمەت قارىم ۋە باشقىلاردا 300 مىڭ سومدەك پۇلۇم بار . ئۇلارنىڭ قاچان بېرىشى ناتايىن . ھازىر بانكىدا 200 مىڭ سومدىن سەللا ئاشقۇدەك پۇلۇم بار . شۇڭا ، پارچىسىنى خىراجەتكە ئېلىپ قېلىپ 200 مىڭنى بەرسەم ئازلىق قىلىپ قالارمۇ ؟

ھۆسنارخان قەدىرداننىڭ چىرايىغا قاراپ ، ئۇنىڭ يالغان ئېيتمىغانلىقىغا ئىشەندى . دېمىسىمۇ ئۇ ھازىر ئىش ـ ئوقەتنى تاشلاپ ، بارنى يونۇپ يەۋاتىدۇ ، بىكار يېتىپ يېسە ئەلۋەتتە تاغمۇ توشۇمايدۇ ، ھەتتا ئوغلى ئەسەت چېغىدا ئۇنى سۇلۇكتەك شوراۋاتىدۇ .

— بوپتۇ ، بالام ، 200 مىڭنى بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە تەييارلاپ قويغىن ، — دېدى ھۆسنارخان ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئەمما گۇاڭجۇغا ئىككىمىز بىللە ماڭمىز . سەن ئەختەرنىساغا ياردەملەشمىسەڭ بولمايدۇ .

قەدىردان مېھمانخانىدىن چىقىپ ، زۇلئايغا ، خوجايىن ياڭ مىڭسەندە توختامدىكى پۇلدىن ئازراق قالغانلىقى ، شۇنى ئالغىلى داخىيەنگە بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى . قەدىرداندىن گۇمان قىلىپلا يۈرىدىغان زۇلئاي ئۇنىڭ چىرايىغا گۇمان بىلەن ئۇزۇن قاراپ كەتتى . ئۇ ئىشەنمىگەندەك تەلەپپۇزدا :

— كەچتە قايتىپ كېلەرسىز ؟ — دەپ سورىدى .

— قىزنىقكەنسىز ، — دېدى قەدىردان تەمكىن قىياپەتتە ، — بۇرۇنقىدەك تەييار ماشىنام بولمىسا ، ئەگەر كەچ قالسام ياڭ خوجا-يىنىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالىمەن .

قەدىردان مېھرىباننىڭ قېشىدا قونۇپ قالغۇدەك بولسا ، پالانى شىركەت باشلىقى ، ئىچكىرىدىن كەلگەن قاق سودىگىرى ياكى پۇس-تانى سەيگۈيۈەن ئاغىنەمنىڭكىگە بارىمەن ، دەپ ، زۇلئاي بىلمەيدى-غان ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرىنى دەيتتى ، چۈنكى بىر - ئىككى قېتىم ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارىدىغانلىقىنى دەپ بەرگەندە ، زۇلئاي شۇ كۈنىلا داجەيگۈغا بېرىپ ئىنقىلاپ كەلدى - دە ، قەدىر-داننى بەكمۇ ئوسال ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى . مانا بۈگۈنمۇ داخىيەنگە بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ دوستلۇقتىكى ئۆيىگە كەلدى .

قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتكەن مېھرىبان دەرھال ئۇنىڭ بېشىدىكى كۆرپە قۇلاقچا ، پەلتولىرىنى سالدۇرۇپ ، ئاسقۇغا ئاستى ، قەدىر-دان تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ ئابدەستىدە يۈزلىرىنى يۇيۇپ بولغۇچە ، ئۇنىڭ ئارقىسىدا لۆڭگىنى تۇتۇپ تۇردى . ئاندىن تەييار قورۇپ قويغان ئۇندا بىردەمدىلا بىر تەخسە ھالۋا قىلىپ ، قېنىق دەملەنگەن چاي بىلەن يۇمشاق نان ئەكېلىپ قويدى .

— ھالۋا بىلەن چايدا قورسىقىڭىزنى ئالداپ تۇرۇڭ ، يېڭى پىلتە بار ، سىزگە ئاش سېلىپ بېرەي . كەچ بولۇپ قالدى ، بىر نېمە يېمىگەنسىز ؟

— مەن كەلسەملا سىزنى ئولتا - قوپ قىلىۋېتىمەن .

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ ؟ مەن يات ئادەم بولمىسام...

— قاراڭ سىزنى ، — قەدىردان خىجىللىق ئىلكىدە كۈلۈمسى-رىدى ، — گېپىمنى نەلەرگە ئېلىپ قېچىۋاتىسىز ؟

— گېپىڭىزدىن چىقىپلا تۇرامدۇ ، — مېھرىبان مىچچىدە يىغلىۋەتتى ، — راست دەيسىز ، زۇلئاي ئۆز ، مەن بولسام يات...

مېھرىباننىڭ نۇرانە كۆزلىرىدىن ئېقىۋاتقان ياشلار قىزنى گويا ئېچىلىۋاتقان گۈلگە ئوخشىتىپ قويغانىدى . بىر خىل ئىچ ئاغرى-

تىشتىن كېلىپ چىققان ئامراقلىق قەدىرداننىڭ يۈرىكىنى ئېچىش-تۇرۇۋەتتى . ئۇ دەرھاللا مېھرىباننىڭ قولىدىن تارتىپ ، يېنىغا ئولتۇرغۇزدى :

— شۇنىڭغىمۇ يىغلاش كېتەمدۇ ، — قەدىردان قىزنىڭ يۈزى-دىكى مارجاندەك ياشلارنى سۈرتتى ، — سىززە ، داۋاملىق زۇلئاي-نىڭ ئىسمىنى ئۆزىڭىز چىقىرىپ ، ئۆزىڭىز يىغلايسىز . مەن سىز-گە قانچىلاپ دېگەندىمەن ، ئۇ دېگەن مەجبۇرىيەت ، سىز بولسىڭىز كۆڭلۈمدىن ياخشى كۆرگەن ئايالىم .

— داۋاملىق ئاشۇنداق دەپ مېنى بەزلەيسىز ، ئەمما كىم بىلىدۇ ...

— سىزمۇ گۇمانخور بولۇپ قاپسىز - ھە ؟ — قەدىردان قۇچىقىدىكى مېھرىباننىڭ بۇرنىنى چىمداپ قويدى ، — ئەگەر مېنىڭ نىيىتىم دۇرۇس بولمىسا ، سىز بىلەن نىكاھ قىلىشۋالغۇچە ، زۇلئاي بىلەن بولغان ئىشنى دېمىگەن بولاتتىم . سىزنى ئالداشقا يۈرىكىم چىدىماي سىزگە دېدىمغۇ . ئەگەر شۇ چاغدا قوشۇلمىغان بولسىڭىز ، سىزگە بولغان مېھىر - مۇھەببىتىمنى يۈرىكىمگە دەپنە قىلىۋەتكەن بولاتتىم .

— بولدى قىلىڭ ، ئۇلارنى بىلىمەن ، — مېھرىبان ۋىلىلدە ئېچىلدى ، — راست ، خوتەندىن قاچان كەلدىڭىز ؟

— قاتناش بېكىتىدىن ئۇدۇللا كېلىشىم .

— ئالدىماڭ ، كۆزلىرىڭىزدىن چىقىپ تۇرىدۇ .

— راست دەۋاتىمەن .

— ئەمىسە بۈگۈن ماشىنىڭىزنىڭ گۈركىرىشىنى ئاڭ-لىمىدىمغۇ ؟

— ماشىنىنى ئوغرى ئالدى...

— نېمە ؟ — مېھرىبان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى ، — مېنى قورقۇتماڭ .

— خوتەندە قويىدىغان يەر يوق ، كوچىغا توختىتىپ قويغاندىم ، — قەدىردان مېھرىبانغا قارىيالمىدى ، — ئەتىگەندە چىقسام

يوق تۇردۇ ...

قەدىردان مېھرىبانغا ئىككى كۈن ھەمراھ بولۇپ، ئۈچىنچى كۈنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كەتتى. ئەمما، شۇ كۈنى ئۇ زۇلئاينىڭ يىغلاپ ـ قاقشىغىنىغا باقماي، قانداقتۇر باھانىلەرنى كۆرسىتىپ، دوستلۇقتىكى ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ ئەتىسى ئەتىگەنلىكى ھۆسنارخان بىلەن ئاق ئالتۇن سودىسى قىلىش ئۈچۈن گۇاڭجۇغا ماڭىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، مېھرىبانغا تۇرمۇش خىراجىتى ئۈچۈن 3 مىڭ سوم بېرىپ چىقىپ كەتتى. ئاق كۆڭۈل مېھرىبان ئۇنى كوچىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى:

— ئاقيول بولسۇن! خۇدايىم ئامانلىقنى يار قىلسۇن.

مېھرىبان ئېرىنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ، ئۈنسىز ياش تۆكتى.

يىگىرمىنچى باب

— زادى سەن قاچاندىن بېرى بۇ ئىشنى قىلىۋاتىسەن؟ — ئەختەرنىسا قولىنى شىلتىدى، — تۇتۇلۇپ قالساڭ، ئاقىۋىتىڭنىڭ نېمە بولىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟

— ئاق ئالتۇن تاموژنىدىن ئەتە ئۆتىدۇ، بۈگۈن ئۆتىدۇ، دەپ ساقلاپ زېرىكىپ ئۆلەي دېدىم، — دېدى قەدىردان جىلە بولۇپ، — «مال بار، سېتىپ بېرەمسەن؟» دەپتى، ماقۇل دېدىم شۇ.

— ئۇ كۈيىنىڭ ئېتى نېمىكەن؟ — ھۆسنارخان قوللىرىنى شىلتىدى، — نېمانداق ئۆزۈڭنى چاغلىمايدىغان بالا سەن؟!

— ئۇنىڭ ئېتى ماجەنكەن.

— ماجەن؟ — ئەختەرنىسانىڭ قاپاقلىرى تۈرۈلدى، — تۇڭگانمىكەن؟

— ياق، ئۇيغۇركەن.

— ھەي، ئۇيغۇرنىڭمۇ ئىسمى ماجەن بولامدا؟ — ھۆسنارخاننىڭ كۆزلىرى ئالايدى، — شۇنىڭدىنمۇ ئۇنىڭ ساختىپەز ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرمامدۇ!

— ئۇيغۇرچە ئىسمى ... — قەدىردان دەرھال ئېسىگە ئالالمىدى، — ھوشۇر پالتىكەن.

— ماجەنمۇ، ھوشۇر پالتىمۇ، ھەممىسى يالغان، — ئەختەرنىسانىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق ئىدى، — ئۆتكەندە كېلە-كەلمەي تۇتۇلۇپ قېلىپ بەش كۈن بولغاندا ئاران ئاچىقتىم. ھېلىمۇ ياخشى تونۇش باشلىق بولۇپ قالدى.

— ئۇ چاغدا ئۆزىڭىز ئىشقا بۇيرۇغان تۇرسىڭىز، — قەدىردانمۇ ئالايدى.

— كىم سېنى كوچىلاردا لاغايلاپ يۈرسۇن دەپتۇ ... بېرىدىغاننى بېرىپ تاكسى بىلەن تېز يانماسەن ياكى ئادەم قايىنىمىغا شۇڭغۇساڭمۇ بولىدىغۇ !

ئەختەرنىسا ئۈچى ئىلمەك پولات سىمنى قەدىرداننىڭ قولىغا سېلىنغان كويزىنىڭ تۆشۈكىگە تىقىپ ئۇياق ـ بۇياققا تولغايتتى، قايرىيتتى ۋە بىگىزدەك بىر نېمىنى تۆشۈكنىڭ بىر يېرىگە تاقاپ، ئارقىدىن سويۇق مايدەك بىر نېمىنى تېمىتىپ كويزىنى سىلكىيدىتى . ئەختەرنىسا 40 مىنۇتتەك ھەپىلىشىپ ئاخىر كويزىنى ئېچىۋەتتى . قەدىردان قول بېغىچىدىكى قىپقىزىل قاپارتما ئىزلارنى سىلاپ ، ئەختەرنىساغا قاراپ كۈلۈپ قويدى .

— ئەمدى بىر مەزگىل زىماگاڭغا بارما ، — دېدى ئەختەرنىسا قولىدىكى كويزىنى ئەخلەت سېۋىتىگە تاشلاپ ، — يەنە سەنيۈەنلىنىڭ بازىرىغىمۇ كىرمە .

— ئانا ، سىلى كەتمىسىلە ، مەن كېتىمەن ، — قەدىردان ھۆسنارخانغا قارىدى ، — مانا بىر ئاي ئىچىدە ئىككى قېتىم ساقچىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىم . ئاق ئالتۇننىڭ ئون ھەسسە پايدىسىنى كۆرۈپ بولغۇچە ، ئاق كېپەنلىككە يۆگىلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىپمۇ قالماي . 200 مىڭنى بېرىۋەتسىلە ، ئۇرۇمچىگە بېرىپ ئوقىتىمنى قىلاي .

— ھەي بايقۇش ، دەسلەپتە ئۆزۈڭنى چاغلاپ بەرمەمسەن ، — ئەختەرنىسانىڭ ئاپىسىنىڭكىدەك ساپسېرىق چىرايى ئۆپكىدەك قىزىرىپ كەتتى ، — سودا دېگەندە ئۇياقتىن پاي قېتىپ ، بۇياقتىن پايدىسىنى كۆرىدىغان گەپ يوق ! بىر ـ ئىككى ئاي ، ھەتتا يىللاپ ساقلايدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇ . ھازىر ھەممە پۇلنى سىنگاپورلۇق خوجايىننىڭ بانكا ھېساباتىغا يوللىۋەتتۇق . ساڭا بېرىدىغانغا نەدىكى پۇلكەن ئۇ...

— بولدى ، كىرىپ ئۇخلا ، — ھۆسنارخان قىزىغا كۆزىنى قىسىپ قويدى ، — بىر نەچچە كۈن ساقلاپ باقىلى ، تاموژنا سەللا بوشاپ قالسا ماللىرىمىز يېتىپ كېلىشى مۇمكىن ، بولمىسا بىز

كېتىۋېرەيلى، ئەختەرنىسا ئارقىمىزدىن ئەگىشىپ بەرسۇن.

ئەختەرنىسانىڭ ئىجارىگە ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيى بىر قېرى ئەر - خوتۇنلارنىڭ شەخسىي قورۇسى بولۇپ، ئىچكەركى قازنىقى كىچىك، تاشقارقىسى چوڭراق مېھمانخانا ئىدى. سەنيۇەنلىدە بۇنداق ئاددىي، كۆرۈمسىز ئۆيلەرنىڭ ئايلىق ئىجارە ھەققىمۇ نەچچە مىڭ سومغا توختايتتى. قەدىردان ئالتە كۋادرات مېتىرمۇ كەلمەيدىغان قازناق ئۆيدىكى يىغما كارىۋاتتا ياتاتتى. ھۆسنارخان قىزى ئەختەرنىسا بىلەن تاشقارقى مېھمانخانىدا يېتىپ - قوپاتتى.

قەدىردان ھۆسنارخاننىڭ بۇيرۇقى بىلەن كىرىپ ياتقان بولسىمۇ، لېكىن بوگۇنكى قورقۇنچلۇق پاجىئە ۋە گۋاڭجۇغا كەلگەن بىر ئايدىن بېرى كۆرگەن، ئاڭلىغانلىرى كۆز ئالدىدىن كەتمەي، ۋەھىمە ئىچىدە زادىلا ئۇيقۇسى كەلمىدى.

ھۆسنارخان بىلەن قەدىردان گۋاڭجۇغا كېلىپ ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتمەيلا، ئەختەرنىسا قىزىل تور ئىچىگە سېلىنغان بىر تاۋۇزنى قەدىردانغا بېرىپ :

— بۇ يەردە شىنجاڭ تاۋۇزى بەك ئەتىۋار، بۇنى بىر تونۇشۇم دوستىغا ئەۋەتىپتىكەن، مەن بەك ئالدىراش، شۇڭا سەن ئاپىرىپ بەرسەڭ، — دېدى.

— بولىدۇ، ئادرېسىنى ئېنىق دەپ بەرسىڭىز يەتكۈزۈپ بېرەي.

— سەنيۇەنلىنىڭ قىزىق بازىرىدىكى «يالقۇنتاغ» تېز تاماقخانىسىنىڭ ئالدىدا بىر ماشىنا توختىتىش مەيدانى بار، — دېدى ئەختەرنىسا قوللىرىنى شىلتىپ، — ماشىنىلارنىڭ ئارىسىدا ئارقا ئىشىكىنىڭ دېرىزىسى ئوچۇق، رەڭگى قارا، «سانتانا 2000» ماركىلىق بىر ماشىنا بار. ئۇنىڭ ماتور قاپقىقى ئۈستىگە كرېست شەكلىدە سېرىق چاپلىنغۇچ چاپلانغان. سەن ئەتراپنى ئوبدان كۆزدىتىپ، ھېلىقى ئوچۇق دېرىزىدىن تاۋۇزنى ئىچىگە تاشلاپ قوي ۋە دەرھال قايت...

— ۋاي - ۋۇي، بىر تاۋۇزنى ئاپىرىپ بېرىدىغان گەپكەنغۇ

شۇ ، — قەدىردان قەستەن بىلمەسكە سالدى ، — نېمانچە سىرلىق۔
لاشتۇرىۋېتىسىز ؟
— ھەي ، ساڭا ئەختەر ئاچاڭ گەپ قىلىۋاتىدۇ ، —
ھۆسنارخان بوشقىنا : «تازىمۇ بىر» دەپ قويدى ، — شۇڭا تولا
ئاتكارچىلىق قىلماي دېگىنىنى قىل .
— ھەي گالۋاڭ ، كىرىست دېگەننى بىلەمسەن ، — ئەختەرنىسا
سەل ئەنسىرەپ قالغاندى ، — ئەگەر بىلمىسەڭ قارا ...
— بولدى ، بولدى ، بىلىمەن ، دوختۇرلارنىڭ قوشۇ بەلگىسى۔
غۇ ، — قەدىردان يەرگە سىزىپ كۆرسەتتى ، — مانا مۇشۇنداق .
قەدىردان شىنجاڭدىن كەلگەن «تۇتىيا» تاۋۇزنى ئىككى قېتىم
ئىگىسى يوق ماشىنىنىڭ ئۇچۇق دېرىزىسىدىن كىرگۈزۈۋەتتى ،
ئەمما قىزىقارلىقى ، تاۋۇز ئىچىگە كىرگەن ھامان ، ھېلىقى ماشىنا
جان كىرىپ ، ئۇچقاندەك غايىب بولدى . لېكىن ، «تۇتىيا» تاۋۇزنى
ئۇچىنچى قېتىم يەتكۈزۈپ بەرگەندە ، ماشىنا قۇيۇندەك غايىب بو۔
لۇشى ، ئۇچىسىدا ساقچى فورمىسىمۇ يوق بىر نەچچە ئادەم يوپۇرۇ۔
لۇپ كەلگەنچە قەدىرداننىڭ قوللىرىنى قايرىپ يەرگە يىقىتىشتى ،
ئۇنىڭ بېشى قاتتىق يەرگە گۇسسىدە تەگدى ـ دە ، پىررىدە ئايلان۔
غاندەك بولدى ، ئۇنى دېرىزىلىرىگە تۆمۈر چىۋىقلار ئورنىتىلغان
ماشىنىغا سېلىپ ئېلىپ كېتىشتى . ئەتىسى پۇقراچە كىيىنگەن
ئۈچ ئادەم : «ماشىنىنىڭ ئىچىگە نېمە تاشلىدىڭ ، ئۇنىڭ ئىچىدە
نېمە بار ؟» دەپ ، ئىككى سائەتتەك سوراق قىلدى ، شۇنداقتىمۇ
قەدىردان :
— بىر ئادەم ، مۇشۇ تاۋۇزنى ئاشۇ ماشىنىنىڭ دېرىزىسىدىن
ئىچىگە سېلىپ قويساڭ 100 سوم بېرىمەن ، دېسە ، قىلىپ ساپتى۔
مەن ، دەپلا تۇرۇۋالدى .
قەدىردان سولانغان بەشىنچى كۈنى ، قاتمۇ قات تۆمۈر ئىشىك۔
لەر داراڭ ـ دۇرۇڭ ئېچىلىپ ، بىر ساقچى قەدىردانىنى يالاپ
ساقچىخانىنىڭ كۇتۇش زالىغا ئېلىپ چىقتى ، ئەختەرنىسا ئالدىغا
يۈگۈرۈپ باردى ، ئۇنى ماشىنىغا سالدى ـ دە ، ئۆيىگە ئېلىپ

كەتتى . ھۆسنارخان ئانا ـ بالا ئىككىسى قەدىردانىنىڭ : «بىر ئادەم ، مۇشۇ تاۋۇزنى ئاشۇ ماشىنىنىڭ دېرىزىسىدىن ئىچىگە سېلىپ قويساڭ 100 سوم بېرىمەن ، دېسە ، قىلىپ ساپتىمەن» دېيىش ئارقىلىق بارلىق جاۋابكارلىقنى ناتونۇش بىر ئادەمگە ئارتىپ قويغانلىقىدىن بەكمۇ مەمنۇن بولغان بولسىمۇ ، ئەمما قەدىردانغا سەل قارىغىلى بولمايدىغانلىقنى ھېس قىلىشتى . ئۇنىڭ ساقچىغا بەرگەن جاۋابىدىن ، ئەخەتەرنىسانىڭ ئۆزىنى قانداق خەۋپلىك ئىشقا سېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋىرى بارلىقنى چۈشەنگىلى بولاتتى . شۇڭا ، ئۇلار قەدىردانىنىڭ تۇتۇلۇش سەۋەبىنى ياكى ئۆتكۈزگەن سەۋەنلىكىنى دېيىشمىدى ، خۇددى ئاغزىغا تالقان سېلىۋالغاندەك زۇۋانىنى ئاچمىدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان ئۆزىنىڭ نېمە سەۋەبتىن تۇتۇلۇپ ، نېمە ئۈچۈن قويۇپ بېرىلگەنلىكىنىڭ ئازراق شەپىسىنى بىلىۋالىدى . ئۇ قويۇپ بېرىلگەن كۈنى كېچىسى خىيال بىلەن خېلى بىر ۋاقىلارغىچە ئۇخلىيالمىدى . بۇ چاغدا مېھمانخانىدىكى قوش كىشىلىك چوڭ كارىۋاتتا ياتقان ئانا ـ بالا ئىككىسى ئاستا كۇسۇرلاشماقتا ئىدى :

— بۇ گالۋاڭ چاندۇرماي كېتىۋېتىپ شارتلا تاشلاپ قويماي ، ئۇ ـ بۇ ماشىنىلارغا ھاڭۋېقىپ قاراپ يۈرۈپ ، مەخپىي ساقچىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ قويغان گەپ ، — ئەختەرنىسانىڭ چوڭقۇر تىنغىنى ئاڭلاندى ، — ھېلىمۇ ياخشى ، تاياق يېسىمۇ بىزنى چېتىۋالماپتۇ ، ئەگەر باشقا بالىلار بولسا ، بىرىنچى قىستاقتىلا ھەممىنى دەۋېتىشتىن يانمايدۇ .

— دېگەنىبىلەن بىر تىيىن پۇل خەجلىمەي ، باشلىقنى ئېپىدە جايلاپسەنغۇ .

— جېنىم ئانا ، شۇنداق دېگىنىڭ بىلەن دەردىمنى ئۆزۈم بىلىمەن ، — ئەختەرنىسا دېمىقىنى قاقتى ، — ئاز خورلۇق تارتمىدىم...

— ئۇنىڭغا پۇل بېرىپلا قۇتۇلساڭچۇ ...

— نېمە دەيدىغانسەن ، ھازىر گال يوغىناپ كەتتى . 5 مىڭ ،

10 مىڭ دېگەنلەر چىشىنىڭ كامىرىدا يوقاپ كېتىندۇ ، تېخى 100 مىڭلاپ تەلەپ قىلمىغانغا خۇش بولىمىز .

— هاي بالام ، قەدىردانىنى ئەمدى نېمە ئىشقا سالاي دەيسەن ؟

قەدىردان ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، مېھمانخانا تەرەپكە قۇلاق ياققان بولسىمۇ ، ھېچنېمىنى ئاڭلىيالمىدى . چۈنكى ، ئەختەرنىسا تولىمۇ پەس ئاۋازدا شۇبرلىماقتا ئىدى .

قەدىردان ئەختەرنىسانىڭ ئۆزىنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە قۇتۇلۇپ چىقىپ ئۈچ كۈنمۇ ئۆتمىدى بولغاي ، ئىشىك ئالدىدىكى تاش ئۆستەڭ بويىدا تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى ، چاچلىرىنى گەدىنىگە چۈشۈرۈۋالغان 26 ـ 27 ياشلاردىكى بىر ئۇيغۇر بالا ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ قىرغا زوڭزايدى . ئۇ قولىدىكى تاماكىسىنى كۆرسىتىپ : «تۇتاشتۇرۇۋالاي» دېيىشى ، قەدىردان چاقمىقىنى ئېلىپ چاقتى . ھېلىقى يىگىت تاماكىسىنى قاتتىق بىر شورىغاندىن كېيىن يوغان ئاغزىنى كالچايتىپ كۈلدى :

— تونۇشۇپ قالايلى ، — يىگىت قولىنى سۇندى ، — مېنىڭ ئىسمىم ماجەن ، سىزنىڭچۇ ؟

— مېنىڭ ئېتىم قەدىردان ، — ئۇ يىگىتنىڭ چىرايىغا زەن سالدى ، — سىز تۇڭگانما ؟

— ياقەي ، مەن ئۇرغىي .

— ئەمىسە ئىسمىڭىز نېمانداق غەلىتە .

— ئۇرغىيچە ئىسمىم ھوشۇر پالتا .

قەدىردان ئىچىدە : «پاھ ، ئىسىملىرىڭمۇ ئۆزۈڭدەك غەلىتىكىنا» دەپ ئويلىدى . بۇ ئەسنادا ماجەن ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ ، يانچۇقىدىن ئىككى ئىلىك چوڭلۇقتا سۇلياۋ خالتىلىق خروئىننى چىقىرىپ قەدىردانغا كۆرسەتتى :

— بۇنى قىلىپ باققانمۇ ؟

— قىلىپ باققان ، — خروئىننى كۆرۈپ قەدىردانىنىڭ يۈرىكى ئويناپ كەتتى ، — ئۇ قانچىلىك ئىشتى ؟

— ئوغۇل بالا ، — ماجەن قەدىردانىنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ

قويدى ، — ئەگەر ئوقەت قىلىمەن دېسەڭ ، بۇنىڭ پايدىسى ئالامەت كۆپ بولىدۇ .

— زادى مەقسىتىڭ نېمە؟ ئۇچۇق دېمەمسەن .

— مۇشۇ خالتىدىن بەشنى ساتساڭ ، بىرى سېنىڭ ھەققىڭ بولىدۇ .

— ماڭە نېرى ، كىمنى ئەخمەق قىلاي دەيسەن ، مەن بۇ ئىشنى قىلغاندا سەن نەدىدىڭ ؟ — قەدىردان خىروئىنچى بالىلاردىن ئاڭلىۋالغان گەپلىرىنى قورقمايلا دېدى ، — بۇچۇ قارا ، جاننى ئالىقانغا ئېلىپ قويۇپ قىلىدىغان ئوقەت . تېخى بەشنىڭ بىرى سېنىڭ دەيدا …

— ئەمىسە ، سەن قانداقتىن قىلغان ؟

— ئالتىدە ئىككى بولسا ، قېنى سىناپ باقاي ، لېكىن گۇاڭجۇنىڭ قائىدە ـ نىزاملىرىنى ئانچە بىلمەيمەن .

— سەن نەدە قىلغان ؟

— بېيجىڭدا .

— توغرا ، بېيجىڭدىكىگە ئاساسەن ئوخشاپ كېتىدۇ . بىرەر يول قىرىدا ئولتۇرغىنىڭدا ، تىزىڭنى جۇپلەيسەن ، ئىككى پۇتۇڭنىڭ ئۇچىنى توختىماي ئۇرۇپ تۇرىسەن . يەنە بىرى ، ئەخلەت ساندۇقلىرى ، گۇللۇك ، چىملىقلارغا خىروئىن خالتىلىرىنى تاشلاپ قويۇپ ، خېرىدار بىلەن سۆزلىشىپ بولۇپ ، ئورنىنى كۆرسىتىپ قويساڭلا بولىدۇ . ھەرگىز خىروئىن بىلەن تۇتۇلۇپ قالغۇچى بولما ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم ، لېكىن سۇپەتسىز ، ناچار ، ئارىلاشمىسى كۆپ مالنى بېرىپ ، مېنى ئوسال قىلىدىغان بولساڭ ، بېيجىڭدىكىدەك ئىش يۈز بېرىپ قالمىسۇن .

— بېيجىڭدا نېمە ئىش يۈز بېرىپتىكەن ؟

— بولدى سورىما ، ئاڭلىساڭ چوقۇم يېنىۋالىسەن .

— قېنى دېمەمسەن …

— جا مال بېرىپ ، مېنى ئالدىغان بىرىنى بوغۇزلىۋەتكەن ،

لېكىن ئۇ ساختىپەز ئۆلمەپتۇ ···
— نېمە؟! — ماجەن تاتىرىپ كەتتى، — شۇ ··· شۇڭا ··· گۇاڭجۇغا كە ··· كەپسەن ـ دە؟
— سەن ئۇنداق قىلمايدىغانسەن؟
— يا ··· ياق، ھەر ··· ھەرگىز ئۇ ··· ئۇنداق قىلمايمەن ··· سېنى ئالدىغىلى بولمىغۇدەك··· مې ··· مېنىڭ ئۆلگۈم يوق!
— ئەمىسە شۇنداق كېلىشتۇق، — قەدىردان ئورنىدىن لىك-كىدە تۇرۇۋىدى، ماجەن ئۇنىڭ ئېگىز، قامەتلىك بويىغا قاتتىپ قارىدى.
قەدىردانىنىڭ ماجەنگە ماقۇل دەپ جاۋاب بېرىشى، ئەختەرنىسا ۋەزىپە ئارتىشتىن بۇرۇن بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇپ، ئۆز ئالدىغا پۇل تېپىش ئىدى. ئەلۋەتتە، ھەر كۈنى خىروئىنغا كېتىدىغان پۇلنى ھۆسنارخان بىلەن ئەختەرنىسا بەرمەيتتى. 200 مىڭ سوم ئانا ـ بالا ئەجدىھانىڭ تۇۋسىز غارىغا كىرىپ كەتتى، ئەمدى ئۇنى ئالماق بەسىمۇشكۇل! قاتتىقراق گەپ قىلىشقا قەدىردانىنىڭ تىلى باغلانغان، پەقەت زۇلئاي بىلەن توي قىلىپ قانۇني جازادىن قۇتۇلغاندىن كېيىنلا، ئۇ پۇل ھەققىدە ئېغىز ئاچقىلى بولىدۇ. قەدىردانىنىڭ يۈرىكىنى توم قىلىپ تۇرغان بانكىدىكى پۇللارمۇ تۈزغاقتەك تۈزۈپ تۈگىدى. ئەڭ ئاخىرقى 50 مىڭ سومدەك پۇل نېمىگە دال بولاتتى؟ شۇڭا ماجەننىڭ مېلىدىن تۆت خالتا ساتسا، ئىككى خالتا ئۆزىگە قالاتتى، بۇمۇ ئاز پۇل ئەمەس ـ تە.
گۇاڭجۇنىڭ سەنيۈەنلى ۋە زىماگاڭ دېگەن يەرلىرى پۈتۈنلەي دېگۈدەك شىنجاڭدىن بارغان ئۇيغۇرلار بولۇپ، خىروئىن ئەتكەسچى-لىرى، پارچە ساتقۇچىلار، توپ ھەم پارچە ئالغۇچىلار ھەممىلا يەردە تىمىسقىلاپ يۈرۈشەتتى. قەدىردان بىر كۈنى زىماگاڭ بازىرى-دا، ئەتىسى سەنيۈەنلىدە «ئوقەت» قىلاتتى. ئۇ بەزىلەرگە: «ساپ مال بىسار ···» دەپ پىچىرلاپ ئۆتۈپ كەتسە، بەزى خەنزۇلارغا: «ياۋ ـ بۇياۋ خو»[1] دەپ قويااتتى. ھەر ھالدا ھەر كۈنى جاپاغا

[1] ياۋ ـ بۇياۋ خو — مال لازىممۇ ـ ئەمەسمۇ؟

تۇشلۇق كىرىم بار ئىدى . تېخى تەلەي ئوڭدىن كەلگەندە بىر قېتىمدىلا 10 ـ 20 خالتا ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق سېتىلاتتى . قەدىردان سەنيۇەنلى ، زىماگاڭ قاتارلىق بىر نەچچە بازارلارنى نۆۋەت بىلەن ئايلىناتتى . بىر كۈنى ئۇ گۇاڭجۇنىڭ ئەڭ ئاۋات بازىرى «بېيجىڭ يولى»غا باردى . چۈنكى ، بىر ھەپتىنىڭ ئالدىدا گۇل-لۇك ، چىملىق ۋە ئەخلەت ساندۇقلىرىنىڭ «ھەمكارلىشىشى» ئار-قىلىق بىرنەچچە قېتىم كۆڭۈلدىكىدەك سودا قىلىنۋالغانىدى . قە-دىردان تۆت كوچا ئۇستىدىكى ئاسما كۆۋرۈكتە كېلىۋېتىپ پەسكە كۆزى چۈشۈپ قالدى . يول دوقمۇشىدا بىر ساقچى مىنبۇسى توختىتىپ قويۇلغان ، بىر قانچىلىغان خەنزۇ ، ئۇيغۇر ساقچىلار ئۈچ بالىنىڭ گەجگىسىدىن بېسىپ دوڭغايتقىنىچە ماشىنىغا ئىتت-تىرىپ كىرگۈزدى . ئاندىن ساقچى ماشىنىسى ئەنسىز چىرقى-راپ كېتىپ قالدى ... قەدىردانىنىڭ كۆڭلىگە قانداقتۇر بىر ئىش كېلىشى بىلەن ، پەلەمپەيلەردىن تاقىلداپ چۈشۈپ ، چىملىق ئەترا-پىنى ئايلاندى . ئۇ چىم ئىچىدىن ئارانلا كۆرۈنۈپ تۇرغان سۇلياۋ خالتىلارنى چاندۇرماي بىر ـ بىرلەپ تېرىپ سومكىسىغا سالدى . يولنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى چىملىقتىنمۇ بىر مۇنچە «سۇلياۋ خالتا» لارنى تاپتى . خۇشاللىقى ئىچىگە پاتمايۋاتقان قەدىردانىنىڭ يۈرىكى-نىڭ دۈپۈلدىشى ئۆزىگە ئاڭلىنىۋاتاتتى . ئۇ ئاسما كۆۋرۈك پەلەم-پىيىنىڭ ئوتتۇرىغا كەلگەندە ، چوڭ يولنىڭ ئۇ چېتىدە قاتىرىسىغا تىزىلىپ تۇرغان ئەخلەت ساندۇقلىرىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئۇياق ـ بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئادەملەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، يېقىن ئارىدا ساقچى كۆرۈنمەيتتى . قەدىردان پەسكە چۈشۈپ ، يولغا تاشلىۋېتىلگەن ئاپېلسىن ، بانان شۆپەكلىرى ، شاكىلات ، مۇز كال-تەك قاپلىرىنى بىر سۇلياۋ خالتىغا سېلىپ ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى ، ئاندىن قولىدىكى ئەخلەتنى تاشلىۋەتمەكچى بولغان ئادەم قىياپىتىدە ، ساندۇقلارنىڭ قاپقاقلىرىنى بىر ـ بىردىن ئېچىپ ، نېمىلەرنىدۇر تېرىپ سومكىسىغا سالدى . ئۇنىڭ قولىغا ھەر قېتىم سېرىق قەغەزگە ئورالغان گادا ـ گادا نېمىلەر ئۇرۇلغاندا ، يۈرىكى

خۇددى كۆكرەك قەپەزىنى يېرىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك تېپچەك-
لەيتتى...

قەدىردان شۇ كۈنى بىر گراملىق، ئىككى گراملىق 11 خالتا خرۇئىندىن باشقا، 10 گراملىقتىن ئالتە دانە، 20 گراملىقتىن ئۈچ دانە خرۇئىن كېسەكچىسى يىغىۋالدى. بۇ شۇ چاغدىكى گۇاڭجۇ باھاسى بويىچە 50 مىڭ سومدىن ئارتۇق خرۇئىن ئىدى. ئۇندىن باشقا، ماجەننىڭ مىلىنى سېتىش ئارقىلىق 40 بولاقتەك خرۇئىن ئۆزىگە قېپقالدى. ھازىر قەدىردان خرۇئىندىن ئانچە غەم يېمەيدى-غان بولدى، شۇنداقتىمۇ تېخىمۇ كۆپرەك توپلىۋالسا يۈرىكى پۈتۈن تۇرىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان قەدىردان بىر كۈنى ماجەن بەرگەن 12 بولاق خرۇئىننى بازارغا ئېلىپ چىقماقچى بولدى. ئۇنىڭ زىماگاھدا يېتىۋاتقان ياتىقى بامبۇكزارلىق بىر يېزىدىكى دېھقاننىڭ ئىككى قەۋەتلىك ئۆيى بولۇپ، پۈتۈنلەي بامبۇك ۋە ئىرغايدىن سېلىنغان ياغاچ ئۆيلەر ئىدى. ئۇنىڭ شەكلىمۇ خۇددى يۈننەندىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆيلىرىدەك، غىچىرلاپ تۇرىدىغان كارىدور، ئىككىنچى قەۋەتكە بىۋاستە تۇتاشقان پەلەمپەي، كۈنگۈرىلىك دې-رىزىلىرى، ئۇششاق ياغاچلاردىن نەقىشلەنگەن دېۋەززۇنلۇق ئىدى. قەدىردان بامبۇك قوۋزاقلىرىدىن توقۇلغان ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، ياتىقى ئالدىدا چاي ئىچىۋاتاتتى. ئۇ كالتە يەڭ ئاق كۆڭلەك كىيگەن بىر خەنزۇنىڭ پەلەمپەي ئارقىلىق ئىككىنچى قەۋەتكە ئېگىشىپ چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. بۇنداق ياقا يەرلەرگە كېلىدىغان-لارنىڭ كۆپىنچىسى «مال» ئىزلەپ كېلىدىغانلار ئىدى. شۇڭا، قەدىردان ئۇنىڭغا قاراپ ۋارقىرىدى:

— ھەي، ياۋ ـ بۇياۋ خو؟

ھېلىقى ئاق كۆڭلەكلىك خەنزۇ لەپپىدە قارىدى ـ دە: «ياۋ» دەپ بىر قولىنى كۆتۈردى. لېكىن، ئۇ قولىنى كۆتۈرۈشى، كۆڭلەك ئېتىكى ئاستىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان كويزا بىلەن تاپانچى-نىڭ ئۇچى كۆرۈنۈپ قالدى. قەدىردان قولىدىكى چىنىنى تاشلىۋې-تىپ بالكوندىن بويلاپ قاچتى. ئۇ بالكون سالاسۇنىدىن پەسكە

ساڭگىلاپ ، تۇۋرۇكنى قۇچاقلىۋالدى ، ئاندىن پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپ قېچىشى ، يەنە ئىككى پۇقراچە كىيىنگەن ساقچى ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ ، تاپانچىسىنى تەڭلەپ كەلدى ـ دە ، قولىغا كويزا سالدى . بۇ ئەسنادا ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى ياتاقلاردىن قالايمىقان ۋارقىراش ـ چىرقىراشلار ئاڭلىنىش بىلەن ، ئوتتۇرا ياشلىق ساقچى ياشراق ھەمراھىغا نېمىلەرنىدۇر دېگەچ ئالدىراپ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى . ياش ساقچى قەدىردانىنى يالاپ چوڭ يولغا ئېلىپ چىقىشى ، كىچىك ماشىنا ھەيدەپ كەلگەن ماجەن ئۇنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ ماشىنىسىنى ئاستا ھەيدىگەچ قەدىردانغا كۆزىنى قىسىپ ، قانداقتۇر ئىشارىلەرنى قىلدى ـ دە ، زىماگاڭ بازىرىغا ئۇچقاندەك كىرىپ كەتتى .

قەدىردانىنى ئېلىپ ماڭغان ساقچى زىماگاڭ بازىرىغا ئەمدىلا كىرىشى ، بىرى تاقىرباش ، يەنە بىرى چېچىنى مۇرىلىرىگىچە ئۆستۈرۈۋالغان ئىككى ئۇيغۇر يىگىت بىلەن قوڭۇر چاچلىق ، چېقىر كۆز ، بىر قولىقىنىڭ ئۇچ يېرىدە ئاق ئالتۇن چەمبەر پىلدىرلاپ تۇرغان ، ئۇزۇن ئۇچلانغان تىرناقلىرىغا كۈمۈش رەڭ لاك سۈۋالغان بىر سەتەڭ ئۇيغۇر قىزى ياش ساقچىنىڭ ئالدىنى توستى :

— ۋىيەي ، شياۋ ۋۇ ، يوقاپلا كەتتىڭىزغۇ ؟ — يېرىم يالىڭاچ سەتەڭ بەللىرىنى تولغىدى ، — ئۆتكەنكى ئولتۇرۇش سىزگە سوغۇق كەلدىمۇ نېمە ؟ قارىغىنىزنى كۆرسەتمەيدىغانلا بولۇپ كەتتىڭىز .

سەتەڭ ياش ساقچىنى راسا گەپكە سېلىۋاتقاندا ، قەدىردانغا ئارقىسىنى قىلىۋالغان تاقىرباش ساغرىسى ئۈستىدىكى قوللىرىنى ئوينىتىپ «قاچ » ئىشارىتىنى قىلماقتا ئىدى . ئاخىر ئۇ ئىشارىتىدىنى ئۇقتۇرالماي ، يېنىدىكى ئۇزۇن چاچ بۇرادىرىگە گەپ قىلغان بولۇپ : «قاچمامسەن ، ھەي لامزەللە» دەپ تىللىدى . شۇ چاغدىلا قەدىردان پارتلا قىلىپ قاچتى . ئۇنىڭ قولىدا كويزا بولغاچقىمۇ ، جان ـ جەھلى بىلەن يۈگۈرۈشكە كاشىلا بولاتتى . ياش ساقچى راسا ئادەم قايىنىمىغا كەلگەندە ، قەدىردانغا يېتىشىۋالغىلى تاس ـ تاسلا قالدى ، ئەمما ئادەملەر ئارىسىدىن كىمدۇر بىرى ئۇنى پۇتلىۋەتتى .

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشى ، بىر مۇنچە ئادەم ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ تۇرۇۋالدى . بۇ چاغدا ماشىنا ئىشىكىنى ئىچىپ قاراپ تۇرغان ماجەن قەدىردانىنى ماشىنىغا سالدى ـ دە ، بىردەمدىلا غايىب بولدى...

قازناق ئۆيدە تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئولتۇرغان قەدىردان كويزىنى بۇزۇپ ئالغۇچە قىزىرىپ ، ئىششىپ قالغان قول بىغىچىدىنى سىلاپ يەنە خىيالغا كەتتى . ھېلىمۇ ياخشى ، ئەختەرنىسا كويزىنى بۇزۇپ ئىچىشىنى بىلىدىكەن ، بولمىسا قانداقمۇ قىلارئىدى ؟ ! بىرەر رېمونتچىنىڭ قېشىغا ئاپارسا ، ئۇلارمۇ جاۋابكارلىقتىن قورقۇپ ئىچىشقا پېتىنالمايتتى . بۇ ياپون كويزىسى قول بىغىچى مىدىرلىغانسېرى چىڭىپ ، قان ئايلىنىشىنى بوغۇپ قوياتتى . توۋا ، ئەختەرنىسا دېگەن بۇ خوتۇن بوش ئەمەسكەن . بولدى ، ئەمدى كېتىش كېرەك ! بىر ئاي ئىچىدە ئىككى قېتىم ساقچىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىش ئادەتتىكى ئىش ئەمەس ! ئەمدى ئاق ئالتۇن بولامدۇ ، 200 مىڭ سوم پۇل بولامدۇ ، ئانىسىنىڭ غېرى ! ھېلىمۇ ياخشى ، بۇ قېتىم ماجەننىڭ ئادەملىرى پۇرسەت يارىتىپ بېرىپ قېچىپ قۇتۇلدى . ئەگەر ئەختەرنىسا بولغان بولسا ، بۇ ئىككىنچى قېتىملىقىغا يول ماڭامدۇ ـ ماڭمامدۇ ، بىر نېمە دېمەك تەس ، ئەلۋەتتە . قەدىردان ئۇچۇن ئۆزىنى خار قىلىدىغان ئۇنداق پىداكار خوتۇنلار بولمۇۋەرمەيدۇ ـ دە !

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە ناشتا قىلىۋېتىپ ، شىنجاڭغا قايتىدىغانلىقىنى دېگەنىدى ، ئەختەرنىسا ئۇنىڭغا بىر ئالىيىپ قويۇپ :

— بىر ـ ئىككى كۈن چىدا ، سىنگاپورلۇق خوجايىنىدىن خەۋەر كېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس . لېكىن ، بۈگۈندىن باشلاپ ھېلىقى ئىسمى غەلىتە ئادىمىڭ بىلەن ئالاقە قىلما ، — دەپ گەپنى ئۈزۈۋەتتى . ئۇ ناشتىدىن كېيىن ئانىسى ھۆسنارخان بىلەن چىقىپ كېتىپ نەگىدۇر يوقالدى .

قەدىردان ئادەمسىز قالغان ئۆيدە ، توپلاۋالغان چاقماق قەنت-

تەك خروئىن كېسەكچىلىرىنى ، ئۇنسىمان خروئىنلارنى ئىچ كى-
يىملىرىنىڭ ئىچىدىكى ئۆزى چاپلاپ تىكىۋالغان يانچۇقلىرىغا سې-
لىپ ئاغزىنى تىكىۋەتتى . ھەممىنى بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇرۇپ
بولغاندىن كېيىن ، سەپەر سومكىسىنىڭ سىيرتمىسىغا قوشلاپ
قۇلۇپ سالدى .

كەچ بولۇپ قالغاندى ، قەدىردان ئارقا ـ ئارقىدىن ئەسنەپ ،
كۆزىدىن ياش ، بۇرنىدىن سۇ ، ئاغزىدىن شۆلگەي ئېقىپ ، پۇت ـ
قوللىرى تارتىشىپ ، خۇمارنىڭ ئالدىنقى بەلگىلىرى كېلىشكە باش-
لىغاندى . ئۇ ئەمدىلا پال ـ پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگىلەرنى
ئېلىپ تۇرۇشى ، ئۆيگە ھۆسنارخان كىرىپ كەلدى . ئۇ خۇشال
ھالدا :

— قەدىردان بالام ، كۆڭلۈڭنى توق تۇت ، ئەختەر ئاچاڭ
تاموژنىدىكىلەرنى كاتتا مېھمان قىلىپ قالدى ، ئەمدى ئۈمىد چوڭ
جۇما ، — دەپ كۆڭۈل ياسىدى .

— ئانا ، مەن ئەتىگەندىن بېرى سىرتقا چىقمىدىم ، — دېدى
قەدىردان ، — كەچ سالقىندا بىرئاز ھاۋالىنىپ كېلەي .

— يىراققا كەتمە ، بالام ، سەندىن ئەنسىرەيدىغان بولۇپ
قالدىم جۇما ، — ھۆسنارخان راست ـ يالغانلاردىن «ئۇھ»
دەپ قويدى ، — ئىككى قېتىملىق بالا ـ قازادىن خۇدا ساقلىدى .
ئاممىزە ، بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالسا ، زۇلئايىمدىن ئايرى-
لىپ قالىمەن دېگىنە .

قەدىردان ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ، چوڭ يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە
ئۆتتى . بۇ يەرگە تاش ئۆستەڭنى بويلاپ ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئورمان-
نى ئاسراش ئۈچۈن تۆمۈر سالاسۇن بېكىتىلگەن بولۇپ ، سالاسۇن
تۈۋىدە ئۆگزە بويى ئېگىزلىكتە ئۆسۈپ كەتكەن ئۈجمە يوپۇرماقلىق
مودەنگۈل بار ئىدى . ئۇنىڭ ئارىلىقلىرىغا ئورنىتىلغان شادا ئورۇن-
دۇقلار شۇنچىلىك پىنھان ئىدىكى ، ئالدىدىكى ئورمان ۋە ئارقىدى-
كى چوڭ يولدا كېتىۋاتقانلارنىڭ ھېچقايسىسىنى پەرق ئېتەلمەيت-
تى . قەدىردان ئۈجمە يوپۇرماقلىق مودەنگۈل تۈۋىدىكى بىر شادا

ئورۇندۇقتا كېلىپ ئولتۇردى . ئاندىن پال ـ پال قەغەز ، سۇلياۋ نەيچە ، سەرەڭگىلەرنى ئېلىپ يېنىغا قويدى . بۇ يەر قاپقاراڭغۇ كۆرۈنگىنى بىلەن ، كوچا چىراغلىرى يېنىپ كەتكەن چوڭ يول ئاپئاق يورۇپ تۇراتتى . ئەختەرنىسانىڭ ئۆيى يولنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى خالتا كوچىدا ئىدى .

قەدىردان خۇماردىن چىقىپ يېپيېنىك بولۇپ قالدى . ھېلىقى كۆڭۈلسىزلىكلەر ، ھەتتا 200 مىڭ سوممۇ ھېچنېمىگە ئەرزىمەس بىر نېمىگە ئايلاندى . ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ گەجگىسىدىن بېسىپ تۇرغان بىر تاغ — زۆلئاي بىلەن بولۇش ئالدىدا تۇرغان توي ئىشى ئىدى . قەدىردان شۇنچىلىك پۇشايمان ئىلكىدە قالغانىدىكى ، ھېچ چىقىش يولى تاپالمايتتى . ئۇنىڭ كۆز ئالدى قاپقاراڭغۇ ۋە تۇيۇق ، خۇددى تەۋەككۇل دەرياسىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، تەلىيى بولسا قىرغاققا چىقىش ، بولمىسا غەرق بولۇشتەك ئاقىۋەت كۈتۈپ تۇراتتى . زۆلئاينىڭ زەيپانى دادىسى ئاباق توختى ، بىشەم ، ئازازۇل ئانىسى ھۆسنارخان ، كۆل بەڭگى ئەسەت ئەرۋاھ ، ئاچىسى ئەتكەسچى ئەختەرنىسالار قەدىرداننىڭ كۆز ئالدىغا كېلىشى بىلەن ، ئۆزىنى يىلان ـ چايانلار ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى . ئاشۇ لەنىتى چارشەنبە كۈنىدىكى ئەسەت ئەرۋاھنىڭ زورلاپ ھاراق ئىچۈرۈشى ، قەستەن ئۆيىگە ئەكېلىپ قوندۇرۇشى ، يېرىم يالىڭاچ زۆلئاينىڭ قوينىغا كىرىشى… مانا بۇ خاتا ئېلىنغان بىر قەدەم ئىدى ! لېكىن ، بۇ بىر قەدەم ئۇنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىپ ، ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قالدۇردى ! ھازىر قەدىردان ئۆزى سۆيگەن ئايالى مېھرىباننىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمايدۇ ، چۈنكى بۇ پاك قىزنىڭ كۆزلىرى : «بىر يۈرەككە ئىككى ئادەمنى سىغدۇرغىنىڭىزغا ھەيرانمەن» ، «سىزدە ھەقىقىي سۆيگەن قەلب ، ئۇيىلىدىغان يۈزمۇ بارمۇ ؟» ، «چىن مۇھەببەت ، پاك سۆيگۈنىڭ مەنىسى نېمە ؟ !» دەپ سوراۋاتقاندەك قىلاتتى ! ياق ! قەدىردان ئاشۇ ئۇلۇغ مەنىلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىققۇدەك بالا ئىدى ، لېكىن ئۇ ئاشۇ «ئاق» بالاسىغا گىرىپتار بولغاندىن كېيىن ئۆزىگە ئوخشى-

ـماي قالدى ، باشقىچىلا بىر مەخلۇققا ئايلاندى ! ئۇنى ئادىمىيلىكتىن ئادىمىي ھايۋانلىققا ئۆزگەرتىپ قويغىنى ئاق تۇتۇن ! ئاق… ئاق… ئاق…

قەدىردان شادا ئورۇندۇققا يۆلەنگىنىچە ئاسماندىكى ئايغا ، پىلىلداپ تۇرغان يۇلتۇزلارغا قارىدى ، لېكىن ئۇلار سۇۋارى يېيىلىپ كەتكەن نۇر پارچىسىغا ئوخشاپ قالغانىدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ يۇزلىرىنى يۇيۇپ چۈشۈۋاتقان ياش قىيانلىرى كۆزلىرىنى لىپمۇلىپ سۇزۇك مانانلارغا تولدۇرۇپ ئېقىۋاتاتتى . راست ، ئۇ چىققىش يولىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى تاپالمىدى . بۇ لەنىتى ئاقنى «تاشلىۋېتەيا» دەپلا تاشلىۋەتكىلى بولمىسا ! ئۇنداق قىلسا ئۆلۈم ئازابى ، مۇنداق قىلسا ئۆلۈم يولى ! ھازىر ئاتا ـ ئانىسى ، ئاچا ـ ئىنىلىرى ئۇنى «تاشلىۋەتتى» دەپ كۆڭلى ئەمىن يۇرىدىغاندۇ ؟ لېكىن قەدىردان ئۇلارنى ئالدىدى . زۇلئاينىڭ ئاچىسى ئەختەرنىساغا بەرگەن تېلېفوندا ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن ئۇرۇمچىگە كېلىپ قەدىرداننى تاپالماي ، ئاشخانىغا ھەپتە قاتراپ ئاخىر خوتەنگە قايتىپ كېتىپتۇ . ئۇنىڭغۇ قېپقالغان ئازراق پۇلى بانكىدا بار ، ئۇنى بىرىۋەتسە ئىش تۈگەيدۇ . بىراق ، ئۇ ئاتا ـ ئانىسىغا خروئىننى تاشلىيالمىغانلىقىنى ئېيتسا ، ئۇلار نېمە بولۇپ كېتەر ! تېخى پاختا ئىچىدە چوغ ساقلىغىلى بولمىغىنىدەك ، ھۆسنارخان ، زۇلئايلار دوستلۇقتا ئۆيى ، شۇنداقلا ئايالى بارلىقىنى ئۇقۇپ قالسا ، قانداق پاجىئەلەر قارار تاپار ؟ مېھرىباندەك نازۇك قىز بۇنداق ئېغىر زەربىگە بەرداشلىق بېرەلەرمۇ ؟ ئاھ خۇدا ! چۈشۈمگە ئايان بولغان كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا راست دەپتىكەن ، مېنىڭ ئامىتىم راسلا چۈش ۋاقتىدىكى دەرەخ سايىسىدەك قىسقا بولدى ! لېكىن ئازابلىرىم قاچانغىچە داۋام ئېتەر…

قەدىردان بۇ تىزگىنسىز غەم ، چىگىش سوئالغا جاۋاب تاپالمىدى . ئۇ چوڭقۇر ئۇھسىنىپ تۇرۇشى ، بىر كىچىك ماشىنا قاتتىق تورمۇز بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىلا توختىدى . قەدىردان ئۇچمە يوپۇرماقلىق مودەنگۈلنىڭ قويۇق شاخلىرى ئارىسىدىن ، ماشىنىدىن

ئەمدىلا چۈشكەن ئەختەرنىسا بىلەن ماجەننى كۆرۈپ قالدى ، كۆر-گەندىمۇ ئىنتايىن ئېنىق كۆردى ! چۈنكى ئۇلارنىڭ بېشىدىلا كوچا چىرىغى ئاپئاق يورۇپ تۇراتتى .

— شاۋكەت ، زىماگاھدىكى ھەرىكىتىڭ ئالامەت تېز بولدى جۇمۇ ، — دېدى ئەختەرنىسا مەمنۇن بولغان ئاھاڭدا ، — بولمىسا قەدىردان قۇتۇلالمايتتى .

— باللارغا چاقماق تېزلىكىدە خەۋەر قىلدىم ئەمەسمۇ ، تەلد-يىمگە ئۇلارمۇ يول ئۇستىدىكى بىر ئاشخانىدا ئولتۇرۇپتىكەن . دېرىزىدىن كۆزۈمگە چېلىقىپ قالدى .

— شاۋكەت ، قەدىردان ھېلىقىلارنى پۇل قىلالىدىمۇ ؟

— ئەختەر ئاچا ، ئۇ سودىغا پىششىق نېمىكەن جۇمۇڭ ، سىز ماڭا بەرگەن مالنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئاشۇ سېتىپ تۈگەتتى ، — دېدى ماجەن ، — ئەتىدىن باشلاپ يەنە بېرەيمۇ ؟

— ياق ، ئەمدى بەرمە ، — ئەختەرنىسا ئېغىر تىندى ، — ئۇ شىنجاڭغا ساق - سالامەت كېتىۋالسۇن .

— ۋاي - ۋۇي ، ئۇنىڭغا ئەجەب قانات يېيىپ كەتتىڭىز ، — ماجەن تاماكا تۇتاشتۇردى ، — سىز ئىشقا سالغان قىز - يىگىتلەر-دىن نەچچىسى تۇتۇلۇپ ، قانچىسى كېسىلىپ كەتتى . بىر پاي كارىڭىز بولمىغان ، بۇ سولتەككە ئەجەب ئۆچكە ياغلىرىڭىز ئېرىپ كەتتى .

— نېمە ، كۈندەشلىكىڭ كېلىۋاتامدا ؟

— ئادەمنىڭ كۈندەشلىكى كەلگۈدەك ئىشنى قىلىۋاتسىڭىز…

— شاۋكەت ، سەن ئۇقمايسەن ، ئۇ دېگەن مېنىڭ سىڭلىمنىڭ لايىقى !

— سىڭلىڭىزنىڭ لايىقى بولسا نېمە بوپتۇ ؟ خۇددى سىڭلىڭىز ئەرسىز قالىدىغاندەك…

— ساڭا نېمە دېسەم بولا ، سىڭلىم بىر پەرۋانە ، قەدىردان بولسا شام ، ئەمدى چۈشەنگەنسەن ؟

— ھىم ، مـاقۇلە ، سىڭلىڭىز بـۇ سـولتەككە كۆيۈپ قاپ-

تىدىكەن ـ دە ! ئۆزىمىغۇ قىزلار كۆيىۈك ئوتىي تارتىقۇدەك گۈيكەن ئۇ...

— ئۇ ئىككىسىنى باغلاش ئۈچۈن ئانام بىلەن ئىنىم ئەسەت جىق ئەجىر سىڭدۈرگەن . ئەگەر ئانام يىغلاپ تۇرۇۋالمىغان بولسا ، دەسلەپتە تۇتۇلغاندىلا بىر نەچچە كاللەك پۇلنىڭ مەرىدىن كېچىپ ئۇنى تۈرمىدىن چىقالماس قىلىۋېتەتتىم .

— ئۇنداقتا سىز ئۇنىڭغا ئۆچ ئىكەنسىز ـ دە ؟

— مەن ئۇنى تونۇمىسام ئېمىشقا ئۆچ بولاي ! بىراق ئۇنىڭ 200 مىڭ سوم پۇلىنى بۇ قېتىمقى مالغا ئىشلەتتۇق .

— پاھ ، پۇلى جىق گۈيكىنا ئۇ ! كېيىنچە 200 مىڭ سوم پۇل ئۈچۈن ئەرز قىلارمۇ ؟

— «خىرۇئىنغا پاي قاتقانىدىم» دەپ ئەرز قىلسا ، ئۆزىنى تۇتۇپ بەرمەمدۇ . بولدى ، بۇ گەپلەرنى قىلىشمايلى . ماشىنىنى ئەتە سائەت 10 لاردا ئىشىك ئالدىغا ئەكېلىپ قوي . مەن ئۇلارنى پويىز ئىستانسىسىغا ئاپىرىمەن...

«ئۇنىڭ ئىسمى شاۋكەت ئىكەن ـ دە ، — قەدىردان ئاستا شىۋىرلىدى ، — ئەسلىدە ئۇلار بىر گۇرۇھكەن ئەمەسمۇ ... زىماگاڭدا مېنى قاچۇرۇۋەتكەن ھېلىقى سەتەڭ ۋە تاقىرباش ، ئۇ زۇن چاچلار ، ساقچىنى پۇتلاپ قېچىپ كەتكەنلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇلارنىڭ ئادەملىرى ئىكەن ! شاۋكەتنىڭ ماڭا ساتقۇزغان مىلىمۇ ئەختەرنىسانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ئىكەن ! بۇ ھېلىگەر خوتۇن ھەممىلا ئىشتا شاۋكەتنى ئالدىغا چىقىرىپ قويۇپ ، ئۆزى ئارقىدا تۇرۇپ تىزگىن تۇتىدىكەن ـ دە ! ئەگەر يالغان ئىسىملىك ماجەن قېچىپ كەتسىلا ، تۇتۇلۇپ قالغۇچىلار تۈرمىدە ئېغىر قانۇن جازاسى ياكى ئۆلۈمگە ئەلەكمولىللا دېمەي ئىلاجى يوقتە !»بۇ ۋەھىمىلىك خىياللار كۆڭلىدىن ئۆتكەندە ، قەدىرداننىڭ تېنى مۇزدەك تەرلەپ كەتتى .

ھۆسنارخان بىلەن قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە پويىز بىلەن شىنجاڭغا قاراپ يولغا چىقتى .

— قەدىردان ! — مېھمانخانا ئوتتۇرىسىدا تىزلىنىپ ئولتۇر-
غان مېھرىبانىنىڭ ئاۋازى تولىمۇ مىسكىن ئىدى ، — سىز… سىز
ماڭا بۇنچىۋالا جىق پۇلنى بەرگىنىڭىزگە قارىغاندا ، ئەمدى …
ئەمدى كەلمەيدىغان ئوخشايسىز …

— مېھرىبان ، ماڭا ئىشىنىڭ ، تويدىن كېيىن ئاتا - ئانام
بىر نەچچە ئاي ، ھەتتا يېرىم يىلدەك قويۇپ بەرمەي تۇتۇۋال-
سا ، — دېدى قەدىردان دىۋاندا ئېڭىشىپ ئولتۇرغىنىچە ، —
سىز … سىزنىڭ بۇ يەردە قىينىلىپ قېلىشىڭىزنى خالىمايمەن !
30 مىڭ دېگەن ھېچقانچە جىق پۇل ئەمەس !

— ئاھ خۇدا ، قارارى يوق شۇ كۈنلەردە كىملەرنىڭ يولىغا
تەلمۈرەرمەن ، — مېھرىبانىنىڭ يۈزلىرىدىن ياش تامچىلىرى ئۈزۈل-
مەي تۆكۈلۈپ تۇراتتى ، — تاڭ ئاتماس ئۇزۇن تۈنلەردە كىملەر
بىلەنمۇ مۇڭدىشارمەن ، كىمگە ئەركىلەپ ، كىمگە قېيىداپ ئاچچى-
قىمنى چىقىرارمەن … ئاھ قەدىردان … مېنىڭ قەدىردانىم !
سىزنى يەنە كۆرەر كۈنلىرىم بولارمۇ ؟ زادى قاچان …
زادى قاچان ؟ !

گىلەم ئۈستىدە تىزلىنىپ ئولتۇرغان مېھرىبانىنىڭ ئاۋازىدىن
روھسىزلىق ۋە بىچارىلىك چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان ئايالنىڭ
چىرايىدىن ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز دەرد - ئەلەمنى ، ئېيتىپ تۈگەت-
كۈسىز ئۆتۈنۈشنى كۆردى . قەدىردانىنىڭ يۈرىكى ئاجايىپ ئېچى-
شىپ كەتتى . راست ، مېھرىبانىنىڭ كۆز ياشلىرىغا كۈندەشلىك
زەھەر - زوقۇملىرىمۇ ئارىلىشىپ كەتكەنىدى . ھەر قانچە ۋاپادار ،
سۆيگۈسى ئەقىدىگە ئايلىنىپ كەتكەن بىر ئايال ئېرىنى قان ھىدى
بۇقسىغان ئۇرۇش مەيدانىغا ، ئۇزۇن سەپەرگە ، قاچقۇنلۇق ھاياتقا
ئۇزاتسىمۇ ، ھەر ھالدا يۈرىكىدىكى غۇرۇر ، ئادىمىيلىك ، ۋىجدان
ئۇنى بەزلەيدۇ ، مەدەت بېرىدۇ ، لېكىن ئېرىنى ئۆيلىنىشكە ، ياق ،
يۈزىگە نىجاسەت سۈۋاشقا ئۇزاتقان ئايالنى كىملەر كۆرۈپ باققان ؟
يەنە كېلىپ ، يۈرەكتىن سۆيگەن جۈپتى ھەمراھىنى ! بۇ نازۇك
ھېس - تۇيغۇلار ، شېرىن خىياللار ، تاتلىق ئۈمىدلەر ، ئىزگۈ -

تىلەكلەر ماكانى بولغان مۇشتۇمدەك يۈرەكنى زىخقا سانجىپ، ئاتەش ئىچىگە تاشلىغانلىققۇ!...

مېھرىبان بۇلاقتەك دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىدىتىپ ياش تۆكۈپ ئولتۇراتتى. قەدىردان ئۇنىڭغا قولىنى سوزدى، ئۇمۇ ئاپئاق نازۇك قوللىرىنى بەردى. ئۇلار بىر - بىرىگە سىڭىپ كەتتى. ئايالىنى باغرىغا بېسىپ تۇرغان قەدىردان ئىچىگە قوقاس تۆكۈلۈپ كەتكەندەك ئازابلىق تولغاندى، كۆزلىرىدىن يوغان - يوغان ياش تامچىلىرى دومىلاپ چۈشتى. قەدىردان كۆكرىكىگە باش قويۇپ ئۇنسىز ئېسەدەۋاتقان مەسۇم سەنەمگە قارىدى، قىزنىڭ چېھرى باھار يامغۇرى سۆيۈپ تامچىلاۋاتقان غۇنچىگە ئوخشاپ قالغانىدى.

— قەدىردان، سىزنىڭ ماڭا يالغۇز تەئەللۇق ئەمەسلىكىڭىزنى بىلىمەن، — دېدى مېھرىبان ياشلىرىنى سۈرتمەي، — شۇنداقتىمۇ تۆت ئايلىق بولغان بالىڭىزنى ئويلاڭ، تېزرەك قايتىپ كېلىڭ.

— مەن ئۆزۈمنى يالغۇز سىزگە تەئەللۇق دەپ بىلىمەن، — قەدىردان ئالىقىنىدا ئۇنىڭ ياشلىرىنى سۈرتتى، — قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى شەيتان ئازدۇرغان ئىشلار.

— رەھمەت سىزگە، — مېھرىبان كۆزلىرىنى يۇمدى، — مېنى... مېنى سۆيۈپ قويۇڭ...

قەدىردان ئاستا ئېڭىشتى.

— ئاھ تەڭرىم، بۇنىڭ ئاخىرقىسى بولۇپ قېلىشىدىن ساقلا!

— مېھرىبان، مەن ماڭاي. ئۇلار بىتاقەت بولۇپ قالمىسۇن، بولۇپمۇ ھۆسنارخاننىڭ سېسىق تىللىرىدىن بىزارمەن.

— ئائىلە بويىچە ماڭامسىلەر؟

— ياق، زۇلئاي، ئەسەت ئۈچىمىز ئالدىن بېرىپ تويغا تەييارلىق قىلىمىز. ھۆسنارخان ئېرى ئابباق توختى بىلەن 5 - ئاينىڭ 12 - كۈنىدىكى تويغا ئۈلگۈرۈپ بارماقچى.

— ئۇھ، ۋاي يۈرىكىم نېمانداق ئەنسىز سالىدىغاندۇ...

— مەن قالدۇرغان 30 مىڭ سومنى دادىڭىز ھەرگىز ئۇقۇپ

قالمىسۇن . ئۇقۇپلا قالسا سىزگە ھەرگىز ئاراملىق يوق ...
— ئۇقتۇم !
— بولدى ، مېنى ئۇزاتماڭ ، ئارقامدىن بىللە چىقسىڭىز كۆڭ-لۇم بىر قىسما بولۇپ قالىدىكەن .
قەدىردان مېھرىبانىنى باغرىغا بېسىپ سۆيگەندىن كېيىن ئار-قىسىغا قارىمايلا چىقىپ كەتتى . ئۇ خالتا كوچىغا چىققاندىمۇ ئار-قىسىغا قارىماسلىققا تىرىشتى ، بىراق يەنىلا چىدىيالمىدى ، بالكو-نىكى تامغا يۆلەنگىنىچە يىغلاۋاتقان ئايالىنى كۆرۈپ ، يۈرىكى-گە غاسسىدا پىچاق سانجىلغاندەك بولدى - دە ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى ...

مەسئۇل مۇھەررىرى : مۇنارجان توختاخۇن
مەسئۇل كوررېكتورى : ئايگۈل سابىت
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى : مىرزات ئابدۇللا تاجى

ئامەت ۋە ئاپەت (1)

ئاپتورى : جالالىدىن بەھرام
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ جىنبەن مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
فورماتى : 1320×880 مىللىمېتىر ، 1/32
باسما تاۋىقى : 16.125 قىستۇرما ۋارىقى : 4
2006 ـ يىلى 4 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2006 ـ يىلى 12 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 5 001 — 10 000
ISBN 7—228—09910—9
باھاسى : 33.00 يۈەن